UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA RELAŢII INTERNAŢIONALE, ŞTIINŢE POLITICE ŞI ADMINISTRATIVE
DEPARTAMENTUL RELAŢII INTERNAŢIONALE

Svetlana CEBOTARI
Carolina BUDURINA-GOREACII

NOTE DE CURS

la disciplina

POLITICA MONDIALĂ

Aprobat de
Consiliul Calităţii al USM
(proces-verbal nr. 5 din 26.03.2026)

CHIŞINĂU, 2026

CZU 327(075.8)
C 33

Recomandat spre publicare de Departamentul Relații Internaționale (proces-verbal nr. 7 din 27 februarie 2026) și de Consiliul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (proces-verbal nr. 7 din 25 martie 2026).

Recenzenți:

Victor JUC, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician,* Universitatea de Stat din Moldova

Natalia ALBU, *doctor în științe politice, conferențiar universitar,* Academia Militară „Alexandru cel Bun" a Forțelor Armate

Grigorie PÎRȚAC, *doctor în științe politice, conferențiar universitar,* Universitatea de Studii Europene din Republica Moldova

Notele de curs la disciplina *Politica Mondială* sunt adresate studenților (Ciclul I – Licență, programul Relații Internaționale, anul II de studii), cadrelor didactice din sistemul de învățământ universitar, precum și reprezentanților societății civile din Republica Moldova, persoanelor interesate de politica mondială. Lucrarea va contribui la extinderea și dezvoltarea ariei de cunoștințe cu referire la problemele prezente pe arena internațională.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Cebotari, Svetlana.

Note de curs la disciplina Politica mondială / Svetlana Cebotari, Carolina Budurina-Goreacii; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale. – Chişinău: Editura USM, 2026. – 356 p.: tab.

Ref. bibliogr.: p. 325-351 (321 tit.). – 20 ex.

ISBN 978-9975-77-552-6.

Text: nemediat.

327(075.8)

C 33

ISBN 978-9975-77-552-6

© S. CEBOTARI, C. BUDURINA-GOREACII, 2026
© Editura USM, 2026

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR 5

INTRODUCERE 6

I. COMPETENŢE GENERALE, PROFESIONALE ŞI REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII 8

II. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI 8

III. STRATEGII DE EVALUARE 9

Tema 1. **POLITICA MONDIALĂ CA ŞTIINŢĂ ŞI OBIECT DE STUDIU** 13

Tema 2. **GENEZA ŞI EVOLUŢIA POLITICII MONDIALE** 30

Tema 3. **POLITICA MONDIALĂ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ ŞI ÎN CEA POST-RĂZBOI RECE** 46

Tema 4. **FLUCTUAŢIA SISTEMULUI ŞI A STRUCTURII POLITICE MONDIALE LA INTERSECŢIA SECOLELOR XX-XXI** 70

Tema 5. **GEOSTRATEGIA – ARGUMENT ŞI ANALIZĂ A PROCESULUI POLITIC MONDIAL** 90

Tema 6. **RĂZBOIUL ȘI PACEA ÎN POLITICA MONDIALĂ** 110

Tema 7. **MONDIALIZAREA/GLOBALIZAREA ŞI INTEGRAREA LA ETAPA ACTUALĂ: CORELAŢII ŞI INTERDEPENDENŢE** 126

Tema 8. **TENDINȚE IDEOLOGICE ÎN POLITICA MONDIALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI** 141

Tema 9. **GUVERNAREA GLOBALĂ ÎN POLITICA MONDIALĂ** 159

Tema 10. **LIDERISMUL ÎN POLITICA MONDIALĂ** 175

Tema 11. **AMPLIFICAREA INEGALĂ A STATELOR INDUSTRIALIZATE ŞI INSUFICIENT DEZVOLTATE LA ETAPA ACTUALĂ** 191

Tema 12. **FACTORUL ECONOMIC ÎN POLITICA MONDIALĂ**..... 206

Tema 13. **PROVOCĂRILE POLITICII MONDIALE**..... 222

Tema 14. **PROBLEMA DEMOCRATIZĂRII ÎN CADRUL POLITICII MONDIALE CONTEMPORANE** 237

Tema 15. **SOCIETATEA CIVILĂ MONDIALĂ: NOI PERSPECTIVE**..... 252

Tema 16. **PROBLEME DE SECURITATE ÎN POLITICA MONDIALĂ** 268

Tema 17. **PROBLEME ÎN POLITICA MONDIALĂ CONTEMPORANĂ** 282

Tema 18. **DREPTUL ŞI ETICA ÎN POLITICA MONDIALĂ** 295

Tema 19. **SCENARII FUTUROLOGICE ÎN POLITICA MONDIALĂ**.....311

LISTA BIBLIOGRAFICĂ..... 325

ANEXE..... 352

LISTA ABREVIERILOR

AIEA – Agenția Internațională pentru Energie Atomică
ASEAN – Uniunea Economică a Statelor Asiei de Sud-Vest
BIRD – Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BRICS+ – Acronimul Brazilia, Federația Rusă, India, China, Republica Sud-Africană+
CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CARICOM – Comunitatea Caraibelor
CCG – Consiliul de Cooperare din Golf
CDE – Comunitatea Defensivă Europeană
CESAC – Comunitatea Economică a Statelor Africane
CG – Competențe generale
CP – Competențe profesionale
CTN – Corporație transnațională
FMI – Fondul Monetar Internațional
GATT – Acordul General pentru Tarife și Comerț
GTBT – Tratatul privind interzicerea totală a experiențelor nucleare
IMEMO – Institutul de Economie Mondială și Relații Internaționale al Academiei Ruse de Științe
INF – Forțele Nucleare cu Rază Intermediară
MCCA – Piaţa Comună a Americii Centrale
MERCOSUR – Piaţa Comună a Conului de Sud
MGIMO – Institutul de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova
NOM – Noua ordine mondială
OMS – Organizația Mondială a Sănătății
ONG – Organizație non-guvernamentală
ONGI – Organizație non-guvernamentală internațională
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OPEP – Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol
OTAN – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
PCUS – Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
RFG – Republica Federativă Germană
RI – Rezultatul învățării
SALT – Convorbiri privind limitarea armamentelor strategice
START – Tratatul de reducere a armamentelor strategice
ȘSE – Școala Superioară de Economie
UE – Uniunea Europeană
UEO – Uniunea Europei Occidentale
UMA – Uniunea Magrebului Arab
UNCTAD – Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare

INTRODUCERE

Prezentarea generală a cursului

În contextul secolului XXI, politica mondială se caracterizează printr-un dinamism accentuat, determinat de transformări rapide la nivel economic, tehnologic, social și geopolitic. Globalizarea, interdependența statelor și apariția unor noi actori internaționali au modificat profund echilibrul tradițional al puterii. Dacă în trecut relațiile internaționale erau dominate de un număr restrâns de Mari Puteri, astăzi scena globală este mult mai complexă, incluzând organizații internaționale, corporații multinaționale și alianțe regionale. Evenimente, precum: extinderea organizațiilor regionale, conflictele regionale, crizele economice sau provocările globale – schimbările climatice, migrația, securitatea energetică – demonstrează faptul că politica mondială este într-o continuă transformare. De asemenea, dezvoltarea tehnologică și influența rețelelor de comunicare au accelerat procesul decizional și au crescut presiunea opiniei publice asupra liderilor politici. Astfel, dinamismul politicii mondiale reflectă adaptarea constantă a statelor și instituțiilor internaționale la noile realități globale, într-un mediu caracterizat de competiție, cooperare și interdependență.

Cursul *Politica Mondială* este destinat studenților Ciclului I, anul II de studii, specialitatea Relații Internaționale. Scopul principal al cursului constă în formarea unei viziuni sistemice asupra politicii mondiale, cu accent pe aspectele teoretice și practice ale principalelor probleme contemporane existente la nivel global.

În prezent, politica mondială, precum și problematica globală, prezentă pe întreg mapamondul, constituie subiecte de interes major atât în mediul academic, cât și în cel politic. Dinamica relațiilor internaționale și complexitatea provocărilor globale impun necesitatea elaborării unor noi perspective științifice asupra fenomenului politicii mondiale. În pofida multitudinii de abordări și cercetări realizate până în prezent de cercetători din țară și din străinătate, nu există încă o imagine completă și integrată a politicii mondiale. Această situație evidențiază oportunitatea și necesitatea extinderii ariei de investigare și aprofundare a problematicii politicii mondiale.

Acest curs își propune să ofere studenților o înțelegere aprofundată a modului în care statele, organizațiile internaționale, actorii non-statali și instituțiile globale interacționează într-un context internațional caracterizat de interdependență, competiție geopolitică și provocări transnaționale. Fundamentele teoretice ale politicii mondiale sunt construite pe baza principalelor paradigme ale relațiilor internaționale, precum realismul, liberalismul, constructivismul și teoria sistemelor internaționale. Aceste abordări oferă cadre explicative relevante pentru înțelegerea unor fenomene esențiale, precum echilibrul de putere, cooperarea internațională, securitatea colectivă și procesul de globalizare.

Contextul contemporan al politicii mondiale este marcat de o serie de transformări profunde, printre care se numără ascensiunea puterilor emergente, intensi-

ficarea crizelor geopolitice regionale, proliferarea amenințărilor hibride, precum și apariția unor noi forme de guvernanță globală. Totodată, provocările globale, precum: schimbările climatice, pandemiile, migrația forțată și terorismul internațional, impun necesitatea unei cooperări sporite și fără precedent între state și alți actori ai sistemului internațional.

Studiul politicii mondiale contribuie la dezvoltarea capacității de analiză critică a evenimentelor internaționale, la înțelegerea intereselor divergente și convergente ale actorilor internaționali, precum și la formarea competențelor necesare pentru formularea politicilor externe și evaluarea impactului acestora asupra stabilității și ordinii globale.

Rolul cursului *Politica Mondială* în pregătirea profesională a studenților de la specialitatea Relații Internaționale este determinat de necesitatea studierii aprofundate a problematicii actuale a politicii mondiale. Importanța disciplinei derivă din corelarea sa directă cu alte cursuri obligatorii din planul de învățământ, precum „Teoria Relațiilor Internaționale", „Integrare Europeană", „Geopolitică", „Globalistică" și altele, contribuind astfel la consolidarea unei perspective interdisciplinare asupra fenomenelor internaționale.

În urma audierii cursului *Politica Mondială* studenții își vor forma un spectru larg de competențe generale, care vor contribui la formarea competențelor profesionale, precum capacitatea de analiză și interpretare a fenomenelor și proceselor politice internaționale, înțelegerea mecanismelor de funcționare a sistemului internațional, evaluarea critică a intereselor și strategiilor actorilor internaționali, precum și abilitatea de a elabora și argumenta poziții fundamentate științific în domeniul relațiilor internaționale.

Așa cum asistăm la o multitudine de fenomene și procese în permanentă schimbare pe arena internațională, atenția noastră va fi axată pe analiza principalelor transformări care modelează ordinea internațională contemporană, cu accent pe evoluția politicii mondiale, raporturilor de putere dintre state, pe rolul tot mai important al fluctuațiilor internaționale și pe impactul globalizării asupra suveranității naționale. Vom urmări, de asemenea, modul în care noile provocări, precum: securitatea energetică, schimbările climatice, migrația și dezvoltarea tehnologică etc., influențează strategiile politice și economice ale actorilor internaționali, conturând o lume aflată într-o continuă redefinire.

I. COMPETENȚE GENERALE, PROFESIONALE ŞI REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII

COMPETENȚE GENERALE (CG)	REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII (RI) *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării*
CG 1. Interpretarea informațiilor colectate privind procesele și evenimentele politice	**RI 1.** poate sistematiza informații privind evenimente, politici, evoluții relevante din domeniul relațiilor internaționale pentru a aprecia fenomenele politice internaționale
CG 2. Asistarea procesului decizional în activitatea instituțiilor și organizațiilor social-politice	**RI 2.** poate evalua sarcinile și determina activitățile necesare gestiunii afacerilor externe prin corelare cu cadrul normativ și de politici externe
COMPETENȚE PROFESIONALE (CP)	**REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII (RI)**
CP1. Evaluarea informațiilor despre politica mondială, relațiile externe și situația geopolitică	**RI 6.** poate analiza politica mondială și situația geopolitică în baza cadrului legal specific domeniului relațiilor internaționale
CP2. Promovarea intereselor naționale pe arena mondială	**RI 8.** poate formula căile de impulsionare a cooperării regionale şi internaționale
CP3. Implementarea politicii statului pentru stabilirea relațiilor de parteneriat, bună vecinătate și convețuire pașnică	**RI 10.** poate determina traseul și dinamica exprimării și implementării obiectivelor naționale în cadrul promovării relațiilor cu actorii internaționali

Notă. Competențele şi rezultatele învățării vor fi însoțite de cod şi număr de ordine conform Standardului de calificare.

II. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Forma de învăţământ	Codul disciplinei	Denumirea disciplinei	Responsabil de disciplină	Semestrul	Ore:					Evaluarea	Nr. de credite
					Total	inclusiv					
						C	S	L	LI		
cu frecvenţă la zi	F04 O27	Politica Mondială	Cebotari Sv. dr. hab., prof. univ.	IV	150	26	13		39	Examen	5
cu frecvenţă redusă	F04 O27	Politica Mondială	Cebotari Sv. dr. hab., prof. univ.	IV		14	2		59		

III. STRATEGII DE EVALUARE

Cu privire la:

Formele de organizare a instruirii

Pentru realizarea finalităților educaționale ale disciplinei vor fi utilizate următoarele forme de organizare a instruirii: curs introductiv, curs tematic curent, curs de sinteză, seminar introductiv, seminar de reluare și aprofundare, seminar aplicativ și seminar integrativ.

Cursul *Politica Mondială* este orientat spre analiza proceselor, actorilor și tendințelor care definesc sistemul internațional contemporan. În vederea înțelegerii aprofundate a realităților actuale ale politicii mondiale, este necesară raportarea acestora la evoluția lor istorică. Sistemul internațional modern își are originile în tratatele de la Westfalia (1648), care au consacrat principiul suveranității statelor și au pus bazele ordinii „westfaliene".

De-a lungul secolelor, dinamica echilibrului de putere dintre Marile Puteri, procesele de colonizare și decolonizare, precum și impactul celor două războaie mondiale au modelat în mod decisiv arhitectura politică globală. Secolul al XX-lea a marcat o transformare profundă a politicii mondiale prin crearea Organizației Națiunilor Unite și instituirea unui cadru multilateral destinat prevenirii conflictelor și promovării cooperării internaționale. Totodată, perioada Războiului Rece a divizat sistemul internațional în două blocuri ideologice și militare antagoniste, generând o competiție globală care a influențat toate regiunile lumii. Sfârșitul Războiului Rece și prăbușirea Uniunii Sovietice au deschis o nouă etapă în evoluția politicii mondiale, caracterizată inițial de afirmarea unipolarității americane, urmată de emergența unor noi centre de putere și de intensificarea interdependenței economice, politice și tehnologice la nivel global.

În prezent, politica mondială este caracterizată de interacțiunea complexă dintre puteri tradiționale și emergente, de provocări globale, precum schimbările climatice, migrația sau amenințările cibernetice, și de schimbarea rapidă a echilibrelor geopolitice. Cursul urmărește să ofere participanților o înțelegere solidă a conceptelor fundamentale, precum: suveranitate, putere, securitate, interdependență și globalizare, precum și a modului în care acestea modelează relațiile dintre state și influențează ordinea mondială.

Un accent important va fi pus pe teme globale ale prezentului: conflictele armate, terorismul, schimbările climatice, migrația, dezvoltarea durabilă și respectarea drepturilor omului. În acest context, studenții sunt încurajați să înțeleagă interconexiunile dintre aceste fenomene și impactul lor asupra stabilității și securității internaționale. Un accent deosebit va fi pus pe analiza marilor teme globale ale actualității, precum: conflictele armate, terorismul internațional, schimbările climatice, migrația, dezvoltarea durabilă și respectarea drepturilor omului.

Pe parcursul cursului, studenții vor fi stimulați să aplice metode variate de cercetare, precum: studii de caz, analiza comparată și elaborarea scenariilor prospective, în vederea interpretării corecte și nuanțate a evenimentelor internaționale. La finalul cursului absolvenții vor fi capabili să analizeze știrile și fenomenele globale nu doar dintr-o perspectivă descriptivă, ci printr-o abordare critică, fundamentată pe cunoașterea contextului istoric, a intereselor și motivațiilor actorilor implicați, precum și a implicațiilor geopolitice.

Strategiile didactice aplicate

Strategiile didactice utilizate derivă din specificul disciplinei și îmbină în mod echilibrat metodele de predare teoretică cu cele aplicative. În cadrul instruirii se vor utiliza metode de comunicare verbală și scrisă, problematizarea, metode deductive, exercițiul, cercetarea și brainstormingul. Totalitatea paradigmelor și abordărilor teoretice este însoțită de analize aplicative realizate pe exemple concrete, astfel încât la finalul cursului studenții își vor forma o viziune proprie, coerentă și adecvată asupra fenomenelor politicii mondiale și a cooperării regionale și globale.

Strategiile de evaluare a rezultatelor academice

Evaluarea rezultatelor academice se realizează prin două forme principale: evaluarea intermediară și evaluarea finală, în conformitate cu cerințele instituționale și obiectivele disciplinei.

Evaluarea sumativă intermediară se realizează prin lucrări de control, structurate pe un set de cinci-șase teme, care includ subiecte corespunzătoare celor trei niveluri de evaluare: nivelul de cunoaștere, nivelul de aplicare și nivelul de integrare a cunoștințelor.

Evaluarea sumativă finală se desfășoară în conformitate cu planul de învățământ, sub formă de *examen.* Testele de examinare cuprind subiecte din cadrul disciplinei, formulate astfel încât să evalueze competențele studenților la cele trei niveluri: *cunoaștere, aplicare* și *integrare*. Aprecierea rezultatelor academice se efectuează în baza baremelor unice de evaluare, stabilite la nivelul facultății.

1. Evaluarea finală – *realizată prin intermediul examenului în formă scrisă, utilizând testul clasic cu 3 subiecte, formulate pe niveluri de complexitate: cunoaștere și înțelegere, aplicare și integrare. Nota de la examen constituie 40% din nota finală la disciplină:*

a) ***Nota finală la disciplină se calculează*** *conform Regulamentului de evaluare a randamentului academic al USM: Nota semestrială (60%) + Nota de la examen(40%);*

b) ***Nota semestrială*** *(rezultatul evaluărilor curente) se calculează în modul următor: 30% media evaluărilor la seminar + 30% media celor 2 testări semestriale + 40% evaluarea lucrului individual;*

c) ***Nota de la examen*** *(evaluarea finală) – 40%.*

Cerințele minimale pentru promovare:

- ✓ obținerea notei minime de promovare la disciplină (nota semestrială);
- ✓ obținerea notei minime de promovare la examenul de curs;
- ✓ predarea produselor lucrului individual;
- ✓ prezentarea la activitățile didactice (nu mai puțin de 75% din numărul total de ore de contact direct);
- ✓ citirea bibliografiei aferente cursului.

Exemplu de test sumativ:

Pentru examen la disciplina *Politica Mondială*

Specialitatea Relații Internaționale, Anul II, Grupa...

<u>Subiectul I.</u> Politica mondială ca obiect de studiu

1.1 Descrieți particularitățile conceptului de politică mondială. (3 pct.)

1.2 Determinați principalii factori și tendințe de influență asupra politicii mondiale. (5 pct.)

1.3 Estimați rolul și locul Republicii Moldova în politica mondială. (7 pct.)

Matricea de specificație: la testul pentru examen

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
30-29	28-26	25-19	18-12	11-9	8-6	5-4	3	2	1

“ “_____2026 Examinator:....

I. TEMATICA ŞI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. d/o	Unităţi de conţinut	Ore					
		Curs		Seminar		Lucrul individual	
		zi	*f/r**	*zi*	*f/r**	*zi*	*f/r**
1.	Politica mondială ca ştiinţă şi obiect de studiu	2	2			2	2
2.	Geneza şi evoluţia politicii mondiale	2	2			4	2
3.	Politica mondială în perioada interbelică şi în cea post-Război Rece	2	2			2	2

4.	Fluctuaţia sistemului şi a structurii politice mondiale la intersecţia secolelor XX-XXI	2	2			2	2
5.	Geostrategia – argument şi analiză a procesului politic mondial	2				2	3
6.	Războiul și pacea în politica mondială	2				2	4
7.	Mondializarea/globalizarea şi integrarea la etapa actuală: corelaţii şi interdependenţe	2	2			2	4
8.	Tendințe ideologice în politica mondială la începutul secolului XXI	2				2	4
9.	Guvernarea globală în politica mondială	2	2			4	4
10.	Liderismul în politica mondială	2					
11.	Amplificarea inegală a statelor industrializate şi insuficient dezvoltate la etapa actuală	2	2			3	4
12.	Factorul economic în politica mondială	2				2	4
13.	Provocările politicii mondiale	1				2	4
14.	Problema democratizării în cadrul politicii mondiale contemporane	1				2	4
15.	Societatea civilă mondială: noi perspective			2		2	4
16.	Probleme de securitate în politica mondială			4		2	4
17.	Probleme în politica mondială contemporană			3	2	2	4
18.	Dreptul şi etica în politica mondială			2		2	4
19.	Scenarii futurologice în politica mondială			2			
	Total	**26**	**14**	**13**	**2**	**39**	**59**

Tema 1. POLITICA MONDIALĂ CA ŞTIINŢĂ ŞI OBIECT DE STUDIU

Cunoştinţe/unităţi de conţinut	Abilităţi	Responsabilitate şi autonomie
Termeni-cheie: *politică mondială, metode de cercetare, relaţii internaţionale, politică internaţională.* **Unităţi de conţinut:** 1. Politica mondială ca ştiinţă 2. Abordări conceptual-teoretice ale politicii mondiale 3. Nivelul de analiză şi metodele de studiere în politica mondială 4. Corelaţia categoriilor „politică mondială”, „relaţii internaţionale” şi „politică internaţională”.	- distinge premisele apariţiei obiectului „politica mondială”; - stabileşte nivelul de analiză în politica mondială; - selectează metodele de cercetare în politica mondială; - evaluează fenomenele pe plan mondial.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile şi determină activităţile necesare studierii obiectului *politica mondială.*

Forme şi strategii de organizare a activităţilor didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conţinut:

Introducere

În ultimele decenii, politica mondială s-a afirmat ca un domeniu distinct și complex al științelor sociale, situându-se la intersecția dintre știința politică, dreptul internațional, economia globală, geopolitică și sociologie. În esență, politica mondială studiază interacțiunile dintre actorii sistemului internațional – în special statele, organizațiile internaționale, corporațiile transnaționale și actorii non-guvernamentali, aflați într-un cadru marcat de competiție, cooperare și interdependență globală.

Ca știință, politica mondială utilizează metode empirice și teoretice pentru a analiza fenomene, precum: războiul și pacea, distribuția puterii, guvernanța globală, regimurile internaționale, securitatea, dezvoltarea și schimbările structurale ale ordinii internaționale. Deși este relativ tânără ca disciplină, politica mondială are o bază teoretică solidă, consolidată prin paradigme majore, precum: realismul, liberalismul, constructivismul sau teoria critică.

1. Politica mondială ca ştiinţă

Pentru o mai bună comprehensiune a termenului „politică mondială” apare necesitatea de a face claritate. Astfel, termenul *politică mondială* se constituie din două componente principale: „politică” și „mondială”, fiecare cu o semnificație proprie, dar complementar contribuind la înțelesul expresiei.

Cuvântul „politică”, care își are originile în limba greacă, din termenul ***politikḗ téchnē***, se traduce prin „știința cetății” sau „arta guvernării cetății” (*polis* = „cetate”, „stat”). Conceptul grecesc subliniază, așadar, preocuparea pentru organizarea și conducerea colectivității. Ulterior, termenul a fost preluat în latina medievală sub forma *politica*, păstrând sensul de guvernare și administrare a treburilor publice.

În limba română, termenul a fost adoptat prin intermediul limbii franceze (*politique*), dezvoltându-se treptat și ajungând la sensul modern: 1) de știință și arta de a guverna un stat; 2) formă de organizare și conducere a unei comunități umane prin care se instituie și se menține o anumită ordine internă și se garantează, se asigură securitatea externă[1].

Cel de al doilea constituent, adjectivul „mondială”, provine din franțuzescul *mondial* ce semnifică „al lumii”, care aparține aproape lumii întregi, care se referă (aproape) la lumea întreagă[2] și, care, la rândul său, derivă din latinescul *mundus* („lume”, „univers”). Aplicat în combinație cu „politică”, termenul indică dimensiunea globală a fenomenelor politice, depășind granițele naționale și incluzând relațiile și interacțiunile dintre state, organizații internaționale și actorii non-statali. Prin fuziunea celor două termene, „politică mondială” desemnează arta și știința guvernării și administrării afacerilor care privesc întreaga lume. Conceptual, aceasta se referă la studiul și practica relațiilor internaționale, inclusiv la strategiile și deciziile statelor și organizațiilor care influențează securitatea, economia, mediul și drepturile omului la scară globală.

În context academic, termenul este utilizat pentru a analiza structuri, comportamente și dinamici care afectează întreaga comunitate internațională, subliniind interdependența și complexitatea lumii contemporane. Astfel, etimologia termenului reflectă atât originea sa clasică, axată pe conducerea comunității, cât și extinderea sa modernă, care include dimensiunea globală și interconectarea actorilor internaționali.

Politica mondială (world politics) reprezintă domeniul de studiu care analizează interacțiunile dintre actorii sistemului internațional (state, organizații internaționale, corporații transnaționale, mișcări ideologice globale etc.) în contextul ordinii internaționale. Ea este strâns legată de *relațiile internaționale* ca disciplină, dar are un caracter mai larg, deoarece include nu doar dimensiunea diplomatică și militară, ci și aspectele economice, culturale, ecologice și tehnologice la nivel global.

Politica mondială este considerată o știință, deoarece respectă criteriile fundamentale ale cunoașterii științifice aplicabile domeniilor din sfera științelor sociale. În accepțiunea academică, o disciplină dobândește statut științific atunci când dispune de un obiect de studiu bine delimitat, utilizează metode sistematice de cercetare, formulează teorii explicative și își fundamentează concluziile pe date empirice veri-

[1] DEXI. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.* Chișinău: ARC, „GUNIVAS”, 2007, p. 1506.

[2] *Ibidem,* p. 1187.

ficabile. Politica mondială îndeplinește aceste condiții, fiind integrată în mod legitim în cadrul științei politice.

Obiectul de studiu al politicii mondiale îl constituie ansamblul relațiilor dintre actorii internaționali, în special statele, dar și organizațiile internaționale, actorii non-statali și instituțiile globale[3]. Aceasta analizează procese, precum: distribuția puterii la nivel internațional, apariția și gestionarea conflictelor, cooperarea între state, funcționarea organizațiilor internaționale, impactul globalizării și rolul normelor și al dreptului internațional. Existența unui obiect de cercetare clar și coerent reprezintă o condiție esențială pentru delimitarea sa ca domeniu științific autonom.

Din punct de vedere metodologic, politica mondială utilizează metode consacrate ale cercetării științifice. Cercetarea *cantitativă* permite analiza statistică a fenomenelor internaționale, precum: frecvența conflictelor armate, formarea alianțelor sau efectele sancțiunilor economice, în timp ce metodele *calitative*, precum: studiile de caz, analiza comparativă și analiza de discurs, contribuie la înțelegerea profundă a contextelor politice și istorice. Aceste metode sunt aplicate în mod sistematic, sunt replicabile și permit testarea ipotezelor formulate teoretic.

Caracterul științific al politicii mondiale este susținut și de existența unor teorii explicative bine consolidate, precum realismul, liberalismul, constructivismul sau teoriile critice. Aceste cadre teoretice oferă interpretări coerente ale comportamentului actorilor internaționali, formulează ipoteze și permit evaluarea critică a fenomenelor globale. Deși teoriile nu oferă predicții absolute, ele contribuie la identificarea unor regularități și tipare recurente în politica internațională, ceea ce este specific tuturor științelor sociale.

În plus, politica mondială este recunoscută instituțional ca disciplină științifică, fiind predată și cercetată în universități de prestigiu și publicată în reviste academice evaluate prin procesul de *„peer review”*. Această recunoaștere confirmă respectarea standardelor academice de rigoare, obiectivitate și validare științifică.

Pornind de la aceste raționamente, politica mondială este considerată o știință, deoarece dispune de un obiect de studiu propriu, utilizează metode de cercetare științifice, dezvoltă teorii explicative și se bazează pe analiza sistematică a realității internaționale. Deși nu este o știință exactă, ci una socială, politica mondială respectă principiile fundamentale ale demersului științific și contribuie în mod esențial la înțelegerea dinamicii relațiilor internaționale.

Anii ’70 ai secolului XX reprezintă o etapă de maturizare şi consolidare a dimensiunii ştiinţifice a politicii mondiale, în contextul unor transformări profunde ale sistemului internaţional. Această perioadă este marcată de reconfigurarea raporturilor de putere, de apariţia unor noi actori şi probleme globale şi de dezvoltarea acce-

[3] ЭЛАМИРЯН, Р. Г. *Современная мировая политика и международные отношения:* Учебно-методическое пособие. Москва: РАУ, 2020, с. 34 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Ruben-Elamiryan-2/publication/341160591_Sovremennaa_mirovaa_politika_i_mezdunarodnye_otnosenia/links/5eb16f69a6fdcc7050a9c908/Sovremennaa-mirovaa-politika-i-mezdunarodnye-otnosenia.pdf

lerată a studiului relaţiilor internaţionale ca disciplină academică autonomă. Politica mondială începe să fie analizată nu doar descriptiv sau normativ, ci prin instrumente teoretice şi metodologice specifice ştiinţelor sociale.

Un prim element definitoriu al dimensiunii ştiinţifice îl constituie instituționalizarea și profesionalizarea cercetării în domeniul relațiilor internaționale. În anii ’70, această disciplină se afirmă ca un câmp distinct de studiu, cu reviste academice specializate, programe universitare dedicate şi comunităţi epistemice bine conturate. Accentul se deplasează de la analiza istorică a politicii externe către explicarea sistemică a comportamentului actorilor internaţionali.

În plan teoretic, perioada este caracterizată de pluralism paradigmatic. Realismul, dominant în deceniile anterioare, este supus unor revizuiri substanţiale. Apariţia neorealismului, formulat de Kenneth Waltz, introduce o abordare structurală a politicii mondiale, în care structura anarhică a sistemului internaţional şi distribuţia capacităţilor materiale devin variabile explicative centrale. Această teorie conferă un grad sporit de rigoare ştiinţifică analizei relaţiilor internaţionale, prin formularea de ipoteze generalizabile.

În paralel, se afirmă liberalismul instituțional şi teoriile cooperării internaţionale, care contestă perspectiva realistă exclusiv conflictuală. Autori precum Robert Keohane şi Joseph Nye dezvoltă conceptul de interdependență complexă, evidenţiind faptul că politica mondială este influenţată tot mai mult de relaţii economice, tehnologice şi instituţionale. Instituţiile internaţionale sunt analizate ca mecanisme care reduc incertitudinea şi facilitează cooperarea, devenind astfel obiecte legitime ale cercetării ştiinţifice.

Un alt aspect fundamental al dimensiunii ştiinţifice în anii ’70 este extinderea metodologică. Cercetarea *empirică, metodele cantitative, analiza statistică* a conflictelor şi modelele de *simulare* sunt utilizate tot mai frecvent. Influenţa *teoriei sistemelor* şi a *ciberneticii* conduce la abordarea politicii mondiale ca un sistem dinamic, caracterizat prin feedback, interdependenţă şi echilibru instabil. Această orientare contribuie la creşterea gradului de obiectivitate şi predictibilitate în analiza fenomenelor internaţionale.

De asemenea, dimensiunea ştiinţifică a politicii mondiale este consolidată de lărgirea ariei tematice a cercetării. Anii ’70 aduc în prim-plan probleme globale, precum: criza energetică, dezvoltarea şi subdezvoltarea, relaţiile Nord-Sud, protecţia mediului şi controlul armamentelor nucleare. Aceste teme depăşesc logica strict statocentrică şi impun o analiză interdisciplinară, integrând economia politică internaţională, dreptul internaţional şi studiile de securitate.

Nu în ultimul rând, se remarcă o interdisciplinarietate accentuată, care reflectă maturizarea ştiinţifică a domeniului. Politica mondială este studiată prin prisma interacţiunilor dintre factori politici, economici, sociali şi tehnologici, ceea ce permite formularea unor explicaţii mai complexe şi mai nuanţate ale proceselor globale.

Astfel, în anii ’70 ai secolului XX politica mondială dobândeşte o dimensiune ştiinţifică solidă, caracterizată prin dezvoltarea teoriilor sistemice, diversificarea paradigmelor, utilizarea metodelor empirice şi extinderea tematică a cercetării. Această evoluţie a contribuit decisiv la transformarea relaţiilor internaţionale într-o disciplină academică riguroasă, capabilă să ofere explicaţii coerente şi generalizabile asupra dinamicii sistemului internaţional.

2. Abordări conceptual-teoretice ale politicii mondiale

Politica mondială a fost analizată, de-a lungul timpului, printr-o varietate de cadre conceptual-teoretice care au încercat să explice dinamica relațiilor dintre actori statali și non-statali, distribuția puterii, cooperarea internațională și procesele de integrare. Politica mondială reprezintă un domeniu complex ce include relațiile internaționale, structurile de putere, diplomația, conflictele, cooperarea și instituțiile globale. Numeroși autori și cercetători au contribuit semnificativ la înțelegerea acestei arii prin lucrări fundamentale, care au modelat teoria și practica relațiilor internaționale. Contribuțiile lui H. Morgenthau, K. Waltz, Alexander Wendt, Robert Keohane, James N. Rosenau, Joseph S. Nye, Peter J. Katzenstein, Stephen D. Krasner, Graham T. Allison, Robert D. Putnam, Karl W. Deutsch și Ernst B. Haas reprezintă repere fundamentale în depășirea paradigmei realiste clasice și în consolidarea unor abordări instituționaliste, constructiviste, decizionale și integrative ale politicii mondiale.

Astfel, H. Morghenthau, fondatorul realismului politic, este unul dintre principalii cercetători care au contribuit la analiza politicii mondiale. În lucrarea sa *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*[4] Morgenthau argumentează că politica mondială este guvernată, în primul rând, de interesele de putere ale statelor naționale. El subliniază rolul anarhic al sistemului internațional și natura conflictuală inerentă a relațiilor dintre state, accentuând importanța echilibrului de putere pentru menținerea păcii.

Nu mai puțină importanță pentru dezvoltarea politicii mondiale au cercetările elaborate de către Kenneth Waltz, în special lucrarea *Theory of International Politics*[5]. În această lucrare fundamentală K.Waltz a dezvoltat teoria structurală a realismului (numită și neorealism). Waltz propune o analiză sistemică a politicii mondiale, în care structura anarhică a sistemului internațional determină comportamentul statelor. El pune accent pe distribuția puterii (bipolarism, multipolarism) și pe modul în care aceasta influențează stabilitatea internațională.

[4] MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Norton, 2005. 768 p. ISBN 978-0393920778. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf

[5] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

Alexander Wendt reprezintă o voce esențială în teoria constructivistă a relațiilor internaționale. În lucrarea *Social Theory of International Politics*[6] Wendt argumentează că structura sistemului internațional nu este determinată doar de factori materiali, ci și de construcțiile sociale, identități și norme împărtășite de actori. Astfel, politica mondială este influențată de interacțiunile sociale și percepțiile actorilor. Analiza politicii mondiale prin prisma sistemului capitalist global este adusă de către Immanuel Wallerstein. În *The Modern World-System*[7] Wallerstein identifică o structură ierarhică a lumii, compusă din centre, semiperiferii și periferii, ceea ce determină relațiile de putere și inegalitățile economice între state.

Noile procese prezente pe arena internațională au devenit obiectul de studiu pentru reprezentanții curentului *liberal*. Deja la mijlocul anilor '60, James N. Rosenau[8] a sugerat că în evoluția istorică omenirea a trecut prin schimbări structurale, implicând un înalt grad de interdependență a popoarelor și societăților, implicând transformări fundamentale în relațiile internaționale. Protagonistul principal al relațiilor internaționale devine nu statul, dar persoanele juridice private, care interacționează, implicând un grad minim din partea statului[9]. Mai târziu, Rosenau constată că rezultatul schimbărilor în relațiile internaționale devine un proces continuu educațional internațional, iar personajele simbolice sunt un *turist* și un *terorist*[10]. Abordarea lui Rosenau în mod fundamental diferă de realismul politic al lui R. Aron prezent la începutul anilor 60, potrivit căruia relațiile internaționale constituie o interacțiune interstatală, fiind reprezentate prin figura unui *diplomat* și a unui *militar*[11].

Robert Keohane și Joseph S. Nye[12] au redefinit analiza politicii mondiale prin introducerea conceptului de interdependență complexă, care contestă supremația exclusivă a dimensiunii militare și a statului ca actor unic. Aceștia demonstrează că relațiile internaționale sunt caracterizate de multiple canale de interacțiune, de o ierarhizare variabilă a agendelor și de un rol sporit al instituțiilor internaționale. În viziunea lui Keohane, instituțiile nu elimină anarhia, dar o structurează, reducând

[6] WENDT, A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 360 p. ISBN 978-0521385249. [online]. Disponibil: https://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf

[7] WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf

[8] ROSENAU, J. N. *Governance in the twenty-first century*. În: Global Governance, 1995 1(1), p. 13–43. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/479233081/James-Rosenau-Governance-in-the-Twenty-first-century-1995

[9] ДРОБОТ, Г. А. *Мировая политика*. Учебник для бакалавров. Москва: Юрайт, 2014, с. 17. [online]. Disponibil: https://urss.ru/images/add_ru/179965-1.pdf?srsltid=AfmBOoomkDfn5sJ7nh73YEW44cjY17VlYS6WDjtvtP5ZO6CGOH3cnqXy

[10] НИКИТИН, Ю. А. *Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность:* Учебное пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 2012, с. 25.

[11] *Ibidem.*

[12] KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989. 315 p. ISBN: 978-0316559385 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence

costurile de tranzacție, asimetria informațională și incertitudinea, facilitând astfel cooperarea rațională între state chiar și în absența unei autorități centrale.

Peter J. Katzenstein[13], specialist în politică comparată şi securitate, analizează cum culturile politice şi identităţile modelează securitatea şi contribuie decisiv la integrarea dimensiunii constructiviste în analiza politicii mondiale, subliniind rolul normelor, culturii și al identităților colective în definirea intereselor statelor. Spre deosebire de teoriile sistemice care tratează statele ca unități omogene, Katzenstein evidențiază modul în care structurile interne și cadrele ideative modelează comportamentul extern. Astfel, politica mondială apare ca un rezultat al interacțiunii dintre constrângeri sistemice și configurații interne specifice.

Stephen D. Krasner[14] dezvoltă teoria regimurilor internaționale, analizând modul în care seturi de reguli, norme și principii guvernează comportamentul statelor în domenii specifice ale politicii mondiale. Deși ancorat într-un realism structural, Krasner recunoaște că regimurile pot avea efecte autonome asupra comportamentului statelor. Conceptul său de suveranitate organizată evidențiază caracterul contingent și negociat al suveranității în contextul globalizării și al instituționalizării relațiilor internaționale.

O schimbare epistemologică majoră prin deplasarea atenției de la sistem la procesul decizional este introdusă de către Graham T. Allison[15]. În lucrarea *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, prin cele trei modele analitice – actorul rațional, comportamentul organizațional și politica birocratică – Allison demonstrează că deciziile din politica mondială sunt rezultatul unor procese complexe, fragmentate și adesea conflictuale. Această abordare demontează presupunerea unității raționale a statului și evidențiază importanța instituțiilor interne și a actorilor sub-statali[16].

Robert D. Putnam[17] dezvoltă teoria jocurilor pe două niveluri, arătând că liderii politici acționează simultan în două arene interconectate: cea internă și cea

[13] KATZENSTEIN, P. J. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics.* New York: Columbia University Press, 1996. 436 p. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/rAM2amh6GZtHsiX_vaymeXG9xLl9YHJcd4eaAbK9CC7w3vffyhWxq9Hx8zI45-kebEsapDb4lREXCTis-fVFf7ZsjDakmpuScd-8ibA6tI4yTzhWC/The_Culture_of_National_Security.pdf

[14] KRASNER, S. D. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999. 200 p. ISBN 978-0691005570

[15] ALLISON, T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 1971. 338 p. [online]. Disponibil: https://ils.unc.edu/courses/2013_spring/inls285_001/materials/Allison.1971.Essence_of_Decision.pdf

[16] ALLISON, G. T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/28668860/Graham_T_Allisons_Essence_of_Decision_Explaining_the_Cuban_Missile_Crisis

[17] PUTNAM, R. D. *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. În: Journal of Democracy, 1995, 6(1), p. 65–78. [online]. Disponibil: https://historyofsocialwork.org/1995_Putnam/1995,%20Putnam,%20bowling%20alone.pdf; PUTNAM, R. D. *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*. În: International Organization, 1988, 42 (3), p. 427–460. [online]. Disponibil: https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_5720/putnam_1988.pdf

internațională. Rezultatele negocierilor internaționale sunt astfel condiționate de constrângerile politice interne, de structura instituțională și de dinamica intereselor societale. Această perspectivă contribuie la depășirea separației artificiale dintre politica externă și politica internă în analiza politicii mondiale.

Karl W. Deutsch[18] și Ernst B. Hass[19], fondator al neofuncţionalismului în studiul integrării europene, conceptul central: *spillover,* sunt considerați pionieri ai teoriilor integrării regionale. Deutsch introduce conceptul de comunitate de securitate, bazat pe comunicare, încredere și așteptări reciproce pașnice, în timp ce Haas dezvoltă teoria neofuncționalismului, explicând integrarea ca un proces dinamic de transfer gradual al loialităților și competențelor către niveluri supranaționale. Aceste abordări au influențat profund analiza Uniunii Europene și a altor procese regionale din politica mondială.

Ansamblul acestor abordări conceptual-teoretice evidențiază faptul că politica mondială nu poate fi explicată printr-o singură paradigmă. Interdependența, instituțiile, normele, identitățile, procesele decizionale și dinamica intern-externă constituie dimensiuni complementare ale unei realități globale complexe. Contribuțiile lui Keohane, Nye, Katzenstein, Krasner, Allison, Putnam, Deutsch și Haas oferă un cadru analitic sofisticat, indispensabil pentru înțelegerea politicii mondiale în epoca globalizării și a transformărilor structurale ale ordinii internaționale.

Analiza politicii mondiale în spațiul estic s-a conturat și dezvoltat în mod distinct în secolul al XX-lea, fiind profund influențată de experiența istorică a imperiilor, de dinamica Războiului Rece și de transformările politice, economice și ideologice din perioada post-socialistă. Spre deosebire de tradițiile occidentale dominante în studiul relațiilor internaționale, precum: realismul american, liberalismul instituțional sau constructivismul vest-european, cercetarea estică a politicii mondiale s-a caracterizat, în mod tradițional, printr-o accentuare a dimensiunii istorice, geopolitice și civilizaționale, precum și printr-o atenție sporită acordată factorilor de putere și identitate.

În cadrul cercetărilor privind politica mondială realizate în spațiul rus, în special în lucrările publicate după anul 1991, pot fi delimitate două direcții principale: prima direcție este strâns legată de integrarea și adaptarea paradigmelor teoretice occidentale în analiza proceselor internaționale. În acest sens, un rol important îl ocupă contribuțiile unor specialiști, precum: M. M. Lebedeva[20], P. A. Țâgankov[21],

[18] DEUTSCH, K W. *Nationalism and Social Communication. An Inquiry into the Foundations of Nationality.* Second Edition. The M.I.T. Press. Massachussets Institute of Technology, 1953. 345 p. [online]. Disponibil: https://archive.org/stream/NationalismAndSocialCommunication/NationalismAndSocialCommunication_djvu.txt

[19] HASS, E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957.* Stanford: Stanford University Press, 1958. 641 p. ISBN 0-268-04346-9 [online]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf

[20] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

[21] ЦЫГАНКОВ, П. А. *Мировая политика и ее содержание.* În: Международные процессы, 2003, т. 3, № 1 (7). [online]. Disponibil: http://www.intertrends.ru/seventh/005.htm

V. A. Achkasov și S. A. Lanțov[22], ale căror lucrări urmăresc corelarea teoriilor clasice ale relațiilor internaționale cu specificul politic și instituțional al spațiului postsovietic.

Cea de-a doua direcție de cercetare este orientată preponderent spre extinderea analizei problemelor practice ale politicii mondiale, concentrându-se asupra realităților politico-internaționale contemporane, a politicii externe a Federației Ruse și a dinamicii regionale. Printre reprezentanții acestei orientări se evidențiază N. A. Kosolapov[23], Iu. V. Kosov[24] și G. A. Drobot[25], care abordează politica mondială din perspectiva intereselor naționale, a securității internaționale și a transformărilor sistemului global.

O contribuție deosebit de importantă la analiza proceselor și fenomenelor politicii mondiale a fost adusă de A. D. Bogaturov[26], specialist în teoria sistemelor internaționale, care a participat semnificativ la dezvoltarea conceptului de „ordine mondială policentrică". Acest concept subliniază pluralitatea centrelor de putere și interacțiunea complexă dintre Marile Puteri și actorii regionali în cadrul sistemului internațional contemporan. În aceeași direcție se înscriu și cercetările lui A. V. Torkunov[27], care analizează evoluția relațiilor internaționale prin prisma echilibrului de putere, a instituțiilor globale și a rolului actorilor statali și non-statali.

Pe lângă aceste direcții principale, cercetarea estică a politicii mondiale se distinge și printr-o abordare critică față de universalismul teoriilor occidentale ale relațiilor internaționale. Mulți autori subliniază caracterul context-dependent al proceselor globale și necesitatea dezvoltării unor cadre analitice alternative, capabile să reflecte specificul istoric, cultural și geopolitic al spațiului eurasiatic. În acest sens, noțiuni, precum: suveranitatea consolidată, multipolaritatea și securitatea indivizibilă, ocupă un loc central în discursul teoretic estic.

---

[22] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения*. Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

[23] КОСОЛАПОВ, Н. А. *Мировая политика как явление и предмет науки.* În: Полис. Политические исследования, 2005, № 6, с. 92-100. [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2005/6/Polis-2005-6-Kosolapov.pdf

[24] КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения:* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf

[25] ДРОБОТ, Г. А. *Мировая политика*. Учебник для бакалавров. Москва: Юрайт, 2014. 476 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/images/add_ru/179965-1.pdf?srsltid=AfmBOoomkDfn5sJ7nh73YEW44cjY17VlYS6WDjtvtP5ZO6CGOH3cnqXy

[26] БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Пресс, 2010. 592 с. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf

[27] ТОРКУНОВ, А. В. *Современные международные отношения и мировая политика.* Москва: Просвещение, 2004. 668 с.

Un element definitoriu al acestor cercetări îl constituie analiza relației dintre putere și spațiu, ceea ce explică interesul constant pentru geopolitică și geoeconomie. Studiile estice acordă o atenție sporită factorilor geografici, resurselor strategice, coridoarelor de transport și zonelor de influență, considerate variabile esențiale în configurarea intereselor statale și a comportamentului actorilor internaționali. Astfel, politica mondială este analizată nu doar ca un sistem de interacțiuni instituționalizate, ci și ca un câmp de competiție strategică pentru controlul spațiului și al resurselor.

În contextul transformărilor recente ale sistemului internațional, cercetătorii estici acordă o importanță deosebită proceselor de tranziție către o ordine mondială multipolară sau policentrică. Această tranziție este interpretată ca un rezultat al declinului relativ al hegemoniei occidentale și al ascensiunii unor noi centre de putere, inclusiv state emergente și alianțe regionale. În acest cadru analitic, politica mondială este concepută ca un sistem dinamic, marcat de instabilitate, competiție și reconfigurări permanente ale echilibrului de putere. Aceste dimensiuni ale politicii mondiale sunt analizate de un spectru larg de cercetători și școli de gândire din spațiul estic, în special din Federația Rusă, dar și din alte state postsovietice. Un rol central îl au instituțiile academice specializate în studiul relațiilor internaționale, precum: Institutul de Economie Mondială și Relații Internaționale (IMEMO) al Academiei Ruse de Științe, Institutul de Studii Internaționale din cadrul MGIMO, precum și Școala Superioară de Economie (HSE), care constituie nuclee importante de producere a cunoașterii teoretice și aplicative în domeniul politicii mondiale. În ansamblu, contribuțiile școlii estice de analiză a politicii mondiale oferă o perspectivă complementară teoriilor occidentale, îmbogățind înțelegerea fenomenelor internaționale prin integrarea dimensiunilor istorice, geopolitice și civilizaționale. Această abordare favorizează o interpretare mai nuanțată a relațiilor internaționale contemporane și subliniază necesitatea pluralismului teoretic în studiul politicii mondiale[28].

În România, studiul politicii mondiale a cunoscut o dezvoltare semnificativă prin contribuțiile unor autori de referință, precum Silviu Brucan[29], care a analizat sistemul internațional dintr-o perspectivă realist-structurală, punând accent pe interdependența dintre ideologie, putere și ordinea globală. De asemenea, cercetători afiliați școlilor de științe politice și relații internaționale au adus contribuții relevante la analiza proceselor de globalizare, a dinamicii ordinii liberale și a modalităților de poziționare a statelor est-europene în cadrul sistemului internațional. În acest cadru teoretic și analitic se înscriu și cercetările realizate de M. Mureșan[30], care abordează

[28] ЛАГУТИНА, М. Л. *Мировая политика как инструмент управления новой системой международных отношений*. [online]. Disponibil: http://mirovaya-politika-kak-instrument-upravleniya-novoy-sistemoy-mejdunarodn-h-otnosheniy.pdf

[29] BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997. 352 p. ISBN 978-973-569-1509. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/373381393/Brucan-Silviu-Dialectica-Politicii-mondiale-pdf

[30] MUREȘAN, M. *Globalizare, integrare, dezvoltare – pilonii unei lumi durabile*. În: Impact strategic, 2005, nr. 1, p. 7-10. [online]. Disponibil: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is14.pdf

globalizarea, integrarea și dezvoltarea ca piloni fundamentali ai unei lumi durabile. Totodată, o atenție deosebită merită studiile elaborate de P. Duțu[31], centrate asupra fenomenului globalizării și asupra raportului complex dintre securitatea națională și securitatea internațională, într-un context marcat de interdependențe crescânde și riscuri transnaționale.

Studii consacrate unor aspecte ale politicii mondiale se regăsesc și în literatura de specialitate din Republica Moldova. O contribuție semnificativă în analiza ordinii mondiale policentriste în perioada post-Război Rece aparține lui V. Juc[32], care realizează una dintre primele cercetări sistematice dedicate acestei problematici. Prin intermediul unei abordări științifico-analitice, autorul evidențiază procesele de reconfigurare a ordinii mondiale survenite după încheierea confruntării bipolare, subliniind transformările structurale și dinamica noilor centre de putere[33]. De asemenea, un interes deosebit prezintă cercetarea elaborată de S. Cebotari[34], consacrată corelației dintre „noua ordine mondială" și „arhitectura geopolitică", în cadrul căreia este propusă o analiză aprofundată a principalelor tendințe și evoluții din politica mondială ce influențează configurarea noii arhitecturi geopolitice. Totodată, o direcție distinctă a literaturii de specialitate din Republica Moldova vizează examinarea impactului transformărilor ordinii mondiale asupra statelor mici și mijlocii, aflate la intersecția intereselor marilor centre de putere. În aceste lucrări se accentuează ideea conform căreia policentrismul emergent nu anulează asimetriile de putere, ci le reconfigurează, determinând statele cu resurse limitate să adopte strategii flexibile de adaptare și poziționare în cadrul sistemului internațional, contribuind astfel la crearea unei noi arhitecturi geopolitice[35].

Dincolo de dimensiunea strict politică a relațiilor internaționale, literatura de specialitate autohtonă include și cercetări relevante asupra fenomenului globalizării, remarcându-se în acest sens contribuția lui Gr. Vasilescu[36]. În cadrul demersului său științific, autorul formulează una dintre primele încercări de elucidare a problematicii privind tendințele globale manifestate pe arena internațională contemporană. În aceeași linie analitică, demersurile teoretice autohtone privind globalizarea nu se limitează la o descriere generală a fenomenului, ci urmăresc identificarea mecanismelor sale structurante și a impactului multidimensional asupra sistemului internațional.

[31] DUȚU, P. *Globalizarea şi raportul dintre securitatea naţională şi securitatea internaţională.* În: Impact strategic, 2005, nr. 1, p. 11-16.

[32] JUC, V. *Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea războiului rece.* În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2010, nr. 1, p. 83-90.

[33] JUC, V. *Reconfigurarea ordinii mondiale după încheierea războiului rece: aspecte teoretico-metodologice.* În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2009, nr. 3, p. 44-60.

[34] CEBOTARI, S. *Corelaţia „Noua ordine mondială" – „arhitectura geopolitică".* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare", 2014, p. 170-173. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf

[35] *Ibidem*.

[36] ВАСИЛЕСКУ, Г. *Методологические аспекты глобалистики.* În: Век глобализации, 2010, № 1, с. 18–29. [online]. Disponibil: https://www.socionauki.ru/journal/files/vg/2010_1/018-029.pdf

Astfel, cercetările existente evidențiază faptul că globalizarea acționează concomitent ca factor de integrare și de fragmentare, generând atât oportunități de cooperare transnațională, cât și noi linii de clivaj economic, politic și cultural. Această ambivalență este reflectată în analiza proceselor de interdependență crescândă dintre state, actori non-statali și organizații internaționale, precum și în evaluarea limitelor suveranității statale în contextul noilor realități globale.

În ansamblu, literatura autohtonă consacrată politicii mondiale relevă un efort constant de racordare la dezbaterile teoretice internaționale, precum și o tendință de conceptualizare proprie a fenomenelor globale, raportate la specificul regional și la experiența postsovietică. Deși domeniul se află încă într-un proces de consolidare teoretico-metodologică, contribuțiile existente oferă premise solide pentru aprofundarea cercetărilor asupra ordinii mondiale contemporane, a dinamicii policentrismului și a implicațiilor acestora asupra arhitecturii geopolitice și a relațiilor internaționale în ansamblu.

3. Nivelul de analiză şi metodele de studiere în politica mondială

Studiul politicii mondiale reprezintă o componentă centrală a relațiilor internaționale, fiind orientat spre înțelegerea proceselor, actorilor și instituțiilor care influențează comportamentul statelor și al altor entități pe scena globală. Pentru a analiza eficient dinamica internațională, cercetătorii utilizează concepte precum nivelul de analiză și diverse metode de studiere, care permit structurarea și interpretarea fenomenelor complexe.

Nivelurile de analiză în politica mondială au fost conceptualizate pentru prima dată de Kenneth Waltz în lucrarea sa *Man, the State, and Wa* (1959), în care identifică trei niveluri principale:

1. Nivelul individual: Acesta se concentrează asupra rolului actorilor individuali în politica internațională, cum ar fi liderii politici, decidenții sau influențele psihologice și cognitive care modelează deciziile acestora. Studiul la acest nivel investighează factorii de natură personală, motivațiile, percepțiile și erorile de judecată, oferind explicații pentru decizii aparent irațională sau imprevizibile în politica mondială.

2. Nivelul statal (național): Acest nivel examinează caracteristicile interne ale statelor care influențează comportamentul lor extern. Factorii analizați includ sistemele politice, economice și sociale, cultura politică, ideologiile dominante și structurile instituționale. Prin acest nivel, se pot explica de ce state cu condiții interne similare adoptă politici externe asemănătoare sau diferite.

3. Nivelul sistemic (internațional): La acest nivel accentul se pune pe structura sistemului internațional și pe relațiile dintre state ca unități principale. Se analizează distribuția puterii, alianțele, echilibrul de putere, instituțiile internaționale și normele care guvernează comportamentul statelor. Acest nivel este central pentru teoriile rea-

liste și neoliberale, care consideră că structura sistemului determină în mare măsură comportamentul actorilor[37].

Ulterior, unii cercetători au propus niveluri suplimentare, precum cel transnațional, care include actorii non-statali (ONG-uri, corporații multinaționale, organizații criminale sau grupări teroriste), și nivelul global, care analizează probleme cu impact universal, cum ar fi schimbările climatice, crizele economice globale sau pandemiile.

Metodele utilizate pentru analiza politicii mondiale pot fi împărțite în două mari categorii: *cantitative* și *calitative.* Astfel, metodele *cantitative* se bazează pe date numerice, statistici și modele matematice pentru a identifica tipare și relații cauzale între diferiți factori. Exemple includ analiza rețelelor internaționale, studiile de tip regresie, simulările de echilibru și modelarea predictivă a conflictelor. Avantajul acestor metode este obiectivitatea și capacitatea de a testa ipoteze într-un mod replicabil. Totuși, ele pot fi limitate de complexitatea fenomenelor sociale și de dificultatea de a cuantifica anumite variabile subtile, cum ar fi percepțiile culturale.

Metodele *calitative*, spre deosebire de cele cantitative, se concentrează pe analiza proceselor, contextului și semnificației fenomenelor politice, utilizând studii de caz, interviuri, analiza documentelor, etnografie sau analiza discursului. Aceste metode permit înțelegerea detaliată a deciziilor și strategiilor actorilor politici, evidențiind motivațiile, normele și valorile care nu pot fi cuantificate. Deși sunt mai flexibile și adesea mai nuanțate, metodele calitative pot fi subiective și dificil de generalizat.

În procesul analizei unor fenomene prezente în politica mondială se recurge la utilizarea metodelor mixte. În prezent, cercetătorii în relații internaționale combină deseori metodele cantitative și cele calitative pentru a obține o imagine mai completă a fenomenelor politice. De exemplu, un studiu asupra conflictelor internaționale poate include atât analiza statistică a frecvenței și tipologiei conflictelor, cât și interviuri cu lideri politici sau analiza documentelor oficiale.

Înțelegerea nivelurilor de analiză și aplicarea metodelor adecvate sunt esențiale pentru:

- dezvoltarea teoriilor explicative și predictive în politica mondială;
- formularea politicilor externe eficiente și fundamentate;
- evaluarea riscurilor și gestionarea conflictelor internaționale;
- înțelegerea interacțiunilor complexe dintre actori statali și non-statali, între interese naționale și norme globale.

Astfel, nivelul de analiză și metodele de studiere reprezintă instrumente fundamentale în cercetarea politică internațională. Alegerea nivelului de analiză determină perspectiva prin care este interpretată realitatea internațională, iar metoda aplicată

[37] KEGLEY, C. W., SHANNON, L. *Blanton Shannon Lindsey.* În: World Politics. Trend Transformation, 2010–2011 Edition. 706 p. ISBN-10: 0-495-80220-4. [online]. Disponibil: https://invent.ilmkidunya.com/images/Section/world-politics-trends-and-transformation-css-book.pdf

influențează precizia și relevanța concluziilor. Într-o lume globalizată și interdependentă, combinarea diferitelor niveluri și metode devine esențială pentru o înțelegere complexă a politicii mondiale.

4. Corelația categoriilor „politică mondială", „relații internaționale" și „politică internațională"

În literatura de specialitate din domeniul științelor politice și al relațiilor internaționale, conceptele de *politică mondială, relații internaționale* și *politică internațională* sunt utilizate frecvent, uneori interschimbabil, însă o analiză atentă relevă diferențe de sferă, focalizare și nivel de abstracție[38].

Politica mondială (*world politics*) reprezintă cel mai cuprinzător cadru conceptual, desemnând ansamblul interacțiunilor politice, economice, culturale, militare și normative care se desfășoară la scară globală. Ea include atât relațiile dintre state, cât și interacțiunile dintre actori non-statali – organizații internaționale guvernamentale și neguvernamentale, corporații multinaționale, mișcări sociale transnaționale, rețele teroriste sau comunități epistemice. Din această perspectivă, politica mondială înglobează fenomene, precum: guvernanța globală, economia politică internațională, problemele de mediu, migrația internațională, proliferarea nucleară, precum și procesele de integrare regională[39].

Relațiile internaționale (*international relations*) constituie atât un domeniu academic autonom, cât și denumirea fenomenului social al interacțiunilor internaționale propriu-zise. În plan fenomenologic, relațiile internaționale includ contactele, conflictele și cooperarea dintre state și alți actori internaționali. În plan epistemologic, termenul desemnează disciplina științifică ce studiază aceste procese, dezvoltând teorii și metodologii proprii (realism, liberalism, constructivism etc.). Prin urmare, relațiile internaționale sunt o componentă majoră a politicii mondiale, având o arie de acoperire mai restrânsă, dar totuși cuprinzătoare în raport cu politica internațională[40].

Politica internațională (*international politics*) reprezintă subdomeniul relațiilor internaționale focalizat predominant pe dimensiunea politică a interacțiunilor interstatale, în special asupra distribuției și exercitării puterii între state. Acest concept este, în esență, stat-centrist: pornește de la premisa că statele sunt principalii actori ai sistemului internațional și examinează fenomene, precum:

---

[38] КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения:* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf

[39] БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Пресс, 2010. 592 с. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf

[40] *Ibidem.*

alianțele, diplomația, echilibrul de putere, conflictele armate, tratatele de securitate sau strategia militară[41].

Din perspectiva raporturilor dintre aceste concepte, se poate susține că *politica mondială* constituie categoria generală, care include *relațiile internaționale* ca element central. La rândul lor, relațiile internaționale conțin, în interior, *politica internațională*, înțeleasă ca sfera specializată pe aspectele de putere și strategie între state. Într-o reprezentare ierarhică, politica mondială este cea mai largă, relațiile internaționale ocupă un nivel intermediar, iar politica internațională are sfera cea mai restrânsă[42].

Corelația dintre aceste noțiuni este una de *incluziune și specializare*: politica mondială oferă cadrul global în care se desfășoară relațiile internaționale, iar politica internațională reprezintă nucleul politic-statocentric al acestora (*a se vedea* Anexa 1). În același timp, procesele și deciziile din sfera politicii internaționale influențează direct evoluțiile din politica mondială, iar dinamica globală – economică, socială și culturală – modelează condițiile în care se desfășoară atât relațiile internaționale, cât și politica internațională[43].

Un exemplu concret poate ilustra această interdependență: schimbările climatice constituie un subiect de politică mondială, deoarece implică ansamblul actorilor globali și afectează întregul sistem internațional. Negocierile din cadrul conferințelor ONU privind schimbările climatice reprezintă un fenomen specific relațiilor internaționale, iar disputele dintre marile state emitente de gaze cu efect de seră asupra responsabilităților și costurilor de reducere a emisiilor aparțin domeniului politicii internaționale.

Pornind de la aceste raționamente, distincția și corelația acestor concepte nu sunt doar o problemă de terminologie, ci au relevanță teoretică și practică pentru înțelegerea și analiza fenomenelor din sfera politică globală (*a se vedea* Anexa 2).

Concluzii

Politica mondială este un domeniu interdisciplinar și dinamic, care studiază relațiile internaționale, interacțiunile dintre state, organizații supranaționale, actori non-statali și influențele culturale, economice sau militare ce modelează sistemul internațional. Complexitatea acestor relații face ca politica mondială să fie un domeniu dinamic.

---

[41] КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения:* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf

[42] ROSENAU, J. N. *Governance, Order, and Change in World Politics*. Cambridge University Press, 1995. 258 p. ISBN 978-0521449158. [online]. Disponibil: https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2021/02/James-N-Rosenau-Ernst-Otto-Czempiel-22Governance-without-GOvernment-Order-and-Change-in-Wolrd-Politics22.pdf

[43] *Ibidem.*

Ca știință socială, politica mondială utilizează metode variate, atât calitative, cât și cantitative, pentru a analiza fenomene, precum: echilibrul de putere, cooperarea internațională, conflictele armate, globalizarea și securitatea. Aceasta presupune teoretizarea, modelarea și interpretarea unor evenimente și procese complexe, pentru a înțelege legile care guvernează comportamentul actorilor internaționali. Studiul politicii mondiale este esențial pentru a identifica și anticipa tendințele și schimbările la nivel global. De exemplu, înțelegerea fenomenelor precum multipolaritatea emergentă, noile alianțe geopolitice sau provocările globale (cum ar fi schimbările climatice și crizele umanitare) ajută la dezvoltarea unor strategii eficiente de cooperare și răspuns. Ca obiect de studiu, politica mondială oferă un cadru teoretic și practic care sprijină formularea și implementarea politicilor externe și a strategiilor naționale. Decidenții pot lua decizii informate privind diplomația, securitatea națională, comerțul internațional sau participarea în organismele globale.

Astfel, în contextul lumii contemporane, marcate de interdependențe economice, tehnologice și culturale, dar și de conflicte asimetrice și amenințări transnaționale, importanța politicii mondiale ca știință crește constant. Ea ajută nu doar la explicarea fenomenelor actuale, ci și la identificarea soluțiilor viabile pentru promovarea păcii, stabilității și dezvoltării durabile. De asemenea, politica mondială reprezintă o disciplină fundamentală pentru înțelegerea lumii moderne, care combină abordarea teoretică cu aplicabilitatea practică și contribuie la construirea unei ordini internaționale mai echitabile și funcționale.

Sarcini de autoevaluare:

1. Analizați principalele surse istoriografice ale „Politicii Mondiale”.
2. Identificați obiectul de studiu al disciplinei „Politica Modială”.
3. Determinați corelaţia categoriilor „politică mondială”, „relaţii internaţionale”, „politică internaţională.
4. Stabiliți nivelurile și metodele de analiză a politicii mondiale.
5. Evaluați rolul disciplinei „Politica Mondială”.

Bibliografie selectivă:

1. BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997. 352 p. ISBN 978-973-569-1509. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/373381393/Brucan-Silviu-Dialectica-Politicii-mondiale-pdf
2. CEBOTARI, S. *Corelaţia „Noua ordine mondială” – „arhitectura geopolitică”.* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare”, 2014, p. 169-172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf

3. DUȚU, P. *Globalizarea şi raportul dintre securitatea naţională şi securitatea internaţională.* În: Impact strategic, 2005, nr. 1, p. 11-16.
4. JUC, V. *Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea războiului rece.* În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2010, nr. 1, p. 83-90.
5. MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Norton, 2005. 768 p. ISBN 978-0393920778. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%2020Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf
6. WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf
7. АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf
8. ДРОБОТ, Г. А. *Мировая политика*. Учебник для бакалавров. Москва: Юрайт, 2014. 476 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/images/add_ru/179965-1.pdf?srsltid=AfmBOoomkDfn5sJ7nh73YEW44cjY17VlYS6WDjtvtP5ZO6CGOH3cnqXy
9. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az
10. КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения.* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf
11. ЭЛАМИРЯН, Р. Г. *Современная мировая политика и международные отношения*: Учебно-методическое пособие. Москва: РАУ, 2020. 97 с. https://www.researchgate.net/profile/Ruben-Elamiryan-2/publication/341160591_Sovremennaa_mirovaa_politika_i_mezdunarodnye_otnosenia/links/5eb16f69a6fdcc7050a9c908/Sovremennaa-mirovaa-politika-i-mezdunarodnye-otnosenia.pdf

Tema 2. GENEZA ŞI EVOLUŢIA POLITICII MONDIALE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *politică, conflicte internaţionale, suveranitate, sistemul de la Viena.* **Unități de conținut:** 1. Geneza politicii mondiale în epoca antică: Războiul Peloponesiac și apariția sistemului internațional 2. Apariţia capitalismului în Europa 3. Pacea de la Westfalia 4. Acceptarea principiului suveranităţii naţionale. Sistemul de la Viena	- relatează despre evoluţia sistemului mondial; - generalizează etapele, trăsăturile dezvoltării politicii mondiale până la formarea sistemului de state naţional; - formulează parametrii de bază ai modelului păcii de la Westfalia; - evaluează rolul Păcii de la Westfalia.	Absolventul în mod autonom evaluează sarcinile și determină geneza și evoluția politicii mondiale.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse, explozie stelară.

Repere de conținut:

Introducere

Politica mondială, ca domeniu complex al interacțiunilor internaționale, reprezintă rezultatul unui proces istoric de lungă durată, în care structurile de putere, normele, valorile și mecanismele de guvernare globală s-au format și transformat sub influența factorilor economici, sociali, culturali și tehnologici. Geneza acesteia poate fi identificată încă din primele forme de organizare interstatală, când comunitățile umane au început să stabilească relații diplomatice, alianțe sau confruntări armate pentru a-și proteja interesele și a-și extinde influența.

Evoluția politicii mondiale este strâns legată de marile transformări ale sistemului internațional – de la apariția statelor-națiune în urma Păcii de la Westfalia (1648) la consolidarea imperiilor coloniale, declanșarea și consecințele războaielor mondiale, apariția organizațiilor internaționale și, mai recent, fenomenul globalizării. În acest proces s-au conturat atât principii fundamentale, precum: suveranitatea și autodeterminarea popoarelor, cât și mecanisme de cooperare menite să prevină conflictele și să gestioneze provocările comune.

În prezent, politica mondială se caracterizează printr-o interdependență fără precedent între state și actori non-statali, determinată de intensificarea fluxurilor comerciale, a schimburilor culturale și a interacțiunilor tehnologice. Totodată, dinamica actuală este marcată de apariția unor noi centre de putere, de competiția pentru

resurse strategice și de confruntarea cu amenințări globale, precum schimbările climatice, migrația masivă sau crizele sanitare[44].

Studierea genezei și a evoluției politicii mondiale reprezintă nu doar o incursiune în trecutul relațiilor internaționale, ci și o premisă esențială pentru înțelegerea provocărilor contemporane și anticiparea tendințelor viitoare. Prin analizarea etapelor istorice și a factorilor determinanți, se poate contura o imagine mai clară asupra modului în care structurile politice globale se adaptează la transformările continue ale mediului internațional.

1. Geneza politicii mondiale în epoca antică: Războiul Peloponesiac și apariția sistemului internațional

Politica mondială, chiar și în formele sale incipiente, își are rădăcinile în relațiile dintre comunitățile umane și statele timpurii, care și-au definit interesele, alianțele și conflictele. În epoca antică, Grecia clasică oferă un exemplu semnificativ prin Războiul Peloponesiac (431-404 î.e.n), relatat de istoricul atenian Tucidide în *Războiul Peloponesiac*[45]. Acest conflict, desfășurat pe parcursul a 27 de ani, poate fi considerat primul moment în care se manifestă elemente precursoare ale politicii mondiale, prin formarea de alianțe, structuri ierarhice de putere și confruntarea între blocuri rivale[46].

Pentru o înțelegere adecvată a declanșării acestui conflict, este necesară evidențierea cauzelor sale profunde și imediate[47]. Conform tezelor înaintate de către Tucidide, Războiul Peloponesiac a opus două mari alianțe: Liga Peloponesiacă condusă de Sparta și Liga Maritimă condusă de Atena. Cele două blocuri au atras în conflict alte polisuri din Grecia de Vest, Sicilia și chiar statul persan al Ahemenizilor, conferind războiului o dimensiune care depășea rivalitatea locală. Datorită acestei mobilizări ample, conflictul poate fi considerat un „război mondial al lumii grecești", ilustrând modul în care structurile și interacțiunile internaționale încep să se contureze. Analizând cauzele emergenței Războiului Peloponesiac, am putea reliefa trei mari categorii de factori[48]:

1. Factori geografici și demografici

Datorită fertilității reduse a solului, regiunea Attica nu reprezenta un obiectiv strategic pentru alte popoare, ceea ce a permis Atenei să rămână relativ protejată de conflicte externe. În aceste condiții, refugiații din zonele afectate de războaie s-au

[44] RUSU, R. *Cultura politică*. (Curs de lecții). Chișinău, 2012. [online]. Disponibil: http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/265/Rusu_curs%20de%20lectii_Cultura%20politica_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[45] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012, с. 9. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

[46] THUCYDIDES. *Războiul Peloponesiac.* București: Editura Ştiinţifică, 1966. 780 p.

[47] *Teoria războiului hegemonic*. [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php

[48] *Ibidem.*

stabilit la Atena, ceea ce a dus la creșterea populației și naturalizarea acestora. Presiunea demografică a determinat colonizarea altor regiuni și dezvoltarea comerțului pentru asigurarea resurselor necesare unei populații în expansiune, transformând Atena într-un imperiu economic și comercial.

2. Factori economici și tehnologici

Ascensiunea puterii navale a Atenei a facilitat extinderea comerțului între statele grecești și consolidarea hegemoniei în regiunea estică a Mării Mediterane. Inovațiile tehnice în domeniul naval, introducerea fortificațiilor și creșterea puterii financiare și comerciale au permis concentrarea puterii militare și economice, favorizând formarea de alianțe și modificarea echilibrului puterii. Aceste evoluții au creat un sistem internațional economic și politic interdependent, în care Atena și-a putut exercita influența și dominația maritimă[49].

3. Factori politici și instituționali

Războiul cu Persia a consolidat puterea Atenei, în timp ce Sparta, hegemonul tradițional al grecilor, a adoptat o politică mai izolată. Dezvoltarea unei clase comerciale prospere a modificat structura guvernamentală ateniană, accentuând caracterul expansionist al politicii externe. În contrast, Sparta, oligarhie conservatoare, concentra eforturile pe menținerea *statu-quo-ului intern,* evitând comerțul sau expansiunea colonială, ceea ce a generat decalaje în putere și tensiuni cu Atena[50].

Astfel, Războiul Peloponesiac marchează apariția primelor elemente ale politicii mondiale în lumea antică, prin divizarea sistemului în două blocuri antagonice: Atena – putere navală, comercială și democratică, și Sparta – putere militară și oligarhică. Această polarizare a sistemului internațional elen a permis observarea mecanismelor de echilibru al puterii, formarea alianțelor și manifestarea conflictului ca instrument strategic – elemente fundamentale care stau la baza politicii mondiale.

Îmbinarea factorilor geografici, economici, tehnologici și politici cu diferențele fundamentale dintre regimurile interne – democrația energică și expansionistă a Atenei și oligarhia conservatoare a Spartei – a grăbit izbucnirea conflictului. Formarea celor două blocuri și bipolarizarea puterii în Elada reprezintă primile manifestări ale unui sistem internațional complex**,** anticipând principiile relațiilor internaționale moderne și oferind o perspectivă asupra modului în care interacțiunile între Mari Puteri pot structura politica mondială.

2. Apariţia capitalismului în Europa

O etapă semnificativă în evoluția politicii mondiale poate fi identificată prin perioada apariției capitalismului. Conform lui Karl Marx, considerat părintele socialismului științific, capitalismul reprezintă un *„rău necesar”*, care va fi depășit printr-un proces dialectic. Marx sublinia faptul că acest sistem economic generează

[49] *Teoria războiului hegemonic*. [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php

[50] *Ibidem.*

germenii propriei sale distrugeri, prin intermediul clasei muncitoare, o forță capabilă să răstoarne capitalismul din temelii, eliberând astfel omenirea de ceea ce Marx denumea un „dezastru" social.

În interpretarea predominant socialistă a istoriei, termenul „capitalism" a căpătat o încărcătură emoțională puternică, fiind asociat cu originile sale controversate, cu acumularea primitivă a capitalului, cu exproprierea proletariatului de mijloacele de producție și cu ascensiunea unei burghezii care a ajuns să controleze economia prin mijloace nejustificate. Această viziune istorică s-a concentrat mai mult pe bilanțul eșecurilor și al inegalităților generate decât pe analiza beneficiilor și riscurilor sistemului capitalist.

Dintr-o perspectivă economică, capitalismul reprezintă o organizare rațională a producției și schimbului, care a contribuit la dezvoltarea fără precedent a societății umane. El se bazează pe proprietatea privată, pe investițiile de capital, pe libertatea juridică a forței de muncă, pe diviziunea și specializarea muncii, precum și pe adaptarea producției în funcție de raportul dintre cerere și ofertă.

Termenii „capital", „capitalism", „capitalist", precum și expresiile derivate, precum „societate capitalistă", „economie capitalistă", „clasa capitalistă" sau „regim capitalist", au devenit uzuali atât în limbajul specialiștilor în științe socioumane, cât și în cel al publicului larg. Traseul lingvistic al acestor termeni a fost unul complex și îndelungat. Cuvântul „capital" a început să fie utilizat în secolele XII-XIII în vestul Europei pentru a desemna un fond sau o masă de bani, fiind folosit în anumite texte și pentru a desemna banii care produc dobândă sau stocul de mărfuri. Termenul provine din latina medievală, de la „caput", care însemna „cap", făcând referire la capetele de vită utilizate ca obiecte premonetare în schimburile economice.

În secolele XIV-XVI, odată cu expansiunea economiei de piață capitaliste, cuvântul „capital" a pătruns în limbajul curent al negustorilor, cămătarilor, corăbierilor și bancherilor din Spania, Germania, Țările de Jos și Franța. La mijlocul secolului XVIII apar primele utilizări ale termenului „capitalist", iar la începutul secolului XX – cele ale „capitalismului", reflectând astfel evoluția și consolidarea conceptuală a sistemului economic capitalist.

De la apariția sa și până în prezent, capitalismul nu poate exista fără corelația strânsă dintre piață, proprietate, producție și profit. Aceste elemente fundamentale au asigurat și continuă să asigure atât dezvoltarea economică și progresul general al societății, cât și polarizarea și discrepanțele sociale dintre indivizi și comunități. Totodată, ele constituie baza existenței, adaptabilității și funcționalității sistemului capitalist. Istoria capitalismului nu poate fi însă considerată exclusiv triumfală. Astfel, de-a lungul timpului, capitalismul a fost marcat de multiple cicluri de expansiune și contracție, perioade de creștere și regres, fluctuații, crize și stagnări. Reziliența și succesul său până în prezent se datorează capacității extraordinare de adaptare și transformare, precum și puterii economice consolidate pe cele patru elemente esențiale: piață, proprietate, producție și profit.

Geneza capitalismului a fost analizată din două perspective principale. Prima direcție se referă la contribuțiile obiective și echidistante ale unor teoreticieni, precum Max Weber, Werner Sombart și Joseph A. Schumpeter. Cea de-a doua abordare vizează interpretarea capitalismului dintr-o perspectivă ideologică, specifică clasei muncitoare, pentru care capitalismul, în viziunea lui Marx, Engels, Lenin și a urmașilor lor – laburiști, fabianiști, social-democrați sau socialiști contemporani – a reprezentat un „blestem" social și economic.

În ceea ce privește prima direcție, este de menționat că analiza acestor autori se încadrează în același cadru conceptual larg, întrucât toți identifică factori similari în apariția capitalismului: spiritul capitalist, climatul de raționalitate, existența antreprenorului și rolul muncitorului ca actori-cheie. Diferențele dintre acești teoreticieni vizează, în principal, ierarhia și importanța relativă a acestor factori în procesul de inițiere și autoîntreținere a pieței libere și a sistemului capitalist în ansamblu.

Pentru a oferi o analiză mai clară și mai structurată, reamintim că conceptul de „spirit capitalist" este o invenție weberiană. Acesta desemnează o atitudine mentală și emoțională, considerată o sumă de însușiri pozitive care, odată formate și manifeste, fac posibilă apariția capitalismului. Max Weber explorează această idee în lucrarea sa fundamentală *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, realizând un dialog între principiile gânditorilor precum Benjamin Franklin și Richard Baxter, dar și cu preceptele biblice.

Scopul este de a surprinde dimensiunea esențială a spiritului capitalist, identificată de Weber cu o etică a muncii temeinice și cinstite. Această etică se concretizează în o serie de norme și „recomandări" care definesc comportamentul economic și social:

- „Timpul înseamnă bani", ceea ce echivalează pierderea de timp cu un păcat major;
- Banul are o natură productivă și rodnică;
- „Un bun plătitor este stăpânul tuturor pungilor";
- „Nu tihna și desfătările, ci acțiunea contribuie la sporirea gloriei lui Dumnezeu";
- Contemplarea pasivă este lipsită de valoare dacă se realizează în detrimentul muncii profesionale;
- „Cine nu muncește, nu mănâncă" (Sf. Pavel);
- Distribuția inegală a bunurilor pe pământ este considerată opera lui Dumnezeu.

Astfel, spiritul capitalist, așa cum îl definește Weber, nu se reduce la dorința de acumulare de capital, ci reprezintă un ansamblu de valori, norme și comportamente care legitimează munca asiduă, disciplina economică și eficiența productivă, constituind cadrul moral și psihologic pentru dezvoltarea capitalismului modern. Într-adevăr, asemenea recomandări și multe altele ar fi putut pătrunde în cultura oricărui popor prin discursul învățaților sau prin interpretarea versetelor biblice. Totuși, Weber se concentrează asupra unui popor „ales" nu de Dumnezeu, ci de capitalism. În acest

context, protestanții, în special calvinii, prin doctrina lor a predestinării, par mai receptivi la valorile care definesc paradigma capitalismului. Etica lor religioasă favorizează comportamente economice conforme cu dezvoltarea sistemului capitalist.

Rămâne controversată ideea dacă membrii Bisericii au fost sau nu primii capitaliști, însă este indiscutabil că instituțiile religioase au oferit și continuă să ofere exemple de organizare și raționalitate comportamentală, cu valențe inspiraționale, care pot fi transmise oricărui model de societate dispus să-și consolideze temeliile pe astfel de repere. În capitalismul târziu se observă atât ascensiunea, cât și declinul sistemului. Conform lui Werner Sombart, declinul societății capitaliste este marcat, printre alți factori, de următoarele procese:

- Dispariția spiritului de aventură al întreprinzătorilor;
- Subordonarea riscului la metodele de organizare a afacerilor;
- Stabilizarea excesivă a activității economice;
- Scăderea ratei de creștere a populației;
- Reducerea investițiilor.

Astfel, analiza elaborată de către Sombart sugerează că dinamica capitalismului nu depinde doar de structuri economice și tehnologice, ci și de factori culturali, sociali și psihologici, care influențează comportamentele antreprenoriale, investițiile și ritmul dezvoltării economice. Sombart sublinia cu fermitate: „Pentru noi există un singur scop – Germania. Pentru siguranța Germaniei și pentru măreția, puterea și gloria ei, vom sacrifica bucuroși orice teorie și orice principiu, indiferent dacă poartă o ștampilă liberală sau alta".

Factorii care au favorizat apariția capitalismului includ activitatea economică rațională, contabilitatea rațională, tehnologia rațională și legile stabilite rațional. Totuși, aceștia nu sunt suficienți pentru explicarea completă a fenomenului. Alți factori esențiali au fost: spiritul raționalist, raționalizarea întregului mod de viață și o etică economică rațională. Este de menționat că „spiritul capitalist", ca ansamblu de însușiri pozitive ale indivizilor, nu reprezintă o invenție a epocii moderne sau a unei anumite zone geografice. Acesta a existat și într-o formă precapitalistă. În acest sens, Orientul a fost mult mai avansat decât Europa. La începutul secolelor XI-XII, perioadă care marchează zorii capitalismului european, China era superioară Europei în diverse domenii ale cunoașterii, inclusiv în educație și administrare.

Odată ce capitalismul ajunge să domine viața economică, sistemul selectează, educă și formează subiecții de care are nevoie: întreprinzătorii și muncitorii. Weber ne oferă o perspectivă clară asupra acestui proces, evidențiind că „și în secolul XIX, nu distinșii gentlemeni din Liverpool și Hamburg, cu averile lor comerciale moștenite, ci parveniții în ascensiune proveniți din mediile mult mai modeste din Manchester, Renania și Westfalia au fost reprezentanții clasici ai capitalismului".

Astfel, capitalismul nu este doar un sistem economic, ci și un proces social și cultural care modelează individul și comunitatea în funcție de nevoile și logica sa economică.

Max Weber a elaborat o paradigmă „care situează omul în complexul social și concepe viitorul societății ca pe un subiect fundamental al reflecției economistului". El pornește de la premisa că economia capitalistă este profund rațională și că spiritul capitalist își are originile în etica protestantă. În secolul XVI, în vestul Europei s-au desfășurat simultan două procese fundamentale, aparent opuse: intensificarea activității economice și consolidarea activităților religioase. Capitalismul a evoluat pe multiple dimensiuni, manifestându-se diferit în funcție de contextul geografic. Deși aparține aceleiași culturi universale, cultura capitalismului, creată de însuși acest sistem, prezintă particularități distincte în Europa, Asia, America și Africa.

Analizând dezvoltarea capitalismului în țările avansate ale Europei, pot fi identificate mai multe etape. Prima perioadă a epocii moderne se caracterizează printr-o diversitate semnificativă de orientări economice, însă elementul comun și definitoriu a fost extinderea relațiilor capitaliste. Până la mijlocul secolului XVII capitalismul era predominant comercial, iar intensificarea schimbului de mărfuri a stimulat dezvoltarea industriei.

În Evul Mediu, producția industrială se realiza în ateliere mici, meșteșugărești. În epoca modernă apar forme mai complexe de organizare a muncii, sub forma manufacturilor capitaliste. Acestea reuneau un număr mare de muncitori specializați în diferite etape ale realizării produsului finit. Specializarea producției a impus perfecționarea și înlocuirea continuă a uneltelor, generate de invențiile tehnice. Mașinile au înlocuit treptat munca manuală cu cea mecanizată, iar apariția mașinii cu aburi a avut o importanță deosebită, marcând trecerea de la manufactură la producția industrială mecanizată și deschizând astfel calea Revoluției Industriale.

Această transformare a condus la sporirea considerabilă a producției, iar afirmarea relațiilor capitaliste a fost influențată decisiv de factorii politici. În acest context, victoria burgheziei asupra nobilimii feudale și instaurarea principiilor moderne de guvernare au reprezentat condiții esențiale pentru consolidarea capitalismului în Europa. Datorită victoriei revoluțiilor europene, economia țărilor a început să se dezvolte rapid. În Anglia, deja la sfârșitul secolului XVII și în prima jumătate a secolului XVIII volumul producției manufacturiere a crescut substanțial. Principala ramură a acesteia fiind prelucrarea lânii, țăranii au fost treptat deposedați de pământ, care a fost transformat în pășuni. Cei care își pierdeau proprietățile se îndreptau spre orașe în căutarea unui loc de muncă, completând rândurile muncitorilor urbani.

Acest proces constituie ceea ce este cunoscut ca revoluția agrară, caracterizată prin transformarea întregii proprietăți funciare în proprietate capitalistă. Parcelele micilor producători au fost comasate, întregind terenurile marilor proprietari, concomitent cu intensificarea expansiunii coloniale. Exploatarea coloniilor a devenit o sursă importantă de îmbogățire pentru clasele dominante engleze, la fel ca și comerțul cu sclavi, care a constituit un alt mijloc semnificativ de acumulare a capitalului. Concentrarea unor capitaluri mari în mâinile burgheziei și ale noii nobilimi, disponibi-

litatea forței de muncă și a materiilor prime coloniale ieftine au facilitat dezvoltarea producției capitaliste[51].

Aceste condiții au creat cadrul favorabil pentru trecerea în *Anglia*, în anii 1760, de la producția manufacturieră la producția de fabrică. Această tranziție a fost posibilă datorită progresului tehnic: apariția mașinii cu aburi și a altor invenții, precum și diviziunea muncii în manufacturi, care a creat premisele înlocuirii muncii manuale cu cea mecanizată. Acest proces istoric este cunoscut sub denumirea de Revoluție Industrială. Revoluția Industrială a condus la o creștere extraordinară a producției industriale în toate ramurile economiei și s-a încheiat la trecerea dintre secolele XVIII-XIX. În Europa continentală aceasta s-a realizat în prima jumătate a secolului XIX, începând abia în anii 1820-1830, iar în Rusia, marcată de iobăgie, Revoluția Industrială s-a produs și mai târziu[52].

În *Franța*, Revoluția Industrială a progresat mult mai lent decât în Anglia, din cauza mai multor factori. Persistența micilor gospodării țărănești a încetinit dezvoltarea industriei. Totuși, între 1815 și 1830 numărul mașinilor și volumul producției industriale au crescut semnificativ, iar construcția căilor ferate a început să se dezvolte. În plan numeric, întreprinderile manufacturiere și atelierele predominau în continuare. Un alt factor care a frânat Revoluția Industrială în Franța a fost dominația aristocrației financiare, care nu era interesată să investească în industrie, obținând profituri mai ușor prin speculații bancare, jocuri de bursă și tranzacții cu titluri de valoare și obligațiuni de stat[53].

Germania, în primele decenii ale secolului XIX, era preponderent agrară, trei pătrimi din populație trăind în mediul rural. Aproximativ jumătate din terenuri se aflau în proprietatea moșierilor, ceea ce reprezenta principala cauză a subdezvoltării agriculturii și a stagnării industriale. Fragmentarea teritorială și izolarea economică a regiunilor au fost, de asemenea, factori care au încetinit dezvoltarea economică a Germaniei. Revoluția Industrială a început aici abia în anii 1830[54].

Lichidarea iobăgiei și ruinarea unei părți a țărănimii și meșteșugarilor au contribuit la crearea forței de muncă disponibile pentru industrie, iar creșterea populației urbane, prosperitatea iuncherilor și a unor segmente ale țărănimii au stimulat cererea de bunuri industriale și au favorizat apariția fabricilor mari. Dezvoltarea infrastructurii, precum construcția căilor ferate și transportul fluvial, a accelerat industria, în special metalurgia, și comerțul. Cel mai rapid s-a dezvoltat regiunea Rinului, lipsită de structuri feudale și bogată în resurse subterane (metale și cărbune). Rinul a constituit principala arteră de legătură cu restul Europei.

[51] RUGGIE, J. *What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge.* În: International Organization, 1983, vol. 36, no. 4, p. 379–415. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/4853950_What_Makes_The_World_Hang_Together_Neo-Utilitarianism_and_the_Social_Constructivist_Challenge

[52] ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale.* Chișinău: Editura Științifică, 2005. 360 p.

[53] *Ibidem.*

[54] *Ibidem.*

Cu toate acestea, până la mijlocul secolului XIX Germania rămânea în urma Angliei și Franței în ceea ce privește nivelul de dezvoltare industrială, în ciuda progreselor regionale notabile.

3. Pacea de la Westfalia

În analiza genezei politicii mondiale poate fi evidențiată o altă etapă care a marcat sistemul internațional. Ceea ce a început ca un conflict religios în Boemia s-a transformat într-o luptă pentru putere la nivel internaţional. În următorii 30 de ani au fost atrase în război Danemarca, Franţa, Olanda, Spania şi Suedia. Conducătorii catolici şi protestanţi, deseori mânaţi de lăcomie şi sete de putere, urmăreau să câştige prin orice mijloc supremaţie politică şi avantaje comerciale. Războiul de 30 de ani a avut mai multe faze, numite după numele principalelor ţări ce s-au opus împăratului. Unele lucrări de referinţă menţionează patru faze: Războiul boemian şi palatinatului, Războiul dintre danezi şi Saxonia Inferioară, Războiul suedez şi Războiul franco-suedez. Majoritatea bătăliilor au fost purtate pe teritoriul imperiului.

Suedia era un important furnizor de arme, printre armele vremii numărându-se pistoale, muschete, mortiere şi tunuri. Catolicii şi protestanţii erau prinşi din plin în război. Soldaţii se avântau pe câmpul de luptă strigând fie „Santa Maria“, fie „Dumnezeu este cu noi“. Pe teritoriile germane, trupele prădau şi jefuiau tot ce întâlneau în cale, tratându-i atât pe inamici, cât şi pe civili cu o cruzime sălbatică. Războiul a degenerat în barbarie. Ce contrast cu profeţia Bibliei care spune: „Niciun popor nu va mai ridica sabia împotriva altuia şi nu vor mai învăţa să facă război”.

O întreagă generaţie de germani nu cunoscuse decât războiul, iar oamenii, istoviţi de atâta luptă, tânjeau după pace. Se pare că pacea ar fi fost posibilă dacă n-ar fi existat interesele politice opuse ale conducătorilor. Aceste interese au ieşit tot mai mult la iveală pe măsură ce războiul şi-a pierdut caracterul religios, fiind mânat de raţiuni laice. În mod paradoxal, unul dintre cei care au promovat această schimbare a fost un înalt prelat al Bisericii Catolice.

Pacea Westfalică este un tratat de pace încheiat în anul 1648, prin care a fost pus capăt Războiului de Treizeci de Ani. În Pacea Westfalică au fost reafirmate prevederile Păcii Religioase de la Augsburg (1555), prin care religia catolică și cea protestantă (luterană) erau privite ca religii egal îndreptățite; totodată, aceste prevederi au fost extinse, cuprinzând și confesiunea calvină din imperiu[55].

Suedia a preferat să negocieze cu Imperiul Roman din Osnabrück, controlată de forțele protestante. Osnabrück era un oraș luteran și catolic bidenominațional, cu două biserici luterane și două biserici catolice. Consiliul municipal era exclusiv luteran, iar burghezii se aflau în cea mai mare parte, dar orașul găzduia, de aseme-

[55] KEGLEY, C. W., SHANNON, L. *Blanton Shannon Lindsey.* În: World Politics. Trend Transformation. 2010–2011 Edition. 706 p. ISBN-10: 0-495-80220-4. [online]. Disponibil: https://invent.ilmkidunya.com/images/Section/world-politics-trends-and-transformation-css-book.pdf

nea, capitolul catolic al Episcopiei-Print din Osnabrück și avea mulți alți locuitori catolici. Osnabrück a fost subjugat de trupele Ligii Catolice din 1628 până în 1633 și apoi a fost luat de Suedia luterană[56].

Tratatul de pace este alcătuit din două documente:

- „Tratatul din Münster" (încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Franța),
- „Tratatul din Osnabrück" (încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Suedia).

Primele negocieri de pace au avut loc în Köln, urmate de negocierile din Lübeck și Hamburg.

Cele două tratate alcătuiesc împreună *Pacea Westfalică*.

Trimisul imperial, contele (ulterior Prinț) Johann Ludwig von Nassau Hadamar, conduce negocierile de pace cu succes, până la capăt. Trimișii spanioli și olandezi semnează Pacea din Münster în Rathaussaal (Primăria orașului), la 15 mai 1648. Pentru tratatele din 24 octombrie 1648 nu a avut loc o asemenea ceremonie festivă. Astfel, urmările Tratatului de pace sunt:

- Suedia obține, în anul 1648: orașul Stettin cu regiunea înconjurătoare; orașul Wismar; de asemenea, episcopatul Bremen și Werden.
- Danemarca nu obține teritoriile pretinse.
- Austria cedează Franței Sundgau.
- Nu s-a reușit o hegemonie catolică în imperiu.
- Franța, prin uneltirile cardinalului Richelieu, care a fost împotriva încheierii păcii, devine cea mai influentă și puternică țară din vestul Europei.
- Părți mari din Sfântul Imperiu Roman sunt pustiite de război, pierderea de vieți omenești fiind estimată între 3 și 4 milioane; la aceasta au contribuit, în principal, foametea și epidemiile.
- Statele germane nu aveau ieșire la mare, fiind excluse din comerțul maritim, ceea ce mai târziu a cauzat lipsa coloniilor germane și a constituit un dezavantaj dezastruos pentru o perioadă de 150 de ani pe piața de desfacere, sursă de materii prime, frânând dezvoltarea economică a acestor state, în comparație cu puterile maritime ale acelei epoci (Olanda, Anglia și Franța)[57].

4. Acceptarea principiului suveranităţii naţionale. Sistemul de la Viena

Tratatul Westfaliei a recunoscut principiul suveranităţii statelor. Acesta a însemnat că fiecare parte semnatară se angaja să respecte drepturile teritoriale ale celorlalte părţi şi să nu se amestece în treburile interne. Astfel s-a născut noua Europă ca un

[56] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012, с. 14-16. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

[57] ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005, p. 48-50.

continent de state suverane. Unele dintre aceste state au fost mai avantajate de prevederile tratatului decât altele[58].

Franţa a fost recunoscută drept mare putere, iar Elveţia şi Olanda şi-au dobândit independenţa. Însă statele germane, între care multe fuseseră secătuite de război, au fost mai puţin avantajate. Soarta lor a fost hotărâtă mai mult sau mai puţin de celelalte ţări. În *The New Encyclopædia Britannica* se spune: „Ceea ce pierdeau şi obţineau principii germani s-a stabilit în funcţie de interesele puterilor principale: Franţa, Suedia şi Austria". În loc să fie unificate într-o singură ţară, statele germane au rămas divizate, aşa cum fuseseră înainte. Mai mult, au fost trecute sub controlul unor conducători străini unele teritorii, printre care şi regiuni ale principalelor fluvii din Germania, Rinul, Elba şi Oder[59].

Religiile catolică, luterană şi calvinistă au fost recunoscute cu drepturi egale. Acest lucru nu a fost pe placul tuturor. Papa Inocenţiu al X-lea a protestat vehement împotriva tratatului, declarându-l nul şi neavenit. Cu toate acestea, noile graniţe religioase au rămas în mare parte neschimbate de-a lungul următoarelor trei secole. Deşi nu se putea încă vorbi de o libertate religioasă a individului, totuşi se făcuse un pas înainte.

Tratatul a pus capăt Războiului de 30 de ani şi odată cu semnarea lui au încetat majoritatea ostilităţilor. Acesta a fost ultimul război religios important din Europa. Deşi războaiele n-au încetat, cauzele care au stat la baza lor nu au mai fost de natură religioasă, ci de natură politică sau comercială.

Congresul de la Viena **(18 sptembrie 1814-9 iunie 1815)** a pus capăt războaielor napoleoniene și a stabilit noile granițe din Europa. Un rol important în desfășurarea lucrărilor l-au avut Castlereagh, reprezentantul Angliei, Nesselrode, reprezentantul Rusiei, Hardenberg, reprezentantul Prusiei, și Metternich, cel al Austriei. Fiecare reprezentant căuta să câștige numeroase avantaje pentru țara sa, prin diplomație și prin acțiuni desfășurate în secret[60].

În acest sens, cancelarul austriac Metternich, ajutat și de poliția secretă austriacă, a fost deosebit de abil și eficient. În timpul lucrărilor, s-a remarcat și ministrul de externe francez Talleyrand, care, sprijinit de delegații micilor puteri, căuta să destrame alianța anglo-austro-ruso-prusacă și să obțină pentru țara sa hotărâri care să nu-i îngreuneze foarte mult situația.

---

[58] CROXTON, D. *Westphalia: The Last Christian Peace*. Palgrave Macmillan, 2013. 446 p. ISBN: 9781137333322.

[59] *Thirty Years' War.* [online]. Disponibil: https://www.britannica.com/event/Thirty-Years-War

[60] LARROCHE, E., LENTZ, T. *Le congrès de Vienne. Une refondation de l'Europe, 1814-1815*; JARRETT, M. *The Congress of Vienna and its Legacy. War and Great Power Diplomacy After Napoleon*. În: Revue d'histoire du XIXe siècle, 2014, 48. ISSN: 1265-1354, [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345275502_Thierry_LENTZ_Le_congres_de_Vienne_Une_refondation_de_l'Europe_1814-1815_Mark_JARRETT_The_Congress_of_Vienna_and_its_Legacy_War_and_Great_Power_Diplomacy_After_Napoleon_London-New_York_IB_Tauris_2013_5

Revenirea lui Napoleon în fruntea Franței, în martie 1815, a grăbit încheierea lucrărilor congresului, semnarea *Actului final*, și a determinat formarea unei noi coaliții militare antifranceze (Rusia, Anglia, Austria și Prusia).

Congresul de la Viena este un moment important în istoria relațiilor internaționale moderne, marcat de semnarea *Declarației Puterilor* cu privire la desființarea comerțului cu negri și de adoptarea Regulamentului cu privire la rangurile reprezentanților diplomatici, aflat în vigoare și astăzi, ambele documente fiind anexate la tratatul principal, iar la data de 9 iunie 1815 a fost semnat *Actul final*. Acesta preciza granițele hotărâte de Marile Puteri. Deciziile cele mai importante luate în cadrul Congresului au fost:

- Franța își vede teritoriul redus la frontierele sale din ianuarie 1792; în plus, avea obligația de a plăti despăgubiri de război și de a primi trupele străine care să staționeze pe teritoriul ei;
- Regatul Unit al Țărilor de Jos reunește Provinciile Unite și Țările de Jos Austriece și trebuie să constituie o barieră utilă împotriva deșteptării dorințelor franceze de expansiune;
- Regatul Prusiei câștigă, la vest, Westfalia și Renania, iar în est – Pomerania, și devine unul dintre membrii cei mai importanți ai Confederației Germane;
- Austriei i se restituie teritoriile pierdute, Tirolul, Salzburgul până la Bavaria și primește provinciile ilirice, Lombardia și Veneția; poziția sa se consolidează prin venirea pe tronul Toscanei a arhiducelui Ferdinand, iar în ducatul de Parma – a Mariei Luiza, a doua soție a lui Napoleon I;
- Rusia obține 2/3 din Polonia, inclusiv Varșovia, constituite într-un un regat autonom al Poloniei, țarul Rusiei obținând și titlul de rege al Poloniei; Rusia mai obține Finlanda și i se recunoștea anexarea Basarabiei, răpită din trupul Moldovei prin pacea ruso-turcă de la București (16 mai 1812);
- Regatul Unit a redobândit coroana Hanovrei, și-a menținut dominația asupra Coloniei Capului Bunei Speranțe, Maltei, Ceylonului, Insulelor Ionice și insulei Hellgoland; în plus, i se recunoaște suveranitatea asupra Gibraltarului;
- în Spania și Regatul celor Două Sicilii se produce restaurația Bourbonilor;
- Statele germane (38) vor fi reunite în Confederația Germană, condusă de o dietă federativă prezidată de Austria;
- Suedia primește Norvegia, ca urmare a sprijinului acordat aliaților antinapoleoniene;
- Elveției i se recunosc independența și neutralitatea perpetuă.

Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine, în care Europa era sub controlul unui ansamblu de patru puteri: Austria, Prusia, Rusia și Anglia. Pentru a păstra vechile regimuri dinastice, neluând în seamă dorințele și aspirațiile națiunilor care doreau să-și creeze state proprii, naționale, monarhii Prusiei, Austriei și Rusiei creau,

în 1815, *Sfânta Alianță*, un pact de asistență mutuală între monarhii absoluți europeni îndreptată împotriva frământărilor revoluționare, și care, până în 1823, a permis împiedicarea tuturor mișcărilor liberale sau naționale europene[61].

Tratatul „*Sfintei Alianțe*" a fost semnat la 26 septembrie 1815, la originea lui aflându-se țarul Alexandru I al Rusiei, care i-a reunit și pe împăratul Francisc I al Austriei și pe regele Frederic Wilhelm al III-lea al Prusiei. Chiar dacă textul „*Sfintei Alianțe*" este ambiguu și nu aduce precizări practice care să asigure prevenirea unui nou conflict european, fiind doar un îndemn la sprijin reciproc bazat pe dogmele creștine de iubire de oameni și existența unui singur Dumnezeu pentru toate popoarele, însemnătatea acestui tratat este deosebită, deoarece marchează încercarea Marilor Puteri europene de a înceta conflictele majore.

„Aerul mistic" al tratatului a fost sugerat de țarul Alexandru I, însă rolul practic, foarte important, l-a avut cancelarul Austriei, Metternich, a cărui operă este *Noua Europă*, care se întemeiază pe marile principii ale legitimității, dar este și o încercare de raționalizare a hărții Europei și de organizare a „concertului european". Marile Puteri victorioase își arogă dreptul de a interveni pentru menținerea pseudo-echilibrului european realizat la Viena și să pună sub observație Franța, acea „*peșteră de unde suflă vântul ce răspândește moartea asupra corpului social*".

Congresul de la Viena a deschis o nouă eră în istoria „Continentului", prin care s-a pus capăt ultimei încercări a Franței de a-și impune hegemonia asupra Europei. Din punctul de vedere al securității europene, *Congresul de la Viena*, din 1814-1815, reprezintă o noutate absolută, constituindu-se într-o primă încercare a unui organism politic de securitate. Fără a încheia un tratat formal, prin instituția Congresului, Marile Puteri europene au ajuns la un consens, în sensul de a-și respecta reciproc interesele, fiecare în interiorul propriilor granițe și în zonele adiacente de interes, adică a sferelor de influență în accepțiunea modernă a sintagmei.

Consensul Marilor Puteri, respectiv, Marea Britanie, Rusia, Austria și Prusia, avea să fie consemnat de istorie ca fiind „*Concertul european*", având rolul de a asigura menținerea echilibrului de forțe în Europa și, pe acest fond, asigurarea stabilității și păcii. Independent de criticile pe care unii istorici le aduc *Congresului de la Viena*, ideile de creare a unui organism internațional pentru rezolvarea conflictelor au fost reluate cu un secol mai târziu, întâi prin crearea *Ligii Națiunilor*, apoi a *Organizației Națiunilor Unite*.

Hotărârile Congresului de la Viena au reprezentat ultima răbufnire a feudalității în Europa. Luptele ulterioare care au avut loc în statele acestui continent s-au dat între vechiul regim aristocratic și noul regim democratic. Aceste lupte au impus principiul egalității în locul privilegiilor și vechilor ierarhii, iar dogmatismul clerical și regal a fost înlocuit cu libertatea de gândire și de exprimare, în timp ce imobilismului economic i-a luat locul libera concurență.

[61] FITSCHEN, Th. *Vienna Congress (1815),* 2015. [online]. Disponibil: https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e738

În fruntea numeroaselor mișcări sociale revoluționare s-a situat burghezia, care era interesată în toate aceste schimbări. După 1848, ca urmare a dezvoltării industriei, o nouă clasă socială își face simțită prezența pe scena politică: muncitorimea. Nemulțumită de condițiile ei de existență, aceasta începe să se organizeze, la început în sindicate și apoi în partide, pentru a dobândi drepturi economice și politice, opunându-se de multe ori intereselor burgheziei.

- Anglia era o monarhie parlamentară în care drepturile și libertățile individuale erau în mare măsură respectate.
- Franța, aflată din 1814 în perioada Restaurației Bourbonilor, nu a revenit la vechea formulă absolutistă: Ludovic al XVIII-lea a domnit pe baza Chartei din 1814 ce cuprindea multe principii constituționale.
- Prusia: Influențat de experiența Revoluției franceze, Frederic Wilhelm al III-lea se angajează într-un amplu proces de reformare.
- Austria, în schimb, rămâne un imperiu absolutist ce reunea multe popoare sub autoritatea dinastiei de Habsburg. În lipsa unor monarhi puternici, adevăratul conducător al Imperiului Habsburgic a fost la început de secol cancelarul Klemens Metternich Winnenburg. Acesta, prin hotărârile impuse Congresului de la Viena, încalcă principiul naționalităților, aflat în plină afirmare.
- Rusia țarului Alexandru I era o țară înapoiată și feudală, deși conducătorul său absolut se considera „salvatorul Europei".
- Europa de Sud-Est era puternic rămasă în urmă și sub controlul unui alt stat despotic, Imperiul Otoman, care, în diferite forme de dominație, stăpânea mai multe popoare: români, sârbi, greci, bulgari[62].

Concluzii

Geneza politicii mondiale este strâns legată de apariția și afirmarea statelor suverane, proces marcat de Pacea de la Westfalia (1648). Aceasta a stabilit principiul suveranității naționale, recunoscând dreptul fiecărui stat de a-și administra propriile afaceri interne fără intervenția externă. Astfel, s-au pus bazele unui sistem internațional organizat în jurul statelor naționale, care urma să guverneze relațiile internaționale pentru secolele următoare.

Dezvoltarea capitalismului european a evidențiat interdependența dintre puterea economică și cea politică. Proprietatea privată, piața, producția și profitul au fost factori determinanți în consolidarea statelor și în afirmarea influenței lor la nivel internațional. Revoluția Industrială, extinderea colonială și concentrarea capitalului au contribuit la formarea unor puteri capabile să-și impună interesele și să influențeze politica mondială.

[62] ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005, p. 68-70.

Congresul de la Viena (1814-1815) și instituirea Concertului European au marcat apariția primelor mecanisme de cooperare între Marile Puteri, menite să prevină conflictele majore. Prin principiile legitimității și prin acordul Marilor Puteri s-a încercat menținerea stabilității, prevenirea hegemoniei Franței și protejarea ordinii monarhice în Europa. Această formă timpurie de concert european poate fi considerată precursorul organismelor internaționale moderne, precum Liga Națiunilor și Organizația Națiunilor Unite.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați principalele efecte ale Războiului Peloponesiac în formarea politicii mondiale.
2. Identificați condițiile de apariție a capitalismului în Europa.
3. Stabiliți specificul Păcii de la Westfalia.
4. Determinați principiile suveranității naţionale.
5. Evaluați rolul Sistemului de la Viena pentru politica mondială.

Bibliografie selectivă:

1. CROXTON, D. *Westphalia: The Last Christian Peace*. Palgrave Macmillan, 2013. 446 p. ISBN 9781137333322.
2. FITSCHEN, Th. *Vienna Congress (1815)*, 2015. [online]. Disponibil: https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e738
3. KEGLEY, C. W., SHANNON, L. *Blanton Shannon Lindsey.* În: World Politics. Trend Transformation, 2010–2011 Edition. 706 p. ISBN-10: 0-495-80220-4. [online]. Disponibil: https://invent.ilmkidunya.com/images/Section/world-politics-trends-and-transformation-css-book.pdf
4. LARROCHE, E., LENTZ, T. *Le congrès de Vienne. Une refondation de l'Europe, 1814-1815;* JARRETT, M. *The Congress of Vienna and its Legacy. War and Great Power Diplomacy After Napoleon*. În: Revue d'histoire du XIXe siècle, 2014, 48, ISSN: 1265-1354, [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345275502_Thierry_LENTZ_Le_congres_de_Vienne_Une_refondation_de_l'Europe_1814-1815_Mark_JARRETT_The_Congress_of_Vienna_and_its_Legacy_War_and_Great_Power_Diplomacy_After_Napoleon_LondonNew_York_IB_Tauris_2013_5
5. RUGGIE, J. *What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge.* În: International Organization, 1983, vol. 36, no. 4, p. 379–415. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/4853950_What_Makes_The_World_Hang_Together_Neo-Utilitarianism_and_the_Social_Constructivist_Challenge

6. RUSU, R. *Cultura politică*. (Curs de lecții). Chișinău, 2012. [online]. Disponibil: http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/265/Rusu_curs%20de%20lectii_Cultura%20politica_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. *Teoria războiului hegemonic*. [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php
8. *Thirty Years' War.* [online]. Disponibil: https://www.britannica.com/event/Thirty-Years-War
9. ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005. 360 p.
10. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

Tema 3. POLITICA MONDIALĂ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ ŞI ÎN CEA POST-RĂZBOI RECE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *sistemul relaţiilor internaţionale, relaţii bilaterale, perioada interbelică, Război Rece.* **Unități de conținut:** 1. Sistemul de relaţii internaţionale în perioada interbelică. Sistemul Versailles-Washington 2. Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică 3. Caracteristicile sistemului de relaţii statale în cadrul conferinţelor de la Ialta -Potsdam 4. Politica mondială în perioada post-Război Rece 5. Noi evoluții în politica mondială	- reproduce particularităţile sistemului relaţiilor internaţionale de la Ialta-Potsdam; - demonstrează esenţa discuţiilor privind dezvoltarea politicii mondiale în perioada post-Război Rece; - estimează etapele dezvoltării sistemului politic mondial.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, determină specificul teoriei politicii mondiale în perioada interbelică şi în cea post-Război Rece.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse, explozie stelară.

Repere de conținut:

Introducere

Studiul politicii mondiale în perioada interbelică și în cea post-Război Rece oferă o perspectivă esențială asupra modului în care relațiile internaționale au evoluat în contextul unor transformări geopolitice majore. Perioada interbelică, marcată de consecințele Primului Război Mondial și de încercările nereușite de a stabili un sistem durabil de securitate colectivă, a fost un teren fertil pentru dezvoltarea unor concepte teoretice fundamentale privind natura conflictului, echilibrul de putere și rolul statelor pe arena internațională. Această etapă a fost caracterizată de tensiuni accentuate și de o înțelegere critică a limitelor idealismului diplomatic.

Ulterior, după sfârșitul Războiului Rece, lumea a asistat la o redefinire profundă a arhitecturii globale, odată cu dispariția blocurilor ideologice antagonice și apariția unor noi provocări și oportunități în domeniul politicii mondiale. Teoria relațiilor internaționale a trebuit să se adapteze acestor schimbări, integrând diverse perspective teoretice pentru a explica complexitatea unui sistem internațional multipolar și interdependent. Astfel, analiza teoretică a acestei perioade reflectă o diversitate paradigmatică, care conturează o înțelegere mai nuanțată și dinamică a politicii mondiale contemporane.

1. Sistemul de relații internaționale în perioada interbelică. Sistemul Versailles-Washington

Perioada interbelică a fost marcată de confruntarea latentă sau deschisă dintre statele învingătoare în Primul Război Mondial (în special, Franţa şi Anglia), care doreau menţinerea hotărârilor Congresului de pace de la Paris şi statele învinse (în special, Germania), care doreau revizuirea acelor tratate, de aici ele vor purta şi numele de state revizioniste. Primul Război Mondial şi pacea care i-a urmat cu ceea ce a impus aceasta au determinat întregul sistem de relaţii internaţionale de după 1918. Primul Război Mondial a avut o importanţă aparte, care este mai puţin pusă în lumină. Astfel, din punct de vedere militar, el a fost:

- *primul război european care devine mondial* (ceea ce ilustrează caracterul global al sistemului internaţional, precum şi faptul că Europa ocupa locul central în cadrul acestuia);
- *primul război mondial industrial* (şocul celor 10 milioane de morţi şi apariţia relaţiilor internaţionale ca domeniu distinct de investigaţie ştiinţifică); de aici decurge faptul că, pentru prima oară, nu mai este un război între armate, ci între societăţi;
- un război cu dublu caracter – static în Vest şi dinamic în Est (primul aspect ilustrează grupajul încleştării unor Mari Puteri într-un spaţiu îngust, iar cel de-al doilea a pus bazele manevrei din cel de-al Doilea Război Mondial);
- primul război în care cuceririle ştiinţei aplicate la domeniul militar devin mijloace de luptă utilizate efectiv (tancurile, aviaţia, pistolul mitralieră, gazele de luptă etc).

În ce priveşte consecinţele politice, acestea au fost:

- *afirmarea principiului naţional* (a se vedea *Cele 14 puncte ale lui Wilson*), care, odată acceptat, a schimbat bazele organizării teritoriale a Europei;
- *dispariţia imperiilor în Europa* (începutul procesului de lichidare a imperiilor în general);
- reglementările de pace devin astfel baza noului *statu-quo* teritorial pe continent, valabil, în linii generale, până astăzi (a se vedea apariţia Poloniei, a Cehoslovaciei, a statelor din fosta Iugoslavie).

Tot pentru menţinerea păcii s-a încheiat în anul 1928 pactul Briand-Kellog, la care au aderat numeroase state, inclusiv România, scopul acestui pact fiind pacea mondială, excluderea războiului ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre state. Punctul central al sistemului a fost Tratatul de la Versailles, semnat în 1919, care a pus capăt oficial Primului Război Mondial și a impus condiții dure Germaniei. Acest tratat a inclus dezarmarea forțelor germane, pierderea unor teritorii, plata unor reparații economice uriașe și limitarea suveranității, toate acestea având ca scop prevenirea unui nou război. Totuși, aceste condiții au fost percepute ca umili-

toare de către Germania și au alimentat resentimente profunde, generând instabilitate politică și socială, favorizând astfel ascensiunea regimului nazist.

2. Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică

În urma Primului Război Mondial s-au ţinut, la Paris, lucrările conferinţei care a consacrat pacea pe continentul european şi în lume. Lucrările s-au deschis la 18 ianuarie 1919 şi au ţinut până la 29 iunie 1920. Au fost prezente delegaţii din peste 27 de ţări, fiind compuse din experţi militari, în istorie, geografie, etnografie, ziarişti etc. Este important de reţinut care au fost principiile ce au stat la baza tratatelor de pace.

Realităţile politico-statale apărute după Primul Război Mondial (1914-1918) au avut la bază anumite fundamente teoretice şi principii. Acestea au fost transpuse în *documente programatice,* care au creat cadrul favorabil apariţiei noilor state pe ruinele imperiilor defuncte. *Principiul naţionalităţilor* a fost recunoscut ca bază teoretică a noii organizări a lumii de către puterile Antantei şi aliaţii acesteia (Franţa, Anglia, Rusia, SUA), în anii Primului Război Mondial. Documentele programatice care au impus acest deziderat de drept internaţional, au fost:

Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia (2/15 noiembrie 1917, Petrograd) recunoştea dreptul inalienabil al naţiunilor la ***autodeterminare*** şi *formarea de state independente*.

Cele patrusprezece puncte ale preşedintelui Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson (8 ianuarie 1918, Washington) au proclamat drepturile popoarelor la autodeterminare şi constituirea de state independente; în ceea ce priveşte popoarele din Austro-Ungaria, a fost prevăzută doar autonomia lor. În februarie 1918, preşedintele Wilson a renunţat la această teză, pronunţându-se pentru crearea statelor naţionale, libere şi independente. În cursul anului 1918, naţiunile oprimate din Austro-Ungaria au acţionat fără echivoc pentru constituirea de state naţionale unitare (Congresul de la Kiev, noiembrie 1917; Congresul de la Roma, aprilie 1918; Congresul de la Philadelphia, octombrie 1918). În contextul înfrângerii Puterilor Centrale în război şi al dezvoltării luptei de eliberare naţională s-au constituit în centrul Europei, pe ruinele imperiilor destrămate (german, austro-ungar şi rus), state noi, aşa-numitele state succesorale.

Tratatele de pace care s-au semnat au pus bazele viitoarelor state naţionale apărute pe teritoriile fostelor imperii multinaţionale, ca rezultat al validării principiilor anunţate de preşedintele american Woodrow Wilson. Amintim câteva dintre acestea: convenţii de pace publice; libertatea navigaţiei pe mări; desfiinţarea barierelor economice; reducerea armamentelor naţionale; popoarele Austro-Ungariei au ocazia unei dezvoltări autonome (pe baza principiului autodeterminării); garanţii de independenţă politică, economică, integritate teritorială; o asociaţie generală de naţiuni va trebui să fie constituită prin convenţii speciale, pentru a da garanţii mutuale de independenţă politică şi integritate pentru statele mici şi mijlocii. În timpul tratative-

lor secrete, Wilson a fost nevoit să sacrifice spiritul principiilor expuse înainte. Americanii au fost siliţi să renunţe la principiul libertăţii mărilor, obţinând sprijin englez pentru înfiinţarea Ligii Naţiunilor. Au existat dispute violente între învingători şi învinşi şi a fost marcat un amestec tot mai puternic al SUA în problemele europene. Principalele momente care au marcat apariţia statelor succesorale sunt:

- **Republica Cehoslovacă:** octombrie-noiembrie 1918, în frunte cu Thomas Masaryk;
- **Regatul sârbilor, croaţilor şi slovenilor:** noiembrie-decembrie 1918, în frunte cu regele Alexandru I Karagheorghevici;
- **Republica Polonia:** noiembrie 1918, în frunte cu preşedintele Joseph Pilsudsky;
- **Letonia, Estonia şi Lituania:** octombrie-noiembrie 1918;
- **România**: (27 martie 1918 – unirea Basarabiei cu România), (28 noiembrie 1918 – unirea Bucovinei cu România), (1 decembrie 1918 – unirea Transilvaniei cu România);
- **Conferinţa de Pace de la Paris, din 1919-1920,** a statuat pe plan juridic internaţional noile realităţi din Europa Centrală;
- **Tratatul de pace cu Germania** (iunie 1919, **Versailles):** a recunoscut statele baltice şi Polonia;
- **Tratatul de pace cu Austria** (septembrie 1919, **Saint-Germain):** a recunoscut existenţa Poloniei, unirea Bucovinei cu România, Austria – stat naţional;
- **Tratatul de pace cu Bulgaria** (noiembrie 1920, **Neuilly-sur-Seine):** reconfirma frontierele în Balcani din 1913 (Pacea de la Bucureşti);
- **Tratatul de pace cu Ungaria** (4 iunie 1920, **Trianon):** a recunoscut unirea Transilvaniei cu România, Cehoslovacia, Iugoslavia, precum şi Ungaria – stat naţional;
- **Tratatul de pace cu Turcia** (august 1920, **Sèvres):** obliga Turcia să recunoască frontierele statelor central-europene, conform tratatelor de pace; tratatul nu a fost ratificat de Turcia;
- **Tratatul frontierelor** (august 1920): a definit trasarea frontierelor dintre statele succesoare fostului Imperiu Austro-Ungar;
- **Tratatul de la Paris** (28 octombrie 1920), semnat de România, pe de o parte, Marea Britanie, Franţa, Italia, Japonia, de cealaltă parte: a recunoscut unirea Basarabiei cu România;
- **Tratatul de pace cu Turcia** (iulie 1923, **Lausanne**): Marile Puteri şi-au împărţit o parte din posesiunile fostului Imperiu Otoman; s-a constituit statul armean independent; tratatul a provocat multe mişcări naţionaliste în zonă.

Paralel cu Versailles, Conferința navală de la Washington a fost o încercare de a reglementa cursele înarmărilor navale dintre Marile Puteri, în special Statele Unite, Regatul Unit, Japonia, Franța și Italia. A fost adoptat un sistem de cote pentru flotele

militare, cunoscut sub numele de „ratios Washington", menit să limiteze cheltuielile militare și să reducă riscul unei noi confruntări armate majore. De asemenea, conferința a discutat problema securității în Pacific și dezinarmarea generală, reflectând dorința Marilor Puteri de a stabiliza sistemul internațional. Conferinţele de la Washington şi de la Lausanne au completat şi încheiat sistemul tratatelor de organizare a lumii după Primul Război Mondial. Noul raport de forţe pe scena politică internaţională trebuia apărat şi menţinut prin măsuri şi acţiuni diplomatice. Conferința a urmărit reglementarea problemelor navale între Marile Puteri şi problema Pacificului. Au fost 9 ţări participante (SUA, Marea Britanie, Franţa, Italia, Japonia, Olanda, Belgia, Portugalia şi China). Profitând de faptul că puterile europene şi SUA îşi concentrau atenţia asupra problemelor europene, Japonia şi-a întărit poziţiile în China şi regiunea Pacificului. Administraţia americană a preşedintelui Warren Harding nu era de acord cu acest lucru, dorind să impună principiul „porţilor deschise", al „posibilităţilor egale", să împiedice prelungirea tratatului de alianţă anglo-japonez, care expira în iulie 1921. O chestiune la ordinea zilei era şi necesitatea reglementării înarmărilor navale.

La 13 decembrie s-a semnat *Tratatul celor patru puteri* (SUA, Anglia, Japonia şi Franţa), cu privire la garantarea posesiunilor insulare în Pacific.

La 6 februarie a fost încheiat *Tratatul celor cinci puteri*, referitor la îngrădirea cursei înarmărilor navale. Tonajul maxim al flotei de linie era reglementat astfel: SUA şi Anglia – 525.000 tone; Japonia – 315.000 tone; Franţa şi Italia – 175.000 tone.

Tot la 6 februarie s-a încheiat *Tratatul celor opt puteri*, care se referea la China şi a fost semnat de SUA, Marea Britanie, Franţa, Japonia, Belgia, Olanda, Portugalia şi China. Părţile contractante se obligau să respecte suveranitatea, independenţa şi integritatea Chinei, să-i dea posibilitatea de a se dezvolta şi de a avea un guvern viabil, să aplice şi să menţină principiul posibilităţilor egale pentru comerţul şi industria tuturor naţiunilor pe întreg teritoriul Chinei. Tratatul reprezenta o lovitură pentru Japonia, care era obligată să restituie Chinei peninsula Shantung.

Tratatul de la Washington reflecta noul raport de forţe creat în Extremul Orient prin colaborarea anglo-americană şi prin aplicarea politicii „porţilor-deschise". Absenţa URSS de la aceste tratate, creşterea în amploare a mişcării comuniste chineze, nerespectarea prevederilor tratatelor, le-au făcut vulnerabile, fragile şi temporare.

Astfel, după Primul Război Mondial s-au definit două tendinţe şi politici în Europa:

- politica de *menţinere şi respectare a tratatelor de pace şi a ordinii teritoriale* confirmate de acestea, a *statu-quo*-ului; politică promovată de Franţa şi statele succesoare ale marilor imperii dispărute, din Centrul şi Sud-Estul Europei;
- politica de *revizuire a tratatelor de pace, de revanşe, de modificare a frontierelor* noilor state şi revenire la situaţia antebelică; această politică era susţinută de Germania, URSS, Austria, Ungaria, Italia, Bulgaria.

Consolidarea ordinii politice şi teritoriale bazate pe tratatele de pace şi crearea unui sistem de securitate generală s-au făcut pe *cale diplomatică*:

Protocolul de la Geneva (1924) (securitatea colectivă) califica *războiul de agresiune* drept o infracţiune la adresa tuturor membrilor Societăţii Naţiunilor, fiind calificat crimă internaţională. Se punea problema securităţii colective, care era legată de dezarmare. Între francezi şi britanici a apărut o divergenţă profundă. Englezii erau adepţii dezarmării imediate şi necondiţionate, dar francezii considerau că superioritatea forţelor faţă de Germania ar fi fost cel mai bun garant al păcii. Francezii acceptau principiul dezarmării, dar numai după instituirea stării de securitate.

Proiectul de protocol. Adunarea din 1924 a întreprins studiul unui proiect, prezentat de ministrul afacerilor externe cehoslovac Eduard Beneş (*Protocol pentru reglementarea paşnică a diferendelor internaţionale* sau *Protocolul de la Geneva*). Acesta introducea un element nou: *arbitrajul obligatoriu*. Diferendele internaţionale trebuiau supuse fie Curţii Permanente de Justiţie Internaţională, fie arbitrajului. Dacă arbitrajul ar fi fost refuzat, în caz de război exista o prezumţie de agresiune. Acelaşi lucru se întâmpla şi dacă una dintre părţi nu se conforma arbitrajului internaţional, caz în care se aplicau sancţiuni financiare, economice şi militare. Statele semnatare se obligau să participe la o conferinţă internaţională pentru reducerea armamentelor. Conferinţa pentru dezarmare nu a mai avut însă loc, din cauza opoziţiei Angliei, a dominioanelor sale, Italiei şi a SUA. A fost un eşec pentru sistemul de securitate colectivă.

Contradicţiile dintre Marile Puteri au dus la o politică de înarmare, ceea ce a stârnit o vie nelinişte în sânul opiniei publice. În acest context, Societatea Naţiunilor a considerat necesară discutarea acestei probleme, scop în care s-a creat o comisie de pregătire a Conferinţei de dezarmare care şi-a început lucrările la Geneva, în anul 1926. La 30 noiembrie 1927, Maksim Litvinov a expus Comisiei propunerile sovietice privind dezarmarea generală şi completă, care au fost prezentate la următoarele sesiuni ale comisiei de pregătire a Conferinţei de dezarmare, în anii 1927-1928, dar ele au fost respinse. În această situaţie, guvernul sovietic a venit cu un nou proiect, care avea în vedere măsuri de reducere parţială a înarmărilor, dar a fost respins de reprezentanţii celorlalte state. Sovieticii au revenit cu un nou proiect, care viza aceeaşi chestiune, însă şi acesta a împărtăşit soarta celor precedente.

Problema reparaţiilor din 1929 a revenit în atenţia opiniei publice internaţionale. Sprijinite substanţial de oameni politici din SUA, cercurile conducătoare din Germania se pronunţau împotriva Tratatului de la Versailles şi pentru revizuirea prevederilor referitoare la plata reparaţiilor. Îngrijorate de posibilităţile apropierii americano-germane, Londra şi Parisul s-au declarat de acord cu reexaminarea problemei reparaţiilor, ajungându-se, în cele din urmă, la un nou plan Young (după numele preşedintelui Comisiei financiare, Owen Young). *Planul Young* a facilitat refacerea potenţialului militar al Germaniei, fiind, în acelaşi timp, un mijloc de pătrundere a capitalului american pe piaţa germană. Prin acest plan, reparaţiile datorate de Ger-

mania erau reduse la 38 de miliarde mărci-aur, plătibile în 59 de ani, faţă de 132 de miliarde mărci-aur, sumă stabilită de Comisia reparaţiilor în aprilie 1921. O prevedere importantă a fost desfiinţarea Comisiei reparaţiilor şi a controlului străin asupra căilor ferate şi a unor întreprinderi germane.

Din cauza crizei economice, existenţa planului a fost extrem de scurtă, preşedintele Hindenburg cerând ajutorul băncilor americane. Preşedintele american Herbert Hoover a anunţat, în 1931, suspendarea pe un an a plăţii tuturor reparaţiilor de război, fapt care a stârnit indispoziţia unor ţări (Franţa, Belgia, Iugoslavia). Primministrul englez, Ramsay Macdonald, a avut iniţiativa convocării unei conferinţe a tuturor ţărilor interesate, la care marea majoritate au adoptat moratoriul Hoover. Extinderea acestuia, în ianuarie 1932, a dus la sistarea oricărei plăţi.

Sub presiunea guvernelor american şi englez, guvernul francez a fost nevoit să-şi exprime acordul ca Germania să plătească numai 3 miliarde mărci-aur, în măsura în care situaţia economică se redresa. Aceasta însemna practic anularea datoriilor germane. Anularea acestora a dus şi la anularea reparaţiilor orientale, datorate de Ungaria şi Bulgaria. Rămânea problema datoriilor de război contractate de ţările europene de la guvernul SUA. Acesta nu vroia să renunţe la plata datoriilor de război. Europenii încep să încline tot mai deschis pentru încetarea plăţii datoriilor de război faţă de SUA. Astfel, în octombrie 1932 guvernul francez a încetat să mai plătească datoriile de război către SUA, exemplul acestuia fiind urmat şi de celelalte ţări europene, cu excepţia Finlandei.

Pe 2 februarie 1932 la Geneva şi-a început lucrările ***Conferinţa pentru dezarmare***. La aceasta au participat 61 de state, printre care SUA şi URSS. La 8 februarie 1932 delegaţia sovietică (condusă de Litvinov) a propus un proiect de rezoluţie privind dezarmarea generală şi totală. Proiectul a fost respins de majoritatea delegaţilor, situaţie în care delegaţia sovietică a venit cu alte propuneri, de reducere treptată şi progresivă a înarmării, Marile Puteri având obligaţia să-şi reducă înarmările mai mult decât celelalte. Şi această propunere a fost respinsă.

În cadrul conferinţei s-au cristalizat câteva opinii care au adâncit contradicţiile existente, ducând la încordarea relaţiilor interstatale.

a) Propunerea franceză (planul Tardieu) – să se constituie forţe armate internaţionale, puse la dispoziţia Societăţii Naţiunilor. Aceste forţe de „poliţie internaţională" trebuiau să ocupe teritoriile unde ar fi fost posibilă izbucnirea unui conflict armat. Numai după aceea se putea trece la limitarea înarmărilor. Delegaţiile României, Poloniei, Cehoslovaciei şi Bulgariei au susţinut, cu unele rezerve, planul francez.

b) Propunerea britanică – interzicerea submarinelor şi necesitatea limitării radicale a forţelor de uscat – a fost respinsă.

c) Delegaţia Germaniei a cerut egalitatea deplină a Germaniei cu celelalte ţări în materie de armament.

Prima sesiune s-a încheiat la 23 iulie 1932, pronunţându-se pentru reducerea armamentelor mondiale, împotriva armelor de distrugere în masă şi pentru interzice-

rea bombardamentelor aeriene. Înainte de închiderea lucrărilor sesiunii, reprezentanţii germani au condiţionat participarea în continuare la Conferinţă de recunoaşterea egalităţii Germaniei cu celelalte state. În urma sprijinului primit din partea Italiei şi Angliei, sub presiunea guvernelor acestor ţări, guvernul francez a fost nevoit să cedeze. La 10 decembrie 1932, la Conferinţa de la Geneva, convocată din iniţiativa guvernului britanic, Anglia, SUA, Franţa, Italia şi Germania au adoptat o rezoluţie prin care se recunoştea egalitatea în drepturi a Germaniei, ceea ce a constituit un demers extrem de grav pentru viitorul păcii.

În contextul creşterii tensiunii internaţionale şi-a început lucrările cea de-*a doua sesiune a Conferinţei pentru dezarmare*, în martie 1933. Pe ordinea de zi se afla proiectul britanic, care prevedea reducerea armamentelor până la limita care făcea imposibilă declanşarea războiului de agresiune. Planul britanicilor a căzut. Germania hitleristă, pornită pe calea lichidării tratatelor de pace şi a *statu-quo*-ului, a părăsit Conferinţa la 14 octombrie 1933, situaţie în care reprezentanţii URSS au propus transformarea Conferinţei într-un organ permanent pentru apărarea păcii, idee care a fost respinsă. La începutul anului 1934, *Conferinţa de la Geneva* pentru dezarmare şi-a încetat lucrările.

Între 1931 și 1939, în fiecare an au izbucnit crize, care au pregătit triumful dictatorilor. Multă lume credea că fascismul este regimul viitorului şi, de aceea, înclina să-l accepte. În afara Manciuriei şi Etiopiei, crizele acestei perioade au fost europene. Ele au pus în cauză principalele clauze ale tratatelor de la Versailles. Un prim mare fenomen în această perioadă l-a constituit eşecul Societăţii Naţiunilor.

Prima criză dintr-un tablou ce va conduce la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a arătat paralizia Societăţii Naţiunilor. Folosindu-se de un pretext, la 19 septembrie 1931 japonezii au ocupat toată Manciuria pentru a garanta securitatea obiectivului de apărat. Lovitura de forţă a japonezilor viola trei documente diplomatice: 1) Tratatul de garantare a teritoriului Chinei (1922);2) Pactul Briand-Kellogg; 3) Pactul Societăţii Naţiunilor (1919). China, ca membră a Societăţii Naţiunilor, a denunţat acţiunea Japoniei. Lumea spera că reacţia Societăţii Naţiunilor va fi dură şi eficace, dar nu a fost nimic de acest gen. Japonia, care cunoştea disfuncţionalităţile Societăţii Naţiunilor, a refuzat să evacueze trupele sale din Manciuria, la apelul forumului internaţional. În faţa neputinţei Societatății Naţiunilor, japonezii au creat statul marionetă *Manciuko* (martie 1932). Se crea un precedent, când o Mare Putere smulgea o bucată din teritoriul unei alte puteri, fără ca să fie pedepsită. Pentru că iniţia un şir lung de violări ale dreptului internaţional, afacerea manciuriană rămâne exemplară, ea relevând egoismul unei Mari Puteri şi paralizia ce lovea Societatea Naţiunilor atunci când era obligată să reacţioneze[63].

[63] ANTONIU, B., DINU, M.-R. *Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX - XX*. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural. Specializarea ISTORIE. Forma de învăţământ ID-semestrul II, 2005. 190 p. ISBN 973-0-04225-X [online]. Disponibil: http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf

În contextul analizei situației din perioada interbelică, merită atenție cele trei crize ale anului 1936. Astfel, pentru o mai bună comprehensiune, apare necesitatea de a trece în revistă principalele particularități ale acestor crize. Germania se afla, după ianuarie 1933, pe calea agresiunii. La 16 martie 1935 a fost introdus serviciul militar obligatoriu şi anunţată sporirea efectivelor la 36 de divizii, fapt încurajat şi de recunoaşterea „dreptului la egalizare" a potenţialului militar.

În virtutea Tratatului de la Versailles, malul stâng al Rinului, ca şi banda lată de pe malul său drept, trebuiau demilitarizate. Hitler a considerat această zonă demilitarizată ca un veritabil pericol pentru securitatea Reichului şi a decis să o ocupe militar. Prin remilitarizarea Renaniei, Hitler reuşise nu doar să apropie un teritoriu dorit, dar a rupt şi *frontul de la Stressa* (locul unde se făcuse alianţa italo-franco-engleză), din *aprilie 1935*, care garanta independenţa Austriei. „Metoda denunţării unilaterale" a tratatelor, utilizată de Germania, a fost condamnată. Coincidenţa *crizei renane* şi a *războiului din Etiopia* îi va aduce un alt succes: detaşarea lui Mussolini din frontul anglo-franco-italian şi ataşarea acestuia la interesele lui Hitler.

În contextul analizei situației din perioada interbelică, merită atenție și războiul din Etiopia (octombrie 1935-mai 1936). Italia nu era la prima tentativă de aservire a Etiopiei. Ea încercase în 1896 să includă Etiopia în imperiul său colonial aflat în formare, dar înfrângerea catastrofală a italienilor la Adua a amânat planul italian, iar sentimentul umilinţei s-a transformat în dorinţă de răzbunare[64]. Două treimi din Etiopia ar fi trebuit anexate la Italia, care era de acord să-i acorde statului etiopian mutilat acces la mare. Mussolini se afla într-o situaţie asemănătoare cu a lui Hitler, de agresor, rămânea doar să se facă pasul final care să marcheze apropierea dintre duce şi führer, care are loc în 1936, marcând formarea Axei Berlin-Roma. Elementul decisiv în realizarea acestui bloc militar îl va constitui cea de-a treia criză: războiul civil din Spania.

De asemenea, în contextul analizei situației din perioada interbelică, este necesar de a acorda atenție războiului civil din Spania. *Anul 1936 a marcat o turnură importantă în istoria relaţiilor intereuropene*, ca şi în evoluţia internă a numeroase ţări. În iulie 1936, generalul Franco şi alţi generali, nemulţumiţi de guvernul republican, au trecut la acţiune, intenţionând să ridice la revoltă garnizoanele ţării, ca să mătură echipa guvernamentală de la putere şi regimul republican apărut după retragerea regelui Alfons al XIII-lea (1931). Garnizoanele nu s-au ridicat toate şi eşecul generalilor rebeli a transformat Spania într-un teatru al războiului civil.

Înfruntarea îi opunea, pe de o parte, pe *franchişti sau naţionalişti,* formaţi din armata de uscat, ierarhia catolică, aristocraţia, o parte a burgheziei şi, pe de altă parte, pe *republicani* sau *guvernamentali*. În tabăra guvernamentalilor se aflau ma-

[64] ANTONIU, B., DINU, M.-R. *Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX - XX*. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural. Specializarea ISTORIE. Forma de învăţământ ID-semestrul II, 2005. 190 p. ISBN 973-0-04225-X [online]. Disponibil: http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf

rina, muncitorimea, o parte a ţăranilor naţionalişti, basci, Biserica Catolică din ţara bascilor şi catalani. În urma luptelor din 1938 şi 1939, franchiştii, superiori din punct din vedere material, susţinuţi de Germania şi Italia, au ocupat Barcelona şi apoi Madridul, Spania democratică încetând să existe. Marile Puteri totalitare s-au implicat în conflict, în funcţie de opţiunea ideologică, de partea uneia sau alteia din cele două tabere. Războiul din Spania a luat dimensiunile unei *înfruntări mondiale* devenind periculos pentru pacea internaţională.

Anii 1936-1939 au fost cei în care s-a constatat eşecul Frontului Popular, iar dictaturile au triumfat. Alături de războiul din Etiopia, războiul civil din Spania are ca şi *consecinţă directă,* în relaţiile internaţionale, formarea Axei Roma-Berlin. În octombrie 1936 Ciano semnează o declaraţie de prietenie şi de comunitate de vederi asupra principalelor probleme internaţionale. Mussolini a sărbătorit, într-un discurs faimos, apariţia Axei Roma-Berlin. Democraţiile occidentale erau slăbite, relaţiile lor cu Europa Centrală şi Estică au fost deteriorate, iar URSS era izolată[65].

De asemenea, în procesul formării politicii mondiale un rol special l-a jucat factorul economic. Criza economică globală din anii 1929-1933 a pus bazele unei noi etape în dezvoltarea relațiilor interstatale. Această etapă poate fi caracterizată prin prezența conflictelor acute interstatale, formarea centrelor politico-militare, prăbușirea sistemului Versailles-Washington. Pe parcursul a zece ani a fost parcursă o cale de la „era pacifismului" până la cea de la al Doilea Război Mondial. Astfel, creșterea tendințelor negative din viața internațională a fost determinată de următorii factori importanți:

- criza economică ce a lovit ordinea internațională creată la Versailles și Washington a dus la lupta accentuată pentru menținerea monopolului asupra pieților și a capitalului; a contribuit la declanșarea războaielor comerciale, vamale și valutare;

- consolidarea poziției organizațiilor și mișcărilor de dreapta, creșterea puterii grupărilor fasciste și militare într-o serie de state capitaliste. În condițiile unor dificultăți economice și ale creșterii tensiunii sociale, grupările fasciste au lansat propaganda naționalistă, prezentând sloganuri privind extinderea ca principală condiție pentru stabilizarea situației actuale.

Astfel, putem afirma fără echivoc că dezvoltarea relațiilor internaționale în deceniul interbelic a depins de echilibrul puterii și de acțiunile de politică externă ale Marilor Puteri. În acest context, la mijlocul anilor '30 s-au format trei centre ale politicii mondiale: blocul de state agresive (Germania, Italia, Japonia), coaliția democrațiilor occidentale (Anglia, Franța, SUA) și, respectiv, Uniunea Sovietică. Fiecare dintre aceste centre dispunea de propriile obiective strategice și tactice de acțiune în scopul realizării propriilor interese pe arena internațională.

Rezultatul final al eforturilor de politică externă a condiționat atât crearea unei „noi ordini internaționale", axate pe instituirea hegemoniei mondiale (Germania)

[65] MAGDICI, A. *Istoria relațiilor internaționale. Secolul XX.* 61 p. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/5787063/istoria_relatiilor_internationale_-_secolul_xx

și regionale (Italia și Japonia), cât și subjugarea și înrobirea altor state și popoare. În concordanță cu obiectivele strategice declarate de cercurile guvernamentale ale statelor blocului agresiv, metodele diplomatice pe scară largă au început să fie combinate cu acțiuni militare, utilizând deschis forța armată. De asemenea, în tactica statelor de purtare a tratativelor au intervenit modificări semnificative. După şase ani de război, aliaţii doreau reglementarea chestiunilor născute din conflict şi asigurarea păcii în lume, prin crearea unui organism internaţional. Dar noua ierarhie mondială n-a însemnat şi reîntoarcerea la o adevărată pace, din cauzaă *neîncrederii* care s-a instalat între cele două Mari Puteri (SUA şi URSS).

Pentru a elabora tratatele de pace, s-a decis crearea unui organism numit *Consiliul Miniştrilor Afacerilor Externe*, compus din reprezentanţii celor *cinci puteri,* având drept de veto. Acest Consiliu s-a reunit în mai multe reprize: în aprilie *1946 la Paris*, în noiembrie – decembrie *1946 la New York*, în martie – aprilie *1947 la Moscova*, în decembrie *1947 la Londra*.

Astfel, *Conferinţa de la Paris (iulie-octombrie 1946)* a permis învingătorilor să elaboreze tratatele cu foştii sateliţi ai Germaniei (Italia, România, Ungaria şi Finlanda).

Italia – în ceea ce priveşte regiunea Trieste, disputată între iugoslavi (susţinuţi de către sovietici) şi italieni (susţinuţi de către anglo-americani), s-a ajuns la o lungă dispută diplomatică. Tratatul de la Paris crea teritoriul liber al Triestului, sub tutela ONU, dar această soluţie nu s-a dovedit viabilă, astfel că francezii, englezii şi americanii au propus, în martie 1948, reîntoarcerea teritoriului liber al Triestului la Italia; sovieticii şi iugoslavii au refuzat şi statutul a fost menţinut.

România – pierdea Basarabia şi Bucovina de Nord, anexate de URSS, dar recupera teritoriul Transilvaniei de Nord, care fusese sub administraţie horthystă în perioada 1940-1944.

Bulgaria – a suferit modificări teritoriale, păstrând judeţele din sudul Dobrogei.

Ungaria – a revenit la frontierele din 1920, pierzând Transilvania de Nord, Rutenia subcarpatică, anexată de Uniunea Sovietică, sudul Slovaciei, în profitul Cehoslovaciei.

Finlanda – a fost obligată să cedeze 43.700 km^2 Uniunii Sovietice, căreia trebuia să-i plătească grele reparaţii.

Încheierea tratatelor de pace cu Germania, Austria şi Japonia a fost mult mai dificilă.

Germania, în particular, a fost obiectul unei dezbateri permanente şi contradictorii. Tutela asupra Germaniei, cea din iunie 1945, era comună celor patru puteri, implicând existenţa unei autorităţi supreme: *Consiliul de Control,* compus din patru Comandanţi Şefi. Sediul său, Berlin, era împărţit în patru sectoare, dar o autoritate interaliată de guvernământ, *Kommandatura,* subordonată *Consiliului de Control*, asigura administrarea oraşului.

La 9 mai 1945 Stalin a abandonat ideea dezmembrării Germaniei. Anglo-americanii doreau să reintegreze Germania în concertul naţiunilor, prin unificarea economică a zonelor sale – intrarea în vigoare a bi-zonei (zona americană unificată cu cea engleză), francezii refuzau orice idee de unificare, câtă vreme nu vor fi satisfăcute toate exigenţele lor de securitate.

Apariția ideii de securitate colectivă s-a dezvoltat în contextul actelor de agresiune apărute în Orientul Îndepărtat și în Europa, în condițiile în care liderii de state au realizat că creșterea în continuare a puterii agresivității și a dezbinării țărilor pacifiste reprezintă un pericol pentru întreg sistemul de relații internaționale. Pentru Uniunea Sovietică crearea securității colective reprezenta una dintre cele mai importante condiții pentru menținerea păcii internaționale. Pe fundalul amenințărilor survenite din partea Germaniei naziste, URSS a susținut activ încheierea Tratatului de la Varșovia în scopul asigurării securității colective în Europa[66].

Deci, în lume au început să apară schimbări caracterizate prin modificarea raportului factorilor de clasă pe scena mondială, manifestarea polarizării forțelor – pacea și democrația, pe de o parte, fascismul și războiul, pe de alta. Situația din lume s-a complicat rapid: Italia și Germania în Europa și Africa, Japonia în Asia au trecut la o agresiune militară deschisă. Războiul a cuprins un vast teritoriu de la Shanghai până la Gibraltar. Hărțile Europei, Africii și Asiei au fost refăcute cu forța. În condițiile predominante, necesitatea combaterii agresiunii prin toate mijloacele, inclusiv cele militare, a dobândit importanță primordială.

Sistemul Versailles-Washington a fost o încercare ambițioasă de a construi o ordine mondială postbelică bazată pe cooperare și dezarmare, dar a fost afectat de contradicții interne și de tensiuni geopolitice care au compromis eficacitatea sa. Deși a stabilit un cadru normativ și instituțional important, acesta nu a reușit să prevină reapariția conflictelor majore, pregătind astfel terenul pentru instabilitatea și crizele politice ale anilor ’30.

3. Caracteristicile sistemului de relații interstatale în cadrul conferințelor de la Yalta-Potsdam

Conferințele de la Ialta (februarie 1945) și Potsdam (iulie–august 1945) marchează puncte definitorii în configurarea sistemului relațiilor internaționale postbelic, fiind esențiale pentru stabilirea noii ordini mondiale după cel de-al Doilea Război Mondial. Aceste reuniuni ale liderilor Marilor Puteri victorioase – Statele Unite, Uniunea Sovietică și Regatul Unit – au avut ca scop principal gestionarea consecințelor conflictului și definirea sferei de influență politică și teritorială în perioada postbelică, stabilind astfel fundamentele Războiului Rece. Format după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, sistemul Yalta-Potsdam a fost conceput, ca și cele anterioare,

[66] MAGDICI, A. *Istoria relațiilor internaționale. Secolul XX.* 61 p. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/5787063/istoria_relatiilor_internationale_-_secolul_xx

și recunoscut ca parte a modelului lumii westfalice. Dispoziția privind echilibrul de forțe, prin care Liga Națiunilor a încercat să contracareze principiul securității colective, a devenit din nou unul dintre elementele - cheie ale ordinii mondiale din a doua jumătate a secolului XX. Cu toate acestea, în termeni geopolitici și militar-strategici, lumea a fost împărțită în sfere de influență între cele două superputeri – URSS și SUA – și aliații lor. A existat o luptă acerbă pentru păstrarea și răspândirea acestei influențe, care s-a datorat în mare parte și unor considerente ideologice. Ulterior, o astfel de structură a ordinii mondiale a fost definită drept bipolară.

În cadrul Conferinței de la Yalta din 1945, URSS, SUA și Marea Britanie și-au declarat hotărârea de a înființa o „organizație internațională universală pentru menținerea păcii și securității". În cadrul acestei reuniuni, liderii celor trei puteri aliate au aprobat proiectul de statut elaborat la Dumbarton Oaks. În cele din urmă, nodul problemei privind votarea în Consiliul de Securitate a fost dezlegat. SUA, răspunzând cerințelor Uniunii Sovietice, a propus o opțiune de compromis, conform căreia toate cele mai importante decizii ale Consiliului nu pot fi luate decât cu unanimitatea deplină a tuturor membrilor săi permanenți. La Ialta, problema aderării la ONU ca membri independenți a două republici sovietice – Ucraina și Belarus – a fost rezolvată. Liderii coaliției antihitleriste au decis să convoace o conferință a Națiunilor Unite la San Francisco la 25 aprilie 1945, pentru a elabora statutul noii organizații internaționale – ONU.

Așadar, în conformitate cu decizia Conferinței din Crimeea, în perioada 26 aprilie - 26 iunie la San Francisco a avut loc o conferință constitutivă pentru a crea Organizația Națiunilor Unite pentru a menține pacea și securitatea globală a popoarelor și a promova cooperarea între state în diverse domenii. Inițiatorii conferinței sunt URSS, SUA, Marea Britanie și China. La conferința privind instituirea ONU au participat 50 de state. Conferința a fost prezidată de 4 președinți – șefii delegațiilor URSS, SUA, Marii Britanii și Chinei. Cele cinci limbi oficiale ale conferinței au fost recunoscute ca fiind engleza, franceza, rusa, spaniola și chineza. Au fost înființate comitete de conducere și executive[67].

Singura problemă pe ordinea de zi a conferinței a fost elaborarea Cartei ONU. Pentru aceasta au fost create patru comisii, subdivizate în 12 comitete. În cadrul primei comisii s-a discutat despre prevederile generale ale Cartei; cea de-a doua comisie a examinat competențele Adunării Generale, ECOSOC și ale Consiliului de tutelă; cea de-a treia – funcțiile și atribuțiile Consiliului de Securitate; cea de-a patra comisie (juridică) a elaborat un proiect de statut al Curții Internaționale de Justiție.

Obiectul celui mai puternic atac la conferință l-a constituit „Formula de la Yalta" privind procedura de luare a deciziilor în cadrul Consiliului de Securitate. Câteva

[67] ANTONIU, B., DINU, M.-R. *Istoria relațiilor internaționale în secolele XIX - XX*. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural. Specializarea ISTORIE. Forma de învățământ ID-semestrul II, 2005. 190 p. ISBN 973-0-04225-X [online]. Disponibil: http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf

state au încercat să împiedice adoptarea prevederilor Cartei, care consacră principiul unanimității membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate. Reprezentanții Australiei au fost deosebit de activi împotriva acestui principiu, susținând că Marile Puteri încearcă să uzurpeze puterea în cadrul ONU. Prin eforturile URSS și ale altor țări, deciziile Conferinței din Crimeea au fost apărate, iar principiul unanimității a fost introdus în art. 27 din Carta ONU. Principiul unanimității Marilor Puteri din cadrul Consiliului de Securitate face posibilă prevenirea adoptării deciziilor îndreptate „împotriva păcii" și securității, presupunând o strânsă colaborare în asigurarea păcii.

La 26 iunie 1945 Conferința de la San Francisco și-a încheiat activitatea cu adoptarea Cartei ONU. Astfel, ea a înființat o organizație internațională pentru menținerea păcii și securității popoarelor. Scopul noii organizații a fost menținerea păcii și securității internaționale, dezvoltarea relațiilor de prietenie între țări, implementarea cooperării internaționale în rezolvarea problemelor de natură economică, socială și umanitară. ONU s-a bazat pe principiul egalității tuturor membrilor, rezolvarea pașnică a litigiilor și abstinența de la amenințarea cu utilizarea forței. În același timp, ONU nu avea dreptul să intervină în afacerile interne, cu excepția cazurilor în care o astfel de intervenție este necesară pentru menținerea păcii.

Carta ONU recunoaște principiul coexistenței pașnice a statelor parte a două sisteme sociale, drepturile egale și autodeterminarea popoarelor; principiile cooperării internaționale și neinterferența în afacerile interne ale altor state; rezolvarea disputelor internaționale prin mijloace pașnice, abținerea de la amenințarea cu forța și folosirea forței[68]. De asemenea, a fost elaborat Statutul Curții Internaționale de Justiție, ceea ce a fost o realizare incontestabilă în dezvoltarea dreptului internațional.

Astfel, formarea unei ordini mondiale relativ stabile este departe de a fi completă. În același timp, actuala ordine mondială a moștenit de la sistemul post-război de la Yalta-Potsdam o parte semnificativă a mecanismelor internaționale, în primul rând sistemul universal al ONU, o serie de norme juridice internaționale și obligații contractuale. Sistemul relațiilor internaționale format în urma conferințelor de la Ialta și Potsdam a avut un impact profund și durabil asupra arhitecturii geopolitice a secolului XX. Prin divizarea lumii în sfere de influență și prin crearea unui echilibru bipolar, acest sistem a definit nu doar politica postbelică, ci și natura conflictelor globale, marcând începutul Războiului Rece și remodelând cadrul în care s-au desfășurat relațiile internaționale pentru următoarele decenii.

4. Politica mondială în perioada post-Război Rece

Sfârșitul Războiului Rece, marcat prin prăbușirea Uniunii Sovietice în 1991, a deschis o nouă etapă în evoluția sistemului internațional, generând ample dezbateri asupra direcției de dezvoltare politică a lumii. Această perioadă a fost caracterizată

[68] *Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945.* Emitent: Oganizația Natiunilor Unite. În: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945. [online]. Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf

de optimism față de extinderea democrației și liberalismului, dar și de reflecții critice asupra provocărilor ce însoțeau globalizarea, schimbările geopolitice și noile forme de conflicte. Formarea unei ierarhii diferite a ordinii mondiale s-a datorat ciocnirilor de opțiuni alternative pentru crearea unei lumi monocentrice, policentrice și haotice după sfârșitul Războiului Rece. Drept urmare, „energia schimbării configurației sistemului internațional a devenit asociată cu confruntarea politică, cu setea de putere mondială, cu noi rediviziuni ale lumii".

Cu toate acestea, la scară globală, a generat comunismul, fascismul și a inversat o mișcare de-a lungul unui secol către valorile democratice. Al Doilea Război Mondial a fost necesar „pentru a crea o organizație universală a națiunilor iubitoare de pace și o bază de educație a structurii pe termen lung a lumii". În cele din urmă, aceasta a dus la apariția condițiilor preliminare pentru începutul Războiului Rece, care a devenit cu adevărat global.

Sistemul unipolar, format imediat după încheierea confruntării dintre cele două Mari Puteri, nu a fost doar o declarație a ceea ce s-a întâmplat, ci a fost un sistem de producție al unei lumi fără precedent. După prăbușirea URSS și a sistemului socialist mondial, centrul influenței geopolitice s-a redus și mai mult. A fost identificată o tendință pentru formarea unei lumi monocentrice conduse de superputere – SUA, care a declarat aproape întreaga lume o zonă a intereselor sale strategice. Această poziție a fost reflectată în conceptul strategic NATO specificat în 1999.

„Victoria" în Războiul Rece nu a făcut decât să întărească tendința puternică a americanilor de a pierde orientarea și simțul proporției, aplicând în acet sens standarde duble. Un exemplu elocvent al acestei abordări a fost războiul NATO condus de SUA împotriva Iugoslaviei suverane, Irakului, care s-a soldat cu victime civile și cu distrugerea infrastructurii acestor țări. Odată cu aceasta, se poate remarca o campanie foarte dură a Occidentului împotriva operației antiteroriste militare a Rusiei în Cecenia. Politica americană de standarde duble aplicată de aceștia în relațiile internaționale se manifestă aici în mod deschis. Folosindu-și capacitățile financiare, tehnologice, informaționale și militare, Statele Unite încearcă să-și impună regulile sale asupra lumii, ceea ce ar trebui să conducă în cele din urmă la instituirea dominanței globale. Deja acum putem vorbi despre o parte din arbitrariatea lor politică în afacerile internaționale, despre încercări și fapte de eliminare a normelor care anterior păreau de nezdruncinat, de exemplu: interdicția folosirii forței militare împotriva statelor suverane fără autorizarea Consiliului de Securitate al ONU.

La începutul secolului XXI Statele Unite ale Americii rămân a fi un stat puternic și cel mai influent în spațiul de la Atlantic la Oceanul Pacific. SUA domină instituțiile financiare internaționale și economia globală în ansamblu; este lider în domeniul științei și tehnologiei, deține cel mai bun potențial militar și tehnico-militar.

De asemenea, un eveniment care caracterizează perioada post-Război Rece este crearea *Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)*. Tratatul, încheiat pentru 25 de ani, a fost semnat solemn la 4 aprilie 1949 la Washington, de reprezentanţii

următoarelor naţiuni: SUA, Canada, Franţa, Marea Britanie, Benelux, Italia, Norvegia, Danemarca, Islanda şi Portugalia. *Uniunea Europei Occidentale* era practic golită de substanţa sa, mai multe din organismele sale au fost de altfel absorbite de către NATO. Grupul permanent, compus din reprezentanţii SUA, Marii Britanii şi Franţei, care avea sediul la Washington, este însărcinat cu direcţia strategică a Alianţei[69].

NATO este în acest moment o organizaţie foarte suplă, care afirmă că un atac împotriva unuia dintre aliaţi din Europa, sau împotriva unei insule din Atlantic, echivalează cu un atac împotriva teritoriilor tuturor. Acest ajutor militar nu este automat şi fiecare ţară îşi păstrează propriul comandament şi propria armată. NATO a plasat Europa Occidentală sub protecţie americană. Pactul a fost violent combătut de Uniunea Sovietică, care considera că este îndreptat împotriva ei. În acest pact, comuniştii văd un mod de aservire al Europei Occidentale, SUA.

Evenimentele din Extremul Orient, şi în particular războiul din Coreea, au modificat profund sistemul *Pactului atlantic,* prin accentuarea integrării militare. Războiul Rece este, înainte de toate, o *confruntare ideologică,* şi lupta împotriva comunismului se face prin propagandă şi mobilizare ideologică. În SUA, senatorul Mac Carthy lansează o violentă campanie anticomunistă (9 februarie 1950), care se transformă într-o veritabilă „vânătoare de vrăjitoare", punându-i sub acuzare pe toţi cei care sunt suspectaţi de activităţi antiamericane.

În noiembrie 1952 republicanii au câştigat alegerile prezidenţiale. Generalul Eisenhower a fost ales preşedinte. În campania sa electorală el a criticat politica administraţiei republicane, care a constat în a opri comunismul (containement) şi a preconizat o politică de fermitate şi de respingere a comunismului (roll-back). În fapt, noua administraţie a renunţat curând la această politică, care risca să ducă la un război total. Noua înfăţişare a politicii americane se rezumă la un aspect diplomatic: *pactomania,* şi la un aspect strategic: *doctrina represaliilor masive*.

Din 1945 datele strategice au evoluat. URSS a făcut prima experienţă atomică în 1949. Conflictul din Coreea apare ca un model de conflict limitat, sângeros, impopular şi ineficace. În aceste condiţii, republicanii americani adoptă, în 1953, noua strategie, care poate fi rezumată prin trei formule: *represalii masive*, *ripostă imediată*, *fără adăposturi*, adică la orice atac SUA vor răspunde imediat şi masiv cu arma atomică. Niciun teritoriu nu va fi scutit. Aşa estimau SUA că vor obţine maximum de securitate la costurile cele mai puţin ridicate.

Un alt moment caracteristic perioadei post-Război Rece este crearea *Sistemului alianţelor*. În Asia a devenit imperioasă stoparea expansiunii comunismului chinez şi de a duce la eşec „teoria dominoului": atunci când o ţară cade sub dominaţia comunismului, vecinele riscă să fie şi ele antrenate. În anul 1951 a fost perfectat tratatul militar între Australia, Noua Zeelandă, SUA (ANZUS). Deja aliate în Pacific cu Filipinele, Australia, Noua Zeelandă şi Japonia, SUA a semnat tratate de

[69] *NATO.* [online]. Disponibil: https://www.dw.com/ro/nato/t-50044360

apărare cu Coreea de Sud (1953), Pakistan, China naţionalistă şi Vietnamul de Sud (1954). Cel mai important este Tratatul de la Manila, care a creat Organizaţia Tratatului Asiei de Sud-Est (SEATO), la 8 septembrie 1954. SUA, Franţa, Marea Britanie, Australia, Noua Zeelandă, Filipinele, Pakistanul şi Thailanda se angajau să dea o ripostă colectivă la un atac împotriva unuia dintre teritoriile lor şi la sud de paralele de 21, 30 grade, ceea ce includea Indochina, dar nu şi Taiwanul, legat printr-un tratat defensiv chino-american (2 decembrie 1954) şi subiectul unei vii tensiuni între 1954 și 1955. În Orientul Mijlociu, Pactul de la Bagdad (CENTO, 24 februarie 1955) regrupa Turcia, Iranul, Irakul, Pakistanul şi Marea Britanie, creând un cordon protector la frontierele sudice ale URSS (face legătura cu SEATO şi NATO). În America Latină, SUA a încercat să atragă statele de aici într-o cruciadă împotriva comunismului (Conferinţa de la Caracas, martie 1954) şi să consolideze coeziunea Organizaţiei Statelor Americane[70].

Japonia a jucat un rol limitat şi subordonat Statelor Unite. Acesteia, prin articolul 9 al Constituţiei din 3 mai 1947, i s-a impus un pacifism instituţional, prin care Japonia renunţă la recurgerea la forţă şi la întreţinerea oricărui potenţial militar. Dar, de la începutul războiului împotriva Coreei, America i-a solicitat reînarmarea şi încheierea tratatului din 1951. Japonia şi-a construit o forţă defensivă. Japonezii au cerut sovieticilor insulele Kurile şi sudul insulei Sahalin şi, mai important decât orice, insulele de la nord de Hokkaido (Habomia, Sikotan). În ciuda impasului asupra contenciosului continental, japonezii şi sovieticii au semnat o declaraţie comună, punând capăt stării de război în octombrie 1956, astfel permiţând restabilirea relaţiilor diplomatice normale. Japonia a fost admisă în ONU la 18 decembrie 1956.

Coerenţa Estului se manifestă printr-o unitate ideologică, al cărui simbol a fost *Kominformul*. El a denunţat imperialismul american, vinovat de război, a căutat să impună modelul sovietic, a susţinut cultul personalităţii lui Stalin.

Pe plan economic, accentul a fost pus pe industria grea şi pe colectivizarea agriculturii. În replică la constituirea OECE, statele Europei de Est (Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, urmate de Albania şi Republica Democrată Germană) s-au regrupat, la 25 ianuarie 1949, în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), care avea rolul de a le facilita relaţiile comerciale, în parte, în profitul URSS.

Pe plan militar, Uniunea Sovietică a semnat cu democraţiile populare şi cu China tratate de asistenţă bilaterale. Izolat de lumea occidentală, *blocul de est* s-a aliniat „marelui frate". Ca urmare a intrării Germaniei în NATO[71], el a creat, la 14 mai 1955, pactul de la Varşovia. Această alianţă regrupa, sub comandament sovietic, toate forţele armate ale ţărilor Europei de Est, cu excepţia Iugoslaviei.

---

[70] ПРОТАСОВА, О. Л., НАУМОВА, М. Д. *Мировая политика и международные отношения.* Тамбов: ТГТУ, 2011. 80 с. [online]. Disponibil: http://window.edu.ru/resource/526/76526/files/protasova-t.pdf

[71] *Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic (NATO).* [online]. Disponibil: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2015/02/manualul-nato.pdf

După moartea lui I. Stalin (martie 1953) a fost instalată în funcţiune o conducere colectivă cu Hruşciov, ca prim-secretar al Partidului Comunist. A fost inaugurată o perioadă numită a „dezgheţului". Dezgheţul intern, amnistia, reducerea pedepselor şi începutul perioadei destalinizării a provocat o perioadă de agitaţie: tulburări în Cehoslovacia (iunie, 1953), o adevărată revoltă în Berlinul de Est (16-17 iunie 1953).

Dezgheţului URSS, în politica externă, i-au urmat alte demersuri internaţionale specifice. Au fost reluate, la 20 iulie 1953, relaţiile întrerupte cu Israelul. La 27 iulie a fost semnată Convenţia de Armistiţiu în Coreea. Uniunea Sovietică a acceptat propunerea lui Churchill de a se ţine o reuniune a celor patru miniştri de externe la Berlin, dar acest obiectiv n-a fost atins. La 31 martie 1954 Uniunea Sovietică a propus încheierea unui pact de securitate europeană. Şi-a adus o contribuţie în ce priveşte Conferinţa de la Geneva asupra Indochinei (26 aprilie-21 iulie 1954). La 11 octombrie 1954 forţele sovietice au evacuat Port Arthur. La 26 ianuarie 1955 URSS a pus capăt stării de război cu Germania. În primăvara anului 1955 URSS a promis să-şi retragă trupele din Austria, cu condiţia ca această ţară să-şi păstreze neutralitatea. Austria putea fi membru ONU şi să intre în organizaţiile nonmilitare.

Problema germană nu a mai fost principalul pol al tensiunii între Est şi Vest. URSS a reacţionat cu vigoare la eventualitatea creării unei Comunităţi Europene a Apărării, cu unităţi militare germane, şi la elaborarea unei Uniuni a Europei Occidentale (UEO), care a urmat eşecului Comunităţii Defensive Europene (CED). URSS a înmulţit apelurile la dezarmare şi securitate în Europa şi a convocat la Moscova o conferinţă (29 noiembrie-2 decembrie 1954), la care au participat numai democraţiile populare. Sovieticii au răspuns integrării RFG în NATO prin crearea Tratatului de la Varşovia (14 mai 1955), regrupând în jurul URSS şapte democraţii populare (Polonia, Cehoslovacia, Germania de Est, România, Bulgaria, Albania, Ungaria). Tratatul de la Varşovia era un tratat de prietenie, cooperare şi asistenţă mutuală, care avea un comandament militar unic, încredinţat unui mareşal sovietic.

Relativa liberalizare a permis o apropiere a Uniunii Sovietice de Iugoslavia. Hruşciov, Mikoian şi Bulganin au făcut o vizită la Belgrad (26 mai-3 iunie 1955), în semn de reconciliere, după ruptura din 1948. URSS recunoştea diversitatea căilor care duceau la socialism. În acelaşi timp, competiţia Est-Vest s-a mutat în afara Europei, unde Uniunea Sovietică exploata voinţa de emancipare colonială, care se răspândea în lumea a treia.

Anii 1955-1962 n-au însemnat sfârşitul lumii bipolare, născute după cel deal Doilea Război Mondial. Această perioadă intermediară, care a însemnat trecerea lumii de la *confruntarea* a două blocuri la *destindere*, a fost plasată sub semnul *coexistenţei paşnice*. Aceasta a însemnat un nou mod de relaţii Est-Vest şi o consecinţă a „*naşterii lumii a treia*". Primei faze a decolonizării asiatice îi succede un al doilea val, cel african. La Bandung, în aprilie 1955, în absenţa Marilor Puteri, statele recent decolonizate şi-au proclamat voinţa lor de independenţă şi de coexistenţă paşnică

şi la Suez, în 1956, două Mari Puteri coloniale europene au avut parte de o replică diplomatică din partea unui stat din Orientul Apropiat, Egiptul.

Urmare a *mişcărilor de decolonizare* s-a născut un ansamblu de ţări situate în Asia şi în Africa, care aveau în comun subdezvoltarea economică şi au cunoscut o importantă creştere demografică: este „Lumea a Treia". Aceasta a luat cunoştinţă de existenţa sa în timpul conferinţei de la Bandung. Lumea a treia şi-a proclamat mai mult sau mai puţin paşnic intenţiile sale de a nu mai fi tratată ca *un obiect* al relaţiilor internaţionale. Dintr-o dată, ea a complicat şi îmbogăţit relaţiile internaţionale, raporturile de forţe Est-Vest. Competiţia economică, cursa înarmărilor şi a spaţiului se substituie puţin câte puţin confruntării ideologice. Opoziţia ideologică face imposibilă o adevărată pace. Între cele două blocuri coexistenţa paşnică triumfă, chiar dacă crize violente (Berlin, Cuba) au punctat această perioadă. Chiar şi în interiorul blocurilor apar linii de ruptură, mai ales în blocul estic, unde, ca urmare a destalinizării, au urmat crizele din Polonia şi Ungaria şi fisurile din alianţa chino-sovietică. În blocul occidental, ţările europene, ieşite din reconstrucţie, se organizează puţin câte puţin.

Reculul diplomatic anglo-francez în criza canalului de Suez a deschis porţile Orientului Apropiat pentru cele două superputeri care vor duce de acum înainte o luptă pentru impunerea influenţei proprii, fără a se înfrunta întotdeauna. Ţările nealiniate au fost „recuperate" de diplomaţia sovietică, în timpul Conferinţei de solidaritate afro-asiatică de la Cairo (decembrie 1957) şi la ONU, în timpul tumultoasei sesiuni din 1960.

Puţin câte puţin, cele după blocuri au început să-şi înţeleagă raporturile ca netinzând să ducă în mod necesar la un război deschis. Primele semne ale „dezgheţului" au apărut după moartea lui Stalin (Congresul al XX–lea al PCUS). Destalinizarea este la originea fisurilor care au apărut în blocul estic. În blocul occidental un nou pol de putere era în curs de a se naşte în jurul *pieţei comune*. Coexistenţa paşnică nu a însemnat sfârşitul tensiunilor, s-a instalat un sistem de echilibru al terorii, zguduit de crize (Berlin şi Cuba)[72] .

După moartea lui I. Stalin s-a constatat un dezgheţ în relaţiile internaţionale. Semnarea tratatului de pace privind Austria şi reconcilierea lui Tito cu conducătorii sovietici sunt semne clare ale schimbării politicii externe sovietice[73].

Factorii esenţiali au fost *afirmarea lumii a treia şi echilibrul terorii*. În Asia şi în Africa au apărut state care doreau să trăiască în pace. Un nou actor – Lumea a Treia – tulbura echilibrul bipolar. Pe de altă parte, ameninţarea atomică, echivalentul distrugerii totale nu a mai fost monopolul unei singure puteri. Ea este bilaterală şi echilibrată, pe scurt: s-a neutralizat. Pe plan mondial, criza Ungariei şi a Suezului au demonstrat că superputerile nu voiau să se confrunte.

[72] *Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică.* [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/131829644/Evolutia-Relatiilor-Internationale-in-Perioada-Interbelica

[73] MAGDICI, A. *Istoria relațiilor internaționale. Secolul XX.* 61 p. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/5787063/istoria_relatiilor_internationale_-_secolul_xx

Sfârșitul Războiului Rece a marcat depășirea sistemului bipolar al relațiilor internaționale și a determinat o transformare semnificativă a configurației geopolitice la nivel regional și global. În acest context, procesele economice globale au dobândit o importanță crescândă, influențând în mod direct dinamica relațiilor internaționale. Totodată, se remarcă o expansiune rapidă a actorilor non-statali, precum organizațiile neguvernamentale, corporațiile transnaționale, organizațiile internaționale și diverse asociații. În paralel, problematica privind securitatea internațională s-a complexificat și s-a intensificat. Pe lângă amenințările tradiționale, care s-au accentuat în anumite regiuni, au apărut riscuri noi, cu potențial destabilizator, capabile să submineze securitatea internațională și să afecteze în mod semnificativ perspectivele de dezvoltare a relațiilor internaționale. În aceste condiții, edificarea unei noi ordini mondiale, fundamentate pe valori și libertăți democratice, pe principii morale și etice, precum și pe o cooperare internațională strânsă, reprezintă un obiectiv de importanță fundamentală.

Secolul al XX-lea a generat transformări fundamentale în structura și dinamica politicii internaționale. Deși aceste schimbări au fost multiple, trei procese majore au exercitat o influență determinantă asupra configurării noii ere a relațiilor internaționale:[74]

În primul rând, s-a produs declinul vechiului centru al politicii mondiale, reprezentat de Europa, care și-a pierdut poziția dominantă și capacitatea de a determina evoluțiile globale. Această retragere a fost însoțită de apariția unor noi centre de putere, situate la distanțe geografice considerabile unele față de altele, ceea ce a contribuit la reconfigurarea sistemului internațional.

În al doilea rând, au apărut sisteme politice naționale profund diferite de modelele anterioare, precum fascismul și comunismul, care, prin natura și ideologia lor, au introdus trăsături și fenomene noi în politica mondială, influențând atât relațiile dintre state, cât și arhitectura securității internaționale[75].

În al treilea rând, cele două războaie mondiale pot fi interpretate ca etape distincte ale unui singur conflict de amploare globală, caracterizat printr-o continuitate a cauzelor, obiectivelor și consecințelor sale asupra ordinii internaționale.

Dezbaterile privind evoluția politică a lumii în perioada post-Război Rece sunt marcate de tensiunea dintre idealurile democratice și liberalismul global, pe de o parte, și de realitățile complexe ale unei lumi multipolare, fragmentate și interdependente, pe de altă parte. Deși extinderea democrației și intensificarea cooperării internaționale au cunoscut progrese semnificative, persistă provocări majore în domenii precum securitatea, guvernanța globală și echitatea, ceea ce impune o reevaluare continuă a strategiilor și paradigmelor politicii internaționale.

---

[74] ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005. 360 p.

[75] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политическая система мира и новые участники международных отношений.* În: Современные международные отношения и мировая политика / Под ред. А. В. Торкунова. Москва: Просвещение, 2004, с. 247- 268.

5. Noi evoluții în politica mondială

În contextul analizei evoluției politicii mondiale, o etapă care marchează formarea noii ordini mondiale poate fi considerat anul 2022, an caracterizat prin emergența războiului ruso-ucrainean. Emergența războiului ruso-ucrainean din 2022 constituie un eveniment de cotitură în dinamica politicii mondiale contemporane, având implicații profunde asupra genezei și evoluției ordinii internaționale. Războiul nu poate fi redus la o dispută regională, ci trebuie înțeles ca un fenomen sistemic, care accelerează transformări structurale deja existente în sistemul internațional și pune sub semnul întrebării fundamentele ordinii post-Război Rece. Din perspectiva liberalismului instituțional, perioada de după 1991 a fost caracterizată de extinderea instituțiilor multilaterale, de consolidarea normelor dreptului internațional și de presupunerea că interdependența economică reduce probabilitatea conflictelor majore[76]. Războiul din Ucraina subminează aceste premise, demonstrând limitele constrângerilor instituționale asupra comportamentului Marilor Puteri și fragilitatea normelor internaționale în fața intereselor strategice. Astfel, conflictul contribuie la o redefinire a genezei politicii mondiale contemporane**,** marcând tranziția de la optimismul liberal la un climat de insecuritate sistemică. În același timp, conflictul revalidează realismul structural ca paradigmă explicativă centrală. Conform lui Kenneth Waltz, structura anarhică a sistemului internațional determină statele să acționeze în funcție de imperativele securității și supraviețuirii[77]. Extinderea NATO către est, percepută de Rusia drept o amenințare existențială, poate fi interpretată în acest cadru teoretic, iar reacția Moscovei ilustrează logica echilibrului de putere și a competiției strategice[78]. Prin urmare, războiul din Ucraina nu doar reflectă evoluția politicii mondiale, ci contribuie activ la reafirmarea realismului ca instrument analitic dominant.

De asemenea, războiul ruso-ucrainean evidențiază o criză a guvernanței globale. Incapacitatea Consiliului de Securitate al ONU de a acționa eficient, din cauza dreptului de veto al unui membru permanent implicat direct în conflict, subliniază limitele arhitecturii instituționale create după 1945. Această disfuncționalitate afectează legitimitatea ordinii internaționale și contribuie la evoluția politicii mondiale către forme mai informale, fragmentate și adesea competitive de cooperare internațională.

---

[76] KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence.* Fourth Edition, 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf

[77] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

[78] MEARSHEIMER, J. J. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.* În: Foreign Affairs, 2014, 93, p. 77-89. [online]. Disponibil: https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf

În acest context, războiul din Ucraina accelerează procesul de deglobalizare și de securizare a relațiilor economice. Sancțiunile impuse Federației Rusie de către Occident, decuplarea energetică a Europei și reconfigurarea lanțurilor globale de aprovizionare indică o transformare structurală a lumii contemporane într-un sistem marcat de rivalitate geoeconomică. Economia globală devine astfel un instrument al politicii de putere, iar politica mondială evoluează către un model în care securitatea economică primează asupra eficienței pieței. În plan normativ și constructivist, războiul din Ucraina reconfigurează identitățile și discursurile dominante ale politicii mondiale. Războiul a accentuat polarizarea dintre democrații liberale și regimuri autoritare, revitalizând discursurile privind suveranitatea, autodeterminarea și legitimitatea intervenției. Această competiție normativă contribuie la evoluția politicii mondiale către o ordine pluralistă, în care valorile nu mai sunt universalizate, ci contestate activ.

Astfel, războiul ruso-ucrainean reprezintă un moment constitutiv în evoluția politicii mondiale contemporane. El acționează simultan ca simptom al disfuncționalităților structurale ale sistemului internațional și ca factor accelerator al transformărilor acestuia. Prin reactivarea logicii competiției dintre Mari Puteri, slăbirea instituțiilor multilaterale și politizarea economiei globale, conflictul contribuie la configurarea unei ordini internaționale mai instabile, mai fragmentate și mai profund conflictuale.

Concluzii

Analiza politicii mondiale în perioada interbelică și în cea post-Război Rece evidențiază atât elemente de continuitate structurală, cât și diferențe semnificative determinate de contextul istoric, nivelul de dezvoltare al sistemului internațional și de natura actorilor implicați. Ambele perioade au fost marcate de tranziții profunde ale ordinii internaționale, generate de colapsul unor sisteme de putere anterioare și de încercări de construire a unor mecanisme noi de guvernanță globală. Perioada interbelică s-a caracterizat printr-o ordine internațională fragilă, dominată de revizionism, naționalism exacerbat și incapacitatea instituțiilor internaționale, în special a Societății Națiunilor, de a preveni escaladarea conflictelor. Dezechilibrele economice, consecințele nerezolvate ale Primului Război Mondial și lipsa unui consens real între Marile Puteri au contribuit la erodarea securității colective și, în cele din urmă, la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Această perioadă demonstrează limitele cooperării internaționale în absența unor mecanisme coercitive eficiente și a voinței politice comune.

În contrast, perioada post-Război Rece a debutat sub semnul unei relative speranțe privind instaurarea unei ordini internaționale mai stabile, bazate pe multilateralism, globalizare și consolidarea dreptului internațional. Totuși, dispariția bipolarismului nu a condus la eliminarea conflictelor, ci la o reconfigurare a acestora, prin apariția unor amenințări asimetrice, conflicte regionale și competiții geopolitice

între actori statali și non-statali. Deși instituțiile internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite, au beneficiat de un cadru mai solid decât în perioada interbelică, eficiența lor a fost adesea limitată de interesele divergente ale Marilor Puteri.

Comparativ, ambele perioade relevă dificultatea construirii unei ordini internaționale durabile într-un sistem global caracterizat de inegalități de putere și interese contradictorii. Dacă în perioada interbelică eșecul a fost determinat de lipsa cooperării și de radicalizarea ideologică, în perioada post-Război Rece provocările derivă din complexitatea interdependențelor globale și din revenirea competiției strategice.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați principalele tendințe ale politicii mondiale din perioada interbelică.
2. Determinați etapele, trăsăturile dezvoltării politicii mondiale până la formarea sistemului de state național.
3. Identificați parametrii de bază ai modelului Păcii de la Westfalia.
4. Argumentați rolul ONU pentru politica mondială.
5. Estimați situația de pe arena internațională din perioada post-Război Rece.

Bibliografie selectivă:

1. ANTONIU, B., DINU, M.-R. *Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX - XX*. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural. Specializarea ISTORIE. Forma de învățământ ID-semestrul II, 2005. 190 p. ISBN 973-0-04225-X [online]. Disponibil: http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf
2. *Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945.* Emitent: Oganizația Natiunilor Unite. În: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945. [online]. Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf
3. *Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică.* [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/131829644/Evolutia-Relatiilor-Internationale-in-Perioada-Interbelica
4. KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence.* Fourth Edition, 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil:http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf
5. MAGDICI, A. *Istoria relațiilor internaționale. Secolul XX.* 61 p. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/5787063/istoria_relatiilor_internationale_-_secolul_xx

6. MEARSHEIMER, J. J. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.* În: Foreign Affairs, 2014, 93, p. 77-89. [online]. Disponibil: https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf
7. *NATO.* [online]. Disponibil: https://www.dw.com/ro/nato/t-50044360
8. *Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic (NATO).* [online]. Disponibil: https://info-center.md/wp-content/uploads/2015/02/manualul-nato.pdf
9. ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005. 360 p.
10. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политическая система мира и новые участники международных отношений.* În: Современные международные отношения и мировая политика / Под ред. А. В. Торкунова. Москва: Просвещение, 2004, с. 247- 268.
11. ПРОТАСОВА, О. Л., НАУМОВА, М. Д. *Мировая политика и международные отношения.* Тамбов: Издательство ТГТУ, 2011. 80 с. [online]. Disponibil: http://window.edu.ru/resource/526/76526/files/protasova-t.pdf

Tema 4. FLUCTUAŢIA SISTEMULUI ŞI A STRUCTURII POLITICE MONDIALE LA INTERSECŢIA SECOLELOR XX-XXI

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *sistem internaţional, relaţii internaţionale, sistem unipolar, bipolar, tripolar şi multipolar, polaritate.* **Unități de conținut:** 1. Structura sistemului contemporan al relaţiilor internaţionale 2. Discuţii cu privire la noul sistem al relaţiilor internaţionale (Z. Brzezinski, S. Huntington despre rolul SUA pe arena mondială) 3. Caracteristica sistemului unipolar, bipolar, tripolar şi multipolar 4. Dj. Nye despre nivelurile polarităţii 5. J. Rosenau despre structura lumii sec. XXI	- descrie concepţiile referitoare la sistemul relaţiilor internaţionale; - identifică clasificarea sistemului polar al lumii; - evaluează nivelurile polarităţii în cercetarea relaţiilor interstatale.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, stabilește specificul fluctuaţiei sistemului şi a structurii politice mondiale la intersecția sec. XX-XXI.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse, explozie stelară.

Repere de conținut:

Introducere

Intersecția dintre secolele XX și XXI reprezintă o perioadă de transformări profunde și complexe în sistemul și structura politică mondială, caracterizată printr-o fluctuație accentuată a echilibrelor de putere și a paradigmelor dominante în relațiile internaționale. După sfârșitul Războiului Rece, ordinea bipolară care a guvernat politica globală timp de aproape jumătate de secol a cedat locul unui sistem multipolar fluid, marcat de apariția unor noi actori globali, diversificarea formelor de guvernanță și de emergența unor probleme globale fără precedent[79].

Această perioadă este definită de o serie de evenimente și procese interdependente, precum: globalizarea accelerată, revoluțiile tehnologice, conflictele regionale, reconfigurarea alianțelor strategice, dar și de crize economice și sociale care pun sub semnul întrebării stabilitatea și predictibilitatea sistemului internațional tradițional. În acest context, fluctuațiile structurale devin tot mai vizibile, influențând

[79] *Современные глобальные проблемы мировой политики* [online]. Disponibil: https://studme.org/1728092429671/politologiya/sovremennye_globalnye_problemy_mirovoy_politiki

nu doar modul în care puterile mondiale interacționează, ci și capacitatea comunității internaționale de a răspunde eficient provocărilor globale.

1. Structura sistemului contemporan al relațiilor internaționale

Sistemul internațional, denumit și sistemul de state, se constituie atunci când două sau mai multe state intră în contact reciproc și exercită un impact suficient asupra deciziilor celuilalt, determinându-le să se comporte (cel puțin într-o anumită măsură) ca componente ale unui întreg coerent.

Există perspective conform cărora se poate considera existența unui sistem internațional încă din perioada antichității; totuși, majoritatea cercetătorilor susțin că politica internațională poate fi analizată în mod pertinent abia din momentul în care actorii internaționali capătă statutul de state moderne, cel mai frecvent definite prin controlul unui teritoriu locuit de un anumit grup național. Astfel, George Modelski propune o conceptualizare a evoluției sistemului internațional prin prisma ciclurilor succesive ale Marilor Puteri. Potrivit autorului, pot fi identificate cinci cicluri distincte ale sistemului internațional, fiecare caracterizat prin dominarea globală exercitată de una dintre următoarele puteri: Portugalia, Olanda, Marea Britanie și, respectiv, Statele Unite ale Americii.

1. *Ciclul portughez* – perioada cuprinsă între 1497, odată cu expediția lui Vasco da Gama în India, și 1580, momentul în care Portugalia a fost cucerită de Spania.
2. *Ciclul olandez* – debutează aproximativ în anul 1580 și se încheie odată cu semnarea Păcii de la Utrecht în 1713.
3. *Ciclul britanic I* – începe în 1710 și se finalizează în 1783, după războiul de independență al coloniilor americane.
4. *Ciclul britanic II* – se inițiază odată cu Congresul de la Viena (1815) și se încheie după Primul Război Mondial.
5. *Ciclul american* – începe în jurul anului 1918 și continuă în prezent.

În analiza fiecărui ciclu, Modelski a avut în vedere următoarele aspecte: dominația acestor puteri asupra mărilor, controlul principalelor rute comerciale și al punctelor strategice de interes global. Teoreticienii relațiilor internaționale identifică, în mod uzual, trei tipuri fundamentale de configurare a sistemului internațional:

- *Unipolaritatea* – caracterizată prin preeminența unei singure puteri majore care domină întregul sistem internațional.
- *Bipolaritatea* – implică existența a două mari puteri rivale, care controlează segmente distincte ale sistemului; această configurație este considerată de specialiști cea mai stabilă. Un exemplu clasic îl constituie perioada Războiului Rece, în care Statele Unite și Uniunea Sovietică au reprezentat singurele puteri mondiale dominante.
- *Multipolaritatea* – presupune coexistența a cel puțin trei mari puteri care exercită influență asupra sistemului internațional, constituind o struc-

tură echilibrată și dinamică. Conform opiniilor specialiștilor, sistemul internațional a fost multipolar între Pacea de la Westfalia (1648) și sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

O altă contribuție semnificativă la teoria structurii sistemului internațional aparține lui Immanuel Wallerstein, care susține că sistemul internațional a fost împărțit încă de la începuturile sale în trei cercuri concentrice, configurând astfel o structură triadică. Aceasta se bazează pe legăturile economice fundamentale, care permit unei puteri hegemonice să exercite control asupra întregului sistem. Structura propusă de Wallerstein este compusă din:

1. Centru – format din puterile majore, care nu doar că dețin interese la scară globală și capacitatea de a le proteja, dar exercită și o influență semnificativă asupra respectării acestor interese.

2. Semiperiferie – include în principal trei categorii de state:

- *foste puteri centrale* aflate într-un proces de declin (de exemplu, Spania);
- *puteri în ascensiune,* situate între centru și periferie, cum ar fi Statele Unite în secolul al XIX-lea, Japonia la începutul secolului XX și, în prezent, China;
- *puteri regionale sau subsistemice,* ale căror interese și capacități nu depășesc aria propriului subsistem al relațiilor internaționale, precum Taiwan, Coreea de Sud și Singapore.

Această abordare permite înțelegerea ierarhiei și distribuției puterii în sistemul internațional din perspectiva interdependențelor economice și a capacității de influență hegemonică.

3. Periferie – include acele state care nu dețin nici interese sistemice semnificative, nici capacități economice sau militare relevante, chiar și la nivelul propriului subsistem al relațiilor internaționale. Acestea sunt, în general, state cu economii slab dezvoltate, capacități militare reduse, iar securitatea lor depinde în mare măsură de aranjamentele internaționale ale Marilor Puteri. Exemple relevante includ Portugalia, Irlanda, statele din sud-estul Europei și statele africane[80].

Epocile evoluției sistemului internațional, conform lui Immanuel Wallerstein**,** pot fi sintetizate astfel:

1. 1450-1640 – tentativa de constituire a economiei europene, caracterizată prin dezvoltarea circulației monetare la nivel european și intensificarea comerțului, care facilitează relațiile internaționale și comunicarea între state.

2. Perioada post-Războiul de Treizeci de Ani – marcând eforturile de constituire a unui sistem european comunicațional, orientat spre stabilizarea relațiilor între state.

3. Perioada „echilibrului european” – Marile Puteri recunosc necesitatea unui echilibru pentru prevenirea conflictelor armate, exemplificat prin Congresul de la Viena din 1815.

[80] НИКИТИН, Ю. А. *Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность:* Учебное пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 2012, с. 80.

4. Secolul XX (după 1917) – statele, ca entități juridice și politice, urmăresc crearea unui sistem organizațional și instituțional de relații internaționale.

Analizând structura sistemului contemporan al relaţiilor internaţionale, am putea afirma că statele la etapa actuală se angajează între ele într-un mediu cunoscut sub denumirea *sistem internațional*. Toate țările sunt considerate suverane, iar unele din ele sunt mai puternice decât altele. Astfel, sistemul are o serie de reguli informale despre cum trebuie să fie realizate lucrurile, în timp ce aceste reguli nu sunt obligatorii. Relațiile internaționale au existat atât timp cât statele au existat în sine. Evenimente semnificative au marcat etapele importante în dezvoltarea sistemului internațional.

Pacea din Westfalia (1648). În 1648, Pacea din Westfalia, care a pus capăt Războiului de Treizeci de Ani între statele catolice și statele protestante din vestul și centrul Europei, a creat sistemul nostru internațional modern. Aceasta a stabilit statul ca principal actor în politica globală. Din acel moment, sistemul internațional a constat în principal în relațiile dintre statele națiuni.

Schimbarea balanței de putere (1600-1800). În secolele XVII și XVIII, statul-națiune a apărut ca unitate politică dominantă a sistemului internațional. O serie de state puternice au dominat Europa, Marile Puteri crescând și scăzând. Statele mai slabe s-au adunat adesea pentru a împiedica puterea dominantă să devină prea puternică. Frecvența războaielor și concurența economică au marcat această epocă. Unele națiuni – în special Franța și Anglia – au fost puternice de-a lungul majorității epocii moderne, în timp ce altele – cum ar fi Spania și Imperiul Otoman – și-au redus puterea de-a lungul timpului.

Apariția naționalismului (1800–1945). Secolul al XIX-lea a adus două schimbări majore sistemului internațional:

1. Naționalismul a apărut ca o forță puternică, permițând statelor-națiune să crească și mai puternic.
2. Italia și Germania au devenit țări unificate, ceea ce a modificat echilibrul puterii militare și economice în Europa.

Problemele apărute în urma unificării Germaniei au contribuit la izbucnirea Primului Război Mondial (1914–1918). În urma războiului, sistemul internațional s-a schimbat dramatic din nou. Puterile majore ale Europei au suferit foarte mult, în timp ce SUA a început să iasă din izolarea sa și să se transforme într-o putere globală. În același timp, prăbușirea imperiilor Otoman și Austro-Ungar a creat o serie de națiuni noi, iar ascensiunea comunismului în Rusia a prezentat probleme pentru alte națiuni. Acești factori au contribuit la Tratatul de la Versailles, la ascensiunea nazismului și a comunismului și la al Doilea Război Mondial (1939-1945).

Noua Ordine Mondială (1945 -2022). Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a marcat o schimbare decisivă în sistemul internațional. După război au rămas doar două Mari Puteri mondiale: Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică. Deși au existat și alte state importante, aproape toate au fost înțelese în contextul

relațiilor lor cu cele două superputeri. Acest sistem internațional se numea *bipolar*, deoarece a fost centrat pe două Mari Puteri.

De la sfârșitul Războiului Rece și căderea Uniunii Sovietice, natura lumii s-a schimbat din nou. A rămas doar o singură putere, determinând unii savanți să eticheteze noul sistem internațional *unipolar*. Alții indică creșterea puterii economice a unor state europene și asiatice și etichetează noul sistem *multipolar*. Într-o anumită măsură, ambii termeni sunt exacți. SUA are cea mai puternică armată din lume, care susține viziunea unipolară, dar economia sa nu este la fel de puternică, în raport cu restul lumii, acordând credință opiniei multipolare (*a se vedea* Anexa 3).

Actualmente, procesele geopolitice prezente pe mapamond contribuie la formarea unei noi ordini mondiale, caracterizate printr-o redistribuire a centrelor de putere și prin redefinirea alianțelor tradiționale. Dacă după încheierea Războiului Rece influența globală era concentrată în principal în jurul Statelor Unite ale Americii, în prezent asistăm la afirmarea tot mai puternică a unor actori precum China și Rusia, dar și la consolidarea unor puteri regionale din Asia, Orientul Mijlociu sau America Latină. Un factor important în această transformare îl reprezintă competiția strategică pentru resurse, tehnologii avansate și influență economică. Inițiative precum „Belt and Road" promovate de China sau extinderea parteneriatelor economice și militare în diverse regiuni reflectă dorința statelor de a-și consolida poziția pe scena internațională. În paralel, conflictele regionale și tensiunile geopolitice, cum ar fi războiul din Ucraina, au amplificat instabilitatea și au determinat reconfigurări ale politicilor de securitate. De asemenea, organizațiile internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite, NATO sau Uniunea Europeană, se confruntă cu provocări legate de adaptarea la noile realități globale. În acest context, se conturează o ordine mondială multipolară, în care puterea este mai dispersată, iar cooperarea coexistă cu rivalitatea. Astfel, noua ordine mondială nu este doar rezultatul confruntărilor dintre Marile Puteri, ci și al interdependenței economice, al revoluției tehnologice și al problemelor globale comune – precum schimbările climatice, migrația sau securitatea energetică – care impun atât competiție, cât și colaborare între state.

2. Discuţii cu privire la noul sistem al relaţiilor internaţionale (Z. Brzezinski, S. Huntington despre rolul SUA pe arena mondială)

Ultimul deceniu al secolului XX a fost marcat de transformări profunde în politica globală. Dezintegrarea Tratatului de la Varşovia, prăbuşirea regimurilor comuniste totalitare şi, ulterior, destrămarea Uniunii Sovietice au fost interpretate, în viziunea lui Z. Brzezinski, drept etapa finală a ascensiunii Statelor Unite ca singura și prima putere cu adevărat globală. Această transformare a ridicat problema instituirii unei noi ordini internaţionale, cu implicații complexe pentru echilibrul de putere și pentru funcționarea sistemului internațional. După anii '90, care marchează sfârșitul

comunismului ca etapă istorică, analiza geopolitică contemporană se concentrează pe existența unei superputeri unice, comparabile ca dominație cu cea a Imperiului Roman. Totuși, această abordare nu poate evalua pe deplin consecințele promovării unei noi ordini internaționale bazate pe predominanța Statelor Unite. Primul avertisment semnificativ a venit din partea lui Henry Kisinger, care sublinia că „ceea ce este nou în legătură cu noua ordine internațională, pe cale de a se naște, este faptul că, pentru prima oară, Statele Unite nu pot nici să se retragă din lume, nici să o domine". Sfârșitul Războiului Rece a impus două direcții teoretice majore în studiul relațiilor internaționale și al politicii mondiale:

1. Neorealismul**,** care a continuat să acorde importanță puterii și securității statelor ca factori determinanți.
2. Neoliberalismul**,** care a câștigat teren odată cu intensificarea globalizării și cu implicarea tot mai vizibilă a actorilor non-statali în politica mondială.

Această evoluție a subminat pozitivismul metodologic caracteristic realismului clasic, în timp ce partizanii instituționalismului neoliberal au dobândit o pondere semnificativă în literatura de specialitate, evidențiind rolul instituțiilor internaționale și al cooperării multinaționale în menținerea stabilității globale.

Cea mai importantă lucrare a politologului Zbigniew Brzezinski este *Marea tablă de șah* (The Grand Chessboard, 1997**)**, în care autorul preia ideile geopoliticienilor de la începutul secolului XX și le adaptează la realitățile unei lumi dominate de o putere neeurasiatică: Statele Unite ale Americii**.** În mod special, Brzezinski a prezentat liderilor americani strategii prin care SUA ar putea să-și perpetueze poziția dominantă pentru cel puțin o generație, dacă nu mai mult**,** avertizând totodată că Statele Unite sunt destinate să fie nu doar prima**,** ci și ultima superputere globală autentică**.**

Autorul construiește un tablou eurasiatic de șah**,** extins de la Lisabona până la Vladivostok, considerând această zonă drept scena principală a competiției globale. Brzezinski susține că succesul Statelor Unite depinde de următoarele condiții:

1. Atracția „spațiului de mijloc" – regiuni strategice din Eurasia trebuie să fie integrate treptat în sfera de influență a Occidentului, dominat de SUA.
2. Evitarea hegemoniei regionale – regiunea de sud nu trebuie să fie controlată de un singur actor dominant.
3. Fragmentarea Estului – Orientul trebuie să rămână neunit, astfel încât să nu poată expulza influența americană de pe baza terestră.

În caz contrar, dacă „spațiul de mijloc" respinge Occidentul, devine un actor independent puternic**,** dobândește controlul asupra regiunilor sudice sau formează alianțe cu principalul actor estic, ceea ce ar diminua semnificativ primatul american în Eurasia. Brzezinski subliniază, de asemenea, necesitatea implementării unor pași strategici pentru menținerea conducerii mondiale a SUA, care implică crearea unei stabilități geopolitice minime la nivel global. Aceasta reprezintă un fundament esențial pentru protejarea hegemoniei americane și, simultan, pentru preveni-

rea apariției anarhiei internaționale. Conform poziției lui Zbigniew Brzezinski**,** este esențial ca Statele Unite să elaboreze și să implementeze o geostrategie integrată, cuprinzătoare și pe termen lung pentru întreaga Eurasie**.** Longevitatea și stabilitatea primatului global al Americii depind în mod direct de modul în care SUA gestionează acest „tablou de șah" eurasiatic. În lipsa unei acțiuni concertate, Brzezinski avertizează că anarhia internațională ar putea domina scena globală. Autorul subliniază că „consecințele perturbatoare ale creșterii populației, migrației determinate de sărăcie, urbanizării radicalizante, ostilității etnice și religioase, precum și proliferarea armelor de distrugere în masă – toate vor deveni inevitabile dacă cadrul existent, care asigură stabilitatea rudimentară a statului-națiune, s-ar fragmenta. Fără o implicare americană susținută și coordonată, forțele de dezordine globale pot prelua controlul asupra scenei internaționale". De asemenea, conform tezelor înaintate, obiectivul politic al Statelor Unite trebuie să fie dublu:

1. *Perpetuarea poziției dominante a Americii* pentru cel puțin o generație, dacă nu mai mult;
2. *Crearea unui cadru geopolitic capabil să absoarbă șocurile și tensiunile inevitabile* generate de schimbările social-politice ale statelor pe scena internațională.

Analizând lucrările lui Brzezinski, acestea sunt concepute ca un ghid pentru liderii politici americani, oferind o bază argumentativă pentru formularea politicilor externe și strategice. Totuși, având în vedere complexitatea situației internaționale actuale, este dificil de anticipat în ce măsură ideile sale ar putea fi implementate efectiv, oricât de bine fundamentate ar fi ele[81].

Profesorul american Samuel Huntington a adus contribuții semnificative la analiza sistemului internațional post-Război Rece prin teoria sa geopolitică cunoscută sub denumirea de „ciocnirea civilizațiilor" sau „clivajul civilizațiilor", care prevede apariția unor conflicte între civilizații distincte. Această teorie, dezvoltată inițial într-un articol publicat în Foreign Affairs (1993) și extinsă ulterior în cartea sa controversată *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* (1998)**,** oferă o paradigmă civilizațională destinată să descrie, să explice și să anticipeze dinamica și structura sistemului internațional.

Huntington susține că, în lumea postcomunistă, civilizațiile au devenit principalele forțe motrice ale politicii mondiale, înlocuind în importanță statele-națiune și ideologiile. Analiza sa examinează climatul geopolitic contemporan și oferă perspective asupra posibilităților viitoare ale culturii politice în continuă schimbare. Modelul propus de Huntington constituie o alternativă la modelele anterioare ale:

- *bipolarizării,* bazate pe diferite criterii;
- *realismului clasic,* centrat pe state;

[81] GWERTZMAN, B. *Zbigniew Brzezinski's latest blueprint for American foreign policy.* Publicat pe 26 octombrie 1997. [online]. Disponibil: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/97/10/26/reviews/971026.26gwertzt.html

- *unității și armoniei,* conform lui Francis Fukuyama;
- *haosului și „statelor greșite”,* propus de Brzezinski și Patrick.

Potrivit teoriei, perioada post-Război Rece a generat multiple paradigme în politica globală. Deși ideea unei lumi unice sau a unei lumi în care Statele Unite își construiesc un scut protector față de ceilalți actori pare simplificatoare, schimbările rapide ale polilor de putere în ultimele decenii au evidențiat complexitatea relațiilor internaționale. Cu toate acestea, Huntington subliniază că ideea unui conflict între civilizații diferite este mai degrabă teoretică, deoarece cele mai importante probleme globale se află, în realitate, în interiorul statelor și provin, de regulă, din politica internă a acestora. Paradigmele civilizaționale pot simplifica analiza relațiilor internaționale, dar nu reflectă pe deplin complexitatea și diversitatea conflictelor contemporane.

Teza centrală a lui Samuel Huntington se formulează ca o alternativă la modelele anterioare și susține că sistemul internațional contemporan este multipolar și multicivilizațional, iar identitatea cultural-civilizațională modelează atât tendințele coezive, cât și cele conflictuale după Războiul Rece. Huntington anticipează că viitoarele conflicte internaționale vor fi determinate mai degrabă de factori culturali decât de economie sau ideologie**,** urmând a apărea de-a lungul așa-numitelor „falii intercivilizaționale”.

Țările afectate de aceste falii sunt lipsite, în mod decisiv, de posibilitatea de a menține coeziunea și unitatea internă. În aceeași ordine de idei, orice tentativă a unui stat de a se detașa artificial de blocul civilizațional din care face parte este sortită eșecului.

Paradigmele propuse de Huntington vizează caracterizarea sistemului internațional în perioada post-bipolară. În opinia autorului, lumea a intrat într-o nouă fază istorică, marcată de revenirea vechilor rivalități și conflicte. Declinele statului-națiune, accentuate de fenomenul globalizării, generează noi forme de interdependență și competiție între civilizații. Huntington subliniază că principalele conflicte globale vor surveni între civilizații distincte, iar geopolitica contemporană trebuie analizată în această lumină. Câteva idei esențiale ale concepției sale includ:

- Creșterea interdependenței dintre civilizații a fost, până în prezent, în mare parte unidirecțională**,** dinspre Occident spre civilizațiile și societățile non-occidentale;
- În prezent, lumea a devenit multipolară din perspectivă geostrategică**,** iar această pluralitate se sprijină pe forțe culturale și identitare consolidate;
- Centrele multiple care influențează relațiile geopolitice actuale sunt civilizațiile contemporane**.**

Huntington propune, de asemenea, scenariul unei ordini „uni-multipolare”**,** în care coexistă o superputere și câteva puteri majore. În cadrul acestei configurații, soluționarea problemelor internaționale majore necesită acțiunea coordonată a superputerii împreună cu alte state importante**,** deoarece o superputere izolată poate

bloca deciziile coaliției pe chestiuni de importanță globală. În lucrarea *The Clash of Civilizations* (1996) Samuel Huntington a încercat să argumenteze că conflictele dintre civilizații distincte, în special între Occident și lumea islamică, reprezintă o tendință structurală în politica globală post-Război Rece. Huntington susține că aceste ciocniri pot constitui factorul central al tensiunilor internaționale, fiind mai relevante decât conflictele generate de ideologii sau economie.

Cartea a generat dezbateri intense în rândul publicului american, fiind interpretată de unii comentatori ca promovând o perspectivă nativistă, concentrată pe percepția unui „nou inamic" și pe tensiuni cu grupurile de imigranți, inclusiv hispanicii și musulmanii. Aceste aspecte au fost criticate pentru potențialul lor de a alimenta stereotipuri și tensiuni sociale interne. În același timp, Huntington argumentează că, deși ciocnirile dintre civilizații reprezintă principala amenințare la adresa păcii mondiale, o ordine internațională bazată pe civilizații poate oferi un cadru de stabilitate și protecție împotriva conflictelor majore. Studiul său a devenit, începând cu evenimentele din 11 septembrie 2001**,** un punct de referință clasic în analiza relațiilor internaționale, ilustrând provocările unei lumi din ce în ce mai complexe și incerte.

3. Caracteristica sistemului unipolar, bipolar şi multipolar

Polaritatea în relațiile internaționale este descrierea distribuţiei de putere în cadrul sistemului internațional. Aceasta caracterizează natura sisitemului internațional pentru o perioadă anumită de timp. Există trei tipuri de sisteme: unipolar, bipolar, multipolar.

Unipolaritatea este asociată cu hegemonia. Exemplu: Imperiul Roman – între anul 31 î.e.n. şi secolul V e.n.; Imperiul Otoman – secolele XV-XVII; Imperiul Britanic – sfârșitul războaielor napoleoniene – începutul secolului XX; SUA după destrămarea URSS.

Unipolaritatea în politica internațională este o distribuție a puterii în care un stat exercită cea mai mare parte a influenței culturale, economice și militare.

Nuno P. Monteiro, profesor asistent de științe politice la Universitatea Yale, afirmă că există trei caracteristici ale sistemelui unipolar[82]:

1. Unipolaritatea este un sistem interstatal și nu un imperiu. Monteiro îl citează pe Robert Jervis de la Universitatea Columbia pentru a susține afirmația sa, care evidențiază că „unipolaritatea implică existența multor state naționale egale din punct de vedere juridic, lucru pe care un imperiu îl neagă". Monteiro ilustrează acest punct în continuare prin Daniel Nexon și Thomas Wright, care afirmă că „în imperii, practicile intersocietale de împărțire și guvernare înlocuiesc dinamica de echilibru interstatal a puterii" [83].

[82] NEXON, D., WRIGHT, T. *What's at Stake in the American Empire Debate.* În: American Political Science Review, 2007, 101 (2), p. 253.

[83] *Ibidem.*

2. Unipolaritatea este anarhică. Anarhia rezultă din preponderența incompletă a puterii unipolului. Kenneth Waltz, de la Universitatea Columbia, pe care Monteiro o menționează, susține că o Mare Putere nu poate „exercita un control pozitiv peste tot în lume”[84]. Prin urmare, țările relativ mai slabe au libertatea de a urmări preferințele politicii independente de unipol. Limitările proiecției de putere a unipolului sunt o caracteristică distinctivă între sistemele unipolare și cele hegemonice.

3. Sistemele unipolare nu posedă o singură mare putere și nu fac față concurenței. Dacă apare un concurent, sistemul internațional nu mai este unipolar. În 1964 Kenneth Waltz a susținut că SUA este singurul „pol” care posedă interese globale[85].

În afară de excelarea indicatorilor de putere, cum ar fi populația, dotarea resurselor, capacitatea economică și puterea militară, unipolele sunt asociate cu anumite comportamente de politică externă, cum ar fi participarea activă la consolidarea instituțiilor regionale, construirea de coaliții ad-hoc pentru a face față provocărilor majore economice sau de securitate, lupta pentru legitimitate fără a aplica prea multă constrângere și respectarea suveranității statelor, care sunt considerate parteneri cruciali[86] .

William Wohlforth consideră că unipolaritatea este pașnică, deoarece „favorizează absența războiului între Marile Puteri și prezintă niveluri relativ reduse de concurență pentru prestigiu sau securitate din două motive: avantajul de putere al statului lider înlătură problema rivalității hegemonice din politica mondială, reduce pierderea și miza echilibrului politicilor de putere între statele majore”[87].

Prin urmare, un pol este cel mai bun, iar concurența de securitate între Marile Puteri ar trebui să fie minimă. Această idee se bazează pe teoria stabilității hegemonice și pe respingerea echilibrului teoriei puterii. Teoria stabilității hegemonice prevede că „statele puternice încurajează ordinea mondială care este stabilă până când creșterea diferențială a puterii produce un stat nemulțumit cu capacitatea de a contesta statul dominant pentru conducere. Cu cât este mai clară și mai mare concentrația de putere în statul conducător, cu atât ordinea mondială va fi pașnică”[88]. Teoria balanței de puteri, în schimb, prevede că atâta timp cât sistemul internațional rămâne în echilibru (fără putere unipolară), va fi păstrată pacea.

Nuno P. Monteiro susține că teoreticienii relațiilor internaționale au discutat despre durabilitatea unipolarității (adică, când se va termina), dar mai puțin cu privire la pacea relativă pe care unipolaritatea o prezintă între națiuni în cadrul unui sis-

[84] WALTZ, K. N. *The Stability of a Bipolar World.* În: Daedalus, 1964, 93 (3), p. 887. [online]. Disponibil: https://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/waltz%201964.pdf

[85] *Ibidem.*

[86] SCHENONI, L. *Subsystemic Unipolarities? Power Distribution and State Behaviour in South America and Southern Africa*. În: Strategic Analysis, 2017, 41 (1), p. 75. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/30528886/_Subsystemic_Unipolarities_Power_Distribution_and_State_Behaviour_in_South_America_and_Southern_Africa_in_Strategic_Analysis_41_1_74-86

[87] WOHLFORTH, W. *The Stability of a Unipolar World*. În: International Security, 1999, 24 (1), p. 5–41.

[88] *Ibidem*, p. 32.

tem internațional. În loc să compare liniștea relativă a unipolarității, multipolarității și bipolarității, el identifică cauzele ce duc spre război și care sunt considerate a fi endemice unui sistem unipolar. Totodată, el consideră că „sistemele unipolare oferă stimulente pentru alte două tipuri de război: cele care pun singura Mare Putere împotriva unui stat relativ mai slab și cele care implică exclusiv state mai slabe”[89] .

Kenneth Waltz, fondatorul neorealismului, în teoria sa epocală a politicii internaționale (1979), a împiedicat posibilitatea unipolarității. În primul rând, el subliniază că unipolaritatea este „cea mai puțin durabilă din configurațiile internaționale”[90]. El oferă o analiză realistă a structurii actualmente unipolare a politicii mondiale, argumentând că realismul este cea mai bună lentilă teoretică pentru înțelegerea politicii internaționale și viitorul scurt al primatului SUA.

Waltz preia, de asemenea, teoria păcii democratice, care susține că niciuna din două democrații nu va merge în război între ele. Totodată, teoreticianul justifică războiul în structura anarhică sau într-un mediu de autoapărare. „Simpla schimbare a structurii politice interne a țărilor nu va elimina războiul”, notează Waltz. Cu toate acestea, „statele democratice luptă foarte rar cu alte state democratice”[91], deși acestea au mai multe șanse de a iniția războaie împotriva statelor non-democratice. Situația respectivă se întâmplă deoarece primul crede că cel de-al doilea trebuie să se democratizeze, astfel încât să se fie consolidată pacea democratică. În acest context, răspândirea democrației poate reduce volumul de război din lume, în viziunea lui Waltz.

A doua provocare a teoriei realiste susține că interdependența economică promovează pacea. Waltz consideră că această logică cauzală este înapoiată: Pacea poate promova interdependența economică. Pacea abundă atunci când un monopol politic asupra forței sau un echilibru favorabil al puterii împiedică puterile revizioniste să modifice *statu-quo*-ul. Până la urmă, susține Waltz, o interdependență economică puternică nu a împiedicat războiul în 1914.

A treia provocare cu care se confruntă Waltz este ascensiunea instituțiilor internaționale ca actori primari în politica internațională. Waltz afirmă că structura puterii în sistemul internațional determină rolul instituțiilor. NATO, de exemplu, este adesea citată ca o instituție care și-a depășit mandatul inițial – prevenirea atacului sovietic asupra Europei Occidentale. În opinia lui Waltz, existența continuă a NATO „ilustrează în mod convenabil modul în care instituțiile internaționale sunt create și menținute de state mai puternice (de exemplu, Statele Unite) pentru a servi interesele percepute și greșite ale acestora”[92]. În sfârșit, Waltz apelează la politica internațională

[89] MONTEIRO, N. *Polarity and Power: U.S. Hegemony and China's Challenge.* În: International Security, Winter 2011–2012, 36 (3), p. 9-40.

[90] WALTZ, K. N. *Structural Realism after the Cold War.* În: International Security, 2000, 25 (1), p. 27. [online]. Disponibil: http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Waltz_Structural-Realism.pdf

[91] *Ibidem,* p. 25.

[92] *Ibidem,* p. 31.

și oferă o interpretare realistă momentului unipolar din SUA, care consideră că este trecător din două motive. Fără o mare putere de a-și verifica aventurismul, SUA va slăbi prin utilizarea greșită a puterii sale pe plan internațional[93]. În al doilea rând, chiar dacă Statele Unite acționează binevoitoare, statele vor încerca în continuare să se echilibreze împotriva acesteia[94]. El vede că China deja începe să contracareze puterea Statelor Unite. În concluzie, momentul unipolar al SUA este trecător, iar multipolaritatea se materializează deja.

Întrucât unipolaritatea a persistat mai mult decât se aștepta Waltz, Thomas Mowle și David Sacko au publicat în 2007 o carte intitulată *Unipolar World: An Unbalanced Future*[95]. „Această carte, afirmă ei, dezvoltă o teorie a politicii unipolare pentru a completa teoria lui Waltz" . Mowle și Sacko oferă o explicație a eșecului cercetărilor privind unipolaritatea: Deși unipolaritatea este, în general, nedorită, aceasta totuși prevalează. Cu alte cuvinte, *„chiar dacă mulți doresc ca puterea să fie distribuită într-o manieră diferită, unipolaritatea este reală"*[96]. Se pare, așadar, firesc ca realismul structural să dezvolte un set de ipoteze pentru o lume unipolară. În schimb, însă, realiștii „au rezistat la concluzia că lumea este unipolară și au căutat dovezi cu privire la echilibrul de putere între alte state. În special, unii au avansat conceptul de echilibrare, iar alții au remarcat că echilibrul nu există deloc". Aceste eforturi sunt contraproductive, deoarece realismul și unipolaritatea sunt compatibile. „Savanții ajung la concluzia că nu trebuie să se caute cu disperare semne de echilibrare și nici nu este nevoie de instalarea unui echilibru acolo unde acesta lipsește, ci trebuie să se observe momentul atunci când apar noi aspecte ale multipolarității".

În *Instituții, restricții strategice și persistența ordinii postbelice americane*, John Ikenberry explică de ce alte Mari Puteri au decis să nu facă echilibru împotriva SUA după încheierea Războiului Rece[97]. În opinia sa, predicțiile realiste ale echilibrului de putere nu au dat roade, deoarece SUA s-a angajat în reținerea strategică după al Doilea Război Mondial, convingând astfel statele mai slabe că SUA este mai interesată de cooperare decât de dominație. Restrângerea strategică a SUA a permis țărilor mai slabe să participe la alcătuirea ordinii mondiale postbelice, ceea ce a limitat oportunitățile SUA de a exploata avantajele puterii totale[98].

---

[93] WALTZ, K. N. *Structural Realism after the Cold War.* În: International Security, 2000, 25 (1), p. 40. [online]. Disponibil: http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Waltz_Structural-Realism.pdf

[94] *Ibidem,* p. 25.

[95] MOWLE, T., SACKO, D. *Unipolar World: An Unbalanced Future*. Palgrave Macmillan, 2006, p. 29. ISBN 978-1403991097

[96] *Ibidem,* p. 143.

[97] DALL'AGNOL, A. C. *Balancing in unipolarity: who is afraid of balance of power?* În: Brazilian Journal of International Relations, 2018, vol. 7, no. 3, p. 498. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/334770628_Balancing_in_Unipolarity_who_is_afraid_of_balance_of_power

[98] WOHLFORTH, W. *The Stability of a Unipolar World.* În: International Security, 24 (1), 1999, p. 5–41.

Baza liberală a hegemoniei SUA reprezintă un sistem politic transparent democratic, ceea ce a făcut ca alte țări să accepte mai ușor ordinea postbelică, explică Ikenberry. „Hegemonia americană este reticentă, deschisă și foarte instituționalizată sau, într-un cuvânt, liberală", iar „în lipsa unui război pe scară largă sau a unei crize economice globale, ordinea hegemonică americană pare a fi imună la provocatorii hegemonici"[99] .

În *Command of Commons: The Military Foundation of US Hegemony*, Barry Posen se concentrează exclusiv pe capacitățile militare ale SUA. O cheie pentru preeminența Statelor Unite este „comanda bunurilor, a mării, spațiului și a aerului." Dar persistența SUA de a-și menține aproape omniprezența ridică întrebări importante pentru strategia SUA: „Chiar înainte de atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 dezbaterea politicii externe s-a restrâns la o dispută între primatul SUA și implicarea selectivă a acesteia în politica externă a statelor lumii"[100]. Astfel, Posen consideră că Doctrina Bush a fost problematică, deoarece nu doar că a creat neliniște între aliații SUA, dar a determinat ca „alții să se alieze împotriva Statelor Unite".

Bipolaritatea în politica internaţională este o distribuţie a puterii în care două state deţin majoritatea influenţei economice, militare şi culturale în plan internaţional sau regional[101]. De multe ori, sferele de influenţă sunt în continuă schimbare. Adesea, sferele de influență se dezvoltă. De exemplu, în Războiul Rece, majoritatea statelor occidentale și capitaliste cădeau sub influența SUA, în timp ce majoritatea statelor comuniste erau sub influența URSS. După aceasta, cele două puteri vor manevra în mod normal pentru sprijinirea zonelor nerevendicate, ceea ce în cazul Războiului Rece înseamna Africa etc. Exemple de sistem bipolar:

- Imperiul Roman şi Dinastia Han în secolul I e.n.;
- Sparta şi Atena în epoca pre-Alexandriană a istoriei Greciei;
- Marea Britanie și Franța, în secolul XVIII, de la sfârșitul războiului de succesiune spaniolă până la războiul de șapte ani (1754-1763);
- Statele Unite și Uniunea Sovietică în timpul Războiului Rece (1947-1991); cu toate acestea, divizarea sino-sovietică (c. 1960) a dus la creșterea Chinei ca posibilă a treia superputere.

Se poate spune că sistemul bipolar se extinde la sisteme mult mai mari, cum ar fi alianțe sau organizații, care nu sunt considerate a fi state-națiune, dar totuși au o

[99] IKENBERRY, G. J. *After Victory. Institutions} Strategic Restraint} and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton, Princeton University Press, 2001, p. 44. ISBN 0-691-05091-0.

[100] POSEN, B. *Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony.* În: International Security, 2003, 28 (1), p. 10. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/238425200_Command_of_the_Commons_The_Miltary_Foundation_of_US_Hegemony

[101] JIANG, S. *Is Bipolarity a sound recipe for world order–as compared to other historically known alternatives.* În: ICD Annual Conference on Cultural Diplomacy in the USA „Options on the Table", Soft Power, Intercultural Dialogue & the Future of US Foreign Policy, 2013. 11 p. [online]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2186104

putere concentrată în două grupuri primare. În ambele războaie mondiale, în cea mai mare parte a lumii, în special în Europa, Statele Unite și Japonia au fost împărțite în două sfere, respectiv – un caz fiind Axa și Aliații celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945) – și împărțirea puterii între puterile centrale și puterile aliate în timpul Primului Război Mondial (1914–1918). Totuși, națiunile neutre ar fi putut provoca ceea ce poate fi evaluat ca un exemplu de tripolaritate în cadrul ambelor conflicte. Grupările NATO și Pactul de la Varșovia pot fi, de asemenea, considerate bipolare, dacă nu se include Mișcarea Nealiniată.

Multipolaritatea descrie o distribuţie de putere în care mai mult de două state-naţiuni au cantităţi aproape egale de influenţă militară, culturală şi economică, prin care opiniile privind stabilitatea multipolarității diferă. Şcoala realistă consideră acest tip de sistem drept cel mai stabil posibil, în comparaţie cu bipolarismul, iar neorealismul, viceversa, drept cel mai instabil tip de sistem.

Teoreticienii realiștilor clasici, precum Hans Morgenthau și E. H. Carr, susțin că sistemele multipolare sunt mai stabile decât sistemele bipolare, deoarece Marile Puteri pot câștiga putere prin alianțe și războaie mici care nu contestă în mod direct alte puteri; în sistemele bipolare, argumentează realiștii clasici, acest lucru nu este posibil. Pe de altă parte, neorealistul se concentrează pe securitate și inversează formula: statele dintr-un sistem multipolar își pot concentra temerile pe orice număr de alte puteri și, judecând greșit intențiile altor state, compromit inutil securitatea lor, în timp ce statele într-un sistem bipolar întotdeauna își concentrează temerile pe o altă putere, ceea ce înseamnă că, în cel mai rău caz, puterile vor calcula forța necesară pentru a contracara amenințările și vor cheltui prea mult pentru operațiune. Cu toate acestea, din cauza complexității scenariilor de distrugere asigurate reciproc, cu arme nucleare, sistemele multipolare pot fi mai stabile decât sistemele bipolare chiar și în analiza neorealistă. Acest sistem tinde să aibă multe alianțe schimbătoare până când unul dintre cele două lucruri se întâmplă. Fie se ajunge la un echilibru de putere și nicio parte nu vrea să atace cealaltă, fie o parte o va ataca pe cealaltă, fie se teme de potențialul noii alianțe, fie se simte că poate învinge cealaltă parte. Una dintre implicațiile majore ale unui sistem internațional cu orice număr de poli, inclusiv un sistem multipolar, este că deciziile internaționale vor fi adesea luate din motive strategice pentru a menține un echilibru de putere, mai degrabă decât din motive ideologice sau istorice.

„Concertul Europei”, o perioadă de după Războaiele Napoleonice până la Războiul Crimeei, a fost un exemplu de multipolaritate pașnică (Marile Puteri ale Europei se adunau regulat pentru a discuta problemele internaționale și interne). Primul Război Mondial, cel de-al Doilea Război Mondial, Războiul de Treizeci de Ani etc. sunt toate exemple de multipolaritate de război. Sistemele multipolare sunt mai instabile față de sistemele uni- sau bipolare. „Cel mai probabil este apariția concurentelor de tip strategic, inovații și achiziționarea în masă a societăților comerciale, însă nu pot fi excluse nici cursele de înarmare și conflictele militare”, susțin analiștii.

După Războiul Rece jucătorii minori au căpătat o autonomie și o putere de influență fără precedent asupra evenimentelor, datorită globalizării. Acest nou atribut nu poate fi nici dizolvat, nici amendat semnificativ de către jucătorii principali. De aici rezultă o structură a sistemului internațional mult mai rezistentă la tentativele de polarizare. Sistemul internațional este un sistem cu capacitate de autoînvățare.

Pe măsură ce disciplina relațiilor internaționale a evoluat, interpretarea rigidă a puterii a început încet să se schimbe. În special, Joseph Nye a susținut că natura în schimbare a cadrului internațional a reaccentuat utilizarea formelor de putere intangibile, cum ar fi cultura, ideologia și instituțiile. Mobilizarea socială în creștere face ca factorii tehnologiei, educației și creșterii economice să fie la fel de importanți ca și geografia, populația și resursele.

Joseph Nye face diferență între două tipuri de putere. Puterea dură *(hard power)* este „capacitatea de a-i determina pe ceilalți să acționeze în moduri contrare preferințelor și strategiilor lor inițiale". Aceasta este capacitatea de a constrânge prin amenințări actorii statali. Dimpotrivă, puterea moale *(soft power)* este abilitatea de a-i determina pe „alții să obțină rezultatele dorite" și, în special, „capacitatea de a atinge obiective prin atracție, mai degrabă decât prin constrângere".

Nye susține că puterea moale este la fel de importantă ca și puterea dură, mai ales în politica internațională. Într-adevăr, puterea moale permite schimbarea comportamentului celorlalți, fără concurență sau conflict, prin utilizarea persuasiunii și atracției. Pentru Nye, puterea este abilitatea de a influența comportamentul celorlalți pentru a obține rezultatele pe care le doriți. Există mai multe modalități prin care se poate realiza acest lucru: prin constrângere cu amenințări; prin inducerea cu plăți; sau îi puteți atrage și coopta pentru a obține ceea ce doriți. Această putere moale – care îi determină pe alții să își dorească rezultatele pe care le doriți – cooptează oamenii mai degrabă decât îi constrânge[102]. De asemenea, lui Nye îi aparține meritul de a introduce în circuitul științific la sfârșitul anilor '80 conceptul de „putere moale"[103]. Față de puterea dură, puterea moale poate fi folosită nu doar de state, ci și de toți actorii politicii internaționale, cum ar fi ONG-urile sau instituțiile internaționale[104]. Puterea moale a unei țări, potrivit lui Nye, se bazează pe trei resurse: „cultura sa (în locurile în care este atractivă pentru ceilalți), valorile sale politice (când trăiesc la ei acasă și în străinătate) și politicile sale externe (când alții îi consideră legitimi și au autoritate morală)"[105]. În lucrarea *Soft power: to success in world politics*[106], Nye

[102] NYE, J. S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. London: Basic Books, 1990, p. 212. ISBN 978-0465014660.

[103] *Economic warfare on the silver screen.* În: FRANCE 24, 28 June 2011, p 5. [online]. Disponibil: https://www.france24.com/en/20110625-economic-warfare-on-the-silver-screen-cinema-cannes-festival-2011-hollywood-france

[104] *Ibidem,* p. 32.

[105] NYE, J. S. *The Future of Power*. În: Public Affairs, 2011, p. 82. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER

[106] *Economic warfare on the silver screen*. În: FRANCE 24, 28 June 2011, p. 5. https://www.france24.com/en/20110625-economic-warfare-on-the-silver-screen-cinema-cannes-festival-2011-hollywood-france

susține că puterea moale este un instrument mai dificil pentru guverne decât puterea dură, din două motive: multe dintre resursele sale critice sunt în afara controlului guvernelor, iar puterea moale tinde să „funcționeze indirect prin modelarea mediului pentru politică și uneori durează ani de zile pentru a produce rezultatele dorite”[107].

În *The Future of Power*, Nye reiterează că puterea soft este un concept mai degrabă descriptiv decât normativ[108]. De asemenea, Nye susține că puterea moale nu contrazice teoria relațiilor internaționale a realismului. „Puterea moale nu este o formă de idealism sau liberalism. Este pur și simplu o formă de putere, o modalitate de a obține rezultatele dorite”[109]. În plus, utilizarea puterii dure în zilele moderne ar fi mai costisitoare (atât din punct de vedere financiar, cât și din punct de vedere politic), în timp ce se poate spune că puterea moale este „gratuită”, în sensul că nu necesită resurse substanțiale și are consecințe limitate în caz de eșec. Nye recunoaște că puterea moale nu are întotdeauna scopuri bune, deoarece, de exemplu, propaganda este o formă de putere moale. Puterea dură sau de comandă este cea mai veche formă de putere; aceasta este conectată la ideea unui sistem internațional anarhic, în care țările nu recunosc nicio autoritate superioară și, prin urmare, trebuie să se concentreze asupra politicii de putere. Puterea dură este definită ca o abilitate de a-și atinge obiectivele prin acțiuni sau amenințări coercitive, așa-numitele „morcovi” și „bastoane” ale politicii internaționale.

Din punct de vedere istoric, puterea dură a fost măsurată după criterii, precum: mărimea populației, teritoriul, geografia, resursele naturale, forța militară și puterea economică. Puterea moale se bazează pe capacitatea de a modela preferințele celorlalți, fără folosirea forței, a constrângerii sau a violenței, dar prin active imateriale, cum ar fi o personalitate atractivă, cultură, valori politice, instituții și politici care sunt văzute ca legitime sau care au autoritate morală. Legitimitatea este centrală pentru puterea moale.

Puterile militare și economice sunt în mod evident atributele puterii dure, în timp ce puterea asupra opiniei ar putea fi considerată, în opinia lui Nye, varianta puterii moi. Reiterăm, legitimitatea este o putere moale centrală. Atunci când un stat este capabil să atragă și să-i convingă sincer pe ceilalți cu utilizarea valorilor sale și a setului de practici, țara este considerată ca având o putere soft eficientă. Într-un alt exemplu, Hollywood și Broadway sunt aspecte semnificative ale puterii soft americane culturale. Deși puterea cooptivă și resursele de putere moale – atracție culturală, ideologie și instituții internaționale – nu sunt noi, abia acum puterea moale crește în recunoașterea sa teoretică și practică; astfel, teoria are nevoie urgentă de o cercetare cuprinzătoare.

[107] *Economic warfare on the silver screen*. În: FRANCE 24, 28 June 2011, p. 75. https://www.france24.com/en/20110625-economic-warfare-on-the-silver-screen-cinema-cannes-festival-2011-hollywood-france

[108] NYE, J. S. *The Future of Power.* În: Public Affairs, 2011, p. 81. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER

[109] *Ibidem,* p. 82.

Continuînd pe ideea de *soft power*, cu aproape 30 de ani de urmă, cercetătorul politic american și fost oficial al administrației Clinton, J. Nye a susținut că, deși SUA părea relativ mai slabă decât fusese la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, țara mai avea o sursă unică de putere pe care să o susțină. Dincolo de utilizarea puterii militare „pentru a face anumite lucruri și a controla pe alții", a explicat mai târziu Nye, „pentru a-i determina pe ceilalți să facă ceea ce altfel nu ar face", Statele Unite trebuia să-și folosească puterea moale – puterea sa necoercitivă – în scopul de a-și cimenta poziția de lider.

Puterea dură poate fi măsurată. Se poate de calculat numărul de rachete, tancuri și soldați militari. Însă pentru noi este esențial să analizăm conținutul puterii moi al Americii. J. Nye a clasificat-o în trei categorii: culturală, ideologică și instituțională. Pentru Nye, baza puterii soft a Statelor Unite a fost politica liberală democratică, economia liberă a pieței și valorile fundamentale, precum drepturile omului – în esență, liberalismul[110]. După ce SUA a câștigat Războiul Rece, liberalismul american a avut un apel inegalabil în întreaga lume. În perioada anilor 1980 -2010 numărul democrațiilor liberale a crescut de la aproximativ 100 până la 150. Numărul economiilor capitaliste de piață liberă a crescut de la peste 40 până la aproape 100. În relațiile internaționale, așa cum susține Nye, SUA a contribuit la crearea și extinderea instituțiilor internaționale care să susțină noua sa ordine, precum Organizația Mondială a Comerțului, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. De asemenea, SUA și-a extins sistemul de alianțe pentru a coopera cu foștii concurenți în continuare[111].

Astăzi succesul puterii soft depinde foarte mult de reputația actorului în cadrul comunității internaționale, precum și de fluxul de informații între actori. Astfel, puterea moale este adesea asociată cu ascensiunea globalizării și a teoriei relațiilor internaționale neoliberale. Cultura populară și mass-media sunt identificate în mod regulat ca o sursă de putere moale, ca și răspândirea unei limbi naționale sau a unui set particular de structuri normative; o națiune cu o mare cantitate de putere moale și voie bună care o încurajează îi inspiră pe ceilalți să se cultive, evitând nevoia unor cheltuieli costisitoare de putere dură a țării[112]. Totodată, în relațiile internaționale a început să fie utilizat termenul de „putere inteligentă" (*smart power*), care se referă la combinația de strategii putere dură și de putere moale. Este definită ca „o abordare care subliniază necesitatea unei forțe militare puternice, dar, de asemenea, și

[110] *Теоретические основы мировой политики и международных отношений* [online]. Disponibil: https://studme.org/36571/politologiya/mirovaya_politika_mezhdunarodnye_otnosheniya

[111] ERIC, L. *The Rise and Fall of Soft Power. Joseph Nye's concept lost relevance, but China could bring it back,* 2018. [online]. Disponibil: https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/

[112] BLONDHEIM, M., SEGEV, E. *Just Spell US Right: America's News Prominence and Soft Power.* În: Journalism Studies, 2015, 18 (9), p. 1130. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286454856_Just_Spell_US_Right_America's_news_prominence_and_soft_power

prezența unor alianțe, parteneriate și instituții de toate nivelurile în scopul a fi extinsă influența și de a stabili legitimitatea acțiunii cuiva”[113].

J. Nye sugerează că cele mai eficiente strategii în politica externă necesită astăzi o combinație a resurselor de putere dură și moale. Angajarea numai a unei puteri dure sau a unei puteri moale într-o anumită situație se va dovedi, de obicei, inadecvată[114]. Nye folosește exemplul terorismului, argumentând că combaterea terorismului necesită strategia de putere inteligentă. În opinia lui J. Nye, simpla utilizare a resurselor de putere moale pentru a schimba gândirea guvernului taliban ar fi ineficientă și necesită o componentă de putere dură. Cu toate acestea, în dezvoltarea relațiilor cu lumea musulmană principală, resursele de putere moale sunt necesare, iar utilizarea puterii dure ar avea efecte dăunătoare. Astfel, puterea inteligentă implică utilizarea strategică a diplomației, persuasiunii, consolidarea capacității, proiecția puterii și a influenței care au legitimitate politică și socială – în esență, implicarea atât a forței militare, cât și și a tuturor formelor de diplomație.

Concluzii

Fluctuația sistemului politicii mondiale la intersecția secolelor XX-XXI reprezintă una dintre cele mai profunde și complexe transformări ale ordinii internaționale moderne, marcând tranziția de la un model relativ stabil de bipolaritate ideologică și strategică către o arhitectură globală fluidă, policentrică și profund asimetrică. Această mutație nu poate fi interpretată ca o simplă succesiune de faze istorice, ci ca un proces multidimensional, determinat de interacțiunea dinamică dintre factori geopolitici, economici, tehnologici, culturali și normativi. Sfârșitul Războiului Rece a generat o discontinuitate sistemică majoră, prin erodarea paradigmelor clasice ale echilibrului de putere și ale suveranității statale absolute.

În paralel, globalizarea accelerată a contribuit la redefinirea raportului dintre stat, piață și societate, diminuând capacitatea statelor-națiuni de a controla procesele economice și informaționale, dar amplificând rolul actorilor non-statali – corporații transnaționale, organizații internaționale, rețele informale și mișcări sociale globale. Această redistribuire a puterii a produs o tensiune structurală între logica interdependenței globale și tendințele de repliere suveranistă, vizibile în recrudescența naționalismului, populismului și a politicilor identitare în primele decenii ale secolului XXI.

În acest context, fluctuația sistemului politic mondial nu trebuie interpretată exclusiv ca o criză a ordinii internaționale, ci și ca o fază de tranziție structurală, în

[113] *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America.* Center for Strategic and International Studies, 12 April 2012, p. 27. [online]. Disponibil: https://carnegieendowment.org/files/csissmartpowerreport.pdf

[114] GAVEL, D. *Joseph Nye on Smart Power.* Harvard University Kennedy School. În: American Behavioral Scientist, 2008, p. 1351-1356. [online]. Disponibil: https://www.hks.harvard.edu/publications/security-and-smart-power

care vechile modele coexistă tensionat cu forme emergente de organizare politică globală. Absența unui consens normativ universal și slăbirea instituțiilor multilaterale indică o lume aflată într-un proces de reconfigurare profundă, în care stabilitatea nu mai este garantată prin ierarhii rigide, ci negociată permanent prin relații de putere flexibile și adesea conflictuale. Astfel, intersecția secolelor XX-XXI marchează trecerea de la o ordine internațională relativ predictibilă la un sistem politic mondial caracterizat de volatilitate structurală, pluralism de putere și incertitudine strategică. Înțelegerea acestei fluctuații impune o abordare teoretică integrativă și interdisciplinară, capabilă să surprindă atât discontinuitățile istorice, cât și logica profundă a transformărilor sistemice care definesc politica mondială contemporană.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Descrieți concepţiile referitoare la sistemul relaţiilor internaţionale.
2. Identificați principalele particularități ale noului sistem al relațiilor internaționale.
3. Stabiliți tipologia sistemelor contemporane ale lumii.
4. Determinați caracteristicile sistemului uni-, bi- și multipolar al lumii.
5. Evaluați nivelurile polarităţii în cercetarea relaţiilor interstatale.

Bibliografie selectivă:

1. BLONDHEIM, M., SEGEV, E. *Just Spell US Right: America's News Prominence and Soft Power.* În: Journalism Studies, 2015, 18 (9), p. 1128–1147. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286454856_Just_Spell_US_Right_America's_news_prominence_and_soft_power
2. DALL'AGNOL, A. C. *Balancing in unipolarity: who is afraid of balance of power?* În: Brazilian Journal of International Relations, 2018, vol. 7, no. 3, p. 494-515. [online]. Disponibil:https://www.researchgate.net/publication/334770628_Balancing_in_Unipolarity_who_is_afraid_of_balance_of_power
3. MONTEIRO, N. *Polarity and Power: U.S. Hegemony and China's Challenge.* În: International Security, Winter 2011–2012, 36 (3), p. 9-40.
4. MOWLE, T., SACKO, D. *Unipolar World: An Unbalanced Future*. Palgrave Macmillan, 2006. 256 p. ISBN 978-1403991097.
5. NEXON, D., WRIGHT, T. *What's at Stake in the American Empire Debate.* În: American Political Science Review, 2007, 101 (2), p. 253–271.
6. NYE, J. S. *The Future of Power*. Public Affairs, 2011. 336 p. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER
7. POSEN, B. *Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony.* În: International Security, 2003, 28 (1), p. 5–46. [online]. Disponibil:

https://www.researchgate.net/publication/238425200_Command_of_the_Commons_The_Miltary_Foundation_of_US_Hegemony
8. SCHENONI, L. *Subsystemic Unipolarities? Power Distribution and State Behaviour in South America and Southern Africa*. În: Strategic Analysis, 2017, 41 (1), p. 74-86. [online]. Disponibil:https://www.academia.edu/30528886/_Subsystemic_Unipolarities_Power_Distribution_and_State_Behaviour_in_South_America_and_Southern_Africa_in_Strategic_Analysis_41_1_74-86
9. WALTZ, K. N. *Structural Realism after the Cold War.* În: International Security, 2000, 25 (1), p. 5–41. [online]. Disponibil: http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Waltz_Structural-Realism.pdf
10. НИКИТИН, Ю. А. *Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность:* Учебное пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 2012. 151 с.

Tema 5. GEOSTRATEGIA – ARGUMENT ŞI ANALIZĂ A PROCESULUI POLITIC MONDIAL

Cunoştinţe/unităţi de conţinut	Abilităţi	Responsabilitate şi autonomie
Termeni-cheie: *geostrategie, spaţiu, politică, securitate, război, influenţă.* **Unităţi de conţinut:** 1. Apariţia şi evoluţia strategiei 2. Identificări conceptual-teoretice ale fenomenului „geostrategie” 3. Geostrategia în interpretarea lui K. Haushofer, A. Mahan, N. Spykman, S. Cohen 4. Rolul strategiei în politica mondială	- analizează apariţia şi evoluţia strategiei; - determină identificările conceptual-teoretice ale fenomenului „geostrategie”; - compară viziunile cercetătorilor K. Haushofer, A. Mahan, N. Spykman, S. Cohen cu referire la geostrategie; - evaluează rolul geostrategiei în politica mondială.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile şi determină activităţile necesare studierii geostrategiei ca argument şi analiză a procesului politic mondial.

Forme şi strategii de organizare a activităţilor didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conţinut:

Introducere

În contextul transformărilor prezente în sistemul internaţional contemporan, geostrategia se afirmă ca un domeniu analitic esenţial pentru înţelegerea dinamicilor politice globale. Intersecţia dintre spaţiul geografic, puterea politică, interesele economice şi capacităţile militare generează un cadru complex în care actorii statali şi non-statali îşi formulează şi implementează strategiile de influenţă şi control. Astfel, geostrategia nu se limitează la o simplă extensie a geopoliticii clasice, ci constituie un instrument operaţional de analiză şi argumentare a procesului politic mondial.

Procesul politic global este caracterizat de competiţie strategică, cooperare selectivă şi reconfigurări continue ale centrelor de putere. Fenomene precum globalizarea, regionalizarea, conflictele asimetrice, securitatea energetică, schimbările climatice şi revoluţia tehnologică au redefinit parametrii tradiţionali ai relaţiilor internaţionale. În acest context, geostrategia oferă un cadru conceptual care permite evaluarea modului în care factorii spaţiali şi resursele strategice influenţează deciziile politice, comportamentul actorilor internaţionali şi arhitectura de securitate globală. Analiza geostrategică presupune integrarea dimensiunilor politice, economice, militare şi culturale într-o perspectivă sistemică, orientată spre anticiparea evoluţiilor viitoare ale ordinii mondiale. Prin intermediul acesteia pot fi identificate atât zonele de interes strategic major, cât şi mecanismele prin care puterea este proiectată şi

menținută la nivel global. În acest sens, geostrategia devine un argument fundamental în explicarea procesului politic mondial, evidențiind relația cauzală dintre spațiu, putere și decizie politică.

1. Apariția și evoluția strategiei

Conceptul de „strategie" își are originea etimologică în limba greacă, provenind din termenii *stratos*, care desemnează armata, și *agein*, cu sensul de a conduce. Astfel, *strategos* reprezenta conducătorul de oști, iar *strategikē* desemna arta sau activitatea de conducere a armatei. Această accepțiune reflectă încă din Antichitate legătura intrinsecă dintre strategie, comandă și organizarea forței militare. În Atena, în anul 500 î.e.n., reformele lui Clistene au consacrat instituția strategilor, organizați într-un colegiu format din zece membri. Aceștia aveau atribuții complexe, care includeau organizarea armatei și a flotei, recrutarea forțelor, precum și gestionarea unor responsabilități diplomatice, ceea ce indică extinderea timpurie a conceptului strategic dincolo de sfera strict militară, spre cea politică și administrativă[115].

Una dintre cele mai vechi lucrări cunoscute dedicate reflecției strategice aparține gânditorului chinez Sun Tzu și datează din secolul al VI-lea î.e.n. În tratatul *Arta războiului*, Sun Tzu abordează războiul ca pe o componentă fundamentală a guvernării, analizându-l dintr-o perspectivă sistemică și evidențiind elemente esențiale ale evaluării situațiilor militare, precum cunoașterea adversarului, utilizarea eficientă a resurselor și importanța anticipării.

Un alt moment semnificativ în evoluția gândirii strategice este reprezentat de contribuția filozofului atenian Xenofon, activ în secolele V-IV î.e.n. În lucrarea sa *Cyropedia*, acesta realizează o distincție clară între tactică și strategie. Tactica este definită ca arta dispunerii și manevrării trupelor, începând cu cele mai mici unități, în timp ce strategia este concepută ca știința comandantului suprem, responsabil de coordonarea întregului ansamblu de forțe și mijloace necesare obținerii victoriei. În aceeași perioadă, în spațiul grecesc apar primii teoreticieni militari, considerați astăzi strategişti, care descriu pentru prima dată fenomenul strategic într-o manieră sistematică. Printre aceștia se numără Enee Tacticianul (secolul IV î.e.n.), Demetrios din Faleron (secolul IV î.e.n.) și Poseidonios (secolul II î.e.n.). Tot în acest context este elaborat și primul tratat de strategie cunoscut, atribuit lui Aineis, redactat în jurul anului 360 î.e.n[116]. De asemenea, perioada Imperiului Roman aduce contribuții semnificative la consolidarea gândirii strategice, dintre care se remarcă lucrarea *Stratagemata* a lui Sextus Iulius Frontinus și *Tratatul de strategie* al lui Onesandros, ambele datând din secolul I al erei noastre. Aceste scrieri reflectă continuitatea și aprofundarea reflecției strategice, punând accent pe experiența practică, pe conducerea militară și pe utilizarea judicioasă a resurselor în contextul conflictelor armate.

[115] РАЗИН, Е. *История военного искусства (XXXI в. до н.э.-VI в.н.э.).* Санкт Петербург: Полигон, 1994. 560 с.

[116] *Ibidem.*

Una dintre cele mai importante lucrări care au sistematizat arta militară romană și au exercitat o influență semnificativă asupra literaturii de specialitate până târziu în epoca bizantină este *Tratatul de artă militară* elaborat de Flavius Vegetius Renatus, datat din a doua jumătate a secolului al V-lea. Opera sa reprezintă o sinteză riguroasă a experienței militare romane, fiind considerată un reper fundamental pentru gândirea strategică medievală și bizantină, atât prin caracterul său normativ, cât și prin dimensiunea sa didactică. Strategii bizantini au preluat și au integrat în propriile lucrări moștenirea strategică a Antichității, completând-o cu observații rezultate din confruntările cu popoarele migratoare de la sfârșitul epocii antice. Această capacitate de adaptare și sinteză a permis dezvoltarea unei gândiri militare flexibile, adecvate noilor realități politice și militare ale Imperiului Bizantin[117]. Această perspectivă evidențiază continuitatea și evoluția gândirii strategice, în care planificarea, anticiparea și înșelarea adversarului devin elemente centrale ale artei conducerii militare.

Războaiele Revoluției Franceze și, ulterior, campaniile militare ale lui Napoleon Bonaparte marchează un moment de cotitură în evoluția strategiei militare. Această transformare este explicabilă atât prin amploarea fără precedent a conflictelor, cât și prin contextul general al progresului societății, științei și culturii din epocă. În acest cadru, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, gânditori precum englezul Henry Lloyd și germanul Dietrich Heinrich von Bülow încearcă să sistematizeze principiile strategiei, considerate drept principii ale conducerii războiului. Sesizând existența unor raporturi strânse între politică și strategie, aceștia caută să elaboreze metode de analiză a fenomenului militar.

Astfel, în viziunea lui Bülow, strategia este definită ca știința executării deplasărilor trupelor în afara câmpului vizual al inamicului, în timp ce tactica reprezintă știința manevrării trupelor în câmpul vizual al adversarului și a conducerii acestora în luptă. Napoleon Bonaparte, la rândul său, concepe strategia ca pe o artă, formulând principii fundamentale precum puterea voinței, siguranța și economia forțelor. Prin campaniile sale militare, el oferă exemple elocvente de aplicare practică a acestor principii, contribuind decisiv la consolidarea gândirii strategice moderne.

Un alt reper esențial în dezvoltarea teoriei strategiei este reprezentat de contribuția lui Antoine-Henri Jomini, cunoscut teoretician militar, care definește strategia drept arta elaborării proiectelor de război compatibile cu mijloacele de care dispune statul. Treptat, termenul „strategie" capătă un caracter universal, fiind preluat și consacrat în arta militară la nivel mondial. Astfel, în Evul Mediu târziu și în perioada modernă strategia se afirmă ca artă a războiului, menită să indice modalitățile de rezolvare a situațiilor strategice complexe.

O fundamentare mult mai amplă și sistematică a strategiei este realizată de Carl von Clausewitz în lucrarea sa *Despre război*. În acest tratat, autorul structurează clar arta militară, atribuind strategiei un rol determinant în planificarea și conducerea luptei armate. Elementul esențial în definirea strategiei este, în viziunea sa, scopul

[117] MAURICIUS. *Arta militară.* București: Editura Academia R.S.R., 1970, p. 74.

războiului, întrucât războiul reprezintă continuarea politicii prin alte mijloace, iar obiectivele acestuia sunt stabilite la nivel politic. În consecință, strategia este concepută ca arta de a realiza scopurile politice prin utilizarea mijloacelor militare[118] . Totodată, el descrie o serie de reguli fundamentale ale acțiunii strategice, precum recurgerea la defensiva strategică atunci când adversarul este superior, urmărirea uzurii inamicului prin bătălia generală și perturbarea aprovizionării, utilizarea fortărețelor pentru imobilizarea forțelor adverse, precum și principiile de apărare pe fluvii mari și lanțuri muntoase. În cazul ofensivei strategice, Clausewitz accentuează importanța completării permanente a trupelor și a asigurării căilor de comunicație[119].

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea apar noi factori ai dezvoltării sociale care influențează profund modul de înțelegere și de aplicare a strategiei. Procesul de industrializare a statelor, reflectat în înzestrarea masivă a forțelor armate cu tehnică modernă, determină acordarea unei atenții sporite relației dintre strategie și evoluția tehnicii militare. Apariția unor noi categorii de armament, precum aviația, tancurile, submarinele și armamentul automat, generează posibilități tactice și strategice fără precedent, caracterizate prin creșterea puterii de foc și de lovire, sporirea mobilității, amplificarea efectului surprinderii și capacitatea de a executa lovituri pe fronturi și în adâncimi mari. În aceste condiții, bătăliile de amploare strategică devin tot mai frecvente și mai complexe. În perioada interbelică, impactul noilor arme asupra strategiei este analizat de numeroși teoreticieni militari, printre care se remarcă Liddell Hart, Giulio Douhet, John Fuller, Charles de Gaulle, Vladimir Triandafillov și Alexandru Svecin. Contribuții deosebite la dezvoltarea teoriei strategice aparțin, în această etapă, și teoreticienilor militari sovietici, care acordă o importanță deosebită determinării rolului și principiilor de întrebuințare a diferitelor categorii de forțe armate în viitoarele conflicte. Pornind de la premisa că victoria nu poate fi obținută decât prin efortul coordonat al tuturor categoriilor de forțe, aceștia promovează conceptul acțiunilor întrunite ca fundament al strategiei moderne.

După cel de-al Doilea Război Mondial, o serie de factori politici și militari, amplificați de consecințele revoluției tehnico-științifice, determină guvernele și comunitatea de experți militari să acorde strategiei o importanță sporită. În acest context, în anumite state sunt înființate institute specializate de studii strategice, iar strategia cunoaște o evoluție progresivă, extinzându-și considerabil aria de acțiune. Se afirmă tot mai clar ideea potrivit căreia strategia nu este responsabilă doar de planificarea și conducerea luptei armate, ci și de conducerea războiului în ansamblul său.

Pe măsură ce mediul internațional evoluează, asistăm la ceea ce Hervé Coutau-Bégarie definește drept „extindere a strategiei", concept pe care îl dezvoltă în lucrarea sa *Tratat de strategie*, volumul I. Autorul identifică trei direcții majore ale acestui proces. *Prima* se referă la permanența strategiei, în sensul că aceasta nu mai este limitată exclusiv la perioada războiului sau a conflictelor armate, ci devine

[118] CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. p.78. ISBN: 9789736365164.
[119] *Ibidem,* p. 81.

un instrument continuu al conducerii statului. *A doua direcție* vizează afirmarea dimensiunilor nonmilitare ale strategiei, întrucât statul utilizează, într-o manieră sinergică, totalitatea instrumentelor de putere aflate la dispoziție, incluzând mijloacele politice, diplomatice, economice și informaționale, alături de cele militare, pentru realizarea scopului strategic. În fine, *cea de-a treia direcție* a extinderii strategiei, manifestată după cel de-al Doilea Război Mondial, conduce la îndepărtarea progresivă a strategiei de sfera exclusivă a statului și a conflictului armat, favorizând aplicarea conceptului strategic în analiza și conducerea unei game largi de activități sociale. Astfel, strategia își depășește treptat statutul de artă și știință aflată exclusiv în serviciul instrumentelor de putere ale statului și care definea modalitățile de utilizare eficientă a acestora în timp de pace sau de război. În acest context, un concept cu origine preponderent militară este preluat și adaptat în limbajul decidenților politici și administrativi, păstrându-și însă sensul fundamental de ansamblu coerent de acțiuni orientate spre atingerea unui scop precis. Indiferent de domeniul de aplicare, strategia trebuie să răspundă unor obiective clar definite și să descrie căile și mijloacele prin care acestea pot fi realizate. La etapa actuală, doctrinele și manualele de strategie reflectă această extindere conceptuală, oferind multiple definiții și formulări complementare. Astfel, strategia este descrisă ca modalitatea de întrebuințare a forțelor, resurselor și mijloacelor disponibile pentru atingerea obiectivelor stabilite, dar și ca „știință și artă a puterii". Alte abordări definesc strategia drept „știința și arta angajării forțelor politice, economice, psihologice și militare ale unei națiuni sau ale unui grup de națiuni, în scopul acordării unui sprijin maxim politicilor adoptate în timp de pace sau de război"[120] . De asemenea, strategia este concepută ca „arta și știința de a dezvolta și de a angaja instrumentele puterii naționale într-un mod sincronizat și integrat, pentru a asigura atingerea obiectivelor naționale sau internaționale".

În prezent, strategia a căpătat un caracter universal, regăsindu-se în aproape toate domeniile de administrare și guvernare ale statului. În acest sens, utilizarea frecventă a unor expresii, precum strategia educației, strategia economică, strategia informațională sau strategia de securitate, reflectă lărgirea ariei de aplicabilitate a conceptului strategic. Această evoluție este susținută și aprofundată de contribuțiile unor strategişti contemporani de referință, precum Edward N. Luttwak, Gheorghe Văduvă, generalul André Beaufre, V. Sokolovski și Hervé Coutau-Bégarie, ale căror lucrări evidențiază caracterul multidimensional și integrator al strategiei moderne. Astfel, strategia, ca element fundamental al artei conducerii, a evoluat de la arta comandantului de a conduce forțele armate pe câmpul de luptă la arta conducerii unui stat în ansamblul său. În acest sens, misiunea de bază a strategiei contemporane, denumită de Gheorghe Văduvă „strategie integrală", constă în asigurarea securității și dezvoltării statului. În cadrul acestui proces complex, strategia își păstrează rolul

[120] *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*, vol. III. Merriane-Webster. 7448 p.

subordonat față de politică, având menirea de a răspunde la întrebarea fundamentală privind modalitățile concrete de realizare a obiectivelor stabilite de factorul politic, prin utilizarea eficientă a resurselor disponibile.

2. Identificări conceptual-teoretice ale fenomenului „geostrategie”

Conceptul de strategie în vocabularul uzual contemporan a devenit tot mai prezent traversând o gamă largă de sfere ale vieții sociale, politice, economice și organizaționale, depășind cu mult limitele unei utilizări rezervate exclusiv domeniului militar. În limbajul contidian, termenul „strategie” nu mai este o calitate circumscrisă exclusiv interacțiunii dintre state la nivel global și, cu atât mai mult, interacțiunii militare, ci este folosit pentru a exprima ideea de organizare, plan sau planificare. Această accepțiune largă permite aplicarea conceptului strategic atât în domeniul afacerilor, cât și în cel politic, la nivel local, național sau internațional.

În acest sens, *Webster's New Encyclopedic Dictionary* definește strategia ca fiind știința și arta utilizării forțelor politice, economice, psihologice și militare[121], subliniind caracterul său multidimensional și integrator. O abordare similară este regăsită în *Dicționarul politic. Instituțiile democrației și cultura civică*, unde S. Tămaș consideră strategia un termen provenit din practica militară, dar utilizat extensiv și în alte domenii, precum cel politic, economic sau managerial, pentru a desemna modul de acțiune menit să asigure succesul într-o competiție în care se confruntă două sau mai multe voințe. Într-un asemenea context competitiv, fiecare actor urmărește realizarea aceluiași scop, însă condițiile existente fac imposibilă satisfacerea simultană a intereselor tuturor părților implicate[122].

Dintr-o perspectivă sistemică, strategia poate fi definită drept știința și arta utilizării forțelor politice, economice, psihologice și militare ale unui stat sau ale unui grup de state, în scopul asigurării suportului maxim pentru implementarea politicilor adoptate, atât în timp de pace, cât și în timp de război. În literatura de specialitate este frecvent utilizat termenul „strategie militară”, care desemnează știința și arta folosirii resurselor unei națiuni – economice, demografice și militare – pentru realizarea obiectivelor stabilite de factorul politic, în vederea promovării și apărării intereselor vitale în raport cu inamici actuali sau potențiali.

În esență, orice strategie presupune un duel al voințelor între actori adverși, care recurg la utilizarea forței, sub diverse forme, pentru a soluționa conflictele existente. Fiecare dintre acești actori urmărește să constrângă adversarul să accepte condițiile impuse, ceea ce conferă strategiei un caracter profund conflictual și competitiv, indiferent de domeniul concret în care este aplicată.

---

[121] *Webster's New Encyclopedic Dictionary.* Germany: Koneman, 1994, p. 1021.

[122] TĂMAS, S. *Geopolitica, o abordare prospectivă.* București: Noua Alternativă, 1995, p. 140.

Strategia reprezintă, în esență, un mijloc al cărui scop este definit de domeniul politicii, reflectând în același timp distribuția și utilizarea forțelor deținătorilor puterii. În acest cadru, strategia politică poate fi înțeleasă ca planul de acțiune elaborat pentru a obține succesul într-o competiție cu forțele de opoziție, fie în cadrul campaniilor electorale, fie în alte tipuri de confruntări politice. La nivel strategic, aceasta presupune definirea modului de acțiune, a scopurilor și obiectivelor ce trebuie realizate, stabilirea duratei de execuție, precum și determinarea mijloacelor și resurselor necesare, aplicate în principalele domenii ale activității statului, cum ar fi planul economic, tehnologic, social sau legislativ[123].

Conform *Noului dicționar universal al limbii române*, strategia este definită astfel: 1) partea cea mai importantă a artei militare, care se ocupă cu pregătirea, planificarea și conducerea războiului; 2) disciplina militară care studiază marile operații de război și pregătirea planurilor marilor bătălii[124]. Această definiție subliniază dimensiunea tradițional militară a strategiei, dar aplicabilitatea sa a evoluat semnificativ, extinzându-se către procesele politice și administrative, în care transformarea acțiunilor militare în rezultate politice devine un obiectiv central.

Din perspectiva teoriilor clasice, conform lui Carl von Clausewitz, strategia are drept obiectiv concentrarea puterii militare asupra unui scop politic, situându-se astfel dincolo de simpla manevră tactică. În acest sens, O. Gray definește strategia drept „utilizarea forței în vederea atingerii obiectivelor guvernării", evidențiind caracterul său instrumental și rațional. Acest aspect conduce la identificarea unei dimensiuni rațional-liniare a strategiei, care include procesul de stabilire a obiectivelor, elaborarea conceptelor și calcularea riscurilor și beneficiilor asociate mobilizării resurselor disponibile, fie ele existente sau create, în acțiuni orientate către crearea unui mediu mai favorabil pentru atingerea scopurilor urmărite. În literatura de specialitate, strategia este adesea definită tripartit, combinând: (i) scopurile finale sau obiectivele de realizat, (ii) modalitățile prin care aceste obiective pot fi atinse și (iii) mijloacele sau resursele mobilizabile pentru implementarea acțiunilor strategice, selecționate în conformitate cu metodele de angajare[125]. În această perspectivă, strategiile de putere reprezintă planuri deliberate prin care actorii își dezvoltă și aplică capacitățile de putere pentru atingerea obiectivelor, incluzând și evaluarea măsurii în care un stat este dispus să utilizeze aceste capacități în realizarea intereselor sale naționale sau internaționale.

Conform opiniei exprimate de Zbigniew Brzezinski, strategia poate fi definită drept administrarea intereselor geostrategice ale unui stat sau ale unui grup de state. În această perspectivă, geostrategia nu trebuie confundată cu geopolitica, deși cele

[123] TĂMAS, S. *Geopolitica, o abordare prospectivă.* Bucureşti: Noua Alternativă, 1995, p. 140.

[124] *Noul Dicționar universal al limbii române*. București: Litera Internațional, 2006, p. 1400. ISBN 978-973-750-607-3.

[125] GHICA, L., ZULEAN, M. *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese.* Iași: Polirom, 2007, p. 124-125. ISBN: 9879734606245

două concepte pot fi analizate atât ca un tot unitar, cât și în raport de parte și întreg: Brzezinski susține că geostrategia constituie, în esență, o componentă a geopoliticii, concentrându-se asupra utilizării raționale și eficiente a resurselor statului pentru atingerea obiectivelor de putere și securitate internațională[126].

Totodată, analiza geostrategiei nu trebuie limitată exclusiv la condițiile și posibilitățile utilizării forței militare într-un anumit spațiu. Experiența postbelică evidențiază diversificarea metodelor și formelor de control asupra spațiului, ceea ce relevă faptul că forța militară, deși importantă, nu reprezintă unica componentă a geostrategiei. În acest sens, geostrategia implică planificarea și acțiunea pe termen lung, adaptate la calitatea și particularitățile spațiului considerat, care constituie baza elaborării conceptului geostrategic.

Geostrategia presupune, de asemenea, activitatea statului pe arena internațională, raportată la anumite unități sau spații de interes. În funcție de caracteristicile acestora, geostrategia poate fi clasificată în terestră, maritimă, aeriană și cosmică. Impactul geostrategiei se manifestă la nivel global, macroregional sau asupra statelor individuale, iar elaborarea planurilor strategice include aspecte, precum: alegerea teritoriului ca spațiu de expansiune sau consolidare a influenței, impunerea controlului asupra spațiului prin mijloace militare și non-militare (construirea de baze militare, anexiuni, extinderea sferei de influență, dominarea economică și culturală) și evaluarea amenințărilor provenite din partea adversarilor sau aliaților, reali sau potențiali, prin crearea de alianțe, uniuni sau coaliții.

Astfel, geostrategia poate fi considerată o componentă esențială a geopoliticii, caracterizând activitatea statului pe scena internațională, direcționată spre crearea, menținerea și extinderea puterii prin controlul spațiului. Aceasta se realizează printr-o combinație de mijloace militare și non-militare și constituie fundamentul politicii externe a statului, determinând direcțiile și prioritățile acestuia în raport cu spațiul internațional de interes. A. Marincenko definește strategia militară ca reprezentând modalitatea și scopul pregătirii și utilizării forței militare în luptă. În această viziune, responsabilitatea pentru metodele de luptă, pentru modul de angajare a forțelor terestre și maritime, precum și pentru rezultatele obținute în urma utilizării acestora revine conducerii militare, respectiv generalilor și amiralilor. În schimb, pregătirea de război a națiunii, care include dezvoltarea industriei (inclusiv a celei militare), a infrastructurii de transport și comunicații, precum și stabilirea scopului războiului, intră în atribuțiile conducerii politice de vârf[127]. În acest context, strategia militară se afirmă ca parte integrantă a politicii statului, într-o relație similară celei dintre geostrategie și geopolitică, unde prima constituie un element operațional al celei de-a

[126] BRZEZINSKI, Z. *A geostrategy for Eurasia.* În: Foreign Affairs, 1997, vol. 76, no. 5, p. 50–64. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/44807665/Brzezinski-A-Geostrategy-for-Eurasia

[127] НЕМЦЕВ, И. *Концептуальная модель устойчивого развития.* [online]. Disponibil: http://publishing-vak.ru/file/archive-philosophy-2015-6/9-nemtsev.pdf

doua. În opinia lui A. Marincenko, geostrategia statelor contemporane dezvoltate este structurată pe trei niveluri distincte.

Nivelul superior este reprezentat de strategia națională, care integrează niveluri inferioare ale strategiilor aferente diferitelor sfere și direcții de dezvoltare a națiunii. Aceasta stabilește obiectivele generale ale dezvoltării naționale, asigură utilizarea eficientă a resurselor spirituale și materiale și orientează societatea în direcția atingerii scopurilor fundamentale asumate.

Cel de-al doilea nivel îl constituie strategia securității naționale, adesea desemnată prin termeni precum „strategie mare", „strategie de apărare" sau „doctrină strategică". Aceasta cuprinde strategiile aferente domeniilor și direcțiilor esențiale pentru asigurarea securității naționale, în vederea dezvoltării durabile a statului. În mod obișnuit, strategia securității naționale este formalizată într-un document oficial, precum Concepția securității naționale, care reflectă prioritățile, amenințările și interesele fundamentale ale statului.

Al treilea nivel al geostrategiei este reprezentat de strategia militară, care coordonează componentele militare ale securității naționale. Aceasta vizează dezvoltarea industriei militare, asigurarea forțelor armate cu tehnică și armament modern, mijloace de comunicații și muniții, fiind, de regulă, consacrată în doctrina militară a statului. Strategia militară integrează atât obiectivele principale, cât și pe cele secundare, în funcție de contextul strategic și de resursele disponibile[128].

Dintr-o perspectivă complementară, J. L. Thompson definește strategia ca un mijloc prin care se atinge un scop, subliniind caracterul său instrumental și orientarea către finalitate[129]. La rândul său, G. Steiner, în lucrarea *Strategic Planning*, evidențiază câteva elemente esențiale ale strategiei: aceasta se referă la decizii fundamentale, direcționale, la scopuri și misiuni; este alcătuită din ansamblul acțiunilor necesare pentru realizarea acestor direcții; și răspunde, în mod esențial, la întrebarea privind scopurile urmărite și modalitățile concrete prin care acestea pot fi atinse. Strategia este utilizată în multiple moduri, iar H. Mintzberg identifică cinci utilizări principale ale termenului „strategie". Prima este *planul,* înțeles ca acțiune conștientă și intenționată, un mijloc de a ajunge de la punctul A (starea inițială) la punctul B (starea dorită). A doua utilizare este *tactica,* reprezentând o manevră specifică menită să surclaseze opoziția sau competitorii. A treia este *pattern*-ul, adică o succesiune de acțiuni recurente. A patra, *poziția,* desemnează instrumentul de localizare într-un anumit mediu, iar a cincea este *perspectiva,* în sensul unei modalități integrate de percepere a lumii, care reflectă viziunea și directivele organizației sau ale statului. Tiparele decizionale și de acțiune asociate acestor utilizări definesc strategia emergentă sau „realizată", conform terminologiei lui Mintzberg.

---

[128] СОРОКИН, К. Э. *Геополитика современности и геостратегия России.* Москва: РОССПЭН, 2009. 170 с.

[129] THOMPSON, J. L. *Strategy in Action*. London, New York: Chapman & Hall, 1995. 384 p. ISBN 978-0412546005

Un aspect esențial al strategiei îl constituie alegerea tipurilor de capacități care urmează a fi dezvoltate pentru maximizarea influenței internaționale. Strategiile includ, de asemenea, decizii privind modul de utilizare a acestor capacități în diverse situații, secvențe de acțiuni construite pentru obținerea efectului maxim, crearea de alianțe și implementarea planurilor de rezervă. În funcție de context, strategiile de putere combină adesea instrumente economice – comerț, ajutoare, împrumuturi, investiții, boicoturi – cu instrumente militare; pe termen scurt, acestea din urmă constituie tactici specifice. Strategiile includ, de asemenea, evaluarea gradului în care un stat este dispus să-și utilizeze capacitățile de putere pentru atingerea obiectivelor propuse.

În literatura de specialitate, modalitățile de realizare a strategiilor sunt analizate și prin prisma geostrategiei. C. Sorokin identifică trei tipuri de geostrategii: *expansioniste,* care implică pătrunderea în vecinătatea apropiată sau îndepărtată și, frecvent, utilizarea forței sau a amenințării cu aceasta; *de cedare,* care presupun restrângerea fizică a teritoriului statului; și *de amplasare sau poziționare,* orientate spre menținerea *statu-quo*-ului sau a poziției de bază a statului[130]. Această clasificare reflectă atât intențiile statului în utilizarea puterii, cât și contextul internațional în care strategiile sunt formulate și aplicate.

În opinia reprezentanților curentului realist, strategia este adesea asociată cu o viziune neoconservatoare, care pune accent pe suveranitatea națională exclusivă și pe dezvoltarea capacității militare drept principal instrument de organizare a balanței de putere în raport cu adversarii. În contrast, abordarea liberală consideră strategia ca fiind procesul de dezvoltare instituțională a mecanismelor internaționale de cooperare[131]. Aceste perspective evidențiază că termenul „strategie" nu este un concept static, ci se află într-o permanentă transformare, influențată nu doar de evoluția tehnologiilor militare, dar și de complexitatea tot mai ridicată a societăților contemporane.

Dimensiunea internațională a variabilelor strategice se reflectă în mod direct în percepția actorilor geopolitici, în special a statelor, asupra rolului lor în politica mondială. Factorii geostrategici, precum mărimea teritoriului, poziția geografică și resursele naturale, dobândesc valoare relativă în raport cu cele ale altor state și influențează modul în care se formulează și se realizează interesele naționale. În acest sens, potențialul unui stat – economic, demografic, militar, tehnico-științific și cultural – devine fundamentul capacității sale de acțiune și al interacțiunii internaționale.

Amplasamentul geopolitic al statului, de-a lungul evoluției istorice, a influențat alegerea partenerilor și dezvoltarea relațiilor cu adversarii. Condițiile spațiului geografic sunt considerate cauze fundamentale, a căror prezență determină orientarea politică a statului. Corelația strânsă între spațiul geografic și politica națională, analizată sub imperativul principiului cauzalității, permite, potrivit cercetătorilor, formu-

[130] СОРОКИН, К. Э. *Op. cit.*, p. 72.

[131] GRECU, M., ȚĂRANU, A. *Trupele ruse în Republica Moldova.* Chișinău: Litera Internațional, 2004, p. 117-118. ISBN: 997-5-748-813

larea unor generalizări și principii cu valoare universală, constituind baza teoretică a geopoliticii. Astfel, spațiul geografic reprezintă nu doar un cadru fizic, ci și un factor determinant în planificarea și implementarea strategiilor statale, contribuind la fundamentarea teoretică și practică a politicii externe și a strategiilor de putere. În cercetările dedicate analizei spațiului, F. Ratzel susține că spațiul nu este echivalent cu teritoriul unui stat și nu se limitează la o accepțiune strict fizico-geografică. Spațiul desemnează limitele naturale între care se desfășoară expansiunea popoarelor și arealul pe care acestea tind să-l ocupe, considerându-l ca aparținându-le în mod natural, modelând astfel existența și dezvoltarea popoarelor care îl locuiesc[132]. În cadrul acestor cercetări, Ratzel utilizează și termenul „geospațiu", prin care subînțelege extinderea forței civilizatoare a unei civilizații la nivel continental, exemplificat prin geospațiul american[133] .

O altă noțiune-cheie în gândirea lui Ratzel este cea de *poziție***,** care nu are un caracter strict geografic, deși include dimensiuni topografice, cum ar fi localizarea într-o emisferă, formele de relief sau vecinătățile naturale. În opinia lui Zbigniew Brzezinski, așezarea geografică continuă să fie un punct de plecare fundamental în definirea priorităților externe ale unui stat, iar mărimea teritoriului rămâne un criteriu major al stabilității și puterii unui stat. Totuși, în contextul contemporan, stăpânirea teritoriului pierde treptat din importanță pentru majoritatea statelor. Elitele conducătoare au ajuns la concluzia că nu dimensiunea teritorială, ci alți factori – precum dezvoltarea economică sau inovațiile tehnologice – reprezintă criterii-cheie pentru determinarea statutului internațional al unei țări și a gradului său de influență pe arena globală. Cu toate acestea, poziția geografică continuă să influențeze prioritățile imediate ale unui stat și, în funcție de puterea politică, economică și militară, sfera de interese geopolitice vitale se poate extinde dincolo de vecinii săi direcți, influențând zone de interes, sfera de influență și nivelul de implicare internațională al statului respectiv[134] .

Proprietățile specifice ale *spațiului geopolitic* decurg din variabilitatea cantitativă și calitativă a relațiilor locale, regionale sau globale dintre componentele mediului natural, social și economic, precum și din activitatea politică. Rezultatele cercetărilor formale, multidimensionale asupra spațiului geopolitic trebuie confruntate în mod permanent cu realitatea obiectivă, întrucât, pe de o parte, modelele teoretice omit adesea numeroase variabile, iar, pe de altă parte, un anumit spațiu geopolitic este unic și irepetabil. În anumite situații, un spațiu geopolitic poate coincide sau se poate suprapune parțial cu un spațiu geografic sau socioeconomic, însă este esențial să se recunoască faptul că spațiul geopolitic are o *geometrie variabilă,* supusă modificărilor conjuncturale continue. Orice spațiu geopolitic se caracterizează prin proprietăți

[132] FRĂSINEANU, D. *Geopolitica.* Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Fundația România de Mâine, 2007, p. 74-75. ISBN 978-. 973-725-917-2

[133] *Ibidem,* p. 76.

[134] *Ibidem.*

cantitative și *calitative,* rezultate din interacțiunea diferențiată dintre componentele mediului geopolitic. Proprietățile cantitative se referă la caracteristicile măsurabile ale spațiului, exprimate prin suprafețe, distanțe, volum și alte dimensiuni obiective. În schimb, proprietățile calitative vizează multidimensionalitatea, continuitatea, coerența și organizarea spațiului, reflectând aspecte topologice și morfologice care asigură funcționalitatea acestuia. Pe baza acestor considerente, noțiunea *spațiu geopolitic* poate fi atribuită unor entități teritoriale de mărime variabilă, de la unități substatale până la spațiul geopolitic planetar. Spațiul geopolitic, ca realitate teritorial-politică structurată sistemic, se caracterizează printr-un set distinct de trăsături care îi definesc funcția, organizarea și dinamica în cadrul interacțiunilor internaționale[135].

Astfel, strategia, de la originile sale militare până la aplicarea contemporană în plan politic, economic și internațional, rămâne un instrument esențial pentru atingerea obiectivelor statului. Geostrategia, ca parte a geopoliticii, integrează elemente militare și non-militare, analizând spațiul, poziția și capacitățile statului pentru a asigura influența și securitatea. Spațiul geopolitic, cu proprietățile sale cantitative și calitative, reprezintă cadrul fundamental în care strategiile sunt formulate și implementate.

3. Geostrategia în interpretarea lui K. Haushofer, A. Mahan, N. Spykman, S. Cohen

Actualmente, geostrategia reprezintă un curent care își propune să ia în considerare lumea ca un întreg, să creeze o imagine globală asupra problemelor politice mondiale. Geostrategia a avut mai degrabă afinități cu geopolitica decât cu geografia politică. Geostrategia a cautat să aiba un caracter activ, recomandând politici și strategii care ar trebui să fie urmate de guvernele statelor în care există preocupări de geostrategie.

Primul reprezentant al geostrategiei a fost amiralul american Alfred Thayer Mahan (1840-1914), de formație istorică, autorul mai multor lucrări, dintre care cele mai cunoscute sunt *Influența puterii maritime asupra istoriei* (1890) și *Problema Asiei* (1900), în care a căutat să argumenteze necesitatea controlului asupra principalelor culoare de navigație maritimă, pentru a proteja relațiile comerciale și a asigura bunăstarea economică a unui anumit stat (se subîntelege, în primul rând, din punctul de vedere al SUA)[136]. Mahan caută să demonstreze existența a șase factori fundamentali, de care ar depinde puterea maritimă:

a. Poziția geografică – existența, pentru diferite state, a unei ieșiri la mare sau la Ocean (eventual la mai multe mări sau oceane), gradul de interconectare a

[135] FRĂSINEANU, D. *Geopolitica.* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Fundaţia România de Mâine, 2007, p. 74-75. ISBN 978-. 973-725-917-2

[136] COMAN, A. L. *Viziunea geopolitică a lui Alfred Thayer Mahan.* În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2017. [online]. Disponibil: https://ro.scribd.com/doc/144383293/Mahan-%C5%9Fi-influen%C5%A3a-puterii-M%C4%83rii-asupra-istoriei

diferitelor bazine maritime, dezvoltarea frontierelor continentale considerate vulnerabile, posibilitatea de a organiza baze strategice maritime, departe de teritoriul național, și de a controla, cu ajutorul acestora, marile rute comerciale internaționale.

b. Configurația fizică a litoralului statelor: existența unor golfuri adăpostite, a unor estuare, strâmtori sau peninsule care pot stimula dezvoltarea vieții maritime, în timp ce absența lor creează dificultăți în relațiile dintre stat și mare. Aici este luat în considerare și gradul de interconectare a vieții maritime cu viața economică internă, prin intermediul fluviilor navigabile (care, însă, sunt privite și ca eventuale căi de pătrundere a unor invadatori).
c. Extinderea litoralului și condițiile naturale, favorabile sau defavorabile, pentru organizarea apărării acestuia.
d. Dimensiunea umană a statului, care influențează capacitatea acestuia de a-și constitui o flotă comercială și o marină militară puternică.
e. Caracterul național – aptitudinile comerciale ale populației și inclinarea acesteia spre viața maritimă.
f. Caracterul guvernării – capacitatea organelor de conducere ale statului de a pune în valoare condițiile oferite de natură și aptitudinile populației[137].

A. Thayer Mahan accentuează rolul geostrategic al dominației asupra ariei-nucleu a continentului eurasiatic (acordând o importanță prioritară Rusiei) și asupra mărilor care înconjoară continentul eurasiatic (unde vede, în primul rând, importanța Marii Britanii), evidențiind eforturile Marii Britanii de a domina marginile sudice și estice ale Eurasiei (prin stabilirea unor baze în Gibraltar, Malta, Cipru, la Canalul Suez, în Aden, Oman, India, Sri Lanka, Birmania, Singapore, nordul insulei Borneo, Hong Kong și peninsula Shandong) și de a limita la minimum strădaniile Rusiei de a ieși la Oceanul Indian (prin controlul asupra Golfului Persic, asupra Iranului și asupra statului-tampon Afganistan). El a prognozat interferarea mai puternică în această politică asiatică a Statelor Unite și a Japoniei, care s-a și produs în realitate ulterior (începând cu perioada dintre cele doua războaie mondiale).

În Marea Britanie, principalul reprezentant al geostrategiei a fost Halford J. Mackinder (1861-1947), de formație antropogeografică. În lucrarea *Pivotul geografic al istoriei* (1904), el, ca și Mahan în *Problema Asiei*, a pus accentul pe spațiul geografic continental, în primul rând pe aria-nucleu eurasiatică (heartland), care ar avea posibilitatea de a domina întreaga lume, ca dintr-o fortăreață continentală, înconjurată de o arie-tampon (rimland), aflată într-o permanentă dispută, și apoi de „Oceanul Mondial". În concepția inițială a lui Mackinder, cheia dominației mondiale ar sta în Europa de Est, care își poate asigura supremația asupra așa-numitei „insule mondiale" (Eurasia și Africa), în vreme ce „insulele periferice" (Americile și Oceania) ar avea o importanță cu totul secundară. În lucrările de mai târzii, din

[137] DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro., 2008. 422 p. ISBN 978-973-711-109-8

perioada interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial, Mackinder și-a schimbat părerile, considerând că aria-nucleu eurasiatică ar putea fi contrabalansată de Europa Occidentală și de America de Nord, care tind să formeze o comunitate ce nu este separată, ci este unită prin intermediul nordului Oceanului Atlantic (denumit „Oceanul Median"), idee care a stat la baza constituirii NATO. Într-o mare măsura, ideile lui Mackinder au fost reluate, cu mici retușuri[138], de Nicholas J. Spykman (1893-1943), american de origine olandeză. În opinia acestuia, rimlandul ar fi acela care ar juca rolul - cheie în politica mondială și ar fi capabil să se opună heartlandului.

Unii geostrategi contemporani, cum ar fi francezii Georges Chaliand și J.-P. Rageau (1982), concep lumea ca pe o structură circulară concentrică, cu mai multe inele, ceea ce reamintește de ideile lui H. Mackinder, chiar daca este vizibilă influența analizei sistemelor mondiale: -nucleul puterilor centrale (fosta Uniune Sovietică și sateliții săi politici), inelul maritim (corespunzând cu rimlandul și înconjurând nucleul, începând din Africa de Nord și până în Asia de Sud-Est), inelul puterilor maritime (America de Nord, Europa Occidentală și Japonia), inelul subdezvoltării și sărăciei (Africa Subsahariană și cea mai mare parte din America Latină, mai puțin „Conul Sud") și inelul dezvoltat austral (Chile, Argentina, Uruguay, R. Africa de Sud, Australia și Noua Zeelandă).

Atât ideile geostrategice ale lui Mahan, cât și cele ale lui Mackinder, au suscitat însemnate critici, ca urmare a tendințelor de simplificare exagerată a istoriei și a influențelor excesive ale determinismului, dar aceasta nu înseamnă că ele nu au influențat întreaga politică externă și strategia militară ale țărilor occidentale și, în primul rând, ale SUA., din perioada cuprinsă între finele secolului al XlX-lea și jumătatea secolului al XX-lea. Astfel, ideile lui Mahan au fost urmate într-o mare măsură de politica externă a SUA, mai ales în timpul președinției lui Theodor Roosevelt – ocuparea arhipelagului Hawaii, pentru a controla centrul Oceanului Pacific, asigurarea dominației asupra unei serii de insule, foste spaniole, din Antile (Cuba, Porto Rico), precum și sprijinirea desprinderii republicii Panama de Columbia, pentru a putea trata cu autoritățile noii republici obținerea unei fâșii între Marea Caraibilor și Oceanul Pacific, în care s-a construit canalul Panama, destinat controlului asupra legăturilor dintre Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific, precum și pentru a asigura o eventuală acțiune comună a flotelor americane din cele două oceane[139].

Dintre geostrategii mai recenți se remarcă Alexandr Severski (1894-1974), de origine rusă, refugiat în SUA. Acesta a pus accentul pe rolul aviației militare în cadrul unui conflict și a fost principalul avocat al obținerii de către SUA a supremației aeriene, mai ales în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, precum și după război. În concepția sa, „aria de decizie" a strategiilor mondiale ar fi, în realitate, Arctica,

[138] DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro., 2008. 422 p. ISBN 978-973-711-109-8

[139] *Ibidem.*

datorită distanței mai mici, peste Polul Nord, decât pe direcția V - E, dintre regiunile de mare importanță strategică ale SUA și cele ale fostei URSS. Ideile lui Severski au fost și ele preluate ca strategie oficială în SUA și Canada, state care au acordat o importanță deosebită instalării unui întreg sistem sofisticat, de apărare a Nordului, cu numeroase baze aeriene, stații radar ș.a.m.d.

Dintre geostrategii contemporani, trebuie menționat în primul rând Saul B. Cohen (născut în 1928, în Massachussets), autor al unei lucrări mult comentate, *Geografia și politica, într-o lume divizată* (1963). După S. Cohen, întreaga lume s-ar împărți în cinci regiuni geostrategice, care nu ar fi altceva decât sferele de influență ale Statelor Unite, Europei Oceanice, fostei Uniuni Sovietice, Chinei și Indiei. Între acestea s-ar interfera zone de dispută, caracterizate printr-o instabilitate politică de tip cronic, ca Orientul Apropiat, Asia de Sud-Est și Europa Central-Estică, cu frecvente modificări de regimuri politice și de frontiere. Recomandările lui Saul Cohen în domeniul orientărilor politico-strategice merg în direcția dezvoltării cooperării, a acceptării realiste a unei diviziuni geostrategice a lumii și nu în aceea a conflictului și a rivalității militare. În linii mari, se poate constata că ideile lui Cohen reprezintă niște coordonate care au fost urmate, într-o mare măsură, de politica mondială, în special a Marilor Puteri din ultimii ani, după 1989. Destabilizarea și fragmentarea Europei Central-Estice, apariția a numeroase focare de conflict în această zonă disputată, în Caucaz și în Orientul Apropiat (în Bosnia-Herțegovina, Croația, Kosovo-Metohia, Transnistria, Cecenia, Abhazia, Karabahul de Munte, Irak etc.), sunt dovezi ale deosebitei labilități politico-geografice ale acestei arii, în cadru căreia România are șansa de a se prezenta ca o insulă de stabilitate și de echilibru, șansa care ar merita să fie mult mai bine valorificată[140] .

Astfel, lumea de astăzi parcurge o etapă de evoluție foarte complexă, cu o componentă dominantă dinamică, dar și cu un fond moștenit care se exprimă printr-o puternică inerție. Pe de o parte, geostrategii contemporani subliniază creșterea importanței schimburilor economice, la nivel mondial, și reducerea rolului armamentului strategic, oricât de sofisticat ar fi acesta, creșterea rolului organismelor suprastatale (Uniunea Europeană s.a.) și al statelor cu o economie mai dinamică (R. P. Chineză, Japonia, Germania, India), în paralel cu scăderea importanței pe eșichierul mondial a statelor cu o economie mai puțin dinamică, indiferent de regimul lor politic (Rusia, Marea Britanie, Franța, toate devenite, pe rând, puteri de rangul al doilea), ca și creșterea intervenționismului primei puteri politico-economice și militare a lumii, Statele Unite, care uneori nu mai ține seama nici de poziția Organizației Națiunilor Unite.

În același timp, inerția istorică continuă să joace un rol demn de luat în seama în lumea contemporană[141]: SUA continuă să-și exercite autoritatea în spațiul politico-

[140] DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro., 2008. 422 p. ISBN 978-973-711-109-8

[141] *Ibidem.*

geografic latino-american, unde intervin adesea, direct sau indirect, atunci când își consideră primejduită autoritatea (de exemplu, în Panama, Grenada, Chile, Haiti etc., sprijinind deschis regimurile proamericane; Rusia caută să-și mențină autoritatea asupra spațiului fostei Uniuni Sovietice, menținându-și enclava strategică de la Kaliningrad (nordul fostei Prusii Orientale), intervenind mai mult sau mai puțin în Abhazia, Osetia de Sud, Karabahul de Munte, Transnistria, Tadjikistan și susținând regimurile pro-ruse (din Belarus s.a.); Franța intervine sistematic în diferitele conflicte din fostele colonii franceze și belgiene din Africa Subsahariană (Cote d'Ivoire, Ciad, R. Centrafricană, R. D. Congo) și sprijină fracțiunile pro-occidentale din Orientul Apropiat (în special în Liban); Marea Britanie caută să-și mențină vechile poziții din sudul Atlanticului (intervenția din insulele Falkland) și din zona Golfului Persic (coparticiparea la intervenția SUA în Irak), toate acestea explicând de ce și astăzi se mențin ultimele fragmente ale fostelor imperii coloniale, la 60 de ani după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

4. Rolul strategiei în politica mondială

Strategia constituie un element central al politicii mondiale, reprezentând mecanismul prin care actorii internaționali corelează obiectivele politice pe termen lung cu mijloacele disponibile într-un sistem internațional caracterizat de anarhie, competiție și interdependență. De la definiția clasică a strategiei ca extensie a politicii prin alte mijloace[142] până la abordările contemporane multidimensionale, strategia funcționează ca instrument de orientare, coordonare și legitimare a acțiunii externe. Exemplele istorice și contemporane demonstrează că lipsa unei strategii coerente conduce frecvent la incoerență politică și la rezultate suboptime în plan internațional.

Din perspectiva realismului, strategia este indisolubil legată de logica puterii și a securității. Un exemplu paradigmatic îl constituie strategia de descurajare nucleară din perioada Războiului Rece. Statele Unite și Uniunea Sovietică au dezvoltat strategii bazate pe descurajarea reciprocă asigurată (Mutually Assured Destruction – MAD), în care acumularea de capabilități nucleare nu avea ca scop utilizarea efectivă a forței, ci prevenirea conflictului prin crearea unui cost inacceptabil pentru adversar[143]. Acest exemplu ilustrează rolul strategiei ca instrument de stabilizare într-un context de competiție extremă, demonstrând că strategia realistă nu este sinonimă exclusiv cu ofensiva, ci și cu gestionarea riscului sistemic.

Un alt exemplu realist este strategia de echilibrare a puterii în Asia-Pacific. Ascensiunea Chinei a determinat Statele Unite și aliații lor să adopte strategii de balan-

[142] CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. 408 p. ISBN 9789736365164.

[143] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

cing, materializate prin consolidarea alianțelor regionale, prezență militară sporită și cooperare strategică cu actori precum Japonia, Australia sau India. Această strategie reflectă logica realistă a adaptării la schimbările în distribuția puterii și evidențiază rolul strategiei în menținerea unui echilibru regional relativ stabil[144]. Abordările liberale și instituționaliste pot fi ilustrate prin strategia de integrare europeană. Uniunea Europeană reprezintă un exemplu de strategie pe termen lung orientată spre reducerea conflictului prin interdependență economică, instituții supranaționale și norme comune. Extinderea pieței interne, politicile comerciale comune și utilizarea diplomației multilaterale au transformat relațiile dintre statele membre, reducând semnificativ probabilitatea conflictului militar între acestea[145]. Acest exemplu demonstrează că strategia poate funcționa ca mecanism de transformare structurală a politicii mondiale, nu doar ca reacție la amenințări.

Dintr-o perspectivă constructivistă, strategia Federației Ruse în spațiul post-sovietic[146] oferă un exemplu relevant al rolului identității și al narațiunilor istorice în formularea strategiilor de politică externă. Politicile Moscovei sunt adesea justificate prin discursuri legate de „sfera de influență legitimă", protecția minorităților și continuitatea istorică, ceea ce arată că strategiile nu sunt determinate exclusiv de calcule materiale, ci și de cadre ideaționale care definesc interesele percepute[147].

În mod similar, Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite din 2025[148] reflectă schimbări profunde în felul în care o altă putere globală își conceptualizează interesele și identitatea pe scena internațională. Documentul adoptat la începutul lunii decembrie 2025 sub administrația președintelui american se distanțează de tradiționala retorică liberal-universalistă a ultimelor decenii și pune accentul pe suveranitate, interese naționale și realism strategic. Spre deosebire de orientarea centrată pe promovarea valorilor democratice în lume, strategia americană actuală își definește prioritățile prin prisma protejării suveranității interne, controlului la granițe și reducerii dependențelor externe – elemente care, deși pot părea pur materiale, capătă sens prin prisma narațiunilor identitare dominante în politica internă a SUA

[144] MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2001. 480 p. ISBN 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf

[145] KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf.

[146] *Указ Президента Российской Федерации от 25.11.2025 г. № 858* «О Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2036 года». [online]. Disponibil: http://www.kremlin.ru/acts/bank/52615

[147] WENDT, A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 360 p. ISBN 978-0521385249. [online]. Disponibil: https://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf

[148] *National Security Strategy of the United States of America.* November, 2025. [online]. Disponibil: https://www.whitehouse.gov/

(de exemplu, „America First") și a interpretării lor asupra rolului națiunii în lume. Un punct central este redefinirea rolului emisferei vestice ca spațiu strategic prioritar pentru securitatea americană, reminiscent al doctrinei Monroe, dar actualizat pentru contexte contemporane. Strategia subliniază că securitatea granițelor, migrația și traficul de droguri sunt considerate elemente-cheie ale securității naționale și nu doar chestiuni interne – o abordare care reflectă o narațiune construită în jurul amenințării la adresa integrității statale[149].

La fel ca în cazul Rusiei, unde discursurile istorice și identitare justifică acțiuni externe, textul strategic din 2025 al Statelor Unite proiectează percepții normative în politica externă. Astfel, în Document este criticată influența organizațiilor transnaționale și măsurile pe care le consideră subminatoare pentru suveranitate, chiar și în rândul aliaților tradiționali, cum ar fi statele europene. Aceasta indică o reinterpretare identitară a relațiilor transatlantice, în care conceptul de suveranitate devine un principiu normativ fundamental al strategiei – nu doar un instrument de calcul material. Mai mult, strategia americană oferă o imagine asupra modului în care discursurile despre „identitate națională" și „controlul frontierelor" sunt infiltrate în calculul strategic. De exemplu, strategia trece dincolo de amenințările militare clasice și includerea migrației sau politicilor interne ca factori de securitate poate fi interpretată ca o extindere a narațiunilor normativ-ideologice în cadrul privirii strategice – o caracteristică ce rezonează cu argumentele constructiviste privind importanța cadrului social și discursiv în definirea intereselor de politică externă. Astfel, comparativ cu strategia rusă care valorifică narațiuni istorice de recuperare și influență regională, strategia americană din 2025 semnalează o reconfigurare discursivă internațională în care suveranitatea individuală a statului și identitatea internă dobândesc o greutate determinantă în prioritizarea acțiunilor externe[150]. Această paralelă evidențiază faptul că realitățile strategice sunt inseparabile de narațiunile sociale și identitare pe care actorii le adoptă și le propagă în formularea politicilor lor de securitate.

În politica mondială contemporană, extinderea domeniului strategic este ilustrată de strategiile de securitate cibernetică adoptate de Marile Puteri. Atacurile cibernetice, campaniile de dezinformare și competiția pentru supremație tehnologică au determinat statele să-și redefinească strategiile de securitate, integrând actori nonstatali și instrumente non-militare[151]. Acest exemplu evidențiază faptul că strategia modernă nu mai este limitată la spațiul fizic, ci operează într-un mediu complex, multidomeniu.

---

[149] *National Security Strategy of the United States of America.* November, 2025. [online]. Disponibil: https://www.whitehouse.gov/

[150] *Ibidem.*

[151] GRAY, C. S. *The Strategy Bridge: Theory for Practice*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 301 p. ISBN-13. 978-0198779124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286873190_The_Strategy_Bridge_Theory_for_Practice

Astfel, exemplele empirice confirmă rolul central al strategiei în politica mondială, atât ca instrument de gestionare a competiției și conflictului, cât și ca mecanism de cooperare, transformare și construcție identitară. Strategia oferă cadrul prin care actorii internaționali pot naviga complexitatea sistemului global, integrând constrângeri structurale, interese materiale și dimensiuni ideaționale într-o viziune coerentă asupra acțiunii internaționale.

Concluzii

Analiza geostrategiei în contextul procesului politic mondial evidențiază o interdependență profundă între factorii geografici și deciziile politice ale statelor. Poziția geografică, resursele naturale, coridoarele de transport și accesul la rute maritime nu mai sunt doar elemente pasive, ci factori determinanți în definirea strategiilor naționale și a relațiilor internaționale. Astfel, geostrategia devine un instrument esențial pentru anticiparea conflictelor și optimizarea politicilor externe, oferind statelor posibilitatea de a-și proteja interesele și de a-și consolida securitatea. Studiul procesului politic mondial relevă complexitatea relațiilor internaționale în era globalizării.

Importanța geostrategiei se manifestă și în elaborarea strategiilor de securitate și în diplomație. Prin evaluarea resurselor, a punctelor strategice și a contextului regional, statele pot formula politici preventive și scenarii de gestionare a crizelor. De asemenea, analiza geostrategică permite înțelegerea modului în care Marile Puteri globale își proiectează influența și își protejează interesele în fața competiției internaționale, generând echilibrul sau dezechilibrul regional. Geostrategia reprezintă un domeniu interdisciplinar indispensabil pentru înțelegerea procesului politic mondial. Într-o lume caracterizată de migrație, schimbări climatice și tehnologii emergente, geostrategia rămâne un instrument vital pentru analiza riscurilor și identificarea oportunităților în politica globală.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați evoluția conceptului „strategie”.
2. Determinați principalele abordări conceptual-teoretice cu referire la „geostrategie”.
3. Identificați tezele principale cu privire la geostrategie, în opinia lui K. Haushofer, A. Mahan, N. Spykman, S. Cohen.
4. Argumentați rolul geostrategiei în politica mondială.

Bibliografie selectivă:

1. BRZEZINSKI, Z. *A geostrategy for Eurasia.* În: Foreign Affairs, 1997, vol. 76, no. 5, p. 50–64. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/44807665/Brzezinski-A-Geostrategy-for-Eurasia

2. CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. 408 p. ISBN: 9789736365164
3. COMAN, A. L. *Viziunea geopolitică a lui Alfred Thayer Mahan.* În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2017. [online]. Disponibil: https://ro.scribd.com/doc/144383293/Mahan-%C5%9Fi-influen%C5%A3a-puterii-M%C4%83rii-asupra-istoriei
4. DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro. 2008. 422 p. ISBN 978-973-711-109-8
5. GRAY, C. S. *The Strategy Bridge: Theory for Practice*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 301 p. ISBN-13. 978-0198779124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286873190_The_Strategy_Bridge_Theory_for_Practice
6. KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf.
7. *National Security Strategy of the United States of America.* November, 2025. [online]. Disponibil: https://www.whitehouse.gov/
8. THOMPSON, J. L. *Strategy in Action*. London, New York: Chapman & Hall, 1995. 384 p. ISBN 978-0412546005
9. НЕМЦЕВ, И. *Концептуальная модель устойчивого развития.* [online]. Disponibil: http://publishing-vak.ru/file/archive-philosophy-2015-6/9-nemtsev.pdf
10. СОРОКИН, К. Э. *Геополитика современности и геостратегия России.* Москва: РОССПЭН, 2009. 170 с.

Tema 6. RĂZBOIUL ȘI PACEA ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *război, rezoluţia ONU, conflict armat, conflict.* **Unități de conținut:** 1. Identificări conceptuual-teoretice ale fenomenelor „război” și „pace” 2. Cauzele emergenței războaielor 3. Tipologia războaielor 4. Instrumente și mecanisme de menținere a păcii	- reproduce identificările conceptual-teoretice ale fenomenelor „război” şi „pace”; - determină cauzele emergenței războiului; - identifică tipologia războaielor la etapa actuală; - evaluează rolul instrumentelor și mecanismelor de menținere a păcii.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, determină impactul războiului și al păcii în politica mondială.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Războiul și pacea reprezintă două dimensiuni fundamentale și interdependente ale politicii mondiale, influențând profund evoluția sistemului internațional, relațiile dintre state și arhitectura securității globale. De-a lungul istoriei, războiul a fost utilizat ca instrument de realizare a intereselor politice, economice și strategice, în timp ce pacea a constituit atât un ideal normativ, cât și o condiție necesară pentru stabilitate, dezvoltare și cooperare internațională. În acest context, analiza relației dintre război și pace depășește simpla opoziție conceptuală, relevând un proces complex în care conflictele armate, diplomația, dreptul internațional și instituțiile globale se află într-o interacțiune continuă.

În politica mondială contemporană, natura războiului și a păcii a cunoscut transformări semnificative, determinate de globalizare, de evoluția tehnologică și de emergența actorilor non-statali. Conflictele armate nu mai sunt exclusiv interstatale, iar menținerea păcii implică mecanisme sofisticate de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor și reconstrucție post-conflict. Astfel, studiul războiului și al păcii devine esențial pentru înțelegerea dinamicii actuale a politicii mondiale, oferind cadre teoretice și analitice necesare evaluării provocărilor de securitate și identificării soluțiilor durabile pentru promovarea păcii internaționale.

1. Identificări conceptual-teoretice ale fenomenelor „război” și „pace”

Conceptul de „război” ocupă un loc central în teoria relațiilor internaționale, în studiile de securitate și în filosofia politică, fiind analizat din multiple perspective, care reflectă complexitatea sa istorică, politică, juridică și socială. Din punct de vedere teoretic, războiul nu poate fi redus la simpla utilizare a forței armate, ci trebuie înțeles ca un fenomen multidimensional, profund ancorat în structura sistemului internațional și în dinamica puterii dintre actori.

Unul dintre cele mai vechi documente care reflectă primele concepții cu referire la fenomenul „război”este *Tratatul cu privire la arta militară* al lui Sun Tzu (sec. VI–V î.e.n.)[152]. În cadrul acestuia, Sun Tzu susține că cea mai eficientă formă de război constă în evitarea violenței militare directe, promovând utilizarea altor mijloace prin care adversarul poate fi determinat să renunțe la obiectivele sale politice. Astfel, el poate fi cucerit fără a fi nevoie de confruntări armate[153].

O altă abordare, deși mai puțin favorabilă, presupune divizarea adversarilor și a aliaților acestora, pentru a-i face să se simtă neputincioși și a-i determina să cedeze. Cea mai puțin recomandată formă de război, consideră Sun Tzu, implică angajarea forțelor militare pe câmpul de luptă. Aceasta este privită ca o strategie riscantă, întrucât succesul nu poate fi garantat, iar responsabilitatea utilizării forței revine deciziei politice[154]. În concepția autorului, războiul nu trebuie redus la o acțiune exclusiv violentă, ci trebuie înțeles și ca un proces politic complex. Sun Tzu definește războiul prin intermediul unei triade conceptuale: violența, ca manifestare inițială a urii, privită ca un instinct natural; jocul posibilităților și al întâmplării; supunerea, în calitate de instrument al politicii. Prima dimensiune se referă în special la populație, a doua vizează conducătorul militar și armata sa, iar a treia se adresează guvernului și deciziilor sale politice[155].

Una dintre cele mai influente abordări clasice aparține lui Carl von Clausewitz, care definește războiul ca fiind „continuarea politicii prin alte mijloace”. Din această perspectivă realistă, războiul este un instrument rațional aflat la dispoziția statului, utilizat pentru realizarea intereselor politice atunci când mijloacele pașnice devin insuficiente[156]. Clausewitz subliniază caracterul dialectic al războiului, evidențiind

[152] *Sun-Tzu și Tucidide – clasici ai abordării realiste a politicii internaționale* [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php

[153] TZU, S. *Arta războiului*. Oxford University Press, 2009. 272 p. ISBN 978-0195014761. [online]. Disponibil: https://www.librariaonline.ro/rasfoieste-editie-digitala/arta-razboiului-sun-tzu-cartex-attachment-1.pdf

[154] *Ibidem.*

[155] *Ibidem.*

[156] LESENCIUC, A. *Gândire militară românească sub amprenta clausewitziană.*. București, 2019, p. 27-30. [online]. Disponibil: https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/clausewitz.pdf

interacțiunea dintre violență, hazard și rațiune politică, triadă ce explică atât imprevizibilitatea conflictelor, cât și caracterul lor strategic[157].

În tradiția realistă a relațiilor internaționale, dezvoltată ulterior de autori precum Hans J. Morgenthau și Kenneth Waltz, războiul este interpretat ca o consecință structurală a anarhiei sistemului internațional. Absența unei autorități centrale capabile să reglementeze comportamentul statelor conduce la „dilema securității", în care acumularea de putere și recurgerea la forță devin recurență a competiției pentru putere și securitate[158].

Spre deosebire de realiști, reprezentanții liberalismului conceptualizează războiul ca un fenomen evitabil, rezultat al deficiențelor instituționale, al regimurilor politice autoritare sau al interdependenței economice insuficient dezvoltate. Inspirate de gândirea lui Immanuel Kant, teoriile liberale susțin că democrația, cooperarea internațională și dreptul internațional pot reduce probabilitatea conflictelor armate. Teza „păcii democratice" afirmă că statele democratice tind să nu se angajeze în războaie între ele, sugerând că natura internă a regimurilor politice influențează comportamentul extern[159].

O contribuție distinctă este adusă de abordările constructiviste, care pun accent pe rolul ideilor, identităților și normelor în definirea războiului. Din această perspectivă, războiul nu este o realitate obiectivă inevitabilă, ci un construct social, ale cărui semnificație și legitimitate sunt modelate de discursuri politice și norme internaționale. Alexander Wendt argumentează că „anarhia este ceea ce statele fac din ea", sugerând că percepțiile și interacțiunile sociale pot transforma relațiile conflictuale în relații cooperante[160].

Astfel, termenul „război" semnifică un conflict armat între două sau mai multe părți, de obicei din rațiuni politice. Semnificația uzuală a termenului este clară, accentul principal punându-se pe utilizarea forței între unități politice de mare anvergură, cun sunt statele și imperiile, de obicei pentru controlarea teritoriilor[161]. Violența este un factor eficient de influențare în anumite situații[162]. Statele recurg la utilizarea violenței în cadrul conflictelor internaționale. Limitele conceptului sunt greu de fixat. Unele dintre aceste dificultăți sunt sugerate de numeroasele adjective care se asociază termenului: război civil, război de gherilă, război limitat, război total, război fals,

[157] CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. 408 p. ISBN: 9789736365164

[158] MORGENTHAU, H. *Op. cit.,* p. 234-237.

[159] DOYLE, M. W. *Liberalism and world politics.* În: American Political Science Review, 80(4). Selected Readings, 1986, p. 150–178. [online]. Disponibil: http://www.drmalikcikk.atw.hu/wp_readings/liberals.pdf

[160] WENDT, A. *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*. International Organization, 1992, 46(2), p. 391–425 ISBN 978-0262025745. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227392580_Anarchy_is_What_States_Make_of_It_The_Social_Construction_of_Power_Politics

[161] *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010. 730 p. ISBN 978-0199573158

[162] GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Relații Internaționale.* Iași: Polirom, 2008. 779 p. ISBN: 978-973-46-0771-6

război rasial, război tribal, război rece, război comercial, război de eliberare, război propagandistic, război de clasă etc.

În cadrul studiilor contemporane de securitate, conceptul de război a fost extins pentru a include forme non-tradiționale, precum războiul asimetric, hibrid, cibernetic sau informațional. Aceste abordări reflectă transformările profunde ale mediului internațional, marcate de globalizare, progres tehnologic și emergența actorilor non-statali. Astfel, războiul nu mai este exclusiv apanajul statelor, ci implică rețele transnaționale, organizații teroriste și conflicte interne cu impact global.

Cel de-al doilea concept se referă la „pace". Pacea reprezintă un concept central și normativ în studiul politicii mondiale și al relațiilor internaționale, fiind adesea analizată în opoziție cu războiul, dar având o semnificație mult mai complexă decât simpla absență a conflictului armat. Din perspectivă academică, pacea este un fenomen multidimensional, care include dimensiuni politice, juridice, sociale, economice și culturale, reflectând atât starea de non-violență organizată, cât și existența unor structuri durabile de cooperare și justiție[163]. Pacea este un termen care are două semnificații. Pe de o parte, este simpla descriere a unei condiții de non-război. Pe de altă parte, termenul poartă o semnificație de valoare privind relațiile politice, descriind o condiție normativă de non-război. Prin a doua definiție, „pacea" se referă la o relație politică în care războiul este aproape de neconceput[164].

În abordarea clasică, pacea este definită ca absența războiului, ceea ce literatura de specialitate numește pace negativă. Această concepție se regăsește în dreptul internațional tradițional, unde pacea este asociată cu încetarea ostilităților prin armistiții sau tratate de pace. Deși necesară, această formă de pace este considerată insuficientă, întrucât nu abordează cauzele profunde ale conflictelor și nu garantează stabilitatea pe termen lung[165]. O contribuție teoretică majoră la înțelegerea fenomenului păcii aparține lui Johan Galtung, care introduce distincția dintre pacea negativă și pacea pozitivă. Pacea pozitivă presupune nu doar absența violenței directe, ci și eliminarea violenței structurale și culturale, manifestate prin inegalități sociale, sărăcie, discriminare sau lipsa accesului la drepturi fundamentale. Astfel, pacea devine un proces activ de transformare socială și politică, orientat spre echitate, incluziune și dezvoltare durabilă[166].

---

[163] BOULDING, K. E. *Stable peace*. University of Texas Press, 1978. 108 p. ISBN-10: 0292770259 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/693639141/Boulding-K-1978-Stable-Peace; RICHMOND, O. P. *Peace in international relations*. Routledge. 2008, 218 p. ISBN 978-0415366743. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/321608866_Peace_in_International_Relations

[164] GRAY, C. S. *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică.* Iași: Polirom, 2010, p. 315. ISBN 9789734617708

[165] GALTUNG, J. *Violence, peace, and peace research.* În: Journal of Peace Research, 1969, 6 (3), p. 167–191. [online]. Disponibil:https://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf

[166] *Ibidem.*

În cadrul abordărilor liberale, pacea este concepută ca rezultat al cooperării internaționale, al instituțiilor multilaterale și al interdependenței economice. Teoriile liberale susțin că organizațiile internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană sau regimurile internaționale de securitate, contribuie la menținerea păcii prin stabilirea de norme comune, mecanisme de soluționare pașnică a disputelor și proceduri de prevenire a conflictelor. De asemenea, teoria păcii democratice argumentează că statele democratice au o probabilitate mai redusă de a recurge la război în relațiile dintre ele[167].

Din perspectivă realistă, pacea este interpretată mai degrabă ca o stare temporară de echilibru al puterii decât ca un ideal moral. Realismul consideră că pacea este menținută prin descurajare, alianțe militare și balanța de putere, iar stabilitatea rezultă din capacitatea statelor de a preveni agresiunea prin forță sau amenințarea cu forța. În acest sens, pacea este fragilă și condiționată de menținerea unui raport de forțe favorabil[168]. Abordările constructiviste pun accent pe rolul normelor, identităților și al culturii politice în construcția păcii. Din această perspectivă, pacea este un rezultat nu doar al intereselor materiale, ci și al proceselor sociale prin care actorii internaționali își definesc relațiile ca fiind cooperative, nu conflictuale. Exemplele de „comunități de securitate", în care războiul devine de neconceput între membri, ilustrează această viziune asupra păcii ca fenomen social construit[169] .

În practica relațiilor internaționale contemporane, pacea este strâns legată de conceptele de menținere a păcii (peacekeeping), consolidare a păcii (peacebuilding) și impunere a păcii (peace enforcement). Aceste mecanisme reflectă eforturile comunității internaționale de a preveni reluarea conflictelor, de a reconstrui societățile post-conflict și de a crea instituții politice legitime. Astfel, pacea este concepută nu ca un eveniment punctual, ci ca un proces de lungă durată[170]. Pacea și războiul se succedă într-un ciclu infinit, chiar dacă este neregulat.

Războiul și pacea sunt interdependente, reprezentând două fațete ale aceluiași proces politic și social. În concepția lui Sun Tzu, războiul nu este doar o manifestare a violenței, ci un instrument al politicii, al cărui scop final este realizarea obiectivelor politice. Prin urmare, războiul poate fi privit ca un mijloc de a menține sau de a restabili pacea, în sensul că un conflict bine gestionat poate preveni tulburările pe termen lung și poate impune un echilibru între actori.

---

[167] DOYLE, M. W. *Liberalism and world politics.* În: American Political Science Review, 80 (4). Selected Readings, 1986, p. 150–178. [online]. Disponibil: http://www.drmalikcikk.atw.hu/wp_readings/liberals.pdf

[168] MORGHENTHAU, H. *Op.cit.,* p. 518.

[169] DEUTSCH, K. W. *Political community and the North Atlantic area*. În: The European Union. Readings on the theory and practice of European integration. (Ed. By Brent F. Nelsen, Alexander Stubb), Third Edition. Princeton University Press, 1957, p. 121-143. [online]. Disponibil: https://www.lsu.edu/faculty/lray2/teaching/7971_1s2009/deutsch1957.pdf

[170] *United Nations peacekeeping operations: Principles and guidelines*, 2008. [online]. Disponibil: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf

Sun Tzu subliniază că forma ideală de război este evitarea confruntării directe, utilizând strategii prin care adversarul cedează fără luptă. Această abordare evidențiază legătura directă dintre război și pace: utilizarea inteligentă a războiului poate conduce la pace, prin reducerea pierderilor și menținerea stabilității politice. În contrast, războiul pur militar, desfășurat fără strategie, poate genera instabilitate și prelungi conflictele, demonstrând că violența necontrolată duce la o perturbare a păcii.

Astfel, războiul și pacea nu sunt concepte opuse absolut, ci părți complementare ale unui continuum politic. Războiul, gestionat ca instrument al politicii, poate fi mijlocul prin care se obține pacea; pacea, la rândul său, oferă cadrul necesar pentru dezvoltarea și securitatea societății. Corelația lor constă în faptul că eficiența războiului se măsoară nu doar prin victorie militară, ci și prin capacitatea de a restabili sau menține pacea durabilă.

2. Cauzele emergenței războaielor

Escaladarea războaielor reprezintă procesul prin care un conflict armat își intensifică amploarea, durata, aria geografică sau nivelul de violență, implicând noi actori, resurse sporite și mijloace militare din ce în ce mai distructive. În literatura de specialitate din domeniul relațiilor internaționale și al studiilor de securitate, escaladarea este analizată ca un fenomen complex, determinat de factori politici, militari, economici, psihologici și structurali. Înțelegerea cauzelor escaladării este esențială pentru prevenirea conflictelor și pentru gestionarea crizelor internaționale[171]. Astfel, principalele cauze sunt:

1. Factori politici și decizionali. Una dintre principalele cauze ale escaladării războaielor este natura deciziilor politice luate de liderii statelor sau de actorii implicați. Lipsa canalelor eficiente de comunicare diplomatică, percepțiile eronate asupra intențiilor adversarului și supraestimarea propriilor capacități pot conduce la decizii care amplifică conflictul. Teoria „erorilor de calcul" (misperception) arată că liderii pot interpreta greșit acțiunile celuilalt ca fiind agresive, chiar și atunci când acestea sunt defensive, ceea ce generează reacții disproporționate și spirale de violență. În plus, considerentele de politică internă, precum presiunile naționaliste, menținerea legitimității regimului sau dorința de a distrage atenția de la crize interne, pot încuraja liderii să escaladeze conflictele externe[172].

2. Factori militari și strategici. Din perspectivă militară, escaladarea poate fi determinată de doctrinele strategice și de dinamica acțiunii și reacțiunii. Conform gândirii clasice a lui Carl von Clausewitz[173], războiul tinde spre „escaladare absolută" ca urmare a interacțiunii dintre voințele opuse ale actorilor. Cursa înarmărilor, mobilizarea progresivă a forțelor și introducerea unor tehnologii militare avansate sporesc intensitatea conflictului și reduc posibilitățile de compromis. De asemenea, absența unor mecanisme

[171] GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Op.cit.,* p. 234.
[172] *Ibidem.*
[173] CLAUSEWITZ, C. *Op.cit.*

de control al escaladării (confidence-building measures) și a regulilor clare de angajare poate transforma incidente locale sau neintenționate în confruntări majore.

3. Factori structurali ai sistemului internațional. La nivel sistemic, structura anarhică a sistemului internațional, descrisă de realismul structural, favorizează insecuritatea și escaladarea conflictelor. În lipsa unei autorități centrale care să reglementeze relațiile dintre state, acestea se bazează pe autoajutor (self-help), ceea ce conduce la dilema securității: măsurile defensive ale unui stat sunt percepute ca amenințări de către altul, declanșând reacții escaladante. Rivalitățile dintre Marile Puteri, alianțele militare și competiția pentru influență regională contribuie, de asemenea, la extinderea și intensificarea războaielor locale în conflicte regionale sau chiar globale.

4. Factori economici și sociali. Resursele economice joacă un rol important în escaladarea războaielor. Accesul la resurse strategice, precum petrolul, gazele naturale sau materiile prime rare, poate motiva prelungirea și intensificarea conflictelor. În același timp, economiile de război și interesele actorilor care beneficiază de pe urma conflictului pot crea stimulente pentru escaladare. Factorii sociali, precum polarizarea identitară, propaganda, dezinformarea și demonizarea adversarului, contribuie la consolidarea sprijinului public pentru continuarea războiului și reduc disponibilitatea societăților pentru soluții pașnice[174].

Escaladarea războaielor este rezultatul interacțiunii dintre factori multipli, care acționează simultan la nivel individual, statal și sistemic. Deciziile politice, strategiile militare, structura sistemului internațional și dinamica socioeconomică se influențează reciproc, creând spirale de violență greu de controlat. Analiza acestor cauze evidențiază importanța diplomației preventive, a comunicării strategice și a instituțiilor internaționale în limitarea escaladării și menținerea păcii.

În literatura de specialitate, dar și în practica relațiilor internaționale, există mai multe teorii cu referire la cauzele războiului. Unii specialiști consideră că războiul este pur și simplu expresia pe scară largă a elementelor de egoism, violență și voința de putere care reies din natura umană. Alți specialiști, în special reprezentanții neorealismului, consideră că repetarea regulată a războaielor de-a lungul istoriei este o consecință a structurii anarhice a sistemului internațional[175].

3. Tipologia războaielor

Deși războiul, în accepțiunea sa clasică de confruntare armată directă între state sau actori organizați, este tot mai frecvent descurajat prin mecanisme politice, juridice și instituționale, eliminarea sa completă din viața societăților umane rămâne improbabilă[176].

[174] GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Op. cit.,* p. 249.

[175] *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010, p. 369. ISBN 978-0199573158

[176] VĂDUVĂ, Gh. *Principii ale războiului şi luptei armate – realităţi şi tendinţe.* Bucureşti, 2003. [online]. Disponibil: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/principii_ale_razboiului.pdf

Războiul, ca fenomen politic și social complex, a cunoscut de-a lungul istoriei forme variate de manifestare, determinate de evoluția sistemului internațional, de progresul tehnologic și de transformările ideologice și culturale ale societăților umane. Din această perspectivă, tipologia războaielor reprezintă un instrument analitic esențial pentru înțelegerea naturii conflictelor armate, a cauzelor lor și a modului în care acestea sunt purtate și reglementate. Clasificarea războaielor nu este un exercițiu pur descriptiv, ci reflectă cadre teoretice distincte din domeniul relațiilor internaționale, al studiilor de securitate și al dreptului internațional.

O primă clasificare fundamentală distinge între *războaiele interstatale* și *războaiele intrastatale.* Războaiele interstatale sunt conflicte armate desfășurate între două sau mai multe state suverane și au constituit forma dominantă a războiului în sistemul internațional clasic. Acestea sunt caracterizate de confruntarea directă a forțelor armate regulate și sunt reglementate de normele dreptului internațional umanitar. În schimb, războaiele intrastatale, cunoscute frecvent sub denumirea de războaie civile, au loc în interiorul granițelor unui stat și implică autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau confruntări între astfel de grupuri. În a doua jumătate a secolului XX și în secolul XXI acest tip de război a devenit predominant.

Din perspectiva scopurilor politice urmărite, pot fi identificate *războaie de cucerire, războaie de apărare* și *războaie de eliberare națională.* Războaiele de cucerire urmăresc extinderea teritorială sau dominarea politică a unui alt stat, fiind considerate ilegitime în dreptul internațional contemporan. Războaiele de apărare sunt justificate prin necesitatea respingerii unei agresiuni armate și sunt recunoscute de Carta ONU în cadrul dreptului la autoapărare. Războaiele de eliberare națională au fost specifice procesului de decolonizare și au avut ca obiectiv obținerea independenței politice și afirmarea dreptului popoarelor la autodeterminare.

O altă tipologie relevantă este cea care diferențiază *războaiele totale* de *războaiele limitate.* Războiul total implică mobilizarea completă a resurselor economice, militare și umane ale statelor participante și estompează distincția dintre combatanți și civili, așa cum s-a întâmplat în cele două războaie mondiale. Prin contrast, războaiele limitate sunt caracterizate de obiective politice restrânse, de utilizarea controlată a forței și de delimitarea spațială și temporală a operațiunilor militare[177].

Din punctul de vedere al mijloacelor și tehnologiilor utilizate, tipologia războaielor include *războaie convenționale* și *războaie neconvenționale.* Războaiele convenționale presupun confruntarea armatelor regulate folosind arme clasice, în timp ce războaiele neconvenționale includ tactici, precum: gherila, terorismul, războiul psihologic sau sabotajul. În epoca contemporană, aceste forme sunt adesea

[177] ЭЛАМИРЯН, Р. Г. *Современная мировая политика и международные отношения:* Учебно-методическое пособие. Москва: РАУ, 2020. 97 с. https://www.researchgate.net/profile/Ruben-Elamiryan-2/publication/341160591_Sovremennaa_mirovaa_politika_i_mezdunarodnye_otnosenia/links/5eb16f69a6fdcc7050a9c908/Sovremennaa-mirovaa-politika-i-mezdunarodnye-otnosenia.pdf

combinate în cadrul așa-numitelor *războaie hibride,* care îmbină mijloace militare și non-militare, inclusiv instrumente informaționale și economice.

O categorie distinctă o reprezintă *războaiele ideologice,* în care conflictul este alimentat de opoziții doctrinare majore, precum cele dintre capitalism și comunism în perioada Războiului Rece. De asemenea, pot fi identificate *războaie etnice* și *războaie religioase,* în care identitatea colectivă joacă un rol central în mobilizarea actorilor și justificarea violenței. Aceste conflicte sunt frecvent asociate cu destrămarea statelor multietnice și cu slăbirea autorității centrale.

În literatura recentă de specialitate se discută tot mai frecvent despre noile tipuri de războaie, precum războiul cibernetic, războiul informațional sau războiul economic, care reflectă extinderea conflictului dincolo de câmpul de luptă tradițional. Aceste forme contestă definițiile clasice ale războiului și ridică probleme juridice și etice semnificative în ceea ce privește responsabilitatea și reglementarea internațională.

Evoluțiile geopolitice, tehnologice și sociale indică faptul că războiul nu dispare, ci își transformă profund formele, mijloacele și spațiile de manifestare. Astfel, conflictul viitorului se va caracteriza printr-o diversificare accentuată, incluzând acțiuni politice, economice, informaționale, psihologice, mediatice, geofizice, spațiale și biologice, adesea desfășurate sub pragul confruntării armate convenționale[178].

Războiul geofizic reprezintă una dintre formele emergente ale conflictului viitorului, având ca obiectiv utilizarea deliberată a mediului natural ca instrument de constrângere strategică. Acest tip de război constă într-un ansamblu de acțiuni menite să provoace sau să amplifice fenomene naturale, precum: ploi torențiale, uragane, inundații, avalanșe, cutremure sau erupții vulcanice, cu efecte devastatoare asupra infrastructurii, mediului de viață, resurselor economice și capacităților militare ale adversarului[179]. Tehnicile de modificare a mediului, utilizate în scopuri militare, pot include alterarea compoziției aerului și apei, intervenții asupra ionosferei sau stratului de ozon, acțiuni asupra mediului marin ori declanșarea unor dezechilibre climatice regionale. Deși o parte dintre aceste scenarii se află încă în sfera potențialului teoretic, ele ridică probleme majore de securitate, etică și de drept internațional.

Războiul informațional a devenit una dintre dimensiunile centrale ale conflictului contemporan, fiind definit prin controlul, manipularea și exploatarea fluxurilor informaționale. Exemplele istorice, precum operațiunile de dezinformare asociate debarcării aliaților în Normandia din 1944, demonstrează importanța strategică a informației în obținerea superiorității operaționale[180] . În doctrină, *războiul*

[178] TOFFLER, A.; TOFFLER, H. *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century*. Little, Brown and Company, 1993. 608 p. ISBN 978-0316093193. [online]. Disponibil: https://ia800502.us.archive.org/28/items/WarAndAntiWar-Toffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf

[179] VĂDUVĂ, Gh. *Op. cit.*

[180] RID, T. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. În: Farrar, Straus and Giroux, 2020. 416 p. ISBN 978-0374272723. [online]. Disponibil: https://www.raf.mod.uk/what-we-do/centre-for-air-and-space-power-studies/aspr/aspr-vol24-iss2-review3-pdf/

informațional este conceput diferit de către diverși actori. Abordarea americană îl definește preponderent ca un instrument defensiv, în timp ce școala franceză distinge între războiul pentru informație, războiul contra informației și războiul prin informație, acesta din urmă având ca scop principal intoxicarea informațională a adversarului. Principiile fundamentale ale acestui tip de război includ dominanța informațională, inițiativa informațională, protecția propriilor date și exploatarea vulnerabilităților cognitive ale adversarului[181].

Războiul psihologic este o componentă permanentă a oricărei confruntări, având ca scop influențarea percepțiilor, emoțiilor și comportamentelor adversarului. Acesta urmărește descurajarea, inducerea panicii, deformarea realității și slăbirea moralului, fiind strâns interconectat cu războiul informațional[182].

În contextul actual, *războiul mediatic* reprezintă principalul instrument al războiului psihologic. Mass-media nu mai îndeplinește exclusiv funcția de informare, ci devine un actor activ în modelarea opiniei publice, consolidarea sprijinului intern și internațional și delegitimarea adversarului. Selecția și ierarhizarea informațiilor, în special a imaginilor, joacă un rol decisiv în construcția narativelor de război, chiar și atunci când informația este factual corectă[183].

Războiul economic constituie o formă continuă de confruntare, manifestată prin sancțiuni, embargouri, manipularea piețelor, competiția tehnologică și controlul resurselor strategice. Strategia de „îndiguire" aplicată de Statele Unite în raport cu Uniunea Sovietică, precum și cursa înarmărilor din perioada Războiului Rece, pot fi interpretate ca instrumente ale războiului economic, care au contribuit semnificativ la colapsul economic al blocului sovietic[184]. Principiile acestui tip de război includ permanența, continuitatea, dominanța, acțiunea indirectă, flexibilitatea și sinergia economico-financiară, reflectând natura sa adaptativă și multidimensională.

Extinderea confruntării în spațiul *cosmic* marchează o nouă etapă în evoluția războiului. Dependența tot mai mare de sateliți, sisteme GPS și infrastructuri spațiale amplifică vulnerabilitățile societăților moderne, dar contribuie simultan la descurajarea conflictelor majore, prin creșterea transparenței și a capacităților de avertizare timpurie[185].

Războiul cultural nu presupune un conflict al valorilor în sine, ci o competiție pentru dominanță simbolică și influență prin producția culturală, adesea integrată în logica războiului economic și informațional. Teoriile privind „ciocnirea civilizațiilor" sunt contestate pe baza argumentului că sistemele de valori nu pot intra în conflict direct, ci sunt instrumentalizate politic.

---

[181] LIBICKI, M. C. *What Is Information Warfare?* Washington, D.C.: National Defense University, 1995. 32 p. [online]. Disponibil: https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA367662.pdf

[182] VĂDUVĂ, Gh. *Op. cit.*

[183] *Ibidem.*

[184] *Ibidem.*

[185] *Ibidem.*

Războiul genetic reprezintă una dintre cele mai controversate și speculative forme de conflict viitor, asociată progreselor în ingineria genetică. Acesta ar putea viza ameliorarea performanțelor umane, influențarea comportamentului populațiilor sau apariția unor forme de terorism genetic, ridicând riscuri majore pentru securitatea globală și pentru însăși condiția umană[186].

Tipologia războaielor evidențiază caracterul dinamic și adaptiv al conflictelor armate, demonstrând că războiul nu este un fenomen static, ci unul aflat într-o continuă transformare. Analiza acestor tipologii contribuie la o mai bună înțelegere a realităților securității internaționale și oferă un cadru conceptual necesar pentru elaborarea politicilor de prevenire și gestionare a conflictelor armate.

4. Instrumente și mecanisme de menținere a păcii

Menținerea păcii reprezintă unul dintre obiectivele fundamentale ale politicii mondiale și ale relațiilor dintre state. Într-o lume marcată de conflicte politice, economice și sociale, prevenirea războaielor și gestionarea eficientă a tensiunilor internaționale devin esențiale pentru stabilitatea globală[187]. Menținerea păcii nu se referă doar la absența războiului, ci implică crearea unui cadru instituțional, politic și legal care să prevină escaladarea conflictelor și să promoveze cooperarea între state[188]. În cadrul practicii relațiilor internaționale, menținerea păcii presupune utilizarea unui set diversificat de instrumente și mecanisme, printre care se numără:

Diplomația internațională

Diplomația reprezintă principalul instrument al menținerii păcii. Aceasta presupune dialogul și negocierea între state, cu scopul de a rezolva disputele fără a se recurge la forța militară. Conferințele internaționale, summiturile și medierile desfășurate de terți neutri sunt metode eficiente de prevenire a conflictelor. Prin diplomație, statele pot ajunge la compromisuri, tratative și acorduri care să prevină deteriorarea relațiilor internaționale și să consolideze încrederea reciprocă.

Organizațiile internaționale

Rolul organizațiilor internaționale este esențial în coordonarea eforturilor pentru menținerea păcii.

Organizația Națiunilor Unite (ONU): este principalul actor în menținerea păcii la nivel global. Prin Consiliul de Securitate, ONU poate autoriza intervenții, impune sancțiuni sau organiza misiuni de menținere a păcii în zonele afectate de conflicte[189]. Principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale s-a conturat progresiv

[186] VĂDUVĂ, Gh. *Op. cit.*

[187] ШЕРПАЕВ, В. И. *Проблемы войны и мира в политологии.* Учебное пособие Рос. филос. о-ва и др. Екатеринбург: Банк культурной информации, 1999, с. 53-55 **[online]. Disponibil:** https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28032/1/philos_edu_12.pdf

[188] JOURDAIN, E. *Proudhon et la guerre*. În: Proudhon, Dieu et la guerre: Une philosophie du combat. Paris: L'Harmattan, 2006, p. 1–8. ISBN: 978-2296009721. [online]. Disponibil: https://hal.science/hal-04567333v1/document

[189] MORGHENTHAU, H. *Op. cit.,* p. 512-513.

în dreptul internațional pozitiv, fiind consacrat inițial în Pactul Ligii Națiunilor din 1919, ulterior în Pactul Briand-Kellogg din 1928, în Actul general asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale, semnat la Geneva în același an, și, în mod determinant, în Carta Organizației Națiunilor Unite din 1945. Această evoluție reflectă efortul comunității internaționale de a substitui recurgerea la forță cu mecanisme juridice și diplomatice de gestionare a conflictelor[190].

Carta ONU[191] consacră acest principiu în mod expres în articolul 2 alineatul (3), potrivit căruia „toți membrii organizației vor soluționa diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, astfel încât pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie puse în primejdie". Odată consacrat pe cale convențională, principiul a impus necesitatea configurării unor proceduri specifice de drept internațional menite să asigure aplicarea sa efectivă.

Soluționarea pașnică a diferendelor nu reprezintă un concept izolat în ordinea juridică internațională, ci se află într-o relație de complementaritate cu principiile relațiilor de prietenie, bunei vecinătăți, cooperării și bunei-credințe între state. În doctrină și practică, procedurile de soluționare pașnică sunt, în mod tradițional, grupate în trei categorii principale: (a) mijloace diplomatice, precum consultările, negocierile, bunele oficii, medierea, concilierea și ancheta internațională; (b) mijloace jurisdicționale, incluzând arbitrajul internațional și sesizarea Curții Internaționale de Justiție; (c) mecanisme instituționale, constând în recurgerea la asistența organizațiilor internaționale universale sau regionale[192]. Obligația statelor de a soluționa pașnic diferendele internaționale presupune, în mod implicit, existența unei obligații prealabile de prevenire a apariției acestora, prin dezvoltarea relațiilor de cooperare, bună vecinătate și încredere reciprocă, având drept finalitate menținerea păcii și securității internaționale.

NATO și alte alianțe regionale: contribuie la securitatea colectivă, descurajând agresiunea și asigurând stabilitatea în regiunile strategice[193]. Astfel, statele membre ale Tratatului își reafirmă credința în obiectivele și principiile Cartei Națiunilor Unite, precum și dorința lor de a conviețui în pace cu toate popoarele și guvernele. Ele sunt angajate în salvgardarea libertății, a moștenirii comune și a civilizațiilor popoarelor pe care le reprezintă, pe baza principiilor democrației, libertății individuale și a literei legii. Ele caută să promoveze stabilitatea și bunăstarea zonei nord-atlantice.

[190] TROCAN, C. *Menținerea păcii între operațiile în sprijinul păcii şi operațiile de pace*. București: Editura Institutului European, 2010. 192 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a6.pdf

[191] *Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945.* Emitent: Oganizația Națiunilor Unite. În: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945. [online]. Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf

[192] TROCAN, C. *Menținerea păcii între operațiile în sprijinul păcii şi operațiile de pace*. București: Editura Institutului European, 2010. 192 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a6.pdf

[193] *Tratatul Nord-Atlantic.* Washington DC, 4 aprilie 1949. [online]. Disponibil: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf

Ele sunt hotărâte să-și unească eforturile în scopul apărării colective și al păstrării păcii și securității.

Uniunea Europeană (UE): prin Politica sa de Securitate și Apărare Comună (PSAC), desfășoară misiuni civile și militare de menținere a păcii, inclusiv prin medierea conflictelor și sprijinirea reconstrucției post-conflict. Astfel, obiectivele strategice pe care le propune Uniunea Europeană sunt: contribuţia la stabilitatea şi buna guvernare în vecinătatea noastră imediată; edificarea „unei ordini internaţionale bazate pe multilateralism eficace; un răspuns adecvat vechilor şi noilor ameninţări[194].

Tratatatele internaționale și acordurile multilaterale constituie un cadru legal și normativ pentru prevenirea conflictelor și pentru promovarea păcii. Drept exemple relevante de tratate care au dus la stabilirea păcii pot fi: Tratatul de la Viena (1815), care a reorganizat Europa după războaiele napoleoniene prin negocieri diplomatice, prevenind conflicte majore timp de câteva decenii; Tratatul de Neproliferare Nucleară (1968), care limitează răspândirea armelor nucleare; acordurile de încetare a focului și tratatele de pace, care stabilesc reguli clare pentru relațiile dintre state și reglementează frontierele sau drepturile minorităților; Convențiile de la Geneva, care protejează civilii și stabilesc norme în conflictele armate[195].

Misiunile internaționale de menținere a păcii reprezintă o formă activă de gestionare a conflictelor. Ele implică desfășurarea de forțe civile și militare în zonele afectate de război, cu scopul de a proteja populația civilă, de a monitoriza respectarea acordurilor și de a crea condițiile pentru reconciliere și stabilitate[196]. Misiunile ONU în Mali, Liban sau Sudan sunt exemple de astfel de intervenții. Ele combină prezența militară cu sprijin logistic, consiliere politică și programe de reconstrucție.

Alte mecanisme complementare includ:

Sancțiunile economice și politice: sunt folosite pentru a descuraja acțiunile agresive ale statelor sau actorilor non-statali. Pe parcursul istoriei, eficiența sancțiunilor economice și politice a variat semnificativ, fiind condiționată de o serie de factori structurali și conjuncturali. Impactul acestora depinde în mod esențial de amploarea și coerența aplicării, de nivelul sprijinului internațional, de capacitatea economică a statului vizat, precum și de caracteristicile sistemului său politic și instituțional. Analiza cazurilor istorice evidențiază rezultate diferite. De exemplu, sancțiunile impuse Irakului în anii 1990 au limitat parțial accesul regimului lui Saddam Hussein la anumite bunuri strategice, însă eficiența lor a fost diminuată de existența unor rețele extinse de contrabandă și de sprijinul indirect oferit de statele vecine. Cu toate acestea,

---

[194] *Politica Europeană de Securitate şi Apărare.* [online]. Disponibil: https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Securitate_si_aparare.pdf

[195] *Convenţia de la Geneva pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate pe mare,* din 12 august 1949. [online]. Disponibil: https://crucearosie.ro/wp-content/uploads/2024/04/Conventia-de-la-Geneva-IV.pdf

[196] TROCAN, C. *Menţinerea păcii între operaţiile în sprijinul păcii şi operaţiile de pace*. București: Editura Institutului European, 2010. 192 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a6.pdf

statele membre ale coaliției internaționale au reușit să-și atingă obiectivele politice și militare cu costuri relativ reduse. În mod similar, sancțiunile aplicate Iugoslaviei în aceeași perioadă s-au dovedit mai eficiente, în principal datorită unui grad ridicat de coordonare și unitate în cadrul coaliției internaționale.

Un alt exemplu relevant îl constituie sancțiunile impuse Coreei de Nord după testele nucleare din 2006, care au contribuit la limitarea parțială a programului nuclear prin intermediul unor măsuri multilaterale stricte. În contrast, deconectarea Iranului de la sistemul internațional de plăți SWIFT în 2012 a exercitat o presiune economică semnificativă pe termen scurt, facilitând reluarea negocierilor diplomatice, în timp ce Phenianul a reușit să evite presiuni comparabile prin utilizarea unor canale financiare alternative[197].

În context contemporan, sancțiunile impuse Federației Ruse de către Statele Unite, Uniunea Europeană și alți actori occidentali, în special după escaladarea conflictului din Ucraina, includ restricții financiare, comerciale, energetice și tehnologice. Aceste măsuri au vizat înghețarea activelor, excluderea unor bănci rusești din sistemul SWIFT, limitarea exporturilor de tehnologii avansate și reducerea dependenței energetice europene. Cu toate acestea, eficiența sancțiunilor a fost parțial atenuată de capacitatea Rusiei de a-și redirecționa exporturile, în special de resurse energetice, către state precum India și China, ceea ce ilustrează importanța sprijinului internațional larg și a gradului de interdependență economică globală în determinarea rezultatelor sancțiunilor.

Totuși, eficacitatea sancțiunilor rămâne profund dependentă de contextul geopolitic, de gradul de cooperare internațională și de capacitatea statelor sancționate de a identifica mecanisme alternative de adaptare economică și financiară.

Medierea și arbitrajul internațional: instanțe sau comisii neutre, precum Curtea Internațională de Justiție, pot soluționa conflicte fără recurgerea la război.

Educația pentru pace și diplomația publică: programele educaționale și campaniile de conștientizare promovează toleranța, cooperarea și prevenirea conflictelor.

Instrumentele și mecanismele de menținere a păcii reprezintă un sistem complex, care combină diplomația, legislația internațională, acțiunile organizațiilor internaționale și intervențiile active în zonele de conflict. Eficiența acestora depinde de cooperarea statelor, respectarea normelor internaționale și de angajamentul real pentru prevenirea violenței. În secolul XXI, menținerea păcii implică atât abordări tradiționale, cât și strategii moderne, cum ar fi războiul hibrid, securitatea cibernetică și cooperarea regională.

[197] *Sancțiunile moderne: instrument politic sau amenințare economică?* 2025. [online]. Disponibil: https://noi.md/md/analitica/sanctiunile-moderne-instrument-politic-sau-amenintare-economica

Concluzii

Analiza fenomenelor *război* și *pace* în politica mondială evidențiază complexitatea relațiilor internaționale și interdependența dintre factorii politici, economici, sociali și culturali. În primul rând, războiul continuă să fie un instrument al statelor pentru atingerea intereselor naționale, însă în contextul globalizării și al dezvoltării dreptului internațional, violența armată este din ce în ce mai reglementată și supusă unei presiuni internaționale crescânde. Conflictele armate contemporane se desfășoară nu doar între state, ci și în interiorul acestora, implicând actori non-statali, ceea ce complică identificarea soluțiilor durabile. În al doilea rând, pacea nu este doar absența războiului, ci rezultatul unui efort complex de consolidare a stabilității internaționale prin diplomație, cooperare economică, instituții multilaterale și respectarea drepturilor omului.

Totodată, evoluțiile tehnologice și economice influențează semnificativ dinamica războiului și păcii. Tehnologiile de securitate, armele cibernetice și interdependența economică între state generează atât oportunități de cooperare, cât și riscuri de escaladare rapidă a conflictelor. Într-o lume interconectată, pacea durabilă devine un obiectiv comun al comunității internaționale, iar războiul, chiar dacă nu poate fi eliminat complet, poate fi redus și gestionat prin mecanismele diplomatice, cooperarea multilaterală și prin respectarea normelor internaționale.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați identificările conceptual-teoretice ale fenomenelor „război" și „pace".
2. Determinați cauzele emergenței războiului.
3. Identificați tipologia războaielor la etapa actuală.
4. Evaluați rolul instrumentelor și mecanismelor de menținere a păcii.
5. Estimați gradul de asugurare a păcii pe arena internațională.

Bibliografie selectivă:

1. BOULDING, K. E. *Stable peace*. University of Texas Press, 1978. 108 p. ISBN-10: 0292770259 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/693639141/Boulding-K-1978-Stable-Peace
2. CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. 408 p. ISBN: 9789736365164.
3. *Convenţia de la Geneva pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate pe mare,* din 12 august 1949. [online]. Disponibil: https://crucearosie.ro/wp-content/uploads/2024/04/Conventia-de-la-Geneva-IV.pdf

4. DOYLE, M. W. *Liberalism and world politics.* În: American Political Science Review, Selected Readings, 1986, 80 (4), p. 150–178. [online]. Disponibil: http://www.drmalikcikk.atw.hu/wp_readings/liberals.pdf
5. GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Relații Internaționale.* Iași: Polirom, 2008. 779 p. ISBN: 978-973-46-0771-6
6. GRAY, C. S. *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică.* Iași: Polirom, 2010. 348 p. ISBN 9789734617708
7. JOURDAIN, E. *Proudhon et la guerre*. În: Proudhon, Dieu et la guerre: Une philosophie du combat. Paris: L'Harmattan, 2006, p. 1–8. ISBN: 978-2296009721. [online]. Disponibil: https://hal.science/hal-04567333v1/document
8. LESENCIUC, A. *Gândire militară românească sub amprenta clausewitziană.* București, 2019. 96 p. [online]. Disponibil: https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/clausewitz.pdf
9. RID, T. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. În: Farrar, Straus and Giroux, 2020. 416 p. ISBN 978-0374272723. [online]. Disponibil: https://www.raf.mod.uk/what-we-do/centre-for-air-and-space-power-studies/aspr/aspr-vol24-iss2-review3-pdf/
10. TOFFLER, A., TOFFLER, H. *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century*. Little, Brown and Company, 1993. 608 p. ISBN 978-0316093193. [online]. Disponibil: https://ia800502.us.archive.org/28/items/WarAndAntiWar-Toffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf
11. ШЕРПАЕВ, В. И. *Проблемы войны и мира в политологии.* Учебное пособие Рос. филос. о-ва и др. Екатеринбург: Банк культурной информации, 1999. 104 с. [online]. Disponibil: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28032/1/philos_edu_12.pdf

Tema 7. MONDIALIZAREA/GLOBALIZAREA ŞI INTEGRAREA LA ETAPA ACTUALĂ: CORELAŢII ŞI INTERDEPENDENŢE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *globalizare, integrare, ordine mondială, integrare regională.* **Unități de conținut:** 1. Globalizare vis-a-vis mondializare – delimitări conceptuale 2. Corelaţia dintre globalizare şi integrare 3. Impactul integrării asupra ordinii mondiale	- definește conceptele de globalizare şi integrare; - determină corelaţia dintre cele două fenomene; - estimează impactul integrării regionale asupra ordinii mondiale; - evaluează dimensiunile geopolitice ale integrării regionale.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, apreciază rolul mondializării şi al integrării la etapa actuală.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În contextul transformărilor profunde care caracterizează sistemul internațional contemporan, globalizarea și integrarea reprezintă procese structurale definitorii ale etapei actuale de evoluție economică, politică, socială și culturală. Accelerarea fluxurilor transnaționale de bunuri, capitaluri, informații, tehnologii și persoane, precum și intensificarea interacțiunilor dintre state, organizații internaționale, actori non-statali și comunități locale, au generat o reconfigurare semnificativă a raporturilor de putere, a mecanismelor de guvernanță și a paradigmelor de dezvoltare. În acest cadru, globalizarea nu mai poate fi abordată exclusiv ca un fenomen economic, ci ca un proces multidimensional, cu implicații complexe și adesea contradictorii asupra suveranității statale, coeziunii sociale și identității culturale.

Integrarea, în multiplele sale forme – economică, politică, instituțională sau normativă – se afirmă ca un răspuns strategic la provocările generate de globalizare, dar și ca un catalizator al acesteia. Procesele de integrare regională, dintre care Uniunea Europeană constituie exemplul cel mai avansat, evidențiază tendința statelor de a coopera și de a transfera competențe în vederea maximizării beneficiilor colective, reducerii vulnerabilităților sistemice și consolidării competitivității într-un mediu global din ce în ce mai interdependent. Totodată, integrarea generează noi tipuri de dependențe reciproce, care pot amplifica atât oportunitățile de dezvoltare, cât și riscurile asociate crizelor economice, geopolitice sau sanitare.

La etapa actuală, relația dintre globalizare și integrare se caracterizează printr-un grad sporit de complexitate, marcat de dinamici ambivalente: pe de o parte, aprofundarea interdependențelor la nivel global și regional, iar, pe de altă parte, manifestarea unor tendințe de fragmentare, re-naționalizare și contestare a ordinii liberale internaționale. Crizele recente – financiară, pandemică, energetică sau de securitate – au evidențiat limitele modelelor existente de cooperare și au readus în prim-plan necesitatea reevaluării corelațiilor dintre globalizare și integrare, precum și a impactului acestora asupra rezilienței statelor și a sistemului internațional în ansamblu.

Prin urmare, analiza corelațiilor și interdependențelor dintre globalizare și integrare la etapa actuală se impune ca un demers științific esențial, menit să contribuie la înțelegerea mecanismelor care guvernează transformările contemporane și să ofere un cadru conceptual adecvat pentru evaluarea provocărilor și perspectivelor de evoluție ale ordinii globale. O astfel de abordare permite nu doar identificarea relațiilor cauzale și funcționale dintre cele două procese, ci și fundamentarea unor politici publice și strategii de dezvoltare susceptibile să răspundă eficient exigențelor unei lumi profund interdependente.

1. Globalizare vis-a-vis mondializare – delimitări conceptuale

Prezența conceptelor de „globalizare” și „mondializare” în literatura de specialitate impune o delimitare conceptuală riguroasă, avându-se în vedere utilizarea lor frecventă, uneori indistinctă, în discursul academic. Deși cele două noțiuni sunt adesea tratate ca sinonime, o analiză atentă relevă diferențe semantice și teoretice relevante, care justifică necesitatea clarificării sensului specific al fiecărui concept. O asemenea precizare terminologică este esențială pentru asigurarea coerenței conceptuale a demersului științific și pentru evitarea ambiguităților interpretative în analiza fenomenelor contemporane. Astfel, pentru o mai bună comprehensiune a semnificației acestor concepte se impune necesitatea realizării unei clarificări conceptuale sistematice, menite să evidențieze atât elementele comune, cât și diferențele specifice dintre acestea, în funcție de contextul teoretic și disciplinar în care sunt utilizate.

Termenul „mondializare” (fr. *mondialisation*) este utilizat predominant în tradiția francofonă și desemnează, în sens larg, extinderea fenomenelor economice, politice, sociale și culturale la scara întregii lumi[198]. Mondializarea descrie procesul istoric prin care lumea devine un spațiu unic de interacțiune, ca urmare a expansiunii relațiilor dintre societăți și civilizații. Accentul cade pe dimensiunea geografică și spațială a fenomenului – trecerea de la cadre locale sau regionale la cadrul mondial, mondializarea desemnând, în sens larg, procesul de extindere progresivă a relațiilor economice, politice, sociale și culturale la scara întregii lumi. În această accepțiune, mondializarea reflectă dimensiunea spațială și geografică a interacțiunilor

[198] КАПТО, А. С. *Энциклопедия мира.* Том II. Москва, 2013, с. 51-52.

internaționale, exprimând transformarea lumii într-un cadru unic de schimburi și contacte între societăți și civilizații. Din perspectivă istorică, mondializarea este asociată cu formarea pieței mondiale și cu expansiunea relațiilor transcontinentale, fără a presupune în mod necesar o integrare funcțională profundă sau o interdependență sistemică între actori[199].

Globalizarea (engl. *globalization*) este un concept mai recent și mai analitic, care se referă nu doar la extinderea la scară mondială, ci mai ales la intensificarea, accelerarea și interdependența relațiilor transnaționale[200]. Conceptul de „globalizare" este recunoscut ca fiind utilizat pentru prima dată în anul 1983, într-un articol semnat de T. Levitt și publicat în revista *Harvard Business Review*, în care termenul desemna procesul de fuziune a piețelor pentru produse individuale, provenind de la corporații distincte. Până în anul 1987, conform bazei de date a Bibliotecii Congresului Statelor Unite ale Americii, nu existau lucrări publicate care să includă în titlu conceptul de „globalizare".[201] Începând însă cu anii 1990, numărul cărților și articolelor dedicate acestui subiect a crescut semnificativ. Din acel moment, termenul a dobândit o răspândire extinsă și a început să fie asociat cu un spectru tot mai larg de semnificații[202]. Încercările de definire a conceptului de „globalizare" au început încă de la prima sa mențione în *Webster Dictionary*, termenului fiindu-i ulterior atribuite multiple sinonime, precum *americanizare, mondializare* sau *relații globale*. În literatura de specialitate, una dintre cele mai frecvent citate definiții este cea formulată de Fondul Monetar Internațional (FMI), potrivit căreia: „Globalizarea financiară reflectă interdependența economică crescândă a ansamblului de țări ale lumii, cauzată de creșterea volumului și varietății tranzacțiilor transfrontaliere de servicii financiare și fluxurilor internaționale de capital, concomitent cu progresul tehnologic"[203]. De asemenea, Banca Mondială conceptualizează globalizarea ca fiind „libertatea și capacitatea indivizilor și a firmelor de a iniția tranzacții economice voluntare cu rezidenți ai altor țări", evidențiind dimensiunea sa funcțională și instituțională. În același registru, John B. Taylor consideră că globalizarea reprezintă „mobilitatea și interdependența crescute a piețelor financiare, bunurilor și muncii din întreaga lume, datorită îmbunătățirii tehnologiei

[199] BRAUDEL, F. *La dynamique du capitalisme*. Paris: Flammarion, 1987. 128 p. ISBN 978-2080811929. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/braudel1985.pdf

[200] КАПТО, А. С. *Энциклопедия мира.* Том 1. Москва, 2013, с. 237.

[201] WADE, S. L. *Globalization and the Flattening of the World: A Book Review of "The World is Flat"*. New York: Routledge, 2006. 24 p. ISBN 978-0415349675. [online]. Disponibil: https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1096&context=kabod

[202] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С.А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011, с. 140 - 146. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6-p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

[203] GĂINĂ, A. *Consideraţii privind dimensiunea şi consecinţele globalizării.* În: Revista de Științe Juridice, 2013, p. 223-227. [online]. Disponibil: https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ3/B10AndraGaina.pdf

informației și reducerii barierelor guvernamentale în realizarea de afaceri la nivel internațional"[204].

Globalizarea constituie un proces multidimensional de interconectare economică, politică, socială și culturală la scară globală, caracterizat prin intensificarea fluxurilor transnaționale de bunuri, capital, informații și persoane[205]. Literatura contemporană evidențiază că globalizarea nu poate fi atribuită unei singure cauze, ci rezultă din interacțiunea complexă a unor factori structurali și conjuncturali, care se pot analiza în patru dimensiuni principale: tehnologice, economice, politice și culturale.

- *Factorii tehnologici.* Progresul tehnologic este recunoscut ca unul dintre principalii determinanți ai globalizării. Dezvoltarea sistemelor de transport rapid și eficient – aviatic, maritim și rutier, împreună cu avansul comunicațiilor electronice și, mai ales, a internetului și a tehnologiilor digitale, a redus semnificativ costurile și timpul necesar transferului de informație și de capital[206].

- *Factorii economici.* Dimensiunea economică a globalizării este stimulată de liberalizarea comerțului și a investițiilor, promovate atât de instituții internaționale, precum Organizația Mondială a Comerțului, Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, cât și de politici naționale orientate spre piață[207]. Teoriile comerțului internațional, în special cele formulate de Krugman (1995), sugerează că firmele multinaționale urmăresc optimizarea eficienței prin externalizarea producției și relocarea factorilor de producție în regiuni cu avantaje comparative. În paralel, liberalizarea piețelor financiare permite circulația rapidă a capitalului, intensificând integrarea economică globală și creând interdependențe complexe între state.

- *Factorii politici.* Globalizarea este modelată și de transformările arhitecturii puterii internaționale. În contextul post-Război Rece, expansiunea liberalismului economic a condus la reducerea barierelor comerciale și la consolidarea cooperării între state. Din perspectiva teoriei instituționaliste, instituțiile internaționale și acordurile multilaterale contribuie la reducerea incertitudinii și la coordonarea comportamentului actorilor economici și politici, facilitând astfel interdependența globală[208].

[204] TAYLOR, J. B. *Implications of Globalization for Monetary Policy*. Hoover Institution Press, Stanford University, 2002. 112 p. ISBN 978-0817917885. [online]. Disponibil: https://web.stanford.edu/~johntayl/Taylor%20ImplicationsGlobalizationMonetaryPolicyRev.pdf

[205] STEGER, M. B. *Globalization: A Very Short Introduction* (4th ed.). Oxford University Press, 2020. 160 p. ISBN 978-0198843117. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/37052496/Manfred_Steger_Globalization

[206] FRIEDMAN, T. L. *It's a Flat World, After All.* În: New York Times, April 3, 2005. 10 p. [online]. Disponibil: http://www.bio.utexas.edu/courses/THOC/Readings/Friedman_Flat.World2005.pdf

[207] TAYLOR, J. B. *Implications of Globalization for Monetary Policy*. Hoover Institution Press, Stanford University, 2002. 112 p. ISBN 978-0817917885. [online]. Disponibil: https://web.stanford.edu/~johntayl/Taylor%20ImplicationsGlobalizationMonetaryPolicyRev.pdf

[208] KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not

- *Factorii culturali și sociali.* Globalizarea culturală și socială este determinată de circulația rapidă a informației și de expansiunea mediilor mass-media, inclusiv prin intermediul rețelelor sociale și al platformelor digitale. Migrația, tehnologia, mass-media și diaspora funcționează drept vectori de transmitere a valorilor, practicilor și normelor sociale, generând convergență culturală și interconectare socială la nivel global. Aceste procese reflectă interdependența dintre dimensiunea culturală și cea economică, demonstrând că globalizarea nu poate fi înțeleasă decât printr-o abordare integrativă, care recunoaște interacțiunea simultană a multiplelor dimensiuni.

Globalizarea nu constituie un fenomen uniform sau exclusiv contemporan; ea se desfășoară în etape istorice distincte, care reflectă transformările economice, tehnologice, politice și culturale la scară globală. Literatura de specialitate identifică, în general, patru mari etape ale globalizării, fiecare caracterizată prin mecanisme specifice de interconectare și extindere a fluxurilor transnaționale[209] .

Astfel, *prima etapă* a globalizării este considerată a fi cea *timpurie* (aprox. sec. XVI – XVIII). Prima fază a globalizării a fost marcată de expansiunea comerțului maritim, descoperirile geografice și procesul de colonizare. Schimburile comerciale între Europa, Asia și America au fost facilitate de inovațiile în navigație și de consolidarea marilor imperii coloniale[210]. Această etapă, denumită uneori „globalizare preindustrială", se caracterizează printr-o intensitate relativ limitată a fluxurilor, însă a creat premisele interdependenței economice și culturale. Comerțul cu condimente, metale prețioase și sclavi, precum și transferul de idei și tehnologii, a reprezentat vectori importanți ai conectivității globale incipiente.

Cea de *a doua etapă* a globalizării este *etapa industrială* (sec. XVIII- începutul sec. XX), caracterizată prin Revoluția Industrială care a accelerat procesul de globalizare, ducându-l într-o fază nouă economică și tehnologică. Dezvoltarea căilor ferate, a telegrafului și a transportului maritim cu abur a permis extinderea rapidă a comerțului internațional și integrarea piețelor de capital[211]. Industrializarea a stimulat mobilitatea forței de muncă, migrațiile internaționale și creșterea interdependenței economice între state. Această etapă se remarcă prin apariția corporațiilor transnaționale timpurii și prin liberalizarea graduală a comerțului, concomitent cu constituirea primelor instituții internaționale financiare și economice.

---

[209] STEGER, M. B. *Globalization: A Very Short Introduction* (4th ed.). Oxford University Press, 2020. 160 p. ISBN 978-0198843117. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/37052496/Manfred_Steger_Globalization

[210] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. În: Polity Press, 1999. 515 p. ISBN: 0-7456-2199-6. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture

[211] FRIEDMAN, T. L. *It's a Flat World, After All.* În: New York Times, April 3, 2005. 10 p. [online]. Disponibil: http://www.bio.utexas.edu/courses/THOC/Readings/Friedman_Flat.World2005.pdf

Perioada anilor 1914-1980 constituie cea de *a treia etapă a globalizării*, numită *globalizarea interbelică și postbelică*. Această etapă este caracterizată prin perturbarea semnificativă a fluxurillor globale de consecințele Primului Război Mondial, ale Marei Crize Economice și de cele condiționate de cel de-al Doilea Război Mondial. Totodată, perioada postbelică a cunoscut o nouă expansiune a globalizării, prin reconstrucția economică, crearea instituțiilor internaționale (FMI, Banca Mondială, ONU) și consolidarea comerțului multilateral[212]. Această etapă se distinge prin ascensiunea corporațiilor multinaționale, liberalizarea comerțului în Occident și integrarea progresivă a piețelor financiare internaționale, marcând trecerea de la globalizarea preponderent comercială la una economico-financiară și instituționalizată.

Cea de *a patra etapă a globalizării – globalizarea contemporană* – constituie perioada anilor 1980-prezent. Etapa actuală, denumită uneori „globalizare digitală" sau „globalizare financiară", este determinată de revoluția tehnologică, digitalizarea economiei, creșterea mobilității capitalului și de intensificarea interdependenței culturale[213]. Apariția internetului, a rețelelor sociale și a tehnologiilor de comunicare rapidă a redus barierele tradiționale de spațiu și timp, favorizând lanțurile globale de valoare și integrarea economiilor emergente în sistemul mondial. Această etapă se confruntă, totodată, cu provocări complexe, precum crizele financiare globale, schimbările climatice și migrațiile masive transnaționale, evidențiind vulnerabilitățile unui sistem global interdependent[214].

Pe baza acestor perspective, globalizarea poate fi conceptualizată ca un proces dinamic de liberalizare, deschidere și integrare internațională, care se manifestă pe o gamă extinsă de piețe, incluzând forța de muncă, bunuri, servicii, capital și tehnologie[215]. În calitate de realitate complexă, care cuprinde dimensiuni economice, sociale, politice, istorice și culturale, globalizarea necesită o analiză multidimensională. În acest sens, pot fi diferențiate cinci aspecte distincte ale fenomenului: comerțul internațional, mișcările de capital, migrația populației, migrația biotopurilor exotice (inclusiv patogene) și difuzarea sau omogenizarea posibilă a culturilor și ideilor. Astfel, globalizarea se constituie drept un proces multidimensional și interdependent, caracterizat atât prin fluxuri economice și tehnologice, cât și prin schimburi culturale și sociale, care redefiniesc structurile și interacțiunile la scară globală. Globalizarea presupune comprimarea timpului și spațiului, creșterea interconectivității și apariția unor structuri, procese și rețele globale care funcționează relativ autonom față de frontierele statale. Globalizarea reprezintă o etapă calitativ superioară a acestui proces, caracterizată prin intensificarea, accelerarea și indensificarea relațiilor

[212] KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. https://www.jstor.org/stable/3182443 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not_

[213] STEGER, M. B. *Op. cit.*

[214] *Ibidem.*

[215] DINICU, A. *Globalizarea contemporană şi formele sale de manifestare*. 7 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a8.pdf

transnaționale. Aceasta implică nu doar extinderea la scară globală, ci și apariția unor rețele economice, financiare, tehnologice și informaționale profund interconectate, care funcționează din ce în ce mai mult dincolo de controlul exclusiv al statelor naționale. Globalizarea este definită prin comprimarea timpului și spațiului, creșterea interdependențelor și formarea unor structuri globale cu impact direct asupra guvernanței, suveranității și ordinii mondiale[216].

Corelația dintre mondializare și globalizare poate fi conceptualizată ca o relație de continuitate și aprofundare. Mondializarea creează cadrul spațial și istoric necesar apariției globalizării, în timp ce globalizarea conferă acestui cadru o logică funcțională și sistemică. Astfel, mondializarea răspunde întrebării „unde" se desfășoară procesele – la nivel mondial, în timp ce globalizarea explică „cum" se desfășoară acestea – prin interdependență, integrare și sincronizare structurală. Din această perspectivă, globalizarea nu anulează mondializarea, ci o transformă, depășind caracterul extensiv al acesteia și introducând o dimensiune intensivă, bazată pe integrare funcțională[217]. În literatura de specialitate această distincție permite o analiză mai nuanțată a dinamicilor contemporane. Mondializarea este adesea interpretată ca un proces predominant cantitativ, asociat cu lărgirea ariei de acțiune a relațiilor internaționale, în timp ce globalizarea este un proces calitativ, care modifică natura însăși a acestor relații prin crearea unor interdependențe structurale și a unor mecanisme globale de coordonare[218] . Prin urmare, nu orice formă de mondializare implică automat globalizare, însă globalizarea presupune întotdeauna existența unui cadru mondializat.

Pornind de la aceste raționamente, relația dintre globalizare și mondializare poate fi definită ca una de complementaritate conceptuală și succesiune evolutivă. Mondializarea reprezintă premisa istorică și spațială a globalizării, în timp ce globalizarea constituie forma sa avansată, caracterizată prin interdependență structurală, integrare funcțională și impact sistemic asupra economiei globale și ordinii internaționale. Această abordare permite o înțelegere mai coerentă a transformărilor lumii contemporane și oferă un cadru teoretic solid pentru analiza proceselor de integrare și a dinamicilor ordinii mondiale.

2. Corelația dintre globalizare și integrare

Pentru o mai bună comprehensiune a corelației existente între fenomenul „globalizare " și „integrare", apare necesitatea de a reliefa semnificația conceptului de „integrare". În funcție de paradigma teoretică adoptată, noțiunea de integrare capătă accepțiuni distincte, fiecare fiind marcată de nuanțe conceptuale specifice. Astfel, în viziunea lui J. Tinbergen, integrarea este definită ca procesul de creare a unei struc-

[216] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Op. cit.*

[217] *Ibidem.*

[218] KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not

turi optime a economiei internaționale, realizat prin eliminarea barierelor artificiale din calea schimburilor comerciale[219]. Această perspectivă este împărtășită și de alți economiști de prestigiu, precum M. Allais, M. Halperin, D. Villaery, R. Courtin, T. Scitovsky și B. Balassa[220], care accentuează dimensiunea funcțională și liberalizatoare a integrării economice.

O abordare complementară este propusă de teoreticianul polonez Z. Kamencki, care concepe integrarea drept procesul de constituire a unei structuri economice ce reunește un grup de state caracterizate printr-un nivel ridicat de interconectare economică internă, rezultat direct al proceselor integrative[221]. Dintr-o perspectivă mai largă, care depășește sfera strict economică, Karl W. Deutsch definește integrarea ca realizarea, într-un anumit spațiu teritorial, a unui „sens de comunitate", susținut de instituții suficient de consolidate și de practici sociale și politice larg răspândite, capabile să asigure pe termen lung așteptarea stabilă a unor „schimbări pașnice" între statele implicate[222].

La rândul său, Ernst B. Haas interpretează integrarea ca un proces dinamic în cadrul căruia actorii politici din structuri naționale diferite sunt determinați să-și reorienteze loialitățile, așteptările și comportamentele politice către un nou centru de decizie, ale cărui instituții dobândesc sau revendică jurisdicție asupra statelor naționale preexistente[223]. Această definiție subliniază caracterul transformator al integrării, în special în plan politic și instituțional.

Analizând procesul de integrare în multiplele sale dimensiuni, se poate afirma că integrarea economică este, în mod inevitabil, urmată și completată de integrarea politică, pe care o presupune și o prefigurează simultan. Relația dintre cele două forme de integrare este una de interdependență reciprocă: pe de o parte, integrarea economică creează premisele obiective ale integrării politice prin reducerea obstacolelor și prin emergența intereselor comune; pe de altă parte, realizarea integrării politice poate acționa ca un factor catalizator, stimulând aprofundarea integrării economice. În acest sens, integrarea politică apare ca obiectivul final al procesului integrativ, întrucât are un caracter totalizator, vizând toate palierele vieții sociale. În literatura de specialitate aceasta este adesea desemnată și prin sintagma „integrare globală".

Într-o analiză sistematică a fenomenului integrării, S. Brucan identifică o serie de elemente fundamentale care stau la baza acestui proces. Primul grup de factori este

[219] SACA, V., CEBOTARI, S. *Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraţionist – interes naţional – politică externă".* În: Revista de Filosofie, Sociologie și Ştiinţe Politice, 2006, p. 57-66. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Identificari%20conceptuale%20in%20cadrul%20sintagmei_0.pdf

[220] DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro. 2008, p. 11-12. ISBN 978-973-711-109-8

[221] MAXIMOVA, M. *Les problems fondamentaux de l,integracion capitaliste.* Moscou: **Pro**gres, 1974, p. 134-135.

[222] ШИШКОВ, Ю. *Интеграция и дезинтеграция: корректировка концепции.* În: Мировая Экономика и Международные Отношения, 1993, № 10, с. 17-32.

[223] DOBRESCU, P. *Op. cit.,* p. 12.

reprezentat de bazele natural-materiale, care includ geografia, populația și structura producției. În opinia autorului, resursele naturale, poziționarea geografică și distanțele spațiale joacă un rol determinant în inițierea unor forme extinse de unificare. Factorii geografici și ecologici favorizează, de regulă, debutul integrării la nivel regional, vecinătatea teritorială și morfologia favorabilă transporturilor și comunicațiilor constituind condiții propice pentru unificare. Creșterea populației are relevanță pentru integrare în măsura în care aceasta reprezintă o componentă esențială a puterii naționale. Din această perspectivă, națiunile cu o populație redusă manifestă adesea rezerve față de integrarea cu state mai populate, de teama pierderii autonomiei sau a absorbției politice. Un alt factor major este modul de producție. Potrivit lui S. Brucan, omogenitatea economică facilitează procesul de unificare, deși și economiile complementare pot beneficia de integrare, cu condiția ca diferențele de dezvoltare să nu fie excesive[224].

Cel de-al doilea element fundamental al integrării este reprezentat de factorul social. Premisa esențială a integrării cu succes a unei națiuni într-o structură supranațională o constituie integrarea sa internă prealabilă. O societate fragmentată la nivel național nu poate funcționa ca o componentă stabilă a unui organism supranațional. Din această perspectivă, unii autori susțin că statele subdezvoltate nu dispun de condițiile necesare pentru a iniția procese integrative complexe, fiind necesară, în primă instanță, consolidarea lor ca națiuni. Această observație este aplicabilă, într-o anumită măsură, și Republicii Moldova.

Un alt factor favorizant al integrării îl constituie omogenitatea structurii de clasă, înțeleasă nu atât prin componența claselor sociale, cât prin natura relațiilor dintre acestea, în special prin caracteristicile clasei aflate la putere. O asemenea omogenitate este indispensabilă atât în etapa inițierii, cât și în cea a consolidării procesului de integrare supranațională. În fine, rolul națiunii în cadrul integrării supranaționale este de importanță capitală, aceasta fiind actorul cel mai direct implicat atât în declanșarea, cât și în desfășurarea procesului de unificare[225].

Corelația dintre globalizare și integrare reprezintă un element central al analizei proceselor contemporane care modelează sistemul internațional (*a se vedea* Anexa 4). Deși adesea utilizate complementar în discursul academic și politic, cele două concepte desemnează procese distincte, dar profund interdependente. Globalizarea poate fi definită ca intensificarea și extinderea relațiilor sociale, economice și politice la scară globală, caracterizată prin comprimarea timpului și spațiului și creșterea interconectivității transnaționale[226]. Integrarea, în schimb, presupune un

[224] BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997, p. 182. ISBN 978-973-569-1509. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/373381393/Brucan-Silviu-Dialectica-Politicii-mondiale-pdf.

[225] *Ibidem.*

[226] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. În: Polity Press, 1999. 515 p. ISBN: 0-7456-2199-6. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture

proces deliberat și instituționalizat de aprofundare a cooperării între state, cel mai frecvent la nivel regional, prin armonizarea politicilor, transferul de competențe și crearea unor structuri comune de guvernanță[227]. Din perspectivă cauzală, globalizarea funcționează ca un catalizator al integrării. Liberalizarea comerțului, mobilitatea capitalurilor și dezvoltarea tehnologiilor informaționale au redus capacitatea statelor de a gestiona unilateral procesele economice și financiare, sporind astfel necesitatea unor forme colective de coordonare și reglementare[228]. În acest context, integrarea regională apare ca o strategie de adaptare la presiunile competitive ale economiei globale, permițând statelor să-și consolideze poziția în cadrul lanțurilor valorice globale și să reducă vulnerabilitățile sistemice generate de interdependențele transnaționale[229].

Totodată, relația dintre globalizare și integrare nu este unidirecțională. Integrarea contribuie, la rândul său, la structurarea și modelarea proceselor de globalizare. Prin instituirea unor cadre normative comune și a unor politici coordonate, entitățile integrate influențează fluxurile comerciale, investiționale și tehnologice, creând spații economice relativ coerente în interiorul sistemului global[230]. Astfel, integrarea regională poate fi interpretată atât ca o extensie a globalizării, facilitând participarea actorilor la economia mondială, cât și ca un mecanism de filtrare sau protecție împotriva efectelor asimetrice ale acesteia[231].

La nivel conceptual, relația dintre globalizare și integrare are un caracter dialectic. Pe de o parte, aprofundarea integrării poate accelera globalizarea prin eliminarea barierelor interne și creșterea competitivității externe a blocurilor integrate. Pe de altă parte, consolidarea unor spații regionale integrate poate genera procese de regionalizare și fragmentare a economiei globale, conducând la apariția unor centre de putere economică și politică aflate în relații de competiție. Această dinamică este vizibilă în tendințele recente de reconfigurare a lanțurilor globale de aprovizionare și de „de-globalizare selectivă", determinate de factori geopolitici și de securitate[232].

[227] BALASSA, B. *The Theory of Economic Integration*. Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1961. 304 p. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/853565229/2015-147358-The-Theory-Of-Economic-Integration

[228] SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction* (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005. 384 p. ISBN 978-1403917255. [online]. Disponibil: https://profwork.org/eee/resources/Intro_to_Globalization.pdf

[229] BALDWIN, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. 313 p. ISBN 978-0-67-466048-9. [online] Disponibil: https://ru.scribd.com/document/476775536/The-Great-Convergence-pdf

[230] MATTLI, W. *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 242 p. ISBN 978-0521640884 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/59765048/7-Mattli-Walter-The-Logic-of-Regional-Integration-Europe-Beyond-Cap-4

[231] HETTNE, B., SÖDERBAUM, F. *Theorizing the rise of regions.* În: New Political Economy, 2000, 5 (3), p. 457–472. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/233281294_Theorising_the_Rise_of_Regionness/link/55e43a5308aede0b5733ecdb/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

[232] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Op. cit.*

În plan politico-instituțional, corelația dintre globalizare și integrare se reflectă în transformarea conceptului tradițional de suveranitate. Globalizarea erodează capacitatea statelor de a exercita control exclusiv asupra proceselor economice și informaționale, în timp ce integrarea oferă un cadru alternativ de exercitare a suveranității prin mecanisme colective și multilaterale de decizie[233]. În acest sens, suveranitatea nu este anulată, ci reconfigurată, devenind partajată și funcțională în raport cu nivelurile regionale și globale de guvernanță.

Astfel, corelația dintre globalizare și integrare poate fi conceptualizată ca o relație de interdependență structurală și funcțională, caracterizată atât prin complementaritate, cât și prin tensiuni inerente. Analiza acestei relații este esențială pentru înțelegerea transformărilor actuale ale ordinii internaționale și pentru fundamentarea unor politici publice susceptibile să valorifice avantajele globalizării prin mecanisme eficiente de integrare regională.

3. Impactul integrării asupra ordinii mondiale

Procesele de integrare au devenit, la etapa actuală, un factor structural esențial în configurarea ordinii mondiale, influențând distribuția puterii, mecanismele de guvernanță globală și natura relațiilor internaționale. Integrarea, în special sub forma sa regională, nu mai reprezintă doar un instrument de cooperare economică, ci un fenomen cu implicații profunde asupra arhitecturii politice și instituționale a sistemului internațional. Prin crearea unor entități colective cu capacități sporite de acțiune externă, integrarea contribuie la redefinirea rolului statelor și la transformarea structurii tradiționale a ordinii vestfaliene[234].

Un prim impact major al integrării asupra ordinii mondiale se manifestă la nivelul distribuției puterii. Blocurile regionale integrate concentrează resurse economice, tehnologice și instituționale semnificative, devenind actori influenți în procesele decizionale globale. Uniunea Europeană, de exemplu, ilustrează modul în care integrarea poate genera o formă de „putere structurală" bazată pe capacitatea de a stabili norme, standarde și reguli cu aplicabilitate internațională[235]. În acest sens, integrarea contribuie la tranziția de la o ordine internațională predominant statocentrică către una mai policentrică, în care puterea este distribuită între state, organizații regionale și instituții globale.

Integrarea influențează, de asemenea, mecanismele de guvernanță globală, prin promovarea cooperării multilaterale și a coordonării politicilor publice.

[233] GIDDENS, A. *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. London: Routledge, 2000, p. 24-37. ISBN 978-0-415-92719-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/137707782/Anthony-Giddens-Runaway-World-Cap-1-Routledge-New-York-2000

[234] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Op. cit.*

[235] KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not

Entitățile integrate funcționează adesea ca intermediari între nivelul național și cel global, facilitând implementarea normelor internaționale și consolidând capacitatea colectivă de gestionare a problemelor transnaționale, precum schimbările climatice, securitatea energetică sau stabilitatea financiară[236]. Astfel, integrarea contribuie la extinderea și aprofundarea guvernanței globale, fără a substitui complet rolul statelor.

Un alt impact semnificativ al integrării asupra ordinii mondiale este legat de transformarea suveranității. Transferul voluntar de competențe către instituții supranaționale implică o redefinire a suveranității ca resursă partajată, exercitată în mod colectiv pentru atingerea unor obiective comune. Această evoluție contrazice perspectiva realistă clasică asupra suveranității absolute și evidențiază emergența unor forme hibride de autoritate politică, situate între nivelul național și cel global[237]. În consecință, integrarea contribuie la apariția unor modele alternative de organizare a ordinii internaționale, bazate pe interdependență și cooperare instituționalizată.

Totodată, impactul integrării asupra ordinii mondiale nu este lipsit de tensiuni și contradicții. Consolidarea blocurilor regionale poate genera procese de fragmentare și competiție între centrele de putere, alimentând rivalități economice și geopolitice. Din această perspectivă, integrarea poate contribui la o „regionalizare a globalizării", în care cooperarea internă este dublată de competiție externă, iar ordinea mondială devine mai segmentată și mai puțin coerentă[238]. Aceste dinamici sunt amplificate de crizele recente, care au evidențiat vulnerabilitățile sistemelor integrate și au stimulat tendințe de protecționism și de re-naționalizare.

Astfel, integrarea exercită un impact multidimensional asupra ordinii mondiale, contribuind atât la consolidarea cooperării și a guvernanței globale, cât și la reconfigurarea raporturilor de putere și a conceptului de suveranitate. Prin efectele sale structurale, integrarea se afirmă ca un element central al ordinii internaționale contemporane, a cărei evoluție este marcată de o interacțiune complexă între globalizare, regionalizare și dinamici geopolitice emergente. Înțelegerea acestui impact este esențială pentru evaluarea perspectivelor de stabilitate, coerență și legitimitate ale ordinii mondiale în secolul XXI.

---

[236] KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not

[237] GIDDENS, A. *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. London: Routledge, 2000, p. 24-37. ISBN 978-0-415-92719-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/137707782/Anthony-Giddens-Runaway-World-Cap-1-Routledge-New-York-2000

[238] HETTNE, B., SÖDERBAUM, F. *Theorizing the rise of regions.* În: New Political Economy, 2000, 5(3), p. 457–472. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/233281294_Theorising_the_Rise_of_Regionness/link/55e43a5308aede0b5733ecdb/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

Concluzii

Analiza globalizării și a proceselor de integrare la etapa actuală evidențiază caracterul lor profund interdependent și rolul determinant pe care îl exercită asupra transformării sistemului internațional contemporan. Globalizarea și integrarea nu reprezintă fenomene concurente sau exclusive, ci procese complementare, aflate într-o relație dinamică de condiționare reciprocă, care modelează atât structura, cât și funcționarea ordinii mondiale. Înțelegerea acestei relații este esențială pentru explicarea evoluțiilor economice, politice și instituționale ale lumii contemporane.

În primul rând, globalizarea se afirmă ca un proces structural de amploare, caracterizat prin intensificarea interdependențelor transnaționale și prin diminuarea capacității statelor de a gestiona unilateral fenomenele economice, financiare și informaționale. Această realitate generează presiuni sistemice care stimulează integrarea, în special sub forma cooperării regionale, ca mecanism de adaptare și răspuns strategic la provocările mediului global. Astfel, integrarea este concepută nu doar ca o consecință a globalizării, ci și ca o necesitate funcțională pentru menținerea competitivității și stabilității statelor într-un context global marcat de incertitudine și volatilitate.

În al doilea rând, procesele de integrare contribuie activ la structurarea globalizării, influențând direcția, intensitatea și forma acesteia. Prin instituționalizarea cooperării, armonizarea normelor și crearea unor cadre comune de guvernanță, integrarea regională facilitează inserția actorilor în economia mondială, dar totodată poate să atenueze efectele asimetrice și destabilizatoare ale globalizării.

În al treilea rând, corelația dintre globalizare și integrare are implicații semnificative asupra ordinii mondiale, contribuind la reconfigurarea distribuției puterii și la transformarea conceptului tradițional de suveranitate. Emergența entităților regionale integrate consolidează o ordine internațională policentrică, în care puterea este exercitată nu doar de state individuale, ci și de structuri colective capabile să influențeze procesele decizionale globale. Suveranitatea statală nu este anulată, ci redefinită, devenind partajată și funcțională în raport cu noile niveluri de guvernanță regională și globală.

Totodată, analiza evidențiază caracterul ambivalent al relației dintre globalizare și integrare. Deși acestea pot genera beneficii semnificative în termeni de creștere economică, stabilitate și cooperare, ele pot produce și tensiuni structurale, manifestate prin fragmentarea ordinii globale, accentuarea inegalităților și contestarea legitimității instituțiilor internaționale.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificați delimitările conceptual-teoretice ale relației ,,globalizare- mondializare.
2. Determinați semnificația conceptului de integrare.

3. Stabiliți corelația dintre fenomenele „globalizare” și „integrare”.
4. Argumentați necesitatea procesului de integrare pe arena internațională.
5. Evaluați impactul integrării asupra ordinii mondiale.

Bibliografie selectivă:

1. BALASSA, B. *The Theory of Economic Integration*. Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1961. 304 p. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/853565229/2015-147358-The-Theory-Of-Economic-Integration
2. BALDWIN, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. 313 p. ISBN 978-0-67-466048-9. [online] Disponibil: https://ru.scribd.com/document/476775536/The-Great-Convergence-pdf
3. DINICU, A. *Globalizarea contemporană şi formele sale de manifestare*, 7 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a8.pdf
4. GĂINĂ, A. *Consideraţii privind dimensiunea şi consecinţele globalizării.* În: Revista de Științe Juridice, 2013, p. 223-227. [online]. Disponibil: https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ3/B10AndraGaina.pdf
5. GIDDENS, A. *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. London: Routledge, 2000, p. 24-37. ISBN 978-0-415-92719-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/137707782/Anthony-Giddens-Runaway-World-Cap-1-Routledge-New-York-2000
6. HETTNE, B., SÖDERBAUM, F. *Theorizing the rise of regions.* În: New Political Economy, 2000, 5 (3), p. 457–472. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/233281294_Theorising_the_Rise_of_Regionness/link/55e43a5308aede0b5733ecdb/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
7. KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not
8. MATTLI, W. *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 242 p. ISBN 978-0521640884 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/59765048/7-Mattli-Walter-The-Logic-of-Regional-Integration-Europe-Beyond-Cap-4
9. SACA, V., CEBOTARI, S. *Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraţionist – interes naţional – politică externă”*. În: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, 2006, p. 57-66. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Identificari%20conceptuale%20in%20cadrul%20sintagmei_0.pdf

10. STEGER, M. B. *Globalization: A Very Short Introduction* (4th ed.). Oxford University Press, 2020. 160 p. ISBN 978-0198843117. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/37052496/Manfred_Steger_Globalization
11. STIGLITZ, J. E. *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton & Company, 2002. 356 p. ISBN 978-0393324396. [online]. Disponibil: http://digamo.free.fr/stig2002.pdf
АЧКАОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4T-S47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

Tema 8. TENDINȚE IDEOLOGICE ÎN POLITICA MONDIALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *război, rezoluţia ONU, conflict armat, conflict.* **Unități de conținut:** 1. Ideologia și politica mondială: interconexiune, direcții principale 2. Tendințe moderniste și tradiționaliste 3. Influența globalizării asupra tendințelor ideologice	- analizează evoluția tendințelor ideologice în politica mondială; - identifică tendințele moderniste și tradiționaliste în politica mondială; - determină impactul globalizării asupra tendințelor ideologice; - estimează rolul tendințelor ideologice în politica mondială.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, analizează și determină specificul tendințelor ideologice în politica mondială la începutul sec. XXI.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Secolul XXI se remarcă printr-o dinamică complexă în relațiile internaționale, caracterizată de transformări rapide ale ordinii politice mondiale și de apariția unor noi centre de putere. În acest context, ideologiile politice nu mai reprezintă doar orientări teoretice, ci devin instrumente active în modelarea politicilor externe și interne ale statelor. Tendințele ideologice contemporane reflectă atât continuități istorice, cât și adaptări la provocările globale, cum ar fi globalizarea, migrația, schimbările climatice, securitatea cibernetică și conflictele regionale.

Ideologiile politice de la începutul secolului XXI sunt esențiale pentru înțelegerea mecanismelor prin care actorii internaționali își formulează strategiile și își legitimează acțiunile pe scena globală. De asemenea, analiza acestor tendințe permite identificarea interacțiunilor complexe dintre valori, interese și putere, evidențiind modul în care ideologiile influențează deciziile politice, alianțele strategice și competiția între state și organizații internaționale.

Astfel, principalele tendințe ideologice care au modelat politica mondială în primele decenii ale secolului XXI, de la afirmarea valorilor liberale și democratice până la revigorarea naționalismului și a populismului, au influențat semnificativ formularea politicilor externe, dinamica relațiilor internaționale și configurarea alianțelor strategice, conturând un peisaj geopolitic complex și în continuă schimbare.

1. Ideologia și politica mondială: interconexiune, direcții principale

Ideologia reprezintă un set coerent de valori, principii și concepții despre organizarea societății și funcționarea puterii politice, fiind un factor esențial în modelarea comportamentului actorilor internaționali[239]. În politica mondială, ideologiile nu se manifestă doar ca orientări teoretice, ci influențează în mod direct formularea politicilor externe, stabilirea alianțelor și luarea deciziilor strategice. Pentru o mai bună comprehensiune a acestui fenomen, apare necesitatea de a analiza atât contextul istoric în care ideologiile s-au dezvoltat, cât și mecanismele prin care acestea modelează comportamentul statelor și interacțiunile dintre ele. De asemenea, este important să se examineze modul în care factorii culturali, economici și sociali amplifică sau limitează influența ideologică, precum și impactul pe termen lung al ideologiilor asupra stabilității internaționale și a ordinii mondiale[240].

După cum se știe, într-un sens modern, termenul „ideologie" a fost utilizat pentru prima dată în perioada Revoluției Franceze. În acest context, discursul politic european vestic a cristalizat nu doar demarcațiile ideologice între susținătorii diferitelor concepții despre societate și stat, ci și instrumentele prin care ideile și dispozițiile politice puteau fi transformate într-o resursă politică efectivă, sprijinită de instituții specifice[241]. Clasicii realismului politic au abordat ideologia strict ca pe un instrument al luptei pentru putere. În concepția realistă, ideologia politică, ca sistem de valori, nu deține semnificație independentă și devine relevantă doar în măsura în care servește obiectivelor politicii externe a statului[242]. În consecință, sistemele ideologice pot fi clasificate în trei mari categorii:

a) *Ideologiile statu-quo* – concepute pentru menținerea structurilor și principiilor fundamentale ale regimului existent;
b) *Ideologiile imperialiste* – utilizate pentru justificarea morală și politică a expansiunii externe;
c) *Ideologiile „cu dublu scop"* – care combină elemente ale primelor două tipuri, servind atât la consolidarea internă, cât și la justificarea extinderii externe[243];

---

[239] DEXI. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.* Chișinău: ARC „GUNIVAS", 2007, p. 470.

[240] БАРЫШНИКОВ, Д. Н. *Идеология в мировой политике.* Москва: Наука, 2010. 320 с. [online]. Disponibil: http://ideologiya-v-mirovoy-politike%20(1).pdf

[241] HOBSBAWN, E. *Ages of extremes. The short twentieth century,* p. 54-60. ISBN: 0-349-10671-1. [online]. Disponibil: https://files.libcom.org/files/Eric%20Hobsbawm%20-%20Age%20Of%20Extremes%20-%201914-1991.pdf

[242] MORGETHAU, H. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. București: Polirom, 2007, p. 132. ISBN 978-973-46-1051-0.

[243] CARR, E. H. *The Twenty Years Crisis 1919-1939.* London, 1946. 241 p. [online]. Disponibil: https://ia801509.us.archive.org/22/items/in.ernet.dli.2015.121437/2015.121437.The-Twenty

Astfel, în realism, parametrii funcționali ai ideologiilor politice sunt analizați în primul rând în funcție de utilitatea lor strategică, mai degrabă decât de conținutul lor valoric. Totodată, realismul avertizează că *o dependență excesivă de ideologie* – deși nu reprezintă o condiție necesară sau suficientă pentru o politică externă activă–poate conduce la extinderea sau radicalizarea acesteia, cu consecințe complexe asupra stabilității internaționale[244].

Neorealismul, în special în versiunea propusă de K. Waltz[245], păstrează o perspectivă restrânsă asupra influenței ideologiilor în relațiile internaționale, considerând că acestea nu sunt determinante în competiția pentru putere, care rămâne principala dimensiune a sistemului internațional. Potrivit lui Waltz, configurația bipolară a sistemului internațional constituie cadrul principal al competiției dintre superputeri, iar factorul ideologic nu are o influență semnificativă asupra echilibrului strategic sau asupra comportamentului statelor majore. În același timp, apariția neorealismului a fost, într-o mare măsură, o reacție la provocările formulate de teoria clasică a realismului, venite din partea altor școli teoretice, precum pluralismul și neomarxismul, care acordă un rol mai pronunțat factorilor ideologici și economici în analiza relațiilor internaționale[246].

Pluralismul, reprezentat de o serie de școli și curente teoretice, își are rădăcinile în tradiția liberală occidentală a secolului XIX. În virtutea acestei moșteniri, concepțiile pluraliste susțin că orice actor internațional, care dispune de resurse și voința de a-și implementa propriul program economic și politic, are statut de participant legitim în sistemul internațional. Astfel, activitatea acestuia este considerată conformă principiilor liberale fundamentale, incluzând respectul pentru drepturile actorilor, cooperarea și funcționarea instituțiilor internaționale ca mecanisme de mediere a intereselor divergente[247]. Spre deosebire de abordarea neorealistă, pluralismul accentuează rolul ideologiilor și normelor în modelarea comportamentului statelor și al organizațiilor internaționale, susținând că acestea nu pot fi reduse exclusiv la căutarea puterii sau la constrângeri structurale. Astfel, factorii ideologici devin instrumente esențiale în explicarea cooperării internaționale, a formării alianțelor și a comportamentului actorilor non-statali, subliniind complexitatea interacțiunilor globale dincolo de perspectiva strict strategică.

---

[244] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil:https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

[245] *Ibidem.*

[246] COX, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. În: Millennium – Journal of International Studies, 1981, vol. 10(2), p. 126–155. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/613931839/COX-1981-Social-Forces-States-World-Order-1-17

[247] MORAVCSIK, A. *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics*. *International Organization*, 1993. 41 p. [online]. Disponibil: https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf

Concepțiile pluraliste dezvoltate în cadrul funcționalismului, neofuncționalismului, federalismului și al „școlii interdependenței", apărute la începutul anilor 1960, au subliniat, într-o măsură semnificativă, rolul actorilor netradiționali și importanța cooperării transnaționale, contrastând astfel cu interpretarea „conflictuală" a mediului internațional promovată de realiștii tradiționali, aflați pe poziții conservatoare[248]. Un exemplu emblematic al aplicării acestor concepții în practică este președinția lui Woodrow Wilson, aflat la un moment de cotitură în evoluția Americii în ordinea internațională. Wilson a contestat fundamental tradițiile europene ale diplomației și principiul echilibrului puterii, susținând că moralitatea reprezintă sursa principală a stabilității și păcii în sistemul internațional[249]. El a afirmat cu fermitate că nu există o moralitate specifică statelor, distinctă de moralitatea indivizilor, și că aceleași criterii etice ar trebui aplicate atât indivizilor, cât și statelor. Prin aceasta, opinia publică, inclusiv la nivel internațional, a fost ridicată la rangul de factor esențial de legitimitate în evaluarea comportamentului statelor și a acțiunilor lor diplomatice. Wilson a considerat democrația ca fiind sistemul politic cel mai adecvat pentru conservarea păcii internaționale, argumentând că politicile externe ale statelor democratice sunt compatibile cu principiile morale care favorizează pacea și resping agresiunea și războiul. În viziunea sa, statele democratice pot coopera nu doar pe baza intereselor naționale, ci și din rațiuni inspirate de o interpretare altruistă a relațiilor internaționale. Mai mult, Wilson a perceput Statele Unite ca fiind exponentul cel mai pur al acestor principii, atribuindu-i o responsabilitate specială în construirea unei „noi ordini internaționale" fundamentate pe valori democratice universale. Acest concept a constituit justificarea centrală a politicii externe și de securitate americane, axate pe promovarea și extinderea democrației la nivel global. Conform lui Wilson, „puterea americană se va atrofia dacă Statele Unite nu vor răspândi libertatea pe glob", iar o lume sigură poate fi realizată numai prin instaurarea regimurilor democratice în cât mai multe state, ceea ce a condus, uneori, la intervenționismul politicii externe americane, independent de constrângerile geopolitice și strategice[250]. Pe fundalul celei mai devastatoare conflagrații mondiale, cea a Primului Război Mondial, W. Wilson a avut îndrăzneala de a operaționaliza o astfel de viziune.

[248] KAPLAN, M. *System and Process in International Politics* [online]. Disponibil: https://books.google.md/books/about/System_and_Process_in_International_Poli.html?id=lNObDHjGi_oC&redir_esc=y

[249] KNOCK, T. J. *To End All Wars*. New Edition: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order, 1995. 440 p. ISBN 13 978-069100150; LLOYD, E. *Wilsonianism: Woodrow Wilson and His Legacy in American Foreign Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. 233 p. ISBN 978-1403960085. [online]. Disponibil: https://preprints.apsanet.org/engage/apigateway/apsa/assets/orp/resource/item/5f3eba5cb94be50019ee400e/original/woodrow-wilson-and-wilsonianism-a-century-later.pdf

[250] KNOCK, T. J. *Op. cit.*

Revoluția diplomatică propusă de Wilson se distinge prin caracterul său unic, datorită efortului sistematic de a redefini sensul diplomației și al politicii internaționale în raport cu experiențele europene tradiționale, care erau centrate pe principiul echilibrului puterii și pe o valorizare excesivă a intereselor statale, văzute aproape exclusiv prin prisma resurselor materiale, teritoriale sau economice[251]. Wilson a respins ideea echilibrului puterii, promovând în schimb concepte, precum securitatea colectivă, cooperarea internațională și fundamentarea ordinii mondiale, pe principii de justiție și drept internațional[252].

Idealismul lui Woodrow Wilson și proiectul său politic, Liga Națiunilor, s-au confruntat rapid cu realitățile geopoliticii și cu politicile fundamentate pe echilibrul efectiv al puterii, care timp de secole au determinat natura diplomației și strategiei Marilor Puteri europene[253]. Prima experiență internațională majoră a Statelor Unite, care le-a plasat în centrul reconstrucției ordinii politice europene și internaționale afectate de un război devastator, a demonstrat cât de departe se afla idealismul american, „excepțional", de realitățile structurale ale unui sistem internațional ancorat în paradigma echilibrului de putere ca principiu fundamental de organizare a ordinii și stabilității internaționale. În acest context, valențele wilsonianismului s-au menținut în politica externă americană, în ciuda eșecului inițial al strategiei, care presupunea, cu o sinceritate uneori naivă, că pacea internațională putea fi instaurată prin adoptarea unui set de valori universale, în loc de a se baza pe mecanismele tradiționale ale puterii fizice, economice sau militare[254].

Unul dintre principalii reprezentanți ai realismului pragmatic în politica internațională este Henri Kissinger[255]. Acesta l-a convins pe președintele Richard Nixon, într-o perioadă critică a Războiului Rece, că „singurele etape în istoria lumii în care s-au înregistrat perioade extinse de pace sunt cele în care a existat echilibrul puterii" și că „atunci când o singură națiune devine infinit mai puternică în raport cu potențialul său competitor, se ivește pericolul războiului"[256]. Prin aceste principii, Kissinger a ridicat la rang de filozofie diplomatică și strategică vechea înțelegere europeană a rolului echilibrului de putere în menținerea ordinii și stabilității internaționale, contrapunându-se astfel excepționalismului american și preceptelor wilsoniene bazate pe criterii morale și etice. De asemenea, Kissinger a subliniat necesitatea ca președintele să perceapă „armonia și ordinea în relațiile internaționale drept oaze temporare într-o lume periculoasă, în care stabilitatea poate fi menținută doar printr-un efort vigilent"[257]. Această abordare reprezenta o distanțare clară de

[251] KNOCK, T. J. *To End All Wars.* New Edition: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order, 1995*,* p. 176-177. 440 p. ISBN 13¶978-0691001500*.*

[252] IKENBERRY, G. J. *After Victory. Institutions} Strategic Restraint} and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton University Press, 2001. 293 p. ISBN 0-691-05091-0.

[253] KNOCK, T. J. *Op. cit.*

[254] *Ibidem.*

[255] IKENBERRY, G. J. *Op. cit.*

[256] *Ibidem,* p. 35-36.

[257] *Ibidem,* p. 42.

credința americană tradițională, potrivit căreia pacea ar fi o expresie naturală a ordinii lucrurilor. În viziunea sa, universul internațional era structurat prin opoziția dintre „prieteni și antagoniști" și prin existența unor „arene pentru cooperare" și a unor „arene în care interesele naționale ale statelor se confruntă", uneori cu intensitate și violență, în contextul unei competiții geopolitice acerbe. De aici derivă necesitatea permanentă de a identifica și gestiona cu abilitate factorii de putere asociați intereselor de diverse tipuri, aflați în interacțiune pe scena internațională[258].

Încercarea de a transfera temele clasice ale politicii europene a echilibrului de putere din secolele XVIII-XIX în era nucleară a Războiului Rece nu reprezenta doar o provocare intelectuală, ci și una operațională. În lucrarea sa *Diplomacy*, Kissinger subliniază modul în care conceptele echilibrului de putere s-au reflectat în istoria politică europeană: „Sistemul lui Metternich a reflectat concepția secolului al XVIII-lea asupra universului, văzut ca un ceasornic imens compus din părți interdependente, în care disrupția uneia afecta interacțiunea celorlalte. Bismarck a reprezentat o nouă epocă, atât în știință, cât și în politică. El a perceput universul nu ca pe o balanță mecanică, ci ca pe un sistem dinamic, constituit din particule aflate în flux, a căror interacțiune generează ceea ce este perceput ca realitate. Filozofia sa de sorginte biologică era inspirată de teoria evoluționistă a lui Darwin, bazată pe principiul supraviețuirii celui mai puternic"[259]. Această abordare ilustrează modul în care Kissinger a încercat să integreze lecțiile istorice ale echilibrului de putere într-un context contemporan radical diferit, evidențiind necesitatea unei viziuni strategice flexibile care să combine tradiția europeană cu noile realități ale Războiului Rece.

În aceeași perioadă, politica externă americană a fost marcată de realizarea unui context de *détente* (destindere) între Statele Unite și Uniunea Sovietică, care a facilitat negocieri semnificative privind dezarmarea, inclusiv pe tema armelor nucleare, și a permis tranșarea chestiunii privind retragerea americană din Vietnam. Totodată, au fost puse bazele unor negocieri de pace mai consistente în Orientul Mijlociu, care au condus ulterior la Acordul de la Camp David, și s-au desfășurat preliminarii diplomatice lente care au pregătit, în cele din urmă, întâlnirea istorică de la Helsinki din 1975 între „inamicii" ireductibili ai blocului Estic și ai celui Vestic[260].

În cadrul realismului politic, statul reprezintă actorul central, fiind considerat unitar și autonom, acționând și exprimându-se printr-o singură voce. Puterea statului este evaluată în principal prin capacitățile sale militare, iar unul dintre conceptele fundamentale ale realismului îl constituie distribuția internațională a puterii într-un sistem de polaritate[261]. Polaritatea se referă la numărul de blocuri de state care dețin

[258] IKENBERRY, G. J. *Op. cit.,* p. 42.

[259] *Ibidem,* p. 137-138.

[260] *Ibidem.*

[261] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil:https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf.

puterea într-un sistem internațional: un sistem multipolar este compus din trei sau mai multe blocuri, un sistem bipolar – din două blocuri, iar un sistem unipolar este dominat de o singură putere hegemonică.

În contextul realismului unipolar, se prevede că statele tind să se unească pentru a se opune hegemoniei și a restabili un echilibru de putere, deși, în esență, toate statele urmăresc hegemonia ca mijloc de asigurare a propriei securități. Alte state din sistem sunt percepute doar ca factori de contrabalansare, menținuți pentru a preveni apariția unei noi puteri hegemonice care ar putea destabiliza ordinea internațională[262]. În realismul politic, statele utilizează un model rațional de luare a deciziilor, bazat pe colectarea și aplicarea informațiilor complete și precise, fiind ghidate în principal de propriul interes național. Sistemul internațional este perceput ca anarhic, neexistând nicio autoritate superioară sau putere divină care să reglementeze relațiile dintre state, astfel încât acestea sunt lăsate să-și asigure singure propria securitate[263]. În această perspectivă, statele suverane reprezintă actorii principali ai sistemului internațional, având cea mai mare influență în determinarea dinamicii globale. Alte entități, precum instituțiile internaționale, organizațiile non-guvernamentale, corporațiile multinaționale sau indivizii, sunt considerate a avea o influență relativ redusă și dependentă de voința statelor[264].

Realismul identifică două tendințe fundamentale ale statelor: agresivitatea inerentă, specifică realismului ofensiv, și preocuparea obsesivă pentru securitate, caracteristică realismului defensiv. Expansiunea teritorială și politica de putere sunt limitate doar de opoziția altor state puternice. Această situație generează dilema securității: sporirea propriilor capacități defensive poate provoca reacții simetrice din partea altor state, declanșând cursa înarmărilor și conducând, paradoxal, la o reducere a securității generale. Realiștii susțin că nu există principii universale aplicabile tuturor statelor în acțiunile lor. În schimb, fiecare stat trebuie să rămână atent la comportamentul celorlalți actori și să adopte o abordare pragmatică în soluționarea problemelor internaționale, bazată pe evaluarea realistă a puterii și a intereselor în competiție [265].

2. Tendințe moderniste și tradiționaliste

Controverse între „moderniști" și „tradiționaliști" în relațiile internaționale au apărut ca urmare a efortului unor cercetători de generație nouă, precum Quincy Wright, Morton Kaplan, Karl Deutsch, David Singer, Kalevi Holsti, Ernst Haas și alții,

[262] MEARSHEIMER, J. J. *The Great Delusion.* London: University Press, 2001. 240 p. ISBN 978-0226320608. [online]. Disponibil: https://www.sackett.net/MearsheimerGreatDelusion.pdf

[263] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil:https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

[264] MEARSHEIMER, J. J. *Op. cit.*

[265] *Ibidem.*

de a depăși limitările abordării clasice și de a conferi o dimensiune științifică mai riguroasă în înțelegerea fenomenelor internaționale[266]. Această orientare a condus la o atenție sporită asupra utilizării matematicii, modelării, culegerii și procesării sistematice a datelor, precum și verificării empirice a rezultatelor. Aceste metode stricte au fost contrastate cu abordările tradiționale, care se bazau în mare măsură pe intuiția cercetătorului, analogii istorice și pe judecăți subiective[267].

Astfel, „moderniștii" au căutat să transforme studiul relațiilor internaționale într-o disciplină empiric-analitică, susceptibilă să ofere previziuni și explicații verificabile, în contrast cu tradiționaliștii care puneau accent pe interpretarea istorică și pe judecata calitativă. Această dezbatere a influențat semnificativ dezvoltarea metodologică a disciplinei și a contribuit la conturarea teoriilor moderne ale relațiilor internaționale. În perioada postbelică, dezbaterea dintre moderniști și tradiționaliști a căpătat o importanță deosebită în știința relațiilor internaționale, ambele curente încercând să dezvolte o viziune sistematică asupra politicii internaționale[268] . Moderniștii, precum Morton Kaplan, Robert North, Robert Snyder, Graham Allison și alții, considerau statele naționale drept sisteme de putere independente, influențate de alte entități interne și externe. Aceștia s-au concentrat pe modelarea acțiunilor statelor pe scena mondială, studiind mecanismele și procedurile de luare a deciziilor, comportamentul diferitelor segmente ale elitelor și guvernelor conducătoare, precum și tehnicile de compromis birocratic și alte componente ale dezvoltării politicii externe a statului[269]. Această abordare a permis moderniștilor să modeleze sisteme specifice de relații internaționale și să facă prognoze privind interacțiunea statelor la diferite niveluri politice.

Un exemplu semnificativ este teoria sistemelor internaționale elaborată de Morton Kaplan, care acordă un rol determinant structurii sistemului internațional. Kaplan propune șase tipuri de sisteme internaționale, dintre care două există în realitate, iar patru sunt virtuale, rezultate din aplicarea modelării relațiilor internaționale. Sistemele existente în realitate sunt:

- *Multipolar*, funcționând pe baza principiului balanței de forțe;
- *Bipolar flexibil*, caracterizat prin alternanța conflictelor și cooperării între două supraputeri.

Sistemele virtuale rezultate din modelare sunt:

- *Sistemul universal,* în cadrul căruia activitatea actorilor internaționali se concentrează în jurul unei organizații internaționale globale, care exercită un rol similar unei guvernări globale;

[266] SINGER, D. J., SMALL, M. *The Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*. New York: Wiley, 1972. 274 p. ISBN 978-0471315005.

[267] KAPLAN, M. *System and Process in International Politics* [online]. Disponibil: https://books.google.md/books/about/System_and_Process_in_International_Poli.html?id=lNObDHjGi_oC&redir_esc=y

[268] *Ibidem.*

[269] *Ibidem.*

- *Sistemul cu veto unic,* care reflectă o structură de tip imperial, în care supraputerea blochează acțiunile celorlalte puteri;
- *Sistemul ierarhic,* bazat pe o ierarhie de puteri care se blochează reciproc;
- *Bipolar rigid*, caracterizat printr-un conflict permanent între cele două supraputeri[270].

Această clasificare a sistemelor internaționale a constituit un pas semnificativ în transformarea relațiilor internaționale într-o disciplină mai riguroasă, permițând analiza comparativă și prognoza interacțiunilor dintre state în funcție de structura sistemului în care acestea operează. David Singer a realizat o cercetare cantitativă a războaielor desfășurate între 1815 și 1959, ajungând la următoarele concluzii principale[271] :

1. Marile Puteri aflate în proximitatea unor state implicate în conflicte militare riscă frecvent să fie antrenate în acestea;
2. Statele care se confruntă cu grave crize interne recurg adesea la războaie pentru a distrage atenția de la problemele interne;
3. Majoritatea războaielor au început fie primăvara, fie toamna, ceea ce indică o componentă psihologică legată de agresivitate sezonieră.

În aceeași tradiție modernistă, Richard Rosecrance a analizat evoluția sistemului internațional de la Revoluția Franceză până la criza mondială din 1973, identificând nouă perioade distincte: cinci de stabilitate și patru de instabilitate[272] .

Tot în contextul modernismului se înscrie și aplicarea *teoriei jocurilor*, dezvoltată de Oskar Morgenstern și John von Neumann, utilizată în cercetarea conflictelor internaționale. Aceasta definește, prin modelare, două tipuri fundamentale de conflicte:

- *Conflicte cu sumă zero,* în care câștigul unei părți implică pierderea celeilalte;
- *Conflicte cu sumă non-zero,* în care ambele părți pot obține câștiguri simultan[273].

Astfel, teoriile moderniste se concentrează pe metodologia de investigare a relațiilor internaționale și a politicii mondiale, subliniind necesitatea aplicării unor metode cantitative și experimentale, care să permită previziuni și analiză obiectivă a

---

[270] KAPLAN, M. *System and Process in International Politics*, p. 45-62 [online]. Disponibil: https://books.google.md/books/about/System_and_Process_in_International_Poli.html?id=lNObDHjGi_oC&redir_esc=y

[271] SINGER, D. *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict* (Cambridge Studies in International Relations). Cambridge University Press, 1998. 336 p. ISBN 978-0521637636. [online]. Disponibil: https://www.amazon.com/Nations-War-Scientific-International-Cambridge/dp/0521629063

[272] ROSECRANCE, R. *International Relations. Peace or War?* New York: Wiley, 1973. 312 p. ISBN 978-0471051184

[273] MORGENSTEIN, O. *Theory of Games and International Conflict*. New York: Academic Press, 1965. 424 p. ISBN 978-0122140511. [online]. Disponibil: https://uvammm.github.io/docs/theoryofgames.pdf

comportamentului statelor și al actorilor internaționali[274]. Pe baza diferențelor metodologice dintre moderniști și tradiționaliști, cercetarea relațiilor internaționale s-a diversificat în mod semnificativ în perioada postbelică. Moderniștii au promovat abordări cantitative și matematice, folosind modele de simulare și teoria jocurilor pentru a analiza interacțiunile statelor și pentru a evalua riscurile conflictelor. Această orientare a condus la dezvoltarea unor subdiscipline, precum analiza deciziilor, teoria sistemelor internaționale și modelarea proceselor de politică externă[275]. De exemplu, cercetările lui Singer privind războaiele și ale Rosecrance asupra stabilității sistemului internațional au evidențiat tiparele recurente și periodicitatea conflictelor, oferind o bază empirică solidă pentru evaluarea comportamentului statelor în diferite contexte de putere.

Tradiționaliștii, pe de altă parte, au subliniat importanța contextului cultural, istoric și psihologic în analiza relațiilor internaționale. Aceștia consideră că deciziile statelor nu pot fi înțelese doar prin metode matematice sau prin modele abstracte, ci necesită evaluarea tradițiilor politice, a normelor sociale, a comportamentului liderilor și a atitudinilor colective ale populației. Astfel, tradiționaliștii contribuie la o mai bună înțelegere a dimensiunii calitative a relațiilor internaționale și la explicarea factorilor care generează excepțiile de la regulile generalizabile ale sistemelor de putere. Integrarea ambelor perspective a condus la dezvoltarea unei abordări mai echilibrate în studiul relațiilor internaționale, în care modelele cantitative sunt completate de analiza calitativă a factorilor culturali și istorici. Această sinteză a influențat apariția unor teorii contemporane, precum *neorealismul structural,* care combină accentul pe structura sistemului internațional cu evaluarea pragmatică a comportamentului statelor[276], și *pluralismul modern,* care recunoaște rolul actorilor non-statali, al organizațiilor internaționale și al cooperării transnaționale în modelarea politicii globale.

De asemenea, cercetările moderniste au deschis calea pentru aplicarea instrumentelor empirice și cantitative în analiza riscurilor conflictuale, cum ar fi simulările computerizate, studiile de probabilitate și modelele de scenarii, ceea ce a permis testarea ipotezelor în contexte controlate și elaborarea unor strategii preventive în politică externă. Aplicarea teoriilor moderniste și tradiționale în politica externă a devenit evidentă în perioada Războiului Rece, când Statele Unite și Uniunea Sovietică au fost implicate într-un context de competiție ideologică și strategică intensă. Politica externă a ambelor superputeri a combinat evaluări raționale ale capacităților militare și economice ale adversarului, specifice realismului și modernismului, cu aprecierea factorilor culturali, istorici și psihologici ai

[274] KAPLAN, M. *Op. cit.*

[275] *Ibidem.*

[276] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

liderilor și populațiilor, caracteristici tradiționaliste. Statele Unite, sub influența consilierilor și diplomaților instruiți în tradiția modernistă, precum Henry Kissinger, au aplicat analiza sistemică și modelarea strategică pentru gestionarea crizelor internaționale. De exemplu, în criza rachetelor din Cuba (1962), deciziile americane au fost bazate pe estimări raționale ale capacităților nucleare sovietice și pe simularea diferitelor scenarii de răspuns, demonstrând utilizarea practică a metodei cantitative și a teoriei jocurilor[277].

Pe de altă parte, elementele tradiționaliste au fost vizibile în abordarea negocierilor diplomatice și în interpretarea comportamentului liderilor. Evaluarea psihologiei lui Nikita Hrușciov și a dinamicii interne a conducerii sovietice a fost esențială pentru a anticipa reacțiile URSS și pentru a evita escaladarea conflictului într-un război nuclear. În mod similar, tratativele pentru detensionarea relațiilor Est-Vest (*détente*), precum acordurile de limitare a armamentului strategic (SALT I și II), au combinat analiza rațională a capacităților militare cu considerente istorice și culturale, cum ar fi percepțiile reciproce ale legitimității și statutului internațional[278].

Această sinteză între abordările moderniste și tradiționale a contribuit la dezvoltarea unei politici externe pragmatice, în care statele au urmărit atât obiective de securitate și echilibru al puterii, cât și menținerea stabilității și cooperării în condiții de incertitudine strategică. Astfel, în perioada Războiului Rece, teoria relațiilor internaționale nu a rămas un exercițiu academic abstract, ci a fost aplicată direct în formularea deciziilor și strategiilor diplomatice, demonstrând relevanța integrării analizei cantitative și calitative în practica reală a politicii mondiale.

3. Influența globalizării asupra tendințelor ideologice

Globalismul reprezintă o importantă paradigmă teoretică în cadrul studiului relațiilor internaționale, fiind adesea asociat cu neomarxismul. Deși nu toți adepții globalismului adoptă o poziție marxistă strictă, această perspectivă se situează clar în opoziție față de teoriile realiste și liberale în ceea ce privește analiza politicii internaționale practice. În cadrul abordării neomarxiste, categoria actorului individual sau național nu constituie elementul central al analizei; accentul se pune mai degrabă pe structurile economice și relațiile sistemice care modelează comportamentul actorilor internaționali.

Majoritatea concepțiilor globaliste se concentrează asupra sistemului economic mondial, controlat de capitalul global și de cele mai puternice state occidentale, corporații transnaționale și instituții financiare internaționale, entități care domină distribuția resurselor și puterea economică la scară globală, fără ca majoritatea sta-

[277] ALLISON, T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 1971. 338 p. [online]. Disponibil: https://ils.unc.edu/courses/2013_spring/inls285_001/materials/Allison.1971.Essence_of_Decision.pdf

[278] KISSINGER, H. *Op. cit.*

telor sau actorilor să aibă șansa de a accede la ceea ce unii autori numesc „miliardul de aur”[279] .

În prezent, majoritatea școlilor teoretice analizează procesele politice internaționale prin prisma fenomenului de globalizare. Chiar și în cadrul sistemului bipolar specific Războiului Rece au apărut primele semne ale globalizării mediului internațional și consolidarea actorilor netradiționali în relațiile internaționale. Până la sfârșitul anilor 1980, nivelul ridicat de interdependență economică, integrarea economiilor naționale în statele occidentale, precum și progresul tehnologic și dezvoltarea mijloacelor de transport au creat condițiile pentru dominația sistemică a economiei occidentale. Aceasta a facilitat, de asemenea, difuzarea valorilor occidentale, în special în contextul vidului ideologic generat de prăbușirea Uniunii Sovietice[280].

La etapa contemporană, este evident că prăbușirea regimurilor comuniste și dezintegrarea Uniunii Sovietice au constituit o surpriză majoră pentru politicieni, diplomați și experți internaționali. Această evoluție a sugerat că liberalismul occidental părea să fi câștigat competiția istorică cu alte ideologii, marcând o tranziție semnificativă în structura politică globală[281]. În acest context, rapiditatea procesului de globalizare, sub auspiciile neoliberalismului economic și ale occidentalizării culturilor politice, părea să confirme ipoteza „sfârșitului istoriei” propusă de politologul american, indicând o reducere a conflictelor ideologice tradiționale la nivel global.

Interdependența fără precedent a piețelor mondiale și atractivitatea modelului occidental de ordine globală, în special prin prisma consumului și a standardelor materiale, a generat, pe de o parte, slăbirea componentei ideologice a politicii internaționale și, pe de altă parte, posibilitatea transformării radicale a acesteia. În cazul relațiilor interstatale din spațiul occidental, prima tendință s-a dovedit dominantă: componenta ideologică a interacțiunilor internaționale este minimă, iar principalele obiective sunt orientate către integrarea în economia globală, cooperarea regională și utilizarea diplomației multilaterale ca instrument principal de politică externă[282].

Mai mult, progresele rapide în domeniul tehnologiilor avansate, dezvoltarea mass-media și creșterea nivelului de prosperitate în statele Europei și în America de Nord au contribuit la diminuarea interesului publicului larg pentru dezbaterile ideolo-

[279] WALLERSTEIN, I. *The Politics of World Economy: The States, the Movements and the Civilizations*. Cambridge University Press, 1988. 512 p. ISBN 978-0521385843. **[online]. Disponibil:** https://assets.cambridge.org/97805212/77600/frontmatter/9780521277600_frontmatter.pdf

[280] FUKUYAMA, F. *The End of History and the Last Man.* New York: Free Press, 1992. 446 p. ISBN 0-02-910975-2 [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1105281/mod_resource/content/1/Fukuyama%20-%20The%20End%20of%20History%20and%20the%20Last%20Man.pdf

[281] *Ibidem.*

[282] KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. **ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil:** https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf

gice și programele politice ale diferitelor forțe sociale. În această situație, diferențele dintre partidele politice sau candidații pentru funcții de conducere sunt adesea percepute de către cetățeanul de rând ca nesemnificative, ceea ce generează o atitudine pasivă față de politica internă și externă, în special în rândul clasei mijlocii.

În acest context, se poate observa formarea unei coaliții informale de state care se opun influenței Occidentului, unite în principal de dorința de a contracara hegemonia Statelor Unite și a blocului occidental în diverse domenii ale politicii internaționale. Majoritatea acestor state sunt membre ale Mișcării Nealiniate, iar al XIV-lea summit al acestei organizații, desfășurat în septembrie 2006, a evidențiat determinarea unor state, precum Cuba, Iran sau Coreea de Nord, de a-și afirma dreptul suveran la dezvoltare într-o manieră alternativă față de modelul occidental, precum și dorința de a participa în mod egal la procesele politice și economice globale. În această perspectivă, fenomenul „anti-occidentalismului" și „anti-americanismului" dobândește, pe lângă conotațiile teoretice, o semnificație practică, reprezentând un factor ideologic în consolidarea relațiilor între statele „non-occidentale".

De asemenea, *postmodernismul,* caracterizat prin capacitatea de a integra subiecți eterogeni într-un întreg social coerent, constituie baza conceptuală pentru multe grupuri antiglobaliste contemporane. Această situație se reflectă în apariția și creșterea influenței grupurilor sociale cu orientări ideologice neconvenționale, care au adoptat modele de comportament politic alternative. Organizații feministe, de mediu și alte mișcări civice, care anterior se aflau la periferia proceselor sociale și politice, joacă astăzi un rol din ce în ce mai important în cadrul mișcării antiglobaliste.

Determinarea unor criterii clare pentru clasificarea diferitelor tendințe ale antiglobalismului, pe baza orientării ideologice, rămâne însă problematică. În timp ce distincția între antiglobalismul religios și cel secular poate fi utilizată pentru a diferenția în mod condiționat versiunile „occidentale" și „non-occidentale" ale ideologiilor antiglobaliste, analiza componentei ideologice a antiglobalismului secular necesită abordări mai complexe și integrate, avându-se în vedere varietatea actorilor și a obiectivelor implicate[283].

Antiglobalismul secular reprezintă o formă de opoziție la globalizare, combinând analiza ideologică specifică tradițiilor occidentale cu acțiunile și programele mișcărilor sociopolitice. Aceste mișcări urmăresc reducerea efectelor negative generate de economia globală și de răspândirea normelor sociale neoliberale, precum și contracararea influenței valorilor culturale occidentale la scară globală[284]. În conștiința

[283] KALDOR, M., MARTIN, M., SELCHOW, S. *Human Security: A New Strategic Narrative for Europe.* În: International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 2007, vol. 83, no. 2, p. 273-288. [online]. Disponibil:https://www.academia.edu/84097992/Robert_O_Keohane_After_Hegemony_Cooperation_and_Discord_in_the_World_Political_Economy_Princeton_Univ_Pr_1984_

[284] SMALL, M., SINGER, D. J. *The Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*. New York: Wiley, 1972. 274 p. ISBN 978-0471315005. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/377195802/Singer-and-Small-The-Wages-of-War

publică, diversele forțe sociopolitice și ideologiile lor sunt asociate cu mișcarea antiglobalistă ca fenomen unitar, deși la nivel practic structura și metodele de acțiune variază semnificativ între diferitele grupuri. Deși diversitatea ideologică și strategică este pronunțată, este totuși posibilă identificarea unor parametri comuni care caracterizează majoritatea grupărilor antiglobaliste active. Acești parametri includ: orientarea critică față de mecanismele economice globale, scepticismul față de instituțiile internaționale dominante, promovarea alternativelor politice și economice locale sau regionale și utilizarea unui cadru instituțional și tactic adaptat pentru influențarea opiniei publice și a deciziilor politice la nivel național și internațional[285].

În perioada post-Război Rece, ideile marxiste și socialiste au cunoscut un nou impuls datorită activității antiglobalismului secular, dobândind perspective de implementare în diverse procese politice. Dominanța necondiționată a economiei de piață și valorile occidentale în versiunea lor neoliberală au generat critici consistente din partea teoriilor și mișcărilor politice de stânga, iar numeroase organizații antiglobaliste și sindicate occidentale s-au asociat explicit ideilor socialiste[286].

Predispoziția tradițională a discursului socialist și marxist de a se confrunta cu liberalismul, testată de-a lungul istoriei în diverse contexte politice, a contribuit la transformarea multor ideologii antioccidentale și antiliberale către social-democrație sau, în unele cazuri, chiar comunism. Această evoluție este susținută de climatul intelectual postmodern și de condițiile socioeconomice din regiunile cele mai dezvoltate ale lumii[287].

Naționalismul constituie un exemplu de ideologie flexibilă, susceptibilă să adopte dimensiuni antiglobaliste prin mobilizarea protestului populațiilor și grupurilor etnice împotriva efectelor globalizării asupra culturii, tradițiilor și limbajului. Totuși, deoarece globalizarea are și o componentă economică esențială, lupta pentru autodeterminarea națională este inevitabil asociată cu opoziția față de neoliberalismul global.

De asemenea, paradigmele marginale sau alternative, cum ar fi feminismul, mișcările pentru drepturile minorităților sexuale, organizațiile neguvernamentale pentru protecția animalelor, se apropie de antiglobalism ca urmare a opoziției față de sistemul global dominant. Această opoziție este deseori focalizată asupra actorilor sociali și instituțiilor care mențin ordinea neoliberală, considerată responsabilă de dezechilibrele economice și socioculturale generate de globalizare[288].

---

[285] COX, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. În: Millennium – Journal of International Studies, 1981, vol. 10 (2), p. 126–155. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/613931839/COX-1981-Social-Forces-States-World-Order-1-17

[286] *Ibidem.*

[287] ВОЛІКОВ, Ю. *Ценности и идеология гуманизма.* În: Власть, 2000, № 7, с. 58 – 67.

[288] STEGER, M. B. *Globalization and History: Is Globalization a New Phenomenon?* Routledge, 2009. 256 p. ISBN 978-0415443811. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/300905933_2_Globalization_and_history_is_globalization_a_new_phenomenon

Dimensiunea ideologică a antiglobalismului nu poate fi însă redusă la un set limitat de paradigme, din cauza ambiguității conceptului și a lipsei de unitate în rândul grupurilor intelectuale și politice care se declară antiglobaliste. Totuși, pot fi identificate câteva trăsături generale: în primul rând, unitatea antiglobaliștilor derivă din respingerea liberalismului occidental în forma sa globalistă; în al doilea rând, interferența între consecințele economice, sociopolitice și culturale ale globalizării a determinat coalescența sub steagul antiglobalismului a unor paradigme ideologice tradițional divergente, precum comunism și naționalism, fundamentalism religios și feminism[289].

Influența postmodernismului asupra spațiului intelectual și sociocultural contemporan favorizează apariția paradigmelor ideologice mixte, care combină valori, idei și instituții diverse. Exemple de astfel de forme hibride includ anarcho-ecologismul sau ciberfeminismul. Deși viabilitatea și impactul politic al acestor curente rămân incerte, poziționarea lor clară ca antiglobaliste este indiscutabilă și reflectă adaptabilitatea ideologică a opoziției față de globalizare în secolul XXI. Răspândirea noilor orientări ideologice și transformările asociate acestora pot fi mobilizate eficient în arena politică doar dacă există oportunități extinse de comunicare, schimb de informații și coordonare a acțiunilor. Această caracteristică diferențiază partea activă politic a antiglobalismului, care, prin intermediul mass-mediei, dobândește o vizibilitate și o eficiență sporită, asociindu-se astfel cu antiglobalismul politic în general. Natura internațională a acțiunilor, capacitatea de organizare transnațională și coordonarea simultană a activităților constituie semne ale ceea ce poate fi denumit „globalizarea antiglobalismului".

Chiar dacă confruntarea ideologică globală s-a încheiat odată cu Războiul Rece, aceasta nu implică pierderea relevanței ideologiei ca factor determinant în politica internațională. În prezent, pot fi identificate cel puțin trei tendințe majore în dezvoltarea dimensiunii ideologice a proceselor politice mondiale.

În primul rând, se menține rolul dominant al liberalismului occidental, răspândirea valorilor sale, a culturii politice și a instituțiilor internaționale asociate, care joacă un rol esențial în modelarea proceselor politice globale.

În al doilea rând, se remarcă o disociere tot mai activă de lumea occidentală, manifestată prin criticarea ideologiei liberale și a valorilor occidentale în numeroase state „non-occidentale", în special în rândul membrilor Mișcării Nealiniate și al țărilor aflate în confruntări directe cu Occidentul și cu Statele Unite.

În al treilea rând, actorii neguvernamentali utilizează tot mai frecvent concepte ideologice „mozaic", acoperind un spectru larg: de la orientări extrem de conservatoare, precum fundamentalismul religios și naționalismul, până la ideologii radicale

[289] COX, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. În: Millennium – Journal of International Studies, 1981, vol. 10 (2), p. 126–155. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/613931839/COX-1981-Social-Forces-States-World-Order-1-17

de stânga sau postmoderne, precum neomarxismul sau feminismul, pentru a legitima necesitatea reconstrucției ordinii mondiale[290].

Într-o lume globalizată și în continuă transformare, este prematur să se afirme superioritatea unei singure tendințe ideologice, deoarece dezvoltarea multivariată a sistemelor politice și ideologice sugerează existența unei diversități persistente în cadrul proceselor politice internaționale. Actualmente, dimensiunea ideologică a politicii mondiale continuă să joace un rol determinant, chiar și într-o lume caracterizată prin globalizare și interdependență economică. Antiglobalismul, în special în formele sale active din punct de vedere politic, se dezvoltă și se răspândește datorită existenței unor canale extinse de comunicare, schimb de informații și coordonare transnațională a acțiunilor. Mass-media, rețelele sociale și platformele digitale au facilitat mobilizarea actorilor antiglobaliști și au permis crearea unei „globalizări a antiglobalismului", caracterizate prin coordonarea simultană a acțiunilor în multiple regiuni ale lumii și prin schimbul rapid de informații și resurse.

În plus, extinderea sferelor de influență ale actorilor non-statali, cum sunt organizațiile neguvernamentale, corporațiile multinaționale și rețelele civice transnaționale, subliniază transformarea modului de exercitare a puterii în politica globală. Acești actori nu doar că intervin în procesele decizionale ale statelor, dar contribuie și la conturarea discursului ideologic, promovând campanii globale care combină teme economice, sociale și culturale, de la protecția mediului și drepturile minorităților la opoziția față de liberalismul economic occidental.

Antiglobalismul contemporan se caracterizează printr-o complexitate ideologică crescută, rezultată din interferența între diverse paradigme tradițional divergente. Astfel, ideologii de stânga, incluzând neomarxismul și socialismul, se pot alia temporar cu curente conservatoare sau religioase fundamentale, în scopul contestării efectelor negative ale globalizării. De asemenea, curentele postmoderne, precum feminismul, anarcho-ecologismul sau ciberfeminismul, contribuie la apariția unor paradigme hibride, care combină valori, idei și practici de opoziție față de ordinea globală neoliberală. Acest fenomen de hibridizare ideologică reflectă adaptabilitatea și flexibilitatea actorilor antiglobaliști, precum și influența postmodernismului asupra spațiului intelectual și sociocultural contemporan[291].

Dimensiunea economică rămâne un factor central în conturarea opoziției ideologice. Inegalitățile generate de economia globală, disparitățile de dezvoltare și efectele social-politice ale neoliberalismului constituie motorul mobilizării antiglobaliste. În acest context, mișcările naționaliste, sindicatele, grupurile feministe și organizațiile pentru protecția mediului sau a drepturilor minorităților se unesc, deși temporar și tactico-strategic, sub steagul antiglobalismului. Această coaliție diversă

[290] STEGER, M. B. *Globalization and History: Is Globalization a New Phenomenon?* Routledge, 2009. 256 p. ISBN 978-0415443811. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/300905933_2_Globalization_and_history_is_globalization_a_new_phenomenon

[291] *Ibidem.*

evidențiază faptul că opoziția față de globalizare transcende delimitările ideologice tradiționale, generând solidaritate între curente politice și sociale aparent opuse.

Astfel, analiza contemporană a ideologiei în politica mondială arată existența a cel puțin trei tendințe majore: menținerea rolului dominant al liberalismului occidental și al valorilor sale, criticarea și distanțarea față de modelul occidental în rândul statelor „non-occidentale" și utilizarea concepțiilor ideologice diverse de către actorii non-statali pentru a justifica noi modele de organizare a ordinii mondiale. Într-o lume globală în continuă transformare, aceste tendințe coexistă și se influențează reciproc, indicând o dezvoltare multivariată a sistemului ideologic internațional, caracterizată prin diversitate, interdependență și adaptabilitate strategică.

Concluzii

Actualmente, ideologia rămâne un factor central în politica mondială, chiar și într-o lume marcată de globalizare, interdependență economică și predominanța valorilor occidentale. Diferitele paradigme teoretice – de la realismul clasic și neorealism la liberalism, neomarxism și postmodernism – evidențiază modul în care structura sistemului internațional, interesele statelor și valorile culturale influențează deciziile politice și relațiile dintre actori. Studiile moderniste, axate pe metode cantitative și modelare, subliniază importanța distribuției puterii, polarității și comportamentului actorilor în sistem, în timp ce tradiționalismul accentuează influența valorilor, tradițiilor și caracteristicilor individuale ale liderilor asupra politicii externe.

În ansamblu, dimensiunea ideologică a proceselor politice mondiale este caracterizată de pluralitate, interdependență și dinamism. Liberalismul occidental continuă să exercite influență dominantă, în timp ce criticile și alternativele non-occidentale se manifestă prin distanțarea de valorile și instituțiile occidentale. În paralel, actorii non-statali utilizează concepte ideologice diverse pentru a justifica reconstrucția ordinii mondiale, generând un spectru larg de paradigme politice și sociale. Această coexistență a ideologiilor multiple indică faptul că superioritatea unei singure paradigme este dificil de afirmat și că politica globală se desfășoară într-un cadru caracterizat prin adaptabilitate strategică și interacțiune complexă între sisteme ideologice.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați specificul ideologiei în politica mondială.
2. Identificați interconexiunile și direcțiile prezente în politica mondială.
3. Stabiliți tendințele moderniste și tradiționaliste în politica mondială.
4. Apreciați imactul globalizării asupra tendințelor ideologice.
5. Evaluați tendințele ideologice în politica mondială.

Bibliografie selectivă:

1. ALLISON, T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 1971. 338 p. [online]. Disponibil: https://ils.unc.edu/courses/2013_spring/inls285_001/materials/Allison.1971.Essence_of_Decision.pdf
2. COX, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. În: Millennium – Journal of International Studies, 1981, vol. 10 (2), p. 126–155. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/613931839/COX-1981-Social-Forces-States-World-Order-1-17
3. FUKUYAMA, F. *The End of History and the Last Man.* New York: Free Press, 1992. 446 p. ISBN 0-02-910975-2 [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1105281/mod_resource/content/1/Fukuyama%20-%20The%20End%20of%20History%20and%20the%20Last%20Man.pdf
4. IKENBERRY, G. J. *After Victory. Institutions} Strategic Restraint} and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton University Press, 2001. 293 p. ISBN 0-691-05091-0
5. KAPLAN, M. *System and Process in International Politics* [online]. Disponibil: https://books.google.md/books/about/System_and_Process_in_International_Poli.html?id=lNObDHjGi_oC&redir_esc=y
6. KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil:https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf
7. LLOYD, E. *Wilsonianism: Woodrow Wilson and His Legacy in American Foreign Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. 233 p. ISBN 978-1403960085. [online]. Disponibil: https://preprints.apsanet.org/engage/api-gateway/apsa/assets/orp/resource/item/5f3eba5cb94be50019ee400e/original/woodrow-wilson-and-wilsonianism-a-century-later.pdf
8. MEARSHEIMER, J. J. *The Great Delusion*. London: University Press, 2001. 240 p. ISBN 978-0226320608. [online]. Disponibil: https://www.sackett.net/MearsheimerGreatDelusion.pdf
9. MORGETHAU, H. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. București: Polirom, 2007. 735 p. ISBN 978-973-46-1051-0
10. STEGER, M. B. *Globalization and History: Is Globalization a New Phenomenon?* Routledge, 2009. 256 p. ISBN 978-0415443811. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/300905933_2_Globalization_and_history_is_globalization_a_new_phenomenon
11. БАРЫШНИКОВ, Д. Н. *Идеология в мировой политике.* Москва: Наука, 2010. 320 с. [online]. Disponibil: http://ideologiya-v-mirovoy-politike%20(1).pdf

Tema 9. GUVERNAREA GLOBALĂ ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *guvernare globală, stat, stat național, dinamica RI.* **Unități de conținut:** 1. Noțiunea de guvernare globală 2. Guvernarea globală și statele naționale 3. Dinamica guvernării globale	- definește conceptul de guvernare globală; - corelează problema guvernării globale cu cea a descentralizării în politica mondială; - determină perspectivele statelor naționale în cadrul politicii mondiale; - evaluează dinamica guvernării mondiale.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile privind guvernarea mondială la etapa actuală.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În ultimele decenii, fenomenul globalizării a transformat profund structura și dinamica relațiilor internaționale, generând o interdependență fără precedent între state, organizații internaționale, corporații multinaționale și societăți civile. În acest context, conceptul de guvernare globală a devenit tot mai relevant, reprezentând un cadru teoretic și practic prin care actorii internaționali coordonează politici și reglementări la scară planetară pentru a răspunde provocărilor comune, de la securitate și comerț până la schimbările climatice și protecția drepturilor omului.

Guvernarea globală nu implică existența unui guvern central cu autoritate supremă, ci se manifestă printr-o rețea complexă de instituții și mecanisme de cooperare care urmăresc armonizarea intereselor și stabilitatea sistemului internațional. În același timp, aceasta ridică provocări semnificative legate de suveranitatea națională, inegalitățile între state și legitimitatea proceselor decizionale la nivel global. Studiul guvernării globale în politica mondială devine astfel esențial pentru înțelegerea modului în care actorii internaționali navighează între autonomie și cooperare, între interese naționale și responsabilitate colectivă.

1. Noţiunea de guvernare globală

Problema guvernării globale reprezintă în prezent un subiect de interes major, discutat atât în literatura științifică națională, cât și în cea internațională.

În plus, guvernarea globală constituie un obiect de atenție nu doar pentru comunitatea academică, ci și pentru politicieni, diplomați și reprezentanți ai organizațiilor internaționale, precum ONU sau NATO. Acest interes se explică prin necesitatea reală de îmbunătățire a mecanismelor de guvernare globală, precum și prin complexitatea provocărilor cu care se confruntă lumea modernă. Deși numeroase reforme au fost propuse și sunt parțial implementate, acestea se desfășoară, în mare parte, la nivelul organizațiilor internaționale individuale, fără a ține întotdeauna cont de transformările profunde ale sistemului politic mondial care au avut loc în a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului XXI. În acest context, analiza sistemului politic global și a tendințelor sale devine o necesitate imperativă.

Începând cu a doua jumătate a secolului XX, sistemul politic mondial a suferit modificări semnificative, printre care se remarcă:

1. Prăbușirea sistemului colonial, care a condus la apariția unor noi state, clasificabile în funcție de gradul lor de modernitate: state moderne (Westfalia), state post-moderne (post-Westfalia) și state pre-moderne (pre-Westfalia).

2. Creșterea rolului actorilor non-statali în relațiile internaționale. Conform lui R. Cohen și J. Nye, se observă o diversificare accentuată a acestor actori, care au devenit din ce în ce mai influenți în dinamica internațională.

3. Impactul revoluției tehnico-științifice, care a permis actorilor mai slabi să dobândească capacități semnificative de a provoca daune, modificând astfel raporturile tradiționale de putere între state și organizații internaționale.

Aceste transformări subliniază necesitatea unei reevaluări a mecanismelor de guvernare globală, adaptate la realitățile și provocările lumii contemporane. La începutul secolului XXI, ordinea mondială se conturează în jurul unor poli de putere, iar ambițiile actorilor internaționali se află în schimbare. Conceptul de Noua Ordine Mondială (NOM) („New World Order" – NWO), introdus în discursul politic de președintele american George Bush senior în 1991, se referă la o etapă nouă în evoluția relațiilor internaționale, caracterizată prin modificarea și afirmarea tiparelor de interacțiune dintre actorii politici pe scena globală[292]. De-a lungul istoriei, indivizii și statele au manifestat o preocupare constantă pentru dezvoltarea unui model de ordine internațională care să ofere stabilitate și predictibilitate în relațiile cu ceilalți.

Analizând ordinea mondială prin prisma dimensiunii orizontale, adică a interacțiunii interstatale, se poate observa că relațiile internaționale sunt adesea dominate de privilegiile Marilor Puteri, care impun și modifică norme de conduită și tipare de interacțiune în cadrul sistemului internațional[293]. După sfârșitul celui deal Doilea Război Mondial, Statele Unite au devenit principalul lider internațional, orientându-și politica externă către promovarea valorilor democratice. În prezent,

[292] CEBOTARI, S. *Corelaţia „Noua ordine mondială" – „arhitectura geopolitică".* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare și Inovare", 2014, p. 169-172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf

[293] MIROIU, A., UNGUREANU, R-S. *Manual de relații internaționale.* Iași: Polirom, 2006, p. 313.

ordinea impusă de Occident se află însă într-un proces de transformare, determinat de mai mulți factori esențiali:

1. *Transformările în natura statului.* În Europa, statutul de stat suveran este redefinit în contextul politicii loiale, dar anumite state nu dețin toate atributele complete ale suveranității, ceea ce generează un vid instituțional și destabilizează autoritatea de-a lungul frontierelor. În Orientul Apropiat, conflictele religioase și etnice determină o descentralizare a puterii, afectând controlul statului asupra întregului teritoriu. În Asia, însă, se manifestă principiul balanței de putere, contrar fenomenelor europene. Indiferent de legitimitatea acestor procese, ele pot genera tensiuni și conflicte deschise.
2. *Contradicțiile dintre economia mondială și instituțiile politice.* Globalizarea economică tinde să depășească granițele naționale, în timp ce sistemele politice rămân ancorate în statul național. Această tensiune limitează influența instituțiilor politice, creând discrepanțe între obiectivele economice și cele politice ale ordinii mondiale. În ciuda acestor contradicții și a crizelor financiare repetate – cum au fost criza din America Latină (1980), criza financiară asiatică (1997), din Rusia (1998, 2014), SUA (2001, 2007), Europa (2010) – dinamica economică globală a permis menținerea unei creșteri pe termen lung.
3. *Lipsa unui mecanism eficient de coordonare între Marile Puteri.* Cooperarea internațională în fața problemelor globale se realizează adesea formal și intermitent, prin întruniri care nu permit elaborarea unor strategii pe termen lung. Frecvența și caracterul acestor întâlniri conduc, de multe ori, la discuții tactice, fără atingerea unor obiective concrete[294].

Pornind de la aceste raționamente, putem remarca necesitatea adaptării și consolidării noii ordini mondiale, prin mecanisme eficiente de cooperare și corelare a acțiunilor Marilor Puteri, menite să asigure stabilitatea și predictibilitatea relațiilor internaționale în secolul XXI.

Transformările profunde înregistrate în ultimele decenii pe arena internațională au influențat semnificativ evoluția Noii Ordini Mondiale. Una dintre consecințele principale ale acestor schimbări este *apariția noilor centre de putere*, care își urmăresc propriile interese și le pot implementa atât independent, cum este cazul Statelor Unite ale Americii, cât și prin cooperare, exemplificată de BRICS, prin alianțe, precum NATO, sau prin uniuni, cum este Uniunea Europeană[295].

Analizând atent dinamica globală, se constată o modificare rapidă a conținutului geopoliticii, axată pe capacitatea statelor de a compartimenta spațiul geografic în funcție de interesele proprii și de influența pe care o pot exercita în anumite regiuni.

[294] ХИЛ, К. *Конец нового мирового порядка.* [online]. Disponibil: htpp://www.globalaffairs.ru/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911

[295] CEBOTARI, S. *Corelația „Noua ordine mondială" – „arhitectura geopolitică".* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare și Inovare", 2014, p. 169-172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf

Această evoluție reflectă complexitatea tot mai mare a relațiilor internaționale, în care puterea nu mai este determinată exclusiv de dimensiunea teritorială sau militară, ci și de interdependențele economice, politice și tehnologice. Pe parcursul ultimelor trei decenii ale secolului XX, gradul ridicat de complexitate al intereselor și al relațiilor sociale a generat numeroase dezbateri teoretice privind natura și esența acestor noi forme de organizare și competiție internațională, evidențiind necesitatea unei reevaluări continue a mecanismelor de guvernare globală. Realitatea politică de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI a cunoscut modificări semnificative, depășind cadrul tradițional al interacțiunii interstatale. În acest context, provocarea principală constă în construirea unor mecanisme noi de guvernare globală**,** care să țină cont de complexitatea și dinamica noilor realități internaționale.

În lumea contemporană se observă o implicare tot mai mare a statelor, organizațiilor interguvernamentale și organizațiilor neguvernamentale internaționale în soluționarea problemelor globale. Acest fenomen se manifestă nu doar în cadrul sau sub auspiciile ONU, ci și în cadrul altor organizații internaționale. Dacă în a doua jumătate a secolului XX formele de cooperare diplomatică s-au concretizat în principal prin reuniuni multilaterale și întâlniri oficiale, la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI acestea au evoluat către diplomația pe mai multe niveluri**,** care implică atât actorii statali, cât și pe cei non-statali. Exemple relevante în acest sens sunt eforturile comune pentru rezolvarea problemelor de mediu sau reglementarea utilizării internetului. O direcție promițătoare în dezvoltarea guvernării globale este reprezentată de *diplomația de rețea*, concept formulat în termeni generali în *Conceptul de politică externă al Federației Ruse* din 2008. Cu toate acestea, ideea nu a evoluat semnificativ nici la nivel teoretic, nici în plan practic, ceea ce indică necesitatea unei aprofundări și dezvoltări suplimentare a acestei abordări în cadrul diplomației internaționale.

În literatura de specialitate există mai multe definiții cu referire la fenomenul guvernării globale, în funcție de perspectiva teoretică și practică adoptată. Înainte de apariția și introducerea sa în circuitul științific și în uzul practic, în limbajul de specialitate era utilizat termenul *„guvern global”.* Diferența dintre cele două concepte a fost analizată în mod detaliat de J. Rosenau. Astfel, în limba engleză, termenii *government*[296] (guvern) și *governance*[297] (guvernare) desemnează sisteme de organizare și mecanisme de reglementare prin care se exercită puterea, având scopul de a menține unitatea unui sistem politic și de a îndeplini obiectivele acestuia. Totuși, există o diferență esențială între cele două: guvernul se referă, de regulă, la structuri formale, în timp ce guvernarea desemnează funcții și procese sociale. Astfel, a conduce înseamnă a exercita puterea, iar a avea putere presupune recunoașterea acesteia de către cei asupra cărora se exercită.

[296] *The American Heritage Dictionary.* Second Colleage Edition. Houghton Mifflin Company. Boston, 1991, p. 569.

[297] *Ibidem.*

În cazul guvernelor, puterea este bazată pe norme constituționale, decrete, ordine și alte documente oficiale. În schimb, guvernarea este asociată cu procese care apar în urma practicilor repetate, care au un caracter imperativ, dar care nu sunt formalizate constituțional. Aceasta reprezintă avantajul sistemelor guvernamentale, care garantează aplicarea regulilor și menținerea coerenței în procesul de reglementare. În cazul guvernării globale, însă, nu există garanții privind respectarea obligațiilor, ceea ce constituie principala dificultate în implementarea și funcționarea acestui tip de sistem.

A. Najam, profesor la Universitatea Boston și la Școala Fletcher de Drept și Diplomație, definește guvernarea globală ca fiind „gestionarea proceselor globale în absența unui guvern global"[298]. Luând în considerare distincția între termenii „guvern" și „guvernare", evidențiată de J. Rosenau, această definiție poate fi considerată corectă și relevantă pentru înțelegerea fenomenului[299]. În accepțiunea lui T. Weiss, guvernarea globală reprezintă un efort colectiv de identificare, analiză și soluționare a problemelor mondiale care depășesc capacitatea unui stat de a le gestiona individual[300] . Termenul „guvernare globală" nu trebuie interpretat ca o evaluare normativă a calității acesteia, ci mai degrabă ca o desemnare a mecanismelor de cooperare internațională.

Aceste mecanisme se concretizează prin acorduri de cooperare care vizează rezolvarea unor probleme specifice. Astfel de acorduri pot fi formale, sub forma unor legi sau instituții recunoscute oficial, având puterea de a soluționa probleme comune cu implicarea diferiților actori – state, organizații interguvernamentale și neguvernamentale, corporații transnaționale, structuri private sau reprezentanți ai societății civile și persoane fizice. De asemenea, aceste acorduri pot fi informale, bazate pe practici consacrate, sau cu durată limitată, cum este cazul unor coaliții temporare. În acest context, este utilă analiza definiției generale a guvernării globale propuse de T. Weiss și R. Thakur în lucrarea *ONU și guvernarea globală: ideea și perspectivele lor de aplicare*[301]. Conform acestei definiții, „guvernarea globală reprezintă un complex de instituții, mecanisme, relații și procese formale și informale, care se extind la state, piețe, persoane și organizații, atât intergu-

[298] NAJAM, A. *The Four-C's of Third Sector– Government Relations: Cooperation, Confrontation, Complementarity, and Co-optation*. 2000. 12 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227711700_The_Four_C's_of_Government-Third_Sector_Relations

[299] ROSENAU, J. N. *Governance in the twenty-first century*. Global Governance, 1995, 1 (1), p. 13–43. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/479233081/James-Rosenau-Governance-in-the-Twenty-first-century-1995

[300] WEISS, T. G. *Governance, good governance and global governance: Conceptual and actual challenges*. Third World Quarterly, 2000, 21 (5), p. 795-814. [online]. Disponibil: https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/11375717.pdf

[301] WEISS, T. G., THAKUR, R. *Global governance and the United Nations: An idea and its prospects for the 21st century*. Routledge. 2010. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/John-Ruggie/publication/261775996_The_United_Nations_and_Globalization_Patterns_and_Limits_of_Institutional_Adaptation/links/60ec4a9516f9f313007824a6/The-United-Nations-and-Globalization-Patterns-and-Limits-of-Institutional-Adaptation.pdf

vernamentale, cât și neguvernamentale, prin intermediul cărora sunt determinate interesele colective la nivel global, sunt stabilite drepturile și obligațiile și sunt soluționate litigiile prezente pe mapamond”[302].

Până în prezent, în gândirea politică internațională s-au conturat multiple concepte referitoare la organizarea reglementării globale. Unii cercetători susțin crearea unor instituții noi, mai relevante și adaptate proceselor globale, în timp ce alții propun *reformarea instituțiilor internaționale existente,* prin extinderea atribuțiilor acestora pentru a răspunde mai eficient provocărilor globale[303]. În practica internațională există, de asemenea, opțiunea gestionării politice neinstituționalizate a proceselor globale. Aceasta poate lua forma unui *consens global între țările democratice* sau, alternativ, a unei *dominări globale unilaterale* de către o putere centrală[304]. Un exemplu recent este decizia unilaterală a Statelor Unite de a conduce operațiuni militare în Irak, în pofida lipsei unui mandat oficial al Consiliului de Securitate al ONU. În acest caz, se confirmă eficacitatea modelului bazat pe dominația puterii conducătoare – în acest context, SUA[305].

Ideea unei lumi „unipolare” este susținută de cercetătorii care analizează fenomenul din perspectiva realismului politic[306]. Această poziție este susținută și de fostul secretar de stat american Zbigniew Brzezinski, care a identificat patru domenii principale în care Statele Unite exercită rol de conducere: militar-politic, economic, tehnologic și în domeniul culturii de masă[307].

Este de remarcat faptul că susținătorii conceptului de „hegemonie americană” în guvernarea globală se raportează adesea la teoria stabilității hegemonice[308].

---

[302] WEISS, T. G., THAKUR, R. *Global governance and the United Nations: An idea and its prospects for the 21st century*. Routledge. 2010. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/John-Ruggie/publication/261775996_The_United_Nations_and_Globalization_Patterns_and_Limits_of_Institutional_Adaptation/links/60ec4a9516f9f313007824a6/The-United-Nations-and-Globalization-Patterns-and-Limits-of-Institutional-Adaptation.pdf

[303] *Ibidem.*

[304] KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf

[305] IKENBERRY, G. J., MYERS, J. J. *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press, 2011. 392 p. ISBN-10: 0691125589 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265084370_Liberal_Leviathan_The_Origins_Crisis_and_Transformation_of_the_American_World_Order

[306] MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2001. 480 p. ISBN 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf

[307] BRZEZINSKI, Z. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperative geostrategice*. București: Univers Enciclopedic, 2000. 272 p. ISBN 978-973-450-3162. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/245414075/Marea-Tabla-de-Sah-Zbigniew-Brzezinski

[308] KINDLEBERGER, C. P. *Dominance and leadership in the international economy: Exploitation, public goods, and free rides*. În: International Studies Quarterly, 1981, 25 (2), p. 242–254. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/48949239/Kindleberger-1981

În studiile privind economia politică internațională a fost analizată relația dintre stabilitatea regimului economic și prezența unui stat lider. Conform cercetărilor, prezența unui stat hegemonic pe arena internațională contribuie la instituirea unui regim economic stabil, deoarece acesta dezvoltă reguli și norme de comportament acceptate de ceilalți participanți la sistemul global[309]. Cu toate acestea, ideea hegemoniei americane a generat numeroase dezbateri critice. J. Nye, în lucrarea *Paradoxurile puterii americane: de ce singura putere mondială nu poate acționa singură*[310], argumentează convingător că implementarea acestei abordări este, în practică, dificilă, dacă nu imposibilă. Principalul său argument este că, în lumea contemporană, acțiunile unui stat hegemonic nu pot fi realizate izolat, ci trebuie să țină cont de interesele, obiectivele și comportamentul celorlalți actori internaționali, care influențează semnificativ rezultatele politicii globale.

Pe de altă parte, D. Messner, în lucrarea *Arhitectura ordinii mondiale* (2009), identifică șase dimensiuni fundamentale ale guvernării globale:

1. *Policentricitatea arhitecturii guvernării globale* – politica se bazează pe procese colective de luare a deciziilor și pe înțelegerea reciprocă a guvernelor statelor participante, într-un cadru bazat pe un sistem de „suveranitate comună".
2. *Varietatea actorilor* – deși statele își păstrează monopolul asupra consolidării și desfășurării anumitor direcții politice, actorii privați joacă un rol din ce în ce mai important în identificarea problemelor, analiza relațiilor problematice și implementarea directă, cum ar fi colectarea datelor, monitorizarea sau activitatea în instituții publice și private.
3. *Varietatea formelor de cooperare internațională* – guvernarea globală se concentrează pe definirea și rezolvarea colectivă a problemelor, implicând colaborarea sectorului public cu cel privat. Organizațiile internaționale pot îndeplini funcții de coordonare și pot contribui la dezvoltarea unor abordări globale, corectând astfel limitările naționale ale altor actori.
4. *Asimetria guvernării globale* – aceasta se află la intersecția intereselor naționale, a relațiilor de putere și a necesității de soluționare comună a problemelor, implicând eforturi coordonate pentru a răspunde provocărilor care depășesc capacitatea unui singur stat.
5. *Versatilitate și nivel multiplu* – guvernarea globală implică atragerea unui număr cât mai mare de participanți și aplicarea unei politici multinivelare (local, național, regional, interregional, internațional și global).

[309] GILPIN, R. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, 1981. 261 p. ISBN 0521 27376. [online]. Disponibil: https://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/gilpin%20intro.pdf

[310] NYE, J. S. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, 2002. 336 p. ISBN 978-0195161415. [online]. Disponibil: https://lisd.princeton.edu/sites/g/files/toruqf506/files/Nye_Lecture.pdf

6. *Transformare decisivă și inovare instituțională* – reforme instituționale și procedurale la diferite niveluri, menite să adapteze instituțiile de conducere ale statelor la noile realități, transformând sistemul existent de guvernare globală într-unul viabil și eficient.

Ținând cont de varietatea abordărilor referitoare la definiția conceptului de „guvernare globală", este rațional ca acest fenomen să fie ghidat atât de *realitățile sistemului politic mondial aflat în transformare,* cât și de procesele prin care această transformare se realizează, precum și de acțiunile actorilor implicați[311]. Pentru o mai bună comprehensiune a fenomenului, conceptul de *„guvernare globală"* poate fi analizat prin prisma a două direcții teoretice fundamentale și, în mare parte, opuse: *realismul internațional* și *liberalismul internațional*[312].

Astfel, realismul pune accentul pe rolul central al statelor și al puterii în relațiile internaționale. Din această perspectivă, guvernarea globală este influențată în mod direct de interesele Marilor Puteri, iar stabilitatea sistemului internațional depinde de prezența unui actor hegemonic capabil să impună norme și reguli de comportament. Teoria *stabilității hegemonice* susține că prezența unui stat lider contribuie la instituirea unui regim economic și politic stabil, prin dezvoltarea unor reguli acceptate de ceilalți participanți la sistemul global[313].

Cea de a doua direcție, a liberalismului internațional, subliniază importanța *instituțiilor internaționale, a cooperării și a normelor globale.* Din această perspectivă, guvernarea globală reprezintă un mecanism colectiv, prin care problemele care depășesc capacitatea statelor de a fi soluționate individual – cum ar fi mediul, securitatea cibernetică sau drepturile omului – pot fi abordate eficient. Principiile liberalismului promovează *consensul, interdependența și dialogul multilaterale,* implicând atât state, cât și actori non-statali, precum organizații neguvernamentale, corporații transnaționale și societatea civilă[314].

Această abordare susține o *arhitectură politică policentrică și multinivelară*, în care instituțiile internaționale nu doar coordonează acțiunile actorilor globali, ci și stabilesc standarde comune și reduc inegalitățile între state. Succesul guvernării globale, din perspectiva liberală, depinde de participarea extinsă a actorilor și de respectarea regulilor și normelor consensuale, ceea ce permite o cooperare durabilă în soluționarea problemelor globale.

2. Guvernarea globală şi statele naţionale

Relația dintre guvernarea globală și statele naționale constituie una dintre temele fundamentale ale analizei contemporane din domeniul științelor politice și relațiilor internaționale. Procesele de globalizare, intensificarea interdependențelor

[311] WEISS, T. G., THAKUR, R. *Op. cit.*
[312] MEARSHEIMER, J. J. *Op. cit.*
[313] KINDLEBERGER, C. P. *Op. cit.*
[314] NYE, J. S. *Op. cit.*

economice și politice, precum și apariția unor probleme cu caracter transnațional au condus la transformarea profundă a sistemului internațional. În acest context, statul național, considerat mult timp principalul și aproape exclusivul actor al relațiilor internaționale, își redefinește rolul și funcțiile în raport cu noile forme de cooperare și coordonare globală.

Evoluția numerică a statelor naționale reflectă complexitatea tot mai mare a sistemului internațional. Dacă la începutul secolului al XX-lea existau doar 52 de state independente, la mijlocul acestuia numărul lor a crescut la 82, iar în prezent depășește cifra de 200. Această creștere este rezultatul proceselor de decolonizare, afirmării principiului autodeterminării naționale și reconfigurărilor geopolitice majore ale secolului XX[315]. Toate aceste state și popoare cooperează între ele în cele mai diverse domenii ale activității politice, economice și sociale, contribuind la consolidarea interdependenței globale.

Deși statele sunt egale din punct de vedere juridic în cadrul dreptului internațional, ele diferă semnificativ în ceea ce privește teritoriul, populația, condițiile naturale și climatice, dotarea cu resurse naturale, nivelul de dezvoltare economică și potențialul militar. Aceste diferențe generează un sistem internațional profund dezechilibrat, caracterizat prin asimetrii de putere și influență. Inegalitățile structurale dintre state afectează capacitatea acestora de a participa în mod egal la procesele decizionale globale și ridică probleme legate de echitatea și legitimitatea guvernării globale[316].

În fața acestor realități, cooperarea internațională devine o necesitate obiectivă. Probleme precum schimbările climatice, securitatea internațională, migrația, pandemiile sau instabilitatea financiară nu mai pot fi gestionate exclusiv la nivel național. Guvernarea globală apare astfel ca un ansamblu de instituții, norme și procese, prin care actorii internaționali încearcă să răspundă provocărilor comune ale umanității, fără a presupune existența unui guvern mondial propriu-zis.

În prezent, însă, comunitatea internaţională e formată nu doar din state independente, dar şi din diverse uniuni economice, comerciale, militare – blocuri şi structuri care s-au format în baza activităţii bi- sau multilaterale. Devine tot mai evident faptul că tendinţele integraţioniste nu se limitează doar la Europa Occidentală, dar se dezvoltă activ şi pe alte continente. Astfel, pe continentul american cu succes activează Piaţa Comună a Americii Centrale (MCCA); Comunitatea Caraibelor (CARICOM); Piaţa Comună a Conului de Sud (MERCOSUR). Un deosebit interes pentru procesele integraţioniste se observă pe continentul african – Uniunea Magrebului Arab (UMA); Comunitatea Economică a Statelor Africane (CESAC). Mai mult de un sfert

[315] CEBOTARI, S., SACA, V., COROPCEAN, I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste*. Chișinău: Institutul Militar al Forțelor Armate al Republicii Moldova, 2008. 180 p. ISBN 978-9975-9692-3-9.

[316] KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence.* Fourth Edition, 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf

de secol activează Statele Asiei Sud-Vestice (ASEAN). În Orientul Apropiat activ funcţionează Consiliul de Cooperare din Golf (CCG), Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEP)[317], iar mai recent observăm extinderea pe arena internațională a BRICS+ prin aderarea de noi state.

Alături de state – actori tradiționali implicați în relațiile internaționale – au apărut noi forme de organizare politică, centre transnaționale de influență și putere politică. Aceasta este o rețea de instituții politice, financiare și economice interguvernamentale, mii de organizații neguvernamentale internaționale. Tendinţele integraţioniste actuale au devenit un punct atractiv al civilizaţiei contemporane, care reprezintă nu doar un aspect al existenţei umane, dar şi o nouă formă de colaborare. Acestea, la rândul lor, condiţionează crearea, funcţionarea, dezvoltarea unor uniuni care există doar datorită activităţii actorilor politici. Uniunea, sau acel „întreg" deja format, reprezintă arealul, mediul în care statele îşi realizează cooperarea şi rezolvă probleme, care se referă nu doar la soarta unor state, în particular, dar deseori şi a întregii comunităţi. Este arealul în care fiecare subiect al dreptului internaţional îşi realizează politica externă.

Subiectele sistemului mondial modern ar trebui să includă, de asemenea, întâlnirile informale periodice ale liderilor G7, cluburi sau forumuri de noi elite globale, cum ar fi Comisia Tripartită sau Forumul Davos, cele mai mari corporații industriale, bancare și media – noi centre mondiale de influență și putere.

Sistemul politic global actual conține câteva elemente ale guvernării globale în rețea, în domenii precum: menținerea păcii și securității, finanțele mondiale, comerțul internațional, traficul aerian internațional, transportul maritim, distribuția frecvențelor radio etc. Caracteristicile distinctive ale acestui sistem sunt fragmentarea, multiplicitatea centrelor de luare a deciziilor și de influență, distribuția extrem de inegală a puterii și resurselor, diversitatea intereselor în conflict, un grad ridicat de conflict și instabilitatea generală.

Organizațiile internaționale joacă un rol central în acest proces. Organizația Națiunilor Unite oferă un cadru instituțional universal pentru dialog politic și cooperare, în timp ce instituții precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Organizația Mondială a Comerțului reglementează relațiile economice și financiare globale. Prin intermediul acestor structuri, statele naționale își coordonează politicile și își asumă obligații comune, acceptând adesea limitări voluntare ale suveranității[318].

Pentru a diminua parțial dezechilibrele existente, statele recurg frecvent la forme de integrare regională. Uniuni precum Uniunea Europeană, ASEAN sau Uniunea Africană permit statelor membre să-și consolideze capacitatea de negociere și să

[317] BRZEZINSKI, Z. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperative geostrategice*. București: Univers Enciclopedic, 2000. 272 p. ISBN 978-973-450-3162. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/245414075/Marea-Tabla-de-Sah-Zbigniew-Brzezinski

[318] HELD, D. *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Polity Press, 2004, p. 301-304. [online]. Disponibil: https://czechpolsci.eu/article/view/34481/29373

răspundă mai eficient provocărilor globale. Totuși, deși aceste structuri pot reduce asimetriile la nivel regional, ele tind să le reproducă la un nivel superior, în cadrul guvernării globale, unde diferențele de putere dintre state și blocuri regionale rămân semnificative[319].

Participarea la guvernarea globală nu presupune dispariția statului național, ci transformarea acestuia. Suveranitatea nu este anulată, ci redefinită în condițiile interdependenței globale, devenind una partajată și funcțională. Statul rămâne actorul principal al sistemului internațional, dar este constrâns să-și exercite autoritatea într-un cadru multilateral, caracterizat prin cooperare, negociere și compromis. Formarea comunității mondiale ca subiect *sui generis* implică, într-o măsură semnificativă, existența unei comunități de indivizi care transcende granițele statului național. În acest context, identificarea de sine a indivizilor nu se mai limitează la apartenența la un grup etnic sau național, ci se extinde la nivelul umanității, ceea ce presupune dezvoltarea unei comunități universale de interese și valori[320]. Comunitatea mondială este, în mare măsură, un fenomen cultural, reflectat în domeniul valorilor publice – artă, literatură, filosofie – și în răspândirea limbii engleze ca principal mijloc de comunicare internațională.

Pe lângă dimensiunea culturală, există și aspecte sociale și economice pașnice ale globalizării, cum ar fi: răspândirea cunoștințelor științifice universale, internaționalizarea învățământului superior, proliferarea culturii de masă occidentale, dezvoltarea turismului transnațional și competițiile sportive globale[321]. Festivalurile culturale internaționale, relațiile academice și interacțiunile în cadrul societăților civile constituie forme de integrare socială care combină relațiile juridice, politice și economice, contribuind la crearea unei structuri sociale globalizate.

Din perspectivă sistemică, societatea poate fi concepută ca o combinație a trei sisteme instituționale fundamentale: statul (puterea politică), piața (relațiile economice) și societatea civilă (asociațiile independente de cetățeni). Societățile naționale se constituie ca state-națiuni, în timp ce societatea mondială se caracterizează prin existența unei piețe globale și prin apariția elementelor unei societăți civile globale („societatea civilă mondială”), dar fără o structură politică globală consolidată. În prezent, Organizația Națiunilor Unite rămâne principalul for colectiv al statelor-națiuni, dar coeziunea sa se limitează la apartenența formală, nefiind în măsură să garanteze o guvernare globală eficientă[322].

[319] WEISS, T. G., WILKINSON, R. *International Organization and Global Governance*. Routledge, 2014. 496 p. ISBN 978-0415621416. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000843361_A45363420/preview-9781000843361_A45363420.pdf

[320] HELD, D. *Op. cit.*

[321] ROBERTSON, R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications, 1992. 256 p. ISBN 978-0803975161. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781473914087_A24082386/preview-9781473914087_A24082386.pdf

[322] FUKUYAMA, F. *The imperative of state-building.* În: Journal of Democracy, 2004, vol. 15, no. 2, April, p. 7-31. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/236813740_The_Imperative_of_State-Building

Problematica globalizării ridică întrebări fundamentale: Care sunt perspectivele unei unificări reale a omenirii? Este legitim să vorbim despre interese și scopuri comune ale umanității? Istoria ideii unității omenirii poate fi urmărită până la gânditorul olandez Hugo Grotius (1583-1645), care a propus conceptualizarea păcii globale printr-un sistem de tratate internaționale între state. Totuși, pentru perioada respectivă această idee reprezenta mai degrabă o utopie, vizând un sistem hegemonial imperial adaptat structurilor statale existente.

Secolul XX a marcat un punct critic, prin conflictele mondiale și războaiele coloniale, mișcările de eliberare națională și confruntarea superputerilor SUA și URSS, care au condus la acumularea de arsenal nuclear și la amenințarea unei escaladări globale[323]. În acest context, necesitatea stabilității internaționale a devenit un imperativ, iar inerția structurilor sociale tradiționale s-a dovedit insuficientă pentru a gestiona noile provocări globale. Modelele de dezvoltare mondială indică o accelerare a tendințelor negative și o capacitate limitată a societăților de a se adapta autonom la condițiile schimbătoare[324]. Prin urmare, cercetătorii contemporani subliniază importanța guvernării internaționale ca soluție pentru consolidarea integrității și identității societății mondiale. În prezent, starea sistemului mondial este evaluată de unii teoreticieni ca fiind precar gestionată și aproape de haos, evidențiind necesitatea unor mecanisme de reglementare și coordonare la scară globală.

Actualmente, guvernarea globală și statele naționale se află într-o relație de interdependență complexă. Creșterea numărului de state, diversitatea și inegalitățile dintre ele sporesc necesitatea cooperării internaționale și a consolidării mecanismelor de guvernare globală. Viitorul ordinii internaționale depinde de capacitatea statelor de a adapta suveranitatea națională la realitățile globale și de a construi un sistem de guvernare globală legitim, echitabil și eficient.

3. Dinamica guvernării globale

Dinamica guvernării globale se referă la procesele complexe și în continuă schimbare prin care sunt gestionate problemele care transcend granițele naționale, implicând o rețea vastă de actori (state, organizații internaționale, ONG-uri, corporații, indivizi) și mecanisme (tratate, diplomație, norme, piețe), fiind marcată de tensiuni între suveranitatea națională și necesitatea cooperării, pluralismul actorilor și apariția unor noi provocări, precum schimbările climatice, securitatea cibernetică și pandemii, toate acestea transformând modul tradițional de a conduce lumea de la un centru

[323] KENNEDY, P. *The Rise and Fall of the Great Powers*. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. Random House, 1987. 704 p. ISBN 0-04-909019-4. [online]. Disponibil: https://cheirif.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/paul-kennedy-the-rise-and-fall-of-the-great-powers-19891.pdf

[324] OHMAE, K. *The End of the Nation State*. Free Press, 1995. 256 p. ISBN 978-0029179608. [online]. Disponibil: https://www.sneps.net/Cosmo/ohmae2.pdf

de putere unic la o structură policentrică și descentralizată[325]. Dinamica guvernării globale este modelată de multiple probleme transnaționale care nu pot fi rezolvate de un singur stat. Printre acestea se numără:

- *Crizele climatice și de mediu*: Fenomenele precum încălzirea globală, poluarea și pierderea biodiversității necesită cooperare internațională și reglementări globale. Convențiile ONU, cum ar fi Acordul de la Paris, reprezintă încercări de coordonare globală, însă implementarea rămâne inegală[326].
- *Globalizarea economică:* Integrările economice și comerțul internațional sunt reglementate prin instituții precum OMC și G20. Totuși, dezechilibrele economice între statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare generează tensiuni privind norme fiscale, comerț echitabil și investiții[327].
- *Securitatea internațională*: Conflictele armate, terorismul transnațional și proliferarea armelor de distrugere în masă impun cooperare între state și organizații internaționale, precum NATO sau Consiliul de Securitate ONU[328].
- *Provocările tehnologice și digitale*: Digitalizarea și inteligența artificială ridică probleme legate de securitatea cibernetică, confidențialitatea datelor și reglementarea tehnologiilor emergente[329].

În ultimele decenii, dinamica guvernării globale a fost influențată de mai mulți factori:

- *Multipolaritatea și schimbarea puterii globale:* Apariția unor noi puteri economice, precum China și India, restructurează arhitectura globală și competiția pentru influență.
- *Fragmentarea și guvernarea „multi-nivel”:* Problema guvernării nu mai este centralizată doar la nivelul statelor sau ONU, ci implică actori regionali, locali și transnaționali, generând o structură multi-nivel, interdependentă și adesea necoordonată.

---

[325] HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. În: Polity Press, 1999. 515 p. ISBN: 0-7456-2199-6. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture

[326] *UNFCCC. Paris Agreement*. United Nations Framework Convention on Climate Change, 2015. [online]. Disponibil: https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement

[327] RODRIK, D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company, 2011. 400 p. ISBN 978-0393081407. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191634246_A24388212/preview-9780191634246_A24388212.pdf

[328] BUZAN, B. *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991. 356 p. ISBN 978-0745018818. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/431076012/barry-buzan-people-state-and-fear

[329] NYE, J. S. *Cyber Power*. Harvard University Press, 2010. 304 p. ISBN 978-0674045045. [online]. Disponibil: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/cyber-power.pdf

- *Presiunea societății civile și a opiniei publice globale:* Mișcările globale pentru climă, drepturile omului sau echitatea socială exercită influență asupra politicilor și deciziilor internaționale.
- *Crizele globale neprevăzute*: Pandemia COVID-19 a evidențiat vulnerabilitățile sistemelor de guvernare globală, arătând nevoia de cooperare rapidă și adaptabilitate în fața problemelor transnaționale[330].

Dinamica guvernării globale este caracterizată prin interdependență, complexitate și transformări continue. Într-o lume globalizată, problemele nu respectă frontierele statale, iar soluțiile necesită colaborare între multiple niveluri și actori. Înțelegerea acestei dinamici implică recunoașterea rolului instituțiilor internaționale, corporațiilor, societății civile și al normelor sociale în conturarea unui sistem global mai eficient și mai echitabil.

Concluzii

Guvernarea globală reprezintă un cadru complex și multidimensional, în care statele, organizațiile internaționale, actorii non-statali și instituțiile transnaționale interacționează pentru a gestiona probleme ce depășesc granițele naționale. În contextul globalizării economice, politice și tehnologice, guvernarea globală devine un mecanism esențial pentru coordonarea politicilor internaționale și pentru prevenirea conflictelor, promovarea securității colective și protecția mediului. Un prim aspect fundamental este interdependența statelor în abordarea problemelor globale, cum ar fi schimbările climatice, migrația, sănătatea publică sau securitatea cibernetică. Guvernarea globală se manifestă prin instituții precum Organizația Națiunilor Unite, Fondul Monetar Internațional sau Organizația Mondială a Comerțului, care oferă cadrul normativ și mecanismele de cooperare necesare pentru soluționarea acestor probleme. Totodată, se observă o creștere a rolului actorilor non-statali, precum organizațiile neguvernamentale, corporațiile multinaționale și rețelele transnaționale, care influențează agenda internațională și contribuie la elaborarea de politici globale. Totuși, guvernarea globală se confruntă cu provocări majore. Inegalitățile de putere între statele membre, divergențele culturale și ideologice, precum și lipsa unui mecanism de aplicare uniformă a normelor internaționale limitează eficiența acestor structuri.

Actualmente, în contextul multiplelor transformări și procese prezente pe mapamond, guvernarea globală reprezintă un instrument indispensabil al politicii mondiale, însă succesul său depinde de capacitatea actorilor internaționali de a coopera, de a negocia compromisuri și de a implementa politici eficiente care să răspundă provocărilor globale. Evoluția acesteia va continua să fie determinată de dinamica

[330] ROSENAU, J. N. *Governance in the twenty-first century*. În: Global Governance, 1995, 1 (1), p. 13–43. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/479233081/James-Rosenau-Governance-in-the-Twenty-first-century-1995

relațiilor internaționale, de progresele tehnologice și de presiunile socioeconomice globale, evidențiind necesitatea unei abordări integrate și adaptative în studiul și practica relațiilor internaționale.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Definiți conceptul de guvernare globală.
2. Identificați problema guvernării globale.
3. Stabiliți specificul descentralizării în politica mondială.
4. Înaintați scenarii privind perspectivele statelor naţionale în cadrul politicii mondiale.
5. Estimați dinamica guvernării mondiale.

Bibliografie selectivă:

1. BRZEZINSKI, Z. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperative geostrategice*. București: Univers Enciclopedic, 2000. 272 p. ISBN 978-973-450-3162. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/245414075/Marea-Tabla-de-Sah-Zbigniew-Brzezinski
2. BUZAN, B. *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991. 356 p. ISBN 978-0745018818. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/431076012/barry-buzan-people-state-and-fear
3. CEBOTARI, S. *Corelaţia „Noua ordine mondială" – „arhitectura geopolitică".* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare", 2014, p. 169-172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf
4. HELD, D. *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Polity Press, 2004, p. 301-304. [online]. Disponibil: https://czechpolsci.eu/article/view/34481/29373
5. HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. În: Polity Press, 1999. 515 p. ISBN: 0-7456-2199-6. [online]. Disponibil:https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture
6. KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence. Fourth Edition,* 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf
7. MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton &

Company, 2001. 480 p. ISBN 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf
8. NYE, J. S. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, 2002. 336 p. ISBN 978-0195161415. [online]. Disponibil: https://lisd.princeton.edu/sites/g/files/toruqf506/files/Nye_Lecture.pdf
9. RODRIK, D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company, 2011. 400 p. ISBN 978-0393081407. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191634246_A24388212/preview-9780191634246_A24388212.pdf
10. ROSENAU, J. N. *Governance in the twenty-first century*. În: Global Governance, 1995, 1 (1), p. 13–43. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/479233081/James-Rosenau-Governance-in-the-Twenty-first-century-1995
11. ХИЛ, К. *Конец нового мирового порядка.* [online]. Disponibil: htpp://www.globalaffairs.ru/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911

Tema 10. LIDERISMUL ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *politică mondială, relații internaționale, liderism, lider.* **Unități de conținut:** 1. Conceptul de liderism politic. 2. Liderismul în politica mondială a secolului XXI 3. Studii de caz comparative a) Stilul de conducere al Angelei Merkel *versus* Vladimir Putin; b) Leadership-ul lui Barack Obama comparat cu cel al lui Donald Trump; c) Modelul de conducere al lui Xi Jinping în consolidarea poziției Chinei pe scena globală 4. Rolul liderismului în politica mondială a secolului XXI	- analizează conceptul de liderism; - stabilește specificul liderismului în politica mondială a sec. XXI; - compară modelele de lidership: american, rus, chinez; - evaluează rolul liderismului în politica mondială; - înaintează scenarii privind viitoarele evoluții ale liderilor pe arena internațională.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile necesare studierii liderismului în politica mondială.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În contextul actualelor transformări prezente în sistemul internațional, marcate de tranziția de la un moment unipolar către configurații multipolare fluide, de intensificarea competiției geopolitice și de proliferarea crizelor transnaționale, problematica liderismului în politica mondială capătă o relevanță teoretică și empirică sporită. Dincolo de determinările structurale ale ordinii internaționale, dinamica relațiilor dintre state și organizații internaționale este profund influențată de profilul, stilul decizional și viziunea strategică a liderilor politici. În acest context, analiza liderismului nu mai poate fi subsumată exclusiv paradigmelor clasice ale realismului sau instituționalismului liberal, ci necesită o abordare interdisciplinară, integrând perspective din teoria politică, psihologia politică, studiile de securitate și analiza discursivă.

Etapa actuală se caracterizează printr-o personalizare accentuată a puterii politice, vizibilă atât în regimuri democratice, cât și în sisteme autoritare sau hibride. Consolidarea puterii executive în jurul unor figuri dominante, precum Xi Jinping în China sau Vladimir Putin în Rusia, ilustrează tendința de centralizare decizională și de redefinire a raportului dintre lider și instituții. În paralel, în democrațiile conso-

lidate, leadership-ul politic a cunoscut o transformare sub impactul populismului, al mediatizării intense și al digitalizării comunicării politice, fenomen reflectat în ascensiunea unor lideri precum Donald Trump în Statele Unite ale Americii. Aceste evoluții indică o mutație de la leadership-ul instituționalizat către forme mai personalizate, în care legitimitatea este construită prin apel direct la corpul electoral și prin utilizarea strategică a platformelor digitale.

Liderismul contemporan se manifestă într-un mediu global caracterizat de incertitudine sistemică, interdependență complexă și crize suprapuse: pandemii, conflicte armate, schimbări climatice, insecuritate energetică și fragmentare economică. Gestionarea războiului declanșat în Ucraina, competiția strategică dintre Marile Puteri sau dificultățile de coordonare în cadrul unor organizații, precum Organizația Națiunilor Unite, relevă faptul că decizia politică la nivel înalt este simultan constrânsă de structuri și modelată de agenți. Astfel, liderul devine un nod critic în rețeaua proceselor decizionale globale, capabil să accelereze sau să frâneze evoluții structurale prin opțiuni strategice, discurs și simbolism politic.

Prin urmare, investigarea liderismului în politica mondială la etapa actuală presupune articularea unui cadru analitic complex, care să coreleze dimensiunea psihologică, instituțională și sistemică a puterii. O astfel de abordare permite nu doar explicarea comportamentului actorilor statali majori, ci și anticiparea tendințelor de evoluție a guvernanței globale într-un context de volatilitate crescândă. În acest sens, studiul liderismului nu reprezintă o simplă analiză a personalităților politice, ci o cheie de interpretare a transformărilor profunde care traversează ordinea mondială contemporană.

1. Conceptul de liderism politic

Conceptul de „liderism" reprezintă un neologism derivat din substantivul „lider", provenit din englezescul *leader*[331] (din verbul *to lead*, „a conduce", „a ghida"), la care se adaugă sufixul „-ism", utilizat în limbajul politico-ideologic pentru a desemna doctrine, orientări sau practici sistematizate (liberalism, socialism, populism). Din perspectivă etimologică, liderismul indică, așadar, o orientare sau o practică centrată pe lider. Totuși, în plan conceptual, termenul depășește simpla desemnare a conducerii și trimite la un model specific de organizare și exercitare a puterii politice, caracterizat prin accentuarea rolului individual al liderului în detrimentul mecanismelor instituționale.

Fundamentele teoretice ale conceptului pot fi identificate în reflecțiile clasice asupra autorității și dominației politice. În tipologia elaborată de Max Weber[332],

[331] *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010. 730 p. ISBN 978-0199573158.

[332] WEBER, M. *Economy and Society.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2019. 1200 p.ISBN 9780674916548. [online]. Disponibil: https://cdn.oujdalibrary.com/books/47/47-economy-and-society-a-new-translation-

autoritatea carismatică este definită ca forma de dominație legitimată prin credința în calitățile excepționale ale unei persoane. Deși Weber nu utilizează termenul „liderism", accentul pus pe centralitatea figurii carismatice anticipează ideea concentrării simbolice și decizionale a puterii în jurul liderului. În același context, teoria „marelui om" (Great Man Theory), elaborată de către Thomas Carlyle[333], postulează rolul determinant al personalităților excepționale în modelarea cursului istoriei. Liderismul, în accepțiunea sa contemporană, poate fi interpretat ca o reactualizare modernă a acestei paradigme, însă într-un cadru instituțional și mediatic mult mai complex. În științele politice contemporane, liderismul este utilizat pentru a desemna un proces de personalizare accentuată a puterii politice, în cadrul căruia legitimitatea, agenda publică și capacitatea decizională sunt concentrate în jurul unei figuri dominante. Literatura privind „prezidențializarea politicii" [334] și transformările partidelor politice în democrațiile occidentale evidențiază tendința de deplasare a centrului de greutate de la organizații colective către lideri individuali. În acest context, liderismul nu presupune neapărat autoritarism, ci desemnează o mutație structurală în raportul dintre instituții și persoana care exercită funcția de conducere. Dimensiunea critică a conceptului devine evidentă în analiza regimurilor politice în care personalizarea puterii conduce la erodarea mecanismelor instituționale de control și echilibru. În astfel de contexte, liderismul este asociat cu centralizarea deciziei și redefinirea cadrului normativ în jurul voinței liderului. Consolidarea autorității executive sub conducerea lui Xi Jinping în China sau modelul politic construit de Vladimir Putin în Rusia sunt frecvent analizate în literatura de specialitate drept exemple de personalizare sistemică a puterii, în care instituțiile sunt subordonate unei logici centrate pe lider. Totodată, fenomene similare, deși manifestate în forme diferite, pot fi observate și în democrații consolidate, unde mediatizarea și populismul au amplificat rolul liderului în detrimentul deliberării colective.

Din perspectivă teoretică, liderismul trebuie analizat în relație cu dezbaterea dintre structură și agenție. Neorealismul structural, reprezentat de Kenneth Waltz[335], minimizează rolul individului, considerând că distribuția puterii în sistemul internațional determină comportamentul statelor. În opoziție, studiile din psihologia politică evidențiază rolul percepțiilor, al stilului cognitiv și al personalității liderului în procesul decizional. Liderismul, ca fenomen, se situează la intersecția acestor

[333] CARLYLE, T. *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*. London: James Fraser, 1841. 528 p. ISBN 978-0486430400. [online]. Disponibil: https://dn790002.ca.archive.org/0/items/thomascarlyleson00carl/thomascarlyleson00carl.pdf

[334] POGUNTKE, T., WEBB, P. *The Presidentialization of Politics*. Oxford University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0199286821. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265024597_The_Presidentialization_of_Politics_in_Democratic_Societies_A_Framework_for_Analysis

[335] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

două perspective, afirmând importanța agenției individuale fără a ignora constrângerile structurale. Astfel, liderismul poate fi definit ca o orientare politico-instituțională caracterizată prin centralitatea liderului în procesul de legitimare și exercitare a puterii, prin personalizarea autorității și prin reconfigurarea raportului dintre individ și instituție[336]. Etimologic simplu, dar conceptual complex, termenul reflectă transformările profunde ale politicii contemporane, marcate de mediatizare, globalizare și volatilitate sistemică. În analiza politică avansată, liderismul nu trebuie confundat cu leadership-ul ca proces general de conducere, ci tratat ca o formă particulară, accentuat personalizată, a exercitării puterii, cu implicații semnificative asupra calității guvernanței și stabilității instituționale.

În literatura de specialitate sunt frecvent întâlnite trei concepte, care, deși la prima vedere ar avea același sens, totuși acestea au semnificații diferite. Corelația dintre conceptele de *lider, liderism* și *leadership* constituie un subiect central în studiile politice și în analiza relațiilor internaționale, fiind esențială pentru înțelegerea modului în care puterea este exercitată, personalizată și legitimată. Deși aceste trei noțiuni derivă semantic din aceeași rădăcină, din englezescul *leader*, toate cele trei concepte desemnează niveluri distincte ale fenomenului conducerii politice, cu implicații diferite în plan teoretic și practic.

În primul rând, *liderul* reprezintă nivelul individual al analizei. Este actorul concret care exercită autoritatea, influența și responsabilitatea decizională în cadrul unui stat sau al unei organizații. Conform tipologiei autorității politice a lui Max Weber[337], liderul poate legitima puterea prin autoritate carismatică, legal-rațională sau tradițională, iar eficiența sa depinde de percepția colectivă asupra competențelor și caracterului său. Astfel, liderul constituie unitatea fundamentală a procesului politic și punctul de referință pentru analiza decizională și strategică.

Cel de al doilea concept, *leadership-ul,* desemnează procesul prin care liderul exercită influență și mobilizează resursele colective. Este nivelul relațional și dinamic al conducerii, implicând interacțiunea dintre lider și adepți, precum și capacitatea de a articula viziuni strategice și valori colective. Conform lui James MacGregor Burns[338], leadership-ul transformativ presupune mobilizarea reciprocă a liderului și a susținătorilor pentru realizarea unor obiective comune. În plus, conceptul de „soft power", formulat de Joseph Nye[339], subliniază dimensiunea simbolică și normativă a leadership-ului, evidențiind capacitatea liderului de a influența comportamentele și deciziile altor actori fără recurs la coerciție.

---

[336] JERVIS, R. *Perception and misperception in international politics.* Princeton University Press, 2017. 544 p. ISBN: 9781400885114

[337] WEBER, M. *Economy and Society.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2019. 1200 p. ISBN 9780674916548 [online]. Disponibil: https://cdn.oujdalibrary.com/books/47/47-economy-and-society-a-new-translation-

[338] BURNS, J. M. *Leadership*. New York: Harper & Row, 1978. 530 p. ISBN: 0060105887

[339] NYE, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* 2004. ISBN-13 978-1-58648-306-7. [online]. Disponibil: https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2020/02/joseph-s-nye-jr-soft-power.pdf

Cel de al treilea concept, *liderismul*, desemnează forma structurală și instituțională în care puterea este concentrată în jurul liderului. Este o configurație politico-instituțională caracterizată prin centralizarea decizională și personalizarea autorității. În literatura contemporană, liderismul este asociat cu tendințele de „prezidențializare" a politicii[340] și cu transformările populiste ale regimurilor democratice, dar se manifestă și în regimuri autoritare sau hibride, unde instituțiile sunt subordonate voinței liderului. Astfel, liderismul reprezintă nivelul structural sau ideologic care consacră centralitatea liderului în procesul politic.

Corelația dintre aceste trei concepte poate fi conceptualizată pe trei niveluri analitice:

Nivel individual (ontologic) – liderul ca actor concret și titular al autorității.

Nivel procesual (relațional) – leadership-ul ca mecanism de influență, mobilizare și coordonare a acțiunii colective.

Nivel structural/ideologic (sistemic) – liderismul ca configurare a instituțiilor și practicilor politice care amplifică rolul central al liderului.

Această relație este dialectică: un lider poate exercita leadership eficient într-un sistem non-liderist, în care instituțiile sunt autonome, în timp ce în regimuri liderist leadership-ul este puternic personalizat și instituțiile servesc consolidării puterii individuale. Din perspectiva dezbaterii agenție-structură, liderul reprezintă agenția individuală, leadership-ul este expresia interacțiunii dintre agenție și context, iar liderismul reflectă modul în care structura politică este modelată pentru a amplifica sau a limita rolul liderului.

Pornind de la aceste raționamente, putem afirma că cele trei concepte sunt interdependente, dar nu sinonime. Liderul este actorul, leadership-ul reprezintă procesul prin care liderul influențează și coordonează acțiunea colectivă, iar liderismul constituie forma structurală sau culturală care privilegiază centralitatea liderului. Distincția riguroasă dintre aceste niveluri este esențială pentru înțelegerea complexității conducerii politice contemporane și a modului în care puterea este exercitată în politica mondială.

2. Liderismul în politica mondială a secolului XXI

Liderismul în politica mondială a secolului XXI reprezintă o dimensiune esențială în înțelegerea relațiilor internaționale și a științelor politice, punând în discuție nu doar mecanismele instituționale de exercitare a puterii, ci și rolul agenților individuali în modelarea ordinii globale[341]. Conceptul de liderism implică o recon-

[340] POGUNTKE, T., WEBB, P. *The Presidentialization of Politics*. Oxford University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0199286821. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265024597_The_Presidentialization_of_Politics_in_Democratic_Societies_A_Framework_for_Analysis

[341] XUETONG, Y. *Upgrading the paradigm of leadership analysis.* În: The Chinese Journal of International Politics, 2024, 17 (2), p. 174–195. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/380316249_Upgrading_the_Paradigm_of_Leadership_Analysis

ceptualizare a autorității politice, recunoscând agenția liderului ca forță structurală în arhitectura relațiilor internaționale, nu doar ca factor episodic sau decorativ[342].

În tradiția realismului politic, liderismul este analizat în contextul hegemoniei și al balanței de putere, unde liderul este considerat un actor rațional care urmărește maximizarea intereselor naționale într-un mediu anarhic[343]. Totuși, teoriile contemporane subliniază că schimbările sistemice nu pot fi înțelese exclusiv prin variabile structurale; agenția morală și capacitatea decizională a liderilor influențează profund evoluțiile internaționale[344]. Liderismul populist, tot mai frecvent în secolul XXI, accentuează personalizarea puterii, în care legitimitatea este construită pe relația directă cu populația, adesea ocolind instituțiile tradiționale democratice[345].

Caracterul contemporan al liderismului se manifestă prin concentrarea puterii executive, utilizarea comunicării digitale și personalizarea politicii externe. Liderii pot modela rapid agenda internațională, influențând percepțiile globale și deciziile instituțiilor multilaterale[346] . Exemplul lui Donald J. Trump ilustrează un liderism populist și personalist, în care deciziile și preferințele individuale determină politica externă americană[347]. Spre deosebire de președintele Trump, Xi Jinping demonstrează un liderism autoritar, care combină consolidarea puterii interne cu strategii globale ambițioase[348]. Angela Merkel reprezintă un model tehnocratic, bazat pe competență și mediere în crize transnaționale, menținând stabilitatea în Uniunea Europeană[349].

Analiza critică a liderismului contemporan arată că, deși centralizarea puterii poate accelera deciziile în crize, aceasta poate și eroda mecanismele democratice și stabilitatea internațională. Teoriile clasice, precum realismul și liberalismul, subestimează impactul personalității liderilor, în timp ce abordările constructiviste

---

[342] RAMAZAN, M., MUHAMMED, R. *Leader, Cult, Charisma, and Political Legitimacy: Contemporary Populism from a Weberian Perspective,* 2025. [online]. Disponibil: lesearchgate.net/publication+n/399149977_Leader_cult_charisma_and_political_legitimacy_Contemporary_populism_from_a_Weberian_perspective

[343] ORGANSKI, A. F. K. *World politics*. New York, 1964. 461 p. [online]. Disponibil: https://ia800601.us.archive.org/19/items/in.ernet.dli.2015.136764/2015.136764.World-Politics.pdf

[344] XUETONG, Y. *Op. cit*.

[345] DEMIRCI, M. R. *Leader cult, charisma, and political legitimacy: Contemporary populism from a Weberian perspective*. În: International Journal of Leadership Studies, 2025, vol. 8, Issue 3, p. 106-126. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/145652556/LEADER_CULT_CHARISMA_AND_POLITICAL_LEGITIMACY_CONTEMPORARY_POPULISM_FROM_A_WEBERIAN_PERSPECTIVE

[346] ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Global political leadership: In search of synergy*. Routledge, 2024. 311 p. ISBN: 978-1-003-16675-7 (ebk). [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/id/dcb84e26-1821-4b7c-82b0-adbdb0c703bd/9781000780048.pdf

[347] LONG, T. *A Small State's Guide to Influence in World Politics.* Oxford University Press, 2022. 61 p. ISBN 978– 0– 19– 092621– 2. [online]. Disponibil: https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/long/publications/a_small_states_guide_to_influence_in_world_politi..._----_cover-combined.pdf

[348] XUETONG, Y. *Op. cit.*

[349] KISSINGER, H. *Leadership. Șase studii de strategie mondială.* București: Litera, 2022. 511 p. ISBN 978-606-33-9648-9

evidențiază modul în care narativele, simbolurile și percepțiile personale ale liderilor modelează relațiile internaționale și ordinea globală[350]. Liderismul secolului XXI reprezintă o dimensiune multidimensională a politicii mondiale, care integrează trăsături individuale ale liderilor, structuri instituționale, procese de comunicare și dinamici geopolitice. Capacitatea liderilor de a gestiona crize transnaționale complexe și de a influența ordinea globală depinde simultan de competențele individuale, de abilitatea de a negocia și de modul în care interacționează cu structurile instituționale internaționale[351]. Astfel, studiul liderismului contemporan impune o abordare integrată, combinând perspective psihologice, politologice și relații internaționale pentru a înțelege modul în care indivizii pot modela istoria globală.

Liderismul în politica mondială nu este un fenomen unitar, ci se manifestă prin diverse forme, în funcție de stilul conducătorului, regimul politic, contextul istoric și mecanismele instituționale. Literatura de specialitate identifică cel puțin trei forme principale de liderism: *populist, autoritar* și *tehnocratic*. Aceste tipuri nu sunt exclusive; în practică, liderii combină adesea trăsături din mai multe tipologii, dar clasificarea permite o analiză clară a efectelor și mecanismelor lor asupra politicii globale[352].

Liderismul populist se caracterizează prin personalizarea extremă a puterii, prin discursuri directe către populație și prin ocolirea sau diminuarea rolului instituțiilor tradiționale democratice. Liderii populiști construiesc legitimitatea pe baza relației directe cu „poporul" și promovează adesea agende politice care contravin consensului internațional sau normelor multilaterale. Această formă de liderism poate accelera decizii politice, dar generează instabilitate internațională și tensiuni diplomatice[353]. Exemple recente includ Donald J. Trump, care a redefinit politica externă americană prin principiul „America First", afectând relațiile cu NATO, cu Uniunea Europeană și cu statele aliate[354]. În cazul populismului global, se observă adesea retorica antiinstituțională, utilizarea intensă a social media și mobilizarea directă a electoratului pentru a legitima decizii strategice.

Liderismul autoritar implică concentrarea puterii politice și militare în mâinile unui individ sau ale unui grup restrâns, cu control asupra instituțiilor statale și asupra comunicării publice. În această formă, liderul nu doar personalizează politica, ci definește agenda statului prin decizii centralizate, fără constrângeri semnificative din partea parlamentelor sau opoziției. Xi Jinping este un exemplu emblematic al acestui tip de liderism, combinând consolidarea puterii interne cu strategii de expansiune globală, precum inițiativa Belt and Road, și folosind influența economică și diplomatică a Chinei pentru a remodela ordinea internațională[355]. Liderismul autoritar are

[350] ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Op. cit.*
[351] KISSINGER, H. *Op. cit.*
[352] DEMIRCI, M. R. *Op. cit.*
[353] *Ibidem.*
[354] LONG, T. *Op. cit.*
[355] XUETONG, Y. *Op. cit.*

avantajul coerciției și rapidității deciziilor, dar riscă izolarea diplomatică și conflicte cu alte state, mai ales în sisteme multipolare sau tensionate.

Liderismul tehnocratic se bazează pe expertiză, pragmatism și capacitatea de mediere. În această formă, liderul este evaluat mai mult după competența profesională și capacitatea de a gestiona crize complexe decât după carismă sau popularitate. Liderismul tehnocratic pune accent pe consens, pe negocieri multilaterale și pe soluții raționale, menținând stabilitatea internă și internațională[356]. Angela Merkel reprezintă cel mai clar exemplu al liderismului tehnocratic. Stilul său bazat pe rațiune, abilități diplomatice și mediere în crizele refugiaților sau financiare a contribuit la menținerea coeziunii Uniunii Europene și a reputației Germaniei ca lider global stabil[357]. Această formă de liderism este mai puțin spectaculoasă mediatic, dar are un impact major asupra ordinii globale prin soluționarea problemelor transnaționale și prin consolidarea instituțiilor multilaterale.

În realitate, liderii contemporani combină adesea aceste forme, recurgând la *interacțiuni hibride.* De exemplu, Vladimir Putin manifestă un liderism autoritar intern, dar utilizează elemente populiste pentru a consolida sprijinul public și pentru a proiecta puterea Rusiei în politica internațională[358]. Formele hibride de liderism evidențiază complexitatea politicii mondiale și importanța analizei stilului de leadership în funcție de contextul geopolitic și instituțional.

Formele de liderism influențează modul în care statele reacționează la crize, negociază tratate și interacționează în cadrul organizațiilor internaționale. Liderismul populist poate accelera decizii unilaterale, dar destabilizează alianțele; liderismul autoritar poate crește eficiența decizională, dar crește riscurile de conflict; liderismul tehnocratic asigură stabilitate și continuitate, dar poate fi perceput ca lipsit de carismă sau agilitate strategică. Într-o eră globalizată, liderismul devine astfel o variabilă critică în analiza politicii mondiale și a tranzițiilor de putere[359].

3.Studii de caz comparative

a) Stilul de conducere al Angelei Merkel *versus* Vladimir Putin

Leadership-ul politic la nivel global se manifestă diferit în funcție de contextul instituțional, cultural și personal al liderului. Analiza comparativă a Angelei Merkel, cancelar al Germaniei între 2005 și 2021, și a lui Vladimir Putin, președinte al Rusiei din 2000 până în prezent, evidențiază diferențe esențiale în stil, strategie și impact asupra politicii internaționale, oferind perspective relevante pentru studiile de guvernanță și relații internaționale. Angela Merkel a fost recunoscută pentru un stil de conducere pragmatic, rațional și consensual. Formarea sa în fizică a influențat abordarea analitică și orientată pe date, caracterizată prin evaluări riguroase și con-

[356] KISSINGER, H. *Op. cit.*
[357] *Ibidem.*
[358] ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Op. cit.*
[359] *Ibidem.*

sultări extinse cu experți și actori politici[360]. Merkel a promovat coaliții interne și europene, punând accent pe negociere și compromis, evitând confruntarea directă și consolidând stabilitatea instituțională. Stilul său calm și precaut i-a permis să gestioneze crize majore, precum criza financiară globală din 2008 și criza refugiaților din 2015, menținând coeziunea internă și unitatea europeană. Influența sa globală s-a exercitat mai degrabă prin soft power și legitimitate morală decât prin impunerea unilaterală de politici internaționale, contribuind la consolidarea ordinii multilaterale [361].

Spre deosebire de Angela Merkel, Vladimir Putin adoptă un stil de leadership autoritar, strategic și concentrat pe consolidarea puterii personale și a statului. Puterea în Rusia este centralizată, deciziile fiind luate rapid și adesea fără consultări extinse. Stilul său se bazează pe realismul geostrategic, în care securitatea și influența Rusiei sunt prioritare, iar legitimitatea este consolidată prin apel la simboluri istorice și naționale, naționalism și coeziune internă[362]. Influența internațională a Rusiei sub conducerea sa a fost exercitată atât prin hard power–forță militară și economică, cât și prin tactici coercitive, spre deosebire de abordarea consensuală și normativă caracteristică liderilor europeni, precum Merkel[363].

Comparativ, Merkel și Putin reprezintă două modele distincte de leadership global: pe de o parte, un model consensual și instituționalizat, care prioritizează coeziunea, legitimitatea și soluțiile negociate; pe de altă parte, un model autoritar și centralizat, axat pe consolidarea controlului, acțiune rapidă și influență directă. Aceste diferențe sunt evidente în gestionarea crizelor, în definirea agendelor internaționale și în modul în care fiecare lider exercită influență în relațiile multilaterale. Merkel a utilizat soft power-ul și respectul pentru instituții pentru a-și extinde impactul, în timp ce Putin a combinat hard power-ul și simbolurile naționale pentru a-și afirma rolul pe scena globală[364].

Astfel, examinând stilul de conducere al Angelei Merkel și cel al lui Vladimir Putin este de menționat că acestea evidențiază două abordări fundamentale în politica mondială: leadership-ul consensual *versus* leadership-ul autoritar. Studiul comparativ al acestor stiluri ilustrează modul în care caracteristicile personale, contextul instituțional și abordările strategice influențează deciziile politice, gestionarea crize-

[360] TIMOSHENKOVA, E. P. *Angela Merkel's Leadership Lessons: the Secret of Political Longevity (2013–2021).* În: Sovremennaya Evropa, 2022, no. 2, p. 5–18. ISSN 1019-3316. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/361633292_Angela_Merkel's_Leadership_Lessons_the_Secret_of_Political

[361] MORTON, K. *Political Leadership and Global Governance: Structural Power Versus Custodial Leadership*. Routledge, 2013. 234 p. ISBN 978-0415668656. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41111-017-0089-4.pdf

[362] SAKWA, R. *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order.* Cambridge University Press, 2021. 400 p. ISBN 978-1108841536. [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811071/60606/frontmatter/9781107160606_frontmatter.pdf

[363] MORTON, K. *Op.cit.*

[364] SAKWA, R. *Op.cit.*

lor și capacitatea de a modela ordinea internațională. Analiza acestor tipologii de leadership contribuie la înțelegerea dinamicii guvernanței globale și oferă perspective valoroase pentru studiile avansate în științe politice și relații internaționale.

b) Leadership-ul lui Barack Obama comparat cu cel al lui Donald Trump

Leadership-ul prezidențial în Statele Unite reprezintă un cadru central pentru studiul stilurilor de conducere și al efectelor acestora asupra politicii interne și internaționale. Barack Obama, care a deținut funcția de președinte între 2009 și 2017, și Donald Trump, președinte între 2017 și 2021, ilustrează două modele distincte de leadership, cu abordări diferite în comunicare, luarea deciziilor, gestionarea crizelor și politica externă[365].

În literatura de specialitate, dar și în practica relațiilor internaționale, Barak Obama deseori este asociat cu un stil de leadership transformativ, caracterizat prin capacitatea de a inspira, a mobiliza și a integra diverse perspective în procesul decizional. Un element definitoriu al stilului său este comunicarea persuasivă și carismatică, utilizată pentru a consolida coeziunea socială și încrederea în instituțiile democratice. Stilul său decizional a fost deliberativ, bazat pe evaluarea expertizelor și pe analiza riguroasă a datelor, ceea ce a permis elaborarea de politici complexe, cum ar fi reforma sistemului de sănătate și răspunsul la criza financiară globală din 2008. În politica externă, Obama a promovat cooperarea multilaterală și diplomația soft power exemplificate prin acordurile nucleare cu Iranul și Parteneriatul Trans-Pacific. Stilul său a fost orientat spre consolidarea alianțelor și respectarea normelor internaționale, contribuind la stabilitatea ordinii globale[366]. De asemenea, managementul crizelor a fost caracterizat prin calm și predictibilitate, ceea ce a facilitat coordonarea cu partenerii internaționali și a redus riscurile de escaladare în situații sensibile, precum intervențiile din Libia sau răspunsul la epidemia de Ebola. Comunicarea lui Obama, marcată de retorică persuasivă și carismă, a fost un instrument esențial pentru construirea consensului și legitimității politice. Prin discursuri și mesaje publice bine articulate, a reușit să mobilizeze opinia publică și să consolideze suportul pentru reforme interne și inițiative internaționale, exemplificând un leadership transformativ, centrat pe integrarea diverselor perspective[367].

Contrar stilului lui Barak Obama, Donald Trump a adoptat un stil de lidearship tranzacțional și populist, caracterizat prin centralizarea puterii executive și accentul pe rezultate imediate și simbolice. Comunicarea sa directă, polarizantă și mediatizată, în special prin intermediul rețelelor sociale, a permis mobilizarea directă a bazei

[365] HARRINGTON, C., WADDAN, A. *Obama vs Trump. The Politics of Presidential Legacy and Rollback.* Edinburgh University Press, 2020. 258 p. ISBN 978-1-4744-4702 7 [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/46543/external_content.pdf;jsessionid=04E36F37691BB3F7D124AD3A4FA7C669?sequence=1

[366] SINGH, R. *Barack Obama's Post-American Foreign Policy*. Palgrave Macmillan, 2012. 256 p. ISBN 978-0230346324. [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/58711/9781780931128.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[367] ШАКЛЕИНА, Т. *Лидерство и современный мировой порядок.* [online]. Disponibil: https://www.intertrends.ru/jour/article/download/803/455

electorale, dar a redus predictibilitatea deciziilor și cooperarea instituțională. Stilul decizional era adesea concentrat în cercul restrâns de consilieri apropiați și orientat spre acțiuni rapide, uneori contradictorii, cum ar fi retragerea unilaterală din Acordul Climatic de la Paris sau renegocierea unor tratate comerciale[368]. Leadership-ul lui Trump s-a axat pe consolidarea puterii personale, utilizarea hard power-ului pe negocierea bilaterală în detrimentul soluțiilor multilaterale. Această abordare a fost eficientă pentru realizarea obiectivelor imediate, dar a creat adesea tensiuni și instabilitate în politica internațională.

Comunicarea sa directă, polarizantă și adesea mediatizată prin rețele sociale, a permis mobilizarea rapidă a bazei electorale, dar a redus predictibilitatea și cooperarea instituțională. Stilul său a fost orientat spre obiective tangibile și simbolice, cum ar fi construcția zidului de la granița cu Mexicul sau renegocierea unor tratate comerciale. În politica externă, leadership-ul său s-a caracterizat prin bilateralism și negociere forțată, preferând relațiile directe și interesul național imediat în detrimentul instituțiilor multilaterale.

Managementul crizelor a fost marcat de acțiuni rapide și adesea simbolice, fără o coordonare extinsă cu experții sau partenerii internaționali, ceea ce a generat uneori confuzie și tensiuni în politica internă și internațională. Leadership-ul populist și tranzacțional al lui Trump reflectă o abordare pragmatică, dar cu un impact mai redus asupra stabilității instituțiilor și coeziunii multilaterale.

c) Modelul de conducere al lui Xi Jinping și consolidarea poziției Chinei pe scena globală

Leadership-ul lui Xi Jinping, președinte al Republicii Populare Chineze din 2013, reprezintă un model de conducere centralizat, strategic și orientat pe termen lung, cu impact major asupra politicii interne și externe a Chinei. Stilul său combină autoritatea personală, planificarea strategică și utilizarea simultană a soft și hard power-ului pentru consolidarea influenței Chinei pe arena internațională. Un element definitoriu al modelului său este centralizarea puterii. Spre deosebire de succesorii anteriori, care au distribuit responsabilitățile între elitele partidului, Xi a concentrat controlul asupra Partidului Comunist Chinez, armatei și instituțiilor de stat, ceea ce îi permite să coordoneze rapid și eficient implementarea politicilor interne și externe. Această centralizare reduce fragmentarea decizională, consolidează coeziunea internă și facilitează atingerea obiectivelor strategice pe termen lung[369]. Prin consolidarea autorității personale, Xi a reușit să creeze un sistem politic în care loialitatea față de conducerea centrală este esențială, iar deciziile majore sunt formulate sub auspiciile sale directe.

[368] NAI, A., MARTÍNEZ, I., COMA, F., MAIER, J. *Donald Trump, Populism, and the Age of Extremes: Comparing the Personality Traits and Campaigning Styles of Trump and Other Leaders Worldwide*. University of Amsterdam, 2019. 92 p. [online]. Disponibil: https://pure.uva.nl/ws/files/31653496/Nai_Martinez_i_Coma_Maier_2019.pdf

[369] SHAMBAUGH, D. *China's Future*. Polity Press, Cambridge, UK, 2015. 320 p. ISBN 978-0745669243. [online]. Disponibil: https://kishanrana.diplomacy.edu/wp

Leadership-ul său este strâns legat de strategiile economice și diplomația globală. Inițiativele emblematice, precum Inițiativa „O centură, un drum" (ICD), și promovarea instituțiilor financiare alternative, cum ar fi Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură (BAII), urmăresc atât dezvoltarea internă, cât și extinderea influenței Chinei în Asia, Africa și Europa. Prin aceste proiecte, China creează dependențe economice și relații strategice care îi sporesc capacitatea de influență globală. În politica externă, Xi promovează un multilateralism pragmatic, combinând soft power-ul – prin promovarea culturii și valorilor chineze – cu hard power-ul, demonstrat prin modernizarea militară și consolidarea poziției strategice în Marea Chinei de Sud[370].

O caracteristică esențială a modelului de conducere al lui Xi este legitimitatea ideologică. „Gândirea Xi Jinping pentru o Chină socialistă modernă" a fost încorporată în Constituția Partidului Comunist, subliniind rolul central al liderului și oferind fundament ideologic pentru proiectele economice și geopolitice. Acest cadru ideologic consolidează coeziunea internă și justifică ambițiile globale ale Chinei, integrând obiectivele naționale cu acțiunile pe scena internațională[371].

Modelul de leadership al lui Xi poate fi sintetizat prin câteva dimensiuni-cheie: centralizarea puterii și autoritatea personală; planificare strategică pe termen lung; utilizarea simultană a soft și hard power-ului; și consolidarea legitimității ideologice. Această combinație a permis Chinei să-și extindă influența globală, să-și întărească poziția în organizațiile internaționale și să conteste structurile de putere tradiționale dominate de state occidentale. În acest context, leadership-ul lui Xi Jinping reflectă un model autoritar, strategic și ideologic, orientat către consolidarea puterii interne și promovarea intereselor globale ale Chinei. Prin centralizarea decizională, inițiativele economice și financiare internaționale și controlul ideologic, Xi a reușit să transforme China într-un actor global de prim rang, capabil să modeleze ordinea internațională și să redefinească relațiile de putere în secolul XXI. Studiul acestui model oferă perspective esențiale asupra modului în care un leadership centralizat poate combina eficient politica internă și externă pentru a atinge obiective strategice globale.

4. Rolul liderismului în politica mondială a secolului XXI

În politica mondială, liderismul joacă un rol central, întrucât determină nu doar deciziile naționale, ci și traiectoria ordinii internaționale. În secolul XXI, într-o lume interdependentă, caracterizată prin globalizare, fluxuri economice complexe, conflicte regionale și crize transnaționale, liderii individuali exercită o influență directă asupra

[370] CALLAHAN, W. A. *China's "Asia Dream": The Belt Road Initiative and the New Regional Order*. În: Asian Journal of Comparative Politics, 2016, 1 (3), p. 226–243. https://doi.org/10.1177/2057891116647806

[371] WANG, Z. *The Logic and Limits of Political Reform in China*. New York: Cambridge University Press, 2014. 219 p. ISBN 978-1107027448. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/275128220_The_Logic_and_Limits_of_Political_Reform_in_China_by_Joseph_Fewsmith_Cambridge_Cambridge_University_Press_2013_xii_219_pp_5500US8500_hardcover_1899US2799_paperback_US2200_eBook

evoluțiilor geopolitice, asupra stabilității alianțelor și asupra capacității comunității internaționale de a răspunde eficient provocărilor globale[372]. Actualmente, liderismul se manifestă în mai multe dimensiuni:

1. Formarea și implementarea politicii externe

Liderismul personalizează deciziile de politică externă, influențând relațiile bilaterale și multilaterale. Liderii pot redefini alianțele strategice, negocia tratate sau iniția politici economice și militare cu impact global. Exemplele recente includ Donald J. Trump, care a redefinit politica externă a SUA prin principiul „America First", sau Xi Jinping, ale cărui decizii strategice privind Belt and Road Initiative au remodelat arhitectura economică globală[373]. Prin capacitatea de a lua decizii rapide, liderii pot accelera reacția statelor la crize sau pot destabiliza ordinea internațională prin acțiuni unilaterale.

2. Stabilitatea sau instabilitatea internațională

Liderismul influențează direct stabilitatea globală. Liderii tehnocratici sau cu abilități diplomatice puternice, precum Angela Merkel, pot gestiona crize complexe, cum ar fi criza financiară europeană sau criza refugiaților, menținând coeziunea și predictibilitatea sistemului internațional[374]. Spre deosebire de liderismul tehnocrat, liderismul populist sau autoritar poate destabiliza structurile internaționale, prin decizii unilaterale sau prin încălcarea normelor multilaterale, ceea ce creează incertitudine în rândul actorilor globali[375].

3. Crearea narativelor și influențarea opiniei publice globale

Liderismul contemporan folosește intens comunicarea digitală și mass-media pentru a modela percepțiile internaționale și a legitima acțiunile statelor pe scena globală. Această dimensiune narativă permite liderilor să proiecteze imaginea propriului stat, să consolideze sprijinul intern și să influențeze deciziile altor state, chiar fără intervenții directe în instituțiile multilaterale[376].

4. Facilitarea sau blocarea cooperării internaționale

Liderismul poate fi determinant în succesul sau eșecul cooperării internaționale. Deciziile liderilor influențează tratatele comerciale, politici climatice globale, intervenții umanitare sau acorduri de securitate. De exemplu, rolul activ al Margaret Thatcher în consolidarea relației transatlantice și în politica NATO a demonstrat cum liderismul poate întări coeziunea alianțelor și stabilitatea globală[377]. În schimb, liderii care prioritizează interesele naționale fără coordonare globală pot crea blocaje diplomatice și conflicte regionale.

---

[372] ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Op.cit.*
[373] LONG, T. *Op.cit.*
[374] KISSINGER, H. *Op.cit.*
[375] DEMIRCI, M. R. *Op.cit.*
[376] ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Op.cit.*
[377] KISSINGER, H. *Op.cit.*

5. Modelarea tranzițiilor de putere și a ordinii globale

Liderismul influențează tranzițiile de putere între state și regiuni. În perioadele în care hegemonii tradiționali sunt contestați de state emergente, liderii devin actori esențiali în gestionarea competițiilor strategice, prevenirea conflictelor și menținerea stabilității regionale și globale [378]. Capacitatea lor de a anticipa schimbările și de a negocia consens internațional determină direcția evoluțiilor istorice și politice.

Astfel, analizând rolul liderismului în politica mondială, este de menționat că acesta are un caracter multidimensional. Liderii influențează direct politica externă, stabilesc priorități globale, modelează opiniile publice, facilitează sau blochează cooperarea internațională și gestionează tranzițiile de putere. În secolul XXI, impactul liderilor individuali asupra ordinii internaționale este mai pronunțat ca niciodată, iar studiul liderismului devine esențial pentru înțelegerea atât a stabilității globale, cât și a instabilității emergente. Liderismul nu mai poate fi tratat doar ca un atribut intern al statului, ci ca o variabilă critică care modelează dinamica geopolitică globală.

Concluzii

Analiza liderismului în politica mondială la etapa actuală evidențiază faptul că rolul liderului politic a redevenit o variabilă centrală în explicarea dinamicii sistemului internațional. Într-un context caracterizat prin multipolaritate emergentă, competiție strategică intensificată și crize globale interconectate, personalitatea, stilul decizional și viziunea strategică a liderilor influențează în mod direct orientarea politicilor externe, stabilitatea regională și arhitectura normativă a ordinii internaționale. Departe de a fi un simplu executant al constrângerilor structurale, liderul contemporan se afirmă ca un actor capabil să redefinească priorități geopolitice, să accelereze procese de transformare sau, dimpotrivă, să amplifice tensiuni latente.

Tendința de personalizare a puterii politice, vizibilă atât în regimuri autoritare, cât și în democrații consolidate, indică o mutație structurală în raportul dintre instituții și leadership. Consolidarea puterii executive în jurul unor figuri dominante, precum Xi Jinping în China sau Vladimir Putin în Rusia, coexistă cu transformări ale leadership-ului în democrații, unde mediatizarea, digitalizarea și populismul au reconfigurat relația dintre lider și electorat, fenomen ilustrat de experiența politică a lui Donald Trump în Statele Unite ale Americii. Această evoluție confirmă faptul că liderismul contemporan transcende clivajul clasic dintre regimuri politice, manifestându-se ca o tendință globală de concentrare simbolică și decizională a puterii.

Totodată, liderismul nu poate fi analizat izolat de constrângerile sistemice și instituționale. Ordinea internațională impune limite obiective acțiunii individuale, însă modul în care liderii interpretează aceste constrângeri și aleg să reacționeze la ele generează variații semnificative în rezultatele politice. Crizele recente – de la

[378] ORGANSKI, A. F. K. *Op.cit.*

conflicte armate la provocări sanitare sau economice – au confirmat că deciziile luate la nivel înalt pot avea efecte rapide și profunde asupra echilibrelor globale, consolidând ideea interdependenței dintre structură și agenție.

Astfel, liderismul în politica mondială contemporană reflectă atât fragilitatea, cât și plasticitatea ordinii globale. Dacă personalizarea excesivă a puterii poate genera riscuri pentru stabilitatea instituțională și pentru echilibrul internațional, leadership-ul responsabil, ancorat în norme și cooperare, poate constitui un factor de stabilizare și inovare. Prin urmare, studiul liderismului nu este doar un exercițiu analitic, ci o condiție esențială pentru înțelegerea și modelarea viitorului politic al comunității internaționale.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificați abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „liderism politic".
2. Stabiliți principalele particularități ale liderismului în politica mondială a secolului XXI.
3. Comparați specificul liderismului politic american, european, rus și chinez.
4. Evaluați rolul liderismului în politica mondială a secolului XXI.
5. Înaintați scenarii privind evoluția liderismului pe arena politică mondială.

Bibliografie recomandată:

1. CALLAHAN, W. A. *China's "Asia Dream": The Belt Road Initiative and the New Regional Order*. În: Asian Journal of Comparative Politics, 2016, 1 (3), p. 226–243. https://doi.org/10.1177/2057891116647806
2. DEMIRCI, M. R. *Leader cult, charisma, and political legitimacy: Contemporary populism from a Weberian perspective*. În: International Journal of Leadership Studies, 2025, vol. 8, Issue 3, p. 106-126. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/145652556/LEADER_CULT_CHARISMA_AND_POLITICAL_LEGITIMACY_CONTEMPORARY_POPULISM_FROM_A_WEBERIAN_PERSPECTIVE
3. HARRINGTON, C., WADDAN, A. *Obama vs Trump. The Politics of Presidential Legacy and Rollback.* Edinburgh University Press, 2020. 258 p. ISBN 978-1-4744-4702 7 [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/46543/external_content.pdf;jsessionid=04E36F37691BB3F7D124AD3A4FA7C669?sequence=1
4. MORTON, K. *Political Leadership and Global Governance: Structural Power Versus Custodial Leadership*. Routledge, 2013. 234 p. ISBN 978-0415668656. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41111-017-0089-4.pdf

5. NYE, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* 2004. ISBN-13 978-1-58648-306-7. [online]. Disponibil: https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2020/02/joseph-s-nye-jr-soft-power.pdf
6. RAMAZAN, M., MUHAMMED, R. *Leader, Cult, Charisma, and Political Legitimacy: Contemporary Populism from a Weberian Perspective,* 2025. [online]. Disponibil: researchgate.net/publication+n/399149977_Leader_cult_charisma_and_political_legitimacy_Contemporary_populism_from_a_Weberian_perspective
7. SAKWA, R. *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*. Cambridge University Press, 2021. 400 p. ISBN 978-1108841536. [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811071/60606/frontmatter/9781107160606_frontmatter.pdf
8. SHAMBAUGH, D. *China's Future*. Polity Press, Cambridge, UK, 2015. 320 p. ISBN 978-0745669243. [online]. Disponibil: https://kishanrana.diplomacy.edu/wp
9. XUETONG, Y. *Upgrading the paradigm of leadership analysis.* În: The Chinese Journal of International Politics, 2024, 17 (2), 174–195, [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/380316249_Upgrading_the_Paradigm_of_Leadership_Analysis
10. ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Global political leadership: In search of synergy*. Routledge, 2024. 311 p. ISBN: 978-1-003-16675-7 (ebk). https://library.oapen.org/bitstream/id/dcb84e26-1821-4b7c-82b0-adbdb0c703bd/9781000780048.pdf
11. ШАКЛЕИНА, Т. *Лидерство и современный мировой порядок.* [online]. Disponibil: https://www.intertrends.ru/jour/article/download/803/455

Tema 11. AMPLIFICAREA INEGALĂ A STATELOR INDUSTRIALIZATE ŞI INSUFICIENT DEZVOLTATE LA ETAPA ACTUALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *„Nordul bogat”, „Sudul sărac”, dezvoltare social-economică şi culturală, teoria dependenţei, neoliberalism.* **Unități de conținut:** 1. Dezvoltarea durabilă – identificări conceptual-teoretice 2. Dezvoltarea și subdezvoltarea țărilor lumii în viziunea lui A. G. Frank 3. Teoria interdependenței	- analizează conceptul de dezvoltare durabilă; - identifică specificul și cauzele dezvoltării /subdezvoltării statelor lumii conform teoriei lui A. G. Frank; - estimează cauzele decalajului dintre state; - apreciază rolul teoriei interdependenței în politica mondială.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile necesare studierii amplificării sistemului politic mondial în ambianţa strategiilor contemporane.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În contextul globalizării accelerate și al transformărilor structurale profunde ale economiei mondiale, problema amplificării inegale a statelor industrializate și insuficient dezvoltate capătă o relevanță tot mai mare la etapa actuală. Deși progresul tehnologic, liberalizarea comerțului și intensificarea fluxurilor de capital au creat premise favorabile pentru dezvoltarea economică globală, beneficiile acestora sunt distribuite în mod profund inegal între state. Țările industrializate reușesc să-și consolideze pozițiile economice, politice și tehnologice, în timp ce multe state insuficient dezvoltate continuă să se confrunte cu dificultăți structurale, dependență economică și vulnerabilitate socială.

Această discrepanță tot mai accentuată reflectă nu doar diferențe de nivel al dezvoltării economice, ci și inegalități în accesul la resurse, tehnologii avansate, educație și piețe internaționale. În etapa actuală, procesele de digitalizare, automatizare și tranziție către economii bazate pe cunoaștere tind să favorizeze statele cu infrastructură dezvoltată și capital uman înalt calificat, amplificând astfel decalajele existente. În același timp, statele insuficient dezvoltate rămân adesea blocate în modele economice dependente de exportul de materii prime și forță de muncă ieftină. Prin urmare, analiza amplificării inegale a statelor industrializate și insuficient dezvoltate este esențială pentru

înțelegerea dinamicii economiei mondiale contemporane și pentru identificarea unor posibile direcții de reducere a disparităților globale. Studierea acestui fenomen oferă o perspectivă complexă asupra relațiilor economice internaționale și asupra provocărilor majore cu care se confruntă comunitatea globală în prezent.

1. Dezvoltarea durabilă – identificări conceptual-teoretice

Actualmente, în literatura de specialitate se întâlnește tot mai frecvent conceptul de dezvoltare durabilă, acesta devenind un reper fundamental în analiza proceselor economice, sociale și de mediu contemporane. Problemele majore cu care se confruntă comunitatea internațională – degradarea mediului, epuizarea resurselor naturale, creșterea inegalităților sociale și economice – nu mai pot fi soluționate prin acțiuni izolate sau prin intermediul puterii unui singur stat. În acest context, globalizarea și tranziția către un model de dezvoltare durabilă sunt percepute ca o necesitate obiectivă pentru asigurarea viitorului umanității.

În decursul ultimului secol, ritmul producției industriale și al consumului a cunoscut o creștere semnificativă, generând presiuni considerabile asupra mediului înconjurător. Exploatarea intensivă a resurselor naturale, poluarea și degradarea ecosistemelor constituie consecințe directe ale acestui model de dezvoltare. Actualmente, omenirea consumă un volum de resurse mult superior celui utilizat în secolele precedente, fapt ce amplifică riscurile ecologice și economice la scară globală[379].

Termenul „*dezvoltare durabilă*" a fost introdus oficial în circuitul științific și politic internațional în anul 1987 de Comisia Internațională privind Mediul și Dezvoltarea. Conform definiției consacrate, *dezvoltarea durabilă* reprezintă acel tip de dezvoltare care satisface necesitățile generației prezente, fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități[380]. Această definiție subliniază interdependența dintre progresul economic, echitatea socială și protecția mediului. În literatura de specialitate pot fi întâlnite o multitudine de abordări conceptuale privind dezvoltarea durabilă. Astfel, „*dezvoltarea durabilă*" este interpretată ca:

- un proces de dezvoltare care satisface în totalitate necesitățile populației actuale și ale generațiilor viitoare;
- o stare de echilibru și armonie între dezvoltarea economică, societate și mediul natural;
- o formă de dezvoltare economică și socială complementară, care nu se află în contradicție cu protecția naturii[381].

[379] РАХМАНОВ, А. Б. *Концепция зависимости Франка А.Г.,* 2013. [online]. Disponibil: http://kontseptsiya-zavisimosti-a-g-franka.pdf

[380] ВОЙТОЛОВСКИЙ, Ф. Г. *Концепции «взаимозависимости» в идеологии и практике единства Запада в годы «холодной войны»* [online]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/22%20%D0%92%D0%BE%D0%B9%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf

[381] *Ibidem.*

În pofida atenției sporite acordate acestei problematici de către guverne, organizații internaționale și structuri ale societății civile, civilizația contemporană continuă să urmeze, în mare măsură, un model de dezvoltare nesustenabil. Printre principalele simptome ale acestui fenomen se numără creșterea continuă a populației mondiale, în special în țările în curs de dezvoltare, precum și accentuarea contrastelor sociale dintre așa-numitul „miliard de aur" și majoritatea populației globului. Diferențele semnificative privind nivelul de trai și ritmurile de creștere economică dintre statele cu diferite grade de dezvoltare socioeconomică se manifestă în numeroase domenii ale economiei și societății, contribuind la aprofundarea dezechilibrelor globale și la amplificarea inegalităților existente[382].

Dezvoltarea durabilă include în sine două concepte fundamentale, care influențează atât mediul înconjurător, cât și capacitatea societății de a-și satisface necesitățile pe termen lung. *Primul* este conceptul de *necesitate,* care vizează în special necesitățile prioritare, indispensabile existenței straturilor sociale defavorizate. *Al doilea* este conceptul de *limitare*, determinat de nivelul dezvoltării tehnologice, de modul de organizare a societății și de capacitatea mediului natural de a suporta impactul activităților umane.

Scopul principal al dezvoltării durabile constă în satisfacerea necesităților societății, orientate spre îmbunătățirea calității vieții, fără a compromite resursele și oportunitățile generațiilor viitoare. În acest sens, conceptul dezvoltării durabile se bazează pe un set de principii esențiale care definesc direcțiile sale de aplicare. În primul rând, omenirea dispune de capacitatea de a influența caracterul și direcția dezvoltării durabile, întrucât aceasta răspunde necesităților actuale ale societății, având totodată în vedere posibilitățile și capacitățile generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi. În al doilea rând, limitările în domeniul exploatării resurselor naturale au un caracter relativ, fiind strâns corelate cu nivelul de dezvoltare tehnologică, cu organizarea socială și cu capacitatea biosferei de a rezista impactului activității umane.

Un alt principiu fundamental al dezvoltării durabile constă în necesitatea satisfacerii nevoilor întregii societăți, prin asigurarea egalității de șanse și a posibilității fiecărui individ de a-și realiza potențialul. Fără acest aspect, dezvoltarea durabilă devine practic imposibilă, întrucât unul dintre principalii factori ai apariției catastrofelor ecologice și socioeconomice îl constituie nivelul ridicat al sărăciei la scară globală. De asemenea, este esențială corelarea modului de viață al societății cu posibilitățile ecologice ale planetei, în special în ceea ce privește utilizarea resurselor energetice. Totodată, nivelul și ritmul creșterii demografice trebuie armonizate cu potențialul global al ecosistemelor Terrei, pentru a preveni dezechilibrele majore dintre populație și resursele disponibile[383] .

[382] ВОЙТОЛОВСКИЙ, Ф. Г. *Концепции «взаимозависимости» в идеологии и практике единства Запада в годы «холодной войны»,* 2007, p. 15 [online]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/22%20%D0%92%D0%BE%D0%B9%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf

[383] Войтоловский, Ф. Г. *Op. cit.,* p. 16.

Analizând dezechilibrele nivelurilor de dezvoltare ale statelor, este necesar să fie reamintită diviziunea general acceptată a acestora în două mari categorii: țările industrializate, cunoscute drept țările din Nord (incluzând și Australia), și statele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, denumite convențional țările din Sud. Această abordare este susținută și de J. S. Goldstein și J. C. Pevehouse, care afirmă că Sudul global concentrează cea mai mare parte a populației mondiale. Statele din această regiune prezintă diferențe relativ reduse între ele, fiind adesea considerate echivalente și incluse sub diverse denumiri, precum: țări ale lumii a treia, țări mai puțin dezvoltate (TPD), țări subdezvoltate (TSD) sau țări în curs de dezvoltare[384].

În condițiile dezvoltării dinamice a economiei mondiale, clasificarea statelor în categorii distincte – dezvoltate și în curs de dezvoltare – devine tot mai dificilă. Această dificultate este determinată de faptul că unele state, din motive obiective, precum dezvoltarea accelerată a sectoarelor economice avansate, creșterea cererii pentru anumite tipuri de materii prime sau integrarea în fluxurile economice globale, pot trece într-un interval relativ scurt de timp dintr-o categorie în alta. Totodată, compararea nivelului de dezvoltare socioeconomică este îngreunată de variațiile semnificative ale unor indicatori, precum costul vieții, nivelul veniturilor și structura prețurilor, care diferă considerabil de la o regiune la alta.

Pentru determinarea nivelului de dezvoltare socioeconomică al unei țări sunt utilizați o serie de indicatori cantitativi și calitativi, dintre care cei mai relevanți sunt: produsul intern brut (PIB), produsul național brut (PNB), PIB-ul pe cap de locuitor, nivelul veniturilor personale, securitatea locului de muncă și nivelul salariilor, condițiile de locuire, accesul la educație și servicii medicale. Analiza acestor indicatori evidențiază similitudini semnificative în contradicțiile existente dintre statele „bogate" și cele „sărace", contradicții care pot fi observate nu doar la nivel global, ci și la nivel interregional.

Printre principalele contradicții care caracterizează relațiile dintre statele cu niveluri diferite de dezvoltare se numără: confruntarea dintre statele telurocratice și cele talasocratice (state terestre și state maritime), rivalitatea geoeconomică, ciocnirea civilizațiilor, precum și opoziția tot mai accentuată dintre Nordul bogat și Sudul sărac. Aceste contradicții reflectă nu doar diferențe economice, ci și divergențe geopolitice, culturale și strategice, care influențează evoluția relațiilor internaționale contemporane. Unul dintre principalele dualisme ale gândirii geopolitice clasice îl constituie opoziția dintre telurocrație și talasocrație, care reflectă modul în care este conceput și distribuit echilibrul global de forțe. Acest dualism vizează confruntarea dintre statele terestre și statele maritime, fiecare dintre aceste tipuri de actori geopolitici fiind caracterizat prin strategii distincte de dezvoltare politică, economică și militară[385].

---

[384] GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Relații Internaționale.* Iași: Polirom, 2008, p. 595. ISBN: 978-973-46-0771-6

[385] ЕРМОЛИН, И. В. *Коалиции взаимозависимости и теория ресурсной зависимости,* 2010. [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2010/1/9.pdf

Statele telurocratice sunt orientate preponderent spre obținerea avantajelor politice și strategice pe uscat, consolidarea frontierelor terestre și pe dezvoltarea unor sisteme economice relativ autonome, în care rolul comerțului extern este limitat. Aceste state pun accent pe controlul teritoriului, pe securitatea frontierelor continentale și pe desfășurarea bazelor militare în interiorul spațiului terestru, având ca obiectiv principal menținerea stabilității și integrității teritoriale. Contrar, statele talasocratice își fundamentează puterea pe dominația mării și pe controlul rutelor maritime strategice. Acestea promovează dezvoltarea comerțului maritim, protecția țărmurilor și extinderea influenței asupra teritoriilor îndepărtate, adesea prin colonizare sau prin stabilirea de baze militare externe. Talasocrațiile sunt caracterizate de economii deschise, orientate spre schimburi comerciale internaționale și de capacitatea de a proiecta puterea la scară globală. Acest dualism geopolitic a fost conceptualizat și aprofundat în teoria lui Carl Schmitt, care a interpretat confruntarea globală drept o opoziție simbolică între „Behemoth" (puterea terestră) și „Leviathan" (puterea maritimă), evidențiind antagonismul structural dintre cele două tipuri de organizare a puterii geopolitice.

Din punct de vedere conceptual, telurocrația este asociată cu Orientul, nu într-un sens strict geografic, ci mai degrabă ideologic și civilizațional. Până la sfârșitul secolului al XX-lea, acest „Orient conceptual" a inclus blocul sovieto-chinez și statele care susțineau sau adoptaseră un model de organizare socialist. La începutul secolului XXI, telurocrația este reprezentată de un ansamblu mai divers de actori geopolitici, printre care Rusia, China, Iranul, parțial Turcia, India și alte state care promovează modele alternative de organizare politică și economică.

În contrast, statele talasocratice sunt asociate, în sens conceptual, cu Occidentul, incluzând Statele Unite ale Americii și Europa, separate simbolic de „oceanul mijlociu" (concept formulat de N. Spykman). Acest spațiu geopolitic cuprinde, de asemenea, zonele și fostele colonii în care statele occidentale au impus sau susținut regimuri de democrație comercială și și-au extins prezența militară prin intermediul bazelor strategice.

O continuare organică a confruntării dintre Vest și Est, manifestată după prăbușirea Uniunii Sovietice, este reprezentată de competiția pentru influență asupra așa-numitei „mari table de șah" geopolitice, respectiv spațiul eurasiatic. Acest proces se exprimă fie prin extinderea influenței Statelor Unite ale Americii în Eurasia, fie, dimpotrivă, prin reducerea prezenței americane în această regiune și revenirea la principiile „Doctrinei Monroe", în funcție de perspectiva teoretică – talasocratică sau telurocratică – din care este analizat conflictul. În ambele abordări, Eurasia este percepută drept spațiul central al competiției geopolitice globale, datorită poziției sale strategice, resurselor naturale și potențialului demografic.

Strategia statelor telurocratice vizează, în principal, reducerea vulnerabilităților frontierelor terestre ale statelor individuale și extinderea accesului acestora la spațiul maritim, ca mijloc de consolidare a securității și a capacității de proiecție a puterii.

Astfel, strategia statelor talasocratice urmărește izolarea statelor telurocratice de zonele de coastă, limitând astfel accesul acestora la rutele maritime strategice și, implicit, posibilitatea extinderii lor geopolitice. În ambele cazuri, continentul eurasiatic constituie principalul câmp de confruntare, fiind considerat pivotul echilibrului global de forțe.

Rivalitatea geoeconomică reprezintă o dimensiune esențială a confruntărilor contemporane dintre state și blocuri regionale. Prin geoeconomie se înțelege ansamblul strategiilor utilizate de state, alianțe sau blocuri economico-politice pentru obținerea, controlul și valorificarea resurselor naturale, precum și pentru accesul la piețele de desfacere. Geoeconomia presupune utilizarea instrumentelor economice – comerciale, financiare, tehnologice și investiționale – ca mijloace de influență și competiție strategică. Implementarea priorităților geoeconomice necesită un sprijin sistemic și constant din partea statelor implicate, în special în situațiile în care economiile acestora sunt insuficient competitive sau urmăresc consolidarea pozițiilor dominante pe piețele globale. În anumite cazuri, geoeconomia este utilizată ca instrument de îmbogățire și consolidare a puterii statelor, dar și ca mijloc de eliminare a influenței concurenților prin presiuni politice, sancțiuni economice sau chiar prin utilizarea indirectă a forței[386].

Imaginea geoeconomică contemporană a lumii evidențiază o competiție tot mai intensă pentru accesul și controlul principalelor resurse energetice, a căror disponibilitate este în continuă diminuare. Epuizarea treptată a resurselor tradiționale, corelată cu creșterea constantă a cererii globale de energie, amplifică tensiunile dintre state și consolidează rolul factorului energetic în configurarea relațiilor internaționale. În acest context, resursele energetice devin nu doar un factor economic, ci și un instrument strategic de influență geopolitică. În perspectivă, competiția pentru resurse riscă să se transforme într-un conflict deschis pentru redistribuirea acestora, în care statele cele mai dezvoltate, caracterizate de un nivel ridicat al consumului energetic, vor contesta accesul statelor bogate în resurse, dar insuficient dezvoltate din punct de vedere economic și tehnologic. Un asemenea proces poate conduce la diminuarea suveranității economice și politice a statelor furnizoare de resurse, acestea devenind tot mai dependente de interesele externe și de mecanismele economice globale.

Această etapă a dezvoltării geoeconomice mondiale este marcată de manifestarea unei crize energetice persistente, reflectate prin creșterea accentuată a prețurilor la combustibili și energie, precum și prin instabilitate politică sporită. În mod particular, numeroase conflicte locale și regionale se concentrează în zonele bogate în resurse petroliere și gaze naturale, unde competiția pentru controlul resurselor se suprapune peste fragilități economice, tensiuni sociale și interese geopolitice divergente. În acest context, competiția pentru resurse energetice se intersectează tot mai

[386] МИНГАЛЕВА, Ж. А. *Вопросы устойчивого развития*. Москва: Наука, 2015. 256 с. ISBN 978-5-02-036789-1. [online]. Disponibil: https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=44760&p=attachment

frecvent cu problematica dezvoltării durabile și a inegalităților globale. Statele industrializate dispun de capacități tehnologice avansate care le permit diversificarea surselor energetice și tranziția către energii alternative, reducându-și astfel dependența de resursele tradiționale. În schimb, numeroase state insuficient dezvoltate rămân dependente de exportul de resurse naturale neregenerabile, fără a beneficia de un transfer semnificativ de tehnologie sau de investiții durabile care să susțină dezvoltarea pe termen lung.

Această asimetrie contribuie la consolidarea unui model economic inechitabil, în care țările bogate în resurse naturale sunt integrate în economia mondială preponderent ca furnizori de materii prime, în timp ce valoarea adăugată este creată în economiile dezvoltate. Drept consecință, diferențele dintre Nordul industrializat și Sudul insuficient dezvoltat se adâncesc, iar posibilitățile acestora din urmă de a-și asigura o dezvoltare durabilă sunt limitate. Totodată, intensificarea exploatării resurselor energetice are un impact negativ semnificativ asupra mediului înconjurător, contribuind la degradarea ecosistemelor, schimbările climatice și la creșterea riscurilor ecologice globale. Statele cu economii fragile sunt cele mai vulnerabile în fața acestor efecte, întrucât dispun de resurse financiare și instituționale reduse pentru adaptare și atenuare. Astfel, criza energetică globală nu este doar una economică, ci și una ecologică și socială.

În perspectiva viitorului, reducerea tensiunilor geoeconomice și prevenirea conflictelor pentru resurse presupun consolidarea cooperării internaționale, promovarea eficienței energetice și accelerarea tranziției către surse de energie regenerabilă. Numai printr-o abordare integrată, care să combine securitatea energetică, protecția mediului și echitatea socială, poate fi atins obiectivul unei dezvoltări durabile la scară globală.

2. Dezvoltarea și subdezvoltarea țărilor lumii în viziunea lui A. G. Frank

Un loc important în rândul economiștilor și sociologilor care, în anii 1960, au elaborat teze referitoare la dezvoltarea și subdezvoltarea statelor și au criticat conceptele stadiului liniar al modernizării îi revine lui Andre Gunder Frank[387] . Încă de la începutul anilor 1960, parcursul său profesional și obiectul cercetărilor sale au fost profund influențate de situația socioeconomică din America Latină, datorită activității sale prelungite în Brazilia, Chile și Mexic[388] . La sfârșitul anilor 1970, Frank se stabilește în Europa de Vest, unde activează ca profesor universitar în

[387] FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment*. London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978-0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin

[388] FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf

universitățile din Berlinul de Vest și Amsterdam. Alături de autori precum Raúl Prebisch, Theotonio dos Santos, Ruy Mauro Marini, Fernando Henrique Cardoso și A. Aguilar, Andre Gunder Frank a dezvoltat și promovat teoria dependenței, conform căreia subdezvoltarea nu este o fază temporară, ci rezultatul integrării inegale a economiilor periferice în sistemul capitalist mondial[389]. Cu toate acestea, abordarea lui Frank se distinge de cea a altor teoreticieni prin caracterul său istoric și global: în timp ce majoritatea autorilor se concentrează pe dimensiunea economică și situația contemporană a Americii Latine, Frank analizează relațiile istorice dintre statele dezvoltate și cele subdezvoltate la scară mondială.

În lucrarea sa *Sociologia dezvoltării și subdezvoltării sociologiei*[390] , Andre Gunder Frank critică teoria modernizării și analiza etapelor de creștere economică propusă de Walt Whitman Rostow[391]. Potrivit lui Frank, etapele identificate de Rostow nu corespund nici trecutului istoric, nici realităților contemporane ale statelor subdezvoltate. Teoria lui Rostow tratează societatea tradițională și cea subdezvoltată ca fiind echivalente și presupune că subdezvoltarea este o etapă inițială necesară a dezvoltării. În consecință, statele dezvoltate ar fi trecut, la rândul lor, printr-o fază similară. Frank respinge această abordare, subliniind că subdezvoltarea este produsul relațiilor istorice de dependență și dezechilibru global, și nu o etapă naturală a progresului economic[392].

Actualmente, în lume nu există nicio societate care să poată fi considerată cu adevărat tradițională. Structurile societăților tradiționale au fost, în mare parte, distruse sau transformate de expansiunea statelor dezvoltate, iar contactul cu acestea a remodelat complet realitățile sociale și economice ale tuturor celorlalte state. Societățile moderne, subdezvoltate, nu pot fi încadrate nici în categoria tradițională,

---

[389] DOS SANTOS, T. *The Structure of Dependence*. În: American Economic Review, 1970, 60(2). Papers and Proceedings of the Eighty-second Annual Meeting of the American Economic Association, p. 231–236 [online]. Disponibil: http://digamo.free.fr/dosantos70.pdf; FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf

FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf; PREBISCH, R. *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*. New York: United Nations, 1950. 77 p. [online]. Disponibil: https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/08ac817a-864c-4df6-961c-7745a3b2-fae9/content

[390] FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment*. London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978-0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin

[391] ROSTOW, W. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto.* Cambridge University Press, 1960. 206 p. ISBN 978-0521657834. [online]. Disponibil: https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-03062A001100030001-6.pdf

[392] FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment.* London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978 0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin

nici în categoria de tranziție propusă de W. Rostow[393]. De exemplu, în America Latină, subdezvoltarea persistă de aproximativ 400 de ani, însă nu există semne ale unei evoluții spontane către dezvoltare, conform modelelor lineare de creștere economică[394] .

Subdezvoltarea reprezintă, prin urmare, o consecință directă a exploatării economice și politice a statelor periferice de către statele dezvoltate. În această logică, statele dezvoltate nu au trecut niciodată printr-o fază de subdezvoltare, ci doar printr-o perioadă de nedezvoltare (underdevelopment). Subdezvoltarea nu poate fi considerată o stare inițială, tradițională sau naturală a statelor; nici trecutul, nici prezentul acestora nu seamănă cu experiența istorică a țărilor care astăzi sunt dezvoltate[395]. Critica lui Frank se îndreaptă și către abordarea lui Rostow și a adepților săi, care tratează dezvoltarea statelor industrializate ca un proces izolat, independent de restul lumii. Frank subliniază că această perspectivă este eronată, deoarece dezvoltarea Europei și a altor state dezvoltate este inseparabil legată de subdezvoltarea altor regiuni[396]. După cum susține Frank, „expansiunea economică și politică a Europei în secolul al XV-lea a determinat încorporarea țărilor acum subdezvoltate într-un singur flux de istorie mondială, care a generat simultan dezvoltarea unor state și subdezvoltarea altora” .

Astfel, statele dezvoltate au exploatat sistematic țările periferice, folosindu-le resursele și forța de muncă pentru a finanța propria dezvoltare. Țările subdezvoltate au fost, de fapt, componente-cheie în consolidarea pozițiilor economice și politice ale statelor dezvoltate. Aceasta explică relația directă dintre prosperitatea unora și stagnarea altora. În concluzie, pentru ca o țară subdezvoltată să parcurgă etapele istorice prin care au trecut statele dezvoltate, ar fi necesară replicarea unui model de exploatare asupra altor națiuni, așa cum s-a întâmplat în cazul țărilor care astăzi sunt dezvoltate[397].

Ideile formulate de A. G. Frank au servit drept fundament pentru cercetările lui Immanuel Wallerstein, care și-a concentrat analiza asupra problemelor economice ale lumii a treia, în special asupra țărilor africane[398]. Wallerstein a propus un concept mai larg privind evoluția istorică a lumii în ansamblu, cunoscut sub denumirea de analiza sistemului mondial sau abordarea sistemelor mondiale (World-Systems Approach). În acest cadru, statele și regiunile nu mai sunt analizate izolat, ci ca părți in-

[393] РАХМАНОВ, А. Б. *Концепция зависимости Франка А.Г.,* 2013. [online]. Disponibil: http://kontseptsiya-zavisimosti-a-g-franka.pdf

[394] FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment*. London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978-0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin

[395] *Ibidem.*

[396] FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf

[397] *Ibidem.*

[398] WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf

terdependente ale unui sistem economic global. După apariția acestui concept, A. G. Frank a devenit un susținător și promotor al abordării wallersteiniene, deși în unele dezbateri cu Wallerstein și-a menținut poziții critice și contradictorii.

Opinii care se apropie, într-o anumită măsură, de perspectiva sistemului mondial au fost expuse și de reprezentantul școlii franceze, Fernand Braudel (1902-1985). Similitudinea ideilor formulate de Braudel și Wallerstein se reflectă și în relația profesională dintre cei doi: Wallerstein a ocupat, pentru o perioadă îndelungată, funcția de director al Centrului Fernand Braudel pentru studiul economiei, sistemelor istorice și civilizațiilor, în cadrul Universității din New York, Binghamton. Începând cu anul 1977, Centrul publică revista *Review*, care servește drept platformă de diseminare a teoriilor adepților analizei sistemului mondial. Cu toate acestea, în ciuda asemănărilor conceptuale, există diferențe semnificative între opiniile lui Braudel și Wallerstein[399]. În timp ce Braudel pune accent pe durata lungă (longue durée) a proceselor economice și sociale și asupra structurilor civilizaționale, Wallerstein acordă prioritate analizei relațiilor de dependență și ierarhiei dintre centre, semiperiferii și periferii în cadrul sistemului mondial[400].

4.Teoria interdependenței

Conceptul de „interdependență" a intrat în uzul științific începând cu anii 1950, fiind inițial asociat cu activitățile militare, în special cele desfășurate sub egida NATO . În acest context, ideile privind valorile economice și sociale ale democrațiilor occidentale au fost promovate concomitent cu dezvoltarea ideologiei atlantismului. Documentele NATO au formulat pentru prima dată conceptele fundamentale legate de integritatea obiectivelor, valorilor și interdependenței „societății atlantice". În condițiile formării unui sistem bipolar la nivel global, aceste idei au reprezentat nu doar o reflecție a ideologiei occidentale, ci și o expresie a tendinței de cooperare economică, politică și socioculturală între statele membre, precum și a consolidării comunității occidentale împotriva amenințărilor percepute din partea Uniunii Sovietice [401].

Începând cu anii 1960, utilizarea politică a termenului „interdependență" a depășit cadrul restrâns al relațiilor dintre statele membre NATO. Conceptul a fost extins și aplicat în alte contexte, dobândind noi semnificații și valențe. În această perioadă, termenul a început să fie folosit mai frecvent în discuții politice nonformale și a încetat să mai apară frecvent în documentele oficiale ale NATO[402]. În a doua

[399] АЗИЗОВ, А. А., АКИНШИНА, Н. Г. *Образование в интересах устойчивого развития.* Учебно-методическое пособие. Ташкент, 2009. 142 с.

[400] WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf

[401] KEOHANE, R. O., ed. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986. 320 p. ISBN: 978-0231057771.

[402] NYE, J. S. *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organization*. Boston: Little, Brown, 1971. 278 p. ISBN 978-0316131502. [online]. Disponibil: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/Joseph_Nye_-_Peace_in_Parts_-_1971.pdf

jumătate a anilor 1960 și începutul anilor 1970, interpretarea politico-militară a conceptului de interdependență a fost completată și nuanțată prin contribuțiile experților americani și europeni din domeniul relațiilor economice internaționale, evidențiind interconexiunea dintre dimensiunile politice, economice și strategice ale relațiilor internaționale.

În literatura de specialitate, dar și în practica relațiilor internaționale, există două abordări principale privind interpretarea teoriei interdependenței. Prima abordare, cea mai răspândită, include sensurile cele mai comune, adesea fără o conexiune directă între ele, integrând atât dimensiuni civilizaționale, cât și socioculturale[403].

Astfel, gânditorul contemporan Alexander Panarin, în articolul *Nord-Sud. Scenarii pentru viitorul previzibil*, interpretează conceptele de „Sud" și „Nord" prin prisma includerii „anumitor intuiții culturale și geopolitice, animate în măsura în care acestea integrează conceptul de Occident"[404]. În această perspectivă, „Sudul" este văzut ca reprezentarea clasică a Orientului cultural-istoric, incluzând un set de opoziții tradiționale față de Occident. Analizând procesele globale contemporane, Panarin evidențiază două categorii fundamentale: pe de o parte, una există datorită celeilalte, iar, pe de altă parte, autorul transferă toate atributele caracteristice „Estului" – vechiul contrast Vest-Est – într-o realitate actualizată, denumită „Sud". Astfel, aceste categorii opuse sunt determinate de factori geopolitici, socioculturali, geografici și climatici, reprezentând structuri conceptuale prin care se interpretează interdependența globală[405]. Este de menționat că confruntarea dintre „Sud" și „Nord" nu este o invenție contemporană; acest contrast apare și în lucrările teoretice cu caracter geopolitic ale gânditorilor antici și medievali, indicând continuitatea preocupărilor privind distribuția inegală a puterii, resurselor și influenței culturale în spațiul mondial.

Cea de-a doua abordare a relațiilor Nord-Sud evidențiază o semnificație semantică și conceptuală diferită, concentrându-se pe identificarea diferențelor și legităților specifice ale fenomenului. În acest cadru, analiza este, în mod tradițional, de natură antropologică, ceea ce presupune accentul pe caracteristicile biologice fundamentale ale indivizilor, considerate determinante pentru structura socială și culturală[406].

Susținătorii acestei perspective consideră că diferențele între „Nord" și „Sud" au drept bază primordială rasa, în timp ce premisele istorice, politice, economice sau climatice sunt considerate secundare. În această interpretare, rasa definește des-

[403] ЕРМОЛИН, И. В. *Коалиции взаимозависимости и теория ресурсной зависимости.* [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2010/1/9.pdf

[404] ПАНАРИН, А. *Север - Юг. Сценарии обозримого будущего,* 2021. [online]. Disponibil: https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/sever__yug_stsenarii_obozrimogo_budushchego.html

[405] *Ibidem*.

[406] DIAMOND, J. *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 480 p. ISBN 978-0393038910. [online]. Disponibil: https://dn721503.ca.archive.org/0/items/fp_Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel/Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel.pdf

tinul, fiind văzută ca un factor determinant pentru dezvoltarea socială și culturală. Astfel, indivizii „Nordului" sunt percepuți ca elemente creative, inovatoare și active, responsabile pentru apariția statelor instituționalizate și a culturii formale. În relație cu indivizii „Sudului" și cei intermediari, cei din „Nord" contribuie la modelarea mediului material și spiritual al acestora, conferind un beneficiu considerat direct și concret.

Această abordare implică, totodată, relații ierarhice între rase, în care reprezentanții „Nordului" exercită o influență geopolitică, economică și culturală asupra celor considerați „inferiori". Istoria modernă evidențiază cum, în secolul XIX, expansiunea imperială și mobilizarea resurselor umane și materiale („carnea de tun") au consolidat dominația țărilor dezvoltate asupra periferiei. Două războaie mondiale, confruntarea dintre paradigmele economice și politice (socialism – capitalism) și prăbușirea sistemului colonial au generat schimbări globale semnificative, oferind statelor periferice oportunități de afirmare și redistribuire a puterii[407].

În perioada postbelică, apariția Organizației Națiunilor Unite și promovarea drepturilor omului au proclamat egalitatea juridică a tuturor statelor și indivizilor, marcând o transformare fundamentală a regulilor și semnificațiilor relațiilor globale. În această etapă, „Sudul" a început să-și redefinească rolul în sistemul internațional, chiar dacă victoriile sale au fost, inițial, limitate și locale, fără a influența imediat structura globală de putere[408].

În literatura de specialitate, „Nordul" este caracterizat ca fiind bogat, industrializat, inovator și progresiv, în timp ce „Sudul" este perceput ca fiind mai puțin dezvoltat din punct de vedere economic și dependent de fluxurile globale de capital și tehnologie. Această opoziție structurală nu se bazează pe atribute biologice, ci pe diferențe istorice, economice și politice care au fost consolidate de-a lungul secolelor prin migrații, expansiuni coloniale și industrializare. Istoria modernă a evidențiat că industrializarea și acumularea de capital în regiunile nordice au permis dezvoltarea instituțiilor formale și consolidarea puterii economice și politice, în timp ce regiunile sudice au rămas periferice și au fost supuse exploatării economice. Această dinamică a generat o relație de dependență structurală între statele dezvoltate și cele subdezvoltate, menținând decalaje semnificative în dezvoltarea socioeconomică și în accesul la resurse[409].

Un exemplu relevant este evoluția istorică a Statelor Unite ale Americii, unde diferențele regionale între Nordul industrializat și Sudul agrar au influențat dezvoltarea economică și socială. Confruntările economice și politice, precum Războiul

[407] FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970. p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf

[408] ПАНАРИН, А. *Север - Юг. Сценарии обозримого будущего,* 2021. [online]. Disponibil: https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/sever__yug_stsenarii_obozrimogo_budushchego.html

[409] *Ibidem.*

Civil American (1861–1865), au reflectat competiția între diferite modele economice și instituționale, determinând redistribuirea resurselor și consolidarea industrializării nordice. Astfel de evenimente istorice evidențiază modul în care factorii economici, politici și instituționali pot modela dezechilibrele regionale, fără a face referire la caracteristici rasiale sau biologice[410].

În analiza contemporană, perspectivele Nord-Sud trebuie înțelese prin prisma interdependenței asimetrice, unde statele dezvoltate exercită influență economică, politică și tehnologică asupra celor subdezvoltate. Această abordare permite o evaluare obiectivă a inegalităților globale, evidențiind factorii istorici, economici și politici care generează diferențele de dezvoltare și oportunitățile pentru convergență sau redistribuire a puterii în sistemul internațional[411]. Relațiile dintre statele dezvoltate („Nord") și cele subdezvoltate („Sud") pot funcționa armonios atunci când există un echilibru structural al puterii și fiecare regiune își poate desfășura activitățile economice și sociale conform capacităților și resurselor proprii. Exemple istorice includ civilizații precum Egiptul antic, Persia sau statele medievale europene, unde coexistau populații diverse și structuri sociale complexe, iar cooperarea sau diviziunea muncii asigurau stabilitate și prosperitate relativă[412].

În condițiile în care echilibrul de putere este perturbat, apar dezechilibre economice și sociale, care pot conduce la declinul cultural, instabilitate politică și la pierderea eficienței instituțiilor economice. În prezent, procesul de globalizare a accelerat interdependența economică între Nord și Sud, dar a generat și vulnerabilități, precum concentrarea capitalului și dezechilibre în relațiile comerciale și financiare. Astfel, Yu. V. Latov susține că dinamica fluxurilor de capital între statele dezvoltate și cele subdezvoltate poate fi comparată, în anumite condiții, cu relații asimetrice, în care puterea economică conferă un avantaj sistemic statelor mai dezvoltate[413]. Această perspectivă subliniază importanța instituțiilor internaționale, a normelor juridice și a mecanismelor de reglementare globală pentru a menține un echilibru sustenabil în relațiile economice și politice Nord-Sud, reducând riscul dezechilibrelor structurale și promovând dezvoltarea durabilă la nivel global[414].

---

[410] FONER, E. *The Fiery Trial: Abraham Lincoln and American Slavery*. În: The Chatauqua Journal. Vol. 2, *Living with Others/Crossroads*, Article 5. New York: W.W. Norton, 2018, p. 11-11. [online]. Disponibil: https://encompass.eku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=tcj

[411] FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf

[412] *Ibidem.*

[413] ЕРМОЛИН, И. В. *Op.cit.*

[414] LATOV, Yu. V. *Globalization and the Legal-Economic Relations Between North and South.* Moscow: Nauka, 2005. 123 p.

Concluzii

Analiza relațiilor economice, sociale și geopolitice dintre statele industrializate („Nord") și cele insuficient dezvoltate („Sud") evidențiază persistența și chiar accentuarea inegalităților globale în etapa actuală. Dezechilibrele sunt rezultatul unui cumul de factori istorici, economici și politici, inclusiv expansiunea colonială, industrializarea accelerată a statelor dezvoltate și integrarea asimetrică a statelor subdezvoltate în sistemul economic mondial. În contextul globalizării, interdependența economică între Nord și Sud s-a intensificat, însă aceasta nu a condus la o convergență automată a nivelurilor de dezvoltare. Statele dezvoltate își mențin pozițiile dominante prin controlul resurselor, al tehnologiilor și al fluxurilor de capital, în timp ce statele sudice rămân vulnerabile la fluctuațiile economice internaționale, la dezechilibrele comerciale și la presiunea structurală exercitată de centrele de putere globală.

Inegalitățile sunt vizibile nu doar în indicatori economici precum PIB-ul sau venitul pe cap de locuitor, ci și în accesul la educație, infrastructură, servicii medicale și tehnologii avansate. Aceste disparități generează nu doar decalaje materiale, ci și limitări în dezvoltarea socială, politică și culturală a statelor subdezvoltate. În consecință, persistă riscul consolidării unui sistem mondial asimetric, în care progresul economic al Nordului depinde de menținerea condițiilor de subdezvoltare în Sud. Totuși, analiza comparativă a evoluțiilor istorice și contemporane arată că reducerea inegalităților este posibilă prin politici internaționale eficiente, investiții în educație, infrastructură și tehnologii durabile, precum și prin consolidarea instituțiilor internaționale care promovează dezvoltarea echitabilă și respectarea principiilor juridice și economice globale. Aceasta implică adoptarea unei perspective structurale și durabile, care să permită nu doar creșterea economică, ci și integrarea socială și culturală a statelor sudice în economia mondială, reducând dependențele asimetrice și sporind reziliența acestora în fața șocurilor globale.

Astfel, amplificarea inegală a statelor industrializate și insuficient dezvoltate nu este un fenomen inevitabil, ci rezultatul unui proces istoric complex și al unor mecanisme economice și politice globale, care pot fi reglate prin politici sustenabile, cooperare internațională și strategii de dezvoltare adaptate condițiilor locale. Înțelegerea acestei dinamici este esențială pentru promovarea unui echilibru global mai echitabil și pentru asigurarea unei dezvoltări durabile pe termen lung.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificați abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „dezvoltare durabilă".
2. Stabiliți principalele teze cu referire la dezvoltarea și subdezvoltarea țărilor lumii în viziunea lui A. G. Frank.
3. Determinați nivelul de interdependență în politica mondială și estimați cauzele decalajului dintre state.

4. Înaintați sugestii privind diminuarea decalajului dintre statele bogate și cele subdezvoltate.
5. Evaluați rolul teoriei interdependenței în politica mondială,

Bibliografie recomandată:

1. DIAMOND, J. *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 480 p. ISBN 978-0393038910. [online]. Disponibil: https://dn721503.ca.archive.org/0/items/fp_Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel/Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel.pdf
2. DOS SANTOS, T. *The Structure of Dependence*. În: American Economic Review, 1970, 60 (2). Papers and Proceedings of the Eighty-second Annual Meeting of the American Economic Association, p. 231–236 [online]. Disponibil: http://digamo.free.fr/dosantos70.pdf
3. FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment*. London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978-0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin
4. GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Relații Internaționale.* Iași: Polirom, 2008. 779 p. ISBN: 978-973-46-0771-6
5. LATOV YU. V. *Globalization and the Legal-Economic Relations Between North and South*. Moscow: Nauka, 2005. 123 p.
6. PREBISCH, R. *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*. New York: United Nations, 1950. 77 p. [online]. Disponibil: https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/08ac817a-864c-4df6-961c-7745-a3b2fae9/content
7. WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf
8. ЕРМОЛИН, И. В. *Коалиции взаимозависимости и теория ресурсной зависимости,* 2010. [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2010/1/9.pdf
9. МИНГАЛЕВА, Ж. А. *Вопросы устойчивого развития*. Москва: Наука, 2015. 256 с. ISBN 978-5-02-036789-1. [online]. Disponibil: https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=44760&p=attachment
10. ПАНАРИН, А. *Север - Юг. Сценарии обозримого будущего,* 2021. [online]. Disponibil: https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/sever__yug_stsenarii_obozrimogo_budushchego.html
11. РАХМАНОВ, А. Б. *Концепция зависимости Франка А.Г.,* 2013. [online]. Disponibil: http://kontseptsiya-zavisimosti-a-g-franka.pdf

Tema 12. FACTORUL ECONOMIC ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *politică mondială, globalizare, finanțe, economie mondială, guvernare globală.* **Unități de conținut:** 1. Dimensiunile globalizării economice 2. Finanţele mondiale şi problema monedei globale 3. Crizele economice în lumea globalizării 4. Căile de depășire a crizelor economice mondiale 5. Rolul instituțiilor economice internaționale în stabilizarea politică	- definește noţiunea de globalizare economică; - caracterizează problematica globalizării financiare; - evaluează problema sărăciei la etapa contemporană; - corelează problema globalizării economice cu cea a guvernării mondiale.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină specificul factorului economic în politica mondială şi în relaţiile internaţionale.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Factorul economic reprezintă unul dintre pilonii fundamentali ai politicii mondiale, influențând deciziile statelor, structurile de putere și dinamica relațiilor internaționale. În epoca contemporană, economia nu mai este un domeniu izolat, ci un mecanism interdependent care modelează strategiile geopolitice, alianțele regionale și competiția globală între Mari Puteri. Creșterea interconectivității economice la nivel mondial, accelerată de globalizare, liberalizarea comerțului și revoluția tehnologică, au condus la apariția unei noi paradigme: factorul economic nu mai este doar un instrument de dezvoltare națională, ci și un element strategic de influență politică.

Interdependența economică se manifestă prin comerțul internațional, investițiile străine directe, mobilitatea forței de muncă și fluxurile financiare globale, toate acestea având capacitatea de a genera atât cooperare, cât și tensiuni între state. Exemple recente, precum sancțiunile economice impuse Rusiei după invazia Ucrainei, războiul comercial dintre Statele Unite și China sau presiunile economice legate de criza energetică globală, ilustrează modul în care factorul economic devine un instrument de putere politică și de negociere la scară globală. Mai mult, instituțiile economice internaționale – Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Organizația Mondială a Comerțului – joacă un rol esențial în reglarea relațiilor economice internaționale,

stabilind norme și mecanisme care modelează comportamentul statelor și influențează politicile interne și externe. Astfel, analiza factorului economic în politica mondială nu se limitează la indicatori macroeconomici, ci implică și o înțelegere a strategiilor geopolitice, a relațiilor de putere și a modului în care deciziile economice pot transforma echilibrul global.

Prin urmare, studiul factorului economic în politica mondială este esențial pentru a înțelege nu doar evoluțiile economice, ci și mecanismele de cooperare și conflict care guvernează sistemul internațional contemporan. Această abordare interdisciplinară permite identificarea modului în care deciziile economice influențează stabilitatea, securitatea și dezvoltarea globală, evidențiind interdependența complexă dintre economie și politică la nivel mondial.

1. Dimensiunile globalizării economice

Globalizarea economică este un proces complex și multidimensional, prin care economiile naționale devin interdependente prin comerț, investiții, fluxuri financiare, tehnologie și mobilitatea forței de muncă. Aceasta a accelerat integrarea piețelor la nivel global și a transformat modul în care statele, companiile și instituțiile internaționale interacționează, influențând atât creșterea economică, cât și politica mondială.

Globalizarea economică poate fi analizată prin prisma a patru dimensiuni, fiecare corespunzând unui tip de flux care traversează granițele naționale: fluxuri de bunuri și servicii, exemplificate prin comerțul liber; fluxuri de persoane, reprezentate de migrație; fluxuri de capital și fluxuri de tehnologie. Această interconectare sporită între economii conduce, pe de o parte, la îmbunătățirea cooperării între actorii unei industrii similare din diferite regiuni ale lumii (fenomen denumit globalizarea unei industrii) și, pe de altă parte, la erodarea suveranității naționale asupra deciziilor economice. Fondul Monetar Internațional (FMI) definește globalizarea ca fiind „creșterea interdependenței economice a țărilor din întreaga lume prin amplificarea volumului și varietății tranzacțiilor de bunuri și servicii peste granițe, prin fluxuri internaționale de capital mult mai libere și mai rapide, precum și printr-o difuziune mai largă a tehnologiei”[415]. În mod similar, Banca Mondială conceptualizează globalizarea drept „libertatea și capacitatea indivizilor și a firmelor de a iniția tranzacții economice voluntare cu rezidenți ai altor țări”. Într-o perspectivă academică mai largă, David Held și Antony McGrew consideră că globalizarea poate fi interpretată ca un proces (sau ca un ansamblu de procese) care reconfigurează organizația spațială a relațiilor sociale și a tranzacțiilor economice, manifestându-se prin fluxuri transcontinentale de bunuri, servicii, capital și tehnologie[416].

[415] *World Economic Outlook-May 1997.* [online]. Disponibil: https://www.imf.org/external/pubs/weomay/03devel.htm

[416] CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42, p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf

Globalizarea economică este un fenomen complex, multidimensional și multilateral, asupra căruia nu există încă un consens unitar între cercetători și opinia publică. David Held și Antony McGrew susțin că globalizarea poate fi concepută ca un proces ce reconfigurează organizația spațială a relațiilor sociale și economice, prin fluxuri intercontinentale și interregionale, precum și prin rețele de activități, interacțiuni și putere. În ciuda diversității definițiilor, există consens asupra faptului că dimensiunea economică a globalizării are o importanță majoră, fiind atât forța motrice, cât și principala cauză a proceselor de globalizare în alte domenii. Procesul de integrare globală nu s-a dezvoltat simultan cu apariția termenului „globalizare", ci s-a constituit treptat de-a lungul mai multor secole. Evoluția sa poate fi urmărită prin tranziția de la micro-, mezo- și macroeconomie până la nivelurile de economie națională, regională și mondială, ultimele trei reprezentând sfera directă a globalizării, caracterizată prin tendința de cuprindere a întregului glob și prin formularea intereselor de ansamblu independente de cele particulare ale statelor[417].

Printre trăsăturile fundamentale ale globalizării se numără: centralizarea financiară, care facilitează formarea și utilizarea mijloacelor creditare și sporește rolul capitalului în procesul de producție; creșterea accelerată a fluxului informațional; extinderea oligopolurilor; creșterea numărului de antreprenori transnaționali; transformarea și redistribuirea puterii naționale; și dezvoltarea tehnologiilor de vârf, toate acestea evidențiind interdependența și complexitatea procesului de globalizare economică.

Globalizarea economică implică o schimbare a priorităților: de la perspectiva tradițională „economie națională-economie mondială" la cea inversă – „economie mondială-economie națională". Esența acestui fenomen constă în reducerea progresivă a importanței factorilor naționali și în intensificarea activității întreprinderilor internaționale, ceea ce conduce la dispariția diferenței între circuitele interne și cele externe ale economiilor naționale. În aceste condiții, problemele interne ale fiecărei țări devin probleme globale, care necesită eforturi coordonate pentru soluționarea lor eficientă. Combinarea factorilor interni și externi permite identificarea celor mai adecvate soluții atât din perspectivă economică, cât și socială[418]. Dintr-o perspectivă pragmatică, globalizarea se sprijină pe câteva premise fundamentale, prezente în majoritatea țărilor.

Prima premisă constă în transformarea economiei mondiale într-un sistem integrat, bine structurat și din ce în ce mai compact, care tinde să ignore granițele naționale ca limitări locale ale dezvoltării. Această observație a fost anticipată de numeroși cercetători încă la începutul secolului XX. În prezent, orice economie națională devine mult mai dinamică și adaptată cerințelor globale, răspunzând mai rapid și mai eficient nevoilor societății.

[417] CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42, p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf

[418] *Ibidem.*

A doua premisă se referă la faptul că dezvoltarea umană depinde esențial de cadrul sistemului mondial actual, influențând progresul economiilor naționale. Interpretarea globalizării economiei mondiale ca premisă pentru dezvoltarea activității socioumane devine o prerogativă a timpului și a cercetării științifice, accelerând procesele de integrare și globalizare, indiferent de gradul de dezvoltare economică al fiecărei țări. Tendințe similare de globalizare sunt observate atât în țările industrializate, cât și în cele aflate în curs de industrializare, iar în cazul celor din urmă acestea sunt mai pronunțate.

Cea de a treia premisă constă în recunoașterea necesității internaționalizării, nu doar a culturilor și practicilor în diverse domenii, ci în primul rând a activităților economice, generând treptat un spațiu economic global unificat. Volumul cunoștințelor acumulate reprezintă astăzi un factor decisiv pentru dezvoltarea economiilor naționale, depășind în importanță resursele naturale și extinderea teritorială[419].

Lumea contemporană este definită de revoluția telecomunicațiilor și a informației, astfel că succesul antreprenorial nu mai este măsurat în unități fizice, precum tone sau kilometri, ci în kilobyte. Această tendință continuă modifică profund structura și dinamica societății mondiale. Premisa principală a globalizării este revoluția informațională, care a furnizat baza tehnică pentru crearea rețelelor informaționale globale, internaționalizarea capitalului și creșterea concurenței pe piețele mondiale, concomitent cu provocările generate de deficitul resurselor naturale, explozia demografică și presiunea asupra mediului. Problema economică centrală constă în formarea unui sistem mondial complex ce se dezvoltă în patru direcții principale:

1. Concentrarea în țările dezvoltate a potențialului intelectual și inovațional;
2. Centralizarea circuitului comercial mondial în aceste țări;
3. Limitarea ariei de pătrundere a fluxurilor investiționale din țările în curs de dezvoltare;
4. Controlul și restricționarea migrației către țările dezvoltate[420].

Deși globalizarea și creșterea interdependenței economice necesită integrarea tuturor țărilor, în special a celor aflate în tranziție, procesele de integrare economică au loc predominant la nivel regional. Integrarea regională nu trebuie să fragmenteze sistemul economic mondial în blocuri distincte, ci să creeze zone complementare integrate într-un sistem economic deschis, contribuind astfel la consolidarea și extinderea globalizării economice.

Procesul globalizării economice poate fi analizat prin mai multe direcții fundamentale, care au contribuit la extinderea și consolidarea interdependenței economiilor mondiale:

a) Liberalizarea comerțului internațional și alte forme de cooperare economică. Aceste măsuri au limitat politica protecționistă, ridicând comerțul

[419] CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42, p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf

[420] *Ibidem.*

internațional la scară globală. Liberalizarea a condus la reducerea tarifelor și taxelor, intensificarea mobilității capitalului și a altor factori de producție, facilitând astfel schimburile economice internaționale.

b) *Extinderea activității întreprinderilor și firmelor.* Progresul tehnologic și utilizarea noilor surse de telecomunicații au permis companiilor să treacă de la piețele locale la cele naționale, multinaționale și internaționale. Aceste întreprinderi s-au transformat în companii transnaționale (CTN), dispunând de rețele de filiale care le conferă o prezență stabilă și o anumită rigiditate pe piață. În prezent, prin aceste companii se realizează aproximativ o treime din comerțul mondial. Companiile multinaționale și alte organizații private sau statale reprezintă participanți esențiali la cheltuielile economiei globale.

c) *Progresul tehnico-științific.* Acesta a redus costurile transportului și comunicațiilor, a facilitat prelucrarea și stocarea informației și a permis apariția poștei electronice (e-mail), rețelei Internet și a altor modalități de utilizare globală a tehnologiilor informaționale.

d) *Instituționalizarea procesului de globalizare.* Organizațiile internaționale, precum ONU, FMI, Banca Mondială și OMC, au început să joace un rol central în coordonarea și reglementarea interacțiunilor economice globale.

e) *Socializarea concomitentă cu aspectul economic.* Globalizarea a dobândit conotații politice, culturale și sociale, impunând un nou tip de socializare caracterizat prin integrarea orizontală și verticală a culturilor, etniilor și popoarelor. Socializarea, ca element ulterior al globalizării, se manifestă la nivel spiritual, cultural și internațional.

f) *Atingerea unei gândiri globale comune.* Aceasta se reflectă în valorizarea economiei de piață și a comerțului liber, începută pentru unele țări odată cu reforma economică din China (1978), continuată prin schimbările radicale și structurale din țările Europei Centrale și de Est și finalizată cu destrămarea Uniunii Sovietice.

g) *Particularitățile dezvoltării culturale în cadrul globalizării.* Globalizarea a accelerat schimburile culturale și a influențat dezvoltarea culturală în majoritatea țărilor, contribuind la formarea unei perspective globale asupra progresului economic și social[421].

2. Finanţele mondiale şi problema monedei globale

1. *Dimensiunea comercială* se referă la expansiunea comerțului internațional de bunuri și servicii. Liberalizarea comerțului, acordurile regionale și multilaterale de liber schimb și reducerea barierelor tarifare au permis creșterea

[421] CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42, p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf

fluxurilor comerciale globale. Această interdependență comercială contribuie la cooperare, dar poate genera și tensiuni politice, mai ales în situațiile de dezechilibru comercial sau protecționism. Comerțul global este astfel un vector de influență politică și economică, prin care statele pot exercita presiuni sau consolida relații strategice.

2. *Globalizarea financiară* implică mobilitatea liberă a capitalurilor, investițiile directe străine și tranzacțiile financiare internaționale. Fluxurile financiare permit companiilor și guvernelor să acceseze resurse la scară globală, dar cresc și vulnerabilitatea la crize transfrontaliere, cum ar fi cea financiară din 2008. Pieţele financiare globalizate accentuează interdependența economiilor și fac ca evenimentele economice dintr-o regiune să aibă efecte rapide la nivel mondial.
3. *Dimensiunea tehnologică.* Tehnologia facilitează globalizarea prin digitalizare, automatizare și comunicare rapidă. Companiile multinaționale pot coordona producția și distribuția în mai multe țări, reducând costurile și creând economii de scară. Progresele în tehnologie influențează atât competiția globală, cât și securitatea economică, deoarece controlul asupra tehnologiilor critice devine un element strategic.
4. *Dimensiunea forței de muncă.* Globalizarea economică implică și mobilitatea internațională a forței de muncă. Migrația economică, atât a muncitorilor calificați, cât și a celor sezonieri, permite optimizarea resurselor umane la nivel global. Aceasta aduce beneficii economice, dar generează și provocări sociale și politice, inclusiv integrarea și protecția lucrătorilor.
5. *Dimensiunea instituțională.* Instituțiile economice internaționale – FMI, Banca Mondială, OMC – reglementează și coordonează fluxurile economice, stabilind norme și reguli care promovează stabilitatea globală. Ele permit cooperarea economică și reduc riscurile asociate deciziilor naționale care pot afecta întreaga economie mondială. Rolul lor este deosebit de important în contextul crizelor economice și geopolitice, oferind instrumente pentru stabilizarea și dezvoltarea statelor membre.

Dimensiunile globalizării economice – comercială, financiară, tehnologică, a forței de muncă și instituțională – sunt interdependente și modelează dinamica economiei mondiale. Aceasta creează atât oportunități de creștere și cooperare, cât și riscuri legate de crize economice și tensiuni geopolitice. Înțelegerea acestor dimensiuni este esențială pentru analiza politicii economice globale și pentru identificarea mecanismelor prin care economia influențează echilibrul de putere mondial[422].

[422] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011, с. 210-231. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

Globalizarea economică stimulează accesul produselor autohtone pe piețele țărilor partenere din cadrul grupărilor economice, ceea ce conduce la extinderea pieței de desfacere, creșterea volumului producției și, implicit, la reducerea costurilor de producție. Fluxul liber de capital facilitează realizarea proiectelor care ar fi foarte costisitoare pentru o singură țară, oferind astfel oportunități economice chiar și țărilor mici, care, individual, nu pot desfășura activități tehnologice sau industriale la scară națională. Aceste țări își pot valorifica potențialul economic doar prin formarea de grupări regionale integrate. Pentru țările în tranziție, aceste efecte favorabile includ și crearea condițiilor pentru reforme instituționale în diverse domenii ale economiei, îmbunătățind cadrul legislativ și executiv. Globalizarea economiei mondiale s-a dovedit a fi favorabilă pentru majoritatea țărilor lumii. Printre cele mai importante efecte pozitive se numără: creșterea economică accelerată, sporirea productivității, răspândirea tehnologiilor de vârf și majorarea nivelului de bunăstare a populației. Este de menționat că avantajele globalizării nu se reduc doar la implementarea tehnologiilor avansate. Globalizarea economică include, pe lângă progresul tehnologic, activitatea financiară, mișcarea liberă a capitalului, precum și dimensiuni culturale și ecologice. Aceasta reprezintă un proces inevitabil, cu efecte inegale pentru diferiți actori, dar care configurează direcția globală de dezvoltare. De asemenea, globalizarea permite transferul capitalului de orice origine către țările care oferă condiții mai favorabile pentru investiții. Mișcarea liberă a capitalului constituie una dintre cele mai avantajoase forme și tendințe ale globalizării. În general, efectele pozitive ale globalizării permit ameliorarea condițiilor tuturor partenerilor economici, oferindule posibilitatea de a crește producția, salariile și standardele de viață. Scopul final al globalizării este, astfel, creșterea bunăstării la nivel global[423].

3. Crizele economice în lumea globalizării

În evoluția societății, crizele reprezintă fenomene complexe, definite printr-un grad ridicat de instabilitate, volatilitate și incertitudine, fiind însoțite de contradicții economice, politice, ideologice sau chiar militare. Criza economică constituie o fază distinctă a ciclului economic, caracterizată prin apariția unui surplus relativ de bunuri și servicii în raport cu capacitatea limitată de cumpărare a populației, situație care conduce la reducerea producției, falimente, creșterea șomajului și deteriorarea echilibrelor macroeconomice. Din perspectivă socioeconomică, perioadele de criză sunt asociate cu stări generalizate de nesiguranță, teamă și panică, reflectând dereglarea mecanismelor economice și încălcarea corelațiilor necesare funcționării normale a activității economice[424].

[423] CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42. p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf

[424] HARALAMBIE, G. *Criza globală şi teoria ciclicităţii.* În: Economie teoretică și aplicată., 2011, vol. XVIII, nr. 11 (564), p. 67-77 [online]. Disponibil: https://store.ectap.ro/articole/664_ro.pdf

Totodată, declanșarea unei crize marchează începutul unor transformări calitative profunde, care pot pregăti tranziția către o nouă fază ascendentă a activității economice. Din punct de vedere istoric, până la începutul secolului al XIX-lea au predominat crizele de subproducție, generate în principal de factori naturali (secetă, inundații) sau de circumstanțe social-politice excepționale, precum epidemii și războaie. Odată cu dezvoltarea economiilor de piață, devin caracteristice crizele ciclice de supraproducție, determinate de depășirea cererii solvabile de către ofertă, ceea ce obligă producătorii să-și restrângă activitatea.

Conform definiției formulate de National Bureau of Economic Research (NBER), criza economică este identificată ca o scădere semnificativă a activității economice, pe o perioadă de câteva luni, reflectată prin diminuarea produsului intern brut, a veniturilor individuale, a nivelului ocupării forței de muncă, a producției industriale și a consumului. În funcție de intensitate și durată, crizele economice pot îmbrăca forma recesiunii, stagflației sau depresiunii economice, aceasta din urmă reprezentând forma cea mai severă a crizei[425].

Depresiunea economică este caracterizată printr-un declin susținut al activității economice, manifestat printr-o creștere accentuată a șomajului, restrângerea creditării, reducerea drastică a producției industriale și a investițiilor, evaporarea lichidităților, instabilitate monetară, falimente bancare și diminuarea semnificativă a schimburilor comerciale. În literatura economică se consideră că o depresiune apare atunci când produsul intern brut înregistrează o scădere de peste 10% sau când există creștere economică negativă pe parcursul a cel puțin două trimestre consecutive[426].

Crizele pot fi clasificate, în funcție de natura și efectele lor, în crize sociale, financiare, politice, locale sau internaționale, crize generate de dezastre naturale sau crize economice generalizate.

Un exemplu relevant de criză economică globală este criza petrolului din 1973, declanșată la 15 octombrie, când țările arabe membre ale OPEC, alături de Egipt și Siria, au decis sistarea livrărilor de petrol către Statele Unite și alte state occidentale care sprijiniseră Israelul în războiul de Yom Kippur. Pentru prima dată, o resursă naturală strategică a fost utilizată ca instrument geopolitic, iar efectul imediat a fost o creștere abruptă a prețului petrolului, de la 3 la 12 dolari pe baril. Economiile importatoare au fost sever afectate, iar această criză a accelerat reconsiderarea politicilor energetice globale, cu accent pe reducerea consumului și diversificarea surselor de energie.

---

[425] BUGAIAN, L., CILOCI, R., GHEORGHITĂ, M., MAMALIGA, V. *Evaluarea impactului crizei financiare globale asupra economiei naţionale şi propuneri privind principalele direcţii de diminuare.* În: Revista științifică „Meridian Ingineresc", 2009, nr. 4, p. 48-51. [online]. Disponibil: https://utm.md/meridian/2009/MI_4_2009/4_Bugaian_L_Evaluarea.pdf

[426] HARALAMBIE, G. *Criza globală şi teoria ciclicităţii.* În: Economie teoretică și aplicată, 2011, vol. XVIII, nr. 11 (564), p. 67-77 [online]. Disponibil: https://store.ectap.ro/articole/664_ro.pdf

Criza din Mexic din 1994, cunoscută și sub denumirea de „Greșeala din Decembrie", a fost determinată de politici macroeconomice nesustenabile, de un sistem bancar excesiv de permisiv și de iluzia unui capital ușor accesibil. Adoptarea unor măsuri restrictive de către noul președinte, Ernesto Zedillo, a dus la prăbușirea acestui „bubble" economic, criza extinzându-se ulterior în întreaga Americă Latină prin așa-numitul „efect Tequila". În mod similar, criza din Argentina din perioada 1999–2002 a avut drept cauze îndatorarea excesivă, corupția guvernamentală și menținerea îndelungată a unui curs de schimb fix, care a afectat competitivitatea economiei și a generat șomaj masiv.

Alte episoade relevante includ criza economică din Camerun (1980–2001), caracterizată prin deficite comerciale și bugetare persistente și inflație ridicată, criza financiară asiatică din 1997-1998, declanșată în Thailanda și extinsă ulterior în întreaga regiune, precum și criza din Rusia din 1998, generată de scăderea exporturilor de materii prime și de instabilitatea politică internă. De asemenea, criza mecanismului de schimb ERM din Uniunea Europeană (1992–1993) a evidențiat vulnerabilitățile sistemelor valutare fixe, culminând cu retragerea lirei sterline din ERM I în urma atacurilor speculative.

Depășirea crizelor economice mondiale depinde de tipul și durata acestora. În cazul crizelor pe termen scurt și mediu, soluțiile includ reducerea poverii datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare, facilitarea accesului la finanțare externă în condiții echilibrate, combaterea protecționismului, asigurarea unui raport echitabil între prețurile materiilor prime și cele ale produselor industriale, precum și revitalizarea creșterii economice la nivel global. Pentru crizele pe termen mediu și lung sunt necesare măsuri structurale, precum restructurarea modului tehnic de producție, promovarea progresului tehnologic, adoptarea unor noi modele de creștere economică și reducerea decalajelor economice și tehnologice dintre state.

De obicei, printre factorii declanșatori ai unei crize economice se numără:

Datoriile excesive. Atunci când guvernele, companiile sau persoanele acumulează datorii peste capacitatea lor de a le rambursa, riscul de neplată crește semnificativ. Acest lucru poate duce la pierderea încrederii investitorilor, scăderea creditului disponibil și la declanșarea unei crize financiare care poate afecta întreaga economie prin falimente, șomaj crescut și reducerea consumului.

Șocul economic brusc. Un șoc economic brusc reprezintă o schimbare neașteptată și rapidă în economie, care poate perturba semnificativ activitatea economică. Aceste șocuri pot fi declanșate de evenimente, precum dezastre naturale, pandemii, sau de modificări politice majore. Impactul unui astfel de șoc include reducerea bruscă a cererii sau ofertei, creșterea șomajului, scăderea producției și instabilitatea piețelor financiare. Un exemplu recent este pandemia COVID-19, care a cauzat un șoc economic global prin întreruperea lanțurilor de aprovizionare și reducerea activității economice la nivel mondial.

*Bulele speculative***.** Bulele speculative pot fi o cauză a crizei economice, deoarece ele sunt adesea alimentate de „exuberanța irațională" a investitorilor, care, în perioade de creștere economică, tind să devină excesiv de optimiști. Acest comportament determină supraevaluarea activelor, cum ar fi imobilele sau acțiunile, ducând la formarea unor bule financiare. Când aceste bule se sparg, piața suferă corecții severe, declanșând vânzări în panică și prăbușirea prețurilor, ceea ce poate conduce la recesiuni și crize economice.

Prea multă inflație/deflație. Atât inflația, cât și deflația excesivă pot reprezenta un pericol pentru economie. Inflația excesivă erodează puterea de cumpărare a consumatorilor și crește costurile de operare pentru afaceri, ceea ce poate duce la încetinirea creșterii economice. Băncile centrale tind să reglementeze și să controleze inflația prin creșterea ratelor dobânzilor, însă creșterea ratelor dobânzilor poate afecta piețele financiare, reducând valorile activelor și sporind riscul de faliment pentru companiile și persoanele cu datorii mari. Pe de altă parte, deflația semnificativă scade prețurile, ceea ce poate determina consumatorii și companiile să amâne cheltuielile și investițiile, așteptând prețuri și mai mici. Acest comportament poate reduce cererea, duce la scăderea producției și creșterea șomajului, toate contribuind la o criză economică[427].

4. Căile de depășire a crizelor economice mondiale

Căile de depășire a crizelor economice mondiale depind de tipul crizei la care se referă. Pentru crizele pe termen scurt și mediu există următoarele căi de depășire:

- reducerea poverii datoriei externe a țărilor în dezvoltare;
- asigurarea accesului țărilor în dezvolatare la resursele financiare externe în condiții echilibrate;
- combaterea protecționismului și eliminarea obstacolelor din calea fluxurilor economice internaționale;
- realizarea unui raport echilibrat între prețurile materiilor prime și prețurile produselor industriale;
- negocierea la nivel global a restructurării economiei internaționale și a ordinii economice internaționale.

Pe parcursul evoluției economiei mondiale practica a demonstrat că pentru crizele pe termen mediu și lung căile de depășire sunt:

1. revitalizarea dezvoltării economice în toate țările;
2. restructurarea modului tehnic de producție în toate țările;
3. promovarea unor noi tehnici și tehnologii pentru toate statele lumii;
4. promovarea unor tipuri noi de creștere economică și a unor modele noi de dezvoltare economică;

[427] *Criza economică: cauze, impactul asupra societății și marile crize globale.* [online]. Disponibil: https://blog.cursuribursa.ro/criza-economica-cauze-impact-si-mari-crize/

5. adoptarea, în urma negocierilor globale, a unor noi mecanisme economice globale (metodele, tehnicile și instrumentele prin care se derulează schimburile economice internaționale);

6. reducerea decalajelor economice, industriale, tehnologice și alimentare;

7. optimizatrea structurilor economice atât pe plan național, cât și pe cel internațional;

8. adaptarea politicilor economice și comerciale spre soluționarea actualeleor crize mondiale; reducerea și eliminarea cursei înarmărilor;

9. progrese în mentalitățile economice și manageriale ale persoanelor cu putere de decizie economică și politică.

Conform teoriei economice, soluțiile de depășire a crizei economice mondiale sunt implementate de către statele lumii și organismele de reglementare economică internațională prin două mari pârghii:

1) politica monetară – constând, în esenţă, din manipularea ofertei de monedă şi, în strânsă legătură, reglementarea sistemului bancar-financiar, adică a mediului principal în care are loc circulaţia monetară intertemporală;

2) politica fiscală – constând, în sens larg, din totalitatea mijloacelor prin care guvernul poate influenţa în mod direct producţia şi distribuţia economică, cum ar fi taxe, tarife, reglementări şi alte bariere indirecte al căror cost trebuie luat în calcul de actorii economici[428].

Piețele financiare sunt interconectate la nivel global printr-o rețea complexă de relații economice, comerciale și financiare. Această interdependență înseamnă că evenimentele economice sau financiare semnificative într-o țară pot avea efecte de propagare asupra altor țări, declanșând potențial o criză globală. Un exemplu clar este relația dintre piețele financiare și investițiile internaționale. Dacă o țară mare se confruntă cu o recesiune severă sau cu o criză bancară, investitorii pot retrage fonduri din piețele acesteia, ceea ce poate afecta valorile valutare, piețele de acțiuni și de obligațiuni. Acest comportament poate cauza volatilitate pe piețele financiare din alte țări, în special în economiile emergente care depind de capital străin.

În plus, globalizarea comercială face ca problemele economice dintr-o țară să afecteze lanțurile de aprovizionare și comerțul internațional. De exemplu, o criză economică într-o țară care este un mare exportator poate duce la scăderea cererii pentru bunuri și servicii în alte țări, declanșând scăderi economice și în acele regiuni. Astfel, datorită acestei interdependențe financiare și comerciale, crizele dintr-o economie majoră pot avea efecte semnificative la nivel global, crescând riscul unei crize economice mondiale.

---

[428] BUGAIAN, L., CILOCI, R., GHEORGHITĂ, M., MAMALIGA, V. *Evaluarea impactului crizei financiare globale asupra economiei naţionale şi propuneri privind principalele direcţii de diminuare.* În: Revista științifică „Meridian Ingineresc”, 2009, nr. 4, p. 48-51. [online]. Disponibil: https://utm.md/meridian/2009/MI_4_2009/4_Bugaian_L_Evaluarea.pdf

5. Rolul instituțiilor economice internaționale în stabilizarea politică

Instituțiile economice internaționale, precum Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială, joacă un rol central în menținerea stabilității economice și politice la nivel global. Aceste organizații nu doar furnizează asistență financiară și expertiză tehnică statelor membre, ci și contribuie la crearea unui cadru de reguli și norme care facilitează cooperarea economică internațională și reduc incertitudinile asociate piețelor globale.

Arhitectura financiară internațională contemporană își are originile în cadrul Conferinței Monetare și Financiare a Națiunilor Unite desfășurate la Bretton Woods (Statele Unite ale Americii), în iulie 1944, eveniment la care au participat reprezentanții a 44 de state. Contextul istoric al celui de-al Doilea Război Mondial a generat necesitatea configurării unui cadru instituțional susceptibil să asigure stabilitatea monetară, relansarea comerțului internațional și prevenirea crizelor economice sistemice. În acest sens, statele participante au convenit asupra creării Fondului Monetar Internațional (FMI) și a Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), instituții care aveau să devină pilonii centrali ai sistemului monetar și financiar internațional postbelic.

Fondul Monetar Internațional a fost conceput ca instituție fundamentală responsabilă de supravegherea funcționării sistemului monetar internațional. Activitatea sa oficială a debutat la 1 martie 1947, iar în același an FMI a dobândit statutul de instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite, în baza acordului aprobat de Adunarea Generală a ONU. Deși FMI funcționează în cooperare cu ONU, acesta beneficiază de autonomie operațională deplină, relația dintre cele două organisme fiind una de consultare și coordonare, fără posibilitatea intervenției directe a ONU în procesul decizional al Fondului.

Rațiunea fundamentală a creării FMI a constat în dorința statelor aliate, în special a Statelor Unite ale Americii și a Regatului Unit, de a institui o ordine monetară internațională stabilă, menită să faciliteze reconstrucția economică postbelică și să evite repetarea dezechilibrelor macroeconomice severe și a tensiunilor sociale caracteristice perioadei interbelice. Astfel, FMI a fost proiectat ca o instituție internațională susceptibilă să ofere asistență financiară statelor confruntate cu dificultăți temporare ale balanței de plăți, reducând necesitatea adoptării unor politici economice distorsionante, precum protecționismul sau devalorizările competitive.

Statutul juridic al FMI, consacrat prin Acordul său constitutiv și amendamentele ulterioare, conferă organizației personalitate juridică internațională deplină, un sistem instituțional propriu de guvernanță, resurse financiare autonome și competența de a interpreta și aplica normele care reglementează activitatea sa. Obiectivele principale ale FMI vizează promovarea cooperării monetare internaționale, susținerea creșterii echilibrate a comerțului mondial, menținerea stabilității cursurilor de schimb, dez-

voltarea unui sistem multilateral de plăți și furnizarea de resurse financiare pentru corectarea dezechilibrelor externe temporare.

Calitatea de membru al FMI este deschisă tuturor statelor care dispun de autonomie în politica externă și sunt capabile să își asume obligațiile prevăzute de statut. În prezent, FMI reunește aproape întreaga comunitate internațională, reflectând rolul său central în guvernanța economică globală. Structura de conducere a Fondului este organizată pe trei niveluri instituționale: Consiliul Guvernatorilor, Consiliul Administratorilor Executivi și Directorul General. Sistemul de vot, bazat pe cote de subscripție, conferă statelor cu o pondere economică semnificativă o influență decizională majoră, aspect care a generat dezbateri doctrinare privind legitimitatea democratică și echilibrul de putere în cadrul instituției.

Funcțiile FMI pot fi sintetizate în trei dimensiuni principale: supravegherea macroeconomică, asistența financiară și asistența tehnică. Supravegherea macroeconomică presupune evaluări periodice ale politicilor monetare, fiscale și valutare ale statelor membre, în vederea asigurării stabilității sistemului monetar internațional. Asistența financiară se materializează prin acordarea de împrumuturi condiționate, asociate unor programe de ajustare macroeconomică menite să restabilească echilibrul extern și să consolideze stabilitatea financiară. Asistența tehnică vizează consolidarea capacității instituționale a statelor membre prin expertiză de specialitate, formare profesională și consultanță în domenii economice și financiare esențiale.

Resursele financiare ale FMI provin preponderent din cotele de subscripție ale statelor membre, stabilite în funcție de indicatori economici relevanți, precum produsul intern brut, volumul comerțului internațional și rezervele valutare. Cota de subscripție determină atât capacitatea de acces la finanțare, cât și ponderea votului în procesul decizional, reflectând poziția relativă a fiecărui stat în economia mondială. În cadrul facilităților disponibile, un stat poate accesa resurse financiare semnificative, condiționate de implementarea unor reforme structurale și macroeconomice adecvate.

Alături de FMI, Grupul Băncii Mondiale ocupă un loc central în sistemul financiar internațional, având ca obiectiv principal promovarea dezvoltării economice și reducerea sărăciei la nivel global. Creat inițial pentru finanțarea reconstrucției postbelice, Grupul Băncii Mondiale și-a extins ulterior aria de intervenție către sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare și a economiilor aflate în tranziție. Acesta include BIRD, Corporația Financiară Internațională (CFI), Asociația Internațională pentru Dezvoltare (IDA) și Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (MIGA), fiecare având un rol distinct, dar complementar, în promovarea dezvoltării durabile.

BIRD se concentrează asupra finanțării proiectelor de dezvoltare pe termen lung, utilizând în principal resurse atrase de pe piețele financiare internaționale, în timp ce CFI sprijină dezvoltarea sectorului privat prin investiții directe fără garanții guvernamentale. IDA furnizează credite concesionale și granturi statelor cu venituri foarte reduse, iar MIGA facilitează fluxurile de investiții străine prin garantarea riscurilor

necomerciale. Împreună, aceste instituții contribuie la atingerea obiectivelor globale de dezvoltare, inclusiv cele stabilite în cadrul Summitului Mileniului și, ulterior, al Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

Astfel, Fondul Monetar Internațional și Grupul Băncii Mondiale reprezintă elemente esențiale ale guvernanței economice globale, exercitând o influență semnificativă asupra politicilor macroeconomice naționale și a strategiilor de dezvoltare. Analiza rolului și funcțiilor acestor instituții este indispensabilă pentru înțelegerea mecanismelor de stabilitate financiară internațională și a dinamicii dezvoltării economice în economia globalizată contemporană[429].

Apariția Organizației Mondiale a Comerțului se înscrie în paradigma instituționalismului liberal, potrivit căreia instituțiile internaționale reduc costurile tranzacționale, facilitează cooperarea și diminuează incertitudinea în relațiile dintre state. Deși proiectul inițial al Organizației Internaționale a Comerțului a eșuat, GATT a funcționat ca un substitut instituțional imperfect, bazat pe reguli consensuale și mecanisme de negociere incrementală[430].

În literatura de specialitate, OMC este analizată ca un regim internațional complex, definit printr-un ansamblu coerent de principii, norme, reguli și proceduri decizionale în domeniul comerțului internațional. Principiile fundamentale ale nediscriminării – clauza națiunii celei mai favorizate și tratamentul național – constituie pilonii normativi ai acestui regim, având rolul de a preveni fragmentarea sistemului comercial și de a asigura condiții concurențiale echitabile.

Funcțiile OMC transcend simpla liberalizare a comerțului, incluzând stabilizarea așteptărilor actorilor economici, internalizarea constrângerilor externe în politicile naționale și crearea unui cadru predictibil pentru soluționarea conflictelor comerciale. Din perspectivă teoretică, aceste funcții pot fi interpretate ca mecanisme de producere a bunurilor publice globale, în special stabilitatea și securitatea economică.

OMC este inseparabilă de fenomenul globalizării economice, fiind percepută atât ca facilitator, cât și ca simbol al acesteia. Criticile aduse organizației, privind asimetriile de putere, influența actorilor economici dominanți și impactul asupra mediului sau politicilor sociale, reflectă dezbateri teoretice mai ample ce vizează natura guvernanței globale. Din perspectiva teoriilor critice, OMC este adesea analizată ca un instrument de reproducere a inegalităților structurale din economia mondială. În opoziție, abordările instituționaliste subliniază rolul organizației în prevenirea conflictelor comerciale și în menținerea unui cadru normativ predictibil.

Astfel, instituțiile economice internaționale acționează ca arbitri și stabilizatori

[429] TROCAN, L.-M. *Scurtă prezentare a Organizaţiei Mondiale a Comerţului*. București: Editura Institutului European, 2012. 128 p. [online]. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2010-03/6_LAURA_MAGDALENA_TROCAN.pdf

[430] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития* [online]. Disponibil: http://vestnik.spbu.ru/html15/s06/s06v2/09.pdf

ai sistemului economic global, contribuind indirect la menținerea stabilității politice. Prin coordonarea resurselor financiare, promovarea reformelor structurale și sprijinul pentru dezvoltare, FMI și Banca Mondială permit statelor să gestioneze crizele economice și să reducă riscul conflictelor interne, subliniind conexiunea inseparabilă dintre economie și politică în context global.

Concluzii

Factorul economic în politica mondială evidențiază rolul său fundamental în configurarea relațiilor internaționale contemporane. Economia nu mai reprezintă doar un domeniu autonom al cooperării dintre state, ci s-a transformat într-un instrument strategic de influență, putere și competiție la nivel global. În contextul globalizării, interdependențele economice au devenit tot mai profunde, afectând direct deciziile politice, orientările de politică externă și arhitectura sistemului internațional.

Factorul economic influențează politica mondială prin multiple mecanisme, precum comerțul internațional, fluxurile de capital, accesul la resurse naturale, dezvoltarea tehnologică și poziționarea statelor în cadrul lanțurilor globale de producție. Statele cu economii puternice dispun de o capacitate sporită de a-și promova interesele pe plan internațional, utilizând instrumente economice, precum sancțiunile, acordurile comerciale sau ajutorul financiar ca mijloace de presiune sau cooperare. Astfel, puterea economică se corelează direct cu influența politică și diplomatică.

Totodată, se observă că economia mondială contribuie atât la stabilitate, cât și la conflict. Pe de o parte, interdependența economică poate stimula cooperarea și reduce probabilitatea confruntărilor armate, prin crearea unor interese comune. Pe de altă parte, inegalitățile economice, competiția pentru resurse strategice și crizele financiare globale pot genera tensiuni politice, conflicte regionale și instabilitate internațională. În acest sens, factorul economic nu acționează izolat, ci în strânsă legătură cu factorii politici, sociali și geopolitici. De asemenea, factorul economic reprezintă un element esențial în înțelegerea dinamicii politicii mondiale moderne. Evoluțiile economice globale influențează profund echilibrul de putere dintre state, comportamentul actorilor internaționali și perspectivele de cooperare sau conflict. Studierea relației dintre economie și politica mondială este, prin urmare, indispensabilă pentru analiza realistă a sistemului internațional și pentru formularea unor strategii eficiente de politică externă într-o lume aflată într-o continuă transformare.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Definiți noțiunea de globalizare economică.
2. Stabiliți specificul problematicii privind globalizarea financiară.
3. Determinați prezența problemei sărăciei pe arena internațională la etapa contemporană.

4. Corelați problema globalizării economice cu cea a guvernării mondiale.
5. Estimați gradul globalizării economice la etapa contemporană.

Bibliografie selectivă:

1. BUGAIAN, L., CILOCI, R., GHEORGHITĂ, M., MAMALIGA, V. *Evaluarea impactului crizei financiare globale asupra economiei naţionale şi propuneri privind principalele direcţii de diminuare.* În: Revista științifică „Meridian Ingineresc", 2009, nr. 4, p. 48-51. [online]. Disponibil: https://utm.md/meridian/2009/MI_4_2009/4_Bugaian_L_Evaluarea.pdf
2. CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42, p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf
3. *Criza economică: cauze, impactul asupra societăţii şi marile crize globale.* [online]. Disponibil: https://blog.cursuribursa.ro/criza-economica-cauze-impact-si-mari-crize/
4. HARALAMBIE, G. *Criza globală şi teoria ciclicităţii.* În: Economie teoretică și aplicată, 2011, vol. XVII, nr. 11 (564), p. 67-77 [online]. Disponibil: https://store.ectap.ro/articole/664_ro.pdf
5. TROCAN, L.-M. *Scurtă prezentare a Organizaţiei Mondiale a Comerţului*. București: Editura Institutului European, 2012. 128 p. [online]. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2010-03/6_LAURA_MAGDALENA_TROCAN.pdf
6. *World Economic Outlook-May 1997.* [online]. Disponibil: https://www.imf.org/external/pubs/weomay/03devel.htm
7. АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4T-S47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf
8. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития* [online]. Disponibil: http://vestnik.spbu.ru/html15/s06/s06v2/09.pdf

Tema 13. PROVOCĂRILE POLITICII MONDIALE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *politică externă, decizii privind politica externă, guvernare, state democratice, state autoritare.* **Unități de conținut:** 1. Provocări ale politicii mondiale 2. Procese și tendințe democratice 3. Decizii privind politica externă și democrația	- distinge provocările prezente în politica mondială; - stabilește direcţiile principale privind procesele și tendințele democratice în politica mondială; - apreciază deciziile privind politica externă; - întinteză proiecte privind actualizarea politicii externe.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează provocările politicii mondiale.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Politica mondială contemporană se caracterizează printr-un nivel ridicat de complexitate și interdependență, determinat de transformările profunde ale sistemului internațional. Globalizarea accelerată, evoluțiile tehnologice rapide și diversificarea actorilor internaționali au modificat semnificativ modul în care statele și organizațiile internaționale interacționează, cooperând sau intrând în competiție pentru influență, securitate și resurse. În acest context, politica mondială nu mai poate fi analizată exclusiv prin prisma relațiilor interstatale tradiționale, ci necesită o abordare multidimensională, care să includă factori economici, sociali, culturali și de mediu.

Una dintre principalele provocări ale politicii mondiale este menținerea stabilității și securității internaționale într-un mediu marcat de conflicte regionale, amenințări asimetrice și reconfigurări geopolitice. Apariția actorilor non-statali, intensificarea terorismului, proliferarea armelor de distrugere în masă și tensiunile generate de competiția dintre Marile Puteri contribuie la fragilizarea ordinii internaționale existente. În același timp, instituțiile internaționale se confruntă cu dificultăți în adaptarea mecanismelor de guvernanță globală la noile realități politice și economice.

De asemenea, provocările globale, precum schimbările climatice, migrația internațională, inegalitățile economice și crizele sanitare transnaționale, evidențiază necesitatea unei cooperări internaționale consolidate. Aceste probleme depășesc capacitatea de răspuns a statelor individuale și impun dezvoltarea unor politici comune eficiente, bazate pe dialog, responsabilitate și solidaritate. Prin urmare, analiza provocărilor politicii mondiale devine esențială pentru înțelegerea dinamicii actuale a sistemului internațional și pentru identificarea unor soluții sustenabile la nivel global.

1. Provocări ale politicii mondiale

Înțelegerea schimbăriloe survenite în politica mondială nu a fost una imediată, deoarece tendința de a gândi opus mai rămâne a fi prezentă. Astfel, tot mai mulți politologi, experți în domeniul relațiilor internaționale, analiști și oameni de știință au început să analizeze evenimentele curente, prezentând anumite scenarii futurologice privind transformarea ordinii mondiale în același context: est - vest, centru - periferie etc. În plus, respectarea istorică a clasificării politice și economice a țărilor este marcată de decalajul cultural dintre Est și Vest. Accentul este axat mai mult pe diferențele de viziune asupra lumii, mentalității, valorilor, culturii și stilului de viață.

Lumea este prea complexă pentru a fi împărțită între Nord și Sud sau Est și Vest. O astfel de abordare duce la o percepție eronată a civilizației mondiale moderne, care se dezvoltă în condițiile de consolidare a proceselor globale. În această privință, trebuie să fim de acord cu afirmațiile înaintate de către Jiang Zemin, făcute în discursul său în cadrul Summitului ONU al Mileniului: „Lumea este diversă și multicoloră. Cum nu poate exista o singură culoare în univers, la fel nu există o singură civilizație, un singur sistem social, un model unic de dezvoltare sau un singur set de valori. Fiecare țară în parte contribuie la dezvoltarea civilizației umane. Este absolut necesar să respectăm pe deplin diversitatea diferitor naționalități, religii și civilizații, a căror coexistență devine o sursă puternică de dezvoltare în lume".

În literatura științifică există o multitudine de concepte și modele pentru presupusa dezvoltare a ordinii mondiale, fiecare oferind propria viziune, cu caracteristici și limitări specifice. Cu toate acestea, multe dintre aceste teorii sunt controversate, deoarece lumea în contextul globalizării nu poate fi unică și, în același timp, împărțită simultan în zonele periferie. Ea este mereu integră, diversă și complexă.

Noua paradigmă a gândirii politice, axată pe interdependența și integritatea civilizației umane, este deosebit de importantă în condițiile moderne. Această ne permite să înțelegem că formarea sa este o legitate obiectivă a evoluției și dezvoltării mondiale, adică a unei ordini mondiale aflate în schimbare.

În acest context, se pune întrebarea: Va rămâne neschimbată și constantă noua paradigmă emergentă? Răspunsul este evident: Nu. Între timp aceasta se va epuiza, va deveni depășită, își va pierde relevanța. Această dinamică este absolut normală, demonstrând dezvoltarea progresivă a relațiilor internaționale. De exemplu, gândirea politică din perioada Războiului Rece, bazată pe confruntare, a fost relevantă pe parcursul a patruzeci de ani, necesitând mai apoi o schimbare. În condițiile moderne, noua paradigmă a gândirii politice poate să prezinte în mod holistic caracteristicile formării unei noi ordini mondiale în contextul globalizării, deoarece aceasta reflectă reperele unei imagini realiste ale politicii globale.

Schimbările prezente la scară largă, care au avut loc ca rezultat al încheierii confruntărilor dintre cele două sisteme sociopolitice, au determinat știința politică să se concentreze pe analiza formării unei noi ordini mondiale, relativ stabile. În

contextul globalizării, formarea acesteia a fost oarecum întârziată. Unipolaritatea a fost succedată de multipolaritate, însă, potrivit cercetătorilor, încă nu au fost definitivate clar contururile sale. Ordinea mondială emergentă devine din ce în ce mai complexă, mai dinamică, instabilă și mai puțin previzibilă. Apar constant noi factori de incertitudine și schimbări profunde, ceea ce se reflectă în noua paradigmă a gândirii politice actuale.

Odată cu formarea noii ordini mondiale, procesele de integrare au devenit subiectul dezbaterilor aprinse prezente în cadrul comunității academice. Astfel, în teoria relațiilor internaționale pot fi evidențiate cinci etape succesive în dezvoltarea proceselor de integrare: formarea unei zone de liber schimb, apariția uniunilor vamale, apariția pieței comune, crearea de uniuni economice și valutare. Cercetătorii remarcă faptul că Uniunea Europeană a reușit într-o măsură mai mare să le parcurgă practic pe toate. Grupul de țări ale UE a reușit să realizeze o piață comună, păstrând în același timp multe elemente ale uniunii economice. Alte grupuri de integrare în dezvoltarea lor au trecut prin prima și, parțial, a doua etapă. Printre acestea se numără: MERCOSUR, care încerca să înființeze o uniune vamală, ASEAN, organizația care a înființat Zona de Comerț Liber (ZL) în 1992, NAFTA, care a ajuns în ZL în 1995[431]. Nu este o coincidență că problemele de identitate sunt în centrul discuțiilor politice atât în statele post-sovietice, cât și în statele din Occident. Ele determină nu doar poziționarea socială a individului, ci și caracteristicile instituțiilor și structurilor politice ale societății civile, mecanismele de reprezentare a intereselor și natura participării politice, adică în final – climatul social al societății. Cele mai importante surse de autoidentificare sunt societatea, națiunea, civilizația. Unul dintre fundamentele vitalității comunităților politice din vremea noastră este reprezentat de identitatea civilizațională națională.

În formarea unei noi ordini mondiale, acest factor joacă un rol-cheie. Criza identității este o problemă extrem de acută. La mijlocul anilor'90 a apărut o criză de identitate globală, în special pentru țările care încearcă să construiască noi state-națiuni. Ele ocupă un loc special în noua ordine mondială emergentă. Punctele de referință externe ale majorității țărilor din spațiul post-sovietic vizează integrarea europeană. Cu toate acestea, toate statele nu au ajuns nici astăzi la o asemenea unitate în direcția politicii externe. Actualmente, țările post-sovietice au un nivel și o dinamică diferită de dezvoltare. Poziția geopolitică, precum și impulsurile acestora spre autodeterminarea statului național, dobândite în timpul prăbușirii URSS, s-au dovedit a fi nu doar identice în unele țări, dar într-un sens chiar polare.

[431] ХАНТИНГТОН, С. *Столкновение цивилизаций.* Москва: Аспект Пресс, 2004, с. 196.

2. Procese și tendințe democratice

Umanismul este un principiu filosofic, metodologic general, care stă la baza civilizației industriale și a tehnologiilor moderne. Acesta are un conținut personal, intern și internațional, adică poate fi analizat din perspectiva a trei niveluri.

Pentru categoria *primului nivel* sunt incluse așa particularități, cum ar fi: recunoașterea și respectarea tuturor drepturilor fundamentale ale omului, crearea condițiilor pentru dezvoltarea maximă și exprimarea abilităților individuale. În acest context, principiul umanismului este de natură universală, care nu împarte oamenii în funcție de principiul național, religios sau de orice alt principiu și necesită respect egal pentru orice membru al rasei umane, precum și acordarea de asistență persoanelor slabe sau venite din zone care suferă de dezastre. Imperativul înaintat de I. Kant, potrivit căruia respectarea legilor moralei este fundamentală, iar o persoană ar trebui considerată de către alte persoane doar ca un scop și nu un mijloc, rămâne a fi până în zilele noastre un atribut important al ideologiei umanismului.

La cel de-*al doilea nivel – nivelul intern*, umanismul este considerat un semn al civilizației unui sau altui popor, care este utilizat pe scară largă ca instrument politic pentru influențarea statelor, coordonarea politicilor interne și externe, rezolvarea problemelor economice, sociale și culturale[432]. Aici sunt luate în considerare obiectivele și conținutul politicii, în cadrul căruia umanismul se manifestă în realizarea intereselor umane, îmbunătățirea bunăstării și a condițiilor de viață ale populației, instituirea justiției sociale și a unui climat moral și politic favorabil în societate. Din acest punct de vedere, cea mai umană este politica care oferă cele mai bune condiții pentru satisfacerea nevoilor și dezvoltarea liberă a individului în cadrul unei sau altei formațiuni.

Vorbind despre *al treilea nivel*, cel *internațional,* de punere în aplicare a principiului umanismului, remarcăm faptul că acesta se manifestă în lupta și consolidarea păcii, în crearea de relații internaționale și ordine mondială axată pe justiție și respectul pentru oameni. Aceasta presupune recunoașterea dreptului oamenilor la o liberă alegere a statului și a sistemului social, la independență și crearea unui stat independent, egalitatea statelor în drepturi și obligații, neinterferențe în afacerile interne, refuzul de a folosi forța pentru a rezolva probleme interstatale, dezvoltarea unei cooperări reciproce avantajoase și consolidarea prieteniei între națiuni etc.

Cele mai importante orientări umaniste și morale ale politicilor interne și externe ale statului sunt reflectate în documentele legale adoptate de ONU, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și de alte organizații internaționale[433].

Astfel, principiile umaniste nu sunt doar teoretice, natura empirică a acestora se manifestă în eliminarea celor mai dure, periculoase forme de confruntare politică.

---

[432] *Всемирный доклад по культуре 2000. Культурное многообразие: конфликт и плюрализм.* Москва: Магистр-Пресс, 2000, с. 68.

[433] ДМИТРИЕВА, Г. К. *Мораль и международное право.* Москва: Республика, 1991, с.18.

În acest context, am putea menționa prevenirea războaielor, în special cu utilizarea armelor de distrugere în masă: nucleare, chimice, bacteriologice, de mediu; interzicerea torturii și a altor mijloace de distrugere a persoanelor sau degradarea demnității umane, precum și renunțarea la violență spirituală – manipularea conștiinței și a comportamentului oamenilor folosind o varietate de metode de înșelăciune, care acum devin destul de răspândite.

Umanismul și obiectivele sale mult timp au stat la baza dezvoltări societății umane. În aceast context, apare necesitatea de a apela la originile apariției sale, care au pus baza esențială a principiului respectiv. Mai mult, aceasta va ajuta la trasarea dezvoltării sale pe parcursul transformării și înțelegerii rolului și semnificației valorilor umanismului în formarea unei noi paradigme a gândirii politice.

Epoca de origine a umanismului datează cu sfârșitul secolului al XIII-lea – începutul secolului al XIV-lea, în condițiile schimbărilor profunde în Europa de Vest în toate sferele societății și ale vieții umane, inclusiv a gândiri sociopolitice și filosofice, în tezele științifice și religioase. Punctul de cotitură s-a dovedit a fi semnificativ și prezent la scară largă, încât ulterior a fost evidențiat într-o epocă istorică separată, caracteristic popoarelor din vestul Europei sub numele de *Renaștere*. Viziunea umanistă a lumii care s-a răspândit în Europa în secolele XIV și XVI s-a reflectat în crearea de noi învățături politice și etice. Ideea filosofică generală a recunoașterii personalității umane ca centru al Universului a avut un impact semnificativ asupra gânditorilor care, în acea perioadă, studiau problemele politicii și eticii. Explicația acestor probleme a început să fie construită nu pe principiile divine superioare, ci pe baza intereselor unei singure persoane concrete, reale. Acest lucru este confirmat de aspectele politice generale ale învățăturii lui Nicolo Machiavelli, Erasmus de la Rotterdam, Michel de Montaigne, precum și de lucrările filosofice generale ale lui Thomas More, în care autorii formulează idealurile sociopolitice ale umanismului.

În secolele XVI și XIX, atitudinile religioase și filosofice ale umanismului au devenit baza metodologică a tuturor învățăturilor științifice, filosofice, etice și politice ale civilizației vest-europene. Aceasta și-a găsit expresie în raționalism, empirism, în filosofia clasică germană, marxism, pozitivism și într-o serie de alte direcții. De exemplu, căutarea condițiilor pentru libertatea maximă a omului a stat la baza filosofiilor lui Kant, Hegel, Fichte, Schelling, Marx. Atitudinile umaniste prezente în aceste teorii au luat diferite forme: de la liberal și protector – (hegelianism) la radical – (marxism). Cu toate acestea, esența lor fundamentală s-a păstrat. Fiecare gânditor, educat în spiritul umanist, a dorit să creeze o nouă viziune completă asupra lumii, care să înlocuiască integral teologia. Astfel, umanismul a fost considerat fie ca o bază metodologică religioasă și filosofică pentru crearea unei „societăți civile" reale (capitaliste), fie pentru crearea unei societăți ideale de dreptate universală (comunistă). De asemenea, pentru completarea noilor tendințe, au fost înaintate și studiate subiecte cu referire la modelele antropocentriste, umaniste, universale ale lumii și ale eticii care decurg din ele.

Secolul al XX-lea este epoca complicației și accelerării proceselor de globalizare, care prezintă în același timp o serie de aspecte pozitive și negative. În această privință, studiile detaliate ale analiștilor moderni sunt sistematice, cuprinzătoare, în același timp existând o separare a abordărilor acestei probleme. Pe de o parte, perioada luată în considerare corespunde secolului triumfului rațiunii umane, fapt dovedit de dezvoltarea rapidă a științei și tehnologiilor, explorarea spațiului cosmic, apariției unor realizări inovatoare, precum și de schimbarea stilului de viață, a sistemului de valori al oamenilor[434]. Pe de altă parte, această perioadă a condiționat cea mai mare distrugere a omenirii – escaladarea celor două războaie mondiale, a pierderilor umane, a mai multor dezastre naturale.

În condițiile moderne, umanismul caracterizează nu doar sfera relațiilor directe dintre oameni și state, dar este exprimat și în raport cu natura, care este o condiție necesară pentru existența omului și a civilizației umane. În secolele anterioare, activitatea Homo sapiens nu a fost atât de distructivă, nu a luat proporții globale, planetare. Începând cu cea de a doua jumătate a secolului XX, amenințarea cu un dezastru natural care ar putea duce la moartea omenirii în viitorul apropiat a devenit reală. De aceea, o atitudine atentă față de natură, armonizarea relațiilor cu aceasta a dobândit statutul de cea mai importantă cerință umanistă, morală și s-a transformat într-o condiție necesară pentru dezvoltarea ulterioară a civilizației[435].

Unii analiști consideră că astăzi umanismul, ca bază filosofică și metodologică pentru dezvoltarea civilizației create de către om, a epuizat complet funcția sa creatoare. Nu suntem de acord cu aceste afirmații și vom încerca să ne fundamentăm punctul de vedere și să oferim argumentele necesare pentru aceasta. În ciuda creșterii pluralismului cultural al lumii moderne, multidimensionalitatea emergentă a sistemului internațional are consecințe ambigue, ducând adesea la conflicte între diferite culturi și civilizații. Exemple de consecințe devastatoare pe care le pot provoca includ genocidul, terorismul, răspândirea fricii, ura și discriminarea. Diferite culturi și valori nu coexistă întotdeauna pașnic între ele. Principiile umaniste, precum pacea, libertatea, progresul social, egalitatea și demnitatea umană, sunt din ce în ce mai recunoscute, iar Declarația Universală a Drepturilor Omului este reflectată în sistemele juridice ale multor țări[436] . Multe dintre aceste principii și norme nu sunt îndeplinite, dar în epoca globalizării comunitatea mondială are nevoie urgentă de adoptarea lor. De aceea, este necesar să înveți cum să reglezi procesele de globalizare cu multiplele probleme și schimbări, iar acest moment a determinat cercetătorii să revină la o interpretare îngustă a conceptului de comunitate. Punerea în aplicare a reglementărilor în acest domeniu necesită o implementare mai consecventă a unor astfel de baze fundamentale ale principiilor umanismului, precum egalitatea, solida-

[434] ТОФФЛЕР, Э. *Третья волна.* Москва: Academia, 1999. 315 с.

[435] ИГЛИЦКИЙ, А. А. *Глобализация: за гуманистический и демократический выбор.* În: Полис, 2001, № 5, с.183.

[436] Кофи АННАН. *Сохранились ли у нас общие ценности.* În: Международная жизнь, 2004, № 2, с.71.

ritatea, toleranța, respectul pentru demnitatea umană și pentru sentimentele oamenilor de altă credință. Este necesară o îmbunătățire cuprinzătoare a factorului uman, dezvoltarea principiilor umaniste, precum și o creștere a nivelului de justiție socială în relațiile interumane.

În istoria relațiilor internaționale există numeroase exemple în care conflictele de valori și ideologii incompatibile au dat naștere unor confruntări politice, iar acestea din urmă au condiționat escaladarea războaielor pe scară largă. Prin urmare, este important să determinăm în ce constă incompatibilitatea acestor valori, în ce măsură acestea contrazic ideologia umanismului și cum ar trebui să fie întruchipată în contextul formării unei noi paradigme a gândirii politice contemporane.

O revizuire cuprinzătoare a ideologiei umanismului la nivel global, național, personal poate fi legată de dinamica aspectului cultural al proceselor de globalizare. În ceea ce privește această problemă, există o varietate destul de largă. De exemplu, Toynbee a pornit de la ideea culturii globale aflate în curs de dezvoltare, în special occidentală și americană, care, ulterior, se răspândește în toată lumea, atât la nivelul elitelor, cât și la nivelul maselor. Astfel, el a redus conceptul de comunitate, care ar putea afecta negativ sistemul de relații internaționale și elementele sale constitutive.

S. Huntington și P. L. Berger au completat interpretarea lui Toynbee cu o serie de alte afirmații. Cultura înțeleasă de către ei reprezintă un set de credințe și valori, care în originea și conținutul lor sunt, desigur, americane. O dovadă în acest sens este faptul că limba engleză devine un element al culturii și un factor de distribuție a valorilor occidentale. După cum subliniază autorii de mai sus: „Engleza, în versiunea sa americană, este limba unei culturi globale emergente. Indiferent de viitorul puterii imperiale americane, niciun concurent nu este văzut la orizont”[437].

În plus, aceștia abordează problema mijloacelor de diseminare a culturii globale, concepute atât pentru reprezentanții elitei, cât și pentru populația generală. Este o cultură internațională a cercurilor de afaceri și politici de frunte, al căror principal motor este afacerea internațională, care controlează globalizarea economică și tehnologică. Analiștii notează o altă direcție de răspândire a culturii internaționale prin globalizarea inteligenței occidentale. Acest fenomen este realizat în diverse moduri prin structuri academice, fundații, organizații neguvernamentale și prin intermediul instituțiilor interguvernamentale. Ideile, modul de gândire și regulile de comportament dezvoltate de intelectualii americani afectează prevederile democrației, libertății, drepturile omului, precum și conceptele de feminism și multiculturalism etc. Potrivit acestora, noua cultură globală are o asemănare semnificativă cu procesul de modernizare, deoarece contribuie la eliberarea individului de legăturile patriarhale tradiționale, de presiunea externă.

Unii cercetători, cum ar fi, de eczemplu, S. Huntington, inclusiv cei menționați anterior, subliniază că „există o revoluție democratică la nivel mondial și, în curând, abordarea occidentală a drepturilor omului și a formelor occidentale de democrație

[437] ХАНТИНГТОН, С. *Столкновение цивилизаций.* Москва: Аспект Пресс, 2004, с.196.

politică va predomina în întreaga lume”[438]. Acest lucru va afecta, fără îndoială, accelerarea proceselor globale și interdependența dinamicii culturale. În acest context, trebuie de menționat că globalizarea culturală contestă culturile regionale tradiționale. Aceasta conduce la o căutare de către subiecții relațiilor internaționale a unui consens de mijloc între adoptarea valorilor culturale acceptabile pentru o anumită civilizație și rezistența agresivă la cele care sunt incompatibile cu principiile și normele sale.

În principiu, influența reciprocă și apropierea de culturi este un fenomen obiectiv și pozitiv, care duce la îmbogățirea spirituală a omenirii. Cu toate acestea, nu toate eșantioanele destinate exportului culturii occidentale aduc o contribuție constructivă la acest proces. De aceea, în lume apare o atitudine negativă: „americanismul și cultura sa dezumanizată duce la mizerie morală și foamete spirituală”[439]. Potrivit multor autori, este paradoxal faptul că, în condițiile unui regim totalitar bazat pe ideologia comunistă, persoana a fost mai dezvoltată spiritual. Într-o societate democratică, deschisă, unde principiul libertății individuale este considerat de neconceput, există un „deficit” de valori morale. Starea actuală a conștiinței publice a țărilor post-comuniste este caracterizată ca fiind una tranzitorie, în care această problemă este agravată.

Securitatea lumii este determinată de nivelul de dezvoltare a civilizației mondiale și, mai eczact, de gradul culturii politice și civilizaționale. În prezent, într-o cultură politică, elementele gândirii unidimensionale, liniaritatea, deficitul ei moral se manifestă cu o forță deosebită. Există o problemă acută a predominanței în conștiința și comportamentul oamenilor cu valori umaniste și democratice.

De aceea, astăzi mulți cercetători ridică problema dezvoltării unei culturi a rațiunii prin dezvoltarea educației internaționale. Cultura mentalității este prezentată de bunătate, fiind ridicată la rangul umanității universale. Aceasta este caracterizată de înțelepciunea și responsabilitatea față de sine, față de oameni, pentru întreaga umanitate, ea necesită o conștientizare planetară și o gândire globală. Schimbările sociale fundamentale ale erei moderne condiționează dezvoltarea unui nou sistem de valori. De aici urmează enorma sarcină a educației internaționale.

Educația internațională include dezvoltarea conceptului de „cultură a păcii”, crearea de noi oportunități pentru ca o persoană să trăiască pe baza încrederii și a respectului pentru comunitatea internațională în ansamblul său și pentru fiecare popor în parte. Este obișnuit să includem aici cooperarea, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale; crearea opiniei publice care vizează consolidarea securității și dezarmării; furnizarea de cunoștințe privind diferite țări, popoare, perceperea tradițiilor și culturii lor; promovarea la nivel mondial a ideilor de libertate de conștiință, toleranță, inclusiv religioasă, a pluralismului viziunii asupra lumii [440].

---

[438] ХАНТИНГТОН, С. *Столкновение цивилизаций.* Москва: Аспект Пресс, 2004, с. 48.

[439] *Ibidem.*

[440] АРТЕМЬЕВ, В. *Глобальное управление на поворотном этапе: инновационные подходы к установлению мира в изменяющемся обществе.* În: Международная научно-практическая конференция. Алма-Ата: ЭВЕРО, 2003, с. 14.

Adunarea generală a ONU a proclamat anul 2000 drept anul internațional pentru cultura păcii și a dezvoltat un program pentru o perioadă de cinci ani. Mai mult, cultura păcii include toate formele de comportament uman care respectă dreptul la viață, demnitatea, negarea violenței în toate manifestările sale și promovează principiile păcii, justiției, solidarității, toleranței și înțelegerea dintre indivizi, grupuri sociale și state[441].

Cercetătorii fenomenului gândirii politice sunt invitați să răspundă, în primul rând, la două întrebări: *primo,* care ar fi construcțiile mentale asupra cărora ar trebui să se bazeze modernizarea vieții sociale? și, *secundo*, pe cât de reușite vor fi unele sau alte intenții reformiste, având în vedere existența obiectivă a unei stări mentale stabile, pe de o parte, și prezența componentelor inovatoare în conștiința de masă?

Astfel, formarea unei noi paradigme a gândirii politice afectează, în primul rând, ideologia umanismului, principiile și valorile sale de bază, cultura politică și socializarea politică, fără de care formarea ei este imposibilă, deoarece este necesar să se respecte principiile de bază ale filosofiei umanismului la toate nivelurile sale, deoarece persoana, alături de elitele politice, alături de partide și organizații, acționează ca subiect al politicii. Pentru a asigura continuitatea dezvoltării politice, este necesar să transferăm standardele vieții politice de la o generație la alta, ținând cont de orientările și specificul acestora. Gradul de omogenitate culturală, normele umaniste, pe lângă tradițiile istorice, naționale, mediul confesional, cu o anumită influență a relațiilor economice și sociale, ne permit să identificăm cele mai stabile trăsături ale socializării politice a membrilor unor societăți specifice.

După încheierea Războiului Rece a început procesul de instituire a unei noi ordini mondiale, bazate pe extinderea influenței principiilor umaniste și democratice în sfera relațiilor internaționale și formarea mai activă a noii gândiri politice. Trecerea de la o paradigmă la alta asigură continuitatea istoriei gândirii politice și ajută la adaptarea la noile condiții propuse de o configurație fundamental diferită a sistemului internațional. În special, în condițiile moderne, natura multiaspectuală a gândirii și culturii politice, precum și capacitatea de adaptare a subiectelor relațiilor internaționale depind direct de valorile, normele și principiile umanismului.

De exemplu, spectrul preferințelor politice din spațiul post–sovietic este caracterizat printr-o varietate de aspirații politice. Fosta gândire politică, bazată pe valorile comunismului ca ideologie de stat, a fost înlocuită cu un mozaic de mișcări și partide care promovează diferite idealuri, adesea opuse. În condițiile tranziției către democrație și spre o economie de piață, a apărut necesitatea apariției unei noi culturi politice și a noilor valori umaniste.

[441] ХЛОБУСТОВ, О. *Идея «культуры мира» в истории человеческой мысли и в конце XX в.* În: Власть. 2001, № 7, с. 64.

3. Decizii privind politica externă şi democraţia

Procesele politicii mondiale se realizează pe parcursul interacțiunii participanților la relațiile internaționale, în special aceștia fiind statele. La rândul său, activitatea statelor condiționează apariția schimbărilor pe arena internațională[442]. Actualmente, schimbările prezente pe mapamond depind direct de activitatea statelor, în special de politica externă a acestora. Astfel, în literatura de specialitate prin politică externă se subînțelege politica guvernelor statelor suverane pe arena internațională. De asemenea, prin politică externă întelegem totalitatea scopurilor pe care un stat le urmareste și a sarcinilor pe care și le asumă în plan internațional, precum și totalitatea metodelor și a mijloacelor prin care statul acționează pentru realizarea lor[443]. Politica externă se referă la scopurile urmărite de către statele naționale și la instrumentele de natură politică, diplomatică, economică, inclusiv cea militară, mobilizate pentru realizarea intereselor și planurilor statelor.

În literatura de specialitate sunt evidențiate două modele de conduită în politica externă: primul model, în cadrul căruia statele au o atitudine dinamică, creativă, imaginativă pe arena internațională; cel de al doilea model se referă la situația când statele preferă doar să reacționeze la impulsurile de pe arena internațională. Ambele modele de conduită sunt utilizate în scopul realizării propriilor interese.

În procesul de realizare și promovare a politicii externe de către statele contemporane sunt evidențiate, cel putin, patru scopuri commune:

- diminuarea vulnerabilităților în scopul asigurării securității naționale;
- posibilitatea asigurării luării de decizii și acțiuni autonome;
- asigurarea bunăstării statului și a cetățeniilor săi;
- asigurarea de către state a prestigiului cât mai ridicat și avantajos, comparativ cu alte state, atât pe plan regional, cât și global.

Actualmente, în literatura de specialitate, precum și în practica relațiilor internaționale, raporturile de politică externă între un stat și alți actori pot fi de trei tipuri:

de aliniere – formală sau informală. Alinierea, din punctul de vedere al forțelor care o catalizează, presupune reducerea opțiunilor politice ale altor grupuri sau deținători de opinii, în raport cu opțiunile promovate de către aceștia. Opoziția față de politica de aliniere se elimină prin acțiuni de persuasiune, propagandă, lupta politică și mijloace neconvenționale. De asemenea, alinierea presupune subordonarea inițiativelor politce, economice și militare ale unui stat de către o Mare Putere, de către un grup de state sau de către un organism supranațional;

---

[442] БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Пресс, 2010, с. 122 [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf

[443] BURIAN, A. *Unele considerente privind analiza politicii externe.* În: Revista de istorie și filozofie, 2010, nr. 2, p. 28-35. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Unele%20considerente%20privind%20analiza%20politicii%20externe.pdf

de neutralitate. Politica de neutralitate este o formă a politicii externe care tinde să evite participarea obligatorie a statelor la confruntările interstatale sau dintre blocurile politico- militare;

de nealiniere. Obiectivele fundamentale sunt, de regulă, obiective de lungă durată. Câștigurile statului pe liniile obiectivelor fundamentale s-au făcut în termene lungi. Din acest motiv, obiectivele fundamentale ale statelor sunt în esența lor conservative. Obiectivele pe termen mediu apar în funcție de situația în care se află statele și pot ajunge după importanță apropiate de cele fundamentale, necesitâtnd cheltuieli și resure mari. Obiectivele imediate sunt primele obiective care trebuie să susțină planul de aplicare a obiectivelor fundamentale pe termen mediu, în ordinea prestabilită.

În scopul realizării intereselor și obiectivelor înaintate, conducătorii statelor, care și promovează politica externă pe arena internațională, nu pot să se concentreze doar asupra obiectivelor respectivului stat, ci trebuie să ia în considerare analiza comparativă simultană a obiectivelor tuturor celorlalte state, pe termen lung, mediu și imediat, precum și specificul relațiilor interstatale[444]. Punerea în aplicare a obiectivelor politicii externe presupune prezența capabilităților, puterii și influenței din partea statelor.

Un aspect important în analiza procesului de formulare a politicii externe este examinarea capabilității interne a statului. Aceasta se refera la geografie, adică amplasarea geografică a statului, la resursele naturale, populație, dezvoltarea economică, capacitatea militară, guvern, calitatea societății, calitățile politicienilor, încrederea și atașamentul cetățenilor față de stat, care, uneori, valorează mai mult decât mijloacele logistice.

Astfel, în practica relațiilor internaționale pot fi distinse trei tipuri de decizii privind politca externă:

1. Macrodeciziile – sunt subiecte foarte largi, cu un caracter general, care stabilesc direcția generală și regulile după care se ghidează aparatul specializat al statului și care se aplică în situații specifice, precizate.
2. Microdeciziile – se numesc decizii administrative, sau birocratice. Ele sunt cele mai numeroase, fiind atributul aparatului de stat implicat în politica externă. Microdeciziile se referă la subiecte înguste ca scop, urmare a unor impulsuri din afară. De exemplu: acordarea de vize, pașapoarte diplomatice, răspunsuri la cereri ale ambasadelor.
3. Deciziile de criza – sunt cele care se iau în situațile în care există amenințări la adresa siguranței statului ca urmare a evoluției unor evenimente. Deciziile de criză sunt legate de managementul crizei, care are ca obiectiv oferirea celui mai complex răspuns, în timp util, la ultimele evoluții ale evenimentului la care se raportează criza. Deciziile de criză sunt influențate de:

[444] *Sistemul internațional și politica puterilor minore. Cazul României, 1913–1989*. București: Editura Științifică, 2004. 196 p. [online]. Disponibil: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/71484/411_1.pdf?sequence=1

- nivelul ridicat de amenințare și gravitatea potențială;
- limita scăzută de timp la dispoziția factorilor de decizie;
- eventuale surprize aparute.

Implicarea nivelului decizional înalt în domeniul politicii externe, în luarea respectivelor decizii, este decisivă[445]. După adoptarea deciziilor urmează trei faze:

1. Faza aplicării
2. Faza evaluării
3. Faza consultării[446] .

Instrumentele de adoptare a deciziilor pot fi clasificate în: politice, economice și militare. Principalele instrumente politice sunt negocierile, diplomația publică, organizațiile și legile internaționale, alianțele. Instrumentele economice includ ajutorul străin acordat, politicile financiare și comerciale, sancțiunile. În ceea ce privește instrumentele militare, acestea pot fi folosite atât în scopuri persuasive, cât și în cadrul razboaielor de anvergură. Propaganda se bazează pe manipularea deliberată a simbolurilor verbale. Diplomația se bazează pe negociere, politica economică care se axează pe resurse. Politica militară se axează pe violență, arme și, respectiv, pe forță.

Pentru o mai bună comprehensiune a politicii externe a statelor, precum și a relațiilor interstatale, nu mai puțin interes prezintă forma de guvernământ. Astfel, conform definiției înaintate în Oxford English Dictionary, forma de guvernământ este un concept din domeniul științelor politice care se referă la modul în care este organizată puterea executivă în stat, în principal la modul cum este numit și legitimat conducătorul statului[447]. În cazul definiției sale asociative, guvernul constă, în mod normal, din legislativ, executiv și judiciar. Guvernul este un mijloc prin care se aplică politicile organizaționale, precum și un mecanism de determinare a politicilor. Fiecare guvern are un fel de constituție, o declarație a principiilor și filosofiei sale de guvernare. De obicei, filosofia aleasă este un echilibru între principiul libertății individuale și ideea de autoritate de stat absolută (tirania). Deși toate tipurile de organizații au guvernare, cuvântul *guvern* este adesea utilizat mai specific pentru a se referi la aproximativ 200 de guverne naționale independente de pe arena internațională, precum și la organizații subsidiare. Formele de guvernare predominante din punct de vedere istoric includ monarhia, aristocrația, oligarhia, democrația, teocrația și tirania[448]. Principalul aspect al oricărei filosofii a guvernării este cum se obține puterea politică, cele două forme principale fiind concursul electoral și succesiunea ereditară.

[445] WIEGELE, T. C. *Decision-Making in an International Crisis: Some Biological Factors.* În: International Studies Quarterly, 1973, vol. 17, no. 3, p. 295-335

[446] *Principles of Community Engagement (Second Edition)*. U.S. Department of Health and Human Services, June 2011. 136 p. [online]. Disponibil: https://www.atsdr.cdc.gov/communityengagement/pdf/PCE_Report_508_FINAL.pdf

[447] *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010, 730 p. ISBN 978-0199573158.

[448] VARZARI, P. *Istoria gândirii politice.* (Compediu). Material didactic pentru studenți. Chișinău, 2017. 248 p. [online]. Disponibil: https://uspee.md/wp-content/uploads/2016/08/P.Varzari.IGPCompendiu.Ch_.-USPEE2017.pdf

Esenţa *autoritarismului* constă în faptul că puterea nu este disputată. Deşi regimurile autoritare sunt relativ uşor de distins de cele democratice, nu e la fel de uşor să se stabilească criterii de analiză prin care să se diferenţieze regimurile autoritare între ele. Acest lucru e valabil în special în cazul unui tip particular de regim autoritar, şi anume – regimul totalitar.

Cele două tipuri de autoritarism sunt: unul conservator, în care elitele politice şi regimul pe care îl sprijină şi căruia îi dau substanţă încearcă să menţină forţele societale dominante, în special structura claselor sociale. În acest tip de autoritarism defensiv, conducerea politică încearcă să menţină *statu-quo*-ul existent împotriva forţelor noi care încearcă să impună schimbări.

Al doilea tip de autoritarism este cel radical. Acesta este transformator şi mobilizator, care impune schimbări în structura socială[449]. Este asociat cu grupuri sau clase noi care încearcă să înlocuiască *status-quo*-ul existent. Toate formele de autoritarism se caracterizează prin instabilitate. Există un conflict între elitele politice aflate în competiţie, unele încercând să se menţină la putere, iar altele să obţină puterea. Conflictul se poate muta şi pe plan economic, atunci când intervine lupta între elitele politice şi cele economice. În regimurile autoritare, ca şi în cele totalitare, organizarea conducerii se caracterizează prin concentrarea puterii în mâinile unei elite politice limitate numeric. În multe regimuri autoritare există o distincţie clară între stat şi societate. Se permite existenţa grupurilor autonome, mai ales a celor care au apărut înaintea regimului (de exemplu, Biserica şi multe grupuri politice active), lucruri ce dau o uşoară senzaţie de pluralism politic[450].

Printre *avantajele democraţiei* se numără următoarele elemente: participarea efectivă a populaţiei la procesul de luare a deciziilor; prezenţa unor elite care guvernează societatea cu sprijinul acesteia, guvernare ce presupune responsabilitate şi limite, prezenţa mai multor forţe politice legal recunoscute care luptă pentru acapararea puterii politice, structurarea unei ideologii bine definite, organizarea instituţiilor statului pe principiul separaţiei puterilor în stat şi structurarea relaţiilor dintre acestea, existenţa unor principii care stau la baza democratizării, cum ar fi principiul descentralizării, principiul separaţiei puterilor în stat sau principiul autonomiei locale, specificarea exhaustivă a unor drepturi şi libertăţi fundamentale, economia de piaţă, unde liberul schimb duce la o dezvoltare economică.

Dezavantajele regimului democratic sunt în esenţă următoarele: existenţa unui aparat birocratic puternic prin distribuţia de posturi publice în scopul recrutării sau fidelizării clientelei politice; extinderea corupţiei şi necesitatea ocultării ei, ce împinge sistemul comunicării politice către disimulare, către minciună. Statul democratic

[449] PAICA, A-M. R. *Tipuri de regimuri politice: democraţie, autoritarism şi totalitarism.* În: Revista Limba română, 2010, nr. 5-6, anul XX, [online]. Disponibil: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=990

[450] *Ibidem.*

are rolul de a permite dezvoltarea libertăţilor personale, cărora le trasează nişte limite legale de manifestare şi nu le prescrie ca o reţetă modul de folosire[451].

Concluzii

Analiza provocărilor politicii mondiale contemporane relevă o reconfigurare profundă a arhitecturii sistemului internațional, determinată de interacțiunea complexă dintre factori geopolitici, economici, tehnologici și socioculturali. Ordinea internațională post-Război Rece, fundamentată pe principii liberale și pe un grad relativ ridicat de cooperare multilaterală, este supusă unor presiuni sistemice care îi contestă legitimitatea, eficiența și capacitatea de adaptare. Emergența unei lumi multipolare, marcată de redistribuirea puterii către actori statali și non-statali, amplifică incertitudinea strategică și reduce predictibilitatea relațiilor internaționale.

Una dintre cele mai semnificative provocări ale politicii mondiale actuale constă în tensiunea crescândă dintre suveranitatea statelor și interdependența globală. Globalizarea, deși a facilitat integrarea economică și circulația rapidă a informației, a generat vulnerabilități transnaționale care depășesc capacitatea de gestionare a statelor individuale. Fenomene precum schimbările climatice, pandemiile, migrația forțată, criminalitatea transnațională și insecuritatea cibernetică evidențiază limitele abordărilor strict naționale și subliniază necesitatea unor mecanisme de guvernanță globală mai robuste, însă acestea sunt frecvent subminate de interese divergente și de deficitul de încredere între actorii internaționali.

În concluzie, provocările politicii mondiale contemporane impun o reconsiderare atât a paradigmelor teoretice dominante în studiul relațiilor internaționale, cât și a practicilor politice existente. Gestionarea eficientă a acestor provocări necesită un echilibru delicat între competiție și cooperare, între interesele naționale și binele public global. Doar prin consolidarea dialogului multilateral, adaptarea instituțiilor internaționale la noile realități ale puterii globale și promovarea unei culturi politice orientate spre responsabilitate colectivă poate fi asigurată stabilitatea și sustenabilitatea sistemului internațional pe termen lung.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Distingeți principalele provocări ale politicii mondiale.
2. Identificați noile tendințe prezente în politica mondială.
3. Stabiliți procesele prezente în politica mondială.
4. Apreciați dinamica tendințelor și proceselor din politica mondială.
5. Înaintați scenarii privind evoluția noilor tendințe în politica mondială.

[451] PAICA, A-M. R. *Tipuri de regimuri politice: democraţie, autoritarism şi totalitarism.* În: Revista Limba română, 2010, nr. 5-6, anul XX, [online]. Disponibil: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=990

Bibliografie selectivă:

1. BURIAN, A. *Unele considerente privind analiza politicii externe.* În: Revista de istorie și filozofie, 2010, nr. 2, p. 28-35. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Unele%20considerente%20privind%20analiza%20politicii%20externe.pdf
2. PAICA, A-M. R. *Tipuri de regimuri politice: democraţie, autoritarism şi totalitarism.* În: Revista Limba română, 2010, nr. 5-6, anul XX. [online]. Disponibil: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=990
3. *Sistemul internațional și politica puterilor minore. Cazul României, 1913–1989*. București: Editura Științifică, 2004. 196 p. [online]. Disponibil: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/71484/411_1.pdf?sequence=1
4. VARZARI, P. *Istoria gândirii politice.* (Compediu). Material didactic pentru studenți. Chișinău, 2017. 248 p. [online]. Disponibil: https://uspee.md/wp-content/uploads/2016/08/P.Varzari.IGPCompendiu.Ch_.-USPEE2017.pdf
5. WIEGELE, T. C. *Decision-Making in an International Crisis: Some Biological Factors.* În: International Studies Quarterly, 1973, vol. 17, no. 3, p. 295-335.
6. АРТЕМЬЕВ, В. *Глобальное управление на поворотном этапе: инновационные подходы к установлению мира в изменяющемся обществе.* În: Международная научно-практическая конференция, 2003. Алма-Ата: ЭВЕРО. 128 с.
7. БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Пресс, 2010. 592 с. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf
8. ДМИТРИЕВА, Г. К. *Мораль и международное право.* Москва: Республика, 1991, с. 18–30.
9. ИГЛИЦКИЙ, А. А. *Глобализация: за гуманистический и демократический выбор.* În: Полис, 2001, № 5, с. 183–194.
10. ХЛОБУСТОВ, О. *Идея «культуры мира» в истории человеческой мысли и в конце XX в.* În: Власть, 2001, № 7, с. 64–72.

Tema 14. PROBLEMA DEMOCRATIZĂRII ÎN CADRUL POLITICII MONDIALE CONTEMPORANE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: d*emocratizare, transnaţionalizare, democraţie, politică globală.* **Unități de conținut:** 1. Esenţa procesului de democratizare 2. Rolul factorilor internaţionali în cadrul proceselor de democratizare 3. Transnaţionalizarea democraţiei 4. Democratizarea politicii globale	- definește noţiunea de democratizare; - identifică impactul proceselor de democratizare asupra politicii globale; - stabilește specificul procesului de transnaţionalizare a democraţiei; - estimează rolul factorilor interni şi externi în procesul de democratizare.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile privind democratizarea în cadrul politicii mondiale contemporane.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În contextul politicii mondiale contemporane, fenomenul democratizării constituie un proces complex, marcat de tensiuni între idealurile universale ale guvernării democratice și realitățile geostrategice, economice și culturale ale diferitelor state. Fenomenul democratizării nu poate fi înțeles doar ca o simplă tranziție de la regimuri autoritare către sisteme democratice; el implică o interacțiune dinamică între instituții politice, actorii internaționali, societatea civilă și mecanismele globale de cooperare și control. În ultimele decenii, globalizarea, interdependența economică și proliferarea organizațiilor internaționale au redefinit modul în care democratizarea este promovată, percepută și implementată, evidențiind contradicțiile dintre retorica universalistă a drepturilor omului și prioritățile strategice ale actorilor majori ai scenei internaționale.

Studiile recente au subliniat că democratizarea nu este un proces liniar și uniform, ci unul multidimensional, influențat de factori interni – cum ar fi structurile sociale, tradițiile politice și gradul de consolidare a instituțiilor – și externi, incluzând presiunile diplomatice, condiționalitățile economice și intervențiile multilaterale. În acest context, analiza fenomenului globalizării relevă o serie de dileme fundamentale: în ce măsură democratizarea poate fi susținută prin intervenții externe fără a compromite suveranitatea statelor; cum influențează diferențele culturale și

istorice succesul tranzițiilor democratice; și care sunt mecanismele prin care actorii internaționali pot facilita democratizarea durabilă fără a genera instabilitate.

1. Esenţa procesului de democratizare

Democratizarea se referă la procesul de schimbări politice și sociale care vizează instaurarea unui sistem democratic. În diferite etape ale dezvoltării socioistorice, acest proces a fost întotdeauna determinat de tipuri istorice specifice de democrație.

Premisele democratizării reprezintă ansamblul condițiilor economice, sociale, politice și culturale care favorizează apariția, dezvoltarea și consolidarea regimurilor democratice.

- Una dintre cele mai importante premise ale democrației este existența unei *economii de piață concurențiale.* Istoria nu oferă exemple de democrații funcționale în state lipsite de piață și de proprietate privată.
- *Un nivel relativ ridicat de dezvoltare industrială și economică,* în ansamblu, constituie o condiție favorabilă pentru instaurarea și consolidarea regimurilor democratice.
- Societatea a ajuns la convingerea că, în lumea contemporană, *democrația reprezintă singura sursă legitimă a puterii politice.*
- Procesul democratizării s-a dezvoltat sub influența *factorilor interni și externi.* Procesele de extindere a democrației în interiorul statelor au avut loc în toate regiunile lumii, fapt care a demonstrat în mod clar *schimbări pozitive în viața umanității.*

În continuare vom face referință la valurile democratizării, acestea descriind procesul istoric prin care regimurile democratice s-au extins la nivel global, alternând cu perioade de recul autoritar. Această abordare evidențiază faptul că democratizarea nu este un fenomen liniar sau uniform, ci unul dinamic, influențat de factori politici, economici, sociali și internaționali. Analiza valurilor democratizării permite o mai bună înțelegere a modului în care democrația s-a consolidat, s-a restrâns sau s-a transformat în diferite regiuni și epoci istorice.

1) Primul val, de lungă durată (1828–1926). Ascensiunea acestuia a fost influențată de Revoluțiile americană și franceză, precum și de apariția „statelor-națiuni". Trăsăturile caracteristice includ: dreptul de vot pentru cel puțin 50% din populația masculină adultă; existența unui șef al puterii executive responsabil, care fie trebuie să mențină sprijinul majorității într-un parlament ales, fie să fie ales prin alegeri generale periodice.

Primul recul (1922–1942). În această perioadă pe scena politică au apărut figuri precum B. Mussolini și A. Hitler; au fost instaurate regimuri totalitare, fasciste și militariste.

2) Al doilea val, de scurtă durată (1943–1962). Începutul celui de-al Doilea Război Mondial și ocupația aliată au favorizat instaurarea instituțiilor democratice

în Germania de Vest, Italia, Austria, Japonia și Coreea. Unele state, precum Uruguay, care renunțaseră la democrație în timpul reculului primului val, au revenit la regimuri democratice. Totodată, a început procesul de democratizare a Africii, Nigeria fiind primul stat în această direcție.

Al doilea recul (1958–1975). Unul dintre cele mai importante evenimente ale acestei perioade a fost începutul decolonizării. Pe aproape întregul continent latino-american s-au instaurat regimuri autoritare. Numeroase state anterior democratice au revenit sau au trecut la regimuri autoritare. Africa decolonizată a fost guvernată în mare parte de regimuri autoritare.

3) Al treilea val (1974–1991). În mod efectiv, al treilea val al democratizării începe cu prăbușirea dictaturii din Portugalia și a altor regimuri autoritare din Europa de Sud, Asia și America Latină. Finalizarea procesului de decolonizare, colapsul lumii comuniste și destrămarea URSS au condus la apariția unor noi state democratice.

Estomparea celui de-al treilea val (1991–prezent). Încetinirea creșterii democrațiilor liberale și creșterea numărului democrațiilor electorale au dus la scăderea „calității" democrațiilor celui de-al treilea val. Cercetătorii vorbesc nu despre un recul propriu-zis, ci despre o *estompare* a acestuia. Reculul ar presupune o revenire la regimuri militariste, totalitare sau autoritare. În prezent, un asemenea recul este puțin probabil, întrucât structurile militare s-au slăbit, iar societatea a devenit mai atentă la politicile promovate de guverne. Democrația continuă să aibă o importanță fundamentală, atât la nivel internațional, cât și în politica internă a statelor.

Din cele descrise mai sus observăm că valurile democratizării demonstrează caracterul fluctuant al dezvoltării democrației la nivel mondial, marcat de perioade de expansiune și stagnare sau regres. Deși fiecare val a fost urmat de un recul parțial, democrația a rămas un reper central al organizării politice moderne. Chiar și în contextul estompării celui de-al treilea val, democrația continuă să fie percepută drept cea mai legitimă formă de guvernare, atât în plan intern, cât și internațional, adaptându-se constant noilor provocări ale societății contemporane.

La sfârșitul anilor '80, în țările Europei Centrale și de Sud-Est a avut loc un val de revoluții democratice, care au lichidat puterea monopolistă a partidelor comuniste aflate la guvernare, înlocuind-o cu o formă democratică de conducere. Revoluțiile s-au desfășurat aproape simultan – în a doua jumătate a anului 1989 – însă au avut forme diferite. Astfel, în majoritatea țărilor schimbarea puterii s-a realizat pe cale pașnică (Ungaria, RDG, Cehoslovacia, Bulgaria), în timp ce în România – în urma unei revolte armate. Cea mai tensionată situație s-a înregistrat în Polonia. Încă din anii 1970 aici au avut loc primele mari revolte ale muncitorilor împotriva politicii economice a guvernului. A fost creat sindicatul de masă „Solidaritate".

Până în 1988, autoritățile au înțeles că depășirea crizei naționale era posibilă doar cu ajutorul opoziției, iar în februarie 1989 au avut loc ședințele „mesei rotunde", cu participarea reprezentanților cercurilor conducătoare și ai forțelor de opoziție, in-

clusiv „Solidaritatea”. În cadrul acestor ședințe au fost discutate perspectivele reformelor politice. Acordurile la care s-a ajuns au devenit posibile pe baza recunoașterii principiilor democrației parlamentare și ale societății civile, ceea ce a creat baza pentru realizarea transformărilor democratice. La alegerile desfășurate în iunie 1989 pentru Senatul Seimului polonez, Partidul Muncitoresc Unit Polonez (PMUP) a suferit o înfrângere zdrobitoare, iar „Solidaritatea” a obținut 99 de locuri din 100. În luna septembrie a aceluiași an a venit la putere primul guvern necomunist, condus de Tadeusz Mazowiecki, activist important al „Solidarității”. A început aplicarea așa-numitei terapii de șoc – trecerea bruscă la economia de piață.

Democratizarea Europei. În aprilie 1974, în Portugalia, forțele militare cu orientare democratică au realizat o lovitură de stat, ulterior susținută de o amplă mișcare populară, care a pus capăt dictaturii militare de lungă durată. Câteva luni mai târziu, în Grecia, ca urmare a unei profunde crize politice, guvernul militar a fost nevoit să renunțe la putere, aceasta trecând în mâinile civililor, reprezentanți ai partidelor politice cu orientare democratică. În noiembrie 1975, în Spania, moartea lui Franco a marcat sfârșitul unei guvernări autoritare de 36 de ani.

Destinderea tensiunilor internaționale conturată la mijlocul anilor 1970, care însă a avut un caracter de scurtă durată, a dus la apariția mișcării disidente, în esență una pentru apărarea drepturilor omului, în URSS și în țările Europei de Est. Această mișcare s-a pronunțat consecvent împotriva încălcării drepturilor omului și pentru democratizarea sistemului politic existent în țările lagărului socialist.

Dintre fostele țări comuniste, cele mai dezvoltate (Polonia, Ungaria, Cehia) au trecut mai rapid la democrație, iar cele mai puțin dezvoltate (Bulgaria, România, Albania) – mai lent; guvernele din aceste țări erau formate din comuniști reformatori care, în majoritatea lor, s-au dovedit nepregătiți pentru realizarea transformărilor necesare.

Din cele evidențiate mai sus, vom remarca că valurile democratizării în Europa au reflectat reacția societăților la schimbări politice, economice și sociale majore, extinzând treptat principiile libertății și participării politice. Deși evoluția nu a fost liniară, aceste valuri au consolidat democrația ca model politic dominant pe continent. Totodată, aceste procese de democratizare au dus treptat la un sistem mai deschis, democratic, inclusiv la introducerea alegerilor libere, protejarea drepturilor omului, dezvoltarea societății civile și a statului de drept. Acesta cuprinde reforme în sistemul politic, cultură și administrație publică, promovând participarea populară la luarea deciziilor.

Din perspectivă științifică, procesul de democratizare poate fi înțeles ca o transformare structurală a regimurilor politice, caracterizată prin instituționalizarea competiției politice, extinderea participării și garantarea drepturilor civile, așa cum subliniază Robert A. Dahl în conceptul de *poliarhie*[452]. Robert Dahl a definit poliar-

[452] DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and Opposition.* New Haven: Yale University Press, 1971, p. 131-134. ISBN-10. 0300015658.

hia ca un model realist, empiric al democrației reprezentative moderne, caracterizat prin niveluri ridicate de cetățenie incluzivă și contestare deschisă (opoziție publică). Analizat în lucrarea sa *Polyarchy: Participation and Opposition*, termenul descrie un sistem cu alegeri competitive, sufragiu universal, libertate de exprimare și surse alternative de informare, care nu reprezintă o democrație „ideală", dar îndeplinește cerințele procedurale necesare.

Samuel P. Huntington interpretează democratizarea ca un fenomen ondulatoriu (în „valuri") în cartea *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. În această lucrare el explică valurile de democratizare și refluxurile autoritare printr-o combinație de factori interni (dezvoltare economică, schimbări sociale, crize de legitimitate) și factori externi (influențe internaționale, efecte de difuziune, presiuni geopolitice)[453].

Larry Diamond evidențiază rolul consolidării instituționale și al culturii politice democratice[454]. Autorul analizează condițiile necesare pentru consolidarea democrației, subliniind importanța instituțiilor democratice eficiente (stat de drept, partide, alegeri), precum și rolul culturii politice democratice, al valorilor civice și al sprijinului popular pentru democrație.

În ansamblu, literatura de specialitate converge spre ideea că esența democratizării rezidă în echilibrul dintre deschiderea participativă și stabilitatea instituțională.

Altfel spus, democratizarea reprezintă un proces complex și multidimensional, care presupune transformări profunde la nivel politic, social și instituțional. Un prim aspect esențial al acestui proces îl constituie *transformarea politică,* manifestată prin schimbarea regimului autoritar, renunțarea la monopolul asupra puterii și instituirea unor mecanisme democratice funcționale, precum alegeri libere, corecte și competitive. Aceste mecanisme permit participarea reală a cetățenilor la viața politică și asigură alternanța pașnică la putere.

Un alt pilon fundamental al democratizării îl reprezintă *respectarea și garantarea drepturilor omului,* incluzând protecția libertăților fundamentale, egalitatea în fața legii și nediscriminarea. Consolidarea statului de drept și existența unor instituții în stare să apere aceste drepturi sunt condiții indispensabile pentru funcționarea unei democrații autentice. De asemenea, democratizarea este strâns legată de *dezvoltarea societății civile,* prin stimularea activității mass-mediei independente, a partidelor politice pluraliste și a organizațiilor neguvernamentale. Aceste structuri contribuie la creșterea transparenței, la responsabilizarea autorităților publice și la articularea intereselor și nevoilor cetățenilor.

---

[453] HUNTINGTON, S. P. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century.* University of Oklahoma Press, 1991, p. 15-17. ISBN 10: 0806125160 [online]. Disponibil: https://www.ned.org/docs/Samuel-P-Huntington-Democracy-Third-Wave.pdf

[454] DIAMOND, L. *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1999. 362 p. ISBN 978-0801861567. [online]. Disponibil: https://books.google.so/books?id=sInqr5ILPE8C&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false ISBN 0-8018-6014-8

În ceea ce privește *cauzele democratizării,* acestea sunt adesea determinate de factori, precum: criza de legitimitate a regimurilor autoritare, schimbările economice, creșterea nivelului de educație și consolidarea clasei de mijloc, precum și influența normelor și presiunilor internaționale. În acest sens, democratizarea nu se limitează exclusiv la sfera politică, ci implică și integrarea principiilor *suveranității populare și autoguvernării* în diverse domenii ale vieții sociale, inclusiv în educație, unde se promovează participarea, gândirea critică și responsabilitatea civică.

Rezumând cele evidențiate mai sus, menționăm că esența procesului de democratizare constă în extinderea treptată a drepturilor și libertăților cetățenești, în creșterea participării politice și în consolidarea instituțiilor care limitează puterea și asigură responsabilitatea guvernanților. Acest proces nu este uniform sau ireversibil, fiind influențat de contextul istoric, social și economic, dar urmărește în mod fundamental afirmarea suveranității populare și a statului de drept.

2. Rolul factorilor internaţionali în cadrul proceselor de democratizare

Factorii internaționali joacă un rol semnificativ în procesul de democratizare, deși adesea secundar în raport cu dinamica internă, acționând prin mecanisme de influență, sprijinirea societății civile, presiune economică și constrângere diplomatică. Instrumentele-cheie includ condiționalitatea politică, sancțiunile, asistența acordată instituțiilor democratice și normele internaționale promovate de actori, precum Uniunea Europeană ș.a.

Principalele aspecte ale rolului factorilor internaționali:

I) Difuzia democrației: răspândirea normelor, valorilor și modelelor democratice de guvernare prin așa-numitul *efect de demonstrație*, generat de succesul proceselor democratice din statele vecine, care funcționează ca exemple de urmat. Acest mecanism este consolidat de integrarea în organizații internaționale și de asumarea unor angajamente internaționale ce determină statele să adopte reforme politice și instituționale conforme standardelor democratice, contribuind astfel la convergența regimurilor politice.

Există numeroase exemple consacrate în literatura științifică care susțin ideea difuziei democrației prin factori internaționali. Iată câteva dintre cele mai cunoscute:

a) Savantul Samuel P. Huntington explică difuzia democrației prin *efectul de demonstrație*, arătând cum tranzițiile din Europa de Sud (Spania, Portugalia, Grecia) au influențat ulterior America Latină și Europa Central-Estică[455].
b) Cercetătorii Frank Schimmelfennig și Ulrich Sedelmeier[456] demonstrează

[455] HUNTINGTON, S. P. *Op. cit*., p. 17.

[456] SCHIMMELFENNIG, F., SEDELMEIER, U. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Cornell University Press, 2005, p. 1-20. ISBN 978-0801435124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/333182853_The_Europeanization_of_Eastern_Europe_the_external_incentives_model_revisited

empiric impactul condiționalității UE asupra reformelor democratice din Europa Centrală și de Est, unde perspectiva aderării a accelerat democratizarea.

c) Autoarea Barbara Wejnert[457] menționează că proximitatea geografică față de state democratice crește probabilitatea tranziției, confirmând mecanismele de difuzie regională.

În ansamplu, exemple empirice frecvent utilizate includ extinderea Uniunii Europene (Polonia, Cehia, România), „efectul de domino" din Europa de Est după 1989 și influența normelor internaționale asupra proceselor de reformă instituțională. În ansamblu, literatura confirmă că difuzia democrației nu este automată, dar factorii internaționali pot crea stimulente, modele și constrângeri care facilitează schimbarea regimurilor politice.

II) Actorii internaționali: statele democratice, organizațiile internaționale (precum Uniunea Europeană, NATO, ONU, OSCE), dar și organizațiile neguvernamentale joacă un rol esențial în procesul de democratizare, exercitând influență atât asupra elitelor politice, cât și asupra societății civile. *Din perspectivă științifică,* literatura de specialitate arată că aceste entități acționează prin mecanisme de socializare normativă, condiționalitate politică și asistență tehnică, contribuind la difuzarea valorilor democratice și la consolidarea instituțiilor statului de drept. *La nivel practic*, impactul lor se reflectă în sprijinirea drepturilor fundamentale, în consolidarea capacității cetățenilor de a participa la viața publică și în crearea unor cadre de protecție pentru libertatea de exprimare și asociere, favorizând astfel o relație mai echilibrată între putere și societate.

III) Mecanisme de influență:

a) Condiționalitatea pozitivă: acordarea de asistență financiară, tehnică sau politică, precum și perspectiva aderării la organizații internaționale (de exemplu, Uniunea Europeană), în schimbul implementării unor reforme democratice concrete. Din punct de vedere științific, acest mecanism este considerat unul dintre cele mai eficiente instrumente de democratizare externă, întrucât creează stimulente clare pentru elitele politice și favorizează convergența instituțională.

b) Condiționalitatea negativă: utilizarea sancțiunilor economice, a restricțiilor politice sau a izolării diplomatice față de regimurile autoritare, cu scopul de a crește costurile menținerii practicilor nedemocratice. Literatura subliniază însă că eficiența acestui instrument depinde de gradul de dependență externă a statului vizat și de coeziunea actorilor internaționali.

c) Sprijinirea democrației: finanțarea mass-mediei independente, a misiunilor de observare electorală și a programelor de formare pentru partide politice și organizații civice. Dintr-o perspectivă umană, aceste intervenții contribuie la conso-

[457] WEJNERT, B. *Diffusion of Democracy: The Past and Future of Global Democracy.* Cambridge University Press, 2014. 363 p. ISBN 9780674916548 [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811070/47112/frontmatter/9781107047112_frontmatter.pdf

lidarea culturii civice, la protejarea drepturilor cetățenești și la crearea unor spații de participare publică, esențiale pentru funcționarea durabilă a democrației.

IV) Limitări: influența internațională este cea mai eficientă atunci când se suprapune cu o cerere internă reală pentru schimbare politică și democratică. În absența acestui sprijin intern, intervențiile externe pot genera reacții de respingere, manifestate prin accentuarea discursului suveranist și a rezistenței elitelor politice („suveranizare").

Din perspectivă științifică, studiile arată că democratizarea impusă din exterior are șanse reduse de consolidare durabilă, deoarece legitimitatea instituțiilor democratice depinde în mod fundamental de acceptarea lor de către societate și de capacitatea actorilor interni de a susține reformele. Din cele expuse mai sus putem rezuma următoarele:

Factorii internaționali creează un cadru extern care poate atât facilita, cât și împiedica tranziția democratică, însă succesul transformării depinde întotdeauna de echilibrul forțelor politice și sociale din interiorul statului. Actorii externi, precum organizațiile internaționale, statele străine sau instituțiile financiare globale, pot influența procesul democratizării prin oferirea de sprijin economic, tehnic sau diplomatic. De exemplu, Uniunea Europeană a folosit criteriile de aderare pentru a stimula reforme democratice în statele candidate, în timp ce sancțiunile economice pot exercita presiune asupra regimurilor autoritare pentru a adopta schimbări politice. Totuși, chiar și într-un context internațional favorabil, tranziția democratică nu este garantată, deoarece succesul ei depinde de forțele politice interne – partide, instituții, lideri – și de actorii sociali, precum societatea civilă, mass-media și mobilizarea cetățenească. Dacă aceste forțe interne sunt puternice, echilibrate și capabile să gestioneze conflictele politice, reformele democratice au șanse mai mari de consolidare. În schimb, în absența unui astfel de echilibru, presiunile externe pot fi insuficiente sau chiar contraproductive, riscând fie stagnarea procesului, fie revenirea la forme autoritare de guvernare. Astfel, factorii internaționali pot reprezenta un catalizator sau un obstacol, însă motorul real al democratizării rămâne echilibrul din interiorul statului.

3. Transnaționalizarea democrației

Transnaționalizarea democrației reprezintă un fenomen emergent în studiile politice contemporane, caracterizat prin extinderea principiilor, valorilor și practicilor democratice dincolo de granițele naționale. În contextul globalizării, statele nu mai acționează în izolare, iar dinamica democratizării este tot mai mult influențată de factori externi, inclusiv organizații internaționale, rețele transnaționale ale societății civile și fluxuri de informații globale[458]. În acest sens, democratizarea nu mai poate fi analizată doar ca un proces intern, determinat de echilibrul dintre forțele politice

[458] HELD, D. *Op. cit.,* p. 21.

și sociale dintr-un stat, ci trebuie integrată într-un cadru global, în care interacțiunea dintre actorii interni și cei internaționali determină succesul sau eșecul transformărilor politice.

Transnaționalizarea democrației se referă, așadar, la transferul de norme și practici democratice între state, la presiunile și stimulentele exercitate de actorii externi și la capacitatea societăților civile și a instituțiilor politice de a internaliza și implementa aceste influențe[459]. Aceasta include atât mecanisme formale, precum standardele și regulile promovate de organizațiile internaționale, cât și mecanisme informale, cum ar fi schimburile de bune practici și mobilizarea globală a societății civile.

Mecanismele transnaționalizării democrației

Transnaționalizarea democrației se manifestă printr-o serie de mecanisme complementare care operează la nivel global și regional, influențând atât procesele interne de democratizare, cât și stabilitatea regimurilor politice.

✓ *Organizațiile internaționale și regionale.* Organizațiile internaționale, precum Națiunile Unite, Uniunea Europeană sau Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), joacă un rol central în promovarea normelor democratice. Aceste organizații stabilesc standarde pentru guvernarea democratică, monitorizează respectarea drepturilor omului și pot condiționa asistența economică sau integrarea politică de adoptarea reformelor democratice. De exemplu, procesul de extindere a Uniunii Europene a impus statelor candidate să adopte reforme politice și juridice semnificative, cum ar fi consolidarea independenței justiției, respectarea drepturilor minorităților și implementarea unor practici transparente de guvernare[460].

Organizațiile internaționale pot exercita atât stimulente, cât și presiuni asupra statelor. Sprijinul financiar, tehnic și diplomatic poate încuraja reformele democratice, în timp ce sancțiunile sau presiunile politice pot descuraja derapajele autoritare[461]. Cu toate acestea, influența externă nu este niciodată deterministă: succesul democratizării depinde de capacitatea actorilor interni de a integra aceste norme și de a gestiona conflictele politice și sociale interne[462].

✓ *Rețelele transnaționale ale societății civile.* Un alt mecanism esențial îl reprezintă rețelele transnaționale ale societății civile. Organizațiile non-guvernamentale, grupurile de advocacy și mișcările civice colaborează la nivel global pentru a promova transparența, responsabilitatea guvernamentală și participarea democratică.

[459] KEOHANE, R. O., Nye J. S. *Op. cit.,* p. 112.

[460] GRABBE, H. *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, 2006, p. 57. ISBN: 978-1-349-52540-9 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/346088201_The_EU's_Transformative_Power_Europeanization_Through_Conditionality_in_Central_and_Eastern_Europe

[461] PEVEHOUSE, J. C. *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*. În: International Organization, 2002, 56(3), p. 515.

[462] LEVITSKY, S., WAY, L. A. *Competitive Authoritarianism: the Origins and Dynamics of Hibrid Regimes in the Post-Cold War Era.* Cambridge University Press, 2010, p. 42. [online]. Disponibil: https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/evnts/media/Levitsky-Way-Stanford.pdf

Aceste rețele facilitează schimbul de bune practici, oferă sprijin tehnic și mobilizează opinia publică atât la nivel național, cât și internațional[463]. De exemplu, rețelele de observatori electorali sau inițiativele globale de promovare a drepturilor omului contribuie la creșterea presiunii asupra regimurilor autoritare și la consolidarea mecanismelor democratice interne.

✓ *Fluxurile de informație și comunicație globală.* Globalizarea comunicațională joacă un rol crucial în transnaționalizarea democrației. Mass-media internațională și platformele digitale permit circulația rapidă a informațiilor, facilitând schimbul de idei democratice și mobilizarea cetățenilor. Exemple recente includ rolul rețelelor sociale în „Primăvara Arabă", când mobilizarea transnațională și difuzarea de informații democratice au sprijinit mișcările pro-reforme în mai multe state din Orientul Mijlociu și din Africa de Nord[464]. În același timp, fluxurile de informație pot genera tensiuni interne, deoarece valorile democratice promovate extern pot intra în conflict cu tradițiile politice locale sau cu interesele elitelor dominante[465].

Impactul transnaționalizării asupra democratizării interne

Transnaționalizarea democrației poate avea efecte atât pozitive, cât și negative asupra proceselor interne de democratizare.

• *Consolidarea democratizării.* Influențele externe pot consolida democratizarea prin crearea unui cadru de referință pentru reforme, sprijin financiar și tehnic, precum și prin stimularea unei culturi politice participative[466]. Integrarea într-o rețea internațională de norme democratice oferă legitimitate reformelor interne și poate reduce riscul revenirii la regimuri autoritare[467].

• *Tensiuni și rezistență internă.* Pe de altă parte, transnaționalizarea democrației poate genera rezistență internă, mai ales dacă reformele sunt percepute ca impuse din exterior sau intră în conflict cu echilibrul puterii dintre actorii politici și sociali in-

[463] TARROW, S. *The New Transnational Activism*. Cambridge University Press, 2005, p. 88. ISBN 978-0521825031. [online]. Disponibil: https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/The-New-Transnational-Activism-by-Sidney-Tarrow.pdf

[464] HOWARD, P. N., HUSSAIN, M. M. *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press, 2013, p. 77. ISBN: 9780199936960 [online]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2029711

[465] NORRIS, P. *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge University Press, 2002, p. 21. ISBN 978-0521790803. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/2750047/Digital_divide_Civic_engagement_information_poverty_and_the_Internet_worldwide

[466] LANDMAN, T. *Assessing the Quality of Democracy*. An Overview of the International IDEA Framework. Johns Hopkins University Press, 2005. 33 p. ISBN 978-91-85724-44-4. [online]. Disponibil: https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/assessing-the-quality-of-democracy/assessing-the-quality-of-democracy-an-overview-of-the-international-idea-framework.pdf

[467] SCHIMMELFENNIG, F., SEDELMEIER, U. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Cornell University Press, 2005, p. 8. ISBN 978-0801435124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/333182853_The_Europeanization_of_Eastern_Europe_the_external_incentives_model_revisited

terni[468]. În absența unui suport intern puternic, presiunile externe pot fi ignorate, deturnate sau chiar pot produce efecte contraproductive, cum ar fi polarizarea societății sau consolidarea regimurilor autoritare.

• *Dependența de contextul intern.* Succesul transnaționalizării democratice depinde de capacitatea instituțiilor interne și a societății civile de a absorbi și implementa normele externe. Echilibrul forțelor politice și sociale din interiorul statului rămâne factorul determinant al stabilității democratice[469]. Astfel, actorii internaționali pot fi catalizatori sau obstacole, dar nu pot substitui mecanismele interne de consolidare democratică.

În concluzie putem evidenția că transnaționalizarea democrației evidențiază interdependența dintre factorii interni și cei externi în procesul democratizării. Actorii internaționali, rețelele transnaționale și fluxurile globale de informație oferă resurse și modele care pot facilita reformele democratice, însă succesul lor depinde întotdeauna de capacitatea actorilor politici și sociali interni de a absorbi și implementa aceste influențe. În consecință, transnaționalizarea democratizării trebuie analizată ca un proces complex, în care interacțiunea dintre contextul intern și cel extern determină rezultatele finale, subliniind importanța echilibrului intern și a coeziunii sociale pentru stabilitatea democratică pe termen lung.

4. Democratizarea politicii globale

Democratizarea politicii globale reprezintă procesul prin care principiile și mecanismele democratice sunt extinse la nivel internațional, influențând modul în care statele și organizațiile internaționale iau decizii[470]. Într-o lume interdependentă, marcată de globalizare și complexitate instituțională, guvernanța necesită luarea în considerare a interacțiunii dintre state, organizații internaționale și rețele transnaționale ale societății civile[471].

---

[468] CAROTHERS, T. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., 1999, p. 27. ISBN 0-87003-168-6. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780870033414_A29468389/preview-9780870033414_A29468389.pdf

[469] LINZ, J. J., STEPAN, A. *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. *Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Johns Hopkins University Press, 1996, p. 89. ISBN 0-8018-5157-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/446871209/Juan-J-Linz-Alfred-Stepan-Jaun-J-Linz-Problems-of-Democratic-Transition-and-Consolidation-Southern-Europe-South-America-and-Post-Communist-Eu

[470] HELD, D. *Democracy and the Global Order.* Stanford University Press, 1995, p. 21 ISBN: 9780804726863. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/399404911/295946168-David-Held-Democracy-and-the-Global-Order-From-the-Modern-State-to-Cosmopolitan-Governance-Stanford-University-Press-1995-pdf-pdf

[471] KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989, p. 115. ISBN: 978-0316559385 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence

Această democratizare nu implică doar creșterea participării directe a cetățenilor la deciziile globale, ci și promovarea transparenței, responsabilității și respectării drepturilor fundamentale în procesul de luare a deciziilor internaționale.

În continuare vom face referire la principalele mecanisme ale democratizării politicii globale:

✓ *Instituțiile internaționale și reglementarea democratică.* Organizațiile internaționale, precum ONU, UE sau Organizația Mondială a Comerțului, joacă un rol central în extinderea normelor democratice la nivel global. Acestea oferă mecanisme de control, monitorizare și respectare a standardelor internaționale, crescând responsabilitatea actorilor internaționali. De exemplu, Adunarea Generală a ONU oferă reprezentare egală tuturor statelor membre, iar Consiliul Drepturilor Omului monitorizează respectarea standardelor internaționale privind drepturile omului.

✓ *Rețelele transnaționale și participarea societății civile.* Societatea civilă globală contribuie semnificativ la democratizarea politicii internaționale. ONG-urile internaționale, mișcările transnaționale și rețelele de advocacy promovează transparența, responsabilitatea și implicarea publicului în procesul decizional internațional. Exemple includ Campania pentru Interzicerea Armamentului Nuclear sau inițiativele pentru drepturile omului care fac presiuni asupra statelor și organizațiilor internaționale[472].

✓ *Tehnologia și fluxul global de informații.* Digitalizarea și platformele de comunicare globală au permis creșterea participării cetățenești și monitorizarea deciziilor politice internaționale. Fenomene precum petițiile globale online, mobilizarea în rețelele sociale și campaniile de advocacy transnațional arată cum tehnologia facilitează democratizarea globală.

Efectele democratizării asupra politicii internaționale:

• *Consolidarea responsabilității și transparenței.* Democratizarea politicii globale contribuie la creșterea responsabilității actorilor internaționali și la reducerea discrepanțelor de putere între state mari și mici. Prin mecanisme de monitorizare și reglementări internaționale se pot preveni abuzurile și se promovează un cadru normativ echitabil.

• *Provocări și limite.* Totuși, democratizarea globală se confruntă cu limite semnificative: disparitățile de putere între state, interesele geopolitice divergente și lipsa unui sistem global de aplicare a normelor democratice pot reduce eficiența procesului[473]. Participarea directă a cetățenilor la deciziile globale este limitată, ceea ce poate genera percepții de deficit democratic.

---

[472] TARROW, S. *The New Transnational Activism*. Cambridge University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0521825031. [online]. Disponibil: https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/The-New-Transnational-Activism-by-Sidney-Tarrow.pdf

[473] CAROTHERS, T. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., 1999, p. 27. ISBN 0-87003-168-6. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780870033414_A29468389/preview-9780870033414_A29468389.pdf

• *Dependența de actorii naționali și rețelele globale.* Succesul democratizării globale depinde de capacitatea actorilor naționali de a colabora cu rețelele și instituțiile internaționale. Fără sprijin intern și angajament politic, mecanismele democratice globale riscă să fie simbolice și ineficiente[474].

Un exemplu concret este procesul de negociere a schimbărilor climatice la nivel internațional, inclusiv Acordul de la Paris, care implică participarea unui număr mare de state, organizații neguvernamentale și experți, demonstrând integrarea principiilor democratice[475]. Promovarea drepturilor omului prin tratatele internaționale și activitatea Consiliului Drepturilor Omului reprezintă un alt exemplu de instituție globală care urmărește responsabilizarea statelor și participarea mai largă la luarea deciziilor[476].

Concluzii

Democratizarea politicii globale reprezintă un proces important al ordinii internaționale contemporane, influențat de globalizare, interdependență și dezvoltarea cooperării internaționale. Acest proces presupune aplicarea valorilor democratice – transparență, responsabilitate, participare și legitimitate – în activitatea instituțiilor și mecanismelor de guvernare globală. În acest sens, democratizarea contribuie la consolidarea unei ordini internaționale mai echitabile și mai reprezentative.

Caracterul complex al democratizării globale este determinat de diversitatea actorilor implicați. Instituțiile internaționale, organizațiile regionale, organizațiile neguvernamentale, corporațiile transnaționale și societatea civilă influențează procesele decizionale internaționale. Participarea actorilor non-statali a permis societății civile să se implice în probleme precum drepturile omului, protecția mediului, securitatea internațională și dezvoltarea durabilă. Astfel, democratizarea politicii globale presupune atât cooperarea dintre state, cât și integrarea intereselor cetățenilor și ale comunităților transnaționale.

Acest proces întâmpină numeroase dificultăți. Inegalitatea distribuției puterii în sistemul internațional permite statelor puternice să influențeze disproporționat deciziile globale, în timp ce statele mici au posibilități reduse de participare. De asemenea, competiția geopolitică și interesele divergente ale statelor limitează adoptarea unor decizii bazate pe consens și echitate. O altă problemă importantă este participarea redusă a cetățenilor la procesele internaționale de decizie. Deși globalizarea a favorizat dezvoltarea activismului și a rețelelor transnaționale, mulți cetățeni rămân slab informați și insuficient implicați în politica globală. Complexitatea instituțiilor

[474] PEVEHOUSE, J. C. *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*. În: International Organization, 2002, 56(3), p. 519.

[475] *UNFCCC. Paris Agreement*. United Nations Framework Convention on Climate Change. 2015. [online]. Disponibil: https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement

[476] *United Nations. Human Rights Council Annual Report*. În: United Nations Publications, 2018. [online]. Disponibil: https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regular-sessions/session37/list-reports?utm_source=chatgpt.com

internaționale și lipsa unor mecanisme eficiente de reprezentare contribuie la existența unui deficit democratic la nivel mondial.

Prin urmare, succesul democratizării politicii globale depinde de cooperarea dintre actorii naționali și internaționali și de dezvoltarea unor mecanisme mai eficiente de participare democratică. Reformarea instituțiilor internaționale, creșterea transparenței și implicarea activă a cetățenilor sunt esențiale pentru consolidarea unei guvernări globale mai legitime, incluzive și eficiente.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Explicați care sunt componentele fundamentale ale democratizării și cum se diferențiază de alte forme de schimbare politică.
2. Descrieți principalele mecanisme prin care actorii internaționali influențează democratizarea (condiționalitate pozitivă și negativă, sprijin pentru societatea civilă).
3. Determinați principalele mecanisme prin care principiile democratice se extind la nivel global (instituții internaționale, tehnologii digitale, participarea societății civile).
4. Evaluați limitele democratizării globale, inclusiv inegalitatea puterii între state și deficitul de legitimitate în deciziile internaționale.
5. Exemplificați cu cazuri reale (ex.: aderarea României la UE, Acordul de la Paris privind schimbările climatice) și discutați modul în care interacțiunea între actori naționali și internaționali afectează succesul procesului.

Bibliografie selectivă:

1. CAROTHERS, T. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., 1999. 32 p. ISBN 0-87003-168-6. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780870033414_A29468389/preview-9780870033414_A29468389.pdf
2. DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and Opposition.* New Haven: Yale University Press, 1971. 257 p. ISBN-10. 0300015658.
3. DIAMOND, L. *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1999. 362 p. ISBN 978-0801861567. [online]. Disponibil: https://books.google.so/books?id=sInqr5ILPE8C&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false ISBN 0-8018-6014-8
4. GRABBE, H. *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, 2006. 227 p. ISBN: 978-1-349-52540-9 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/346088201_The_EU's_Transformative_Power_Europeanization_Through_Conditionality_in_Central_and_Eastern_Europe

5. HELD, D. *Democracy and the Global Order.* Stanford University Press, 1995, p. 21 ISBN: 9780804726863. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/399404911/295946168-David-Held-Democracy-and-the-Global-Order-From-the-Modern-State-to-Cosmopolitan-Governance-Stanford-University-Press-1995-pdf-pdf
6. HOWARD, P. N., HUSSAIN, M. M. *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press, 2013. 224 p. ISBN: 9780199936960 [online]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2029711
7. HUNTINGTON, S. P. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century.* University of Oklahoma Press, 1991. 366 p. ISBN 10: 0806125160 [online]. Disponibil: https://www.ned.org/docs/Samuel-P-Huntington-Democracy-Third-Wave.pdf
8. LANDMAN, T. *Assessing the Quality of Democracy*. An Overview of the International IDEA Framework. Johns Hopkins University Press, 2005. 33 p. ISBN 978-91-85724-44-4. [online]. Disponibil: https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/assessing-the-quality-of-democracy/assessing-the-quality-of-democracy-an-overview-of-the-international-idea-framework.pdf
9. LINZ, J. J., STEPAN, A. *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. *Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe.* Johns Hopkins University Press, 1996. 502 p. ISBN 0-8018-5157-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/446871209/Juan-J-Linz-Alfred-Stepan-Jaun-J-Linz-Problems-of-Democratic-Transition-and-Consolidation-Southern-Europe-South-America-and-Post-Communist-Eu
10. TARROW, S. *The New Transnational Activism*. Cambridge University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0521825031. [online]. Disponibil: https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/The-New-Transnational-Activism-by-Sidney-Tarrow.pdf
11. WEJNERT, B. *Diffusion of Democracy: The Past and Future of Global Democracy.* Cambridge University Press, 2014. 363 p. ISBN: 9780674916548 [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811070/47112/frontmatter/9781107047112_frontmatter.pdf

Tema 15. SOCIETATEA CIVILĂ MONDIALĂ: NOI PERSPECTIVE

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *putere, societate civilă, ordine non-guvernamentală, corporaţii transnaţionale, state pivot.* **Unităţi de conţinut:** 1. Definiţia societăţii civile 2. Ordinea non-guvernamentală 3. Relaţia dintre ONG-urile internaţionale şi state 4. Corporaţiile transnaţionale şi puterea acestora	- definește conceptul de societate civilă globală; - identifică rolul ONG-urilor în constituirea societăţii civile globale; - determină rolul corporaţiilor transnaţionale în apariţia societăţii civile globale; - prognozează evoluţiile societăţii civile globale.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină specificul societății civile mondiale.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

În ultimele decenii, conceptul de *societate civilă mondială* s-a impus ca un cadru teoretic esențial pentru înțelegerea transformărilor profunde ale ordinii sociale și politice globale. Dincolo de granițele statului-națiune, emergența unor rețele transnaționale de actori non-statali – organizații neguvernamentale, mișcări sociale globale, platforme civice digitale, inițiative filantropice și comunități epistemice – a generat noi forme de participare, influență și guvernanță. În acest context, societatea civilă mondială nu mai poate fi conceptualizată exclusiv ca o extensie a societăților civile naționale, ci ca un spațiu autonom, dinamic și polifonic, situat la intersecția dintre globalizare, democrație și drepturile omului.

Noile perspective asupra societății civile mondiale reflectă atât mutațiile structurale ale sistemului internațional, cât și crizele contemporane ale guvernanței globale: inegalitățile socioeconomice, schimbările climatice, migrația forțată, conflictele armate, pandemia globală și accelerarea digitalizării. Aceste fenomene au redefinit rolurile tradiționale ale statelor și au amplificat capacitatea actorilor civici de a articula interese colective, de a contesta hegemonii instituționale și de a propune alternative normative. În același timp, ele au scos la iveală limitele și ambiguitățile societății civile mondiale, inclusiv probleme legate de reprezentativitate, legitimitate democratică, asimetrii de putere și instrumentalizare politică.

Abordarea societății civile mondiale dintr-o perspectivă contemporană impune, așadar, un demers teoretic și metodologic interdisciplinar, care să integreze

contribuții din sociologie, științe politice, relații internaționale, studii de dezvoltare și etică globală.

1. Definiția societăţii civile

Cea mai importantă condiție prealabilă și, în același timp, factor în formarea unui sistem politic democratic este prezența societății civile. Societatea civilă caracterizează întreaga gamă diversă de forme de activitate socială a populației, necondiționate de activitățile organelor statului și care întruchipează nivelul real de autoorganizare societală. Starea legăturilor și relațiilor sociale descrisă de conceptul „societate civilă" este un indicator calitativ al autoactivității civice a locuitorilor unei anumite țări, criteriul principal pentru separarea funcțiilor statului și societății în sfera socială.

Adevărata libertate individuală devine posibilă într-o societate cu adevărat democratică, unde nu statul, ci puterea politică domină societatea și membrii acesteia, dar unde societatea are primat necondiționat asupra statului. Tranziția către o astfel de societate este un proces istoric lung și este legat de formarea societății civile. Între conceptul „societate civilă" și conceptul similar „societate" există nu doar o legătură evidentă, ci și diferențe semnificative. Societatea, ca ansamblu de relații dintre oameni, devine civilă doar într-o anumită etapă a dezvoltării și maturității sale, în anumite condiții. În acest sens, adjectivul „civil" are un caracter multisemnificativ. Categoria de societate civilă reflectă o nouă stare calitativă a societății, bazată pe forme dezvoltate de autoorganizare și autoreglare, pe o combinație optimă de interese publice (statale-sociale) și private (individuale-personale), acestea din urmă fiind factorul determinant și cu recunoașterea necondiționată a individului, a drepturilor și libertăților sale ca fiind cea mai înaltă valoare a unei astfel de societăți. Prin urmare, societății civile i se opune nu doar o societate „necivilă" – adică o societate căreia îi lipsesc calitățile unei societăți civile, ci o societate a violenței, a suprimării individului și a controlului total al statului asupra vieții publice și private a membrilor săi.

Termenul „societate civilă" în sine este folosit atât în sens larg, cât și în sens restrâns. Într-un sens larg, societatea civilă cuprinde toate părțile societății care nu sunt direct cuprinse de stat și structurile sale, adică ceea ce statul „nu poate atinge". Ea apare și se schimbă în cursul dezvoltării istorice naturale ca o sferă autonomă, direct independentă de stat. Societatea civilă, în sensul său larg, este compatibilă nu doar cu democrația, ci și cu autoritarismul, și numai totalitarismul semnifică absorbția sa completă sau, mai adesea, parțială de către puterea politică.

Societatea civilă, în sensul său restrâns, strict, este inextricabil legată de statul de drept; una nu poate exista fără cealaltă. Societatea civilă reprezintă o diversitate de relații între indivizi liberi și egali, nemijlociți de stat, în condițiile pieței și ale statului de drept democratic. Este o sferă de joc liber al intereselor private și al individualismului. Societatea civilă este un produs al epocii burgheze și se formează în primul

rând de jos în sus, spontan, ca urmare a emancipării indivizilor, a transformării lor din supuși ai statului în cetățeni-proprietari liberi, înzestrați cu un simț al demnității personale și pregătiți să-și asume responsabilitatea economică și politică.

Societatea civilă are o structură complexă, care cuprinde relații economice, familiale, de rudenie, etnice, religioase și juridice, moralitate, precum și relații politice, nemediate de stat, între indivizi ca subiecți principali ai puterii, partide, grupuri de interese și așa mai departe. Spre deosebire de structurile statale, societatea civilă se caracterizează nu prin conexiuni verticale (subordonare), ci prin conexiuni orizontale – relații de concurență și solidaritate între parteneri liberi și egali din punct de vedere juridic[477].

Pentru o înțelegere modernă a societății civile, este insuficient să o conceptualizăm exclusiv în termenii opoziției sale față de puterea de stat și, prin urmare, față de sfera realizării intereselor publice. Cheia unui concept modern, democratic general, al societății civile trebuie să fie definirea caracteristicilor calitative distinctive ale acelor relații sociale reale care, în unitatea lor sistemică, pot fi definite drept societate civilă modernă. Astfel, bazele societății civile se manifestă:

- *în sfera economică,* prin economia pluriformă, diversitatea formelor de proprietate și relațiile de piață reglementate;
- *în sfera politică,* prin descentralizarea puterii, separația puterilor, pluralismul politic, participarea cetățenilor la viața publică, supremația legii și egalitatea în fața acesteia;
- *în sfera spirituală,* prin absența monopolului ideologic, libertatea conștiinței, precum și un nivel mai înalt de cultură, moralitate și civilizație.

Dacă e să ne referim la funcțiile fundamentale ale societății civile, vom evidenția că funcția principală ar fi satisfacerea deplină a nevoilor materiale, sociale și spirituale ale membrilor săi. În acest scop, diversele asociații economice, etnice, regionale, profesionale, religioase și alte forme de organizare civică contribuie la realizarea intereselor, aspirațiilor și obiectivelor individuale ale persoanei.

În realizarea acestei funcții fundamentale, societatea civilă îndeplinește un ansamblu de funcții sociale esențiale, care îi definesc rolul în cadrul sistemului democratic:

- *Funcția de protecție juridică* – pe baza legalității, societatea civilă apără sferele private ale vieții individului și ale cetățeanului împotriva reglementării excesive și nejustificate din partea statului sau a altor structuri politice.
- *Funcția de autoguvernare* – prin intermediul asociațiilor civice se creează și se dezvoltă mecanisme eficiente de autoadministrare și autoconducere socială, independente de autoritatea statală.
- *Funcția de control și limitare a puterii politice* – societatea civilă constituie un element-cheie al sistemului de „checks and balances", împiedicând tendințele autorității politice de a acapara puterea absolută. Ea protejează

[477] MAZILU, D. *Societatea civilă și statul de drept*. București: Lumina Lex, 2008. 248 p.

cetățenii și organizațiile acestora de ingerințe ilegale și contribuie la consolidarea instituțiilor democratice ale statului, inclusiv prin participarea la alegeri, referendumuri, proteste civice, precum și prin formarea opiniei publice cu ajutorul mass-mediei independente.

- *Funcția de garantare a drepturilor și libertăților omului* – instituțiile societății civile asigură garanții reale pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, precum și acces egal al cetățenilor la viața publică și politică.
- *Funcția de control social* – societatea civilă exercită un control normativ asupra propriilor membri, utilizând mecanisme non-statale de influență și sancțiune pentru a asigura respectarea normelor sociale, socializarea și educația civică a cetățenilor.
- *Funcția de comunicare și mediere* – într-o societate democratică, caracterizată de pluralism economic și social, interesele cetățenilor sunt extrem de diverse și diferențiate. Instituțiile societății civile au rolul de a media comunicarea dintre cetățeni și stat, informând autoritățile publice cu privire la acele interese care pot fi satisfăcute doar prin intervenția statului.
- *Funcția de stabilizare socială* – prin structurile sale durabile, societatea civilă asigură continuitatea și coeziunea vieții sociale. În perioade de criză istorică, economică sau politică, când instituțiile statului sunt slăbite, societatea civilă contribuie la menținerea stabilității și solidarității sociale.

În plus, o funcție importantă a societății civile este asigurarea unui nivel minim de existență pentru toți membrii societății, în special pentru persoanele vulnerabile – persoane cu necesități speciale, vârstnici, bolnavi, care nu pot să-și asigure singure condițiile necesare de trai[478].

Reieșind din cele menționate mai sus, vom concluziona că societatea civilă reprezintă ansamblul relațiilor, instituțiilor și organizațiilor sociale autonome față de stat, întemeiate pe principii ale libertății, legalității, pluralismului și responsabilității civice, având ca valoare supremă persoana umană. Ea constituie un spațiu de manifestare a intereselor private și colective, în care indivizii acționează liber pentru realizarea drepturilor și aspirațiilor lor legitime.

Din punct de vedere *structural*, societatea civilă cuprinde domeniul economic, caracterizat prin pluralismul formelor de proprietate și economia de piață reglementată; domeniul politic, marcat de participarea cetățenilor, pluralismul politic și separarea puterilor; precum și domeniul spiritual și cultural, definit prin libertatea de conștiință, diversitatea ideologică și nivelul de dezvoltare morală și culturală a societății[479].

[478] HELD, D., MCGREW, A. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press. 2007. 296 p. [online]. Disponibil: https://books.google.md/books?id=zbaJE82FLPYC&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q&f=false

[479] ЦЫГАНКОВ, П. А. *Теория международных отношений*. Москва: Аспект Пресс, 2015. 384 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/PDF/add_ru/198834-1.pdf?srsltid=AfmBOoo_vqNeM055jV4ALa-k17-i00GyUQkgBSurgE-YgYZvj7btS5BT

Clasificarea societății civile se realizează prin intermediul instituțiilor și organizațiilor sale, precum asociațiile civice, organizațiile neguvernamentale, sindicatele, patronatele, partidele politice, mass-media independentă, comunitățile religioase și alte forme de asociere voluntară a cetățenilor.

Funcțional, societatea civilă îndeplinește un rol esențial în satisfacerea nevoilor materiale, sociale și spirituale ale indivizilor, în protecția drepturilor și libertăților fundamentale, în limitarea și controlul puterii politice, în asigurarea dialogului dintre stat și cetățeni, în menținerea stabilității sociale și în susținerea categoriilor vulnerabile ale populației.

În ansamblu, societatea civilă constituie fundamentul democrației moderne, garantând echilibrul dintre libertatea individuală și interesul public și contribuind decisiv la consolidarea statului de drept și a statului social.

2. Ordinea non-guvernamentală

În contextul transformărilor profunde ale societăților contemporane, conceptul de „ordine non-guvernamentală" a dobândit o importanță teoretică și practică tot mai mare. Acesta desemnează ansamblul structurilor, relațiilor și actorilor sociali care funcționează în afara aparatului statal, dar care exercită o influență semnificativă asupra vieții publice. În centrul acestei ordini se află societatea civilă și actorii non-statali, care contribuie la articularea intereselor sociale, la protejarea drepturilor cetățenilor și la menținerea echilibrului dintre stat și societate[480].

Ordinea non-guvernamentală nu reprezintă o alternativă la stat, ci un complement indispensabil al guvernării democratice, oferind un cadru de participare, control și solidaritate socială. În acest sens, ea este strâns legată de dezvoltarea statului de drept, a democrației pluraliste și a culturii civice. Noțiunea „ordine non-guvernamentală" își are rădăcinile în teoriile clasice și moderne ale societății civile. Gânditori precum Alexis de Tocqueville, Antonio Gramsci, Jürgen Habermas sau Robert Putnam au subliniat rolul structurilor sociale autonome în limitarea puterii politice și în consolidarea democrației.

Societatea civilă poate fi definită ca totalitatea organizațiilor, asociațiilor, grupurilor și relațiilor sociale autonome față de stat, care se constituie în mod voluntar și acționează în vederea realizării intereselor legitime ale indivizilor și comunităților. Aceasta include ONG-uri, asociații profesionale, fundații, sindicate, organizații caritabile, mișcări sociale, comunități religioase și rețele informale de cetățeni activi.

Pe de altă parte, „ordinea non-guvernamentală" se bazează pe autonomie, voluntariat, pluralism și autoorganizare, fiind guvernată de norme sociale, etice și juridice distincte de cele impuse de autoritatea statală. Ea reflectă capacitatea

[480] KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989. 315 p. ISBN: 978-0316559385 **[online]. Disponibil:** https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence

societății de a se organiza independent și de a genera soluții colective la problemele sociale.

Actorii non-statali reprezintă nucleul funcțional al ordinii non-guvernamentale. Deși nu dețin putere coercitivă, aceștia exercită o influență considerabilă prin expertiză, legitimitate socială, mobilizare civică și presiune publică[481].

ONG-urile și asociațiile civice joacă un rol esențial în: furnizarea de servicii sociale acolo unde statul este ineficient sau absent; apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; promovarea incluziunii sociale și a egalității de șanse; monitorizarea activității autorităților publice.

Un aspect fundamental al ordinii non-guvernamentale este orientarea către interesul public, spre deosebire de logica profitului specifică pieței sau de logica puterii caracteristică statului. Chiar dacă aceste organizații pot urmări obiective diverse, legitimitatea lor derivă din contribuția la binele comun și din încrederea publică de care se bucură.

Un rol esențial al societății civile în cadrul ordinii non-guvernamentale este cel de *contrapondere la puterea politică*. În democrațiile moderne, statul dispune de resurse administrative și coercitive considerabile, ceea ce face necesară existența unor mecanisme de limitare și control din afara sistemului guvernamental. Societatea civilă îndeplinește această funcție prin: monitorizarea deciziilor publice; denunțarea abuzurilor de putere; mobilizarea opiniei publice; utilizarea mass-mediei independente ca instrument de transparență.

Conform teoriei „sferei publice" a lui Jürgen Habermas, societatea civilă creează spații de dezbatere rațională, în care cetățenii pot discuta problemele de interes comun și pot influența agenda politică. Astfel, ordinea non-guvernamentală contribuie la democratizarea procesului decizional și la responsabilizarea autorităților.

Pe lângă rolul său politic, ordinea non-guvernamentală are o puternică *dimensiune socială și solidară.* Organizațiile civice intervin în domenii, precum: protecția socială, educația, sănătatea, mediul sau cultura, sprijinind categoriile vulnerabile și promovând coeziunea socială.

Această funcție este deosebit de importantă în perioade de criză economică, socială sau politică, când capacitatea statului de a răspunde eficient este limitată. În astfel de contexte, societatea civilă acționează ca un *factor de stabilitate,* menținând legături sociale, valori comune și încredere între cetățeni.

Literatura științifică subliniază existența unei corelații puternice între nivelul de dezvoltare a societății civile și calitatea democrației. O ordine non-guvernamentală robustă favorizează participarea civică, educația democratică și responsabilitatea socială.

Robert Putnam evidențiază importanța „capitalului social" – rețelele de cooperare, normele de reciprocitate și încrederea – ca elemente esențiale pentru funcționarea

[481] ANHEIER, H. K., TOEPLER, S. *Nonprofit Organizations Theory, Management, Policy*. Third Edition. Routledge, 2023. 577 p. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000632118_A43141032/preview-9781000632118_A431

eficientă a instituțiilor democratice. În acest sens, ordinea non-guvernamentală nu doar limitează puterea, ci produce valori democratice și comportamente civice.

În concluzie, vom evidenția că ordinea non-guvernamentală, întruchipată de societatea civilă și de actorii non-statali, reprezintă un pilon fundamental al democrației moderne. Prin autonomie, pluralism și angajament față de interesul public, aceasta completează și echilibrează acțiunea statului, apără drepturile cetățenilor și contribuie la stabilitatea și dezvoltarea societății. Într-o lume marcată de complexitate, interdependență și crize recurente, consolidarea ordinii non-guvernamentale devine o condiție esențială pentru guvernarea democratică, justiția socială și respectarea demnității umane.

3. Relaţia dintre ONG-urile internaţionale şi state

Interacțiunea dintre organizațiile non-guvernamentale internaționale (ONGI) și state este un proces complex și multistratificat. ONGI-urile sunt actori importanți în relațiile internaționale, îndeplinind atât funcții de cooperare, cât și funcții critice. Pe de o parte, ele interacționează cu statele în calitate de parteneri, ajutând la abordarea problemelor umanitare, de mediu și sociale globale. Pe de altă parte, ONGI-urile desfășoară activități de monitorizare și de promovare a drepturilor omului, promovând normele și valorile comunității internaționale. Acest lucru, în unele cazuri, duce la tensiuni în relațiile cu statele și pune la îndoială noțiunile tradiționale de suveranitate statală. În acest context, organizațiile neguvernamentale internaționale îndeplinesc funcția de intermediari între societatea civilă și instituțiile puterii de stat, facilitând transferul de informații, interese și norme între nivelul local, național și internațional. Prin activități de lobby și advocacy, aceste organizații contribuie la articularea și promovarea intereselor anumitor grupuri sociale în cadrul proceselor decizionale, inclusiv în cadrul organizațiilor internaționale și al forumurilor multilaterale[482].

Totodată, ONGI-urile desfășoară activități de monitorizare a politicilor publice și a respectării angajamentelor internaționale asumate de state, în special în domenii, precum: drepturile omului, protecția mediului sau ajutorul umanitar. Acest rol de „watchdog” sporește transparența și responsabilitatea autorităților publice, consolidând mecanismele de control democratic dincolo de granițele statului-națiune[483].

Prin participarea la elaborarea agendei internaționale, ONGI-urile influențează definirea problemelor considerate relevante la nivel global și contribuie la stabilirea priorităților în cadrul guvernanței globale. Ele nu doar reacționează la politicile statelor, ci și modelează discursul internațional prin producerea de expertiză, rapoarte și cadre normative alternative. Astfel, activitatea ONGI-urilor favorizează transfor-

[482] RUSSU, C. *Organizațiile neguvernamentale în relațiile internaționale*. Iași: Polirom, 2013. 302 p.

[483] SAMUEL, P. S., ISRAEL, A. *Nongovernmental Organizations and the World Bank. Cooperation for Development,* 1991. [online]. Disponibil: https://documents1.worldbank.org/curated/en/786111468765591642/pdf/multi-page.pdf

marea mecanismelor tradiționale de guvernare internațională, reflectând trecerea de la un sistem dominat exclusiv de state la unul mai incluziv, în care actorii neguvernamentali dobândesc un rol tot mai important în structura relațiilor internaționale.

Analiza rolului organizațiilor non-guvernamentale internaționale în sistemul relațiilor internaționale necesită apelul la cadre teoretice capabile să explice diversitatea formelor de interacțiune dintre stat și actorii neguvernamentali. În acest sens, teoriile relațiilor internaționale oferă perspective complementare asupra funcțiilor, influenței și limitelor acțiunii ONGI-urilor pe scena globală. Abordările neoliberală, constructivistă și transnaționalistă permit o înțelegere mai nuanțată a modului în care ONGI-urile contribuie la cooperarea internațională, la formarea normelor și la reconfigurarea mecanismelor tradiționale de guvernanță globală. Prezentarea acestor perspective teoretice oferă cadrul analitic necesar pentru evaluarea rolului ONGI-urilor în dinamica contemporană a relațiilor internaționale[484].

1. Neoliberalismul (abordarea instituțională). În cadrul paradigmei neoliberale a relațiilor internaționale, organizațiile non-guvernamentale internaționale sunt considerate elemente importante ale structurii instituționale a guvernanței globale. Interacțiunile lor cu statele se bazează în primul rând pe logica cooperării și a beneficiului reciproc, având ca scop reducerea costurilor tranzacțiilor și creșterea eficacității regimurilor internaționale. ONGI-urile acționează ca parteneri cu statele, oferind expertiză, asistență tehnică și resurse pentru a aborda provocările umanitare, de mediu și sociale globale. În același timp, ele promovează transparența și responsabilitatea politicilor publice prin monitorizarea implementării obligațiilor internaționale. În ciuda potențialelor conflicte de interese, ONGI-urile din cadrul abordării neoliberale nu subminează suveranitatea statului; dimpotrivă, ele completează mecanismele de guvernanță a statului, contribuind la stabilizarea cooperării internaționale.

2. Constructivismul. Dintr-o perspectivă constructivistă, organizațiile non-guvernamentale internaționale acționează ca purtători de norme, valori și identități care modelează structura socială a relațiilor internaționale. Interacțiunile lor cu statele sunt determinate nu doar de interese materiale, ci și de procese de construcție socială a semnificațiilor, legitimității și comportamentului acceptabil. ONGI-urile joacă un rol-cheie în diseminarea normelor internaționale, în special în domeniile drepturilor omului, dreptului umanitar și dezvoltării durabile, influențând politicile publice prin mecanisme de persuasiune, socializare și „presiune normativă". Conflictele dintre ONGI-uri și state sunt interpretate ca o ciocnire a unor înțelegeri normative concurente ale suveranității, responsabilității și rolului statului. Astfel, ONGI-urile acționează ca agenți importanți ai schimbării normative, facilitând transformarea practicilor și instituțiilor internaționale.

---

[484] CERNY, P. G. *Rethinking World Politics: A Theory of Transnational Neopluralism*. Oxford: Oxford University Press, 2010, 312 p. ISBN: 978-0-19-973369-9. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780199745333_A23609211/preview-9780199745333_A23609211.pdf

3. Transnaționalismul. Abordarea transnațională consideră organizațiile nonguvernamentale internaționale ca actori nestatali-cheie care operează dincolo de granițele naționale. Activitățile lor sunt integrate într-o rețea de conexiuni transnaționale care include state, organizații internaționale, companii și societatea civilă. ONGI-urile influențează politicile internaționale și naționale prin lobby transnațional, advocacy și formarea de rețele de presiune, ocolind canalele tradiționale ale statului. Interacțiunile ONGI-urilor cu statele sunt atât de natură cooperativă, cât și conflictuală și reflectă redistribuirea puterii în contextul globalizării. Din această perspectivă, activitatea ONGI-urilor demonstrează erodarea modelului statal-centrat al relațiilor internaționale și consolidarea rolului actorilor transnaționali în procesele de guvernanță globală.

Analiza comparativă a abordărilor neoliberale, constructiviste și transnaționaliste evidențiază caracterul complex și multidimensional al rolului organizațiilor neguvernamentale internaționale în sistemul relațiilor internaționale. Din perspectiva neoliberală, ONGI-urile sunt percepute ca actori funcționali care facilitează cooperarea dintre state și contribuie la eficientizarea regimurilor internaționale. Abordarea constructivistă subliniază rolul acestora în promovarea normelor, valorilor și identităților, evidențiind capacitatea ONGI-urilor de a influența comportamentul statelor prin mecanisme normative și discursive. În schimb, perspectiva transnațională pune accent pe depășirea granițelor statale și pe integrarea ONGI-urilor în rețele complexe de actori care modelează procesele decizionale la nivel global.

În ansamblu, aceste teorii nu se exclud reciproc, ci oferă interpretări complementare asupra influenței ONGI-urilor, contribuind la o înțelegere mai profundă a transformărilor actuale ale guvernanței globale și ale echilibrului dintre stat și societatea civilă în relațiile internaționale contemporane.

4. Corporaţiile transnaţionale şi puterea acestora

În lumea modernă, corporațiile transnaționale (CTN) sunt principalii actori în exporturile de capital și forța motrice din spatele integrării economice globale.

Corporațiile transnaționale sunt asociații financiare și industriale gigantice, cu capital național sau internațional, construite pe principiul planificării și managementului centralizat la scară globală, participând la diviziunea internațională a muncii și valorificând beneficiile internaționalizării activității economice pentru a-și extinde pozițiile pe piața globală și a maximiza profiturile.

Evoluția corporațiilor transnaționale este strâns legată de transformările economiei mondiale și poate fi analizată ca un proces istoric în mai multe etape distincte. Primele forme apar la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, odată cu extinderea colonială și cu dezvoltarea marilor companii industriale și comerciale, care își localizau activitățile în străinătate, în principal pentru exploatarea resurselor naturale și accesul la noi piețe. După cel de-al Doilea Război Mondial, corporațiile transnaționale cunosc o expansiune accelerată, stimulată de reconstrucția economică,

liberalizarea comerțului internațional și consolidarea sistemului capitalist, perioadă în care firmele din Statele Unite și Europa Occidentală devin dominante. Începând cu anii 1980-1990, globalizarea, dereglementarea piețelor financiare și revoluția tehnologică conduc la o nouă etapă, caracterizată prin fragmentarea lanțurilor de producție la nivel global, creșterea investițiilor străine directe și apariția unor corporații cu structuri organizaționale complexe, de tip rețea.

În secolul XXI, companiile transnaționale au devenit actori centrali ai economiei globale, exercitând o influență semnificativă asupra producției, comerțului, inovării tehnologice și fluxurilor financiare internaționale. Evoluția acestora este marcată de digitalizare, ascensiunea companiilor din economiile emergente, precum China sau Coreea de Sud, și de creșterea influenței firmelor din domenii precum tehnologia informației, platformele digitale și inteligența artificială. Printre cele mai cunoscute se numără corporațiile din domeniul tehnologic, precum Apple, Microsoft, Alphabet (Google), Amazon și Samsung, care operează rețele globale de cercetare, producție și distribuție. În sectorul industrial și auto se remarcă grupuri precum Toyota, Volkswagen și BMW, în timp ce în domeniul energetic – companii ca Shell, ExxonMobil, BP și Saudi Aramco, care controlează o parte importantă a resurselor și infrastructurii globale. De asemenea, bunurile de larg consum sunt dominate de firme precum Nestlé, Unilever, Procter & Gamble, Coca-Cola și PepsiCo, iar sectorul farmaceutic este reprezentat de giganți precum Pfizer, Johnson & Johnson, Roche și Novartis. Prin amploarea operațiunilor lor internaționale, capacitatea de investiție și impactul asupra politicilor economice și sociale, aceste companii ilustrează rolul definitoriu al corporațiilor transnaționale în economia mondială contemporană[485].

Creșterea numărului de corporații transnaționale are un impact profund asupra economiei globale a fiecărei țări. După cum demonstrează rapoartele experților UNCTAD (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), giganții internaționali s-au înrădăcinat profund în structurile economice ale țărilor în curs de dezvoltare. În multe dintre aceste țări, având în vedere agravarea crizei energetice și a mărfurilor, aceștia colaborează cu guvernele sau cu antreprenorii pentru a dezvolta întreprinderi în industriile extractive. Recunoscând dorința țărilor în curs de dezvoltare de a depăși înapoierea economică, corporațiile internaționale înființează sucursale și filiale în sectorul manufacturier. În același timp, în urmărirea propriilor interese, companiile transnaționale își mută producția intensivă în muncă, energie și materiale, precum și industriile periculoase pentru mediu, în țările în curs de dezvoltare.

Sucursalele și filialele înființate de corporațiile transnaționale în țările în curs de dezvoltare se încadrează în mai multe categorii, fiecare cu propriile caracteristici specifice.

---

[485] PETRAS, J., VELTMEYER, H. *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*. London: Zed Books, 2001. 280 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Henry-Veltmeyer/publication/271506660_Globalization_Unmasked_Imperialism_in_the_Twenty-First_Century/links/5849d31808ae686033a76ba7/Globalization-Unmasked-Imperialism-in-the-Twenty-First-Century.pdf

În primul rând, sucursalele și filialele dependente de CTN-uri implicate în exploatarea materiilor prime se ocupă de obicei de extracția și prelucrarea primară a materiilor prime, în timp ce transportul, prelucrarea avansată și vânzările de produse sunt gestionate de nivelurile superioare ale lanțului de aprovizionare al corporației internaționale. Deși țările în curs de dezvoltare au naționalizat activele CTN-urilor în industriile materiilor prime, corporațiile internaționale își păstrează totuși o poziție dominantă în producția și comercializarea globală de combustibil și materii prime. Potrivit ONU, doar 15 CTN-uri controlează 70% din exporturile globale de cauciuc și petrol, peste 80% din cupru și staniu și peste 90% din cherestea, minereu de fier și bauxită.

A doua categorie este formată din sucursalele și filialele axate pe dezvoltarea producției de substituire a importurilor în țările în curs de dezvoltare. Acestea au câștigat importanță datorită strategiei lor consacrate de industrializare a economiilor naționale, care a necesitat o creștere semnificativă a producției de mașini și echipamente. Acest lucru ar putea fi realizat doar prin extinderea capacității de producție a sucursalelor și filialelor, care ar putea face acest lucru prin importul de utilaje și echipamente din țările de origine industrializate ale companiilor transnaționale.

Al treilea tip este reprezentat de sucursalele care vizează dezvoltarea producției orientate spre export. Având în vedere prețurile scăzute ale materiilor prime locale și salariile modeste, firmele internaționale înființează întreprinderi în țările în curs de dezvoltare care produc bunuri destinate exportului în țările lor de origine sau în alte țări.

După ce au pătruns în economiile naționale ale țărilor în curs de dezvoltare, corporațiile transnaționale ocupă poziții de conducere în sectoare-cheie ale economiei naționale. Astfel, corporațiile transnaționale controlează 40% din totalul producției industriale din țările în curs de dezvoltare și jumătate din comerțul lor exterior. Mai mult, rata rentabilității investițiilor directe de capital în țările în curs de dezvoltare este, în medie, de două ori mai mare decât cea a țărilor industrializate.

Corporațiile transnaționale atrag numeroase companii locale, inclusiv cele mici și mijlocii, în operațiunile lor în străinătate. În consecință, întreprinderile mici depind din ce în ce mai mult de corporațiile transnaționale, care se dezvoltă din ce în ce mai mult prin legături funcționale directe, adică prin dezvoltarea tehnologiei de producție, specializare, cooperare, distribuția produselor, transferul de know-how etc.

Deși corporațiile transnaționale nu se implică în activități caritabile în țările în curs de dezvoltare, ele contribuie totuși în mod obiectiv la dezvoltarea industriei, schimbă structura economiilor lor și, prin urmare, modernizează parțial participarea acestor țări la relațiile economice internaționale. Corporațiile transnaționale care operează în țările industrializate exercită, de asemenea, o influență din ce în ce mai mare asupra economiilor și politicii acestor țări. Pe măsură ce diverse companii internaționale devin elemente structurale ale economiilor naționale ale țărilor industrializate, acestea încearcă să influențeze producția, distribuția și redistribuirea produselor, ceea ce

duce inevitabil la dezvoltarea unor contradicții între interesele economice ale acestor țări și cele ale corporațiilor transnaționale. În perioadele de tensiuni politice accentuate și crize economice interne și internaționale, aceste contradicții devin deosebit de acute. În astfel de perioade, guvernele țărilor industrializate retrag sprijinul acordat filialelor corporațiilor străine și își concentrează eforturile pe protejarea intereselor firmelor și companiilor autohtone.

În ceea ce privește influența corporațiilor transnaționale asupra economiei globale în ansamblu, trebuie remarcate următoarele aspecte. În primul rând, giganții transnaționali influențează producția materială: au subjugat industrii întregi în cadrul unor țări și regiuni individuale, precum și economia globală. Corporațiile transnaționale controlează în prezent peste o treime din producția industrială globală. În același timp, rolul corporațiilor internaționale în comerțul global este în creștere. O parte semnificativă a acestui comerț provine din contralivrarea de materii prime, produse finite și produse intermediare între diferite unități ale aceleiași companii, precum și între sucursalele și filialele acestora. În general, companiile transnaționale controlează mai mult de jumătate din comerțul global cu bunuri și aproximativ 80% din brevetele pentru tehnologii și echipamente noi.

Corporațiile transnaționale joacă, de asemenea, un rol semnificativ în exporturile de capital, în special sub forma investițiilor străine directe. În timp ce investițiile străine în 1960 se ridicau la 66 de miliarde de dolari, până în a doua jumătate a anilor 1980 acestea depășiseră 700 de miliarde de dolari. Dintre acestea, aproximativ 80% erau reprezentate de cele mai mari 500 de corporații transnaționale.

Care este impactul general al corporațiilor transnaționale asupra economiei globale? La un moment dat, corporațiile multinaționale au fost atacate din toate părțile. Țările în curs de dezvoltare și așa-numitele țări socialiste le-au criticat pentru că ar fi exploatat forța de muncă ieftină. Sindicaliștii occidentali le-au acuzat că strămută mulți oameni din țările industrializate prin relocarea producției în regiuni mai puțin dezvoltate ale planetei. Corporațiile transnaționale au fost, de asemenea, criticate de Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), unde tonul a fost dat și de țările lumii a treia. Ei bine, aceste acuzații conțineau nu doar ficțiune, ci și un sâmbure de adevăr. Nu este un secret faptul că țările industrializate au impus adesea țărilor în curs de dezvoltare structuri de producție industrială care erau nefavorabile intereselor lor, le-au exploatat în mod risipitor resursele naturale, au poluat mediul și au sifonat o parte semnificativă din profituri pentru propriile fonduri.

Având în vedere consecințele negative evidente ale activităților corporațiilor transnaționale și sub presiunea țărilor în curs de dezvoltare, o sesiune specială a Adunării Generale a ONU din 1974 a hotărât elaborarea unui cod de conduită universal pentru corporațiile transnaționale care să reglementeze activitățile acestora. În primăvara anului 1987, cea de-a treisprezecea sesiune a Comisiei ONU pentru Corporațiile Transnaționale a solicitat adoptarea rapidă a proiectului de cod pe care îl pregătise.

Practica globală contemporană a demonstrat că activitățile companiilor transnaționale nu pot fi considerate complet negative. Chiar și în anii 1970 era clar că înființarea de întreprinderi și sucursale în străinătate adâncește diviziunea internațională a muncii, dezvoltă producția și schimbul de mărfuri acolo și face progrese în știință și tehnologie. Aceste rezultate pozitive sunt acum și mai evidente. Potrivit experților UNCTAD care au întocmit un raport privind investițiile mondiale în 1994, numărul locurilor de muncă din filialele corporațiilor transnaționale din țările în curs de dezvoltare s-a dublat între 1985 și 1992, ajungând la 12 milioane. În plus, notează raportul, aceste filiale garantează salarii mai mari și servicii sociale mai bune și contribuie la avansarea lucrătorilor din Asia, Africa și America Latină. Țările în curs de dezvoltare însele sunt conștiente de acest lucru și își deschid din ce în ce mai mult piețele de capital către corporațiile transnaționale.

Astfel, teza impactului pozitiv al corporațiilor transnaționale asupra economiei globale este acum foarte dificil de contestat. A devenit clar pentru toată lumea că companiile transnaționale aduc o contribuție semnificativă la progresul tehnologic global, ceea ce este important nu doar pentru țările cărora le aparțin, ci și pentru economia globală în ansamblu. Deși relațiile economice dintre fostele puteri coloniale și colonii sunt departe de a fi idilice, fără corporații transnaționale aceste relații nu ar fi mai bune, iar nivelul de trai al populațiilor țărilor recent independente ar fi probabil mult mai scăzut.

Activitățile companiilor transnaționale sunt strâns legate de interesele țărilor lor de origine. Marea majoritate a statelor moderne au un accent distinct național. Scopul lor este de a asigura un standard ridicat, o calitate și o speranță de viață ridicate pentru cetățenii lor, precum și securitatea lor personală și publică și respectarea drepturilor omului. Mai mult, scopul statului este bunăstarea cetățenilor nu doar ca grup specific de oameni, ci ca o comunitate de oameni de o anumită naționalitate – adică bunăstarea națiunii. De altfel, în țările omogene din punct de vedere etnic, conceptul de „națiune" coincide cu conceptul mai restrâns de „etnos". Multe țări islamice, precum și Israel, Franța, Japonia și altele, servesc drept exemple. Protecția de către stat a intereselor națiunii presupune sprijinul statului pentru limbă, cultură și preocuparea pentru populația și distribuția teritorială a națiunii. Atingerea obiectivelor naționale de dezvoltare are loc prin interacțiunea țărilor, ceea ce, în esență, constituie relațiile internaționale[486].

Urmărirea acestor obiective dă naștere la contradicții obiective între state, înrădăcinate în lupta pentru combustibil, materii prime și resurse de muncă. În epoca modernă, concurența pentru piețe a devenit deosebit de semnificativă. Deși obiectivele statelor s-au schimbat puțin de la înființarea lor, metodele de atingere a acestora au evoluat. De exemplu, datorită progreselor în tehnologia rachetelor nucleare, războaiele globale au devenit un mijloc mai puțin acceptabil de rezolvare a conflictelor interet-

[486] SMITH, A. D. *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism.* London: Routledge, 1998. 288 p. ISBN-13: 978-0415063418

nice decât erau înainte de mijlocul secolului al XX-lea. Astfel, interesele fundamentale ale statelor și ale corporațiilor transnaționale cu sediul pe teritoriile lor coincid în mod obiectiv. Într-o epocă în care controlul politic direct asupra teritoriilor altor state a devenit imposibil, corporațiile transnaționale permit statelor cu avantaje tehnologice și economice să obțină acces la resursele altor țări. Mai mult, în cazurile în care alte state pot aplica politici protecționiste împotriva bunurilor unei țări industrializate, atunci în acest caz corporațiile transnaționale, prin localizarea producției în străinătate, își scutesc statele de necesitatea de a depăși barierele protecționiste și, prin urmare, le păstrează acest spațiu de piață în sistemul diviziunii internaționale a muncii.

Corporațiile transnaționale își consolidează poziția statului în alte țări prin crearea de enclave ale proprietății lor acolo, sub formă de sucursale sau filiale. Istoria a arătat că un astfel de sistem asigură o influență internațională reală pentru stat chiar și atunci când țările coloniale obțin independența politică. În schimb, Republica Moldova, care nu avea active productive în țările CAER și în alte așa-numite state socialiste, a pierdut complet capacitatea de a exercita influență economică asupra acestora odată cu prăbușirea alianțelor politice și militare. Pe scurt, corporațiile transnaționale sunt chiar mecanismul care le permite să mențină dominația economică în țările care au obținut independența politică. Pe lângă consolidarea influenței lor economice, corporațiile transnaționale facilitează dezvoltarea comunicațiilor, extind influența organizațiilor internaționale, inclusiv a ONU, și îmbunătățesc dreptul internațional și toate formele de cooperare internațională, inclusiv coordonarea proiectelor spațiale internaționale.

Corporațiile transnaționale, cu sprijinul statului lor, contribuie la atingerea obiectivelor sale în relațiile internaționale, în primul rând economice. Valorificând sprijinul politic al statului lor, corporațiile transnaționale se angajează în activități economice în interesul statului, exploatând resursele naturale și umane ale altor țări. Dar activitățile lor nu se opresc aici. Corporațiile transnaționale au, de asemenea, un impact benefic asupra relațiilor internaționale, în special asupra securității internaționale, deoarece promovează interdependența și înțelegerea reciprocă între diverse state.

Importanța politică și economică a corporațiilor transnaționale este atât de mare, încât în viitorul previzibil acestea vor rămâne un factor-cheie în consolidarea influenței țărilor industrializate asupra multor regiuni ale lumii. Acest lucru sugerează în mod clar că transformarea corporațiilor autohtone de top în corporații transnaționale a devenit un obiectiv conștient al politicii externe pentru statele care doresc să-și consolideze influența la nivel internațional.

Concluzii

În contextul transformărilor profunde ale sistemului internațional contemporan, societatea civilă mondială se afirmă ca un spațiu dinamic al interacțiunii dintre actori statali și non-statali, redefinind modul în care puterea, guvernanța și responsabilitatea

sunt exercitate la nivel global. Apariția și consolidarea ordinii non-guvernamentale, ilustrată prin activitatea ONG-urilor internaționale și a corporațiilor transnaționale, reflectă o deplasare parțială a autorității dinspre stat către rețele transnaționale în stare să influențeze agende politice, economice și normative. Relația dintre state și acești actori este caracterizată atât de cooperare, cât și de competiție, întrucât ONG-urile contribuie la promovarea valorilor democratice și a drepturilor omului, iar corporațiile transnaționale exercită o putere economică și simbolică semnificativă. Astfel, societatea civilă mondială devine un element esențial al ordinii internaționale actuale, oferind noi perspective asupra guvernanței globale și evidențiind necesitatea unor mecanisme de reglementare și responsabilizare care să asigure echilibrul dintre interesele publice și cele private.

Sarcini de autoevaluare:

1. Definiți conceptul de societate civilă mondială și explicați principalele sale caracteristici, evidențiind diferențele dintre societatea civilă națională și cea transnațională.
2. Analizați rolul ordinii non-guvernamentale în sistemul relațiilor internaționale contemporane, indicând tipurile de actori non-statali și mecanismele prin care aceștia influențează procesele decizionale globale.
3. Evaluați relația dintre ONG-urile internaționale și state, identificând atât formele de cooperare, cât și sursele de tensiune sau conflict, prin exemple relevante din practica internațională.
4. Explicați natura și sursele puterii corporațiilor transnaționale, analizând impactul acestora asupra economiei globale, suveranității statelor și guvernanței internaționale.
5. Formulați o opinie argumentată privind rolul societății civile mondiale în consolidarea democrației și a responsabilității globale, utilizând concepte și autori din bibliografia recomandată.

Bibliografie selectivă:

1. ANHEIER, H. K., TOEPLER, S. *Nonprofit Organizations Theory, Management, Policy*. Third Edition. Routledge, 2023. 577 p. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000632118_A43141032/preview-9781000632118_A431
2. CERNY, P. G. *Rethinking World Politics: A Theory of Transnational Neopluralism*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 312 p. ISBN: 978-0-19-973369-9. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780199745333_A23609211/preview-9780199745333_A23609211.pdf
3. HELD, D., MCGREW, A. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great*

Divide. Cambridge: Polity Press, 2007, 296 p. [online]. Disponibil: https://books.google.md/books?id=zbaJE82FLPYC&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q&f=false

4. KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989. 315 p. ISBN: 978-0316559385 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence
5. MAZILU, D. *Societatea civilă și statul de drept*. București: Lumina Lex, 2008. 248 p.
6. PETRAS, J., VELTMEYER, H. *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*. London: Zed Books, 2001. 280 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Henry-Veltmeyer/publication/271506660_Globalization_Unmasked_Imperialism_in_the_Twenty-First_Century/links/5849d31808ae686033a76ba7/Globalization-Unmasked-Imperialism-in-the-Twenty-First-Century.pdf
7. RUSSU, C. *Organizațiile neguvernamentale în relațiile internaționale*. Iași: Polirom, 2013. 302 p.
8. SAMUEL, P. S., ISRAEL, *A. Nongovernmental Organizations and the World Bank Cooperation for Development,* 1991. [online]. Disponibil: https://documents1.worldbank.org/curated/en/786111468765591642/pdf/multi-page.pdf
9. SMITH, A. D. *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London: Routledge, 1998. 288 p. ISBN-13: 978-0415063418
10. ЦЫГАНКОВ, П. А. *Теория международных отношений*. Москва: Аспект Пресс. 2015. 384 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/PDF/add_ru/198834-1.pdf?srsltid=AfmBOoo_vqNeM055jV4ALa-k17-i00GyUQkgBSurgE-YgYZ-vj7btS5BT

Tema 16. PROBLEME DE SECURITATE ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *înarmare, trafic de droguri, trafic de armament, război, criminalitate organizată, terorism, politică mondială.* **Unități de conținut:** 1. Cursa înarmărilor, dezarmarea și regimul de neproliferare – provocări contemporane 2. Războaie regionale și internaționale 3. Livrările și comerțul cu arme în lumea contemporană 4. Probleme privind criminalitatea organizată, traficul de droguri și terorismul	- distinge factorii adoptării deciziilor privind regimul de neproliferare a armelor; - stabilește impactul războaielor asupra politicii mondiale; - identifică impactul livrărilor și comerțului cu arme asupra lumii contemporane; - evaluează problemele privind criminalitatea organizată; - înaintează proiecte privind soluționarea problemelor de securitate	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează provocările politicii mondiale.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Problemele de securitate reprezintă una dintre cele mai complexe și persistente provocări în cadrul relațiilor internaționale, având un impact direct asupra stabilității sistemului politic mondial și asupra dinamicii interacțiunilor statelor. Într-o eră marcată de globalizare, interdependență economică și revoluție tehnologică, securitatea nu mai poate fi concepută doar prin prisma conflictelor militare convenționale între state; aceasta include și amenințări transnaționale, precum proliferarea armamentului de distrugere în masă, terorismul, criminalitatea organizată și atacurile cibernetice.

Abordarea problemelor de securitate în politica mondială implică o perspectivă multidimensională, care integrează aspecte militare, politice, economice și sociale, precum și cadre instituționale și juridice naționale și internaționale. Tradițional, accentul a fost pus pe controlul armelor strategice și pe echilibrul de putere între Marile Puteri, dar evoluțiile recente, de la atentatele teroriste transnaționale până la amenințările cibernetice și riscurile ecologice sau pandemice, au redefinit conceptul de securitate, evidențiind necesitatea unor politici preventive și cooperative la nivel global.

De asemenea, problema securității este strâns legată de funcționarea și

eficiența organismelor internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite, NATO, INTERPOL sau Agenția Internațională pentru Energie Atomică, care încearcă să gestioneze atât aspectele tradiționale ale securității militare, cât și amenințările emergente. În acest context, analiza problemelor de securitate în politica mondială presupune nu doar evaluarea capacităților statelor de apărare și descurajare, ci și înțelegerea mecanismelor de cooperare, negociere și reglementare internațională care pot limita escaladarea conflictelor și proteja stabilitatea globală. Astfel, securitatea internațională contemporană poate fi percepută drept un sistem complex, multidimensional și dinamic, în care interesele strategice ale statelor, principiile dreptului internațional și amenințările emergente se intersectează, conturând un cadru de analiză critic și multidisciplinar esențial pentru înțelegerea politicii mondiale actuale.

1. Cursa înarmărilor, dezarmarea și regimul de neproliferare – provocări contemporane

Problema privind cursa înarmărilor și a dezarmării a reprezentat una dintre cele mai acute dimensiuni ale relațiilor internaționale în perioada Războiului Rece. În acest interval, cheltuielile militare ale statelor au atins niveluri fără precedent, reflectând competiția strategică dintre cele două blocuri politico-militare antagonice. Conform estimărilor specialiștilor, ponderea cheltuielilor militare în bugetele naționale varia la nivel global între 5% și 10%, în timp ce în Statele Unite ale Americii aceasta a atins, în anumite perioade, valori apropiate de 20%. Chiar și după încheierea Războiului Rece, deși proporția cheltuielilor militare raportate la PIB a scăzut, nivelul absolut al acestora a rămas ridicat, indicând persistența unei logici de securitate bazate pe acumularea de armament[487].

Puterea militară a unui stat nu este determinată exclusiv de volumul resurselor financiare alocate apărării, ci și de tipul, calitatea și cantitatea armamentului deținut, precum și de capacitatea de proiecție a forței. În acest sens, structura arsenalului militar constituie un factor esențial al poziției statului în sistemul relațiilor internaționale. În perioada Războiului Rece această logică a condus la o intensificare progresivă a competiției militare, consacrată în literatura de specialitate sub denumirea de *cursă a înarmărilor* (*arms race*). Apariția armelor nucleare și utilizarea lor de către Statele Unite împotriva Japoniei în august 1945 au inaugurat era nucleară, transformând fundamental arhitectura securității internaționale. Armele nucleare au devenit un element central al strategiilor de descurajare și unul dintre principalii factori de influență în relațiile internaționale. Din punct de vedere

[487] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011, с. 210-231. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6-p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

tehnologic, se disting două categorii majore: armele atomice, bazate pe fisiunea nucleelor, și armele termonucleare, bazate pe fuziune, mult mai puternice și mai sofisticate[488].

Caracteristica definitorie a armelor nucleare constă în capacitatea lor de distrugere pe scară largă și în imposibilitatea de a face distincție între obiective militare și populație civilă. Din acest motiv, ele sunt clasificate drept arme de distrugere în masă (ADM) și ocupă un loc central în dezbaterile privind etica războiului și securitatea globală[489].

Statutul de *stat nuclear* este recunoscut oficial, conform Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (NPT, 1968)[490], celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU – Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Marea Britanie, Franța și China – care au testat arme nucleare înainte de 1 ianuarie 1967. Rusia și SUA dețin, în continuare, cele mai mari arsenale nucleare din lume. În afara acestui cadru juridic, alte state, precum India și Pakistan, au dezvoltat arme nucleare în afara regimului NPT, iar Israelul este considerat, de majoritatea experților, un stat cu capacitate nucleară nedeclarată[491].

În prezent, sistemul internațional poate fi analizat prin prisma unei clasificări funcționale a statelor în raport cu statutul lor nuclear.

Primul grup îl constituie cele cinci puteri nucleare recunoscute oficial – SUA, Federația Rusă, China, Regatul Unit și Franța – care dețin în continuare majoritatea focoaselor nucleare globale. Deși arsenalele SUA și Rusiei au fost reduse semnificativ față de nivelurile Războiului Rece, acestea rămân disproporționat de mari, iar procesele de modernizare în curs indică o revalorizare a rolului armelor nucleare în strategiile de descurajare[492].

În al doilea grup se înscriu statele de facto nucleare din afara TNP – India, Pakistan și Israel – a căror poziție subminează universalitatea regimului de neproliferare. Rivalitatea indo-pakistaneză și instabilitatea regională din Orientul Mijlociu sporesc riscurile unei escaladări nucleare regionale, inclusiv în scenarii de utilizare limitată a armelor nucleare tactice.

[488] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011, с. 210-231. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6-p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

[489] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

[490] *Tratat din 1 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare.* Emitent Consiliul de Stat. În: Buletinul Oficial nr. 3 din 31 ianuarie 1970. [online]. Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/27605

[491] SAGAN, S. *The Causes of Nuclear Weapons Proliferation*. În: *Annual Review of Political Science*, 2011, vol. 14, p. 225–244. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/53551036/The_Causes_of_Nuclear_Weapons_Proliferation

[492] KRISTENSEN, H. M., KORDA, M. *Chinese nuclear weapons*. În: Bulletin of the Atomic Scientists, 2024, 80 (1), p. 49-72. [online]. Disponibil: https://thebulletin.org/premium/2023-03/nuclear-notebook-chinese-nuclear-weapons-2023/

Al treilea grup este reprezentat de așa-numitele „state prag sau state cu statut nuclear nedefinit", dintre care unele au renunțat la ambițiile nucleare (Libia, Africa de Sud), în timp ce altele continuă să provoace îngrijorări majore. Cazurile Iranului și Coreei de Nord sunt emblematice. Programul nuclear nord-coreean, consolidat prin teste balistice și nucleare repetate, reprezintă una dintre cele mai grave provocări actuale la adresa regimului de neproliferare. În paralel, relansarea parțială a programului nuclear iranian după eșecul implementării depline a Acordului JCPOA a amplificat tensiunile regionale și incertitudinea strategică[493].

Alături de armele nucleare, armele chimice și biologice constituie o categorie distinctă de arme de distrugere în masă, caracterizate prin costuri relativ reduse de producție și printr-un potențial distructiv semnificativ. Din acest motiv, ele au fost denumite adesea „armele săracilor" (Cirincione et al., 2005). Deși utilizarea lor în conflictele armate a fost relativ limitată, experiența Primului Război Mondial și utilizarea armelor chimice de către Irak în conflictul cu Iranul au evidențiat gravitatea acestui tip de armament. Convențiile internaționale, precum Protocolul de la Geneva (1925), Convenția pentru arme chimice (1993) și Convenția pentru arme biologice (1972), reprezintă piloni esențiali ai eforturilor de control și eliminare a acestor arme. Cu toate acestea, dificultățile de verificare și caracterul dual al multor tehnologii sporesc riscurile proliferării, inclusiv posibilitatea ca astfel de arme să ajungă în posesia actorilor non-statali sau a organizațiilor teroriste[494].

Deținerea armelor de distrugere în masă este inseparabilă de existența sistemelor de livrare eficiente. Rachetele balistice, rachetele de croazieră, bombardierele strategice și submarinele nucleare formează așa-numita triadă strategică, care a stat la baza strategiilor nucleare ale Marilor Puteri[495]. În contextul Războiului Rece, aceste capacități au condus la formularea conceptului de *distrugere reciproc garantată* (*mutual assured destruction – MAD*), potrivit căruia utilizarea armelor nucleare ar fi condus inevitabil la anihilarea ambelor părți. Ulterior, strategiile nucleare au evoluat către concepte precum *răspunsul proporțional* și *descurajarea nucleară*, bazate pe presupunerea comportamentului rațional al actorilor internaționali. Criticii acestor doctrine au subliniat însă riscurile escaladării necontrolate și posibilitatea unor erori accidentale cu consecințe catastrofale[496].

Problema privind nerăspândirea armelor de distrugere în masă reprezintă una dintre temele centrale ale politicii internaționale contemporane. Se disting două forme principale de proliferare: proliferarea orizontală, care presupune creșterea

[493] АЧКАСОВ В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

[494] КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения.* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG5-19rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf

[495] CEBOTARI, S. *(In)Eficiența regimului internațional privind neproliferarea armelor nucleare.* În: MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică), 2024, nr. 2 (99), p. 17-25. ISSN 1812-2566. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/143-161_0.pdf

[496] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

numărului de state posesoare de arme nucleare, și proliferarea verticală, care vizează modernizarea și extinderea arsenalelor existente. Regimul de neproliferare nucleară, cristalizat în jurul NPT și al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA), urmărește în principal limitarea proliferării orizontale. De-a lungul Războiului Rece și după acesta, controlul armamentului a fost susținut printr-o serie de tratate bilaterale și multilaterale, precum SALT, START, INF și CTBT. Deși aceste acorduri au contribuit la reducerea semnificativă a arsenalelor strategice, evoluțiile recente, inclusiv retragerea SUA din Tratatul ABM și dificultățile în implementarea unor acorduri-cheie, au readus în prim-plan riscurile unei noi curse a înarmărilor[497].

Un instrument important al controlului armamentului îl constituie zonele libere de arme nucleare (*Nuclear-Weapon-Free Zones*), instituite prin tratate regionale precum Tlatelolco, Rarotonga, Bangkok și Pelindaba. Aceste inițiative reflectă eforturile comunității internaționale de a limita extinderea armelor nucleare și de a consolida securitatea regională. Cursa înarmărilor, dezarmarea și regimul de neproliferare constituie dimensiuni interdependente ale securității internaționale. Deși s-au înregistrat progrese semnificative în reducerea arsenalelor și în instituționalizarea controlului armamentului, riscurile proliferării, modernizarea tehnologică și apariția actorilor non-statali mențin actualitatea acestei problematici[498]. În absența unei cooperări internaționale solide și a respectării acordurilor existente, amenințarea armelor de distrugere în masă va continua să reprezinte un factor major de instabilitate globală.

2. Războaie regionale și internaționale

Războaiele regionale și internaționale moderne reprezintă una dintre cele mai complexe și influente dimensiuni ale securității internaționale, integrate într-un sistem global caracterizat de interdependențe economice, politice și tehnologice. Aceste conflicte nu mai pot fi reduse la simple confruntări armate între state, ci trebuie înțelese ca fenomene multidimensionale care includ actori statali și non-statali, intervenții externe, efecte economice și provocări umanitare profunde[499].

Conflictul din Ucraina, declanșat inițial în 2014 și escaladat dramatic prin invazia militară a Rusiei în februarie 2022, este un exemplu central al modului în care rivalitățile geopolitice pot evolua într-un război prelungit cu implicații globale. Analizele teoretice din perspectiva realismului ofensiv subliniază tendința Marilor Puteri de a extinde sferele de influență și de a utiliza instrumente militare pentru a consolida

[497] КОСОВ Ю. *Op. cit.*

[498] АЧКАСОВ В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

[499] BUZAN, B. *From International to Regional Security: Regionalization of Security in the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 304 p. ISBN 978-0521530574. [online]. Disponibil: https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Buzan-Waever-2003-Regions-and-Powers-The-Structure-of-International-Security.pdf

poziția strategică[500]. De asemenea, intervenția alianțelor politico-militare precum NATO și sprijinul acordat de Uniunea Europeană indică rolul securității colective și al alianțelor strategice în răspunsul internațional la agresiune.

Impactul războiului pentru Ucraina este devastator. În trei ani de conflict, estimările arată peste 250.000 de persoane decedate și aproximativ 800.000 de răniți, precum și pierderi umane și migrații masive care au redus populația țării de la aproximativ 42 de milioane la circa 28-30 de milioane până în 2025. Daunele economice totale sunt evaluate la peste 1.000 miliarde USD, cu afectarea gravă a infrastructurii civile și a capitalului industrial, inclusiv școli, spitale și unități de producție distruse masiv. Prețurile la energie și alimente au crescut la nivel global, iar lanțurile de aprovizionare internaționale au fost perturbate semnificativ, afectând țările cu venituri mici și medii în mod disproporționat. O altă componentă a impactului economic o constituie problemele energetice. Odată cu încetarea tranzitului de gaze rusești prin Ucraina la începutul lui 2025, Europa s-a confruntat cu necesitatea creșterii importurilor de gaze naturale lichefiate (LNG) și cu volatilitatea majoră a prețurilor energiei, ceea ce a agravat criza energetică începută odată cu invazia militară. În Ucraina însăși, infrastructura energetică a fost ținta atacurilor sistematice, afectând capacități semnificative de producere a electricității și sporind vulnerabilitatea internă. Din perspectivă internațională, Uniunea Europeană a intensificat sprijinul financiar și diplomatic pentru Ucraina, inclusiv prin planuri de împrumuturi de zeci de miliarde de euro destinate reconstrucției și sprijinirii economice, indicând un angajament continuu pentru securitatea și stabilitatea regională.

Conflictul israeliano-palestinian și războiul din Gaza declanșat în octombrie 2023 sunt emblematici pentru natura multidimensională a războaielor regionale contemporane. Hamas a lansat un atac major asupra teritoriului israelian pe 7 octombrie 2023, cu circa 1.200 de morți israelieni și sute de ostatici, declanșând o campanie militară de proporții în Gaza și în alte fronturi regionale. Acest război a dus la zeci de mii de victime și distrugeri extinse ale infrastructurii în fâșia Gaza, unde imensa majoritate a clădirilor au fost afectate și sistemul de sănătate aproape a colapsat[501].

Conflictul din Gaza s-a extins apoi în alte părți ale Orientului Mijlociu, inclusiv prin confruntări între Israel și gruparea Hezbollah în sudul Libanului, care a escaladat după 8 octombrie 2023 și care a dus la schimburi de foc și pierderi semnificative de ambele părți. În 2024, un armistițiu temporar a fost negociat, dar tensiunile rămân ridicate, iar prezența forțelor armate externe continuă să determine dinamici militare complexe. De asemenea, conflictul a generat un efect de spillover în Siria,

[500] MEARSHEIMER, J. J. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.* În: Foreign Affairs, 2014, 93, p. 77-89. [online]. Disponibil: https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf

[501] CEBOTARI, S. *Conflictul irano-israelian – implicații asupra securității internaționale.* În: Studia Universitatis Moldaviae. Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 8(188), p. 208-225. [online]. Disponibil: https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2026/01/27_Cebotari.pdf

unde atacurile israeliene au vizat poziții ale grupurilor aliate Iranului și infrastructuri militare, complicând o situație deja marcată de război civil prelungit. Aceste evoluții subliniază natura interconectată a conflictelor din regiune, în care conflictele interne se intersectează cu rivalități regionale și influențe externe. Din perspectivă economică și umanitară, tensiunile prelungite din Orientul Mijlociu au generat perturbări majore asupra creșterii economice regionale, a comerțului internațional și a securității alimentare. Fondul Monetar Internațional a semnalat o scădere a perspectivelor de creștere economică în regiunea Orientului Mijlociu și în Nordul Africii, afectată de conflictele în curs și de incertitudinea politică, inclusiv o contracție dramatică a economiei din Gaza și dificultăți majore pentru economiile vecine. Un alt exemplu al impactului regional este criza din Marea Roșie, unde gruparea Houthi din Yemen a lansat numeroase atacuri asupra navelor comerciale în Bab el-Mandeb, afectând rutele maritime critice și generând costuri suplimentare pentru transportul global de mărfuri. Această criză reflectă extinderea conflictului într-unul care influențează securitatea maritimă și trade-ul global.

Analiza comparativă a conflictelor din Ucraina și din Orientul Mijlociu relevă câteva trăsături esențiale ale războaielor moderne:

- *Multipolaritatea actorilor* – conflictele implică simultan actori statali, organizații internaționale, grupări non-statale și actori economici transnaționali, ceea ce complică atât desfășurarea operațiunilor militare, cât și soluțiile diplomatice[502].
- *Dimensiunea hibridă a conflictului* – războaiele contemporane combină operațiuni militare convenționale cu război cibernetic, război informațional și presiuni economice, amplificate de sancțiuni externe și campanii de influență.
- *Impactul global* – conflictele regionale pot genera efecte externe semnificative, inclusiv migrații masive, dezechilibre economice și perturbări ale securității energetice și alimentare la nivel global.

Războaiele regionale și internaționale ale epocii contemporane trebuie înțelese ca fenomene complexe, interdependente și multidimensionale, reflectând evoluțiile politice, economice, sociale și tehnologice ale sistemului internațional. Conflictele din Ucraina și Orientul Mijlociu ilustrează modul în care rivalitățile geopolitice, interesele strategice și intervențiile externe se suprapun cu actorii non-statali și cu efectele umanitare și economice profunde. Acestea subliniază necesitatea unei abordări interdisciplinare și multilaterale pentru analiză și răspuns, integrând teoria relațiilor internaționale, securitatea globală și studiile geopolitice pentru a aborda dilemele strategice și umanitare complexe ale secolului XXI.

[502] BUZAN, B., WÆVER, O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 404 p. ISBN 978-0521525663. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/291575371_Regions_and_Powers_The_Structure_of_International_Security

3. Livrările și comerțul cu arme în lumea contemporană

Comerțul internațional cu armament reprezintă un sector economic și strategic de proporții semnificative, care continuă să modeleze echilibrul de putere global, independent de încheierea oficială a Războiului Rece. Estimările istorice arată o creștere dramatică a valorii vânzărilor de arme: dacă în 1964 acestea erau evaluate la aproximativ 4 miliarde USD, până în 1987 ajunseseră la 82,4 miliarde USD, iar evoluțiile ulterioare au accentuat această tendință. În pofida schimbărilor geopolitice, comerțul cu arme nu doar că nu a încetat, dar a înregistrat dinamici noi marcate de conflicte regionale și recalibrări ale lanțurilor de furnizare.

Date recente publicate de Institutul Internațional de Cercetare a Păcii de la Stockholm (SIPRI) indică câteva dintre tendințele definitorii ale ultimilor ani. În perioada 2020-2024, volumul transferurilor majore de armament a rămas relativ constant comparativ cu perioadele anterioare, dar s-au înregistrat schimbări profunde în structura exportatorilor și importatorilor. În această perioadă, Statele Unite ale Americii și-au consolidat dominația globală în exportul de arme, ajungând la o cotă de aproximativ 43% din totalul exporturilor mondiale, mult peste nivelurile anterioare (aproximativ 35% în perioada 2015–2019) și de aproape patru ori mai mult decât următorul exportator cel mai mare. În același timp, exporturile Rusiei s-au redus semnificativ – cu circa 64%, ceea ce a mutat Rusia pe locul al treilea în clasamentul exportatorilor globali după Franța și înaintea Italiei. Această realitate reflectă nu doar preferințele de piață, ci și impactul sancțiunilor economice, distrugerea capacităților de producție și schimbările din politica externă a unor state furnizori, în special după invazia Rusiei în Ucraina din 2022.

Un fenomen notabil al ultimului deceniu este ascensiunea Ucrainei ca cel mai mare importator de arme la nivel mondial pentru intervalul 2020-2024, cu importuri de armament major aproape de 100 de ori mai mari decât în perioada 2015-2019. Această creștere excepțională este determinată de necesitatea de a face față conflictului armat de amploare intern și de sprijinul internațional direct sau indirect furnizat de statele aliate. În această perioadă, Ucraina a reprezentat aproximativ 8,8% din totalul importurilor globale de arme grele.

Europa, în ansamblu, și-a intensificat, de asemenea, achizițiile de armament, în special în rândul statelor membre NATO, unde importurile au crescut cu peste 155% în perioada 2020-2024 comparativ cu intervalul precedent de cinci ani ca răspuns la amenințarea considerată din partea Rusiei. În acest context, o parte semnificativă (aproximativ 64% în aceeași perioadă) din armamentul importat de statele europene vine din Statele Unite, ceea ce reflectă o dependență transatlantică în materie de echipamente militare strategice.

Importurile pentru alte regiuni, precum Africa de Vest, au crescut semnificativ, chiar dacă de la niveluri mai reduse, sugerând o reorientare a furnizorilor și o utilizare a exporturilor de arme ca instrument de extindere a influenței geopolitice în zone cu instabilitate majoră.

Un alt indicator al magnitudinii comerțului cu arme îl constituie vânzările industriei de apărare. În 2024, veniturile combinate ale celor mai mari 100 de producători de armament la nivel mondial au atins un record de aproximativ 679 miliarde USD, marcând o creștere de aproape 6% față de 2023 și o creștere de peste 26% în deceniul 2015-2024. Această evoluție a fost atribuită cererii crescute determinate de conflicte majore, precum cele din Ucraina și Gaza, punând în evidență legătura directă dintre conflicte și cererea de armament. În structura furnizorilor domină companiile americane, cu 39 de entități în topul global, care generează aproape jumătate din veniturile totale de vânzări.

Livrările și comerțul cu arme nu sunt importante doar prin prisma volumului și a impactului economic, ci și prin implicațiile etice și politice substanțiale. Comerțul nerestricționat sau necontrolat poate intensifica conflictele armate, alimentând competiții regionale și facilitând prezența armelor în zone cu instabilitate sociopolitică. Există o corelație documentată între comerțul cu arme și intensificarea conflictelor, în special în regimuri instabile sau regiuni marcate de tensiuni etnice și religioase. În aceeași logică, livrările către regimuri autoritare pot consolida puteri represive, având consecințe negative pentru drepturile omului și stabilitatea internă a societăților vizate[503].

Aceste aspecte au atras atenția comunității internaționale asupra necesității unor cadre legale mai stricte, cum ar fi Tratatul privind comerțul cu arme (Arms Trade Treaty – ATT), adoptat în 2013 pentru a reglementa exporturile convenționale și a preveni transferurile care ar putea facilita grave abuzuri. Cu toate acestea, Amnesty International și alte organizații pentru drepturile omului au atras recent atenția asupra faptului că numeroase state continuă să nu respecte în mod deschis normele ATT, contribuind la pierderi de vieți în zonele afectate de conflicte[504]. În plus, preocupările privind comerțul cu produse cu dublă destinație (dual-use) – materiale sau tehnologii care pot fi utilizate atât în scopuri civile, cât și militare – subliniază complexitatea reglementării și necesitatea unor mecanisme de control sofisticate în contextul globalizării lanțurilor tehnologice.

Analiza livrărilor și comerțului cu arme în lumea contemporană relevă o realitate dinamică și complexă, în care dimensiunile economice, strategice și etice se intersectează. Deși volumul global al tranzacțiilor de armament poate fi relativ stabil în termeni agregativi, restructurarea pieței accentuată de conflictele recente, schimbările în politica externă a statelor exportatoare și consolidarea unor noi centre de producție reflectă transformări semnificative în arhitectura securității globale. În același timp, aceste evoluții ridică întrebări profunde privind responsabilitatea morală, legală și politică a actorilor implicați în comerțul internațional cu armament.

[503] *Amnesty International Annual Report*, 2024. [online]. Disponibil: https://www.amnesty.org/en/annual-report-archive/

[504] *Ibidem.*

4. Probleme privind criminalitatea organizată, traficul de droguri și terorismul

În ultimele decenii ale secolului XX și în primele decenii ale secolului XXI, problemele de securitate internațională au început să capete o dimensiune care depășește cadrul tradițional al relațiilor interstatale și al dezarmării. Această transformare structurală a fost influențată de globalizare, revoluția tehnologică și interdependențele economice și politice ale statelor, ceea ce a facilitat extinderea *criminalității organizate* transnaționale, a *traficului de droguri* și a *terorismului* ca vectori ai insecurității globale[505].

Conceptul de *criminalitate organizată internațională* (*international organized crime – IOC*) se referă la rețele complexe de actori non-statali care desfășoară activități ilicite structurate, adesea transnaționalizate și integrate la nivel global. Deși definirea riguroasă a acestui concept rămâne dificilă din cauza diversității formelor sale, literatura de specialitate identifică câteva trăsături centrale: prezența unei structuri ierarhizate, distribuirea clară a rolurilor între membrii grupurilor, implicarea constantă în activități ilegale sau semiilegale și utilizarea afacerilor aparent legale ca paravan pentru operațiuni ilicite[506] . Influența globalizării a facilitat extinderea acestor rețele dincolo de granițele naționale, crescând anual implicarea criminalității organizate cu aproximativ 5% încă din anii 1980. Această tendință continuă și în prezent, fiind accelerată de evoluțiile tehnologice care facilitează comunicațiile, metodologiile de finanțare și transferurile de resurse ilicite[507].

Un indicator al magnitudinii activității criminale organizate este valoarea „banilor murdari" (*dirty money*) generați pe plan global. În anul 1999 această sumă a fost estimată la între 500 și 1.500 miliarde USD anual, echivalentă cu aproximativ 5% din Produsul Global Brut. Estimările recente ale Biroului ONU pentru Droguri și Criminalitate sugerează că volumul global al fluxurilor financiare ilicite, incluzând activități ale criminalității organizate, rămâne semnificativ, afectând stabilitatea macroeconomică și politici fiscale ale multor state[508]. Criminalitatea organizată cuprinde o varietate de activități, inclusiv contrabandă cu bunuri (de la produse accizabile până la tehnologii interzise), trafic ilegal de arme, recrutarea de mercenari și exploatarea unor procese economice precum privatizările din Europa Centrală și de Est, unde grupările criminale au reușit să se infiltreze în fluxurile de capital și resurse după căderea regimurilor comuniste.

---

[505] *UNIDOC.* [online]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/about-unodc/annual-report_html/UNODC_REPORT_2024_JUN17.pdf

[506] *Ibidem.*

[507] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. с. 182-202. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

[508] *UNIDOC.* [online]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/about-unodc/annual-report_html/UNODC_REPORT_2024_JUN17.pdf

Traficul de droguri reprezintă una dintre cele mai importante și complexe arii de activitate ale criminalității organizate, cu efecte sociale, economice și politice profunde. Acesta a cunoscut o creștere semnificativă odată cu globalizarea, facilitând circulația substanțelor controlate între regiuni geografice îndepărtate și creând rețele transnaționale sofisticate de distribuție și finanțare.

În optic global, fluxurile mari de droguri continuă să traverseze rute complexe[509]. De exemplu, în mod tradițional, traficul de opioide și alte droguri ilicite continuă să fie canalizat către piețe mari precum Statele Unite ale Americii și Europa din regiuni producătoare din America Latină, Asia de Sud-Vest și Sud-Est. În cazul SUA, cartierele și zonele urbane sunt afectate de traficul de cocaină și metanfetamine provenite din America Latină, iar extinderea utilizării fentanylului și a analogilor săi sintetici a provocat o criză de sănătate publică accentuată începând cu 2016-2017. În ceea ce privește producția, *Afganistanul* continuă să fie un producător dominant de mac opiu, iar pe parcursul decadelor 1990-2020 a furnizat majoritatea opiului mondial, deși volumul de producție a fluctuat în funcție de stabilitatea internă și de intervențiile internaționale. În perioada post-2021, odată cu retragerea forțelor canadiene și străine, producția de opiu în Afganistan a rămas ridicată, iar rețelele criminale au diversificat rutele de trafic către Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Africa de Nord[510].

Un alt trend important îl constituie proliferarea *drogurilor sintetice* — substanțe care nu necesită materie primă vegetală și pot fi produse în laboratoare clandestine cu echipamente relativ accesibile. Aceste droguri includ metanfetamina, fentanylul și analoagele sale, care au o potență ridicată și prezintă riscuri semnificative pentru sănătatea publică. Răspândirea acestor substanțe a înlocuit parțial dependența de culturi tradiționale de droguri și a dus la o reorganizare a rețelelor de producere și distribuție[511]. Traficul de droguri generează profituri substanțiale pentru grupările criminale, fiind legat de spălarea de bani și de infiltrarea în sectoare economice aparent legale, ceea ce complică întărirea statului de drept și crește vulnerabilitatea instituțională în multe state în curs de dezvoltare.

Terorismul reprezintă una dintre cele mai complexe provocări ale securității contemporane, caracterizat prin utilizarea violenței sau amenințarea cu violența de către actori non-statali pentru atingerea unor obiective politice, ideologice sau religioase. Deși fenomenul terorist nu este nou, fiind atestat din Grecia și Roma antică și renașând în secolul al XIX-lea sub forma unor grupări anarhiste și naționaliste, evoluția sa post-Război Rece a fost marcată de extinderea transnațională și de duplicitatea interacțiunii cu criminalitatea organizată[512].

---

[509] *UNIDOC.* [online]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/about-unodc/annual-report_html/UNODC_REPORT_2024_JUN17.pdf

[510] *Ibidem*.

[511] *Ibidem.*

[512] HOFFMAN, B. *Inside Terrorism* (2nd ed.). New York: Columbia University Press, 2006. 608 p. ISBN: 978-0231126996. [online]. Disponibil: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html?_r=1

Definițiile terorismului rămân discutate, în principal din cauza dificultății de a distinge motivele politice ale actelor violente de alte forme de violență organizată. În literatura de specialitate se consideră că actele teroriste prezintă cel puțin următoarele caracteristici: (1) motivație politică, (2) vizează frecvent civili, (3) intenția de a produce un impact psihologic și (4) sunt comise de actori non-statali[513].

Noile tehnologii ale informației și comunicațiilor, precum și disponibilitatea relativ accesibilă a tehnologiilor militare, au transformat natura terorismului, permițându-i acestuia să acționeze la scară largă cu resurse limitate. Evenimentele tragice din 11 septembrie 2001, când teroriștii au deturnat aeronave civile și le-au folosit ca arme împotriva World Trade Center și Pentagon, au ilustrat capacitatea unor grupări mai mici de a provoca daune strategice prin mijloace aparent simple, dar atent planificate[514]. De asemenea, atentatul din martie 1995 comis de secta Aum Shinrikyo în metroul din Tokyo, folosind sarin, a subliniat riscurile asociate utilizării armelor chimice de către entități non-statale – un precedent care a influențat regimurile internaționale de control al armelor și a evidențiat vulnerabilitățile infrastructurilor urbane. În ultimii ani, terorismul modern a adoptat și alte metode care exploatează vulnerabilitățile societății contemporane, cum ar fi *ciberterorismul*, care vizează infrastructurile critice de comunicații, energie și servicii sociale. Potențialul destabilizator al atacurilor asupra rețelelor informatice este considerat una dintre cele mai serioase amenințări emergente, în special în contextul dependenței societăților moderne de tehnologiile digitale.

Un alt aspect important este sinergia dintre terorism și criminalitatea organizată. Analize contemporane arată că unele organizații teroriste își finanțează operațiunile prin activități ilicite precum traficul de droguri, traficul de arme sau spălarea de bani. Rețelele narco-teroriste din America Latină și Sahelul african sunt exemple reprezentative în această privință. Veniturile provenite din aceste activități permit grupărilor teroriste să-și mențină capacitățile logistice și operaționale, să atragă recruți și să corupă instituții locale, afectând stabilitatea internă și securitatea regională. În multe cazuri, aceste interacțiuni au transformat terorismul dintr-un fenomen izolat într-o rețea complexă de practici criminale integrate.

Criminalitatea organizată internațională, traficul de droguri și terorismul reprezintă trei dimensiuni interdependente ale insecurității globale contemporane, influențate de procesele de globalizare, de revoluția tehnologică și de schimbările în arhitectura geopolitică post-Război Rece. Complexitatea, fluiditatea și adaptabilitatea acestor fenomene impun o abordare multidisciplinară și cooperare internațională pentru contracararea eficientă a materializării riscurilor asociate[515].

[513] LAQUEUR, W. *A history of terrorism*. Expanded Edition, 2016. 322 p. ISBN: 9781351315883. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/331154352_A_history_of_terrorism_Expanded_edition

[514] *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (9/11 Report)*. [online]. Disponibil: https://www.govinfo.gov/app/details/GPO-911REPORT

[515] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN: 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

Concluzii

Analiza problemelor de securitate în politica mondială relevă complexitatea și multidimensionalitatea acestui domeniu, evidențiind faptul că amenințările contemporane nu se limitează la conflictele militare convenționale, ci includ și riscuri transnaționale, precum terorismul, proliferarea armamentului de distrugere în masă, criminalitatea organizată și atacurile cibernetice. Aceste provocări impun statelor și organizațiilor internaționale să adopte politici integrate, care să îmbine măsuri preventive, cooperative și tehnologice, alături de cadre juridice și instituționale eficiente.

În același timp, securitatea internațională se află într-un proces continuu de redefinire: globalizarea, interdependența economică și progresele tehnologice transformă natura amenințărilor și cerințele de răspuns. Prin urmare, strategiile tradiționale bazate exclusiv pe echilibrul de putere sau descurajare nucleară devin insuficiente, necesitând abordări care să includă atât securitatea statelor, cât și securitatea societății civile și a infrastructurilor critice.

De asemenea, cooperarea internațională și respectarea reglementărilor multilaterale reprezintă factori esențiali în gestionarea crizelor și prevenirea escaladării conflictelor. Instituțiile globale, de la ONU și NATO la agențiile specializate, joacă un rol central în consolidarea unui regim de securitate care să echilibreze interesele naționale cu imperativul protecției colective.

Astfel, problemele de securitate în politica mondială sunt un fenomen dinamic, interconectat și influențat de factori multipli – politici, economici, tehnologici și sociali. Gestionarea eficientă a acestora presupune o abordare holistică, care să combine analiza strategică, cooperarea internațională și capacitatea adaptativă a statelor și organizațiilor globale. Doar prin astfel de eforturi poate fi asigurată stabilitatea sistemului internațional și prevenite consecințele devastatoare ale amenințărilor emergente.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați contextul cursei înarmărilor, dezarmării și a regimului de neproliferare a armelor.
2. Stabiliți cauzele războaielor regionale și internaționale.
3. Identificați repercusiunile livrărilor și comerțului cu arme în lumea contemporană.
4. Estimați impactul criminalității organizate, al traficului de droguri și al terorismului asupra securității internaționale.
5. Înaintați sugestii privind soluționarea problemelor de securitate prezente în politica mondială.

Bibliografie selectivă:

1. BUZAN, B. *From International to Regional Security: Regionalization of Security in the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 304 p. ISBN 978-0521530574. [online]. Disponibil: https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Buzan-Waever-2003-Regions-and-Powers-The-Structure-of-International-Security.pdf
2. https://www.researchgate.net/publication/291575371_Regions_and_Powers_The_Structure_of_International_Security
3. CEBOTARI, S. *Conflictul irano-israelian – implicații asupra securității internaționale.* În: Studia Universitatis Moldaviae. Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 8 (188), p. 208-225. [online]. Disponibil: https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2026/01/27_Cebotari.pdf
4. HOFFMAN, B. *Inside Terrorism* (2nd ed.). New York: Columbia University Press, 2006. 608 p. ISBN 978-0231126996. [online]. Disponibil: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html?_r=1
5. KRISTENSEN, H. M., KORDA, M. *Chinese nuclear weapons*. În: Bulletin of the Atomic Scientists, 2024, 80 (1), p. 49-72. [online]. Disponibil: https://thebulletin.org/premium/2023-03/nuclear-notebook-chinese-nuclear-weapons-2023/
6. LAQUEUR, W. *A history of terrorism*. Expanded Edition, 2016. 322 p. ISBN: 9781351315883. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/331154352_A_history_of_terrorism_Expanded_edition
7. MEARSHEIMER, J. J. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.* În: Foreign Affairs, 2014, 93, p. 77-89. [online]. Disponibil: https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf
8. SAGAN, S. The Causes of Nuclear Weapons Proliferation. În: *Annual Review of Political Science*, 2011, vol. 14, p. 225–244. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/53551036/The_Causes_of_Nuclear_Weapons_Proliferation
9. *Tratat din 1 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare.* Emitent Consiliul de Stat. În: Buletinul Oficial nr. 3 din 31 ianuarie 1970. [online]. Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/27605
10. КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения.* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf
11. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN: 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

Tema 17. PROBLEME ÎN POLITICA MONDIALĂ CONTEMPORANĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *sistem global, mediu, criză, securitate internaţională.* **Unități de conținut:** 1. Introducere în studiul problemelor globale contemporane 2. Problema energetică globală 3. Problema ecologică globală 4. Problema demografică globală 5. Problema globală privind resursele de apă 6. Problema globală privind schimbările climatice	- definește problemele prezente în cadrul politicii mondiale; - stabilește legătura între problemele de mediu şi alte probleme globale; - prognozează tendinţele de evoluţie a problemelor energetice, ecologice, demografice, a celor privind resursele de apă și schimbările climatice.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, stabilește problemele prezente în politica mondială contemporană.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Politica mondială contemporană se află într-o perioadă de complexitate și transformări profunde, caracterizată de interdependențe economice, politice, sociale și tehnologice care depășesc granițele naționale. În ultimele decenii, structura ordinii internaționale a fost influențată nu doar de state și organizații internaționale tradiționale, ci și de actori non-statali, precum corporațiile transnaționale, organizațiile nonguvernamentale și rețelele digitale, ale căror acțiuni generează efecte globale complexe și adesea imprevizibile.

Printre problemele centrale ale politicii mondiale contemporane se numără provocările ecologice, energetice și demografice, fiecare având implicații directe asupra securității și stabilității internaționale. Crizele ecologice, cum ar fi schimbările climatice, degradarea mediului și pierderea biodiversității, constituie amenințări sistemice care afectează resursele naturale, modelele de dezvoltare economică și condițiile de viață ale populațiilor. În paralel, securitatea energetică rămâne un factor critic al relațiilor internaționale, dat fiind dezechilibrele în accesul la resurse fosile, tranziția către surse regenerabile și vulnerabilitățile infrastructurilor critice. De asemenea, dinamica demografică, manifestată prin creșterea populației în anumite regiuni și îmbătrânirea populației în altele, accentuează presiunile sociale,

economice și migratorii, generând noi tensiuni geopolitice și provocări pentru guvernanța globală.

Abordarea acestor probleme necesită perspective interdisciplinare, care să integreze științe politice, economie, ecologie, demografie și studii de securitate. Într-o lume interdependentă, deciziile politice și economice ale unui stat sau grup de actori pot declanșa efecte în lanț la nivel global, accentuând necesitatea unor strategii de cooperare internațională și a unei înțelegeri sistemice a fenomenelor globale.

1. Introducere în studiul problemelor globale contemporane

La începutul secolului XXI, omenirea se confruntă cu un set complex de probleme globale, interconectate, care afectează simultan mediul, societatea și economia la scară planetară. Aceste probleme nu mai pot fi tratate izolat, deoarece soluțiile unui domeniu pot influența semnificativ dinamica altora. Această interdependență a determinat dezvoltarea conceptului de dezvoltare durabilă, care încearcă să armonizeze creșterea economică, echitatea socială și protecția mediului. Astăzi este acceptată delimitarea a trei grupuri de probleme globale[516]. În literatura științifică contemporană, problemele globale sunt adesea clasificate în trei mari grupuri, în funcție de sursa și natura contradicțiilor pe care le generează. Această structurare reflectă complexitatea interacțiunilor dintre factorii ecologici, socioeconomici și politici, precum și necesitatea unei abordări integrate pentru gestionarea lor[517].

Primul grup include problemele generate de contradicțiile dintre societate și natură. Acestea cuprind: problema ecologică, problema energetică, problema epuizării resurselor naturale și problema alimentară. Esența acestor probleme rezidă în utilizarea nesustenabilă a resurselor planetare și în presiunea pe care activitățile umane o exercită asupra ecosistemelor. În această categorie, problema energetică se intersectează adesea cu problema epuizării resurselor naturale, dat fiind că majoritatea surselor de energie utilizate la nivel global – petrol, gaze naturale și cărbune – sunt neregenerabile și concentrice pe teritorii limitate. În același timp, problema ecologică globală include adesea și schimbările climatice, ale căror consecințe transnaționale afectează biodiversitatea, producția agricolă și disponibilitatea resurselor de apă[518].

Al doilea grup cuprinde problemele generate de contradicțiile interne ale dezvoltării societății umane. Printre acestea se numără: problema demografică, epide-

[516] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011, с. 207-218 [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4TS47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6-p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

[517] MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J., BEHRENS, W. W. *The Limits to Growth*. New York: Universe Books, 1972. 205 p. ISBN 978-0876631655 [online]. Disponibil: https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf

[518] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

miile de amploare, sărăcia și subdezvoltarea țărilor din „lumea a treia”, prevenirea conflictelor interne și internaționale, neproliferarea armelor de distrugere în masă, combaterea terorismului internațional și a criminalității organizate, precum și controlul producției și traficului de droguri. Aceste probleme au la bază dezechilibre sociale, economice și politice, iar rezolvarea lor necesită politici coerente și mecanisme de cooperare internațională. De exemplu, creșterea rapidă a populației în țările africane și asiatice generează presiuni asupra sistemelor alimentare și sanitare, interconectând astfel problemele demografice cu cele alimentare și ecologice[519].

Al treilea grup reunește problemele emergente, care apar ca urmare a necesității de a soluționa contradicțiile primului și celui de-al doilea grup. În această categorie sunt incluse: dezvoltarea surselor alternative de energie, explorarea spațiului cosmic, valorificarea resurselor oceanice și alte domenii de inovare tehnologică și științifică. Aceste probleme reprezintă atât oportunități, cât și provocări geopolitice și economice, deoarece accesul la resursele noi poate deveni un obiectiv strategic pentru state și corporații transnaționale[520].

O caracteristică definitorie a problemelor globale este interconectarea lor. Problemele economice, ecologice, sociale și tehnologice nu există izolat; ele se influențează reciproc. De exemplu, creșterea demografică accentuează cererea de hrană și energie, ceea ce amplifică presiunile asupra mediului și intensifică riscurile climatice și ecologice. În același timp, limitările în accesul la resurse energetice și alimentare pot genera instabilitate politică și conflicte internaționale. Această interdependență sugerează că abordarea problemelor globale nu poate fi fragmentată sau unilaterală. Soluțiile eficiente necesită o perspectivă integrată, care să includă politici de dezvoltare durabilă, cooperare internațională și tehnologii inovative pentru asigurarea securității energetice, alimentare și ecologice la scară globală[521].

2. Problema energetică globală

În epoca contemporană, existența și dezvoltarea civilizației umane sunt inseparabil legate de producția și consumul de energie, a căror cerere continuă să crească exponențial. Până la începutul Revoluției Industriale, la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, principalele surse de energie utilizate de om erau regenerabile: energia hidraulică, eoliană și cea provenită din combustibili vegetali. Revoluția Industrială și progresul tehnologic au impus, însă, o dependență tot mai accentuată de sursele neregenerabile de energie, în special cărbunele, petrolul și gazele naturale,

[519] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*
[520] *Ibidem.*
[521] *Ibidem.*

care au devenit piloni fundamentali ai producției industriale, agriculturii moderne, transportului și ai consumului casnic[522].

Combustibilii fosili reprezintă, de asemenea, resurse finite, a căror epuizare a generat încă din anii ’60 ai secolului XX preocupări privind sustenabilitatea energetică globală, discutate în cadrul Clubului de la Roma. Consumul global de energie a crescut constant, între 1980 și 2005 înregistrând o creștere de aproximativ 60%, iar proiecțiile indică o creștere suplimentară de 50% până în 2030. Cu toate că hidrocarburile continuă să domine bilanțul energetic mondial, ponderea surselor alternative, precum energia nucleară și hidroenergia, a înregistrat creșteri semnificative comparativ cu anii ’70: energia nucleară de 6 ori și hidroenergia de 1,5 ori, în timp ce ponderea petrolului a scăzut de la 46,1% la 34,4% [523].

Însă distribuția resurselor energetice este inegală la nivel global. În America de Nord și de Sud, în Orientul Mijlociu și în anumite regiuni africane petrolul reprezintă o sursă majoră de energie, în timp ce în Europa, spațiul postsovietic și în Asia-Pacific ponderea sa nu depășește 30% din consumul energetic total. Deși s-a temut inițial epuizarea rezervelor mondiale dovedite de petrol, progresele tehnologice în explorare și extracție au permis menținerea duratei estimate a rezervelor la aproximativ 42 de ani, în ciuda creșterii semnificative a consumului[524].

În prezent, economia globală se bazează în mare parte pe „petrolul convențional”, aflat în straturi accesibile tehnologiilor actuale, în timp ce petrolul „neconvențional”, cum este cel din nisipuri bituminoase sau șisturi bituminoase, rămâne costisitor și dificil de exploatat la scară largă. Această situație determină o dependență crescută de importurile de petrol pentru statele industrializate și accentuează vulnerabilitățile în asigurarea securității energetice[525]. Creșterea rapidă a cererii de energie în China și India, state cu rezerve proprii limitate, ilustrează dinamica globală a pieței energetice: consumul de petrol în China s-a dublat, iar în India a crescut cu 50% în primul deceniu al secolului XXI, anticipând presiuni suplimentare asupra prețurilor și asupra geopoliticii energetice. În paralel, alte regiuni bogate în hidrocarburi – Orientul Mijlociu, Africa, America Latină și Bazinul Arctic – vor deveni centre de interes strategic, odată cu diminuarea surselor convenționale accesibile[526].

---

[522] SMIL, V. *Energy and Civilization: A History*. MIT Press, 2017. 672 p. ISBN 978-0262525100. [online]. Disponibil: https://virtualmmx.ddns.net/gbooks/EnergyandCivilization.pdf

[523] MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J., BEHRENS, W. W. *The Limits to Growth*. New York: Universe Books, 1972. 205 p. ISBN 978-0876631655 [online]. Disponibil: https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf

[524] ALEKLETT, K., MIKAEL HÖÖK, M., JAKOBSSON, K., LARDELLI, M., SNOWDEN, S., SÖDERBERGH, B. *The Peak of the Oil Age – analyzing the world oil production.* Reference Scenario in World Energy Outlook 2008. În: Energy Policy, 2010, no. 38 (4), p, 1398-1414. ISSN 0301-4215. [online]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a789531ed915d0422063bf1/1788-the-p

[525] YERGIN, D. *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*. Free Press, 1991. 944 p. ISBN 978-0029214500. [online]. Disponibil: https://www.iwp.edu/wp-content/uploads/2020/06/The-Prize-The-Epic-Quest-for-Oil-Money-and-Power-by-Daniel-Yergin.pdf

[526] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

Gazul natural și cărbunele joacă, de asemenea, roluri esențiale în balanța energetică. Gazul, deosebit de ecologic comparativ cu cărbunele și petrolul, este concentrat în special în Rusia, Iran și Qatar, iar transportul său impune tehnologii complexe, inclusiv lichefierea, care rămâne costisitoare. Cărbunele, principalul vector energetic al regiunii Asia-Pacific, generează emisii semnificative de poluanți, însă tehnologiile de ardere mai curate și eficiența energetică în creștere sugerează un rol continuu în producția electrică[527].

În perspectiva pe termen lung, interesul crescând pentru energia nucleară și pentru surse emergente, cum ar fi energia termonucleară și energia pe bază de hidrogen, indică posibilitatea unei tranziții către surse practic inepuizabile și mai puțin poluante. Cu toate acestea, în prima jumătate a secolului XXI, problema energetică globală rămâne centrală atât din perspectiva securității economice, cât și a echilibrului geopolitic, evidențiind necesitatea unor strategii integrate de dezvoltare durabilă și diversificare energetică[528].

3. Problema ecologică globală

Începând cu anii 1970, problema ecologică globală a intrat în centrul atenției opiniei publice internaționale, devenind un obiect major de cercetare, reglementare și activism civico-politic. Aceasta a rezultat din creșterea presiunii antropice asupra mediului, cauzată în primul rând de dezvoltarea accelerată a producției industriale și de urbanizare[529]. Inițial, această problemă a fost percepută ca un ansamblu de situații locale sau regionale – poluarea industrială concentrată în mari regiuni urbane și industriale. Totuși, pe măsură ce efectele antropice asupra ecosistemelor s-au amplificat, a devenit evident că impactul necontrolat al omenirii asupra mediului ar putea conduce la o catastrofă ecologică de natură globală[530]. Un rol esențial în conștientizarea importanței protecției mediului și în includerea acesteia pe agenda politică internațională l-au avut mișcările sociale de masă și organizațiile societății civile. Activitatea acestora a determinat înăsprirea legislației ecologice și implementarea unor standarde stricte de mediu în statele dezvoltate, în special în

[527] JEKINS, K., SOVACOOL, B. *Managing energy and climate transitions in theory and practice.* În: Transitions in energy efficiency and demand: The emergence, diffusion and impact of low-carbon innovation. (Routledge Studies in Energy Transitions). 1 Ed., vol. 1, 2018, p. 235-258. ISBN: 9780815356783 [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/334342423_Managing_energy_and_climate_transitions_in_theory_and_practice

[528] SMIL, V. *Energy and Civilization: A History*. MIT Press, 2017. 672 p. ISBN 978-0262525100. [online]. Disponibil: [online]. Disponibil: https://virtualmmx.ddns.net/gbooks/EnergyandCivilization.pdf

[529] MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J., BEHRENS, W. W. *Op. cit.*

[530] ROCKSTRÖM, J., et al. *Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity.* În: Ecology and Society, 2009, 14 (2), p. 32. [online]. Disponibil: https://www.stockholmresilience.org/download/18.8615c78125078c8d3380002197/1459560331662/ES-2009-3180.pdf

Europa Occidentală, conducând la o ameliorare vizibilă a stării ecosistemelor până la sfârșitul secolului XX[531] .

În prezent, problema ecologică nu mai poate fi considerată locală sau regională, ci are un caracter global. Măsurile de protecție a mediului întreprinse la nivelul unei singure națiuni nu sunt suficiente pentru a preveni dezechilibre ecologice planetare. Protecția mediului reprezintă o responsabilitate colectivă ce implică toate statele lumii, organizațiile internaționale guvernamentale și neguvernamentale, precum și comunitățile civice din diverse țări. Cooperarea internațională este esențială, mai ales pentru țările cu nivel scăzut de dezvoltare socioeconomică, în care conștientizarea problemelor ecologice este încă limitată, iar infrastructura legislativă și tehnologică pentru protecția mediului rămâne insuficient dezvoltată. Externalizarea industriilor poluante de către companiile occidentale către statele în curs de dezvoltare a creat premise pentru apariția unor crize ecologice locale și cu potențial global. Aceasta din cauza lipsei unor cadre legislative adecvate, a unor politici coerente de mediu și a unei forțe de muncă locale insuficient calificate, aspecte care cresc riscul accidentelor industriale cu efecte ecologice negative[532].

Un exemplu relevant este situația ecologică din China și India, două dintre cele mai populate state ale lumii, care se confruntă cu efectele negative ale industrializării rapide și ale urbanizării accelerate. Aceste țări au înregistrat o creștere economică impresionantă, însă costul acestui progres a constat în intensificarea presiunii asupra ecosistemelor, creșterea riscurilor de poluare industrială și în degradare ecologică. Experiența internațională arată că preocuparea pentru mediu apare în general după atingerea unui anumit nivel de dezvoltare socioeconomică. În țările dezvoltate, problemele sociale fundamentale fiind în mare parte rezolvate, protecția mediului capătă prioritate, în timp ce în statele mai sărace primează obiectivele de reducere a sărăciei și de dezvoltare economică, ecologia fiind adesea subordonată acestora[533].

Astfel, protecția mediului nu mai este un obiect de politică internă restrâns, ci o preocupare globală care implică coordonare internațională, adoptarea unor standarde comune și asumarea responsabilităților colective. Ignorarea acestei realități poate genera efecte negative care transcend granițele naționale și afectează echilibrul ecologic planetar.

---

[531] DAUVERGNE, P. *The Shadows of Consumption: Consequences for the Global Environment*. Cambridge, MA: MIT Press, 2008. 328 p. ISBN 978-0262042468. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227458424_The_Shadows_of_Consumption_Consequences_for_the_Global_Environment

[532] JÄNICKE, M. *Environment and Globalization: Toward an International Political Ecology.* Springer, 2008, p. 1-14. [online]. Disponibil: https://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa98/papers/47.pdf

[533] SHI, H., ZHANG, L. *China's Environmental Governance of Rapid Industrialization*. Springer, 2019. 312 p. ISBN: 978-9811382112. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/40115110_China's_Environmental_Governance_of_Rapid_Industrialisation

4. Problema demografică globală

Problema demografică globală reprezintă una dintre cele mai complexe și interdependente probleme ale contemporaneității, fiind strâns legată de dinamica populației în țările din Asia și Africa, dar și de problemele ecologice și alimentare ale planetei. La începutul anilor 1960, abordarea problemei demografice era adesea inspirată de perspectivele neomalthusiene, conform cărora creșterea populației urmează o progresie geometrică, în timp ce producția de alimente crește doar în progresie aritmetică, ceea ce ar conduce inevitabil la suprapopulare și foamete generalizată. În a doua jumătate a secolului XX, creșterea rapidă a populației în numeroase state africane și asiatice a generat îngrijorări privind sustenabilitatea resurselor și riscurile sociale și politice asociate. Cercetătorii au propus măsuri de control al natalității, susținând planificarea familială și politici publice de reducere a ratelor de creștere a populației.[534]

În prezent, problema demografică este analizată în contextul tranziției demografice globale, un proces istoric și social prin care populația unei regiuni sau a unui stat trece prin etape succesive de scădere a mortalității urmate de scăderea natalității. În prima fază, reducerea mortalității determină o creștere rapidă a populației; în faza următoare, scăderea natalității duce la stabilizarea populației la un nivel superior celui inițial. Primul proces de tranziție demografică a avut loc în epoca neolitică, ca urmare a revoluției agricole, care a crescut producția de alimente și a redus mortalitatea. Acest proces a condus la creșterea populației Terrei de la câteva sute de mii la câteva sute de milioane de locuitori, deși cu variații regionale semnificative. Al doilea proces a început în secolul XIX în Europa Occidentală, determinat de Revoluția Industrială și modernizarea societală, care au redus mortalitatea și, ulterior, natalitatea, ajungând la niveluri sub rata de înlocuire. La mijlocul secolului XX, tranziția demografică s-a extins în Asia și Africa, unde ratele natalității au rămas ridicate, generând creșteri rapide ale populației. În prezent, se estimează că tranziția demografică globală va conduce la o stabilizare a populației Terrei, deși la un nivel mult mai ridicat decât cel din mijlocul secolului XX[535].

Problema demografică se manifestă în mod diferit în funcție de regiune. În țările cu natalitate scăzută, cum sunt statele Europei Occidentale și Rusia, provocarea principală este îmbătrânirea populației și riscul depopulării, cu implicații pentru piața muncii și sistemele de protecție socială[536]. În schimb, în majoritatea țărilor africane și în unele state asiatice, populația tânără predomină, iar ratele ridicate de creștere generează presiuni asupra resurselor, ocuparea forței de muncă, menținerea sărăciei și potențial de conflicte sociale. Un fenomen specific este implicarea minorilor în conflictele armate, cum se întâmplă în unele zone din Africa, ceea ce agravează violența și instabilitatea socială.

[534] АЧКАСОВ В. А., ЛЯНЦОВ С. А. *Op. cit.*

[535] *Ibidem.*

[536] HARPER, S. *Demography: The Science of Population.* Oxford University Press, 2016. 100 p. ISBN: 978-01-9872-5732. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345636188_Demography_A_Very_Short_Introduction

Experiența Chinei demonstrează că politicile coerente de control al natalității și dezvoltarea socioeconomică contribuie la modificarea structurii populației. Astfel, odată cu reducerea natalității și creșterea proporției persoanelor vârstnice, apar provocări legate de îmbătrânirea populației, dar se diminuează presiunile asociate cu creșterea rapidă a populației tinere. Este evident că nu există soluții unice pentru toate statele; cu toate acestea, experiența internațională oferă modele de politici integrate, adaptabile la contexte naționale specifice. Problema demografică globală este profund interconectată cu problemele ecologice, alimentare și energetice, ceea ce subliniază necesitatea unei abordări multidimensionale și integrate în planificarea și implementarea politicilor publice și internaționale[537].

5. Problema globală privind resursele de apă

La trecerea dintre secolele XX și XXI, problema privind resursele de apă a devenit un obiect central al dezbaterilor globale, fiind strâns interconectată cu alte probleme majore, precum cea ecologică și cea demografică. Pe de o parte, poluarea mediului conduce la deteriorarea calității apei potabile, reducând disponibilitatea resurselor utilizabile pentru consumul uman și pentru agricultură. Pe de altă parte, creșterea rapidă a populației globale amplifică cererea de apă și accentuează riscul apariției unui deficit cronic, cu implicații sociale și economice semnificative. Din perspectiva volumului absolut, Pământul dispune de suficiente resurse de apă pentru a satisface nevoile unei populații mult mai numeroase decât cea actuală, inclusiv pentru cerințele industriei și agriculturii la scara globală. Totuși, distribuția acestor resurse este extrem de inegală, iar accesul la apă potabilă este adesea limitat geografic și economic. În plus, tehnologiile moderne permit utilizarea apei marine prin procese de desalinizare, însă costurile ridicate fac această soluție fezabilă doar pentru statele cu resurse financiare considerabile[538].

La începutul secolului XXI, aproximativ 70% din populația globală trăia în zone afectate de stres hidric sever, iar prognozele indicau o creștere a acestei proporții la circa 80% în decursul unui sfert de secol. Deficitul de apă dulce afectează direct calitatea vieții și dezvoltarea socioeconomică, fiind asociat cu conflicte interne și internaționale privind accesul și utilizarea resurselor limitate. Exemple relevante includ disputele privind utilizarea apelor râului Iordan și a altor cursuri de apă din Orientul Mijlociu, care complică soluționarea conflictelor regionale și internaționale[539].

---

[537] BLOOM, D., CANNING, D. *Population Health and Economic Growth.* În: Working Paper, 2008, no. 24. 36 p. World Bank. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/253950886_Population_Health_and_Economic_Growth

[538] SHIKLOMANOV, I. A., RODDA, J. C. *World Water Resources and Water Use: Present Assessment and Outlook for the 21st Century*. UNESCO, 2003. [online]. Disponibil: https://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/2002031201.pdf

[539] ZEITOUN, M., ALLAN, J. A. *Applying Hegemonic Stability Theory to Transboundary Water Analysis*. În: Water Policy, 2008, p. 3–18. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/228626516_Applying_hegemony_and_power_theory_to_transboundary_water_analysis

Problema ce vizează resursele de apă devine și mai complexă în contextul internaționalizării bazinelor hidrografice. Râuri care anterior erau strict interne au devenit surse strategice ce necesită negocieri și acorduri transfrontaliere, creând premise pentru noi tensiuni geopolitice. Asia Centrală postsovietică constituie un exemplu relevant, regiunea fiind istoric deficitară în apă. În perioada sovietică, existau planuri de deviere a unor cursuri siberiene pentru a alimenta zonele deficitare din sud, planuri care au fost abandonate oficial în timpul perestroikăi. După destrămarea URSS, gestionarea apei a devenit un subiect sensibil în relațiile interstatale, evidențiind legătura strânsă între resursele de apă și securitatea regională. Exploatarea intensivă a râurilor care se varsă în Marea Aral a condus la scăderea dramatică a nivelului lacului, generând un dezechilibru ecologic sever: creșterea salinității apei de zece ori față de anii ’60, degradarea solului, frecvența vânturilor de praf sărat, dispariția florei și faunei locale și afectarea sănătății populației, în special a femeilor și copiilor. Aceste efecte subliniază legătura indestructibilă dintre gestionarea resurselor de apă și sustenabilitatea ecologică regională și globală[540].

Soluționarea problemei cu privire la deficitul de apă necesită cooperare internațională extinsă. Forumurile Mondiale ale Apei, organizate la fiecare trei ani, nu se limitează la elaborarea de propuneri tehnice, ci urmăresc și crearea de angajamente politice pentru gestionarea durabilă a resurselor de apă. Totuși, conflictele dintre interesele globale și prioritățile economice și politice naționale persistă, reflectând complexitatea reglementării accesului și utilizării apei la nivel mondial.

6. Problema globală privind schimbările climatice

În ultimele decenii, schimbările climatice ale planetei au devenit un obiect central al preocupărilor științifice și politice internaționale. O mare parte a comunității științifice corelează aceste schimbări cu impactul activității umane asupra mediului, în special cu fenomenul cunoscut sub denumirea de „efect de seră” . „Efectul de seră” se referă la creșterea temperaturii medii globale ca urmare a acumulării gazelor cu efect de seră, precum dioxidul de carbon (CO_2), metanul și oxizii de azot, în straturile superioare ale atmosferei, care perturbează schimburile naturale de căldură între Pământ și spațiu. Fluctuațiile climatice au existat întotdeauna, fiind determinate în trecut de cauze naturale, cum ar fi variațiile radiației solare, erupțiile vulcanice sau ciclurile oceanice. Totuși, accelerarea industrializării, creșterea consumului energetic și extinderea transportului global au generat condițiile pentru amplificarea „efectului de seră”, provocând o încălzire globală semnificativă[541].

Consecințele încălzirii globale pot fi severe și variate, afectând în mod diferit regiunile lumii. Topirea ghețarilor și a calotelor polare va determina creșterea

[540] MICKLIN, P. *The Aral Sea Disaster*. În: Annual Review of Earth and Planetary Sciences, 2007, 35, p. 47–72. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/228348689_The_Aral_Sea_disaster

[541] АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Op. cit.*

nivelului oceanelor, punând în pericol zonele costiere dens populate. În regiunile de permafrost, încălzirea va genera eliberarea de metan și formarea mlaștinilor, în timp ce suprafețele deșertice se vor extinde în sud, afectând agricultura și securitatea alimentară. În nordul Europei, încălzirea globală poate provoca paradoxal o răcire locală prin modificarea curentului oceanic Gulf Stream, care transportă căldura de la tropice către continentul european.

Recunoașterea acestei probleme a condus la elaborarea Convenției-cadru a ONU privind schimbările climatice (UNFCCC, 1992), care stabilește obiectivul reducerii emisiilor de gaze cu efect de seră la nivel global. În acest context, Protocolul de la Kyoto (1997) a impus obligații concrete statelor semnatare, inclusiv un sistem de „tranzacționare" a emisiilor, menit să stimuleze adoptarea tehnologiilor cu impact redus asupra mediului. În practică, aplicarea Protocolului s-a confruntat cu dificultăți majore: interesele naționale, economice și geopolitice au intrat frecvent în conflict cu obiectivele ecologice globale. Exemplu elocvent este refuzul ratificării Protocolului de către Statele Unite în perioada administrației George W. Bush Jr., deși acestea reprezentau un sfert din emisiile globale de gaze cu efect de seră[542] , iar mai recent – retragerea SUA din Convenția privind protecția mediului înconjurător din 2024. Această dinamică a subminat eficiența mecanismelor multilaterale și a evidențiat limitele dreptului internațional al mediului, care se bazează în mare măsură pe voința politică a statelor și pe mecanisme de conformare insuficient coercitive. Ca reacție la aceste carențe, comunitatea internațională a încercat să reformuleze abordarea cooperării climatice prin Acordul de la Paris (2015), care a introdus un sistem mai flexibil, bazat pe contribuții determinate la nivel național (NDC), adaptate capacităților și contextului fiecărui stat.

Cu toate acestea, flexibilitatea sporită a fost însoțită de o diminuare a caracterului obligatoriu al angajamentelor, ceea ce ridică semne de întrebare cu privire la eficacitatea reală a acestui cadru juridic. Diferențele de dezvoltare economică, dependența de combustibilii fosili și presiunile interne continuă să influențeze pozițiile statelor, menținând tensiunea dintre suveranitatea națională și necesitatea unei acțiuni globale coordonate. În consecință, combaterea schimbărilor climatice rămâne nu doar o problemă ecologică, ci și una profund politică și juridică, care necesită consolidarea cooperării internaționale și dezvoltarea unor mecanisme mai eficiente de responsabilizare a actorilor statali.

Problema privind schimbările climatice rămâne în continuare controversată. Deși majoritatea studiilor susțin încălzirea globală, există și opinii care evidențiază ciclurile climatice naturale sau rolul redus al gazelor cu efect de seră comparativ cu alte variabile naturale. Această incertitudine reflectă lipsa datelor complete și fiabile privind procesele globale complexe din biosferă și atmosfera planetei.

[542] BODANSKY, D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge: Harvard University Press, 2016. 417 p. ISBN-10: 0674972800 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/10086962/The_Art_and_Craft_of_International_Environmental_Law

Concluzii

Analiza problemelor actuale ale politicii mondiale evidențiază caracterul profund interdependent și complex al acestora. Probleme precum securitatea energetică, schimbările climatice, deficitul resurselor de apă, creșterea populației și degradarea mediului nu pot fi abordate izolat, ci necesită o înțelegere holistică care să integreze factorii economici, sociali, tehnologici și ecologici. Această interdependență impune elaborarea de politici globale coerente, susceptibile să armonizeze obiectivele economice, de securitate și de protecție a mediului.

Securitatea energetică rămâne un element central al politicii mondiale contemporane, influențând atât dinamica relațiilor internaționale, cât și deciziile strategice ale statelor. Dependența de resursele energetice convenționale, distribuite inegal, generează vulnerabilități geopolitice și stimulează competiția pentru controlul acestora, inclusiv în regiunile arctice și pe platformele oceanice. În acest context, tranziția către surse de energie alternative și dezvoltarea tehnologiilor de fuziune termonucleară sau hidrogen reprezintă nu doar o necesitate ecologică, ci și o prioritate strategică globală.

Schimbările climatice au devenit un factor politic de primă importanță, afectând securitatea alimentară, migrația populației și stabilitatea regiunilor vulnerabile. În ciuda consensului larg privind încălzirea globală și efectele „efectului de seră", interesele naționale divergente și limitările instituționale au restrâns implementarea unor măsuri eficiente la nivel global, așa cum a evidențiat experiența Protocolului de la Kyoto.

Provocările demografice și sociale reprezintă un alt factor major în politica mondială. Creșterea rapidă a populației în anumite regiuni, combinată cu îmbătrânirea populației în altele, generează tensiuni legate de resursele naturale, ocuparea forței de muncă și stabilitatea socială, influențând în mod direct politicile regionale și globale. Aceste discrepanțe demografice accentuează complexitatea problemelor globale și subliniază necesitatea unor soluții diferențiate în funcție de contextul regional.

În fața acestor provocări, cooperarea internațională devine un imperativ. Problemele globale nu mai pot fi soluționate doar la nivel național; este necesară implicarea organismelor internaționale, a organizațiilor neguvernamentale și a parteneriatelor multilaterale, astfel încât guvernanța globală să fie flexibilă și adaptativă, capabilă să răspundă simultan provocărilor tehnologice, ecologice și geopolitice.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Distingeți principalele probleme prezente în politica mondială contemporană.
2. Identificați specificul problemei energetice în politica mondială.
3. Stabiliți gradul problemei ecologice în politica mondială.

4. Determinați specificul problemei demografice în politica mondială.
5. Evaluați problema globală privind resursele de apă.
6. Estimați gradul problemei globale privind schimbările climatice.

Bibliografie selectivă:

1. ALEKLETT, K., MIKAEL HÖÖK, M., JAKOBSSON, K., LARDELLI, M., SNOWDEN, S., SÖDERBERGH, B. *The Peak of the Oil Age - analyzing the world oil production.* Reference Scenario in World Energy Outlook, 2008. În: Energy Policy, 2010, no. 38 (4), p, 1398-1414. ISSN 0301-4215. [online]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a789531ed915d0422063bf1/1788-the-p
1. BODANSKY, D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge: Harvard University Press, 2016. 417 p. ISBN-10: 0674972800 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/10086962/The_Art_and_Craft_of_International_Environmental_Law
2. DAUVERGNE, P. *The Shadows of Consumption: Consequences for the Global Environment*. Cambridge, MA: MIT Press, 2008. 328 p. ISBN 978-0262042468. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227458424_The_Shadows_of_Consumption_Consequences_for_the_Global_Environment
3. JÄNICKE, M. *Environment and Globalization: Toward an International Political Ecology.* Springer, 2008, p. 1-14. [online]. Disponibil: https://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa98/papers/47.pdf
4. JEKINS, K., SOVACOOL, B. *Managing energy and climate transitions in theory and practice.* În: Transitions in energy efficiency and demand: The emergence, diffusion and impact of low-carbon innovation. (Routledge Studies in Energy Transitions). 1 Ed., 2018, vol. 1, p. 235-258. ISBN: 9780815356783 [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/334342423_Managing_energy_and_climate_transitions_in_theory_and_practice
5. HARPER, S. *Demography: The Science of Population.* Oxford University Press, 2016. 100 p. ISBN: 978-01-9872-5732. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345636188_Demography_A_Very_Short_Introduction
6. ROCKSTRÖM, J., et al. *Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity.* În: Ecology and Society, 2009, 14 (2), p. 32. [online]. Disponibil: https://www.stockholmresilience.org/download/18.8615c78125078c8d3380002197/1459560331662/ES-2009-3180.pdf
7. SHI, H., ZHANG, L. *China's Environmental Governance of Rapid Industrialization*. Springer, 2019. 312 p. ISBN 978-9811382112. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/40115110_China's_Environmental_Governance_of_Rapid_Industrialisation

8. SMIL, V. *Energy and Civilization: A History*. MIT Press, 2017. 672 p. ISBN 978-0262525100. [online]. Disponibil: [online]. Disponibil: https://virtualmmx.ddns.net/gbooks/EnergyandCivilization.pdf
9. АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С. А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4T-S47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pdf

Tema 18. DREPTUL ŞI ETICA ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *ordine, politică mondială, ordine internaţională, morală, dreptul în RI.* **Unități de conținut:** 1. Conceptul de ordine în politica mondială din perspectiva lui Hedley Bull 2. Ordinea internaţională ***vs.*** ordinea mondială 3. Ordinea şi justiţia în poltica mondială 4. Dreptul și morala în politica mondială	- identifică esența conceptului de ordine în politica mondială; - determină aspectele morale ale politicii mondiale; - stabilește izvoarele dreptului internaţional; - estimează rolul dreptului și eticii în politica mondială.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile necesare studierii dreptului şi eticii în politica mondială.

Forme şi strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Dreptul și etica în politica mondială reprezintă două dimensiuni fundamentale ale reglementării relațiilor internaționale, a căror interdependență influențează în mod decisiv funcționarea sistemului global contemporan. Într-o lume caracterizată prin interdependență politică, economică și culturală, statelor și actorilor internaționali le revine responsabilitatea de a acționa conform normelor juridice recunoscute și principiilor morale universal valabile, în scopul menținerii păcii, securității și stabilității internaționale.

Dreptul internațional, în formele sale publică și privată, oferă cadrul normativ prin care se definesc drepturile și obligațiile statelor, organizațiilor internaționale și ale actorilor non-statali, facilitând prevenirea conflictelor și soluționarea pașnică a disputelor. Totodată, principiile etice determină evaluarea acțiunilor politice din perspectiva binelui comun, a justiției și a respectului pentru drepturile fundamentale ale omului. Această dualitate între regulile juridice și normele morale devine evidentă în situații complexe, precum conflictele armate, intervențiile umanitare sau disputele de suveranitate, unde corectitudinea acțiunilor nu poate fi determinată exclusiv prin raportarea la lege, ci implică și judecăți de valoare fundamentate etic.

Astfel, prezența dreptului și eticii în politica mondială nu se limitează la descrierea normelor și regulilor existente, ci implică o reflecție critică asupra aplicabilității acestora în fața provocărilor contemporane, precum terorismul internațional, conflictele armate

asimetrice, crizele umanitare și expansiunea actorilor non-statali cu putere economică și politică considerabilă. În această perspectivă, dreptul și etica constituie un cadru indispensabil pentru analiza și orientarea comportamentului actorilor internaționali, contribuind la dezvoltarea unei politici globale responsabile și echitabile.

1. Conceptul de ordine în politica mondială din perspectiva lui Hedley Bull

Ordinea în politica mondială reprezintă un subiect de studiu în teoria relațiilor internaționale, fiind abordată atât de teoreticieni, cât și de practicieni din multiple perspective analitice. Aceasta se referă la totalitatea regulilor, instituțiilor și normelor care structurează interacțiunile dintre state și alți actori internaționali, influențând stabilitatea și funcționarea sistemului internațional[543]. Evoluția conceptului poate fi urmărită de la Tratatul de la Westphalia (1648), care a stabilit principiul suveranității statelor, la ordinea post-Război Rece dominată de Statele Unite ca putere hegemonică[544], până la noul proces de constituire a unei noi ordini mondiale, caracterizat prin multipolaritate emergentă, competiție strategică între Marile Puteri, precum SUA, China și Rusia, și o interdependență economică și tehnologică tot mai complexă[545]. Această evoluție reflectă tranziția de la un sistem bazat pe hegemonie unipolară la unul în care distribuția puterii și influența actorilor internaționali sunt mai fragmentate, iar stabilitatea globală depinde nu doar de echilibrul militar și economic, ci și de capacitatea instituțiilor internaționale și a normelor transnaționale de a reglementa probleme globale emergente, cum ar fi schimbările climatice, securitatea cibernetică și pandemia COVID-19. În acest sens, ordinea internațională reprezintă nu doar stabilitatea și predictibilitatea interacțiunilor statale, ci și un sistem normativ care conferă legitimitate și coerență comportamentului actorilor internaționali.

Teoreticienii realismului, precum H. Morgenthau[546] și Waltz[547], argumentează că ordinea internațională este determinată în primul rând de distribuția puterii și

[543] BULL, H. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977. 288 p. ISBN: 978-0333163059. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/03%20Anarchy,%20Hierarchy,%20and%20Sovereignty/Bull%20-%20The%

[544] IKENBERRY, G. J., MYERS, J. J. *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press, 2011. 392 p. ISBN-10:0691125589 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265084370_Liberal_Leviathan_The_Origins_Crisis_and_Transformation_of_the_American_World_Order

[545] *Ibidem.*

[546] MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Norton, 2005. 768 p. ISBN: 978-0393920778. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf

[547] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN: 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

de echilibrul strategic între state. În contrast, abordările liberaliste subliniază rolul instituțiilor, cooperării economice și al normelor globale în reducerea conflictelor și promovarea stabilității[548]. Școala Engleză, reprezentată de Bull și Dunne, propune o perspectivă integrativă, considerând că ordinea mondială emerge din interacțiunea dintre anarhie și societatea internațională, prin norme, instituții și interes comun. În sens general, ordinea mondială poate fi definită ca un sistem de reguli și practici care reglementează relațiile între state și alte entități internaționale, implicând următoarele dimensiuni fundamentale:

- *Norme și reguli internaționale* – standarde de comportament recunoscute global, precum suveranitatea statelor, principiul neintervenției și respectarea dreptului internațional.
- *Instituții internaționale* – organizații precum Organizația Națiunilor Unite (ONU), Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Mondială sau NATO, care facilitează menținerea stabilității și cooperării internaționale.
- *Echilibrul de putere* – distribuția relativă a puterii între state pentru prevenirea dominației unui actor unic.
- *Rolul liderilor globali și al regiunilor de influență* – implicarea Marilor Puteri în promovarea stabilității și ordinii internaționale.

În funcție de distribuția puterii și influenței actorilor internaționali (așa cum s-a menționat anterior), se disting mai multe tipuri de ordine mondială:

Ordinea unipolară – caracterizată prin predominanța unui singur stat care stabilește regulile globale, exemplificată de perioada post-Război Rece (anii 1990-2000), când Statele Unite ale Americii exercitau hegemonia globală.

Ordinea bipolară – dominată de două Mari Puteri care împart influența globală și mențin un echilibru strategic, cum a fost cazul Războiului Rece (SUA *vs.* URSS).

Ordinea multipolară – implică mai multe centre de putere care cooperează și concurează simultan; sistemul internațional contemporan reflectă această configurație, în care SUA, China, Uniunea Europeană și alte puteri regionale joacă roluri semnificative.

Ordinea anarhică – caracterizată prin absența unei autorități centrale capabile să impună reguli universale; teoria realismului subliniază natura fundamental anarhică a sistemului internațional[549].

În prezent, ordinea mondială este supusă unor provocări complexe: ascensiunea noilor puteri (China, India, Rusia) care contestă hegemonia americană; slăbirea multilateralismului evidențiată prin Brexit și tensiunile transatlantice; conflicte regionale și războaie hibride, exemplificate de Ucraina și Orientul Mijlociu; precum și pro-

[548] KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989. 315 p. ISBN: 978-0316559385 **[online]. Disponibil:** https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence

[549] BULL, H. *Op. cit.*

bleme globale precum schimbările climatice, pandemia COVID-19 și inegalitatea economică[550].

Hedley Bull argumentează că politica mondială se desfășoară într-un sistem internațional anarhic, lipsit de o autoritate centrală coercitivă. Cu toate acestea, anarhia nu implică haos, ci permite formarea unei „societăți internaționale" în care statele cooperează, respectă norme și instituții comune și recunosc legitimitatea suveranității reciproce[551].

Conform tezelor înaintate de către H. Bull, ordinea mondială se bazează pe trei dimensiuni interdependente: *stabilitatea relațiilor internaționale,* asigurată prin norme care limitează conflictele deschise și permit cooperarea; *legitimitatea instituțiilor și actorilor internaționali,* inclusiv respectarea dreptului internațional și a tratatelor și *eficacitatea mecanismelor de menținere a ordinii,* incluzând echilibrul de putere și diplomația ca instrumente de prevenire a conflictelor[552].

Astfel, ordinea internațională, în viziunea lui Bull, nu este opusul anarhiei, ci o structură emergentă în cadrul acesteia, bazată pe norme, interese comune și cooperare pragmatică între state. Această concepție a influențat profund teoriile contemporane ale realismului și liberalismului, oferind un cadru teoretic pentru analiza stabilității și reglementării relațiilor internaționale[553]. În contextul actual, în care distribuția puterii și influența actorilor internaționali sunt supuse unor transformări rapide, această viziune permite înțelegerea modului în care ordinea mondială poate evolua. Pe baza tendințelor geopolitice, economice și tehnologice, scenariile viitoare pentru ordinea mondială includ:

- *Multipolaritatea emergentă***,** cu mai mulți actori influenți (SUA, China, UE, Rusia, India) care împart responsabilitățile de menținere a stabilității, promovând cooperarea și respectarea normelor internaționale.
- *Reafirmarea unipolarității,* prin consolidarea hegemoniei unei Mari Puteri, ceea ce ar putea reconfigura instituțiile internaționale și mecanismele de securitate globală.
- *Fragmentarea globală,* caracterizată prin conflicte și instabilitate continuă, cu norme și instituții slab respectate, accentuând vulnerabilitățile sistemului internațional și necesitatea de adaptare a strategiilor diplomatice și de guvernanță globală.

Această legătură între principiile teoretice ale ordinii emergente și scenariile posibile subliniază actualitatea concepției lui Bull, evidențiind relevanța normelor, instituțiilor și cooperării pragmatice în menținerea stabilității într-un sistem internațional aflat în continuă transformare.

[550] IKENBERRY, G. J. *Op. cit.*

[551] BULL, H. *Op. cit.,* p. 12-15.

[552] *Ibidem,* p. 25-30.

[553] DUNNE, T. *Inventing International Society: A History of the English School*. London: Macmillan, 1998. 207 p. ISBN 0-333-64345-3. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/370119/Inventing_International_Society_A_History_of_the_English_School

2. Ordinea internațională *vs.* ordinea mondială

Deși termenii „ordine internațională" și „ordine mondială" sunt adesea folosiți interschimbabil, aceștia au semnificație diferită. În studiile relațiilor internaționale, ordinea internațională se referă la modul în care statele interacționează în cadrul sistemului internațional, pe baza normelor, regulilor și instituțiilor existente.

Conceptul de ordine internațională reprezintă un pilon teoretic central în studiile de politică mondială, esențial pentru înțelegerea interacțiunilor dintre state într-un sistem anarhic, lipsit de o autoritate centrală supranațională. H. Bull definește ordinea internațională ca „starea în care unitățile internaționale interacționează conform regulilor care stabilesc comportamentul lor și în care există instituții care facilitează menținerea acestor reguli"[554]. Această definiție subliniază că, chiar în absența unei autorități centrale, respectarea normelor comune și cooperarea între state permit funcționarea unui sistem stabil, susceptibil să reglementeze conflictele și să protejeze interesele actorilor internaționali. Bull face distincția între anarhie și haos, subliniind că anarhia nu implică dezordine completă, ci un cadru flexibil în care statele sunt motivate să respecte anumite reguli de conduită, inclusiv normele legate de suveranitate, tratate și drept internațional[555]. Această conceptualizare este relevantă pentru analiza echilibrului de putere, diplomației și cooperării multilaterale, care contribuie la stabilitatea sistemului internațional și la prevenirea conflictelor armate.

Ordinea internațională reprezintă un construct central în studiile relațiilor internaționale, desemnând configurația persistentă a relațiilor de putere, normelor și instituțiilor care structurează interacțiunile dintre actori suverani la nivel global sau regional. Aceasta nu implică necesar întreaga comunitate globală, ci poate funcționa la nivel regional sau în cadrul unor subsisteme geopolitice particulare, reflectând distributivitatea puterii și interesele dominante ale actorilor relevanți într-o anumită perioadă istorică. Din perspectivă structurală, ordinea internațională este fundamentată pe relațiile bilaterale și multilaterale dintre state, pe echilibrul de putere și pe instituțiile normative care reglementează comportamentele internaționale[556]. Interdependența crescândă, manifestată prin tratate, alianțe strategice și organizații internaționale, oferă coerență sistemului internațional și creează așteptări normative privind comportamentul actorilor[557]. Prin această logică, instituțiile precum Organizația Națiunilor Unite sau organizațiile regionale nu funcționează numai ca administratori ai reglementărilor, ci și ca mecanisme de menținere a ordinii prin stabilirea unor reguli comune de conduită.

Ordinea internațională este, în mod inerent, dinamică. Evoluțiile geopolitice – inclusiv conflictele armate, schimbările de regim sau tranzițiile de putere între state – pot genera contestări ale ordinii existente sau pot conduce la reconfigurări ale

[554] BULL, H. *Op. cit.,* p. 12.
[555] *Ibidem,* p. 14-16.
[556] WALTZ, K. *Op. cit.*
[557] KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Op. cit.*

acesteia (Mearsheimer, 2001). Astfel, ordinea internațională nu este un dat static, ci un proces social-politic în perpetuă transformare, influențat de evenimente istorice, schimbări structurale și adaptări instituționale. Modelele istorice de ordine internațională oferă ilustrații semnificative ale caracterului său variabil.

Ordinea internațională post-al Doilea Război Mondial, caracterizată de instituționalizarea fără precedent, în care organizații precum Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Fondul Monetar Internațional (FMI) au jucat roluri esențiale în managementul conflictelor și în facilitarea cooperării economice și de securitate[558]. Această ordine se bazează pe norme multilaterale și pe mecanisme de arbitraj și rezolvare a disputelor care limitează resorturile unilateralismului.

Ordinea internațională din timpul Războiului Rece a fost dominată de bipolaritate, structurată în jurul competiției strategice între Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. În această configurație, echilibrul de putere și politica de „descurajare" au fost instrumente centrale ale stabilizării[559]. Diviziunile ideologice și alianțele militare rigide au definit logica relațiilor internaționale în această perioadă.

Ordinea internațională contemporană este frecvent caracterizată ca fiind multipolară, întrucât influența și capacitatea de a modela rezultatele politice sunt distribuite între mai mulți actori globali – inclusiv Statele Unite, China, Uniunea Europeană, Rusia și India. Această multipolaritate emergentă se reflectă în competiția pentru influență economică, tehnologică și politică, dar și în eforturile de reformare a instituțiilor internaționale tradiționale pentru a reflecta noile fluxuri de putere.

Pornind de la aceste raționamente, ordinea internațională constituie atât un sistem de reguli și instituții, cât și o expresie a distribuției puterii între actori suverani. Capacitatea acestui sistem de a absorbi schimbările sau de a se adapta la noi configurații de putere rămâne o preocupare centrală pentru disciplina *Relații internaționale* și pentru politicile de securitate globală. Conceptul de ordine mondială depășește relațiile dintre state și include instituțiile internaționale, actorii nonstatali și normele globale care structurează interacțiunile internaționale[560]. Ordinea mondială nu reflectă doar stabilitatea sistemului, ci și legitimitatea și eficiența instituțiilor internaționale, precum ONU, organizațiile regionale și tratatele multilaterale, care reglementează cooperarea globală și reduc riscul conflictelor.

Analiza contemporană evidențiază interdependența ordinii internaționale și a ordinii mondiale: stabilitatea între state facilitează funcționarea instituțiilor globale și respectarea normelor internaționale, în timp ce o ordine mondială eficientă

[558] IKENBERRY, G. I. *Op. cit.*
[559] WALTZ, K. *Op. cit.*
[560] IKENBERRY, G. I. *Op. cit.,* p. 22.

consolidează predictibilitatea și securitatea relațiilor internaționale[561]. Totodată, ordinea internațională este vulnerabilă la schimbările de putere, conflictele regionale și la influența actorilor non-statali, cum ar fi corporațiile multinaționale sau organizațiile neguvernamentale. În această perspectivă, teoria lui Bull subliniază importanța echilibrului între normele internaționale și interesele naționale, precum și rolul diplomației și al instituțiilor internaționale în prevenirea violenței[562]. De asemenea, ordinea internațională trebuie să integreze principii etice și juridice, aspect ce leagă conceptul de ordine mondială de dreptul internațional și etica în politica globală, fiind esențial pentru menținerea stabilității și cooperării internaționale.

Distincția dintre ordinea internațională și ordinea mondială evidențiază complexitatea interacțiunilor globale și nevoia de a înțelege mecanismele legale, politice și etice care guvernează comportamentul actorilor internaționali. În timp ce ordinea internațională se concentrează pe relațiile dintre state și pe aplicarea dreptului internațional, ordinea mondială are o perspectivă mai largă, incluzând actorii non-statali și abordând probleme globale emergente, necesare unei guvernanțe eficiente și echitabile la nivel planetar (*a se vedea* Anexa 5). Prin urmare, studiul ordinii internaționale și al ordinii mondiale oferă o perspectivă analitică esențială asupra modului în care politica mondială funcționează într-un sistem anarhic reglat de norme, evidențiind tensiunea între suveranitate și cooperare și relevanța principiilor morale și juridice pentru buna funcționare a sistemului global [563].

3. Ordinea şi justiţia în poltica mondială

Problematica ordinii și justiției în politica mondială se află în centrul dezbaterilor contemporane din domeniul relațiilor internaționale, al filosofiei politice și al dreptului internațional. Cele două concepte sunt profund interdependente, dar deseori intră într-o relație tensionată, chiar antagonică. Ordinea internațională vizează menținerea stabilității, predictibilității și securității într-un sistem caracterizat prin anarhie, în timp ce justiția globală presupune evaluarea normativă a modului în care puterea, resursele și oportunitățile sunt distribuite între state și actori non-statali[564]. Această tensiune fundamentală capătă o relevanță sporită într-un context marcat de transformări structurale profunde: erodarea hegemoniei occidentale, emergența puterilor revizioniste, crizele climatice și sanitare globale, intensificarea inegalităților și contestarea legitimității instituțiilor multilaterale. În sens clasic, ordinea internațională poate fi definită ca un ansamblu de modele stabile de interacțiune, reguli, instituții și practici care limitează violența, protejează suveranitatea și permit cooperarea între

[561] DUNNE, T. *Inventing International Society: A History of the English School*. London: Macmillan, 1998, p. 45 ISBN: 0-333-64345-3. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/370119/Inventing_International_Society_A_History_of_the_English_School

[562] BULL, H. *Op. cit.,* p. 20.

[563] DUNNE, T. *Op. cit.,* p. 47.

[564] BULL, H. *Op. cit.*

state[565]. Într-un sistem internațional lipsit de o autoritate centrală, ordinea nu este impusă ierarhic, ci rezultă din convergența intereselor, echilibrul puterii și internalizarea normelor.

Din perspectiva realismului, ordinea este inseparabilă de structura distribuției puterii. Autori precum Morgenthau[566] și Mearsheimer[567] susțin că stabilitatea internațională este asigurată prin echilibrul de putere sau prin hegemonie, iar considerațiile morale sau de justiție sunt subordonate imperativelor de securitate. Ordinea realistă este, așadar, una funcțională, dar normativ limitată, întrucât legitimează inegalitățile și dominația Marilor Puteri.

Contrar teoriei realiste, liberalismul instituțional argumentează că ordinea internațională poate fi stabilă și legitimă prin intermediul instituțiilor, normelor și dreptului internațional[568]. Ordinea liberală postbelică, consolidată sub hegemonia Statelor Unite, a fost construită pe principii precum multilateralismul, cooperarea economică și respectarea drepturilor omului. Totuși, această ordine a fost criticată pentru caracterul său selectiv și asimetric, întrucât beneficiile sale au fost distribuite inegal, iar regulile au fost aplicate diferit în funcție de poziția statelor în ierarhia globală.

Abordarea constructivistă aduce o contribuție esențială prin sublinierea faptului că ordinea internațională nu este doar un produs al puterii materiale, ci și al ideilor, normelor și identităților colective[569]. Din această perspectivă, legitimitatea ordinii este crucială pentru sustenabilitatea sa, iar percepțiile de injustiție pot conduce la contestare și schimbare sistemică.

Conceptul de justiție globală extinde preocupările etice dincolo de granițele statului-națiune, abordând probleme precum sărăcia globală, drepturile omului, accesul la resurse, protecția mediului și responsabilitatea față de generațiile viitoare[570]. În acest sens, justiția nu este doar o chestiune de distribuție, ci și de recunoaștere, participare și responsabilitate. John Rawls, în *The Law of Peoples*, propune o concepție moderată a justiției internaționale, bazată pe respectul reciproc între „popoare bine

---

[565] BULL, H. *Op. cit.*

[566] MORGHENNTHAU, H. *Op. cit.*

[567] MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2001. 480 p. ISBN: 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf

[568] KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf

[569] WENDT, A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 360 p. ISBN: 978-0521385249. [online]. Disponibil: https://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf

[570] HELD, D. *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Polity Press, 2004. [online]. Disponibil: https://czechpolsci.eu/article/view/34481/29373

orânduite”[571]. Criticii săi susțin însă că această abordare este insuficientă pentru a răspunde inegalităților globale profunde, întrucât menține o separație rigidă între justiția internă și cea internațională. În schimb, teoriile cosmopolite pledează pentru obligații morale transnaționale și pentru reformarea structurilor globale care perpetuează sărăcia și excluziunea.

Dintr-o perspectivă critică, ordinea internațională existentă este adesea văzută ca *structural injustă,* deoarece reflectă raporturi istorice de dominație economică și politică, moștenite din colonialism și consolidate prin mecanismele economiei globale contemporane[572]. Instituții precum FMI sau Banca Mondială sunt frecvent criticate pentru impunerea unor politici care subminează autonomia statelor în curs de dezvoltare, în numele stabilității macroeconomice.

Relația dintre ordine și justiție se manifestă adesea sub forma unei *dileme normative*: măsurile necesare pentru menținerea ordinii pot intra în conflict cu principiile justiției, iar eforturile de corectare a injustițiilor pot genera instabilitate. Această dilemă este evidentă în dezbaterile privind intervențiile umanitare, unde protejarea drepturilor fundamentale poate contraveni principiului suveranității statale[573]. Conceptul de *responsabilitate de a proteja* ilustrează această tensiune. Deși este conceput ca un mecanism de reconciliere între ordine și justiție, aplicarea sa selectivă a subminat legitimitatea normei și a amplificat suspiciunile privind instrumentalizarea justiției umanitare în scopuri geopolitice. De asemenea, criza schimbărilor climatice evidențiază limitele ordinii internaționale actuale. Deși este una dintre cele mai grave injustiții globale – afectând disproporționat statele și populațiile cele mai vulnerabile – răspunsul internațional rămâne fragmentat, reflectând prioritizarea intereselor naționale pe termen scurt în detrimentul justiției intergeneraționale.

Reconcilierea dintre ordine și justiție în politica mondială necesită o reconceptualizare a legitimității ordinii internaționale. O ordine stabilă pe termen lung nu poate fi menținută exclusiv prin coerciție sau hegemonie, ci trebuie să fie percepută ca justă de către o majoritate a actorilor globali[574]. Aceasta presupune reformarea instituțiilor internaționale, democratizarea guvernanței globale și integrarea mai consistentă a normelor de echitate și responsabilitate. În acest sens, teoriile critice și post-structuraliste contribuie la demascarea relațiilor de putere ascunse în discursurile dominante despre ordine, oferind instrumente analitice pentru construirea unor alternative normative mai incluzive.

---

[571] RAWLS, J. *The Law of Peoples*. Cambridge: Harvard University Press, 1999. 234 p. ISBN 978-0674002457. [online]. Disponibil: https://cooperative-individualism.org/rawls-john_the-law-of-peoples-1993-autumn.pdf

[572] WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System*. New York: Academic Press, 1974. 416 p. ISBN 978-0123495507. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/495082/mod_resource/content/1/Wallerstein-Modern%20World-System%20I.pdf

[573] BELLAMY, A. J. *Responsibility to Protect*. Cambridge: Polity Press, 2009. 268 p. ISBN-10. 9780745643489. [online]. Disponibil: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cceia/v24i

[574] IKENBERRY, G. J. *Op. cit.*

Ordinea și justiția în politica mondială nu sunt concepte antagonice în mod inevitabil, dar relația lor este profund tensionată și condiționată de structurile de putere existente. Ordinea fără justiție riscă să devină instabilă și contestată, în timp ce justiția fără ordine poate rămâne un ideal normativ lipsit de eficiență practică. Provocarea fundamentală a politicii mondiale contemporane constă în articularea unei ordini internaționale care să fie nu doar funcțională, ci și legitimă din punct de vedere moral, susceptibilă să răspundă provocărilor globale într-un mod echitabil și sustenabil.

4. Dreptul și morala în politica mondială

Relația dintre drept și morală reprezintă una dintre cele mai complexe și persistente problematici ale politicii mondiale. Într-un sistem internațional caracterizat prin absența unei autorități centrale, pluralism normativ și asimetrii profunde de putere, dreptul internațional și principiile morale nu funcționează într-o relație armonioasă, ci într-un echilibru fragil, adesea tensionat. În timp ce dreptul internațional aspiră la stabilirea unor reguli universal aplicabile (*a se vedea* Anexa 6), morala introduce criterii de evaluare etică ce pot transcende sau contesta legalitatea formală a acțiunilor statelor. Sistemul Westfalian a consolidat principiul suveranității naționale, conferind statelor puterea supremă asupra teritoriului propriu și independența în afacerile internaționale[575] . P. A. Țîgankov subliniază că atât dreptul, cât și morala funcționează ca reguli obligatorii de comportament, reflectând nivelul de dezvoltare al sistemului relațiilor internaționale și al civilizației. Cu toate acestea, există diferențe esențiale între aceste sisteme: principiile juridice sunt codificate în documente oficiale și sunt aplicabile prin instrumente coercitive, precum sancțiuni sau excluderea din organizații internaționale, în timp ce normele morale se bazează pe influențe sociale și educaționale, fără a avea caracter obligatoriu. Atât dreptul, cât și morala se fundamentează pe valori social determinate, incluzând dimensiuni ideologice, religioase și umaniste[576] .

Dreptul internațional s-a dezvoltat concomitent cu evoluția relațiilor dintre popoare. Conceptul de *ius inter gentes* (drept între popoare) își are originile în dreptul roman (*ius gentium*) și a fost consacrat de Hugo Grotius în lucrarea sa *De jure belli ac pacis*[577] , în care a argumentat că disputele trebuie soluționate prin mijloace juridice, iar războiul este justificat doar în caz de autoapărare sau ca răspuns la prejudicii reale[578]. Această abordare a stat la baza dezvoltării ulterioare a dreptului

[575] КОЛОСОВ, Ю. М., КУЗНЕЦОВ, В. И. *Международное право:* Учебник. Москва: Международные отношения, 2010.

[576] ЦЫГАНКОВ, А. В. *Проблемы правового регулирования международных отношений.* Гл. 12–13. Москва: Международные отношения, 2012.

[577] GROTIUS, H. *De jure belli ac pacis,* 1925. [online]. Disponibil: https://ia801303.us.archive.org/31/items/hugonisgrottiide21grot/hugonisgrottiide21grot.pdf

[578] КОЛОСОВ, Ю. М., КУЗНЕЦОВ, В. И. *Op. cit.*

internațional, fiind un reper metodologic esențial pentru teoria și practica juridică globală. Spre deosebire de dreptul intern, care dispune de organe legislative centrale și structuri administrative capabile să impună normele juridice, dreptul internațional funcționează fără o autoritate centrală coercitivă. În prezent, conform articolului 38 din Statutul Curții Internaționale de Justiție[579], sursele dreptului internațional sunt următoarele:

a) *Tratatele internaționale*, generale sau speciale, care stabilesc reguli recunoscute explicit de statele părți;
b) *Cutuma internațională***,** ca expresie a unei practici generale acceptate ca normă de drept;
c) *Principiile generale de drept***,** recunoscute de națiunile civilizate;
d) *Hotărârile judecătorești și doctrina* celor mai calificați specialiști în drept public, considerate mijloace auxiliare pentru determinarea normelor de drept, cu respectarea limitărilor prevăzute în articolul 59[580].

Dreptul internațional are o importanță esențială, contribuind la reducerea incertitudinii în mediul internațional și la stabilizarea relațiilor dintre state. În funcție de obiectul reglementării, acesta se clasifică în două ramuri principale: *dreptul internațional public,* destinat reglementării relațiilor interstatale și protejării intereselor colective, și *dreptul internațional privat,* care guvernează interacțiunile între persoane fizice, corporații și alte entități private pe plan internațional. Ambele ramuri asigură un cadru juridic care facilitează cooperarea, reduce conflictele și stabilește norme de comportament obligatorii pentru actorii internaționali. Astfel, dreptul internațional funcționează ca un instrument indispensabil de reglementare, compensând lipsa unui guvern central printr-un sistem de norme recunoscute și acceptate în mod consensual de statele lumii. Prin intermediul acestuia, comunitatea internațională poate armoniza interesele divergente, prevenind escaladarea conflictelor și promovând un cadru de ordine și securitate internațională[581].

Semnarea Păcii de la Westfalia în 1648 marchează un moment definitoriu pentru dreptul internațional, stabilind principiul suveranității naționale (*national sovereignty*) ca fundament al ordinii internaționale moderne. Suveranitatea implică faptul că statul deține autoritatea supremă pe teritoriul său și acționează independent în relațiile internaționale, fără a fi supus intervențiilor externe în afacerile interne[582]. Conform acestui principiu, alte state sau actori internaționali nu au dreptul să intervină în politica internă sau în guvernarea unui stat suveran, ceea ce conferă stabilitate și predictibilitate interacțiunilor internaționale.

---

[579] *Статут Международного Суда.* [online]. Disponibil: https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml

[580] *Ibidem.*

[581] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012, с. 274-292. ISBN: 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az

[582] КОЛОСОВ, Ю. М., КУЗНЕЦОВ, В. И. *Op. cit.*

Din suveranitate decurge principiul egalității suverane a statelor (*sovereign equality*), conform căruia toate statele sunt egale juridic, indiferent de dimensiunea teritorială, populație, puterea economică sau capacitatea militară. Acest principiu stabilește că fiecare stat are drepturi și obligații echivalente în cadrul sistemului internațional. El este consacrat explicit în articolul 2 alineatul 1 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, care afirmă că „Organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor săi" (UN, 1945). Conținutul și aplicarea acestui principiu sunt detaliate și în Declarația privind principiile dreptului internațional referitoare la relațiile de prietenie și cooperare dintre state, adoptată în conformitate cu Carta ONU în 1970.

Suveranitatea servește drept fundament pentru alte principii fundamentale ale dreptului internațional, inclusiv:

1. *Inviolabilitatea frontierelor* – recunoașterea delimitărilor teritoriale existente și interzicerea anexării prin forță;
2. *Integritatea teritorială* – protejarea unității teritoriului unui stat împotriva agresiunii externe;
3. *Neamestecul în treburile interne* – restricționarea ingerințelor politice, economice sau militare în afacerile interne ale unui stat suveran [583].

Prin urmare, suveranitatea și egalitatea suverană constituie pietrele de temelie ale dreptului internațional modern, fiind esențiale pentru menținerea ordinii, prevenirea conflictelor și garantarea respectului reciproc între state.

Unul dintre pilonii fundamentali ai dreptului internațional îl reprezintă soluționarea pașnică a diferendelor internaționale. Acest principiu este strâns legat de interdicția folosirii forței sau a amenințării cu forța și de obligația cooperării între state. El este consacrat în Carta Organizației Națiunilor Unite, în declarațiile internaționale privind relațiile de prietenie și cooperare dintre state, precum și în alte instrumente juridice internaționale[584]. Conform normelor internaționale, statele sunt obligate să-și rezolve disputele prin mijloace pașnice, recurând, după caz, la negocieri directe, mediere sau la proceduri juridice. Astfel, obiectivul central al acestor norme este prevenirea escaladării conflictelor și protejarea stabilității internaționale. Metodele de soluționare a disputelor internaționale pot fi grupate în două categorii principale:

1. *Negocieri și mediere,* care implică interacțiunea directă între state sau implicarea unui actor terț pentru facilitarea compromisului;
2. *Proceduri juridice,* care includ arbitrajul internațional și recursul la instanțe specializate, precum Curtea Internațională de Justiție, cu sau fără participarea unui terț[585].

[583] ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Op. cit.*

[584] HOLSTI, K. J. *Peace and war: armed conflicts and international order 1648-1989.* [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps143a/readings/Holsti%20-%20Peace%20and%20War%20[Chapters%201%20&%2012].pdf

[585] *Статут Международного Суда.* [online]. Disponibil: https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml

Aceste mecanisme reflectă eforturile comunității internaționale de a crea un cadru legal susceptibil să reducă conflictele armate și să mențină pacea și securitatea internațională. Ele demonstrează, totodată, rolul dreptului internațional ca instrument de reglementare și normare a relațiilor interstatale, evidențiind interdependența dintre principii, norme și practică. Totuși, în practica politicii mondiale, dreptul internațional nu poate fi înțeles în afara contextului său politic și etic. Așa cum subliniază H. Bull[586], dreptul internațional face parte dintr-o „societate internațională" în care normele juridice sunt menținute nu doar prin constrângere, ci și prin percepții comune de legitimitate. Astfel, respectarea dreptului este strâns legată de compatibilitatea sa cu valorile morale împărtășite de actorii internaționali. În acest sens, dreptul internațional funcționează simultan ca instrument de stabilizare a ordinii și ca mecanism de legitimare a raporturilor de putere existente. Normele juridice pot consolida *statu-quo*-ul, oferind o aparență de neutralitate și universalitate unor aranjamente profund asimetrice.

Morala în politica mondială se referă la principiile etice care ghidează judecățile privind binele, răul, dreptatea și responsabilitatea în relațiile internaționale. Spre deosebire de drept, morala nu este codificată într-un sistem coerent de reguli obligatorii, ci operează prin norme, valori și idealuri care pot varia semnificativ între culturi și tradiții politice.

Teoriile universaliste susțin existența unor principii morale fundamentale, precum demnitatea umană și drepturile omului, care sunt aplicabile tuturor actorilor, indiferent de context. În schimb, relativiștii avertizează asupra riscului imperialismului moral, subliniind că impunerea unor valori pretins universale poate masca interese politice și relații de dominație. Această tensiune este evidentă în politica drepturilor omului, unde discursul moral este adesea utilizat pentru a justifica sancțiuni, intervenții sau presiuni diplomatice. Deși drepturile omului sunt consacrate juridic prin tratate internaționale, aplicarea lor selectivă subminează atât autoritatea morală, cât și legitimitatea juridică a sistemului internațional[587]. Una dintre cele mai importante problematici ale politicii mondiale este diferența dintre legalitate și legitimitate. O acțiune poate fi conformă cu dreptul internațional pozitiv, dar profund contestabilă din punct de vedere moral, sau invers: poate fi considerată moral justificată, dar ilegală[588]. Intervențiile umanitare constituie un exemplu paradigmatic. În absența autorizării Consiliului de Securitate al ONU, intervențiile militare realizate în numele protejării populațiilor civile ridică dileme acute.

---

[586] BULL, H. *Op. cit.*

[587] DONNELLY, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca: Cornell University Press, 2013. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780801467493_A29968226/preview-9780801467493_A29968226.pdf

[588] FRANCK, T. M. *The Power of Legitimacy among Nations.* Oxford: Oxford University Press, 1990. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780195362879_A24388977/preview-9780195362879_A24388977.pdf

Conceptul de *responsabilitate de a proteja* a fost conceput tocmai pentru a reconcilia dreptul și morala, dar aplicarea sa a generat suspiciuni privind instrumentalizarea normelor morale în scopuri geopolitice[589]. Astfel, relația dintre drept și morală este mediată de puterea politică. Statele dominante au o capacitate sporită de a defini ce este legal și ce este moral acceptabil, ceea ce conduce la o ierarhizare normativă a sistemului internațional.

Teoriile critice ale relațiilor internaționale contestă neutralitatea dreptului și universalitatea moralei în politica mondială. Robert Cox argumentează că normele juridice și morale reflectă interesele structurilor de putere dominante și contribuie la reproducerea acestora. Din această perspectivă, dreptul internațional nu este doar un set de reguli, ci un discurs care legitimează o anumită ordine globală[590]. Abordările post-coloniale subliniază faptul că dreptul internațional modern s-a dezvoltat într-un context istoric marcat de colonialism, iar principiile sale pretins universale au fost adesea utilizate pentru a justifica dominația occidentală. În mod similar, discursurile morale dominante pot marginaliza perspectivele alternative, non-occidentale, asupra justiției și responsabilității. În contextul provocărilor globale actuale–schimbări climatice, pandemii, inteligență artificială, inegalități economice – interdependența dintre drept și morală devine tot mai evidentă. Problemele care transcend granițele statale necesită nu doar soluții juridice, ci și consensuri morale privind responsabilitatea comună și echitatea intergenerațională. Eșecul comunității internaționale de a adopta măsuri suficient de ambițioase în domeniul schimbărilor climatice reflectă discrepanța dintre angajamentele morale declarate și constrângerile juridice și politice reale. Această discrepanță subminează credibilitatea atât a dreptului internațional, cât și a discursului moral global.

Dreptul și morala în politica mondială se află într-o relație de interdependență structurală, dar și de tensiune permanentă. Dreptul fără fundament moral riscă să devină un instrument tehnic al puterii, lipsit de legitimitate, în timp ce morala fără ancorare juridică rămâne un ideal normativ dificil de transpus în practică (*a se vedea* Anexa 7). Provocarea centrală a politicii mondiale contemporane constă în articularea unui cadru normativ, în care dreptul și morala să se susțină reciproc, contribuind la o ordine internațională nu doar stabilă, ci și legitimă și echitabilă.

Concluzii

Analiza raportului dintre drept și etică în politica mondială evidențiază caracterul normativ și tensionat al ordinii internaționale contemporane. Într-un context global marcat de pluralism cultural, asimetrii de putere și interdependențe crescânde, dreptul internațional și etica politică trebuie înțelese ca structuri interconectate care influențează legitimitatea și eficiența guvernanței globale. Dreptul internațional constituie un cadru instituționalizat al valorilor etice dominante, consacrând principii

[589] BELLAMY, A. J. *Op. cit.*
[590] COX, R. *Op. cit.*

precum suveranitatea statelor, interzicerea folosirii forței și respectarea drepturilor omului. Totuși, caracterul său pozitivist și consensual limitează capacitatea de a răspunde adecvat la dileme morale acute, precum intervențiile umanitare sau crizele climatice, evidențiind tensiunea dintre legalitate și legitimitate.

Etica în politica mondială funcționează atât ca fundament axiologic al dreptului, cât și ca instrument critic. În acest sens, etica completează și dinamizează dreptul, contribuind la evoluția normelor internaționale. Globalizarea și apariția actorilor transnaționali au erodat centralitatea statului, generând probleme complexe de responsabilitate și imputabilitate. Dreptul internațional clasic se dovedește insuficient pentru a reglementa aceste dinamici, impunând o reconceptualizare etică a responsabilității globale.

Actualmente, dreptul și etica în politica mondială trebuie înțelese ca dimensiuni complementare ale aceleiași realități normative. Viabilitatea ordinii internaționale depinde de capacitatea de a armoniza constrângerile juridice cu exigențele morale, într-un proces continuu de reflecție critică și reformă instituțională. O astfel de abordare nu doar consolidează legitimitatea politicii globale, ci oferă și premisele unei guvernanțe mai echitabile și mai responsabile într-o lume profund interdependentă.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați conceptul de ordine în politica mondială din perspectiva lui Hedley Bull.
2. Stabiliți relația dintre ordinea internațională *vs.* ordinea mondială.
3. Identificați specificul relației dintre ordine şi justiţie în poltica mondială.
4. Evaluați rolul dreptului și al moralei în politica mondială la etapa actuală.

Bibliografie selectivă:

4. BULL, H. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977. 288 p. ISBN 978-0333163059. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/03%20Anarchy,%20Hierarchy,%20and%20Sovereignty/Bull%20-%20The%
5. BELLAMY, A. J. *Responsibility to Protect*. Cambridge: Polity Press, 2009. 268 p. ISBN-10. 9780745643489. [online]. Disponibil: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cceia/v24i
6. DONNELLY, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca: Cornell University Press, 2013. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780801467493_A29968226/preview-9780801467493_A29968226.pdf

7. HELD, D. *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Polity Press, 2004. [online]. Disponibil: https://czechpolsci.eu/article/view/34481/29373
8. HOLSTI, K. J. *Peace and war: armed conflicts and international order 1648-1989.* [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps143a/readings/Holsti%20-%20Peace%20and%20War%20[Chapters%201%20&%2012].pdf
9. KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf
10. IKENBERRY, G. J., MYERS, J. J. *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press, 2011. 392 p. ISBN-10:0691125589 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265084370_Liberal_Leviathan_The_Origins_Crisis_and_Transformation_of_the_American_World_Order
11. MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2001. 480 p. ISBN: 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf
12. MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Norton, 2005. 768 p. ISBN: 978-0393920778. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf
13. ЦЫГАНКОВ, А. В. *Проблемы правового регулирования международных отношений.* Гл. 12–13. Москва: Международные отношения, 2012.

Tema19. SCENARII FUTUROLOGICE ÎN POLITICA MONDIALĂ

Cunoștințe/unități de conținut	Abilități	Responsabilitate și autonomie
Termeni-cheie: *politică mondială, relaţii internaţionale.* **Unități de conținut:** 1. „Scenarii futurologice" în politica mondială 2. Multipolaritatea și redistribuirea puterii globale 3. Crize globale și scenarii de reziliență 4. Tehnologie și geopolitică: dinamici și implicații globale 5. Republica Moldova în politica mondială	- analizează specificul scenariilor futurologice; - stabilește dimensiunea multipolarității și redistriburii puterii globale; - compară modelele scenariilor de reziliență; - evaluează rolul tehnologiei în politica mondială; - înaintează scenarii privind viitoarele evoluții ale Republicii Moldova pe arena internațională.	Absolventul în mod autonom, apelând la anumite tehnici de studiere, evaluează sarcinile și determină activitățile necesare studierii scenariilor futurologice în politica mondială.

Forme și strategii de organizare a activităților didactice: învăţare exploratorie ghidată (discuţii în clasă), chestionare, brainstorming, dezbateri în baza ideii expuse.

Repere de conținut:

Introducere

Studiul scenariilor futurologice reprezintă o metodă esențială pentru înțelegerea dinamicii complexe a politicii mondiale și anticiparea evoluțiilor internaționale. Într-o lume caracterizată de multipolaritate emergentă, interdependență economică și accelerarea tehnologică, incertitudinea devine unul dintre factorii definitorii ai relațiilor internaționale. Prin analizarea și modelarea scenariilor, cercetătorii pot explora nu doar traiectoriile probabile, ci și alternativele strategice care pot influența stabilitatea, securitatea și ordinea globală. Scenariile futurologice se bazează pe identificarea tendințelor majore, a punctelor de inflexiune și a interacțiunilor complexe dintre actori statali și non-statali, inclusiv organizații internaționale, corporații multinaționale și rețele tehnologice. Aceste instrumente permit analiza impactului unor factori disruptivi, cum ar fi crizele economice globale, schimbările climatice, revoluțiile tehnologice sau conflictele geopolitice, și ajută la formularea de politici proactive[591]. Futurologia politică permite astfel explorarea „viitorurilor alternative" printr-o abordare proactivă, ajutând

[591] WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

actorii statali și non-statali să se pregătească pentru evenimente imprevizibile și pentru schimbări structurale profunde[592]. Ea implică identificarea trendurilor emergente, evaluarea vulnerabilităților sistemice și testarea rezilienței strategiilor politice în fața scenariilor adverse[593]. În plus, futurologia valorifică instrumente analitice precum modelarea predictivă, analiza de risc și simulările de tip war-gaming pentru a transforma informațiile complexe în instrumente de decizie operaționalizabile.

1. „Scenarii futurologice" în politica mondială

În contextul global actual, caracterizat de incertitudini crescute și concurență strategică între marii actori – cum sunt Statele Unite, China, Rusia și Uniunea Europeană – scenariile futurologice oferă un cadru analitic pentru anticiparea tendințelor emergente, evaluarea riscurilor și identificarea oportunităților pentru guvernanță internațională eficientă. Pentru o mai bună comprehensiune a semnificației „scenariu futurologic", apare necesitatea de a reliefa componența terminologică a acestuia, analizând originea și semnificația celor două elemente care îl formează: „scenariu" și „futurologic". Primul constituient, „scenariu", își are etimonul în italianul *scenario*, care inițial desemna planul sau textul unui spectacol teatral, derivat din *scena* (lat. *scaena*), adică „scenă" sau „locul unde se desfășoară acțiunea"[594]. În context modern, termenul a evoluat pentru a desemna o reprezentare structurată a unei succesiuni de evenimente sau situații, nu doar în teatru, ci și în analiza socială, economică sau politică. Cel de al doilea constituient, adjectivul „futurologic", derivă din latinescul *futurus*, însemnând „viitor", combinat cu sufixul *-logie* (din grecescul *logos*, „studiu" sau „discurs"), indicând astfel studiul sau analiza viitorului.

Futurologia este disciplina care explorează posibile evoluții viitoare, pe baza tendințelor și variabilelor sistemice[595]. Astfel, expresia „scenariu futurologic" desemnează, literal, „planul sau reprezentarea unei posibile succesiuni de evenimente viitoare", subliniind atât dimensiunea narativă a scenariului, cât și componenta analitică orientată spre viitor[596].

---

[592] ПОДБЕРЕЗКИНА, А. И. *Стратегическое прогнозирование и планирование внешней и оборонной политики.* Том 2. МГИМО, Университет, 2015. 722 с. [online]. Disponibil: https://mgimo.ru/upload/iblock/3d5/3d5cfa570e4fe96f6b6b47bc62c37ba1.pdf?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

[593] КОЛОМЫЦ, Д. М. *Западная футурология и её политические ориентиры,* 2009. [online]. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/zapadnaya-futurologiya-i-eyo-politicheskie-orientiry.pdf

[594] *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010. 730 p. ISBN 978-0199573158.

[595] BACON, E. *Comparing political futures: The rise and use of scenarios in future–oriented area studies.* În: Contemporary Politics, 2012, September, 18 (3), p. 270-285. ISSN 1356-9775. [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/263681335_Comparing_political_futures_The_rise_and_use_of_scenarios_in_future-oriented_area_studies

[596] BENEDIKTE, R. *Futures thinking becomes a priority for all globalized societies*. În: Perspective, 2025, February, vol. 3. Article number 7. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/article/10.1007/s44282-024-00128-7/f_0019981_16983.pdf

În accepțiunea modernă, „scenariu futurologic” reprezintă o reconstrucție metodică a unor evoluții posibile ale viitorului, bazată pe analiza sistematică a tendințelor și a factorilor critici care influențează dinamica politică, economică, socială și tehnologică. Aceste scenarii nu constituie predicții certe, ci instrumente analitice care permit explorarea alternativelor strategice, identificarea riscurilor și testarea rezilienței deciziilor în condiții de incertitudine[597]. Prin structurarea legăturilor cauzale și evidențierea punctelor vulnerabile ale sistemului internațional, scenariile futurologice devin un cadru esențial pentru planificarea politică, anticiparea schimbărilor și înțelegerea complexității ordinii mondiale.

Ele facilitează înțelegerea modului în care interacțiunile complexe dintre economie, securitate, tehnologie și societate pot conduce la dezvoltarea unor ordini internaționale diferite, fie ele centrate pe cooperare, competiție sau pe conflict. Prin urmare, explorarea scenariilor futurologice în politica mondială reprezintă nu doar un exercițiu teoretic, ci o necesitate practică pentru formularea de strategii și politici care să răspundă eficient provocărilor globale, să maximizeze reziliența statelor și să contribuie la menținerea stabilității internaționale[598].

Literatura de specialitate clasifică scenariile viitorului în trei mari tipuri, în funcție de gradul de schimbare față de tendințele prezente și de modul în care aceste schimbări afectează stabilitatea și dinamica sistemului internațional[599].

1. Scenarii continuiste

Scenariile continuiste extrapolează tendințele actuale, presupunând o evoluție relativ stabilă a instituțiilor multilaterale, a globalizării economice și a cooperării în domeniile reglementate internațional. În aceste scenarii, schimbările apar treptat, prin ajustări incremental lente, iar arhitectura globală existentă rămâne funcțională. Exemple concrete includ consolidarea acordurilor comerciale internaționale existente, stabilitatea sistemului Organizației Națiunilor Unite și menținerea fluxurilor globale de capital și investiții. În acest tip de scenariu, conflictele majore sunt limitate, iar ordinea internațională se adaptează fără a suferi transformări structurale semnificative.

2. Scenarii disruptiv nonliniare

Aceste scenarii presupun apariția unor evenimente neanticipate sau „lebede negre”, care pot modifica rapid regulile jocului geopolitic și economic. Ele se caracterizează prin incertitudine ridicată și impact profund, dar greu de cuantificat temporal și

[597] BENEDIKTE, R. *Futures thinking becomes a priority for all globalized societies*. În: Perspective, 2025, February, vol. 3. Article number 7. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/article/10.1007/s44282-024-00128-7/f_0019981_16983.pdf

[598] AMER, M., DAIM, T. U., JETTER, A. *A review of scenario planning*. În: Future, 2013, February, vol. 46, p. 23-40. [online]. Disponibil: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328712001978?via%3Dihub

[599] RINGLAND, G. T. *Scenario Planning: Managing for the Future,* 1998. 422 p. ISBN 0-471-97790-X. [online]. Disponibil: http://www.laprospective.fr/dyn/francais/memoire/texte_fondamentaux/scenario-planning-managing-for-the-future-ringland-schwartz.pdf

geografic. Exemple relevante includ pandemia globală COVID-19, crizele financiare majore, precum criza din 2008, și efectele schimbărilor climatice care generează migrație forțată și presiuni asupra infrastructurilor statale. Alte exemple contemporane includ atacurile cibernetice la scară largă și colapsurile sistemelor financiare regionale, care pot conduce la reorganizări neașteptate ale fluxurilor economice și relațiilor diplomatice.

3. Scenarii transformatoare

Scenariile transformatoare presupun schimbări radicale ale ordinii mondiale, care pot fi orientate fie spre centralizare și guvernanță globală extinsă, fie spre fragmentare accentuată a puterii statale și a cooperării multilaterale. Ele iau în considerare posibilitatea unor salturi structurale în sistemul internațional, precum apariția de noi forme de alianțe strategice, instituții regionale sau cadre normative globale inovatoare. Exemple includ dezvoltarea unei autorități globale de reglementare a inteligenței artificiale, apariția unor blocuri economice autonome față de structurile tradiționale sau restructurarea regimurilor de securitate colectivă în contextul tensiunilor geopolitice emergente[600].

2. Multipolaritatea și redistribuirea puterii globale

În ultimele decenii, ordinea internațională a înregistrat o transformare semnificativă, caracterizată prin tranziția de la unipolaritate la multipolaritate. Multipolaritatea desemnează o distribuție a puterii în sistemul internațional în care mai mulți actori majori dețin influență economică, politică și militară comparabilă, iar deciziile globale nu mai sunt dominate de o singură superputere[601]. Redistribuirea puterii globale reprezintă procesul prin care state emergente, precum China, India sau Brazilia, câștigă influență, în timp ce actorii tradiționali își ajustează poziția strategică. Această schimbare are implicații majore asupra securității globale, guvernanței internaționale și dinamicii economice globale.

Redistribuirea puterii nu se limitează la dimensiunea militară. Economia, tehnologia și demografia reprezintă factori critici în redefinirea influenței globale. China, prin creșterea PIB-ului și prin investiții globale, cum este Belt and Road Initiative, își consolidează poziția strategică. India și Brazilia, la rândul lor, câștigă influență prin resurse naturale și creștere demografică rapidă. Acești actori modifică fluxurile comerciale, investițiile și capacitatea de influență diplomatică, creând un sistem internațional mai interdependent și mai competitiv.

---

[600] RINGLAND, G. T. *Scenario Planning: Managing for the Future,* 1998. 422 p. ISBN 0-471-97790-X. [online]. Disponibil: http://www.laprospective.fr/dyn/francais/memoire/texte_fondamentaux/scenario-planning-managing-for-the-future-ringland-schwartz.pdf

[601] KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence.* Fourth Edition, 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf

Multipolaritatea generează, însă, un sistem internațional mai complex și potențial instabil. Alianțele temporare și competiția pentru resurse cresc riscul escaladării conflictelor regionale. În plus, proliferarea tehnologiilor militare și a capacităților cibernetice introduce noi dimensiuni ale securității strategice. Redistribuirea puterii influențează și instituțiile multilaterale. Statele emergente solicită reforme care să reflecte noile realități geopolitice. Această participare poate fragmenta deciziile globale, dar, totodată, poate să introducă mecanisme mai adaptabile de cooperare internațională[602]. De asemenea, multipolaritatea afectează și structura economică globală prin diversificarea fluxurilor de capital, a piețelor și a lanțurilor de aprovizionare[603]. Blocurile economice regionale și inițiative precum RCEP reflectă redistribuirea influenței economice și reduc dependența de un singur centru de putere.

Pe baza acestor dinamici, se pot contura următoarele scenarii pentru ordinea globală multipolară:

- *Multipolaritate stabilă* – actorii majori reușesc să mențină echilibrul prin cooperare instituționalizată și acorduri economice multilaterale.
- *Multipolaritate conflictuală* – rivalitățile regionale și competiția pentru resurse generează instabilitate și conflicte frecvente.
- *Multipolaritate emergentă cu guvernanță fragmentată* – actorii emergenți câștigă influență economică și politică, dar instituțiile internaționale nu se adaptează suficient, conducând la o ordine mondială mai fragmentată.

Astfel, multipolaritatea și redistribuirea puterii globale marchează o transformare fundamentală a sistemului internațional. În această realitate, statele trebuie să combine capacitatea militară, economică și diplomatică cu participarea activă în instituțiile multilaterale pentru a-și proteja interesele. Redistribuirea puterii este un proces continuu, iar viitorul va fi definit de modul în care actorii globali gestionează echilibrul între cooperare și competiție, dar și de capacitatea instituțiilor internaționale de a adapta normele și regulile globale la noul peisaj multipolar.

3. Crize globale și scenarii de reziliență

Crizele globale reprezintă perturbări majore în sistemul internațional, afectând simultan mai multe state și regiuni și manifestându-se la nivel economic, social, politic sau de securitate[604]. Exemple recente includ pandemia COVID-19, crizele

[602] ФЕДОРЧЕНКО, С. *Многополярность,* 2023. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/382456290_Multipolarity

[603] РОЗОВ, Н. С. *Многополярность, механизмы исторической динамики и три сценария глобального будущего,* 2024. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu

[604] ЧЕПЕЛЬ, С. *Сценарии кризисного и посткризисного развития национальной экономики: новые риски и возникающие возможности,* 2020. [online]. Disponibil:https://www.researchgate.net/publication/398736137_Scenarii_krizisnogo_i_postkrizisnogo_razvitia_nacionalnoj_ekonomiki_novye_riski_i_voznikausie_vozmoznosti_Crisis_and_post-crisis_scenarios_for_national_economic_development_new_risks_and_emerging_oppo/link/694152e10c98040d481e4807/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

energetice, schimbările climatice și conflictele regionale prelungite. Într-o lume multipolară, caracterizată prin redistribuirea puterii între actori majori și emergenți, aceste crize amplifică vulnerabilitățile statelor mici și cresc interdependența globală. Capacitatea de reziliență devine astfel un element central al politicii internaționale și al planificării strategice. În literatura de specialitate pot fi identificate principalele tipuri de crize globale:

- *Crize economice și financiare* – instabilitatea piețelor globale, fluctuațiile valutare și dependența energetică sau comercială generează perturbări simultane în mai multe regiuni.
- *Crize de securitate* – conflictele regionale și internaționale, proliferarea armelor de distrugere în masă și amenințările cibernetice constituie amenințări la adresa stabilității globale.
- *Crize sociale și demografice* – migrația masivă, foametea și inegalitățile cresc riscul de tensiuni politice și instabilitate internă în mai multe state.
- *Crize climatice și ecologice* – schimbările climatice, dezastrele naturale și degradarea resurselor naturale afectează securitatea economică și alimentară globală.

Aceste crize au în comun faptul că depășesc granițele statale și au efecte multiplicative, transformându-se într-un factor decisiv în politica mondială. Pentru a face față crizelor globale, statele și comunitatea internațională pot adopta mai multe scenarii de reziliență:

Reziliența prin integrare multilaterală, care reprezintă participarea activă la instituții multilaterale, precum ONU, UE, OSCE sau Banca Mondială, reduce vulnerabilitatea statelor. Prin cooperare și solidaritate se dezvoltă mecanisme eficiente de gestionare a crizelor, prevenind escaladarea conflictelor și diminuând impactul economic și social[605].

Reziliența prin diversificare economică și energetică presupune diversificarea surselor de energie, a partenerilor economici și a lanțurilor de aprovizionare, diminuează dependența de un singur actor sau regiune. Această strategie presupune investiții strategice în infrastructură și tehnologii care sporesc independența și autonomia economică.

Reziliența prin reforme interne și guvernanță adaptativă – consolidarea instituțiilor interne, implementarea reformelor economice și politice și creșterea transparenței guvernamentale sporesc capacitatea statelor de a reacționa rapid la crize. Această abordare este esențială mai ales pentru statele mici, care nu pot influența direct actorii globali, dar pot gestiona eficient vulnerabilitățile interne .

Reziliența prin rol strategic și mediator – statele mici își pot valorifica poziția geografică și relațiile diplomatice pentru a deveni actori pivotați în regiune. Prin medierea conflictelor și facilitarea dialogului între actorii majori, aceste state își cresc

[605] *Atlantic Council 2021.* În: Annual Report. 64 p. [online]. Disponibil: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/11/2021-annual-report.pdf?utm_source=chatgpt.com

relevanța și contribuie la stabilitatea regională chiar într-o ordine multipolară complexă[606].

În acest context, un exemplu relevant îl constituie cazul Republicii Moldova, care se confruntă cu multiple vulnerabilități structurale și externe, incluzând dependența energetică de Federația Rusă, tensiunile geopolitice legate de regiunea Transnistria, precum și presiunile economice și sociale generate de migrație și instabilitate politică. Abordarea acestor vulnerabilități prin prisma scenariilor de reziliență implică mai multe dimensiuni strategice:

1. *Integrare europeană și cooperare multilaterală* – participarea activă în cadrul instituțiilor internaționale, precum Uniunea Europeană și ONU, facilitează obținerea sprijinului politic și economic, consolidând totodată legitimitatea internațională a statului.
2. *Diversificarea energetică,* care presupune dezvoltarea surselor alternative de energie și modernizarea infrastructurii energetice, reduce semnificativ vulnerabilitatea la șocuri externe și conferă securitate energetică pe termen mediu și lung.
3. *Reforme interne și consolidarea instituțiilor,* axate pe modernizarea guvernanței, reformarea sistemului judiciar și ajustarea politicilor economice, permit creșterea capacității instituționale de reacție și adaptare în fața crizelor.
4. *Rol regional de mediere* – Republica Moldova are potențialul de a facilita dialogul între Est și Vest, sporindu-și relevanța strategică chiar într-un context internațional multipolar și complex.

Astfel, implementarea scenariilor de reziliență oferă statelor de dimensiuni reduse oportunitatea de a gestiona crize globale complexe, de a minimiza riscurile asociate și de a valorifica oportunitățile generate de dinamica ordinii internaționale multipolare. Această abordare subliniază importanța unei strategii integrate, care combină factorii interni și externi pentru sporirea stabilității și securității naționale.

4. Tehnologie și geopolitică: dinamici și implicații globale

Referindu-ne la scenariile anticipate în viitorul apropiat, devine esențial să acordăm o atenție sporită dezvoltării tehnologice, cu precădere în domeniul inteligenței artificiale (IA). Progresul rapid în algoritmi de învățare automată, rețele neuronale și sisteme autonome nu doar că transformă economia și societatea, dar influențează și modul în care statele și organizațiile internaționale gestionează vulnerabilitățile și crizele globale. Integrarea strategică a IA în planificarea rezilienței poate spori capacitatea de anticipare a riscurilor, optimiza alocarea resurselor și permite simu-

[606] *Atlantic Council 2021.* În: Annual Report. 64 p. [online]. Disponibil: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/11/2021-annual-report.pdf?utm_source=chatgpt.com

lări complexe ale scenariilor geopolitice, economice și sociale[607]. Astfel, adoptarea proactivă a tehnologiilor emergente, combinată cu politici și cadre instituționale adaptative, devine un element central în consolidarea rezilienței statale și regionale, permițând actorilor internaționali să răspundă mai eficient la crize și să valorifice oportunitățile generate de transformările tehnologice. În secolul XXI, tehnologia a devenit un factor central în configurarea puterii globale și în definirea echilibrului geopolitic. Progresele în domenii precum inteligența artificială, tehnologiile cibernetice, spațiale și energetice au transformat modul în care statele proiectează puterea, dezvoltă strategii economice și gestionează securitatea internațională. Tehnologia nu mai este doar un instrument economic sau militar; ea reprezintă un vector de influență strategică, influențând formarea alianțelor, competiția globală și echilibrul multipolar de putere.

IA și analiza datelor mari permit statelor să dezvolte capacități avansate de supraveghere, prognoză strategică și luarea rapidă a deciziilor. Acest avantaj tehnologic contribuie la creșterea competitivității în domeniul securității și diplomației internaționale. În prezent, China și Statele Unite sunt exemple evidente de actori care utilizează IA pentru a obține superioritate strategică, atât în domeniul civil, cât și militar[608].

Războiul cibernetic a devenit un instrument esențial de presiune strategică. Atacurile cibernetice asupra infrastructurii critice, manipularea informației și influențarea proceselor electorale pot destabiliza regiuni întregi fără a declanșa conflicte convenționale[609]. Astfel, capacitatea de apărare și de atac cibernetic este un determinant al puterii și influenței într-o lume multipolară.

Dominarea tehnologiilor spațiale oferă avantaje strategice și economice semnificative. Sateliții pentru comunicații, observație și navigație sunt fundamentali pentru planificarea militară și gestionarea resurselor globale. Controlul asupra infrastructurii spațiale influențează atât securitatea națională, cât și relațiile de putere între state. Tehnologiile de vârf redefiniesc relațiile economice și geopolitice. Statele care controlează sectoarele critice, precum semiconductori, 5G, IA și energiile regenerabile, își sporesc influența economică și politică. Controlul asupra lanțurilor de aprovizionare devine un instrument de negociere și putere globală, iar competiția pentru tehnologiile critice determină formarea unor blocuri economice și strategice în plan global. Pe lângă avantajele economice și militare, tehnologia redefinește securitatea globală prin:

---

[607] RUSSELL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A Modern Approach.* Fourth Edition. Global Edition. Pearson Education Limited, 2022. 1166 p. ISBN 10: 1-292-40113-3. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/disciplines_bk/efdd4d1d4c2087fe1cbe03d9ced67f34.pdf

[608] KANIA, E. B. *Battlefield Singularity: Artificial Intelligence, Military Revolution, and China's Future Military Power.* Center for a new American Security, 2017. 74 p. [online]. Disponibil: https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/sirius-2019-2015/html

[609] NYE, J. S. *The Future of Power*. Public Affairs, 2011. 336 p. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER

- *Supravegherea și inteligența strategică* – IA și sateliții permit monitorizarea mișcărilor militare și a schimbărilor geopolitice în timp real.
- *Apărarea cibernetică* – statele dezvoltă capacități de protecție cibernetică și strategii defensive pentru a contracara atacurile externe.
- *Proiecția puterii globale* – tehnologiile avansate permit statelor să influențeze regiuni îndepărtate și să-și extindă zonele de interes strategic fără prezență fizică militară[610].

Astfel, în contextul proceselor dinamice prezente pe mapamond, tehnologia a devenit un factor determinant al politicii mondiale, influențând puterea, securitatea și economia statelor. Controlul tehnologiilor critice și integrarea lor în politica externă și în strategiile de securitate au devenit elemente centrale ale competiției globale. Într-o lume multipolară, statele mari concurează pentru dominație tehnologică, în timp ce strategiile inteligente de cooperare, inovare și securitate digitală devin esențiale pentru menținerea relevanței și influenței pe arena internațională.

5. Republica Moldova în politica mondială

În contextul analizei scenariilor futurologice la nivel global, o atenție deosebită trebuie acordată și poziționării Republicii Moldova, având în vedere vulnerabilitățile sale structurale și interdependențele regionale. Situată într-o zonă geopolitică complexă, marcată de tensiuni între influențele occidentale și cele estice, precum și de provocări interne generate de migrație, instabilitate politică și dependență energetică, Republica Moldova reprezintă un actor minor în politica mondială. Însă poziția sa geostrategică și contextul regional îi conferă un rol de importanță simbolică și tactică în Europa de Est. Situată între România și Ucraina, la granița dintre spațiul european și cel postsovietic, Moldova se află într-o zonă de intersecție a influențelor politice, economice și militare ale Marilor Puteri. Această poziționare determină o politică externă care urmărește echilibrarea relațiilor între actorii internaționali, în timp ce statul încearcă să-și consolideze suveranitatea și stabilitatea internă[611]. Pornind de la principiile constituționale și prevederile care reglementează politica externă, Republica Moldova se distinge, conform articolului 11 din Constituție[612], printr-o neutralitate militară declarată, combinată cu o orientare strategică pro-europeană. De asemenea, poziționarea dual reflectă efortul statului de a menține echilibrul între obligațiile de securitate internațională și aspirațiile sale de integrare europeană, consolidând totodată legitimitatea sa pe arena geopolitică regională[613]. Neutralitatea mi-

[610] NYE, J. S. *The Future of Power*. Public Affairs, 2011. 336 p. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER

[611] CEBOTARI, S., SACA, V., & COROPCEAN, I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste*. Chișinău: Institutul Militar al Forțelor Armate al Republicii Moldova, 2008. 180 p. ISBN 978-9975-9692-3-9.

[612] Constituția Republicii Moldova. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru

[613] CEBOTARI, S., SACA, V., & COROPCEAN, I. *Op. cit.*

litară servește ca instrument de reducere a riscurilor de escaladare regională, în timp ce politica pro-europeană permite accesul la mecanisme de sprijin politic, economic și instituțional din cadrul Uniunii Europene, facilitând procesul de reformă internă și modernizare a instituțiilor publice. Această combinație strategică reprezintă un exemplu de strategie de reziliență națională, în care securitatea, suveranitatea și orientarea externă sunt articulate astfel încât să maximizeze stabilitatea și capacitatea de adaptare a statului în contextul unui mediu internațional multipolar și dinamic.

Prin semnarea *Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană* în 2014 și obținerea *statutului de țară candidată* la aderarea la UE în 2022, Republica Moldova și-a asumat obiective strategice de integrare economică și politică în spațiul european[614]. Această orientare reprezintă o manifestare clară a politicii externe proactive, prin care statul caută să maximizeze beneficiile asociate aderării la reglementările și standardele europene, inclusiv prin consolidarea cadrului instituțional, promovarea reformelor interne și creșterea atractivității pentru investiții externe[615]. În același timp, această abordare reflectă realitățile constrângerilor structurale ale statului, caracterizat printr-o capacitate limitată de influență directă pe arena internațională, ceea ce îl obligă să valorifice mecanisme de cooperare și parteneriate externe pentru a-și susține securitatea și dezvoltarea socioeconomică. Prin urmare, integrarea europeană nu constituie doar un obiectiv economic sau politic, ci un instrument de reziliență strategică, prin care Republica Moldova își amplifică vizibilitatea internațională și își crește capacitatea de adaptare la dinamica globală.

Un element definitoriu al poziției internaționale a Moldovei îl constituie conflictul înghețat din raioanele estice ale Republicii Moldova. Prezența trupelor rusești și statutul special al acestei regiuni influențează relațiile diplomatice și capacitatea Moldovei de a-și exercita suveranitatea deplină. În același timp, Republica Moldova se poziționează ca un actor regional capabil să faciliteze medierea și dialogul în conflicte postsovietice, exercitând astfel un rol indirect în menținerea stabilității regionale[616].

Din perspectiva economică, Moldova depinde semnificativ de importurile energetice din Rusia, ceea ce limitează libertatea decizională în domeniul politicii externe. Cooperarea cu Uniunea Europeană și participarea la inițiative regionale au vizat reducerea vulnerabilităților energetice și diversificarea surselor de resurse. Totodată, integrarea în piețele europene și participarea la proiecte regionale de infrastructură și

---

[614] CEBOTARI, S. *Dialogul Republica Moldova-Uniunea Europeană în contextul războiului ruso-ucrainean: realități și perspective.* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare și Inovare" dedicate Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău, 2025, p. 179-185. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/179-185_16.pdf

[615] *Ibidem*.

[616] CEBOTARI, S. *Relațiile externe ale Republicii Moldova.* În: Panorama Postcomunismului în Republica Moldova. (Corobca L., coord.) Institutul Cultural Român, București, 2024, p. 645-682. ISBN: 978-973-577-774-6

comerț oferă Moldovei oportunitatea de a-și amplifica vizibilitatea și influența, chiar dacă acestea rămân limitate pe plan global.

Republica Moldova participă activ la organizațiile internaționale, fiind membru al ONU, OSCE, Consiliului Europei și al altor organisme regionale. Prin aceste platforme statul își promovează obiectivele de securitate, democrație și dezvoltare durabilă, contribuind la stabilitatea regională și la dialogul internațional. Această strategie reflectă modul în care actorii mici pot exercita influență indirectă prin cooperare multilaterală și diplomație preventivă[617].

Multipolaritatea generează atât provocări, cât și oportunități pentru statele mici, inclusiv pentru Republica Moldova. Printre vulnerabilități se numără presiunile externe multiple, limitarea capacității de influență directă și dependențele economice și energetice. În schimb, statele mici pot obține relevanță prin participarea activă în organizațiile internaționale, dezvoltarea de parteneriate economice strategice și adoptarea unor roluri de mediere regională. Pentru Republica Moldova, aceste strategii includ cooperarea cu UE, participarea la misiuni multilaterale și implementarea de reforme interne care să crească reziliența economică și politică.

Factorii determinanți ai viitorului politic al Republicii Moldova se conturează într-un context regional și global complex, caracterizat de interdependențe politice, economice și de securitate. Acești factori includ:

Relațiile regionale, în special interacțiunile cu statele vecine, mai ales cu Ucraina și România, reprezintă un element definitoriu pentru stabilitatea Republicii Moldova. Gestionarea conflictului transnistrean și menținerea unui echilibru între interesele regionale sunt cruciale pentru prevenirea escaladării tensiunilor și pentru consolidarea credibilității statului în plan extern.

Integrarea europeană și implementarea reformelor interne, alinierea legislației și standardelor naționale la cele europene, precum și adâncirea cooperării politice și economice cu Uniunea Europeană**,** reprezintă un instrument strategic de sporire a stabilității și de creștere a rezilienței instituționale.

Securitatea și neutralitatea militară – menținerea unei politici de neutralitate militară declarată și dezvoltarea capacității de prevenire a escaladării conflictelor regionale sunt esențiale pentru asigurarea stabilității interne și pentru reducerea riscurilor asociate presiunilor externe.

Economia și energia – diversificarea surselor energetice, promovarea investițiilor strategice și creșterea rezilienței economice constituie elemente fundamentale pentru reducerea vulnerabilităților externe și pentru sprijinirea autonomiei strategice a statului.

Actorii internaționali – sprijinul organizațiilor internaționale, precum ONU, OSCE și UE, joacă un rol esențial în consolidarea stabilității, implementarea refor-

[617] CEBOTARI, S. *Zona transnistreană a Republicii Moldova în contextul războiului din Ucraina*. În: Materialele Conferinței științifice „Teoria și Practica Administrației Publice", 20 mai 2022, Chișinău, p. 122-127. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/122-127_29.pdf

melor și întărirea capacității de guvernanță. Participarea activă în cadrul mecanismelor multilaterale permite Republicii Moldova să valorifice resurse externe și să amplifice vizibilitatea și relevanța sa în arhitectura regională de securitate.

Analiza viitoarelor scenarii evidențiază patru direcții posibile pentru Moldova în context multipolar. În scenariul de *echilibru strategic*, statul menține neutralitatea militară și relații echilibrate cu actorii majori, consolidând stabilitatea internă și poziția de mediator regional. În scenariul de *integrare europeană accelerată*, reformele interne și cooperarea cu UE cresc influența economică și politică, dar tensiunile cu Rusia și vulnerabilitățile energetice rămân factori de risc. Scenariul de *vulnerabilitate și fragmentare* presupune instabilitate politică și presiuni externe crescute, iar Republica Moldova devine dependentă de sprijinul internațional, cu influență regională și globală redusă. În scenariul de *pivot regional,* Moldova valorifică poziția geografică și proiectele economice strategice pentru a crește relevanța regională, devenind un actor de echilibru între Est și Vest, chiar dacă influența sa globală rămâne limitată.

Pornind de la realitățile cu care se confruntă Republica Moldova, se constată că statul nu dispune de capacitatea de a influența direct deciziile globale. Cu toate acestea, poate dobândi relevanță regională printr-o diplomație activă, integrare europeană și cooperare multilaterală. În această perspectivă, stabilitatea internă, menținerea unui echilibru între Marile Puteri și capacitatea de a valorifica oportunitățile generate de ordinea internațională multipolară devin factori determinanți ai influenței regionale și ai contribuției la stabilitatea Europei de Est. Deși Republica Moldova nu deține instrumentele necesare pentru a influența decisiv politica mondială, rolul său strategic se manifestă prin gestionarea relațiilor complexe cu Marile Puteri și urmărirea integrării europene ca vector de dezvoltare economică și instituțională. În consecință, poziționarea statului în politica globală se conturează mai degrabă prin mediere regională, participare activă în cadrul mecanismelor multilaterale și consolidarea rezilienței interne decât prin influență directă la nivel internațional.

Concluzii

Analiza scenariilor futurologice în politica mondială evidențiază importanța anticipării și planificării strategice într-un sistem internațional marcat de multipolaritate, interdependență economică și progres tehnologic accelerat. Studiul scenariilor permite identificarea atât a traiectoriilor probabile ale evoluțiilor globale, cât și a alternativelor strategice, ceea ce contribuie la dezvoltarea unor politici proactive și reziliente. În contextul global actual, scenariile futurologice oferă un cadru metodologic pentru:

Evaluarea riscurilor și vulnerabilităților globale, inclusiv crize economice, conflicte geopolitice și amenințări tehnologice;

Identificarea oportunităților strategice, prin analiza potențialelor evoluții ale actorilor majori și emergenți;

Formularea de politici flexibile și adaptabile, care să permită statelor și organizațiilor internaționale să răspundă rapid la schimbări neprevăzute;

Consolidarea guvernanței internaționale, prin promovarea cooperării între actori statali și non-statali pentru gestionarea problemelor globale comune.

Prin integrarea scenariilor futurologice în procesul decizional, cercetătorii și factorii de decizie pot dezvolta o viziune sistemică asupra viitorului politic mondial, reducând incertitudinea și crescând capacitatea de adaptare la transformările geopolitice. În final, scenariile futurologice nu sunt doar un instrument teoretic de predicție, ci o unealtă practică de orientare strategică, esențială pentru menținerea stabilității și securității globale într-un mediu complex și imprevizibil.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Analizați semnificația conceptului de „scenariu futurologic".
2. Identificați caracteristicile multipolarității și redistribuirii puterii pe arena internațională.
3. Determinați impactul crizelor globale asupra politicii mondiale și înaintați scenarii de reziliență.
4. Apreciați rolul tehnologiei în dinamica politicii mondiale.
5. Înaintați scenarii privind poziționarea Republicii Moldova în politica mondială.

Bibliografie recomandată:

1. AMER, M., DAIM, T. U., JETTER, A. *A review of scenario planning*. În: Future, 2013, February, vol. 46, p. 23-40. [online]. Disponibil: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328712001978?via%3Dihub
2. BENEDIKTE, R. *Futures thinking becomes a priority for all globalized societies*. În: Perspective, 2025, February, vol. 3. Article number 7. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/article/10.1007/s44282-024-00128-7/f_0019981_16983.pdf
3. CEBOTARI, S. *Relațiile externe ale Republicii Moldova.* În: Panorama Postcomunismului în Republica Moldova. (Corobca L., coord.) Institutul Cultural Român, București, 2024, p. 645-682. ISBN 978-973-577-774-6.
4. KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence.* Fourth Edition*,* 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf
5. NYE, J. S. *The Future of Power*. Public Affairs, 2011. 336 p. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER

6. RUSSELL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A Modern Approach.* Fourth Edition. Global Edition. Pearson Education Limited, 2022. 1166 p. ISBN 10: 1-292-40113-3. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/disciplines_bk/efdd4d1d4c2087fe1cbe03d9ced67f34.pdf
7. КОЛОМЫЦ, Д. М. *Западная футурология и её политические ориентиры,* 2009. [online]. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/zapadnaya-futurologiya-i-eyo-politicheskie-orientiry.pdf
8. ПОДБЕРЕЗКИНА, А. И. *Стратегическое прогнозирование и планирование внешней и оборонной политики.* Том 2. МГИМО, Университет, 2015. 722 с. [online]. Disponibil: https://mgimo.ru/upload/iblock/3d5/3d5cfa570e4fe96f6b6b47bc62c37ba1.pdf?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com
9. РОЗОВ, Н. С. *Многополярность, механизмы исторической динамики и три сценария глобального будущего,* 2024. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu
10. ФЕДОРЧЕНКО, С. *Многополярность,* 2023. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/382456290_Multipolarity

LISTA BIBLIOGRAFICĂ

1. ALEKLETT, K., MIKAEL HÖÖK, M., JAKOBSSON, K., LARDELLI, M., SNOWDEN, S., SÖDERBERGH, B. *The Peak of the Oil Age - analyzing the world oil production.* Reference Scenario in World Energy Outlook 2008. În: Energy Policy, 2010, no. 38 (4), p.1398-1414. ISSN 0301-4215. [online]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a789531ed915d0422063bf1/1788-the-p
2. ALLISON, T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 1971. 338 p. [online]. Disponibil: https://ils.unc.edu/courses/2013_spring/inls285_001/materials/Allison.1971.Essence_of_Decision.pdf
3. *Amnesty International Annual Report*, 2024. [online]. Disponibil: https://www.amnesty.org/en/annual-report-archive/
4. AMER, M., DAIM, T. U., JETTER, A. *A review of scenario planning*. În: Future, 2013, February, vol. 46, p. 23-40. [online]. Disponibil: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328712001978?via%3Dihub
5. ANHEIER, H. K., TOEPLER, S. *Nonprofit Organizations Theory, Management, Policy*. Third Edition. Routledge, 2023. 577 p. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000632118_A43141032/preview-9781000632118_A431
6. ANTONIU, B., DINU, M.-R. *Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX - XX*. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural. Specializarea ISTORIE. Forma de învățământ ID-semestrul II, 2005. 190 p. ISBN 973-0-04225-X [online]. Disponibil: http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf
7. *Atlantic Council 2021.* În: Annual Report. 64 p. [online]. Disponibil: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/11/2021-annual-report.pdf?utm_source=chatgpt.com
8. BACON, E. *Comparing political futures: The rise and use of scenarios in future-oriented area studies.* În: Contemporary Politics, September, 2012, 18 (3), p. 270-285. ISSN 1356-9775. [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/263681335_Comparing_political_futures_The_rise_and_use_of_scenarios_in_future-oriented_area_studies
9. BALASSA, B. *The Theory of Economic Integration*. Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1961. 304 p. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/853565229/2015-147358-The-Theory-Of-Economic-Integration
10. BALDWIN, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016. 313 p. ISBN 978-0-67-466048-9. [online] Disponibil: https://ru.scribd.com/document/476775536/The-Great-Convergence-pdf

11. BELLAMY, A. J. *Responsibility to Protect*. Cambridge: Polity Press, 2009. 268 p. ISBN-10. 9780745643489. [online]. Disponibil: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cceia/v24i
12. BENEDIKTE, R. *Futures thinking becomes a priority for all globalized societies*. În: Perspective, 2025, February, vol. 3. Article number 7. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/article/10.1007/s44282-024-00128-7/f_0019981_16983.pdf
13. BLOOM, D., CANNING, D. *Population Health and Economic Growth.* În: Working Paper, 2008, no. 24, World Bank. 36 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/253950886_Population_Health_and_Economic_Growth
14. BODANSKY, D. *The Art and Craft of International Environmental Law*. Cambridge: Harvard University Press, 2016. 417 p. ISBN-10: 0674972800 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/10086962/The_Art_and_Craft_of_International_Environmental_Law
15. BLONDHEIM, M., SEGEV, E. *Just Spell US Right: America's News Prominence and Soft Power.* In: Journalism Studies, 2015, 18 (9), p. 1128–1147. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286454856_Just_Spell_US_Right_America's_news_prominence_and_soft_power
16. BOULDING, K. E. *Stable peace*. University of Texas Press, 1978. 108 p. ISBN-10: 0292770259 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/693639141/Boulding-K-1978-Stable-Peace
17. BRAUDEL, F. *La dynamique du capitalisme*. Paris: Flammarion, 1987. 128 p. ISBN 978-2080811929. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/braudel1985.pdf
18. BRZEZINSKI, Z. *A geostrategy for Eurasia.* În: Foreign Affairs, 1997, vol. 76, no. 5, p. 50–64. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/44807665/Brzezinski-A-Geostrategy-for-Eurasia
19. BRZEZINSKI, Z. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperative geostrategice*. București: Univers Enciclopedic, 2000. 272 p. ISBN 978-973-450-3162. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/245414075/Marea-Tabla-de-Sah-Zbigniew-Brzezinski
20. BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997. 352 p. ISBN 978-973-569-1509. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/373381393/Brucan-Silviu-Dialectica-Politicii-mondiale-pdf
21. BUGAIAN, L., CILOCI, R., GHEORGHITĂ, M., MAMALIGA, V. *Evaluarea impactului crizei financiare globale asupra economiei naţionale şi propuneri privind principalele direcţii de diminuare.* În: Revista științifică „Meridian Ingineresc", 2009, nr. 4, p. 48-51. [online]. Disponibil: https://utm.md/meridian/2009/MI_4_2009/4_Bugaian_L_Evaluarea.pdf

22. BULL, H. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977. 288 p. ISBN 978-0333163059. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/03%20Anarchy,%20Hierarchy,%20and%20Sovereignty/Bull%20-%20The%
23. BURIAN, A. *Unele considerente privind analiza politicii externe.* În: Revista de istorie și filozofie, 2010, nr. 2, p. 28-35. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Unele%20considerente%20privind%20analiza%20politicii%20externe.pdf
24. BURNS, J. M. *Leadership*. New York: Harper & Row, 1978. 530 p. ISBN: 0060105887
25. BUZAN, B. *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991. 356 p. ISBN 978-0745018818. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/431076012/barry-buzan-people-state-and-fear
26. BUZAN, B. *From International to Regional Security: Regionalization of Security in the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 304 p. ISBN 978-0521530574. [online]. Disponibil: https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Buzan-Waever-2003-Regions-and-Powers-The-Structure-of-International-Security.pdf
27. BUZAN, B., WÆVER, O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 404 p. ISBN 978-0521525663. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/291575371_Regions_and_Powers_The_Structure_of_International_Security
28. CALLAHAN, W. A. *China's "Asia Dream": The Belt Road Initiative and the New Regional Order*. În: Asian Journal of Comparative Politics, 2016, 1 (3), p. 226–243. https://doi.org/10.1177/2057891116647806
29. CARR, E. H. *The Twenty Years Crisis 1919-1939.* London, 1946, 241 p. [online]. Disponibil: https://ia801509.us.archive.org/22/items/in.ernet.dli.2015.121437/2015.121437.The-Twenty
30. CARAGANCIU, A., ANDRONIC, R. *Integrarea şi globalizarea economiei.* În: Revista economică, 2008, nr. 42. p. 171-184. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Integrarea%20si%20globalizarea%20economiei.pdf
31. CARLYLE, T. *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*. London: James Fraser, 1841. 528 p. ISBN 978-0486430400. [online]. Disponibil: https://dn790002.ca.archive.org/0/items/thomascarlyleson00carl/thomascarlyleson00carl.pdf
32. CAROTHERS, T. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., 1999. 32 p. ISBN 0-87003-168-6. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780870033414_A29468389/preview-9780870033414_A29468389.pdf

33. *Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945.* Emitent: Oganizația Natiunilor Unite. În: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945. [online]. Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf
34. CEBOTARI, S. *(In)Eficiența regimului internațional privind neproliferarea armelor nucleare.* În: MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică), 2024, nr. 2 (99), p. 17-25. ISSN 1812-2566. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/143-161_0.pdf
35. CEBOTARI, S. *Conflictul irano-israelian – implicații asupra securității internaționale.* În: Studia Universitatis Moldaviae. Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 8 (188), p. 208-225. [online]. Disponibil: https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2026/01/27_Cebotari.pdf
36. CEBOTARI, S. *Corelația „Noua ordine mondială" – „arhitectura geopolitică".* În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare", 2014, p. 169-172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/170-173_15.pdf
37. CEBOTARI, S. *Dialogul Republica Moldova-Uniunea Europeană în contextul războiului ruso-ucrainean: realități și perspective.* În: Materialele Conferinţei ştiinţifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare" dedicate Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău, 2025, p. 179-185. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/179-185_16.pdf
38. CEBOTARI, S. *Relațiile externe ale Republicii Moldova.* În: Panorama Postcomunismului în Republica Moldova. (Corobca L., coord.) Institutul Cultural Român, București, 2024, p. 645-682. ISBN 978-973-577-774-6
39. CEBOTARI, S., SACA, V., & COROPCEAN, I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste*. Chișinău: Institutul Militar al Forțelor Armate al Republicii Moldova, 2008. 180 p. ISBN 978-9975-9692-3-9.
40. CEBOTARI, S. *Zona transnistreană a Republicii Moldova în contextul războiului din Ucraina*. În: Materialele Conferinței științifice „Teoria și Practica Administrației Publice", 20 mai 2022, Chișinău, p. 122-127. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/122-127_29.pdf
41. CERNY, P. G. *Rethinking World Politics: A Theory of Transnational Neopluralism*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 312 p. ISBN 978-0-19-973369-9. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780199745333_A23609211/preview-9780199745333_A23609211.pdf
42. CLAUSEWITZ, C. *Despre război*. București: Antet, 2006. 408 p. ISBN: 9789736365164

43. COMAN, A. L. *Viziunea geopolitică a lui Alfred Thayer Mahan.* În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2017. [online]. Disponibil: https://ro.scribd.com/doc/144383293/Mahan-%C5%9Fi-influen%C5%A3a-puterii-M%C4%83rii-asupra-istoriei
44. *Constituţia Republicii Moldova*. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru
45. *Convenţia de la Geneva pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate pe mare,* din 12 august 1949. [online]. Disponibil: https://crucearosie.ro/wp-content/uploads/2024/04/Conventia-de-la-Geneva-IV.pdf
46. CROXTON D. *Westphalia: The Last Christian Peace*. Palgrave Macmillan, 2013. 446 p. ISBN 9781137333322
47. COX, R. W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*. În: Millennium – Journal of International Studies, 1981, vol. 10 (2), p. 126–155. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/613931839/COX-1981-Social-Forces-States-World-Order-1-17
48. *Criza economică: cauze, impactul asupra societății și marile crize globale.* [online]. Disponibil: https://blog.cursuribursa.ro/criza-economica-cauze-impact-si-mari-crize/
49. *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America.* Center for Strategic and International Studies. (12 April, 2012). 90 p. [online]. Disponibil: https://carnegieendowment.org/files/csissmartpowerreport.pdf
50. DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and Opposition.* New Haven: Yale University Press, 1971. 257 p. ISBN-10. 0300015658.
51. DALL'AGNOL, A. C. *Balancing in unipolarity: who is afraid of balance of power?* În: Brazilian Journal of International Relations, 2018, vol. 7, no. 3, p. 494-515. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/334770628_Balancing_in_Unipolarity_who_is_afraid_of_balance_of_power
52. DAUVERGNE, P. *The Shadows of Consumption: Consequences for the Global Environment*. Cambridge, MA: MIT Press, 2008. 328 p. ISBN 978-0262042468. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227458424_The_Shadows_of_Consumption_Consequences_for_the_Global_Environment
53. DEMIRCI, M. R. *Leader cult, charisma, and political legitimacy: Contemporary populism from a Weberian perspective*. În: International Journal of Leadership Studies, 2025, vol. 8, Issue 3, p. 106-126. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/145652556/LEADER_CULT_CHARISMA_AND_POLITICAL_LEGITIMACY_CONTEMPORARY_POPULISM_FROM_A_WEBERIAN_PERSPECTIVE
54. DEUTSCH, K W. *Nationalism and Social Communication. An Inquiry into the Foundations of Nationality.* Second Edition. The M.I.T. Press. Massachussets Institute of Technology, 1953. 345 p. [online]. Disponibil: https://archive.org/

stream/NationalismAndSocialCommunication/NationalismAndSocialCommunication_djvu.txt
55. DEUTSCH, K. W. *Political community and the North Atlantic area*. În: The European Union. Readings on the theory and practice of European integration. (Ed. By Brent F. Nelsen, Alexander Stubb), Third Edition. Princeton University Press, 1957, p. 121-143. [online]. Disponibil: https://www.lsu.edu/faculty/lray2/teaching/7971_1s2009/deutsch1957.pdf
56. DEXI. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.* Chișinău: ARC. „GUNIVAS", 2007.
57. DIAMOND, J. *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 480 p. ISBN 978-0393038910. [online]. Disponibil: https://dn721503.ca.archive.org/0/items/fp_Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel/Jared_Diamond-Guns_Germs_and_Steel.pdf
58. DIAMOND, L. *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1999. 362 p. ISBN 978-0801861567. [online]. Disponibil: https://books.google.so/books?id=sInqr5ILPE8C&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false ISBN 0-8018-6014-8
59. DINICU, A. *Globalizarea contemporană şi formele sale de manifestare*. 7 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a8.pdf
60. DOBRESCU, P. *Geopolitica.* Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro., 2008. 422 p. ISBN 978-973-711-109-8
61. DONNELLY, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca: Cornell University Press. 2013. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780801467493_A29968226/preview-9780801467493_A29968226.pdf
62. DOS SANTOS, T. *The Structure of Dependence*. În: American Economic Review, 1970, 60 (2). Papers and Proceedings of the Eighty-second Annual Meeting of the American Economic Association, p. 231–236. [online]. Disponibil: http://digamo.free.fr/dosantos70.pdf
63. DOYLE, M. W. *Liberalism and world politics.* În: American Political Science Review, 1986, 80 (4). Selected Readings, p. 150–178. [online]. Disponibil: http://www.drmalikcikk.atw.hu/wp_readings/liberals.pdf
64. DUNNE, T. *Inventing International Society: A History of the English School*. London: Macmillan, 1998. 207 p. ISBN 0-333-64345-3. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/370119/Inventing_International_Society_A_History_of_the_English_School
65. DUȚU, P. *Globalizarea şi raportul dintre securitatea naţională şi securitatea internaţională.* În: Revista „Impact strategic", 2005, nr. 1, p. 11-16.
66. *Economic warfare on the silver screen.* FRANCE 24. 28 June 2011. [online]. Disponibil: https://www.france24.com/en/20110625-economic-warfare-on-the-silver-screen-cinema-cannes-festival-2011-hollywood-france

67. ERIC, L. *The Rise and Fall of Soft Power. Joseph Nye's concept lost relevance, but China could bring it back,* 2018. [online]. Disponibil: https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/
68. *Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică.* [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/131829644/Evolutia-Relatiilor-Internationale-in-Perioada-Interbelica
69. FITSCHEN, Th. *Vienna Congress (1815)*, 2015. [online]. Disponibil: https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e738
70. FONER, E. *The Fiery Trial: Abraham Lincoln and American Slavery*. În: The Chatauqua Journal. Vol. 2, *Living with Others/Crossroads*, Article 5. New York: W.W. Norton, 2018, p. 11-11. [online]. Disponibil: https://encompass.eku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=tcj
71. FRANCK, T. M. *The Power of Legitimacy among Nations*. Oxford: Oxford University Press. 1990. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780195362879_A24388977/preview-9780195362879_A24388977.pdf
72. FRANK, A. G. *Sociology of Development and Underdevelopment*. London: Penguin Books, 1970. 356 p. ISBN 978-0140804731. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/752662018/Frank-and-Amin
73. FRANK, A. G. *The Development of Underdevelopment*. În: Monthly Review, 1970, p. 4-17. [online]. Disponibil: https://www.bresserpereira.org.br/terceiros/cursos/2010/1970.The_Development_of_Underdevelopment.pdf
74. FRĂSINEANU, D. *Geopolitica.* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Fundaţia România de Mâine, 2007. 332 p. ISBN 978-. 973-725-917-2.
75. FRIEDMAN, T. L. *It's a Flat World, After All.* În: New York Times, April 3, 2005. 10 p. [online]. Disponibil: http://www.bio.utexas.edu/courses/THOC/Readings/Friedman_Flat.World2005.pdf
76. FUKUYAMA, F. *The End of History and the Last Man.* New York: Free Press, 1992. 446 p. ISBN 0-02-910975-2 [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1105281/mod_resource/content/1/Fukuyama%20-%20The%20End%20of%20History%20and%20the%20Last%20Man.pdf
77. FUKUYAMA, F. *The imperative of state-building.* În: Journal of Democracy, 2004, vol. 15, no. 2, p. 7-31. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/236813740_The_Imperative_of_State-Building
78. GALTUNG, J. *Violence, peace, and peace research.* În: Journal of Peace Research, 1969, 6 (3), p. 167–191. [online]. Disponibil: https://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf
79. GAVEL, D. *Joseph Nye on Smart Power.* Harvard University Kennedy School. În: American Behavioral Scientist, 2008, p. 1351-1356. [online]. Disponibil: https://www.hks.harvard.edu/publications/security-and-smart-power

80. GĂINĂ, A. *Consideraţii privind dimensiunea şi consecinţele globalizării.* În: Revista de Științe Juridice, 2003, p. 223-227. [online]. Disponibil: https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ3/B10AndraGaina.pdf
81. GIDDENS, A. *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. London: Routledge, 2000, p. 24-37. ISBN 978-0-415-92719-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/137707782/Anthony-Giddens-Runaway-World-Cap-1-Routledge-New-York-2000
82. GILPIN, R. *War and change in world politics*. Cambridge University Press, 1981. 261 p. ISBN 0521 27376. [online]. Disponibil: https://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/gilpin%20intro.pdf
83. GHICA, L., ZULEAN, M. *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese.* Iași: Polirom, 2007. 319 p. ISBN: 9879734606245
84. GOLDSTEIN, J. S., PEVEHOUSE, J. C. *Relații Internaționale.* Iași: Polirom, 2008. 779 p. ISBN: 978-973-46-0771-6
85. GRABBE, H. *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, 2006. 227 p. ISBN: 978-1-349-52540-9 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/346088201_The_EU's_Transformative_Power_Europeanization_Through_Conditionality_in_Central_and_Eastern_Europe
86. GRAY, C. S. *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică.* Iași: Polirom, 2010. 348 p. ISBN 9789734617708
87. GRAY, C. S. *The Strategy Bridge: Theory for Practice*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 301 p. ISBN-13. 978-0198779124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/286873190_The_Strategy_Bridge_Theory_for_Practice
88. GRECU, M., ȚĂRANU, A. *Trupele ruse în Republica Moldova.* Chișinău: Litera Internațional, 2004. 872 p. ISBN: 997-5-748-813
89. GROTIUS, H. *De jure belli ac pacis. 1925.* [online]. Disponibil: https://ia801303.us.archive.org/31/items/hugonisgrottiide21grot/hugonisgrottiide21grot.pdf
90. GWERTZMAN, B. *Zbigniew Brzezinski's latest blueprint for American foreign policy.* Publicat pe 26 octombrie, 1997. [online]. Disponibil: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/97/10/26/reviews/971026.26gwertzt.html
91. HARALAMBIE, G. *Criza globală şi teoria ciclicităţii.* În: Economie teoretică și aplicată, 2011, vol. XVIII, nr. 11 (564), p. 67-77 [online]. Disponibil: https://store.ectap.ro/articole/664_ro.pdf
92. HARRINGTON, C., WADDAN A. *Obama vs Trump. The Politics of Presidential Legacy and Rollback.* Edinburgh University Press, 2020. 258 p. ISBN 978-1-4744-4702 7 [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/46543/external_content.pdf;jsessionid=04E36F37691BB3F7D124AD3A4FA7C669?sequence=1

93. HARPER, S. *Demography: The Science of Population.* Oxford University Press, 2016. 100 p. ISBN: 978-01-9872-5732. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345636188_Demography_A_Very_Short_Introduction
94. HASS, E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957.* Stanford: Stanford University Press, 1958. 641 p. ISBN 0-268-04346-9 [online]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf
95. HELD, D. *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*. Polity Press, 2004, p. 301-304. [online]. Disponibil: https://czechpolsci.eu/article/view/34481/29373
96. HELD, D. *Democracy and the Global Order.* Stanford University Press, 1995, p. 21. ISBN: 9780804726863. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/399404911/295946168-David-Held-Democracy-and-the-Global-Order-From-the-Modern-State-to-Cosmopolitan-Governance-Stanford-University-Press-1995-pdf-pdf
97. HELD, D., MCGREW, A. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press, 2007. 296 p. [online]. Disponibil: https://books.google.md/books?id=zbaJE82FLPYC&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q&f=false
98. HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. Cambridge: Polity Press, 1999. 515 p. ISBN: 0-7456-2199-6. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture
99. HETTNE, B., SÖDERBAUM, F. *Theorizing the rise of regions.* În: New Political Economy, 2000, 5 (3), p. 457–472. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/233281294_Theorising_the_Rise_of_Regionness/link/55e43a5308aede0b5733ecdb/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
100. HOBSBAWN, E. *Ages of extremes. The short twentieth century.* 628 p. ISBN: 0-349-10671-1. [online]. Disponibil: https://files.libcom.org/files/Eric%20Hobsbawm%20-%20Age%20Of%20Extremes%20-%201914-1991.pdf
101. HOFFMAN, B. *Inside Terrorism* (2nd ed.). New York: Columbia University Press, 2006. 608 p. ISBN 978-0231126996. [online]. Disponibil: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html?_r=1
102. HOLSTI, K. J. *Peace and war: armed conflicts and international order 1648-1989.* [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps143a/readings/Holsti%20-%20Peace%20and%20War%20[Chapters%201%20&%2012].pdf
103. HOWARD, P. N., HUSSAIN, M. M. *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford University Press, 2013. 224 p. ISBN:

9780199936960 [online]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2029711
104. HUNTINGTON, S. P. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century.* University of Oklahoma Press, 1991. 366 p. ISBN 10: 0806125160 [online]. Disponibil: https://www.ned.org/docs/Samuel-P-Huntington-Democracy-Third-Wave.pdf
105. IKENBERRY, G. J., MYERS, J. J. *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press, 2011. 392 p. ISBN-10: ⁋ 0691125589 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265084370_Liberal_Leviathan_The_Origins_Crisis_and_Transformation_of_the_American_World_Order
106. IKENBERRY, G. J. *After Victory. Institutions} Strategic Restraint} and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton, Princeton University Press, 2001. 293 p. ISBN 0-691-05091-0
107. JÄNICKE, M. *Environment and Globalization: Toward an International Political Ecology.* Springer, 2008, p. 1-14. [online]. Disponibil: https://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa98/papers/47.pdf
108. JEKINS, K., SOVACOOL, B. *Managing energy and climate transitions in theory and practice.* În: Transitions in energy efficiency and demand: The emergence, diffusion and impact of low-carbon innovation. (Routledge Studies in Energy Transitions). 1 Ed., vol. 1, 2018, p. 235-258. ISBN: 9780815356783 [online] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/334342423_Managing_energy_and_climate_transitions_in_theory_and_practice
109. JERVIS, R. *Perception and misperception in international politics.* Princeton University Press, 2017. 544 p. ISBN: 9781400885114
110. JIANG, S. *Is Bipolarity a sound recipe for world order–as compared to other historically known alternatives.* În: ICD Annual Conference on Cultural Diplomacy in the USA „Options on the Table", Soft Power, Intercultural Dialogue & the Future of US Foreign Policy, 2013. 11 p. [online]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2186104
111. JOURDAIN, E. *Proudhon et la guerre*. În: Proudhon, Dieu et la guerre: Une philosophie du combat. Paris: L'Harmattan, 2006, p. 1–8. ISBN: 978-2296009721. [online]. Disponibil: https://hal.science/hal-04567333v1/document
112. JUC, V. *Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea Războiului Rece.* În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2010, nr. 1, p. 83-90.
113. JUC, V. *Reconfigurarea ordinii mondiale după încheierea Războiului Rece: aspecte teoretico-metodologice.* În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2009, nr. 3, p.44-60.
114. KALDOR, M., MARTIN, M., SELCHOW, S. *Human Security: A New Strategic Narrative for Europe.* În: International Affairs (Royal Institute of Internatio-

nal Affairs 1944-), 2007, vol. 83, no. 2, p. 273-288. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/84097992/Robert_O_Keohane_After_Hegemony_Cooperation_and_Discord_in_the_World_Political_Economy_Princeton_Univ_Pr_1984_
115. KANIA, E. B. *Battlefield Singularity: Artificial Intelligence, Military Revolution, and China's Future Military Power.* Center for a new American Security, 2017. 74 p. [online]. Disponibil: https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/sirius-2019-2015/html
116. KAPLAN, M. *System and Process in International Politics* [online]. Disponibil: https://books.google.md/books/about/System_and_Process_in_International_Poli.html?id=lNObDHjGi_oC&redir_esc=y
117. KATZENSTEIN, P. J. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics.* New York: Columbia University Press, 1996. 436 p. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/rAM2amh6GZtHsiX_vaymeXG9xLl9YHJcd4eaAbK9CC7w3vffyhWxq9Hx8zI45kebEsapDb4lREXCTis-fVFf7ZsjDakmpuScd-8ibA6tI4yTzhWC/The_Culture_of_National_Security.pdf
118. KEGLEY, C. W., SHANNON, L. *Blanton Shannon Lindsey.* În: World Politics. Trend Transformation. 2010–2011 Edition. 706 p. ISBN-10: 0-495-80220-4. [online]. Disponibil: https://invent.ilmkidunya.com/images/Section/world-politics-trends-and-transformation-css-book.pdf
119. KENNEDY, P. *The Rise and Fall of the Great Powers*. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. Random House, 1987. 704 p. ISBN 0-04-909019-4. [online]. Disponibil: https://cheirif.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/paul-kennedy-the-rise-and-fall-of-the-great-powers-19891.pdf
120. KEOHANE, R., NYE, J. S. *Power and Interdependence. Fourth Edition,* 2011. 54 p. ISBN-13: 978-0-205-08291-9. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf
121. KEOHANE, R. O., NYE, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 3rd ed. Boston: Little, Brown and Company, 1989. 315 p. ISBN: 978-0316559385 [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/39019799/Keohane_robert_o_nye_joseph_s_power_and_interdependence
122. KEOHANE, R. O. *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (2nd ed.). Princeton University Press, 2005. 303 p. ISBN 0-691-07676-6. [online]. Disponibil: https://professor.pucgoias.edu.br/sitedocente/admin/arquivosUpload/17973/material/KEOHANE%20After%20Hegemony%20-%20Cooperation%20and%20Regimes.pdf.
123. KEOHANE, R. O., ed. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986. 320 p. ISBN: 978-0231057771.

124. KEOHANE, R. O., NYE, J. S., Jr. *Globalization: What's new? What's not? (And so what?)* În: Foreign Policy, 2000, (118), p. 104–119. https://www.jstor.org/stable/3182443 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/273298192/Globalization-What-s-New-What-s-Not
125. KINDLEBERGER, C. P. *Dominance and leadership in the international economy: Exploitation, public goods, and free rides*. În: International Studies Quarterly, 1981, 25 (2), p. 242–254. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/48949239/Kindleberger-1981
126. KISSINGER, H. *Leadership. Șase studii de strategie mondială.* București: Litera, 2022, 511 p. ISBN 978-606-33-9648-9.
127. KNOCK, T. J. *To End All Wars.* New Edition: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order, 1995. 440 p. ISBN 13¶978-0691001500
128. KRASNER, S. D. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999. 200 p. ISBN 978-0691005570
129. KRISTENSEN, H. M., KORDA, M. *Chinese nuclear weapons*. În: Bulletin of the Atomic Scientists, 2024, 80 (1), p. 49-72. [online]. Disponibil: https://thebulletin.org/premium/2023-03/nuclear-notebook-chinese-nuclear-weapons-2023/
130. LANDMAN, T. *Assessing the Quality of Democracy*. An Overview of the International IDEA Framework. Johns Hopkins University Press, 2005. 33 p. ISBN 978-91-85724-44-4. [online]. Disponibil: https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/assessing-the-quality-of-democracy/assessing-the-quality-of-democracy-an-overview-of-the-international-idea-framework.pdf
131. LAQUEUR, W. *A history of terrorism*. Expanded Edition, 2016. 322 p. ISBN: 9781351315883. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/331154352_A_history_of_terrorism_Expanded_edition
132. LARROCHE, E. *Thierry LENTZ, Le congrès de Vienne. Une refondation de l'Europe, 1814-1815. Mark JARRETT, The Congress of Vienna and its Legacy. War and Great Power Diplomacy After Napoleon*. În: Revue d'histoire du XIXe siècle, 2014, 48. ISSN : 1265-1354, [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/345275502_Thierry_LENTZ_Le_congres_de_Vienne_Une_refondation_de_l'Europe_1814-1815_Mark_JARRETT_The_Congress_of_Vienna_and_its_Legacy_War_and_Great_Power_Diplomacy_After_Napoleon_LondonNew_York_IB_Tauris_2013_5
133. LATOV, YU. V. *Globalization and the Legal-Economic Relations Between North and South*. Moscow: Nauka, 2005. 123 p.
134. LESENCIUC, A. *Gândire militară românească sub amprenta clausewitziană.* București, 2019. 96 p. [online]. Disponibil: https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/clausewitz.pdf
135. LEVITSKY, S., WAY, L. A. *Competitive Authoritarianism: the Origins and Dynamics of Hibrid Regimes in the Post-Cold War Era.* Cambridge University Press, 2010. 89 p. [online]. Disponibil: https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/evnts/media/Levitsky-Way-Stanford.pdf

136. LIBICKI, M. C. *What Is Information Warfare?* Washington, D.C.: National Defense University, 1995. 32 p. [online]. Disponibil: https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA367662.pdf
137. LINZ, J. J., STEPAN, A. *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. *Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe.* Johns Hopkins University Press, 1996. 502 p. ISBN 0-8018-5157-2. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/446871209/Juan-J-Linz-Alfred-Stepan-Jaun-J-Linz-Problems-of-Democratic-Transition-and-Consolidation-Southern-Europe-South-America-and-Post-Communist-Eu
138. LLOYD, E. *Wilsonianism: Woodrow Wilson and His Legacy in American Foreign Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. 233 p. ISBN 978-1403960085. [online]. Disponibil: https://preprints.apsanet.org/engage/api-gateway/apsa/assets/orp/resource/item/5f3eba5cb94be50019ee400e/original/woodrow-wilson-and-wilsonianism-a-century-later.pdf
139. LONG, T. *A Small State's Guide to Influence in World Politics.* Oxford University Press, 2022. 61 p. ISBN 978– 0– 19– 092621– 2. [online]. Disponibil: https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/long/publications/a_small_states_guide_to_influence_in_world_politi..._----_cover-combined.pdf
140. MAGDICI, A. *Istoria relațiilor internaționale. Secolul XX.* 61 p. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/5787063/istoria_relatiilor_internationale_-_secolul_xx
141. MATTLI, W. *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 242 p. ISBN 978-0521640884 [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/59765048/7-Mattli-Walter-The-Logic-of-Regional-Integration-Europe-Beyond-Cap-4
142. MAURICIUS. *Arta militară.* București: Editura Academiei R.S.R., 1970. 424 p.
143. MAXIMOVA, M. *Les problems fondamentaux de l,integracion capitaliste.* Moscou: Progres, 1974, p. 134-139.
144. MAZILU, D. *Societatea civilă și statul de drept*. București: Lumina Lex, 2008. 248 p.
145. MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J., and BEHRENS, W. W.. *The Limits to Growth*. New York: Universe Books, 1972. 205 p. ISBN 978-0876631655 [online]. Disponibil: https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf
146. MEARSHEIMER, J. J. *The Great Delusion*. University Press, London, 2001. 240 p. ISBN 978-0226320608. [online]. Disponibil: https://www.sackett.net/MearsheimerGreatDelusion.pdf.
147. MEARSHEIMER, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2001. 480 p. ISBN 978-0393323962. [online]. Disponibil: https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf

148. MEARSHEIMER, J. J. *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.* În: Foreign Affairs, 2014, 93, p. 77-89. [online]. Disponibil: https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf
149. MICKLIN, P. *The Aral Sea Disaster*. În: Annual Review of Earth and Planetary Sciences, 2007, 35, p. 47–72. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/228348689_The_Aral_Sea_disaster
150. MIROIU, A., UNGUREANU, R-S. *Manual de relații internaționale.* Iași: Polirom, 2006.
151. MONTEIRO, N. *Polarity and Power: U.S. Hegemony and China's Challenge.* În: International Security, (Winter 2011–2012), 36 (3), p. 9-40.
152. MORAVCSIK, A. *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics*. *International Organization*, 1993. 41 p. [online]. Disponibil: https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf
153. MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Norton, 2005. 768 p. ISBN 978-0393920778. [online]. Disponibil: http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf
154. MORGETHAU, H. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. București: Polirom, 2007. 735 p. ISBN 978-973-46-1051-0
155. MORGENSTEIN, O. *Theory of Games and International Conflict*. New York: Academic Press, 1965. 424 p. ISBN 978-0122140511. [online]. Disponibil: https://uvammm.github.io/docs/theoryofgames.pdf
156. MORTON, K. *Political Leadership and Global Governance: Structural Power Versus Custodial Leadership*. Routledge, 2013. 234 p. ISBN 978-0415668656. [online]. Disponibil: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41111-017-0089-4.pdf
157. MOWLE, T., SACKO, D. *Unipolar World: An Unbalanced Future*. Palgrave Macmillan, 2006. 256 p. ISBN 978-1403991097.
158. MUREŞAN, M. *Globalizare, integrare, dezvoltare - pilonii unei lumi durabile*. În: Impact strategic, 2005, nr. 1, p. 7-10. [online]. Disponibil: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is14.pdf
159. NAI, A., MARTÍNEZ, I., COMA, F., MAIER, J. *Donald Trump, Populism, and the Age of Extremes: Comparing the Personality Traits and Campaigning Styles of Trump and Other Leaders Worldwide*. University of Amsterdam, 2019. 92 p. [online]. Disponibil: https://pure.uva.nl/ws/files/31653496/Nai_Martinez_i_Coma_Maier_2019.pdf
160. *National Security Strategy of the United States of America.* November, 2025. [online]. Disponibil: https://www.whitehouse.gov/

161. NORRIS, P. *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge University Press, 2002. 264 p. ISBN 978-0521790803. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/2750047/Digital_divide_Civic_engagement_information_poverty_and_the_Internet_worldwide
162. NAJAM, A. *The Four-C's of Third Sector– Government Relations: Cooperation, Confrontation, Complementarity, and Co-optation*. 2000. 12 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227711700_The_Four_C's_of_Government-Third_Sector_Relations
163. NEXON, D., WRIGHT, T. *What's at Stake in the American Empire Debate.* În: American Political Science Review, (May 2007), 101 (2), p. 253–271.
164. *Noul Dicționar universal al limbii române*. București: Litera Internațional, 2006. ISBN 978-973-750-607-3
165. NYE, J. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. London: Basic Books, 1990. 336 p. ISBN 978-0465014660
166. NYE, J. S. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, 2002. 336 p. ISBN 978-0195161415. [online]. Disponibil: https://lisd.princeton.edu/sites/g/files/toruqf506/files/Nye_Lecture.pdf
167. NYE, J. S. *Cyber Power*. Harvard University Press, 2010. 304 p. ISBN 978-0674045045. [online]. Disponibil: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/cyber-power.pdf
168. NYE, J. S. *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organization*. Boston: Little, Brown, 1971. 278 p. ISBN 978-0316131502. [online]. Disponibil: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/Joseph_Nye_-_Peace_in_Parts_-_1971.pdf
169. NYE, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* 2004. ISBN-13 978-1-58648-306-7. [online]. Disponibil: https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2020/02/joseph-s-nye-jr-soft-power.pdf
170. NYE, J. S. *The Future of Power*. Public Affairs, 2011. 336 p. ISBN 978-1586488187. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/23946693/THE_FUTURE_OF_POWER
171. *NATO.* [online]. Disponibil: https://www.dw.com/ro/nato/t-50044360
172. OHMAE, K. *The End of the Nation State*. Free Press, 1995. 256 p. ISBN 978-0029179608. [online]. Disponibil: https://www.sneps.net/Cosmo/ohmae2.pdf
173. *Organizația Tratatului Nord-Atlantic (NATO).* [online]. Disponibil: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2015/02/manualul-nato.pdf
174. ORGANSKI, A. F. K. *World politics*. New York, 1964. 461 p. [online]. Disponibil: https://ia800601.us.archive.org/19/items/in.ernet.dli.2015.136764/2015.136764.World-Politics.pdf
175. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2010. 730 p. ISBN 978-0199573158.

176. PAICA, A-M. R. *Tipuri de regimuri politice: democraţie, autoritarism şi totalitarism.* În: Revista Limba română, 2010, nr. 5-6, anul XX. [online]. Disponibil: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=990
177. PETRAS, J., VELTMEYER, H. *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*. London: Zed Books, 2001. 280 p. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Henry-Veltmeyer/publication/271506660_Globalization_Unmasked_Imperialism_in_the_Twenty-First_Century/links/5849d31808ae686033a76ba7/Globalization-Unmasked-Imperialism-in-the-Twenty-First-Century.pdf
178. PEVEHOUSE, J. C. *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*. În: International Organization, 2002, 56 (3), p. 515–549.
179. POGUNTKE, T., WEBB, P. *The Presidentialization of Politics*. Oxford University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0199286821. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/265024597_The_Presidentialization_of_Politics_in_Democratic_Societies_A_Framework_for_Analysis
180. *Politica Europeană de Securitate şi Apărare.* [online]. Disponibil: https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Securitate_si_aparare.pdf
181. POSEN, B. *Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony.* În: International Security. (Summer 2003), 28 (1), p. 5–46. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/238425200_Command_of_the_Commons_The_Miltary_Foundation_of_US_Hegemony
182. PREBISCH, R. *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*. New York: United Nations, 1950. 77 p. [online]. Disponibil: https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/08ac817a-864c-4df6-961c-7745a3b2fae9/content
183. *Principles of Community Engagement (Second Edition)*. U.S. Department of Health and Human Services, June 2011. 136 p. [online]. Disponibil: https://www.atsdr.cdc.gov/communityengagement/pdf/PCE_Report_508_FINAL.pdf
184. PUTNAM, R. D. *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*. În: International Organization, 1988, 42 (3), p. 427–460. [online]. Disponibil: https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_5720/putnam_1988.pdf
185. PUTNAM, R. D. *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. În: Journal of Democracy, 1995, 6 (1), p. 65–78. [online]. Disponibil: https://historyofsocialwork.org/1995_Putnam/1995,%20Putnam,%20bowling%20alone.pdf
186. RAMAZAN, M., MUHAMMED, R. *Leader, Cult, Charisma, and Political Legitimacy: Contemporary Populism from a Weberian Perspective,* 2025. [online]. Disponibil: researchgate.net/publication+n/399149977_Leader_cult_charisma_and_political_legitimacy_Contemporary_populism_from_a_Weberian_perspective

187. RAWLS, J. *The Law of Peoples*. Cambridge: Harvard University Press, 1999. 234 p. ISBN 978-0674002457. [online]. Disponibil: https://cooperative-individualism.org/rawls-john_the-law-of-peoples-1993-autumn.pdf
188. RID, T. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. În: Farrar, Straus and Giroux, 2020. 416 p. ISBN 978-0374272723. [online]. Disponibil: https://www.raf.mod.uk/what-we-do/centre-for-air-and-space-power-studies/aspr/aspr-vol24-iss2-review3-pdf/
189. RICHMOND, O. P. *Peace in international relations*. Routledge, 2008. 218 p. ISBN 978-0415366743. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/321608866_Peace_in_International_Relations
190. RINGLAND, G. T. *Scenario Planning: Managing for the Future,* 1998. 422 p. ISBN 0-471-97790-X. [online]. Disponibil: http://www.laprospective.fr/dyn/francais/memoire/texte_fondamentaux/scenario-planning-managing-for-the-future-ringland-schwartz.pdf
191. ROBERTSON, R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications, 1992. 256 p. ISBN 978-0803975161. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781473914087_A24082386/preview-9781473914087_A24082386.pdf
192. RODRIK, D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company, 2011. 400 p. ISBN 978-0393081407. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191634246_A24388212/preview-9780191634246_A24388212.pdf
193. ROSECRANCE, R. *International Relations. Peace or War?* New York: Wiley, 1973. 312 p. ISBN 978-0471051184.
194. ROSENAU, J. N. *Governance, Order, and Change in World Politics*. Cambridge University Press, 1995. 258 p. ISBN 978-0521449158. [online]. Disponibil: https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2021/02/James-N-Rosenau-Ernst-Otto-Czempiel-22Governance-without-GOvernment-Order-and-Change-in-Wolrd-Politics22.pdf
195. ROSENAU, J. N. *Governance in the twenty-first century*. În: Global Governance, 1995, 1 (1), p. 13–43. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/479233081/James-Rosenau-Governance-in-the-Twenty-first-century-1995
196. ROSTOW, W. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto.* Cambridge University Press, 1960. 206 p. ISBN 978-0521657834. [online]. Disponibil: https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-03062-A001100030001-6.pdf
197. ROCKSTRÖM, J., et al. *Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity.* În: Ecology and Society, 2009, 14 (2), p. 32. [online]. Disponibil: https://www.stockholmresilience.org/download/18.8615c78125078c8d3380002197/1459560331662/ES-2009-3180.pdf

198. RUGGIE, J. *What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge.* În: International Organization, 1983, vol. 36, no. 4, p. 379–415. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/4853950_What_Makes_The_World_Hang_Together_Neo-Utilitarianism_and_the_Social_Constructivist_Challenge
199. RUSSELL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A Modern Approach.* Fourth Edition. Global Edition. Pearson Education Limited, 2022. 1166 p. ISBN 10: 1-292-40113-3. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/disciplines_bk/efdd4d1d4c2087fe1cbe03d9ced67f34.pdf
200. RUSSU, C. *Organizațiile neguvernamentale în relațiile internaționale*. Iași: Polirom, 2013. 302 p.
201. RUSU, R. *Cultura politică*. (Curs de lecții). Chișinău, 2012. [online]. Disponibil: http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/265/Rusu_curs%20de%20lectii_Cultura%20politica_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
202. SACA, V., CEBOTARI, S. *Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraţionist – interes naţional – politică externă”.* În: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, 2006, p. 57-66. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Identificari%20conceptuale%20in%20cadrul%20sintagmei_0.pdf
203. SAGAN, S. *The Causes of Nuclear Weapons Proliferation*. În: Annual Review of Political Science*,* 2011, vol. 14, p. 225–244. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/53551036/The_Causes_of_Nuclear_Weapons_Proliferation
204. SAKWA, R. *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order.* Cambridge University Press, 2021. 400 p. ISBN 978-1108841536. [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811071/60606/frontmatter/9781107160606_frontmatter.pdf
205. SMITH, A. D. *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London: Routledge, 1998. 288 p. ISBN-13: 978-0415063418
206. SAMUEL, P. S., ISRAEL, A. *Nongovernmental Organizations and the World Bank Cooperation for Development,* 1991. [online]. Disponibil: https://documents1.worldbank.org/curated/en/786111468765591642/pdf/multi-page.pdf
207. Sancțiunile moderne: instrument politic sau amenințare economică? 2025. [online]. Disponibil: https://noi.md/md/analitica/sanctiunile-moderne-instrument-politic-sau-amenintare-economica
208. SCHENONI, L. *Subsystemic Unipolarities? Power Distribution and State Behaviour in South America and Southern Africa*. În: Strategic Analysis, 2017, 41 (1), p. 74-86. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/30528886/_Subsystemic_Unipolarities_Power_Distribution_and_State_Behaviour_in_South_America_and_Southern_Africa_in_Strategic_Analysis_41_1_74-86

209. SCHIMMELFENNIG, F., SEDELMEIER, U. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Cornell University Press, 2005. 320 p. ISBN 978-0801435124. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/333182853_The_Europeanization_of_Eastern_Europe_the_external_incentives_model_revisited
210. SCHOLTE, J. A. *Globalization: A Critical Introduction* (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005. 384 p. ISBN 978-1403917255. [online]. Disponibil: https://profwork.org/eee/resources/Intro_to_Globalization.pdf
211. SHAMBAUGH, D. *China's Future*. Polity Press, Cambridge, UK, 2015. 320 p. ISBN 978-0745669243. [online]. Disponibil: https://kishanrana.diplomacy.edu/wp
212. SINGER, D. J., SMALL, M. *The Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*. New York: Wiley, 1972. 274 p. ISBN 978-0471315005.
213. SINGER, D. *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict* (Cambridge Studies in International Relations). Cambridge University Press, 1998. 336 p. ISBN 978-0521637636. [online]. Disponibil: https://www.amazon.com/Nations-War-Scientific-International-Cambridge/dp/0521629063
214. SINGH, R. *Barack Obama's Post-American Foreign Policy*. Palgrave Macmillan, 2012. 256 p. ISBN 978-0230346324. [online]. Disponibil: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/58711/9781780931128.pdf?sequence=1&isAllowed=y
215. *Sistemul internațional și politica puterilor minore. Cazul României, 1913–1989*. București: Editura Științifică, 2004. 196 p. [online]. Disponibil: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/71484/411_1.pdf?sequence=1
216. SHI, H., ZHANG, L. *China's Environmental Governance of Rapid Industrialization*. Springer, 2019. 312 p. ISBN 978-9811382112. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/40115110_China's_Environmental_Governance_of_Rapid_Industrialisation
217. SHIKLOMANOV, I. A., RODDA, J. C. *World Water Resources and Water Use: Present Assessment and Outlook for the 21st Century*. UNESCO, 2003. [online]. Disponibil: https://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/2002031201.pdf
218. SMALL, M., SINGER, D. J. *The Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*. New York: Wiley, 1972. 274 p. ISBN 978-0471315005. [online]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/377195802/Singer-and-Small-The-Wages-of-War
219. SMIL, V. *Energy and Civilization: A History*. MIT Press, 2017. 672 p. ISBN 978-0262525100. [online]. Disponibil: [online]. Disponibil: https://virtualmmx.ddns.net/gbooks/EnergyandCivilization.pdf
220. STEGER, M. B. *Globalization and History: Is Globalization a New Phenomenon?* Routledge, 2009. 256 p. ISBN 978-0415443811. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/300905933_2_Globalization_and_history_is_globalization_a_new_phenomenon

221. STEGER, M. B. *Globalization: A Very Short Introduction* (4th ed.). Oxford University Press, 2020. 160 p. ISBN 978-0198843117. [online]. Disponibil: https://www.academia.edu/37052496/Manfred_Steger_Globalization
222. STIGLITZ, J. E. *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton & Company, 2002. 356 p. ISBN 978-0393324396. [online]. Disponibil: http://digamo.free.fr/stig2002.pdf
223. *Sun-Tzu și Tucidide – clasici ai abordării realiste a politicii internaționale* [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php
224. TARROW, S. *The New Transnational Activism*. Cambridge University Press, 2005. 288 p. ISBN 978-0521825031. [online]. Disponibil: https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/The-New-Transnational-Activism-by-Sidney-Tarrow.pdf
225. TAYLOR, J. B. *Implications of Globalization for Monetary Policy*. Hoover Institution Press, Stanford University, 2002. 112 p. ISBN 978-0817917885. [online]. Disponibil: https://web.stanford.edu/~johntayl/Taylor%20Implications-GlobalizationMonetaryPolicyRev.pdf
226. TĂMAS, S. *Geopolitica, o abordare prospectivă.* Bucureşti: Noua Alternativă, 1995. 224 p.
227. *Teoria războiului hegemonic*. [online]. Disponibil: https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/stiinte-politice/SunTzu-si-Tucidide-clasici-ai-46.php
228. *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (9/11 Report).* [online]. Disponibil: https://www.govinfo.gov/app/details/GPO-911REPORT
229. *The American Heritage Dictionary.* Second Colleage Edition. Houghton Mifflin Company. Boston, 1991. 2304 p.*i*
230. *Thirty Years' War.* [online]. Disponibil: https://www.britannica.com/event/Thirty-Years-War
231. THOMPSON, J. L. *Strategy in Action*. London, New York: Chapman & Hall, 1995. 384 p. ISBN 978-0412546005.
232. THUCYDIDES. *Războiul Peloponesiac.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1966. 780 p.
233. TIMOSHENKOVA, E. P. *Angela Merkel's Leadership Lessons: the Secret of Political Longevity (2013–2021).* În: Sovremennaya Evropa, 2022, no. 2, p. 5–18. ISSN 1019-3316 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/361633292_Angela_Merkel's_Leadership_Lessons_the_Secret_of_Political
234. TOFFLER, A., TOFFLER, H. *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century*. Little, Brown and Company, 1993. 608 p. ISBN 978-0316093193. [online]. Disponibil: https://ia800502.us.archive.org/28/items/WarAndAnti-War-Toffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf

235. *Tratatul Nord-Atlantic.* Washington DC, 4 aprilie 1949. [online]. Disponibil: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf
236. *Tratat din 1 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare.* Emitent Consiliul de Stat. În: Buletinul Oficial nr. 3 din 31 ianuarie 1970. [online]. Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/27605
237. TROCAN, C. *Menţinerea păcii între operaţiile în sprijinul păcii şi operaţiile de pace*. București: Editura Institutului European, 2010. 192 p. [online]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/4_2004/a6.pdf
238. TROCAN, L.-M. *Scurtă prezentare a Organizaţiei Mondiale a Comerţului*. București: Editura Institutului European, 2012. 128 p. [online]. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2010-03/6_LAURA_MAGDALENA_TROCAN.pdf
239. TZU, S. *Arta războiului*. Oxford University Press, 2009. 272 p. ISBN 978-0195014761. [online]. Disponibil: https://www.librariaonline.ro/rasfoieste-editie-digitala/arta-razboiului-sun-tzu-cartex-attachment-1.pdf
240. ȚURCANU, I. *Istoria relațiilor internaționale*. Chișinău: Editura Științifică, 2005. 360 p.
241. *UNFCCC. Paris Agreement*. United Nations Framework Convention on Climate Change. 2015. [online]. Disponibil: https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement
242. *United Nations. Human Rights Council Annual Report*. United Nations Publications, 2018. [online]. Disponibil: https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regular-sessions/session37/list-reports?utm_source=chatgpt.com
243. *UNIDOC.* [online]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/about-unodc/annual-report_html/UNODC_REPORT_2024_JUN17.pdf
244. *United Nations peacekeeping operations: Principles and guidelines*, 2008. [online]. Disponibil: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf
245. VARZARI, P. *Istoria gândirii politice.* (Compediu). Material didactic pentru studenți. Chișinău, 2017. 248 p. [online]. Disponibil: https://uspee.md/wp-content/uploads/2016/08/P.Varzari.IGPCompendiu.Ch_.-USPEE2017.pdf
246. VĂDUVĂ, Gh. *Principii ale războiului şi luptei armate – realităţi şi tendinţe,* Bucureşti, 2003. [online]. Disponibil: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/principii_ale_razboiului.pdf
247. WADE, S. L. *Globalization and the Flattening of the World: A Book Review of "The World is Flat"*. New York: Routledge, 2006. 24 p. ISBN 978-0415349675. [online]. Disponibil: https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1096&context=kabod.
248. WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System*. New York: Academic Press, 1974. 416 p. ISBN 978-0123495507. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/

pluginfile.php/495082/mod_resource/content/1/Wallerstein-Modern%20World-System%20I.pdf
249. WALLERSTEIN, I. *The Modern World-System II*. London: Academic Press, 2011. 512 p. ISBN 978-0123842238. [online]. Disponibil: http://pombo.free.fr/wallersteinii.pdf
250. WALLERSTEIN, I. *The Politics of World Economy: The States, the Movements and the Civilizations*. Cambridge University Press, 1988. 512 p. ISBN 978-0521385843. [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97805212/77600/frontmatter/9780521277600_frontmatter.pdf
251. WALTZ, K. N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979. 468 p. ISBN 978-0075548978. [online]. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf
252. WALTZ, K. N. *The Stability of a Bipolar World.* În: Daedalus, 1964, 93 (3), p. 881–909. [online]. Disponibil: https://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/waltz%201964.pdf
253. WALTZ, K. N. *Structural Realism after the Cold War.* În: International Security, 2000, 25 (1). p. 5–41. [online]. Disponibil: http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Waltz_Structural-Realism.pdf
254. WANG, Z. *The Logic and Limits of Political Reform in China*. New York: Cambridge University Press, 2014. 219 p. ISBN 978-1107027448. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/275128220_The_Logic_and_Limits_of_Political_Reform_in_China_by_Joseph_Fewsmith_Cambridge_Cambridge_University_Press_2013_xii_219_pp_5500US8500_hardcover_1899US2799_paperback_US2200_eBook
255. WEBER, M. *Economy and Society.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2019. 1200 p.ISBN 9780674916548 [online]. Disponibil: https://cdn.oujdalibrary.com/books/47/47-economy-and-society-a-new-translation-
256. *Webster's New Encyclopedic Dictionary.* Germany: Koneman, 1994. 2305 p.
257. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*, vol. III. Merriane-Webster. 7448 p.
258. WEJNERT, B. *Diffusion of Democracy: The Past and Future of Global Democracy.* Cambridge University Press, 2014. 363 p. ISBN 9780674916548 [online]. Disponibil: https://assets.cambridge.org/97811070/47112/frontmatter/9781107047112_frontmatter.pdf
259. WEISS, T. G., THAKUR, R. *Global governance and the United Nations: An idea and its prospects for the 21st century*. Routledge, 2010. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/John-Ruggie/publication/261775996_The_United_Nations_and_Globalization_Patterns_and_Limits_of_Institutional_Adaptation/links/60ec4a9516f9f313007824a6/The-United-Nations-and-Globalization-Patterns-and-Limits-of-Institutional-Adaptation.pdf

260. WEISS, T. G. *Governance, good governance and global governance: Conceptual and actual challenges*. Third World Quarterly, 2000, 21(5), p. 795-814. [online]. Disponibil: https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/11375717.pdf
261. WEISS, T. G., WILKINSON, R. *International Organization and Global Governance*. Routledge, 2014. 496 p. ISBN 978-0415621416. [online]. Disponibil: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000843361_A45363420/preview-9781000843361_A45363420.pdf
262. WENDT, A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 360 p. ISBN 978-0521385249. [online]. Disponibil: https://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf
263. WENDT, A. *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*. În: International Organization, 1992, 46 (2), p. 391-425. ISBN 978-0262025745. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/227392580_Anarchy_is_What_States_Make_of_It_The_Social_Construction_of_Power_Politics
264. WIEGELE, T. C. *Decision-Making in an International Crisis: Some Biological Factors.* În: International Studies Quarterly, 1973, vol. 17, no. 3, p. 295-335.
265. WOHLFORTH, W. *The Stability of a Unipolar World*. În: International Security, 1999, 24 (1), p. 5–41. *World Economic Outlook.* [online]. Disponibil: https://www.imf.org/external/pubs/weomay/03devel.htm
266. XUETONG, Y. *Upgrading the paradigm of leadership analysis.* În: The Chinese Journal of International Politics, 2024, 17 (2), p. 174–195. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/380316249_Upgrading_the_Paradigm_of_Leadership_Analysis
267. YERGIN, D. *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*. Free Press, 1991. 944 p. ISBN 978-0029214500. [online]. Disponibil: https://www.iwp.edu/wp-content/uploads/2020/06/The-Prize-The-Epic-Quest-for-Oil-Money-and-Power-by-Daniel-Yergin.pdf
268. ZACHARA-SZYMAŃSKA, M. *Global political leadership: In search of synergy*. Routledge, 2024. 311 p. ISBN: 978-1-003-16675-7 (ebk) https://library.oapen.org/bitstream/id/dcb84e26-1821-4b7c-82b0-adbdb0c703bd/9781000780048.pdf
269. ZEITOUN, M., ALLAN, J. A. *Applying Hegemonic Stability Theory to Transboundary Water Analysis*. Water Policy, 2008, 10, p. 3–18. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/228626516_Applying_hegemony_and_power_theory_to_transboundary_water_analysis
270. АЗИЗОВ, А. А., АКИНШИНА, Н. Г. *Образование в интересах устойчивого развития.* Учебно-методическое пособие. Ташкент. 2009, 142 с.
271. АРТЕМЬЕВ, В. *Глобальное управление на поворотном этапе: инновационные подходы к установлению мира в изменяющемся обществе.*

În: Международная научно-практическая конференция. Алма-Ата, ЭВЕРО, 2003. 128 с.
272. АЧКАСОВ, В. А., ЛАНЦОВ, С.А. *Мировая политика и международные отношения.* Питер, 2011. 480 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/oInQXaIfhzWyuHCjBPIF7GxLMM365d_M4T-S47VM6W6I_gtJ_aBnovYQ4voXX_-6p5IeRyhXo_M5Yso_GmIbdq6xgJYRCymZyxA_8lIsOEoL9-FMx/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_V_A_Achkasov_S_A_Lantsov.pd
273. БАРЫШНИКОВ, Д. Н. *Идеология в мировой политике.* Москва: Наука, 2010. 320 с. [online]. Disponibil: http://ideologiya-v-mirovoy-politike%20(1).pdf
274. БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Пресс, 2010. 592 с. [online]. Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf
275. ВАСИЛЕСКУ, Г. *Методологические аспекты глобалистики.* În: Век глобализации, 2010, № 1, с. 18–29. [online]. Disponibil: https://www.socio-nauki.ru/journal/files/vg/2010_1/018-029.pdf
276. *Всемирный доклад по культуре 2000. Культурное многообразие: конфликт и плюрализм.* Москва: Магистр-Пресс, 2000, с. 62 – 75.
277. ВОЙТОЛОВСКИЙ, Ф. Г. *Концепции «взаимозависимости» в идеологии и практике единства Запада в годы «холодной войны»* [online]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/22%20%D0%92%D0%BE%D0%B9%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf
278. ВОЛКОВ, Ю. *Ценности и идеология гуманизма.* În: Власть, 2000, № 7, с. 58–67.
279. ДМИТРИЕВА, Г. К. *Мораль и международное право.* Москва: Республика, 199, с. 18–30.
280. ДРОБОТ Г. А. *Мировая политика*. Учебник для бакалавров. Москва: Юрайт, 2014. 476 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/images/add_ru/179965-1.pdf?srsltid=AfmBOoomkDfn5sJ7nh73YEW44cjY17VlYS6WDjtvtP5ZO6CGOH3cnqXy
281. ЕРМОЛИН, И. В. *Коалиции взаимозависимости и теория ресурсной зависимости,* 2010. [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2010/1/9.pdf
282. ИГЛИЦКИЙ, А. А. *Глобализация: за гуманистический и демократический выбор.* În: Полис, 2001, № 5, с. 183–194.
283. КАПТО, А.С. *Энциклопедия мира.* Том 1. Москва 2013. 670 с.
284. КАПТО, А. С. *Энциклопедия мира.* Том II. Москва, 2013. 667 с.
285. Кофи АННАН. *Сохранились ли у нас общие ценности.* În: Международная жизнь, 2004, № 2, с. 70-82.

286. КОЛОМЫЦ, Д. М. *Западная футурология и её политические ориентиры.* 2009. [online]. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/zapadnaya-futurologiya-i-eyo-politicheskie-orientiry.pdf
287. КОЛОСОВ, Ю. М., КУЗНЕЦОВ В. И. *Международное право:* Учебник. Москва: Международные отношения, 2010.
288. КОСОЛАПОВ, Н.А. *Мировая политика как явление и предмет науки.* În: Полис. Политические исследования, 2005, № 6, с. 92-109. [online]. Disponibil: https://www.politstudies.ru/files/File/2005/6/Polis-2005-6-Kosolapov.pdf
289. КОСОВА, Ю. *Мировая политика и международные отношения.* Учебное пособие. Питер, 2012. 400 с. [online]. Disponibil: https://psv4.userapi.com/s/v1/d/2mE4gwk9IxRAhlFDFZbuCzBG519rbt5GLC4vdI6H3ehHe4gDIPgb3tJjZGA75fL9IcBn6J-9GN9q1bQiIGv-5Kgk-5YXdetRrtp3_UKnsSm8kjs5/Mirovaya_politika_i_mezhdunarodnye_otnoshenia_Yu_V_Kosov.pdf
290. ЛАГУТИНА, М. Л. *Мировая политика как инструмент управления новой системой международных отношений.* [online]. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/mirovaya-politika-kak-instrument-upravleniya-novoy-sistemoy-mezhdunarodnyh-otnosheniy
291. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Мировая политика: тенденции развития*. Москва: Наука, 2012. 368 с. ISBN 978-5-02-035678-9. [online]. Disponibil: https://cdn.oyu.edu.az
292. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политическая система мира и новые участники международных отношений.* În: Современные международные отношения и мировая политика / Под ред. А. В. Торкунова. Москва: Просвещение, 2004, с. 247- 268.
293. ЛЕБЕДЕВА, М. М. *Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития* [online]. Disponibil: http://vestnik.spbu.ru/html15/s06/s06v2/09.pdf
294. МИНГАЛЕВА, Ж. А. *Вопросы устойчивого развития*. Москва: Наука, 2015. 256 с. ISBN 978-5-02-036789-1. [online]. Disponibil: https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=44760&p=attachment
295. НЕМЦЕВ, И. *Концептуальная модель устойчивого развития.* [online]. Disponibil: http://publishing-vak.ru/file/archive-philosophy-2015-6/9-nemtsev.pdf
296. НИКИТИН, Ю. А. *Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность:* Учебное пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 2012. 151 с.
297. ПАНАРИН, А. *Север - Юг. Сценарии обозримого будущего,* 2021. [online]. Disponibil: https://royallib.com/book/panarin_aleksandr/sever__yug_stsenarii_obozrimogo_budushchego.html
298. ПОДБЕРЕЗКИНА, А. И. *Стратегическое прогнозирование и планирование внешней и оборонной политики.* Том 2. МГИМО, Университет, 2015. 722 с.

[online]. Disponibil: https://mgimo.ru/upload/iblock/3d5/3d5cfa570e4fe96f6b6b47bc62c37ba1.pdf?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com
299. ПРОТАСОВА, О. Л., НАУМОВА, М. Д. *Мировая политика и международные отношения.* Тамбов: Издательство ТГТУ, 2011, 80 с. [online]. Disponibil: http://window.edu.ru/resource/526/76526/files/protasova-t.pdf
300. РАЗИН, Е. *История военного искусства (XXXI в. до н.э.-VI в.н.э.).* Санкт Петербург: Полигон, 1994. 560 с.
301. РАХМАНОВ, А. Б. *Концепция зависимости Франка А.Г.,* 2013. [online]. Disponibil: http://kontseptsiya-zavisimosti-a-g-franka.pdf
302. РОЗОВ, Н. С. *Многополярность, механизмы исторической динамики и три сценария глобального будущего.* [online]. Disponibil: https://www.academia.edu
303. *Современные глобальные проблемы мировой политики* [online]. Disponibil: https://studme.org/1728092429671/politologiya/sovremennye_globalnye_problemy_mirovoy_politiki
304. СОРОКИН, К. Э. *Геополитика современности и геостратегия России.* Москва: РОССПЭН, 2009. 170 с.
305. *Статут Международного Суда.* [online]. Disponibil: https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml
306. *Теоретические основы мировой политики и международных отношений* [online]. Disponibil: https://studme.org/36571/politologiya/mirovaya_politika_mezhdunarodnye_otnosheniya
307. ТОРКУНОВ, А. В. *Современные международные отношения и мировая политика.* Москва: Просвещение, 2004. 668 с.
308. ТОФФЛЕР, Э. *Третья волна.* Москва: Academia, 1999. 421 с.
309. ФЕДОРЧЕНКО, С. *Многополярность,* 2023. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/382456290_Multipolarity
310. ЦЫГАНКОВ, А. В. *Проблемы правового регулирования международных отношений.* Гл. 12–13. Москва: Международные отношения, 2012.
311. ЦЫГАНКОВ, П. А. *Теория международных отношений*. Москва: Аспект Пресс. 2015. 384 с. [online]. Disponibil: https://urss.ru/PDF/add_ru/198834-1.pdf?srsltid=AfmBOoo_vqNeM055jV4ALa-k17-i00GyUQkgBSurgE-YgYZ-vj7btS5BT
312. ЦЫГАНКОВ, П. А. *Мировая политика и ее содержание.* În: Международные процессы, 2005, т. 3, № 1 (7). [online]. Disponibil: http://www.intertrends.ru/seventh/005.htm
313. ХАНТИНГТОН, С. *Столкновение цивилизаций.* Москва: Аспект Пресс, 2004. 196 с.
314. ХИЛ, К. *Конец нового мирового порядка.* [online]. Disponibil: htpp://www.globalaffairs.ru/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911

315. ХЛОБУСТОВ, О. *Идея «культуры мира» в истории человеческой мысли и в конце XX в.* În: Власть, 2001, № 7, с. 64–72.
316. ШАКЛЕИНА, Т. *Лидерство и современный мировой порядок.* [online]. Disponibil: https://www.intertrends.ru/jour/article/download/803/455
317. ШЕРПАЕВ, В. И. *Проблемы войны и мира в политологии.* Учебное пособие Рос. филос. о-ва и др. Екатеринбург: Банк культурной информации, 1999. 104 с. [online]. Disponibil: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28032/1/philos_edu_12.pdf
318. ШИШКОВ, Ю. *Интеграция и дезинтеграция: корректировка концепции.* În: Мировая Экономика и Международные Отношения, 1993, № 10, с. 17-32.
319. ЧЕПЕЛЬ, С. *Сценарии кризисного и посткризисного развития национальной экономики: новые риски и возникающие возможности,* 2020. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/398736137_Scenarii_krizisnogo_i_postkrizisnogo_razvitia_nacionalnoj_ekonomiki_novye_riski_i_voznikausie_vozmoznosti_Crisis_and_post-crisis_scenarios_for_national_economic_development_new_risks_and_emerging_oppo/link/694152e10c98040d481e4807/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
320. ЭЛАМИРЯН, Р. Г. *Современная мировая политика и международные отношения:* Учебно-методическое пособие. Изд-во РАУ, 2020. 97 с. https://www.researchgate.net/profile/Ruben-Elamiryan-2/publication/341160591_Sovremennaa_mirovaa_politika_i_mezdunarodnye_otnosenia/links/5eb16f69a6fdcc7050a9c908/Sovremennaa-mirovaa-politika-i-mezdunarodnye-otnosenia.pdf
321. *Указ Президента Российской Федерации от 25.11.2025 г. № 858.* «О Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2036 года». [online]. Disponibil: http://www.kremlin.ru/acts/bank/52615

ANEXE

Anexa 1

Corelația *politică mondială-relații internaționale-politică internațională*

Sursa: *În baza cercetărilor efectuate de autori*

Anexa 2

Obiectele de studiu ale relațiilor internaționale, politicii internaționale și politicii mondiale

Nr. ord.	Relații internaționale	Politica internațională	Politica mondială	Domenii de „competență comună”
1.	Aspecte istorico-politice ale relațiilor internaționale	Politica externă a statelor	Aspecte sociologice și politico-psihologice ale relațiilor internaționale	Filosofia și teoria relațiilor internaționale
2.	Controlul armamentelor, problemele neproliferării	Strategii de securitate și doctrine politico-militare	Controlul activității rețelelor criminale internaționale	Negocieri internaționale pentru combaterea criminalității transnaționale
3.	Securitate dură (Hard Security)	Managementul crizelor și al conflictelor internaționale	Securitate soft (Soft Security)	Securitate internă (Homeland Security) împotriva amenințărilor transnaționale
4.	Organizații interguvernamentale formale (ONU, NATO, OTSC)	Diplomație bilaterală și multilaterală	Organizații internaționale informale și de tip rețea („Amnesty International”, „Greenpeace”)	Organizații internaționale de tip tranzitoriu și mixt („G7”)
5.	Integrare interstatală	Politici de integrare regională	Mișcări integratoare și ONG-uri	Cooperare transfrontalieră în toate formele
6.	Cooperare ecologică interstatală	Politici internaționale de mediu	Mișcări ecologice globale	Eco-holistică în toate manifestările sale
7.	Rolul statelor și al organizațiilor interstatale în soluționarea conflictelor	Mediere, negociere și diplomație preventivă	Rolul corporațiilor transnaționale în dezvoltare	Aspecte globale ale decalajului de dezvoltare
8.	Unificarea standardelor internaționale ale drepturilor omului	Politici internaționale privind drepturile omului	Drept comparat al drepturilor omului	Codificarea activității instituțiilor internaționale pentru drepturile omului

Sursa: БОГАТУРОВ, А. Д. *Современная мировая политика. Прикладной анализ.* Москва: Аспект Прес, 2010, с. 37. [online] Disponibil: http://lib.ysu.am/open_books/297221.pdf

Anexa 3

Sisteme internaționale contemporane

Sistem	Număr de națiuni cu putere	Națiunile cu putere	Perioada
Unipolar	Una	SUA	După 1989
Bipolar	Două	Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică	1945–1989
Multipolar	Câteva	SUA, Regatul Unit al Marii Britanii, Franța, Rusia, Germania, Italia, Japonia	Înaintea Primului Război Mondial
		SUA, Uniunea Europeană, China, India	După 1989

Sursa: *în baza cercetărilor efectuate de autori*

Anexa 4

Corelația dintre politica mondială, globalizare și integrare

Dimensiune	Politica mondială	Globalizare	Integrare
Definiție	Ansamblul relațiilor și deciziilor politice dintre state și organizații internaționale	Proces de intensificare a interconectării economice, culturale, tehnologice și politice la nivel global	Proces prin care statele cooperează și armonizează politici în cadrul unor structuri comune
Actori principali	State, organizații internaționale (ONU, NATO), lideri politici	State, corporații multinaționale, organizații internaționale, societatea civilă	State membre, instituții supranaționale (ex: Uniunea Europeană)
Rolul statului	Actor central în luarea deciziilor politice globale	Rol parțial diminuat de piețe și actori nonstatali	Statul cedează voluntar o parte din suveranitate
Impact economic	Reglementează relațiile economice internaționale	Liberalizarea comerțului și circulația capitalurilor	Politici economice comune, piețe integrate
Impact politic	Stabilirea ordinii internaționale și a echilibrelor de putere	Influențează politicile interne și externe ale statelor	Decizii politice comune și instituții comune
Impact cultural	Promovarea valorilor și ideologiilor politice	Circulația globală a ideilor și culturilor	Consolidarea identităților regionale
Relația dintre concepte	Este influențată de globalizare și modele de integrare	Creează cadrul favorabil pentru integrare	Este o consecință și o formă avansată a globalizării
Exemple	Relațiile SUA-China, conflicte geopolitice	Comerț global, internetul, mobilitatea muncii	Uniunea Europeană, MERCOSUR

Sursa: *În baza cercetărilor efectuate de autori*

Anexa 5

Relația dintre ordine și justiție în politica mondială

Aspect	Ordinea internațională	Justiția internațională
Definiție	Stabilitatea și funcționarea sistemului internațional pe baza regulilor existente.	Aplicarea principiilor de dreptate, echitate și respectare a drepturilor fundamentale la nivel global.
Obiectiv	Menținerea echilibrului de putere și a relațiilor internaționale stabile.	Asigurarea echității și protejarea drepturilor tuturor actorilor internaționali.
Mecanisme	Tratamente internaționale, alianțe, organizații precum ONU, NATO, FMI.	Dreptul internațional, Curtea Penală Internațională (CPI), Convențiile ONU privind drepturile omului.
Actorii principali	Statele, organizațiile internaționale, marile puteri geopolitice.	Tribunale internaționale, ONG-uri pentru drepturile omului, Națiunile Unite.
Conflicte	Poate menține regimuri nedrepte.	Poate destabiliza ordinea existentă prin intervenții.
Exemple	Războiul Rece a menținut o ordine mondială bipolară.	Tribunalul de la Nürnberg a impus justiție după al Doilea Război Mondial.

Sursa: *În baza cercetărilor efectuate de autori*

Anexa 6

Rolul dreptului în politica mondială

Rol	Descriere	Exemple
Reglementarea relațiilor internaționale	Dreptul stabilește norme și reguli care guvernează comportamentul statelor în relațiile lor bilaterale și multilaterale.	Tratatul de la Versailles, Pactul Națiunilor Unite (ONU), tratatele de pace.
Prevenirea și rezolvarea conflictelor	Dreptul internațional poate oferi soluții pentru conflictele dintre state, prevenind escaladarea acestora.	Curtea Internațională de Justiție (CIJ), arbitraje internaționale.
Protecția drepturilor omului	Dreptul internațional garantează protecția drepturilor fundamentale ale oamenilor, iar organizațiile internaționale aplică standarde globale.	Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convențiile ONU.
Regularea comerțului și economiei globale	Dreptul internațional economic reglementează comerțul global, protejând atât statele, cât și actori non-statali.	Acordurile comerciale internaționale, OMC, NAFTA, Acordul de la Paris privind schimbările climatice.
Stabilirea justiției internaționale	Dreptul internațional oferă mecanisme prin care se poate judeca comportamentul statelor sau al indivizilor care comit crime împotriva umanității sau încălcări grave ale legii internaționale.	Curtea Penală Internațională (CPI), Tribunalul de la Nürnberg.

Sursa: *În baza cercetărilor efectuate de autori*

Anexa 7

Dreptul și morala în politica mondială

Criteriul de analiză	Dreptul (internațional)	Morala (globală)	Corelația drept–morală
Natura normelor	Norme juridice formale, codificate în tratate și cutumă	Norme etice informale, bazate pe valori și principii	Normele juridice sunt influențate de valori morale dominante.
Sursa legitimității	Consimțământul statelor și recunoașterea instituțională	Conștiința morală și rațiunea etică	Acceptarea morală sporește legitimitatea juridică.
Obligativitate	Obligatoriu juridic	Neobligatoriu juridic, dar prescriptiv moral	Morala consolidează respectarea dreptului.
Sancțiuni	Sancțiuni juridice și instituționale	Blam moral, stigmatizare	Sancțiunile morale pot preceda sancțiunile juridice.
Relația cu puterea	Reflectă raporturi de putere	Poate critica exercitarea puterii	Morala poate delegitima dreptul injust.
Rol în politica mondială	Menținerea ordinii și stabilității	Evaluarea etică a acțiunilor statelor	Legalitatea și legitimitatea se susțin reciproc.

Sursa: *În baza cercetărilor efectuate de autori*

Svetlana CEBOTARI
Carolina BUDURINA-GOREACII

Note de curs

la disciplina

Politica Mondială

Redactare – *Ariadna Strungaru*

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 23.06.2026. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 30,0. Coli editoriale 24,0.
Comanda 6. Tirajul 20 ex.

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009
e-mail: *editurausm@gmail.com*